ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS

Skrifter utgivna av
Statsvetenskapliga föreningen
i Uppsala, 159

Partikulturer

Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag

Katarina Barrling Hermansson

UPPSALA 2004

Doktorsavhandling för filosofie doktorsexamen framlagd vid Uppsala universitet 2004.

ABSTRACT

Barrling Hermansson, K. 2004: Partikulturer. Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag. (Party cultures. Collective self-images and cultural norms in the Swedish Parliament). Written in Swedish with an English summary. Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 159, 330 pp. Uppsala. ISBN 91–554–5882–3

This dissertation addresses party-culture in political parties represented in the Swedish parliament. Party-culture is investigated by studying collective self-images and norms in Swedish parliamentary party-groups (PPG). Party-groups are comprised of all the members of a single party that are elected as representatives to the Swedish parliament. The aim of this investigation is to contribute to understanding of the conditions under which parliamentary work is carried out. In order to expand our understanding of these conditions this dissertation looks beyond the formal processes by which party-groups deliver their political message and make decisions, and instead highlights the cultural aspects of these party organizations in the parliament.

The method of analysis is qualitative and the material for the study consists of 53 interviews with members of parliament from all represented parties. The parties studied are thus the Social Democratic, Moderate, Liberal, Christian Democrats, Left, Centre, and Green. In addition, some participant observation for the 1998–2002 mandate period in used.

The empirical investigation shows that party-culture is revealed via four basic themes, namely political ability, feelings of political responsibility, the importance social fellowship, and the party's strength in relation to individual party members.

The party's relation to the others based on the four themes noted above provides a theoretical structure for interpretation that combines an Aristotelian idea about basic knowledge types, *sophia* and *phronesis*, with cultural theorists Mary Douglas' grid-group-analysis. Based on this interpretation method it is shown that party-cultures distinguish themselves from each other in a way that diverges from the left-right spectrum that dominates Swedish politics. The Moderate party represents what cultural theory describes as the "hierarchy" social solidarity type. The non-socialist Centre and Christian Democrats parties are culturally closer to the Social Democrats, by tending towards the type "*phalanstère*". The Liberal and the Left parties are culturally closest to each other as they both tend towards a form of social solidarity called "the isolate". Finally, the Green Party is the only party that tends towards the "network" type – the Green party is also the party that demonstrates the lowest degree of cultural consensus, and it looks more like a network closely connected by shared ideology and not by culture as such.

At the same time as the parties demonstrate differences in party-culture, there are also some similarities between the parties (in particular if one does not look at the Green party), and these similarities suggest that the parties have adjusted themselves to a more general culture within the parliament, most visibly the focus on factual knowledge and a certain requirement for modesty from party members.

Keywords: Sweden, Parliament, political parties, group-culture, collective self-image, cultural norms, collective incentives, nicomachean ethics, grid-group-analysis.

Katarina Barrling Hermansson, Department of Government, Uppsala University, Box 514, SE-751 20 Uppsala, Sweden.

© Katarina Barrling Hermansson 2004

ISSN 0346–7538
ISBN 91–554–5882–3

Printed in Sweden by Elanders Gotab, Stockholm 2004.
Distributor: Uppsala University Library, Box 510, SE-751 20 Uppsala, Sweden.

No man is an Island, entire of itself;
every man is a piece of the Continent,
a part of the main.

JOHN DONNE

Till minnet av Karin Barrling, född Berg

Innehåll

DEL I **11**

1. PARTIKULTURER I SVERIGES RIKSDAG **13**

1.1 Forskningsuppgiften 13
1.2 Begreppsliga bestämningar 21
1.3 Kulturens politiska relevans 28
1.4 Tidigare empirisk forskning 37
1.5 Mina utgångspunkter i sammandrag 42

2. METOD, MATERIAL OCH TOLKNINGSARBETE. **43**

2.1 Valet av kvalitativ metod 43
2.2 Analysenheten 45
2.3 Empiriskt material 46
2.4 Att dra slutsatser 60

DEL II **67**

3. PARTIGRUPPSKULTURERNAS FYRA TEMAN **69**

3.1. Inledning 69
3.2. Kulturens fyra teman 69
3.3 Slutsats 78

4. MODERATERNAS RIKSDAGSGRUPP – DE KONSEKVENTA **80**

4.1 Politisk förmåga 80
4.2 Politisk ansvarskänsla 94
4.3 Social gemenskap 100
4.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen 101
4.5 Kulturen i moderaternas riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser. 107

5. FOLKPARTIETS RIKSDAGSGRUPP – DE FÖRNUFTIGA **111**

5.1 Politisk förmåga 111
5.2 Ansvarskänsla 122
5.3 Social gemenskap 128
5.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen 131
5.5 Kulturen i folkpartiets riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser 134

6. CENTERPARTIETS RIKSDAGSGRUPP – DE PRAGMATISKA **138**

6.1 Politisk förmåga 138
6.2. Politisk ansvarskänsla 145
6.3 Social gemenskap 149
6.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen 150
6.5 Kulturen i centerpartiets riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser. 153

7. SOCIALDEMOKRATERNAS RIKSDAGSGRUPP – DE LOJALA **156**

7.1 Politisk förmåga 156
7.2 Politisk ansvarskänsla 163
7.3 Social gemenskap 169
7.4 Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen 170
7.5 Kulturen i socialdemokraternas riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser 177

8. KRISTDEMOKRATERNAS RIKSDAGSGRUPP – DE VÄLMENANDE 181
8.1 POLITISK FÖRMÅGA 181
8.2 POLITISK ANSVARSKÄNSLA 185
8.3 SOCIAL GEMENSKAP 187
8.4 GRUPPENS STYRKA I FÖRHÅLLANDE TILL GRUPPINDIVIDEN 190
8.5 KULTUREN I KRISTDEMOKRATERNAS RIKSDAGSGRUPP: SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER 193

9. VÄNSTERPARTIETS RIKSDAGSGRUPP – DE RANNSAKANDE 197
9.1 POLITISK FÖRMÅGA 198
9.2 POLITISK ANSVARSKÄNSLA 206
9.3. SOCIAL GEMENSKAP 212
9.4 GRUPPENS STYRKA I FÖRHÅLLANDE TILL GRUPPINDIVIDEN 215
9.5 KULTUREN I VÄNSTERPARTIETS RIKSDAGSGRUPP: SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER 219

10. MILJÖPARTIETS RIKSDAGSGRUPP – DE VÄLANPASSADE? 223
10.1 POLITISK FÖRMÅGA 223
10.2 POLITISK ANSVARSKÄNSLA 228
10.3 SOCIAL GEMENSKAP 232
10.4 GRUPPENS STYRKA I FÖRHÅLLANDE TILL GRUPPINDIVIDEN 233
10.5 KULTUREN I MILJÖPARTIETS RIKSDAGSGRUPP:SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER. 235

DEL III 241

11. ARISTOTELES KUNSKAPSTYPER OCH PARTIKULTURER I SVERIGES RIKSDAG 243
11.1 INLEDNING 243
11.2 ARISTOTELES KUNSKAPSTYPER 246
11.3. ARISTOTELES KUNSKAPSTYPER OCH PARTIKULTURER I SVERIGES RIKSDAG 252
11.3. SAMMANFATTNING 271

12. FORMER FÖR SOCIAL SAMHÖRIGHET I SVERIGES RIKSDAG 274
12.1. KULTURTEORI – EN GENOMGÅNG. 275
12.2 KULTURTEORIN I EMPIRISK TILLÄMPNING 281

13. AVHANDLINGENS SLUTSATSER 299
13.1 PARTIKULTUR OCH PARLAMENTARISK KULTUR 299
13.2 FYRA FORMER FÖR SOCIAL SAMHÖRIGHET I SVERIGES RIKSDAG 301
13.3 SÅSOM I EN SPEGEL? 303
13.4 KOLLEKTIV SJÄLVBILD OCH KULTUR SOM ARGUMENT OCH INCITAMENT 304
13.5 OM DET DEMOKRATISKA VÄRDET AV PARLAMENTARISKA GRUPPKULTURER 306

SUMMARY 309
THE SUBJECT 309
METHODS AND MATERIAL 310
EMPIRICAL RESULTS 310
INTERPRETATION OF THE STUDY'S EMPIRICAL RESULTS 311

REFERENSER 315
KÄLLOR 315
LITTERATUR OCH TIDIGARE FORSKNING 316

Förord

Riksdagens plenisal – den svenska demokratins främsta rum – är ett rum av ljus och rymd, befriad från allt som heter historiska symboler, som antyder samhälleliga skillnader och skiktningar. Ett rum för funktion, där ingen behöver trängas, där man kan sitta bekvämt och där det finns utrymme för både långa ben och handväska. Ett rum vars enda utsmyckning består av ett avskalat konstverk i gråtonat lin, *Minne av ett landskap*. Detta rum speglar en politisk kultur av sans och måtta, av anspråkslöshet – en kultur som på ytan kan framstå som enhetlig men som i själva verket också rymmer olikheter. Dessa olikheter är ämnet för denna avhandling.

Jag vill här ta tillfället i akt att rikta ett stort tack till alla de personer som arbetar vid Skytteanum i Uppsala, personer som gjort att avhandlingsarbetet mindre ensamt och mer stimulerande än det annars skulle ha varit. Bland dessa är det några som särskilt skall framhållas. Mina bägge handledare, Anders Westholm och Li Bennich-Björkman som med en enastående förmåga att förena genuint intresse för handledningsuppgiften med kritisk klarsyn och entusiastisk uppmuntran följt både mig och texten under dessa år.

Ytterligare personer vid institutionen som generöst givit av sin tid för att läsa och kommentera är Shirin Ahlbäck Öberg, Christina Bergqvist, Inga Brandell, Walter Carlsnaes, Marianne Danielsson, Maria Edin, Cecilia Garme, Sverker Gustavsson, Karolina Hulterström, Christer Karlsson, Leif Lewin, Aaron Maltais, Tommy Möller, Steven Saxonberg, Jan Teorell, Torsten Svensson och Jörgen Ödalen.

Detta gäller i högsta grad också doktoranderna i min årskull: Per Adman, Magdalena Inkinen, Joakim Johansson och Johan Tralau, en grupp som vederlägger den spridda uppfattningen om den akademiska miljön som en av snålhet och avundsjuka. Till denna grupp hör också Helena Wockelberg, rumskamrat och vän, som genom sin sällsynta kombination av gott hjärta, rättrådighet och vass humor bidragit till att doktorandtiden utmynnat i en avhandling.

Utöver mina handledare och min kohortkamrat Joakim Johansson, har ytterligare några personer läst ett utkast till avhandlingsmanus, nämligen Peter Esaiasson vid Göteborgs universitet, Barry Holmström vid Skytteanum och Olof Petersson vid Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS). Denna läsgrupps stora kunskap och skarpa öga har avsevärt underlättat den slutliga sammanställningen av denna avhandling, och jag är den stort tack skyldig.

En samling som utgjort en direkt förutsättning för denna avhandlings tillkomst är de femtiotre riksdagsledamöter, här namnlösa, som välvilligt svarat på mina frågor. Här skall parallellt framhållas vänsterpartiets riksdagsgrupp, som med anmärkningsvärd öppenhet lät mig delta vid såväl grupp- som förtroenderådsmöten. Stor välvilja visade även det betydande antal moderata ledamöter som gav mig möjlighet att på motsvarande sätt närvara vid flera av riksdagsgruppens kommittémöten, ett stort tack till alla dessa liksom till dåvarande kanslicheferna Margareta Pettersson och Ulf Melin för stor tjänstvillighet och hjälp med praktiska arrangemang kring vistelsen.

Genom riksdagens särskilda forskarstipendium gavs jag den ovärderliga möjligheten att tillbringa ett arbetsår i riksdagen, vid kanslierna för konstitutionsutskottet, kulturutskottet och utrikesutskottet samt vid riksdagens kammarkansli och dess utredningstjänst. Tack till all personal som med vänlighet, tålamod, och humor vägledde mig genom protokoll, regleringsbrev och budgetpropositioner.

Jag vill också rikta ett stort tack till Vetenskapsrådet och CNRS (Centre Nationale de la Recherche Scientifique), som lät mig vistas några vårmånader vid universitetet i Bordeaux, där jag gång efter annan påmindes om att den svenska politiska kultur vi här tar för självklar på många sätt är en exotisk företeelse. Tack till all personal vid l'Institut d'études politiques de Bordeaux, särskilt Jean-Pascal Daloz och Claude Sorbets.[α]

Ytterligare personer som hjälpt mig, om än inte alltid i det direkta avhandlingsarbetet, är Marie Andersson, Lars och Barbro Barrling, Charlotte Bucht, Anna Haglund, Klara, Emma och Maria Hermansson, Mikael Müller, Coco och Nicklas Norén, Ann-Britt Hermansson Oldeen, PerOla och Shirin Öberg – ett varmt tack till er alla.

Min man Jörgen har jag mer att tacka för än något förord kan rymma. Jag får här nöja mig med att konstatera att det är hans omtanke, tålamod och obrutet goda humör som gör att jag befinner mig där jag är.

Slutligen, Jakob och Karin, tack för att ni orkade vänta. Nu har jag lekt färdigt med min avhandling.

Uppsala, den 6 februari 2004

Katarina Barrling Hermansson

α Avhandlingen rymmer för övrigt två citat på franska. Det som hämtats från Molière (sid 67) lyder i svensk översättning: ”Om människor än visar upp hundra goda egenskaper, bedöms de ändå alltid från sina fula sidor.”, och det från Danton (sid 241): ”Sanningen, den bistra sanningen”.

Del I

När man ställer upp hypoteser
får man inte vara småaktig.
AUGUST STRINDBERG

1. Partikulturer i Sveriges riksdag

1.1 Forskningsuppgiften

Avhandlingens första avsnitt behandlar undersökningens ämne, fråga och syfte. Här redogörs även för ämnets statsvetenskapliga relevans, samt för vilka avgränsningar som gjorts. Avslutningsvis presenteras avhandlingens disposition.

1.1.1 Från ämne till problem

> — Men pappa, du kan inte se ut så där. Du ser ut som en typisk moderat!
> — Men det är jag ju! sa jag. Man har slips, blazer ....[1]

Replikväxlingen utspann sig under en moderat valrörelse, och vad den visar är att med partitillhörighet följer någonting mer än att hysa vissa politiska idéer. Den som går in i ett parti går samtidigt in i en grupp människor, vilka tillsammans tillägnat sig – ibland underordnat sig – ett sätt att betrakta sig själva och tillvaron, även med avseende på sådant som ligger vid sidan av idépolitiken. Partigruppen kännetecknas med andra ord inte bara av att den delar en viss ideologi, utan även av att den delar en viss *kultur*.

Den kulturdefinition som denna undersökning utgår från är hämtad från antropologin, och bygger på tanken att en grupps kultur förstås genom att studera olika företeelsers sociala innebörd, det vill säga den specifika innebörd ett visst fenomen har för medlemmarna i just denna grupp. Det antropologiska betraktelsesättet tillhandahåller de teoretiska verktyg som krävs för att behandla frågan om kultur även i ett statsvetenskapligt sammanhang. Avsikten är att undersöka en särskild aspekt av politisk kultur, en företeelse vars betydelse ofta framhålls men som inte sällan görs till en sorts restkategori för sådant som inte kan förklaras med statskunskapens gängse begrepp.[2]

Ämnet för denna avhandling är *partikulturer*, och mer specifikt de partikulturer som växer fram i den särpräglade miljö som är den parlamentariska. De kulturella aspekter som jag valt att koncentrera undersökningen till är *kollektiva självbilder* och *normer* hos partigrupperna i Sveriges riksdag.

---

[1] Isak, moderat ledamot. (Samtliga ledamöter har givits pseudonymer, och Isak heter i verkligheten någonting annat. Se vidare inledningen till kapitel fyra.)

[2] Heidar & Koole 2000a: 17 ”*political culture* – always important in theory but generally troublesome in operationalised practice.”. Se även Wedeen 2003: 714.

Skälet till att jag riktat intresset mot partigrupperna och inte individuella ledamöter har sin grund i gängse statsvetenskapligt synsätt, enligt vilket partier är intressanta som kollektiv, inte som uppsättningar individer. Svensk parlamentarism grundas på fungerande sammanhållna partier, och den starka partidisciplin som råder i Sveriges riksdag gör att makten i huvudsak ligger hos partigrupperna.[3]

Utgångspunkten är att den starka parlamentariska partisammanhållningen inte bara påverkas av formella beslutsordningar och ideologisk samsyn, utan att det bakomliggande mönster partikulturen utgör formar en samsyn hos gruppmedlemmarna kring hur verkligheten kan och bör tolkas. Politik är en av det mänskliga samhällets mer anslående uppfinningar, och utgår som sådan från samspel människor emellan, vilket innebär att rationalitet i strikt mening tvingas konkurrera med den särskilda logik som gruppers specifika sätt att betrakta tillvaron för med sig.

I detta avseende äger kollektiva självbilder som kulturell aspekt särskild tyngd, eftersom de kan sägas utgöra länken mellan kulturen som abstrakt system och den tolkning en grupp (eller en individ inom en grupp) gör av sina egenskaper och därmed även handlingsalternativ i en viss situation.[4] Detta är en insikt som tydligt finner sin motsvarighet i teorin om lämplighetslogiken. En person som ställs inför ett handlingsval ställer sig frågan: 'Vem är jag?', och om svaret på denna fråga skulle bli: *'Jag är rationell',* så drar personen i fråga slutsatsen att hon också skall handla rationellt. Självbilden utgör alltså svaret på den fråga denna teori framhåller som central.[5]

För att en grupps kultur skall avspeglas i en individs sätt att tänka och handla, krävs dock även en *kollektiv* självbild. För att kulturen skall kunna verka med full kraft bör 'Vem är jag?' som styrande fråga, bytas ut mot: 'Vilka är vi?'. Den kollektiva självbilden kan liknas vid ett kulturens språkrör, och ju starkare kollektiv självbild, desto större förutsättningar för den bakomliggande kulturen att komma till uttryck i de enskilda gruppmedlemmarnas sätt att tänka.

Vad avser den kollektiva självbildens möjligheter att avspeglas i gruppens sätt att faktiskt uppträda, aktualiseras även den fråga som ligger i förlängningen av 'Vilka är vi?', nämligen: 'Vilka vill och bör vi vara?'. För att förstå självbildens förutsättningar att inverka på en grupps sätt att tänka och handla, är det väsentligt att parallellt med självbilden som sådan undersöka gruppens värdering av olika egenskaper och dess normer. Med norm avses informella sociala regler vilka anger vari lämpligt uppträdande består, och därmed vilken form av beteende som förväntas och är önskvärt i olika situationer.[6] Förekomsten av tydliga normer bidrar till att koordinera gruppens arbete och stärker dessutom gruppmedlemmarnas identifikation med sin

---

3 Esaiasson 2000: 51. Valet av analysenhet skall inte likställas med en uppfattning om individer som oväsentliga inom ramen för ett politiskt parti. Det finns goda argument för att individernas betydelse inom parlamentet länge underskattats, se Esaiasson enl. ovan.

4 Taylor 1983: 62ff., Monroe 1995:14.

5 March & Olsen 1989.

6 Loewenberg & Patterson 1979: 119, 158–59 Beskrivningen ovan är den gemensamma nämnaren för flertalet vedertagna normdefinitioner. Dessa kan för övrigt skilja sig åt, bl.a. genom att antingen betrakta normer som utfallsinriktade (Coleman 1990: 242) eller ej (Elster 1989: 113–123).

grupp.[7] Att normer såtillvida verkar styrande för hur en grupps medlemmar uppträder, innebär att om den kollektiva självbilden avspeglas i gruppens normer, så är detta ett tecken på att självbilden har förutsättningar att återverka på gruppmedlemmarnas uppträdande, och den kollektiva självbilden ges därmed en särskild kraft.

Detta tillvägagångssätt är del i en övergripande plan att sätta in frågan om självbilden som sådan i ett större sammanhang. Detta sker genom att beakta självbilden som sådan samt normerna inom gruppen, men parallellt även ta hänsyn till gruppens bild av andra partigrupper, till individuella ledamöters kommentarer till och kritik av vad man uppfattar som den egna gruppens självbild, till i vad mån den framförda självbilden står i motsättning till andra delar i ledamöternas beskrivning samt slutligen till hur en given grupps självbild förhåller sig till omgivningens bild av denna grupp. Avsikten är att på så sätt kunna granska trovärdigheten i det som sägs och att ge underlag för att bedöma vilken kulturell styrka självbilden kan antas ha.

Parlamentet är en politisk miljö som lämpar sig särskilt väl för att undersöka kultur i politisk inramning. Redan själva ordet, härlett ur franskans *parler* (tala),[8] fäster vår uppmärksamhet vid en institution för samtal mellan människor. Inom parlamentets ram har jag valt att rikta ljuset mot *partigrupperna*, vilka genom sin placering i snittet mellan väljare, partier och parlament, äger ett särskilt teoretiskt intresse för statskunskapen.[9]

Vidare finns mycket som talar för just partigrupperna som en gynnsam miljö för gruppkulturer. Det grundläggande skälet är att partigrupper på goda grunder kan antas ha en sådan grad av *sammanhållning* att gruppkulturer kan växa fram och bli verkningsfulla. Med sammanhållning avses inte att gruppmedlemmarna måste uppskatta varandra som individer, men däremot att de uppskattar tanken på gruppen som sådan, dess idé och strävan. Anledningen till att en grupps sammanhållning stärker gruppkulturen ligger i att den utgör förutsättningen för gruppmedlemmarnas identifikation med gruppen.[10] Faktum är att partigruppen uppfyller samtliga de krav socialpsykologin framhåller som avgörande för sammanhållningen inom en grupp.

För det första uppvisar partigruppen det ömsesidiga beroende och de delade uppgifter och mål som empiriskt visat sig väsentliga för gruppsammanhållning.[11] I en partigrupp knyts resultatet av det egna arbetet mer ofta än sällan till gruppen som helhet. Även om bara en person skulle stå bakom motionen, den praktiska förhandlingslösningen eller partiledarposten, så kommer alla som delar den hand-

---

7 Brown 2000: 60, 309–348. Frågan om identifikation är central i detta sammanhang eftersom en sådan förutsätter en i den givna gruppen allmänt omfattad föreställning om vad gruppen är och vill vara – en kollektiv självbild. Identifikationens relevans i detta sammanhang kommer att utvecklas i och med redogörelsen för hur denna studie förhåller sig till Panebiancos teori om betydelsen av kollektiva incitament, nedan 1.3.3.

8 Wessén 1997: 323.

9 Heidar & Koole 2000b: 1–3.

10 Brown 2000: 46.

11 För en forskningsöversikt, se Brown 2000: 37–40.

landes partibeteckning att förknippas med dess framgång eller motgång. Eftersom den demokratiskt grundade politiken förutsätter om inte samförstånd så en ömsesidig förståelse och känsla av samhörighet inom det egna partiet, så blir arbetsformen en väsentlig del av arbetets innehåll, och den bild individen får av sig själv i egenskap av politiker understryker ytterligare individens beroende av det omgivande kollektivet.

För det andra har partigruppen de tydliga motståndare och konkurrenter (eller till och med fiender) som visat sig befrämja sammanhållning inom en grupp.[12] Gruppmedlemmen har inte bara att motivera och försvara gruppmedlemskapet inför sig själv, utan dessutom gentemot en omgivning vars förhållningssätt till stor del är ifrågasättande och kritiskt, såväl inom som utanför riksdagen. Även om partirepresentanterna möter varandra och delvis samarbetar över partigränserna i utskotts- och utredningsarbete, så råder ett tydligt konkurrensförhållande partierna emellan. Till detta kommer en alltmer ifrågasättande massmedierapportering, en allmänhet med mindre respekt för auktorieter[13] samt tendenser till ökad politikermisstro.[14] Vidare skall nämnas att även om partiet utåt strävar efter att framträda som en enhet, så rymmer ett parti målkonflikter och spänningar som gör att dess riksdagsgrupp kan utsättas för skarp kritik från företrädare för andra nivåer och enheter inom partiet.[15] Riksdagsgruppen har med andra ord ett antal potentiella och faktiska motståndare vilka dessutom har allt större förutsättningar att ge offentlighet åt sin kritik i olika former av massmedia.

I sammanhanget bör också framhållas den dubbla anknytning ledamoten har till sitt uppdrag. Utöver ett politiskt engagemang, berörs ledamoten av sitt förtroendeuppdrag som vore det ett arbete. Även om ledamotskapet inte formellt är ett yrke, så medför dess praktiska utformning att det i mycket kommer att likna ett arbete med heltidstjänst, inte sällan med utvecklad jourverksamhet. Svårigheten att avskilja den politiska sfären från den privata förstärks ytterligare av det politiska uppdragets förtroendekaraktär.

1.1.2 Undersökningens fråga och syfte

Det finns sålunda goda skäl att undersöka denna politiska sfär från en kulturell infallsvinkel. Vilka kollektiva uppfattningar om sig själv som grupp, om den egna parlamentariska särarten, och vilka normer uppvisar riksdagens partigrupper med avseende på omständigheter som inte går att utläsa ur partiprogram och ideologiska manifest? Det vill säga: finns det något som verkar förenande inom riksdagsgrupperna, utöver den ideologiska samsynen?

Studien befattar sig följaktligen med vad som kännetecknar synen på den egna gruppen som sådan, och dess parlamentariska arbetssätt, inbegripet det sociala

12 Brown 2000: 48.
13 *Demokrati och makt i Sverige (SOU 1990:44),* 403–409.
14 Petersson, Westholm & Blomberg 1989: 336, Mair 1994: 19.
15 Jfr Sjöblom 1968.

samspel som äger rum såväl inom som mellan partigrupperna.[16] Ett av undersökningens reslutat är att dessa uppfattningar, dessa kollektiva självbilder och normer, formerar sig längs ett antal dimensioner, vilka kan återföras på fyra huvudsakliga teman. Den empiriska genomgång som följer i avhandlingens andra del kommer därför att utgå från partigruppernas syn på (i) politisk förmåga, (ii) politisk ansvarskänsla, (iii) vikten av social gemenskap, samt (iv) gruppens styrka i förhållande till dess ingående individer.

Forskningsuppgiften kan sammanfattas som att gå utanför partierna som arenor för politiska idéer och mål, samt riksdagen som formell institution för specifika beslutsprocesser, för att i stället kartlägga en viss form av kulturella mönster inom riksdagens partigrupper, nämligen de kollektiva självbilder och normer dessa rymmer med avseende på den egna gruppen som sådan och dess sätt att bedriva parlamentariskt arbete. Syftet är att därigenom bidra till ökad kunskap om ett av de mer outforskade villkoren för parlamentariskt och politiskt arbete.

1.1.3 Avgränsningar

Den relativa frånvaron av tidigare forskning på området gör att ett antal intressanta frågor lämnats därhän. En första avgränsning är att undersökningen inte behandlar den möjlighet till förändring som kulturer rymmer. Det skall framhållas att den teori jag utgår från, till skillnad från såväl rationalistisk teori som viss konstruktivistisk identitetsteori,[17] betraktar kultur som förhållandevis svår för en kulturbärare att hålla distans till och kontrollera. Kultur är inte en exogen faktor vilken som helst, utan något som gruppmedlemmarna lever med och i, utan att alltid själva kunna urskilja. Att betrakta kulturer som trögrörliga är dock inte detsamma som att påstå att de skulle vara oföränderliga. Frågan om förändring behandlas dock inte i denna undersökning.[18]

Avhandlingens syfte är inte att ge orsaksförklaringar. Frågan om de olika partikulturerna till exempel har sin grund i ideologi, storlek, historia, social sammansättning eller någonting annat lämnas därhän.

Slutligen prövar avhandlingen inte partikulturens tyngd i förhållande till andra kulturella tillhörigheter, inom eller utanför riksdagen. Det mänskliga samhället kännetecknas av att förekomsten av en kultur inte per definition utesluter förekomsten av en annan.[19] Till exempel medför hemhörigheten i det svenska samhället vissa förenande svenska kulturdrag, samtidigt som svenskarnas tillhörighet till andra grupper (ett yrke, en släkt, ett landskap, en generation) gör att de kommer att

---

[16] Studier av yrkets sociala dimension finns inom svensk samhällsvetenskap framförallt representerad inom svensk etnologisk forskning. Jansson 1997: 7, 178.

[17] Ringmar 1996: 75–91, Rothstein 2003. 46–47.

[18] Sedan intervjuundersökningen genomfördes har många av partierna genomgått stora politiska förändringar. Till de mer anslående kan räknas vänsterpartiet och miljöpartiets långa och fasta samarbete med regeringen samt moderaternas och vänsterpartiets stora mandatförluster i och med valet 2002. Dessutom har både moderaterna, vänsterpartiet och kristdemokraterna bytt partiledare, och miljöpartiet språkrör. En intressant fråga är huruvida dessa omställningar kommit att påverka den interna gruppkulturen, något denna undersökning inte behandlar. Däremot ges en möjlig jämförelsepunkt för eventuella kommande studier på området.

[19] Douglas 1992: 194. Thompson, Ellis & Wildavsky 1990: 215–221, Hannertz 1992: 66ff. Jfr även Cuche 2001: 90.

skilja sig från varandra – utan att det gemensamma för den skull går förlorat.[20] Så snart ett samhälle blir mer sammansatt uppstår med andra ord delkulturer.[21] Vad som är kultur respektive delkultur bestäms relationellt. Denna undersöknings partikulturer utgör (liksom till exempel eventuella utskottskulturer[22]) en form av delkultur i förhållande till en eventuell riksdagskultur, vilken i sin tur skulle utgöra en delkultur i förhållande till den nationella kulturen.[23] Att partikulturer kan existera parallellt med andra kulturmönster, utesluter inte att en viss delkultur skulle kunna vara starkare än en annan. Frågan om vilken kulturell tillhörighet som inverkar starkast på ledamöterna kommer dock inte att undersökas här.

Även om undersökningens uppläggning inte gör det möjligt att mäta partikulturens styrka i förhållande till andra (del)kulturer, så kommer en annan aspekt av kulturens styrka att studeras, nämligen självbildens styrka inom de olika partigrupperna.

1.1.4 Självbildens kulturella styrka i partigruppen

Den kollektiva självbildens kulturella styrka anger vilka förutsättningar som den kultur självbilden förmedlar har att gå igen i hur gruppen faktiskt tänker och handlar. Genom att intervjufrågorna inte bara rör självbilden som sådan, utan också ideal, normer och omgivningens bild av gruppen är det möjligt att på olika sätt bedöma självbildens styrka. På denna punkt har jag tagit hänsyn till tre omständigheter: självbildens samstämmighet inom gruppen, självbildens koherens samt hur väl självbilden återspeglas i den parlamentariska omgivningens bild av gruppen (självbildens uttryck).

Självbildens *samstämmighet* bedöms utifrån hur stor del av gruppen som beskriver en och samma kollektiva självbild. Ju fler ledamöter som beskriver en viss självbild, desto starkare stöd för att denna självbild – allt annat lika – är stark inom gruppen.

Självbildens *koherens* bedöms utifrån två kriterier. För det första görs en övergripande bedömning av huruvida en viss del i en grupps självbild kommer till uttryck i förhållande till mer än ett tema. För det andra bedöms koherensen utifrån till vilken grad en viss del i självbilden avspeglas i gruppens normer.[24]

Självbildens *uttryck* bedöms utifrån dess genomslag i omgivningens uppfattning om gruppen. Skulle den självbild som partigruppen själv ger överensstämma med omgivningens bild av gruppen skänker detta ytterligare stöd för en stark självbild, eftersom det är ett tecken på att partigruppen, i ord eller handling, förmått förmedla till den parlamentariska omgivningen att man är i besittning av just de egenskaper självbilden beskriver.[25] Det skall framhållas att styrkan i en viss självbilds uttryck

---

[20] Jfr Daun 1989, Uglevik Larsen & Uglevik 1997: 210–232.

[21] Jag använder termen delkultur, vilken dock återger samma begrepp som ibland betecknas subkultur. Hannertz 1982, Jansson 1997: 179.

[22] Sannerstedt 1992: 141–155.

[23] Cuche 2001: 46–50, 90, Hannertz 1982, Jansson 1997: 163–172. Thompson m.fl. 1990: 215–221.

[24] På grund av den särskilda kraft normer har när det gäller att upprätthålla handlingsmönster i en grupp, ges korrespondensen mellan självbild och norm särskild tyngd.

[25] Den exakta mekanismen bakom denna överföring undersöks dock inte.

även kan påverkas av gruppens allmänna synlighet. Allt annat lika är det det dock rimligt att utgå från att ett starkt uttryck indikerar en i denna mening stark självbild.

Ju fler av dessa kriterier som är uppfyllda, desto säkrare grund för slutsatsen att en beskriven självbild verkligen tillkommer gruppen liksom att den är stark. Eftersom undersökningen inte bygger på massdata kan det inte bli fråga om någon numerisk exakthet, utan kriterierna tjänar mer som en form av riktpunkter vid sammanfattningen av huvudresultaten inom respektive parti. Frågan om principiella problem och avvägningar vid denna bedömning behandlas i kapitel två, särskilt rörande frågan om källkritik och förhållandet mellan ledamöternas roll som informanter respektive representanter.

1.1.5 Avhandlingens disposition

Avhandlingens disposition utgår från tre delar: kapitlen ett och två utgör avhandlingens första del, kapitlen tre till tio dess andra del och kapitlen elva till tretton dess avslutande tredje del.

Den *första delen* rymmer huvudsakligen en diskussion av begreppsligt, teoretiskt och metodiskt slag. Det första kapitlet har inletts med att jag redogjort för avhandlingens fråga, syfte och avgränsningar. Den grundläggande frågan rör som nämnts partikulturer i Sveriges riksdag, och den särskilda aspekt av dessa som kollektiva självbilder och normer utgör.

Den allmänna presentationen och problemformuleringen i kapitel ett kommer att åtföljas av en mer omfattande teoretisk genomgång av ett par av undersökningens centrala begrepp: kultur respektive kollektiv självbild. Jag anger skälen till att den antropologiska kulturdefinition som tillämpas är ändamålsenlig för avhandlingens ämne, och argumenterar för att en grupps kollektiva självbild är central för förståelse av dess kultur. Slutligen redogör jag för det begreppsliga förhållandet mellan ’självbild’ och ’identitet’.

Den begreppsliga delen följs av en argumentation för det befogade i att studera såväl kultur som kollektiva självbilder i politiska sammanhang. Jag anknyter till frågan om vilken betydelse kultur har för mänskligt handlande, samt går igenom ett politisk-filosofiskt argument för att man utan att överge den metodologiska individualismen kan förstå att kollektiva självbilder inte självklart sammanfaller med summan av gruppmedlemmarnas individuella självbilder. Begreppsgenomgången avslutas med en redogörelse för hur undersökningens ämne och fråga förhåller sig till en partiteori av mer traditionellt snitt, formulerad av Angelo Panebianco, och hur dennes idé om de kollektiva incitamentens vikt inom politiken kan förstås i förhållande till kollektiva självbilder. Kapitel ett avslutas med en översikt över den empiriska forskning på området som ligger närmast min egen infallsvinkel.

Avhandlingens andra kapitel är ett renodlat metodkapitel. Undersökningens allmänna uppläggning presenteras, och följs av en genomgång av intervjumaterial och intervjufrågor, samt dessas anknytning till den teoretiska ram som anges i kapitel ett. Jag redovisar vilka källkritiska problem som är särskilt relevanta för en undersökning av detta slag, beskriver intervjupersonernas skilda roller som informanter respektive representanter samt diskuterar vilka överväganden detta innebär vid

tolkningsarbetet. Materialgenomgången avslutas med en redogörelse för vilken empiri som inhämtats genom direktobservation, samt metodens principiella för- och nackdelar. På detta följer en redogörelse för vilka urvalsprinciper som tillämpats.

Efter detta går jag igenom huvuddragen i tolkningsarbetet och visar att undersökningen följer den kombination av induktivt och deduktivt arbete som brukar sammanfattas med beteckningen abduktion. Här redogörs också för hur jag kommit fram till de fyra teman – synen på politisk förmåga, ansvarskänsla, social gemenskap, gruppens styrka i förhållande till gruppindividen – som de empiriska resultaten låter sig ordnas under. (Teman som därefter får strukturera hela den empiriska genomgången i del två.) Metoddiskussionen avslutas med att gränserna för slutsatsernas giltighet diskuteras.

Del två består av kapitlen tre till tio och är huvudsakligen empirisk. Kapitel tre utgör den empiriska genomgångens första del. Det är i grunden en empirisk presentation, om än analytiskt strukturerad. De begrepp som genomgången utgår från är härledda från det empiriska materialet som sådant, och till skillnad från i avhandlingens första del finns här ingen anknytning till tidigare teoribildning.

I kapitlen fyra till tio följer den empiriska redovisningen där jag utifrån partigruppernas syn på temana politisk förmåga, ansvarskänsla, social gemenskap samt gruppstyrka beskriver de respektive gruppkulturerna i ordningen moderaterna, folkpartiet, centern, socialdemokraterna, kristdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet.

Den tredje delen består av kapitlen elva till tretton och består av teorianknutna tolkningar av de empiriska resultaten samt undersökningens slutsatser.

I kapitel elva vidtar undersökningens syntetiska tolkning. Med utgångspunkt i de slutsatser som följer av de empiriska kapitlen, tolkas och klassificeras partikulturerna från en ny infallsvinkel. Ett av de tydligaste samband som framkommer i den empiriska genomgången, är att en grupps förhållande till temana politisk förmåga, ansvarskänsla samt social gemenskap sammanhänger på ett sådant sätt att de snarast kan förstås som uttryck för ett mer grundläggande förhållningssätt till politik, där kärnan utgörs av en viss syn på *kunskap*. Denna tolkning sker med hjälp av Aristoteles tanke om två grundläggande kunskapstyper, och det visar sig att partiernas hållning i förhållande till undersökningens första tre teman kan sammanfattas som en benägenhet hos gruppkulturen att tendera åt vad Aristoteles betecknar *fronesis* (handlingsinriktad klokhet) eller *sofia* (absolut, icke handlingsinriktad kunskap).

I kapitel tolv visar jag hur man erhåller en teoretisk förståelse av förhållandet mellan partigruppens *kunskapssyn* i vid mening (undersökningens första tre teman) respektive *gruppstyrka* (det fjärde empiriska tema som inte täcktes in av Aristoteles kategorier). Kulturteoretikern Mary Douglas så kallade *grid-group-analysis* tillämpas för detta ändamål, och jag argumenterar för att den kunskapssyn fronesis respektive sofia representerar kan ses som en operationalisering av ett högre respektive lägre värde längs den dimension som Douglas betecknar *grid* (galler). Kulturteorins andra dimension, *group* (grupp) bedöms på motsvarande sätt utifrån partigruppens för-

hållande till temat gruppstyrka. Genom att korsställa dimensionerna galler respektive grupp erhålls fyra sociala samhörighetstyper och jag beskriver på vilket sätt de olika partigrupperna uppvisar sinsemellan skiftande tendenser i förhållande till dessa typer.

Kapitel tretton slutligen, ger en kort sammanfattning av huvudresultaten, presenterar avhandlingens slutsatser och avslutar med en kort diskussion av hur förekomsten av skilda partikulturer kan bedömas från ett normativt perspektiv.

1.2 Begreppsliga bestämningar

Nu är hög tid att närmare precisera det kulturbegrepp jag tillämpar, liksom att motivera varför kollektiv självbild är en god indikator på kultur. Jag skall också argumentera för valet att utgå från begreppet självbild i stället för det närliggande 'identitet'.

1.2.1 Kulturbegreppet

Ett öde som kulturbegreppet delar med flertalet populära samhällsvetenskapliga begrepp är det att vara oupphörligen omtvistat, ifrågasatt – och omdefinierat.[26] Avsikten med den följande genomgången är att argumentera för varför jag i denna uppsjö av definitioner, funnit den som formulerats av den amerikanske antropologen Clifford Geertz vara mest ändamålsenlig.[27] Först en kort redogörelse för de olika infallsvinklar på kultur som präglar statskunskapen för närvarande.

En föreställning som kommit att dominera statskunskapen är att politisk kultur rör subjektiva föreställningar och värderingar vilka på olika sätt förhåller sig till ett politiskt system.[28] Föregångsmän är Gabriel Almond och Sidney Verba, och flertalet teoretiska översikter på området utgår – kritiskt eller uppskattande – från *The Civic Culture* som sedan den utkom år 1963 har haft ett anmärkningsvärt inflytande inom forskningsområdet politisk kultur.[29] Politisk kultur är enligt detta synsätt den numerära fördelningen (''frequencies'') av en uppsättning individuella föreställningar (''orientations'') vilka förhåller sig till olika aspekter av det politiska systemet, alternativt individens egen roll inom detta system. Ett kollektivs kultur blir därmed summan av dess individers förhållningssätt, uppfattningar och attityder i förhållande till olika sociala ''objekt'' och ''processer''.[30]

Under senare år har vissa grenar av statskunskapen brutit med traditionen från Almond och Verba, och i stället valt att hämta sina definitioner från andra

---

[26] Det har gjorts många försök att klassificera det stora antalet /politisk/kulturdefinitioner. Redan under 1950-talet fanns drygt 160 definitioner i bruk (Wedeen 2003: 713). För några senare exempel se t.ex. Kavanagh 1983: 50, Thompson, Ellis & Wildavsky 1990: 1ff., Badie 1993: 11–16. För en genomgång av kulturbegreppets och dess förhållande till närliggande begrepp, se Schmeil 1985: 274–290, Lane & Ersson 2002: 19–38.

[27] För likartade sätt att betrakta kultur, se Jensen 1993, Badie 1995, Wedeen 2003.

[28] Almond & Verba 1963, Brown 1977: 9, Inglehart 1997.

[29] Se t.ex. Kavanagh 1983, Demertzis 1985, Gibbins 1989, Goldmann m.fl. 1997, Eatwell 1997a: 2, Grendstad & Selle 1999: 46, Wedeen 2003.

[30] Genom sitt stora genomslag är det framförallt Almond och Verba som fått klä skott för de svagheter som är förbundna med denna utbredda form av definitioner. För en översikt, se Eatwell 1997a: 2–7.

samhällsvetenskaper eller humaniora. Denna tendens är särskilt tydlig inom forskningen kring internationell politik med dess intresse för såväl ett sociologiskt betraktelsesätt som poststrukturalistisk och socialkonstruktivistisk teori.[31] Vidare har inte minst senare års förvaltningsforskning i stor utsträckning kommit att anamma det nyinstitutionella perspektiv vars mest namnkunniga företrädare är James March och Johan P. Olsen.[32]

Det sätt att betrakta kultur som jag här utgår från har sitt ursprung i antropologi, men har vunnit stort genomslag inom en rad andra discipliner, inte minst genom att det präglar den breda forskningsinriktning som går under beteckningen *kulturteori*.[33] Den forskare som lyckats fånga detta betraktelsesätt i en definition är dock inte en av kulturteoretikerna, utan den amerikanske antropologen Clifford Geertz:

> The concept of culture I espouse [...] is essentially a semiotic one. Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in the webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning.[34]

Kärnan i detta semiotiskt grundade betraktelsesätt är att kultur är ett abstrakt mönster, och att alla socialt präglade uttryck (från konstverk till bordsskick) är kulturella i den meningen att de utgör en form av tecken, symboler som kan tolkas utifrån den innebörd (”meaning”) de har i sitt givna sociala sammanhang. Poängen är att varje företeelse (en handling, ett uppträdande, ett föremål) kan betraktas som tvådelad. Den har dels ett *uttryck* (’att äta med händerna’), dels en *innebörd* i den meningen att detta uttryck tolkas på ett visst sätt (bristande hyfs, stor hunger, spontanitet, praktiskt sinnelag) beroende av inom vilket socialt sammanhang den äger rum.[35]

Genom att samla och undersöka de tecken som finns i en grupp, framträder en bild av hur gruppen i fråga uppfattar sig själv och verkligheten omkring sig. Det mönster som dessa sociala innebörder går tillbaka på är gruppens kultur, och kultur utgör därmed inte ett visst område, utan snarare en analysnivå. Grundtanken är att allt människor gör i förhållande till andra människor har en kulturell dimension, på motsvarande sätt som det också har en fysiologisk eller psykologisk dimension. Att undersöka kultur blir detsamma som att tolka den sociala innebörden (meningen) i de mänskliga uttryck forskaren iakttar, oavsett vilken form dessa har, och tolka dem i förhållande till andra uttrycks innebörd för att denna väg finna vilket mönster de tillsammans bildar.

---

31 Lapid & Kratochwil 1996, Neumann 1999.

32 March & Olsen 1989, Egeberg & Laegreid 1999.

33 Kulturteorins grundare är Mary Douglas, men väsentliga för att förtydliga och utveckla denna teori har Thompson, Ellis & Wildavsky 1990 varit, än mer så för att argumentera för dess statsvetenskapliga relevans.

34 Geertz 1975: 5. Denna definition är av en sort som brukar betecknas ”meningsgrundad” eller ”semiotisk”. Se t.ex. Badie 1993, Lane & Ersson 2002.

35 Semiotikens distinktion har sin grund i lingvisten Ferdinand de Saussures (1916/1996) åtskillnad *signifiant/signifié*, men har vunnit spridning och tillämpats inom stora delar av såväl humaniora som samhällsvetenskap.

Definitionens betoning av det socialt meningsbärande gör att en grupps kultur kan betraktas som en parallell till en grupps språk. I enlighet med denna analogi, kan kulturforskarens uppgift beskrivas som att dels kartlägga språkets vokabulär (ta reda på vilka företeelser som existerar i kulturbärarens föreställningsvärld), dels ange företeelsernas innebörd i den givna miljön, samt slutligen tolka motsvarigheten till språkets grammatiska struktur genom att studera hur de olika betydelserna förhåller sig till varandra, vad de uttrycker insatta i sitt sammananhang.[36]

En bärande tanke är att forskaren för att kunna göra den tolkning som kulturdefinition förutsätter, inte kan nöja sig med att beskriva ett fenomen rakt av (till exempel en partigrupps självbild) utan också måste ta hänsyn till vilken innebörd självbildens delar har i just denna partigrupp. Ett konkret exempel från min egen undersökning är att partigruppernas kultur i varierande grad kan präglas av kompromissbenägenhet. Om vi enligt resonemanget ovan betraktar kompromissbenägenhet som ett tecken, så har den *ett* uttryck som är språkligt vedertaget oavsett socialt sammanhang, nämligen en benägenhet att finna lösningar som förutsätter ömsesidiga eftergifter. För att fullt ut förstå kompromissens ställning i en viss gruppkultur krävs även insikt om dess sociala innebörd, det vill säga vad kompromissbenägenhet betyder för en given grupp. Beroende av grupp kan kompromissen, utöver det den denoterar i allmänt språkbruk, som social innebörd ha allt från ansvarskänsla, klokhet, pragmatism, över instrumentalitet, strategisk förmåga, till inkonsekvens, trolöshet eller svekfullhet.

Detta sätt att undersöka kultur förutsätter att forskaren inte nöjer sig med att konstatera att ett visst parti är kompromissbenäget, utan också klargör vad kompromissen har för social innebörd i denna grupp. Detta arbetssätt har Geertz framhållit som kännetecknande för *the thick description*, och det är bland annat genom sin tolkning av denna metod som Geertz gjort sig känd inom statskunskapen.[37]

Geertz kulturdefinition gör det inte möjligt att likställa kultur med det informella eller det icke-ideologiska eftersom såväl formella regler som idépolitik enligt detta sätt att se rymmer en kulturell aspekt. Till exempel kan kulturella föreställningar i ett parlament mycket väl kodifieras och komma till uttryck i författning och stadgar. Vidare är ett partis ideologi inte bara ett sätt att strukturera i platonsk mening rena begrepp, utan den bär också spår av socialt formade tolkningar. Att en fransk och svensk socialdemokrats respektive uttolkning av socialismen skiljer sig åt beror inte bara på rena idéskillnader, utan även på att deras uttolkning av socialismens tankar formats i skilda sociala sammanhang.[38] Detta gör att kulturforskarens potentiella undersökningsområde blir mycket vitt och även kommer att omfatta frågor väl utforskade inom statskunskap, om än inte under beteckningen kultur.

---

[36] Se t.ex. Arnstberg 1992: 16 ”Den som talar behöver inte vara medveten om språkets uppbyggnad, den som ’lever’ sin kultur behöver inte vara medveten om vilka tankekategorier som styr handlandet. Liknelsen är också bärig i den meningen att det är forskaren som avtäcker eller synliggör språket, genom att studera talet.”.

[37] Se t.ex. King, Keohane & Verba 1994: 36–41.

[38] Jämför Garme 2001 kapitlen 4–6.

Denna studie är betydligt mer avgränsad: det är en viss typ av kulturella former som skall undersökas. Jag kommer varken att behandla det parlamentariska arbetets formella eller ideologiska sida, utan rikta intresset mot partigruppernas normer och föreställningar om gruppen som sådan, och detta med avseende på det parlamentariska arbetet och riksdagen som social miljö. Av praktiska skäl kommer jag därför när jag fortsättningsvis använder beteckningar som ”ideologi” eller ”politik” att avse någonting som inte innefattas av det kulturbegrepp som jag studerar.

Även om jag inte till alla delar ansluter mig till Geertz syn på kulturbegreppet, har jag funnit hans definition av kultur begreppsligt klargörande och därtill ändamålsenlig.[39] Den får därför tjäna som denna undersöknings teoretiska utgångspunkt, och jag skall i det följande argumentera för detta val.

Definitionens främsta styrka ligger i dess kvalitet som minimaldefinition. Även om det krävs en flexibilitet och situationsanpassning i operationaliseringen av kultur, så ligger det ett värde i att själva begreppsdefinitionen ges en så avgränsad form som möjligt. Geertz definition uppfyller detta krav, och dess höga abstraktionsnivå har sannolikt bidragit till att den kommit att tillämpas inom så många områden och discipliner.[40] Den franske statsvetaren Bertrand Badie är en av dem som framhållit definitionens kvaliteter härvidlag, och han hävdar vidare att statskunskapen i Almond och Verbas efterföljd fjärmat sig från insikten om kultur som ett abstrakt fenomen, och att deras definition uppvisar samma struktur som antropologins kulturdefinitioner vid 1800-talets slut,[41] definitioner vilka snarast bestod av långa uppräkningar av områden, och uttryckte ett synsätt där ”culture might be inventoried but never analyzed”.[42] Statskunskapen har i hög grad kommit att betrakta politisk kultur som en särskild *sektor* inom studiet av politik,[43] vilket i vissa fall gjort att konvention kommit att dominera över begreppslig konsekvens när det fastslagits vilka områden som hör till politisk kultur. Rader av statsvetare har i stället för att betrakta kultur som en analysnivå i stället försökt finna den slutgiltiga definitionen av vilket avgränsat område av mänskligt liv som *är* kultur. Vad Geertz definition tydliggör är att kultur är potentiellt närvarande i all mänsklig verksamhet, och det är inte någon viss bestämd sektor av det mänskliga samhället som står i

[39] Geertz har en benägenhet att upphöja kulturbegreppet så att faktorer som ekonomi och politik mer än väsentliga fenomen framstår som bakgrundsbrus. I senare produktion framträder uppfattningen att kultur är en så komplicerad företeelse att den är omöjlig att förklara. Detta är inte en uppfattning jag delar: att en företeelse är sammansatt och därmed svår att förklara är inte detsamma som att den är omöjlig att förklara. En ytterligare kritik som ibland riktas mot Geertz är att han skulle vara essentialist och beskriver kulturer som fasta och oföränderliga ting. Cuche 2001: 85, Wedeen 2003. Samtidigt finns argument som talar även för motsatsen, (se Widmalm 1997: 13, Kuper 2000), liksom en kritik av Geertz för att formulera sig på ett sätt som legitimerar relativism Gellner 1992: 45. Den betydande skiljaktigheten i tolkningar talar för att Geertz inte lätt låter sig placeras som en viss ”typ”, utan på ett fruktbart sätt kan användas från skilda infallsvinklar, något som också gjorts (Barnard 2000: 74f.).

[40] Kuper 2000: 118–121.

[41] Badie 1993: 12.

[42] Kuper 2000: 56–57.

[43] Badie 1993: 9.

fokus, utan den tolkning av tillvaron som människor gör i ett visst socialt sammanhang.[44]

För det andra ligger det ett egenvärde i att framhålla den sociala innebörden och tolkningens betydelse, eftersom detta åtminstone är ett steg på vägen till förståelse av hur människor i en viss grupp tänker. Det skall understrykas att den typ av kulturdefinition som Almond och Verba här får representera inte utesluter ett studium av företeelsers sociala innebörd. Det är fullt möjligt även för en forskare inom denna tradition att på så sätt analysera ett material. Till skillnad från hos Geertz är detta led dock inte något som Almond och Verbas begreppsdefinition förutsätter, och häri ligger sannolikt mycket av förklaringen till att denna typ av definitioner så ofta påtar sig den vanskliga uppgiften att bestämma kulturens område.

Det bör framhållas att kulturbegreppets kollektiva natur gör det svårundersökt, i synnerhet som det inte alltid finns möjlighet att studera gruppen som helhet. Det kollektiv forskaren intresserar sig för kan till exempel vara så stort att alla inom kollektivet omöjligt kan mötas och samspela. Inom till exempel en nation är det rimligt att, liksom Almond och Verba, studera fördelningar av individuella föreställningar utifrån antagandet att respektive individ är så färgad av den egna nationens kultur att detta avspeglas hos honom även som individ.

Också denna undersökning har underkastats praktiska hänsyn som gör att den, med undantag för vänsterpartiet, inte fullt ut undersöker partigrupperna som kollektiva enheter. Genom att merparten av uppgifterna är hämtade från individer så ligger den betydligt närmare Almond och Verbas sätt att undersöka kultur, än vad en strikt tillämpning av Geertz metodanvisningar skulle medge. I likhet med Almond och Verba med efterföljare tar även jag en genväg som går via individuppgifter, även om de uppgifter som ligger till grund för denna undersökning befinner sig på en betydligt lägre aggregationsnivå.

Även om praktiska hänsyn tvingat till dessa eftergifter, har jag strävat efter att så långt som möjligt ändå låta kulturbegreppets holistiska karaktär återspeglas i undersökningens konkreta utformning. Även om jag inte haft möjlighet att genomföra deltagande obsevation hos samtliga partigrupper, så bygger studien av vänsterpartiet i stor utsträckning på ett omfattande material hämtat från just en form av deltagande observation. Hos denna grupp var det sålunda möjligt att direkt iaktta olika former av kulturella uttryck, och inte som i övriga fall bara inhämta dessa via intervjupersoner. Det intervjuformulär som tillämpas vid undersökningen av övriga partigrupper har sedan utformats utifrån studien hos vänstergruppen.

Vidare kan jag åtminstone delvis komma åt kulturella uttryck (i form av beteenden) även hos grupper vid sidan av vänsterpartiet. Detta sker genom att jag som ovan nämnts även undersöker omgivande partigruppers bild och ställer denna i förhållande till självbilden och normerna hos en given partigrupp (se ovan 1.1.4). Slutligen skall nämnas att det även via intervjuerna är möjligt att iaktta kulturella

[44] En kritik liknande Badies återfinns även hos Grendstad & Selle (1999: 46–47) vilka anser att kulturforskningen i Almond & Verbas efterföljd förbiser att sociala fenomen för att förstås måste beakta inte bara individer, utan även förhållandet *mellan* individer.

uttryck, i den meningen att en intervjupersons sätt att uppträda eller formulera sig kan utgöra avspeglingar av en viss gruppkultur. Sådana uttryck går dock inte att framkalla med en viss intervjufråga, och figurerar därmed mer sporadiskt och utan systematik.

Även om större delen av resultaten vilar på individuppgifter, betonas vidare analysenhetens kollektiva natur genom att en stor vikt läggs vid den aktuella *gruppens* föreställningar, om än förmedlad av individer. Det är alltså inte individuella självbilder som summeras, utan individers föreställningar om det egna kollektivets självbild.[45] Detta tillvägagångssätt underlättas av att den typ av grupp som jag undersöker kan antas utgöra just en distinkt grupp och inte bara en samling individer. För det första har den en sådan begränsad omfattning att alla medlemmar har praktiska förutsättningar att samspela med varandra. Vidare kan partigruppens medlemmar antas hysa ett starkt engagemang för gruppen, vara i högsta grad frivilligt anslutna, och dessutom uppfatta kollektivet som ett handlande subjekt.[46] Detta gör det mer fruktbart att till individerna ställa frågor om gruppen som sådan i detta sammanhang, än om det vore kulturen hos en hel nation som skulle undersökas.

1.2.2 Kollektiv självbild som indikator på kultur

I denna undersökning studeras kollektiva självbilder. Att vetenskapligt hantera kollektiva analysenheter är förenat med vissa svårigheter, men inte olösliga sådana och ett vanligt problem inom statskunskap.[47] Lösningen här bygger på ett indirekt tillvägagångssätt. Den utgår visserligen från individutsagor, men inte individers uppfattningar om sig själva, utan individers beskrivning av den egna gruppens uppfattningar.

Mot bakgrund av den kulturdefinition som jag utgår från intar just gruppens kollektiva självbild en central roll som kulturell aspekt. Vad definitionen framhåller som specifikt kulturellt, är det att olika företeelser tolkas på ett visst sätt (ges en viss innebörd) och att denna tolkning sker inom en viss grupp. Den tolkning dessa människorna gör av sig själva som grupp blir därmed en grundsten att förstå deras kultur. Genom att den kollektiva självbilden anger vari *vi* består så utgör den grundvalen för all övrig tolkning som gruppen företar sig. Gruppsubjektets tolkning av sig själv och sina egenskaper blir därmed en omistlig del av det övergripande tolkningsmönster kulturen motsvarar.[48]

Självbilden som sådan klargör inte per definition hur kulturen som helhet ser ut och är ordnad, utan denna uppgift ankommer på forskaren. Det går visserligen att

---

[45] Problemet behandlas utförligt i kapitel två.

[46] Faktum är att en partigrupp motsvarar samtliga vedertagna gruppdefinitioner. Gruppen uppvisar en tydlig social struktur och rollfördelning, dess medlemmar möts ansikte mot ansikte, de definierar sig själva som gruppmedlemmar och de betraktas av omgivningen som sådana. Litet tillspetsat uppfyller de även kravet på att dela ett gemensamt öde – underkastade väljarnas dom som de ytterst är. Brown 2000: 2–3.

[47] Se t.ex. Kiewiet & Mc Cubbins 1991: 26f.

[48] Den individuella självbildens vikt som *point de départ* har framhållits av teoretiker med så vitt skilda infallsvinklar och slutsatser som Jürgen Habermas och Charles Taylor. Taylor 1983: 62–64, Habermas 1984: 85–94. Se även March & Olsen 1989: 23 samt Monroe 1995.

tänka sig att en eller flera gruppmedlemmar med osedvanlig klarsyn själva skulle kunna tolka och förstå den egna kulturen, men förutsättningen är den distans som en utomstående betraktare allt annat lika har lättare att tillägna sig.[49]

Den kulturanalys som här tillämpas har både ett analytiskt och ett syntetiskt element. Kulturanalysens första steg består i att sönderdela, ordna och klassificera ett empiriskt material. Det andra steget utgörs av en syntes i den meningen att utifrån de delar som framkommer urskilja helheter och sammanhang som inte klargörs av analysen som sådan.[50] Detta innebär inte att den form av kulturanalys som här tillämpas skulle avvika från vedertagen samhällsvetenskaplig metod. Även här utgör idealet strävan efter ett objektivt förhållningssätt, kritisk granskning, belägg och argument.[51] Den enda skillnaden ligger i att syntesen, utifrån det sätt att definiera kulturbegreppet som här tillämpas, utgör en förutsättning, något som inte gäller all samhällsvetenskaplig forskning.

1.2.3 Självbild eller identitet?

En stor del av vad som står skrivet om självbildsbegreppet inom samhällsvetenskap återfinns under den övergripande frågan om *identitet*. Detta begreppsliga släktskap yttrar sig i denna avhandling såtillvida att ett av identitietsteorins påståenden kommit att inta ett stort utrymme i den empiriska undersökningen, nämligen tanken om att gruppers självbilder formas i ett vidare socialt sammanhang, och att synen på vem man själv är inte bara tar fasta på egenskaper hos den egna gruppen, utan också på egenskaper hos omgivande grupper, och därmed inte sällan föreställningar om vem man *inte* är.[52]

Trots närheten till denna teoribildning har jag valt att använda beteckningen kollektiv självbild i stället för kollektiv identitet, och detta av mer än ett skäl. För det första rymmer identitetsbegreppet en tvetydighet. Identitet kan dels vara den objektiva, faktiska relationen som ett subjekt har till sig själv (den fysiskt sammanhållna enheten Albert Einstein *är* den fysiskt sammanhållna enheten Albert Einstein), dels utgöra subjektets egen uppfattning om sig själv (Albert Einsteins syn på Albert Einstein).[53] Genom att använda termen självbild betonas det begreppsliga förhållandet att det är subjektets egen föreställning om sig själv som står i fokus.

Det andra skälet, är att identitetsbegreppet kommit att stå för en (starkt) positivt värderad självbild och den självbild som skapas och upprätthålls för att stärka den egna gruppens ställning.[54] Detta identitetsforskningens intresse för den positivt

---

[49] Ehn & Löfgren 1982: 95ff.

[50] Att analysera ett material är givetvis ingenting utmärkande för kulturstudiet, utan kännetecknar all forskning, åtminstone bör den göra det. Vad som möjligen är utmärkande för kulturanalysen är att den även förutsätter ett syntetiskt tillvägagångssätt, eftersom studieobjektet är ett övergripande mönster (Ehn & Löfgren 1982: 95).

[51] Ehn & Löfgren 1982: 95f, King, Keohane & Verba 1994: 37f.

[52] Neumann 1999, Petersson & Robertson 2003: 37f.

[53] Nationalencykolpedin 1992: 342. Jfr spänningen mellan essentialism respektive konstruktivism, not 55 nedan, samt Petersson (2003) där nära nog all form av kulturforskning samlas under beteckningen identitetsforskning.

[54] Brown 2000: 311. Detta gäller i synnerhet konstruktivism med inriktning mot identitet som en formulering av ”berättelser”, se t.ex. Ringmar 1996.

laddade självbilden är också något som förenar i övrigt tvistande essentialister och konstruktivister.[55]

Denna positivt laddade form av självbild äger ett uppenbart intresse, men är inte vad som här står i fokus. Ambitionen är att försöka förstå den kollektiva självbilden som ett uttryck för hur gruppen faktiskt uppfattar sig själv, på gott och ont. Mer än att förstå hur självbilden kan utnyttjas för taktiska ändamål riktas mitt intresse mot hur den kan skänka förståelse av varför politiker inte alltid förmår handla taktiskt – eller ens rationellt. För att vara möjlig att praktiskt undersöka måste den självbild jag intresserar mig för vara medveten i bemärkelsen tillgänglig för subjektets fattningsförmåga, men den förutsätter inte medvetenhet i den meningen att den är aktivt närvarande, genomtänkt eller utstuderad.

Samtidigt vore det mindre intressant att studera en grupps självbild exklusive den positivt värderade del av självbilden som identitetsbegreppet kommit att referera till. Vad jag vill betona genom att använda beteckningen självbild i stället för identitet, är att det inte bara är självbilden som självförhärligare eller taktiskt redskap som står i fokus, utan självbilden i alla dess delar.

För att understryka detta har jag valt att utgå från ett mer neutralt sätt att betrakta självbilden, där den amerikanske sociologen Morris Rosenbergs begreppsliga resonemang fått tjäna som utgångspunkt. Min definition har anpassats till att subjektet i detta fall är kollektivt och att det är dess uppfattning om sig själv som grupp som står i blickpunkten. Med kollektiv självbild avses sålunda *den samlade uppfattning som en grupp har om sig själv som grupp betraktad.*[56] Som tidigare nämnts omfattar den inte områden som rör ideologi eller politiska mål, utan koncentreras till det parlamentariska arbetet och partigruppens ställning inom den sociala miljö som riksdagen utgör. Denna kollektiva självbild betraktas vidare som en väsentlig aspekt av gruppens kultur, såtillvida att självbilden betraktas som central för att kunna förstå gruppens sätt att tolka både sig själv och den omgivande verkligheten.

1.3 Kulturens politiska relevans

I den statsvetenskapliga forskningen om politisk kultur ställs ofta frågan om kultur spelar någon roll, och roll definieras som att kultur skall vara verksam som oberoende variabel i en orsakskedja.[57] Den kulturdefinition som här tillämpas, grundas i tanken att kultur alltid spelar roll, men inte såtillvida att varje social handling alltid är en orsaksföljd av kulturella föreställningar, utan genom att varje social handling sker i ett kulturellt sammanhang, och bättre kan förstås om den betraktas i ljuset av detta. I följande avsnitt utvecklas frågan om kulturens liksom de kollektiva självbildernas roll, såväl principiellt som i partipolitiska sammanhang.

---

[55] ”in current scholarly analyses of collective identities, there is a tension between the notion that identity is essential, fundamental, unitary and unchanging, and the notion that identities are constructed and reconstructed through historical action.” Richard Handler, citerad i Lapid & Kratochwil 1996: 7f, Cuche 2001: 83, Musschenga 2000: 23.

[56] Rosenbergs definition av individens självbild lyder: ”the totality of the individual’s thoughts and feelings having reference to himself as an object.” Rosenberg 1979: 7.

[57] Sartori 1968, Lane & Ersson 2002, Rothstein 2003: 46–52.

1.3.1 Spelar kultur någon roll?

Att kulturen alltid ”spelar roll” skall inte tolkas som att människan hela tiden och för evigt är underkastad kulturen. Den brittiska antropologen Mary Douglas, som ägnas stort utrymme i avhandlingens tredje del, delar Geertz intresse för kulturen som knuten till sociala innebörder, men avviker bland annat på den punkten att hon vill dra slutsatser om utfall utifrån kulturmönster.[58] Hon uttrycker också mer av nyans än Geertz i frågan om huruvida kulturen är en över allt mänskligt styrande faktor:

> [Cultural] analysis treats the experiencing subject as a subject choosing. It does not suppose that the choices are predetermined, though costs may be high and some of the parameters may be fixed.[59]

Förekomsten av en viss kultur kan aldrig per definition förhindra en viss handling. Vad den kan är att försvåra (eller underlätta) den – såväl ett subjekts upptäckt av handlingen som faktisk möjlighet, som dess genomförande. Douglas sammanfattar detta som att kulturen gör att gruppmedlemmarna tillägnar sig ett sätt att betrakta tillvaron som är ”skevt” (*the cultural bias*).[60]

För att återgå till liknelsen mellan kultur och språk, styrs vad människan ser och erfar i stor utsträckning av vad hon kan sätta ord på, oftast utan att hon funderar över att hon i den meningen är styrd av sitt språk. Detta hindrar henne inte från att då och då fästa avseende vid företeelser som (ännu) inte har någon språklig beteckning. Mänsklighetens stora upptäckter utgör de mer storslagna exemplen på denna förmåga. På motsvarande sätt kan människan medvetet välja att bryta mot grammatiska regler, men mer ofta än sällan gör hon det inte, till exempel för att undvika missförstånd (vilket skulle innebära ett brott mot det meningsbärande element som språket delar med kulturen), eller att framstå som okunnig (konskevensen av att bryta mot de normsystem som språket delar med kulturen). Den som vill framstå som antingen genial eller rebellisk gör därför klokt i att fästa blicken vid sådant som språket (och kulturen) inte har ord för respektive öppet bryta mot språkets (eller kulturens) regler.

Även om kultur är praktiskt möjlig att tillämpa som oberoende faktor så är begreppets komparativa fördel inte knuten till den typen av förklaring, utan till förståelse i meningen klargörande av sociala innebörder. Ett skäl är att kulturen spelar en roll för den process som föregår en mänsklig handling, även om handlingen sedan skulle bryta mot de föreställningar eller normer som följer av kulturen i fråga. Orsaken till detta är att människan inte per definition är kulturens fånge, utan bara att det – som det formuleras av Douglas – frestar på mer att bryta mot en viss kulturell föreställning än att inte göra det. Sanktionen kan sedan vara allt från

---

[58] Douglas erkänner Geertz grundläggande sätt att definiera kultur, men är på vissa punkter kritisk, bl.a. vill hon utifrån de ’meningar’ antropologen finner, också bilda kategorier. Douglas 1996: 132f., Douglas 1992: 204.

[59] Douglas 1982: 198.

[60] Jfr Monroe 1995. En svensk översättning av *the cultural bias* lyder ”kulturell prägling” (Lidskog m.fl. 1997: 150), men denna är problematisk eftersom den leder tankarna i en mer deterministisk riktning än det engelska uttrycket.

en förlorad dessert till ett liv i fängelse. Vad kunskap om ett givet kulturellt sammanhang främst hjälper oss att förstå är följaktligen inte *att* en människa handlar på ett visst sätt, utan *hur* hon gör så. Kulturen förklarar vilken innebörd hon tillmäter handlingen liksom vilket socialt motstånd som den omgärdas av.

1.3.2 Spelar kollektiva självbilder någon roll?

Varför är det vanskligt att dra slutsatser om en kollektiv uppfattning genom att summera uppfattningarna hos de ingående gruppmedlemmarna? Hur skall man förstå den omständigheten att människor kan leva i en kultur som samtliga ingående individer är missnöjda med, men ändå inte förmår ändra?[61] Försöken att visa varför en grupps föreställningar är någonting annat än den enkla summan av de ingående individernas uppfattningar gör ofta halt vid det metaforiska, och betecknande härvidlag är sociologen Kurt Lewins ofta citerade ord om att

> There is no more magic behind the fact that groups have properties of their own, which are different from the properties of their subgroups or their individual members, than behind the fact that molecules have properties which are different from the properties of the atoms or ions of which they are composed.[62]

Liknelsen kan förefalla bestickande men har även empiriskt stöd.[63] För att skänka större teoretisk stadga åt påståendet och tydliggöra dess mekanismer skall jag i det följande redogöra för den politiske filosofen Philip Pettits mer utvecklade resonemang kring det förhållande som kommer till uttryck i Lewins bild. Pettits resonemang är relevant för att det åskådliggör vilken tyngd som ligger i kollektiva föreställningar (som till exempel självbilder), varför dessa är svåra att ändra och hur det kommer sig att en grupp kan fastna i ett tankemönster som majoriteten av (eller till och med samtliga) ingående individer helst skulle undvika. Som läsaren skall komma att se, finns ett flertal exempel på en sådan kluvenhet mellan kollektiv uppfattning respektive summan av individernas uppfattningar hos de svenska partigrupperna.

Pettit avvisar å ena sidan idén att det inte skulle vara möjligt att tala om ett kollektivs uppfattning annat än metaforiskt, och framhåller det missvisande i att reducera den till summan av individernas uppfattningar.[64] Han är samtidigt metodologisk individualist och vänder sig mot tanken att en grupp skulle ha en själ, i meningen vara oberoende av de individuella subjekt som den utgörs av.[65]

---

61 För en diskussion av ett närliggande problem, se Bennich-Björkman (1997: 128–138) om institutionell förändring.

62 Lewin 1951: 191f.

63 När socialpsykologer jämfört den genomsnittliga uppfattning som en gruppmedlem framför enskilt, med den gruppmedlemmen framför i grupp, så visar det sig att dessa skiljer sig åt, bland annat genom att gruppuppfattningarna ofta blir mer tillspetsade än de individuella uppfattningarna summerade. För en forskningsöversikt, se Brown 2000: 197–200. En av de förklaringar som fått starkast stöd anger att detta beror just av gruppmedlemmarnas identifikation med gruppen och deras vilja att klart ge uttryck för den hållning man ser som prototypisk för gruppen. Brown 2000: 209–211.

64 Pettit 2001: 15f. (Den andra sidans huvudargument är materialistiskt formulerat: en grupp utgör inte en fysisk enhet, och kan därmed inte ha ett psyke och, i enlighet med detta resonemang, därmed inte heller en uppfattning.).

65 Jfr Elster 1985: 6.

Vad Pettit visar är att det utan att tillgripa någon form av mystik eller metafysik går att förstå den omständigheten att den uppfattning en grupp representerar inte alltid sammanfaller med summan av uppfattningarna hos denna grupps enskilda medlemmar, och att dessa två till och med kan vara i strid med varandra.[66] Detta påstående bottnar i den skillnad som finns mellan en *grupp* av människor och en *samling* människor vilken som helst. Till skillnad från samlingen måste gruppen sträva efter att uppvisa en sammanhållning och en kollektiv konsekvens som sträcker sig över en längre tid.[67]

Som teoretisk illustration av problemet anger Pettit den röstningsparadox som kan uppstå om en domstol (bestående av tre domare) skall avge dom i ett mål där deras respektive slutsats (*S*) är beroende av vilken bedömning de själva gör i ett par andra frågor (slutsatsens premisser, *p1* och *p2*).[68] I exemplet, ett skadeståndsmål, skall domstolen döma svaranden skadeståndsskyldig, om och endast om den finner att svarandens vårdslöshet varit direkt orsak till kärandens skada (*p1*) och att svaranden hade väjningsplikt (*p2*). Domarnas svar på dessa två frågor ger följande hypotetiska fördelning:

	Skadans orsak? (p1)	**Väjningsplikt? (p2)**	**Skyldig? (S)**
Domare A	Ja	Nej	Nej
Domare B	Nej	Ja	Nej
Domare C	Ja	Ja	Ja

Det finns två möjliga sätt för domarna att sammanställa sina slutsatser. Antingen utgår de från respektive domares slutsats i skuldfrågan, och domen blir då att svaranden inte är skadeståndsskyldig (*slutsatsmetoden*). Det andra alternativet är att lägga samman domarnas respektive bedömningar angående premisserna för svarandens skuld, och domslutet blir då det motsatta – svaranden anses skyldig till den uppkomna skadan, eftersom en majoritet av domarna både anser att svaranden orsakat skadan, och att svaranden hade väjningsplikt (*premissmetoden*). Bedömningen i skuldfrågan blir sålunda beroende av vilken procedur som tillämpas. Enligt slutsatsmetoden är det individernas egna sammanvägningar som utgör beslutsgrund, och enligt premissmetoden är det individernas enskilda bedömningar i olika delfrågor (premisser) som summeras, och därmed kommer att utgöra gruppens samlade bedöming. En grupp som vid ett tidigare tillfälle beslutat sig för att konsekvent tillämpa slutsatsmetoden skulle med ett utfall som ovan befinna sig i en situation

66 Pettits företag kan ses som en nutida pendang till Rousseaus idé om förhållandet mellan allas vilja och allmänviljan. Till skillnad från hos Rousseau så framställs kollektivets vilja hos Pettit som någonting fullt ut rationellt begripligt, och dessutom värdeneutralt: kollektivets vilja är varken ond eller god per definition – helt enkelt annorlunda (Rousseau 1762/1964: 437–441).

67 Det ställs dock vissa krav på gruppens karaktär för att detta skall vara giltigt. Människor som råkar dela egenskapen att bo inom ett visst postnummerområde eller vara sin familjs förstfödde hör inte per definition hit. Resonemanget rör grupper som skall fylla en särskild funktion (ett bibliotek, en stat, en jury), men även sådana som inte förenas av annat än ett uttalat mål, så som olika typer av organisationer, politiska partier till exempel, Pettit 2001: 11.

68 Pettit 2001: 2f.

där de enskilda ledamöternas uppfattning sammantagen står i strid med gruppviljan. Så länge gruppen anser proceduren som sådan värd att bevara tvingas man sålunda godta ett domslut som en majoritet av de enskilda ledamöterna är mot.

Pettits egen slutsats är att grupper som princip följer premissmetoden när den tar ställning i sammansatta frågor. Orsaken är att en grupp för att uppfattas som trovärdig, måste framstå som just en grupp och inte som en samling individer, vilket kräver konsekvens. Om en grupp (till exempel en riksdagsgrupp) i varje beslutssituation skulle ta hänsyn till gruppmedlemmarnas sammanvägningar (det vill säga följa slutsatsmetoden), och dessa sedan visar sig stå i motsättning till tidigare delbeslut (vilka följt premissmetoden) löper gruppen en betydande risk att framstå som inkonsekvent, och därmed är omgivningens uppfattning om gruppen som just en grupp hotad.

Vidare skall nämnas att kravet på konsekvens ofta gör att vissa gruppmedlemmars uttolkning av gruppens vilja ges en större samordnande tyngd, även i en grupp där alla medlemmar är principiellt jämlika.[69]

Pettits resonemang är lättast att urskilja i situationer där det finns en tydlig anknytning mellan slutligt ställningstagande och vissa givna premisser.[70] Den bakomliggande principen gäller dock varje situation där en grupp skall bilda sig en gemensam uppfattning i en fråga, och där individens slutgiltiga svar beror på mer än en omständighet.[71] Det finns heller inget hinder för att det principiella problem han tecknar också kan gälla alla de uppfattningar en grupp hyser och som är sammansatta av mer än en del, också sådana som inte följer av logisk slutledning och/eller föranleder formella beslut.

Den uppfattning en grupps självbild utgör är ett sådant exempel, och jag skall avslutningsvis anknyta till Pettits tanke om det krav på konsekvens som gruppen ställer på sig själv, och därigenom illustrera hur en kollektiv självbild kan tjäna samma samordnande roll som ideologiska uppfattningar eller formella beslut. De premisser självbilden följer av kan inte förutsättas vara tydligt formulerade eller ens alltid medvetna, och det går inte att förutsätta att den formas på ett sätt som är logiskt och systematiskt. Självbilden stadfästs inte heller genom konkreta beslut. Detta gör den inte oväsentlig för den kollektiva konsekvens som Pettit framhåller som central för en grupps sammanhållning. Tvärtom går det att argumentera för att även kollektiva föreställningar av det slag som självbilden utgör, kan anföras som argument i gruppkonsekvensens namn.

Som jag ovan visat är en grundläggande utgångspunkt i Pettits resonemang att en grupp för att hålla samman måste ta hänsyn längs två grundläggande dimensioner. Dels till de ingående medlemmarnas uppfattning vid en viss tidpunkt, dels till grup-

---

69 Pettit 2001: 27f.

70 I de flesta fall är förhållandet mellan summan av individers uppfattningar och kollektiv uppfattning betydligt svårare att urskilja. Till exempel är det sällan ett besluts alla relevanta premisser är så tydligt formulerade och nära knutna till själva beslutssituationen som i domstolsexemplet. I de flesta fall sker sammanvägningen över en längre tidsperiod, och utan att det går att förutsäga om det som i en given situation anses vara ett beslut i sig, på lång sikt kommer att visa sig vara en del (*p*) av en överordnad fråga (*S*), Pettit 2001: 9–14.

71 Pettit 2001: 6, 13.

pens samlade uppfattning vid en rad tidpunkter. Även om en majoritet inom gruppen skulle ha ändrat ståndpunkt från ett beslutstillfälle till ett annat (till exempel genom att man kommit till klarhet om att de beslut man tidigare fattat inte var slutgiltigt beslut, utan utgjorde premisser och som sådana skulle komma att befrämja ett överordnat beslut som man är mot) så gör kravet på konsekvens över tid att argument av typen: ”Vi sa ju faktiskt att vi skulle ...” äger en icke oväsentlig slagkraft.

På motsvarande sätt gör denna strävan efter kollektiv konsekvens och sammanhållning att även förekomsten av en kollektiv självbild verkar förpliktigande. I det förra fallet är det ett faktiskt beslut/uttalat ställningstagande som kan åberopas i den kollektiva konsekvensens namn, i frågan om självbild en allmänt omfattad föreställning om hur gruppen är (och bör vara). Om en kollektiv självbild föreligger är den som vill främja en viss sak inte bara hänvisad till tidigare beslut, utan kan hänvisa till den allmänt omfattade självbilden: ”Ni måste alla hålla med om att vi (till skillnad från den eller den gruppen) inte är såna som gör sånt!”[72]

Ett parti vars medlemmar inte bara delar ideologi utan även kollektiv självbild har följaktligen en mer vittomfattande gemensam värdegrund, och därmed större förutsättningar att uppträda konsekvent och framstå som sammanhållet. Jag skall vidare argumentera för denna slutsats genom att anknyta till en av grundidéerna hos partiteoretikern Angelo Panebianco. Denne menar att det hos politiker finns en medvetenhet om att såväl inom gruppen som hos omgivningen finns förväntningar om ett visst uppträdande från partiets sida, även avseende områden som ligger utanför det ideologiska och rör organisationen som sådan. Varför det är så, och hur det kultur- respektive självbildsbegrepp som jag utgår från förhåller sig till Panebiancos teori är vad som skall redas ut i följande avsnitt.

1.3.3 Partiets roll som enhetlig aktör och kultur som ett kollektivt incitament

Framställningen så långt har syftat till att visa att en grupps kultur i stor utsträckning styr föreställningarna hos dess medlemmar i en viss riktning, och gör att gruppen tenderar att tolka omgivningen och sig själv på ett visst sätt. Av min slutsats i avsnittet ovan följer att det kulturella studiet av politiska partier kan skänka ökad förståelse av hur det kommer sig att ett parti, sammansatt som det är av ett antal enskilda viljor, förmår samla sig som en aktör och åtminstone utåt ge en någorlunda enstämmig uttolkning av kollektivets vilja.

Den förklaring till partiers enhetlighet som annars intagit en av de mer framträdande rollerna är en helt annan, nämligen den om *oligarkins järnlag*. Sociologen Robert Michels formulerade vid 1900-talets början idén om partiet som exempel på en organisation där en elit tillskansar sig all makt, medan det inflytande som till-

[72] Ett empiriskt åskådningsexempel finns i beskrivningen av vänsterpartiets riksdagsgrupp, där en av ledamöterna argumenterar mot ett beslut i en formfråga med hänvisning till att det skulle strida mot den allmänt spridda uppfattningen om den egna gruppen som ifrågasättande och oppositionell (se vidare 9.2).

kommer övriga medlemmar är starkt begränsat.[73] Att partier uppträder som enhetliga aktörer beror sålunda av att partiets beslut inte fattas av partiet som helhet, utan av ett fåtal personer med en viss ställning inom partiet.

Min utgångspunkt är inte att polemisera mot Michels tes, utan att visa hur det kulturella perspektivet verkar kompletterande. Oavsett om partiet styrs av en elit eller ej, så befrämjas partiets förmåga att framträda enhetligt om dess medlemmar inte bara delar ideologiska mål utan även kultur. Kulturens samlande kraft kan såväl försvaga som förstärka mer eller mindre formella beslutsordningar, eftersom det bakomliggande mönster den utgör styr gruppmedlemmarnas föreställningar om hur verkligheten kan och bör tolkas, och det på ett sätt som inte behöver formaliseras för att vara verkningsfullt.

Tanken att även en kulturellt grundad gruppidentifikation äger relevans för att fullt ut förstå en partiorganisation har framförts av Panebianco, om än med en helt annan (betydligt mer rationalistisk) teoretisk inramning än mitt arbete. Panebianco utgår i mycket från den maktkamp han anser driva ett partis utveckling, och tar därvid fasta på den maktresurs som ligger i kontrollen över vad partiets medlemmar identifierar sig med inom partiet, vad han betecknar mönstret av *kollektiva incitament*.[74] Medan partiforskningens kanske mest namnkunnige organisationsteoretiker vid sidan av Robert Michels, Maurice Duverger, studerar partier utifrån formella aspekter och med inriktning på partiet som organisatorisk helhet,[75] så lägger Panebianco – liksom jag själv – betydande vikt vid de socialpsykologiska förhållanden och subjektiva föreställningar som ett parti rymmer. Jag skall i det följande redogöra för hur det jag betecknar kollektiv självbild och kultur kan ses som en aspekt av de kollektiva incitament Panebianco beskriver och argumentera för att kunskap om partiers kollektiva självbilder och kulturer ger en bild av vari medlemmarnas identifikation grundas.

Panebiancos utgångspunkt är den välkända tanken om att olika former av incitament förklarar varför människor frivilligt deltar i oavlönat organisationsarbete. Förklaringen ligger i att organisationsmedlemmarna ges någon form av fördelar (eller löften om fördelar). Incitamenten är av två grundläggande slag: selektiva respektive kollektiva. Selektiva incitament är nyttigheter som inte tillfaller samtliga gruppmedlemmar, utan bara en begränsad del. Hit hör makt, status samt materiella fördelar. Kollektiva incitament är tvärtom nyttigheter som är icke-exklusiva och som kan komma samtliga gruppmedlemmar till godo. Det är denna sistnämnda typ som är relevant i förhållande till min studie av kollektiva självbilder och kulturer inom partier.

Dessa kollektiva incitament kan vara (och är oftast) verksamma på alla medlemsnivåer inom ett parti, inte bara bland dess gräsrötter eller dess trogna väljare.[76] Även om möjligheten att få tillgång till ett selektivt incitament ökar ju längre upp i

[73] Michels 1915/1983. För en översiktlig genomgång av forskningen i Michels efterföljd, se Teorell 1998: 11–19.
[74] Ett besläktat perspektiv återfinns hos Cox & McCubbins 1993.
[75] Duverger 1951/1964.
[76] Panebianco 1988: 29.

medlemshierarkin en partimedlem rör sig, så spelar de kollektiva incitamenten en betydelsefull roll även på dessa nivåer.[77] Delvis i polemik med Michels ensidiga inriktning mot ledningens oblandade strävan efter makt, påtalar Panebianco sålunda att de partiaktivas motiv för att delta huvudsakligen betingas av såväl selektiva (makt och materiella fördelar) som kollektiva incitament.[78]

Panebianco framför tre typer av kollektiva incitament. För det första att människor deltar i partiarbetet om de kan identifiera sig med partiet som sådant. För det andra för att man delar partiets sociala och politiska mål (till exempel 'bättre villkor för arbetare'). För det tredje för att man identifierar sig med partiets sak i mer abstrakt mening (som till exempel dess ideologi).[79]

Dessa tre typer sammanfattas under beteckningen *identitetsincitament* ("incentives of identity"), och därmed understryks den centrala roll identifikationen spelar för att de kollektiva incitamenten skall vara verksamma. (Panebiancos identitetsbegrepp definieras inte närmare än som resultatet av identifikation, och är inte liktydigt med det vi finner inom den teoribildning som ovan refererats, 1.2.3.).[80]

Relevant i förhållande till min undersökning är vari den första formen av identifikation grundas, det vill säga den sort som inte knyts till partiets ideologi eller politik utan till partiet i sig. Panebianco är något vag på denna punkt, men så mycket framkommer som att det finns en typ av partiidentifikation som verkar oberoende av ideologi och som snarare är knuten till organisationens inre sociala liv och arbetssätt. Att denna typ av identifikation går utöver det ideologiska nämns bland annat angående de problem som uppstår då ett parti går in i en ny roll, till exempel går från att ha varit ett litet parti till att bli ett stort:

> a rapid increase in a party's membership can, for example, undermine its internal cohesion (because of socialization differences between the old members and the newcomers) and give rise to a crisis in the party's collective identity.[81]

Vad citatet visar är att en partimedlem inte nödvändigtvis är förtrogen med sitt partis kollektiva identifikationsgrund bara för att den delar dess politiska värderingar. För att komma in i det sociala sammanhang som partiorganisationen utgör, krävs en period av social inlärning där medlemmarna tillägnar sig de socialt formade föreställningar som råder i gruppen. På motsvarande sätt menar Panebianco att det uppstår identifikationssvårigheter om ett parti vant vid att befinna sig i opposition, efter en valseger går in i regeringsställning och därmed tvingas tillägna sig ett mindre offensivt och mer byråkratiskt sätt att arbeta. Egenskaper som medlemmarna förknippat med partiet försvinner, och därmed undergrävs deras identifikation: ett väsentligt kollektivt incitament går förlorat.[82]

---

[77] Panebianco 1988: 26.
[78] Panebianco 1988: 25–30, sskt 29–30.
[79] Panebianco 1988: 9–11, 16.
[80] Panebianco 1988: 24.
[81] Panebianco 1988: 43.
[82] Panebianco 1988: 43. Exemplet tjänar att visa att tillväxt genom väljarframgång allvarligt kan skada stabiliteten inom ett parti. Vad Panebianco vill visa med sin teori är att stabilitet är överordnat tillväxt som mål inom en partiorganisation. Orsaken är att stabilitet långsiktigt är en förutsättning för organisatorisk överlevnad. Detta förhållande belyser enligt Panebianco det missvisande i att betrakta

Ett ytterligare exempel på att idenitifikationen inte bara grundas i ideologin är att inte ens de officiella målen i sig enbart är en fråga om ideologi. För att framstå som legitim måste ledningen för ett parti bedriva politik på ett sätt som ter sig trovärdigt och acceptabelt.[83] Framstår dess strategi inte som godtagbar hos partiet i stort så kommer graden av identifikation att minska hos partimedlemmarna, och den ledning som förknippas med denna strategi kommer att förlora i legitimitet. Den har, med Panebiancos ord, undandragit medlemmarna en väsentlig form av kollektiva incitatment – oberoende av hur väl den befrämjat de ideologiska/politiska målen i sig.

Som hypotetiskt exempel skulle kunna nämnas ett parti där ett väsentligt kollektivt incitament är att partiet förutsätts uppträda seriöst och sakligt för att medlemmarna (eller viktiga väljargrupper) skall kunna identifiera sig med det. Skulle ledningen finna att detta arbetssätt är orsaken till att partiet förlorat röster i val efter val, skulle den kunna tänkas lockas av en mer publikfriande strategi. En möjlig följd vore en valseger, men på bekostnad av att ett stort antal medlemmar inte längre kan identifiera sig med sitt parti och att deras vilja till engagemang därmed undergrävs.

De kollektiva incitamentens vikt medför därför betydande avvägningsproblem för partiets ledning. Vad som uppfattas som en legitim strategi sammanfaller inte nödvändigtvis med vad som är en effektiv strategi (i meningen en strategi som leder till politisk framgång mätt som valsegrar). Den hänsyn ledningen tvingas ta till vad medlemmar på en given nivå identifierar sig med förklarar varför ett parti kan uppträda på ett sätt som utifrån skulle kunna uppfattas som självdestruktivt. Även om ledningen skulle anse att ett byte av strategi skulle gynna partiet väljarmässigt, så skulle ett sådant kunna innebära att medlemmarna inte känner igen sin grupp: graden av identifikation minskar, ledningen anses inte kunna tillhandahålla ett nödvändigt kollektivt incitament och förlorar i legitimitet parallellt med att engagemanget går ned.[84] Detta försvåras ytterligare av att den politiska framgång som skulle kunna kompensera detta byte av arbetssätt, kanske uppnås först på lång sikt.

Panebiancos rationalistiska grundton gör att han betraktar partiets ledning som förmögen att själv förhålla sig distanserat till frågan om vari de kollektiva incitamenten består, och vilka eventuella praktiska problem de kan medföra.[85] Enligt Panebianco strävar ledningen inom ett parti medvetet efter att maximera vissa mål, och i denna strävan är en faktor som kollektiva incitament exogent given. Kontroll över de kollektiva incitamenten utgör en direkt maktresurs för ledningen, och därför något den försöker bemästra. Samtidigt framhålls att de kollektiva incitamenten spelar en stor roll även för engagemanget inom partiets övre medlemsskikt.[86] Resonemanget sammantaget förutsätter därmed att ledningen, till skillnad från övriga partimedlemmar, står över och har kontroll över sina egna föreställningar på denna

valsegrar som partiers främsta mål. (Frågans relevans kommer ytterligare att framgå av den empiriska genomgången.)

[83] Panebianco 1988: 41.

[84] Jfr Sjöbloms (1968) tanke om hur ett parti måste beakta olika arenor.

[85] Se t. ex. Panebianco 1988: 40–42.

[86] Panebianco 1988 kapitel 2.

punkt. Det redovisas dock inte varför just partiets ledande företrädare skulle kunna befria sig från sitt behov av identifikation och därmed förhålla sig så fritt till partiets identifikationsgrund som Panebiancos analys i dess helhet förutsätter.[87]

Det är tydligt att den icke-ideologiska gruppidentifikation som de kollektiva incitamenten delvis utgör är nära knuten till den form av partikulturer som jag studerar. Kunskap om partikulturer är också kunskap om vari den icke-ideologiska identifikationsgrunden inom ett parti består. Panebiancos egna resonemang understödjer också en sådan koppling mellan identifikation och kultur, även om kulturbegreppet inte närmare preciseras. Vad hans genomgång sammantagen visar är att medlemssubjektens egen identifikation med gruppen (det vill säga de kollektiva incitamenten) är väsentlig för att en social integration skall komma till stånd. Att Panebiancos identifikationsbegrepp ligger nära det symbolgrundade kulturbegrepp jag använder får även visst stöd av att han vid ett flertal tillfällen i stället för kollektiva incitament använder uttrycket symboliska incitament.[88] Liksom den kultur jag undersöker kan därmed de kollektiva incitamenten anses bygga på ett system av symboler, det vill säga uttryck som tillmäts en viss innebörd i ett givet socialt sammanhang. Panebianco ger dock ingen mer ingående beskrivning av hur dessa kollektiva incitament ser ut.

En undersökning av det slag jag genomför avser ge kunskap som kan besvara den typ av frågor som ligger i förlängningen av Panebiancos resonemang: vad är det mer speciellt – utöver politiska idéer och mål – som bidrar till identifikation med ett parti, som knyter partimedlemmar till varandra och till sin grupp?

1.4 Tidigare empirisk forskning

Avsikten med den följande forskningsgenomgången är att redogöra för empirisk forskning som berör avhandlingens ämnesområde (partier och parlament från ett kulturellt perspektiv). Viss ytterligare kulturforskning av relevans kommer även att föras in i avhandlingens tolfte kapitel.

Det fåtal mer omfattande kulturstudier som föreligger på det skandinaviska området har varit inriktade mot parlamentet i dess helhet (eller lokalpolitik).[89] Det

---

[87] Min undersökning visar att även ledande personer inom ett parti kan vara fångna i sina egna föreställningar om vad partiet är (utöver det ideologiska) och inte kan (och/eller vill) handla på det sätt som ger störst möjlighet till den väljarframgång man själv påstår sig sträva efter. Inom de svenska moderaterna finns å ena sidan en föreställning om att man uppträder och vill uppträda rationellt och konsekvent, men hos många individuella ledamöter (även ledande sådana) samtidigt en insikt om att denna hållning är en förklaring till att partiet inte kunnat vinna fler röster med sin politik. I och med att denna kollektiva självbild är så starkt värdesatt hos moderaterna som grupp finns dock svårigheter att frångå vad som från ett rationalistiskt perspektiv är att betrakta som ett självdestruktivt arbetssätt (se vidare kapitel fyra).

[88] Panebianco 1988, se t.ex. s.27, 29, 42, 62.

[89] Gahrton 1983, Jensen 1993, Wrenne 1998, Isberg 1999, Abélès 2000. En betydande del av den forskning som behandlar parlamentets sociala sida, har i stället för kulturer intresserat sig för olika parlamenteriska ”typer”. Ett par av pionjärerna i detta sammanhang är Wahlke & Eulau 1959 (för en översikt, se Jensen 1993: 186–188). Det finns ett fåtal partistudier med anknytning till Douglas kulturteori, men dessa är av mer begränsad omfattning och ingen gäller svensk empiri (se vidare kapitel tolv).

framstår därför som angeläget att undersöka en faktor som statskunskapen i stor utsträckning försummat: den parlamentariska partigruppen som ram för gruppkultur. Tidigare parlamentarisk forskning stödjer antagandet om förekomsten av partikulturer i ett land som Sverige. Faktum är att om det inte går att urskilja partigruppskulturer i Sverige, vilket som nordiskt land har en exceptionellt stark parlamentarisk partisammanhållning, är det tvivelaktigt om det går att finna dem någonstans.[90]

Studier av parlamentarisk kultur

De parlamentariska kulturstudier som finns att tillgå omfattar framförallt parlamentet som helhet. Till en av de mer beryktade på svensk botten hör den före detta riksdagsledamoten Per Gahrtons studie från 1983. Genom att kombinera sin egen erfarenhet med akademiskt studium av folkpartiets dåvarande riksdagsgrupp, nådde Gahrton slutsatsen att riksdagen är en illa fungerande struktur, och i hög grad tjänar att sysselsätta människor på jakt efter status.[91]

En studie av helt annat slag är Anders Sannerstedts undersökning av riksdagen som förhandlingsmiljö. Den syftar inte till någon mer utförlig behandling av riksdagen från ett kulturellt perspektiv, men eftersom Sannerstedt ser förhandlingsprocessen som betingad av förhandlingsparternas förmåga att kommunicera med varandra, berörs frågan om kultur indirekt.[92] Sannerstedt hävdar att det finns en gemensam riksdagskultur (och inom dess ram en tendens till skilda utskottskulturer), och att detta befrämjar möjligheten till kommunikation mellan olika partiföreträdare.[93] Huvuddragen i denna kultur är att den är starkt sakinriktad (bland annat såtillvida att ledamoten i förhandlingar är saklig och påläst och undviker ideologiska utspel, retorik och demagogi) samt att dess språk är tekniskt specialiserat och politisk-byråkratiskt.[94] Att uppträda ”rakt”, om än kärvt, är ofta uppskattat eftersom det förknippas med pålitlighet. Vidare ogillas auktoritärt uppträdande, och ledamöterna förutsätts oavsett ställning uppträda som jämlikar. Ytterligare en norm är kravet på ärlighet, vilket definieras som att en part håller fast vid en eventuell uppgörelse även om den skulle visa sig inopportun, och inte avslöjar vad motparten sagt under förhandlingsprocessens gång.[95] Sannerstedts slutsats blir därför att riksdagen är en kulturellt homogen miljö, där förutsättningarna för kommunikation och ömsesidig förståelse över partigränserna är goda.[96]

Det är dock svårt att bedöma huruvida mönstret är så entydigt som Sannerstedt hävdar. Anledningen är att beskrivningen av riksdagskulturen är tämligen översiktlig, och utifrån de empiriska exempel som anförs går det inte att avgöra hur systematisk och uttömmande jämförelsen mellan de olika partiföreträdarnas utsagor

[90] ”The Nordic Parliamentary parties may be close to the world record when it comes to following the party line in parliamentary votes.” Jensen 2000 a: 233. Se även Heidar m.fl. 2000: 36.
[91] Gahrton 1983. Gahrtons undersökning har kommit att starkt ifrågasättas, inte minst med hänvisning till brister i vetenskaplig metod, se Hagevi 1995.
[92] Sannerstedt 1992: 53.
[93] Sannerstedt 1992: 207, 212–222 respektive 1992: 71, 228 samt kapitel åtta.
[94] Sannerstedt 1992: 217–219.
[95] Sannerstedt 1992: 212–214.
[96] Sannerstedt 1992: 229–230.

är.[97] Författaren gör vissa empiriska påpekanden som tyder på att det inom riksdagskulturens ram ryms partiskillnader men utan att fästa större avseende vid detta.[98] Han nämner vidare att flera av de intervjuade framhåller betydelsen av personkemi och att förhandlingarna underlättas om ledamöterna som individer har lätt för att umgås med varandra, men berör inte huruvida den ”själarnas förståelse” som omtalas är större mellan vissa partiföreträdare än andra.[99] Även om det framstår som troligt att det, i enlighet med Sannerstedts resonemang, finns kulturella normer som råder över partigränserna är det svårt att utifrån denna studie bedöma styrkan i dessa – i stort liksom i respektive partigrupp.

Ytterligare en undersökning som framhåller förekomsten av gemensamma normer i riksdagen är Magnus Isbergs studie av rolluppfattningar bland seniora riksdagsledamöter.[100] Isberg visar att riksdagen, utöver det formella regelverket, rymmer en rad informella normer som verkar över partigränserna. Han påtalar den omständigheten att de formella regler som omgärdar partigrupperna är få och inte särskilt utförliga, liksom att medlemskap i en organisation som riksdagen inte bara är en fråga om att följa stadgar och formella regler, utan även kräver anpassning till "organisationskulturen" och de normer som följer av denna.[101] Att det är få formella regler och institutioner som omgärdar det parlamentariska arbetet talar för att riksdagen som sådan, liksom olika grupper inom riksdagen, har ett förhållandevis stort utrymme att utveckla egna och kulturellt betingade normer.[102]

En av senare års mer ingående studier av parlamentariska partigrupper är den danske statsvetaren Henrik Jensens undersökning av partigrupperna i danska Folketinget. Perspektivet rör dock praktisk och formell organisation, inte kulturella föreställningar. Genom att studera partiernas gruppmöten (till exempel dagordningens utformning och hur mötena är förlagda i tiden) och den interna arbetsdelningen i grupperna, avser Jensen förklara partiernas förmåga att arbeta som enhetliga aktörer som en fråga om organisatorisk koordination (se ovan 1.3.3). Även Henrik Jensen är främst inriktad mot generella parlamentariska drag, inte partiskillnader.[103]

En renodlat antropologisk studie på detta tema är den franske antropologen Marc Abélès studie av den franska nationalförsamlingen. Målande beskrivs en miljö fylld av riter och ceremoniel, men bakom dessa kulisser också det hårda och tekniskt komplicerade arbete som lagstiftning medför. Ett av Abélès huvudsakliga

---

97 Det går till exempel inte alltid att utläsa hur ofta en viss informants ord framförs som belägg, och de citerade ledamöternas partitillhörighet nämns inte genomgående, se t.ex. Sannerstedt 1992: 212–213.

98 Se t.ex. Sannerstedt 1992: 60–65, 68, 213, 215, 226–227,

99 Sannerstedt 1992: 212–213.

100 Isberg 1999.

101 Isberg 1999: 56–59.

102 Här kan nämnas det informella förbud som rådde mot att ledamoten yttrade sig i utskottet under sitt första år. Den som vågade bryta mot denna informella norm löpte stor risk att få höra syrliga kommentarer. Isberg 1999: 60ff.

103 Jensen 2002. För en ytterligare organisatorisk partigruppsstudie, om än i mindre format, se Heidar 1995.

resultat är att franska parlamentariker oavsett parti förenas av svårigheten att anpassa sig till en tid där politik betraktas med misstro och resignation.[104]

Den undersökning som ligger närmast min egen, såväl avseende empiriskt område som teoretiskt perspektiv, är den danske statsvetaren Torben Jensens studie av den politiska kulturen i Folketinget.[105] Torben Jensen utgår liksom jag själv från ett meningsinriktat sätt att betrakta kultur.[106]

Även om ramen och undersökningsområdet är likartat, finns stora skillnader. Jensen undersöker parlamentet som helhet, och lägger tonvikten vid folketingsledamotens konkreta dagliga verksamhet.[107] Resultatet lyder i sammanfattning att det finns en övergripande folketingskultur, men att det inom denna finns olika typer av ledamöter vilka i varierande utsträckning tar fasta på de kulturella grunddrag som det danska Folketinget rymmer.[108] Vad som framförallt är relevant i förhållande till min undersökning, är Jensens slutsats att vilken typ av politiker som uppskattas tenderar att variera med parti, något som bland annat kommer till uttryck i vilken typ av politiker partierna väljer som ledare.[109]

Ett tydligt och välkänt uttryck för den parlamentariska kultur som råder i de nordiska länderna är dess starka partidisciplin. Denna finns inte konstitutionellt reglerad och det finns heller inga skrivna bestämmelser om detta i partigruppernas stadgar.[110] Vad som förklarar den starka partidisciplinen är sålunda en kollektivt omfattad föreställning: handlingen att rösta med partiet har en social innebörd där partiviljan är överordnad den förtroendevalde individens omdöme, utom i ett fåtal väl avgränsande frågor som – av inte helt klarlagda skäl – kommit att anses höra det personliga samvetet till.[111] Denna partiernas förmåga att hålla samman, liksom den betydande frånvaron av formella regler kring partigruppernas arbete, är båda strukturella omständigheter som talar för förekomsten av partikulturer i Sveriges riksdag. Låt oss se närmare på vad som kan utläsas ur tidigare forskning på denna punkt.

Kulturella skillnader inom riksdagen?

På ett allmänt plan harmonierar tanken om distinkta partikulturer, med de statsvetenskapliga teorier som betonar sammanhållningen inom parlamentariska partigrupper. En tydlig representant för detta synsätt är den modell som framhåller att partierna fått mandat för en viss politik, och därför visar ansvar genom att strikt hålla samman kring den politik de gått till val på (*responsible-party model)*.[112] Den

---

104 Abélès 2000.
105 Jensen 1993.
106 Även om vår utgångspunkt huvudsakligen är densamma, drar vi dock olika slutsatser om hur kulturbegreppet bör tillämpas. Min kritik mot Jensens användning av kulturbegreppet återfinns i kapitel elva.
107 Jensen 1993: 55–59.
108 Jensen 1993: 189ff.
109 Jensen 1993: 293f.
110 Isberg 1999: 56–64. Enligt moderatgruppens stadgar måste dock eventuella avvikare ange till gruppledningen att de avser rösta mot partiet i kammaren. Hagevi 2000: 151.
111 Rätten bygger på vedertagen praxis inom riksdagsgrupperna. (”Riksdagens faktablad nr 12”)
112 Pierce 1999.

starka partidisciplin som råder i Sveriges riksdag framstår som denna teoris parlamentariska förverkligande.

För att de mekanismer modellen beskriver skall kunna verka förutsätts inte att gruppen har en sammanhållen kultur, men en sådan torde allt annat lika gagna intern sammanhållning även i politiska frågor. Som jag ovan argumenterat för (se 1.3.3) ger en gemensam kultur ett parti större förutsättningar att tala med en röst, eftersom kulturen befrämjar en gemensam tolkning av vad partiet säger sig stå för hos de enskilda partimedlemmarna. Den ökar sålunda sannolikheten för att ledamöterna gör en enhetlig beömning – av sig själva, sina förutsättningar och sitt uppdrag.

Trots frånvaron av formellt regelverk har empiriska undersökningar visat att det mest utmärkande draget för svenska riksdagsledamöter är just partisammanhållning.[113] Jämförelser över en längre tidsperiod visar också att denna tendens kommit att förstärkas. Sedan övergången till enkammarriksdag år 1971 har de enskilda ledamöternas normer, attityder och uppträdande blivit än mer partibundna än tidigare. Det finns också empiriskt stöd för att partierna rymmer gemensamma värderingar och normer även vid sidan av partipolitiken.[114]

Det har också visats att ledamöternas erfarenheter från andra miljöer (och delkulturer) inte bara påverkar ledamöternas politiska uppfattningar, utan också deras sätt att uppträda inom politiken.[115] Eftersom det inom många partier finns en överrepresentation av personer med en viss social, yrkes- eller organisationsbakgrund, finns stöd för antagandet att gruppkulturen som helhet kan påverkas av den demografiska fördelningen inom gruppen.[116] Dessa mönster kan gälla ledamöterna själva, men även partimedlemmar mer allmänt, liksom ytterst gruppegenskaper hos de medborgargrupper som partiet framförallt vänder sig till.[117]

En ytterligare typ av kulturstudium inom statskunskapen har inriktat sig mot partiernas medlems- och väljarnivå. Den svenska maktutredningen har visat att partisympatisörer inte bara förenas av sina ideologiska uppfattningar utan även av sin livsstil uttryckt som fritidsintressen. Livsstilsdimensionen bryter intressant nog den gängse höger-vänsterskalan genom att vänsterpartister med sitt intresse för kultur- samt nöjesliv ligger nära moderater, folkpartister och miljöpartister medan socialdemokrater och centerpartister med en fritidsinriktning mot hem- och trädgårdsskötsel framstår som kulturella själsfränder.[118]

---

113 Esaiasson & Holmberg 1996: 51–53, 60, Jensen 2000a: 217.

114 Esaiasson & Holmberg 1996: 51–53 (60). Ytterligare studier som påvisar partiernas betydande parlamentariska styrka och partigruppernas parlamentariska dominans: Wallenberg 1989, Damgaard 1992, Heidar 1995, Hagevi 2000, Heidar 2000: 205.

115 Man har visat att de representanter i den amerikanska kongressen som har en bakgrund som jurister, inte bara för med sig vissa intressen knutna till sin yrkes- och socialgrupp, utan också ett visst, socialt präglat, sätt att gå in i rollen som politiskt vald representant, Wahlke & Eulau 1959: 240.

116 Sveriges riksdag rymmer till exempel flera partier med tydlig anknytning till olika folkrörelser: centern, socialdemokraterna, kristdemokraterna samt i viss utsträckning även folkpartiet och vänsterpartiet.

117 Under senare år har kommit ett antal empiriska studier som nyanserar bilden. Dessa vederlägger dock inte partiernas styrka, utan visar att det parallellt finns ett utrymme även för individer att påverka arbetet, Hagevi 1998, Wängnerud 1998.

118 Petersson, Westholm & Blomberg 1989: 247–252.

Slutsatsen av denna empiriska genomgång blir att det finns stöd för antagandet om partikulturer inom Sveriges riksdag. Vad som framförallt talar för detta är partigruppernas starka roll, frånvaron av ett mer omfattande formellt regelverk liksom partigruppernas starka ställning i riksdagen.

1.5 Mina utgångspunkter i sammandrag

Avsikten med detta inledande kapitel har varit att argumentera för det motiverade i att studera partikulturer inom riksdagen, liksom för att partiernas kollektiva självbilder och normer utgör en väsentlig komponent om man vill förstå dessa kulturer. Jag har redogjort för den kulturdefinition som tillämpas, och även utrett vad som här avses med att kultur och kollektiva självbilder spelar roll inom politiken. Med utgångspunkt i såväl socialpsykologi som empiriska undersökningar av partier och parlament har jag redogjort för varför partigrupper utgör en sådan typ av grupp där kulturer kan antas växa sig starka. Efter att sålunda ha preciserat och motiverat undersökningens fråga krävs närmast en redogörelse för hur jag praktiskt skall gå tillväga för att besvara den. En sådan följer i kapitel två där frågor kring metod, material och tolkningsarbete behandlas.

2. Metod, material och tolkningsarbete.

2.1 Valet av kvalitativ metod

Enligt Max Weber bör all forskning om människans uttrycksformer utgå från den mening hon själv tillmäter sina uppfattningar och handlingar. Hans slutsats är att det inte är möjligt att ge orsaksförklaringar till mänskligt handlande om man inte först har en förståelse av vilken innebörd handlingen har för den som handlar. Weber utesluter inte kvantitativa undersökningar för studiet av sådana meningsgrundade företeelser, men framhåller att en förutsättning för att dessa skall vara giltiga är att de grundar sig i den förståelse som bara kvalitativa metoder kan ge.[1] Detta perspektiv är samstämmigt med det sätt att betrakta kultur som ligger till grund för denna undersökning, och det är betecknande att det är just Weber som Geertz betygar sin aktning vid definitionen av kultur (1.2.1). Denna undersöknings tolkning av gruppkulturer utgår i Webers efterföljd från förståelse av den sociala innebörd som en given grupp lägger in i en företeelse – ett arbetssätt vars komparativa fördel ligger i utforskandet av nya områden, snarare än i prövningen av hypoteser.[2]

Eftersom denna undersökning rör frågor om tolkning och mening (sociala innebörder) och dessutom är utforskande, är det i enlighet med Webers synsätt att tillämpa kvalitativ medod. Den övervägande materialdelen består av intervjuer, med viss komplettering av direktobservation (53 intervjuer med representanter för samtliga riksdagsgrupper och direktobservation hos vänsterpartiet). För att intervjuerna skall ge ett så gott underlag för tolkning och förståelse som möjligt krävs att ledamöterna får tillfälle att utveckla resonemang och fullfölja egna tankebanor, liksom att det är möjligt att ställa följdfrågor kring iakttagelser som framstår som kulturellt intressanta. För att tillgodose detta krav, utan att för den skull frångå kravet på konsekvens och tillförlitlighet, har *semistrukturerade samtalsintervjuer* bedömts som en lämplig kompromiss. Avsikten med intervjuerna är att få en uppfattning om partigruppernas kollektiva självbilder och normer, och tillvägagångssättet blir av nöden till stor del indirekt: gruppens självbild och normer undersöks huvudsakligen genom att kartlägga vilken självbild och vilka normer de enskilda gruppmedlemmarna anger som dominerande inom gruppen.

Frågorna har utformats utifrån det teoretiska ramverk som presenterades i kapitel ett, men rymmer sedan ett avsevärt induktivt inslag. Intervjuerna har öppna

---

1 Weber 1922/1983: 14–16.
2 King, Keohane & Verba 1994: 37f.

svarsalternativ, och det är därmed ledamöterna som styr vilka områden som behandlas. Metoden att utifrån vissa teoretiska ramar arbeta induktivt brukar gå under beteckningen *abduktion* (se 2.4).

Tillvägagångssättet motiveras av att syftet inte är teoriprövande utan utforskande. Det är också kongenialt med tillämpningen av en minimal kulturdefinition, enligt vilken kultur är en abstrakt struktur som inte på förhand tillmäts ett visst innehåll. Vilka teman för och aspekter av det parlamentariska arbetet som har stor kulturell tyngd i en given grupp blir därmed en öppen fråga vars svar görs avhängigt av vad som upptar kulturbärarnas egna uppfattningar.[3]

Dessvärre är tillvägagångssättet också förenat med nackdelar. Om intervjufrågorna skulle ha varit slutna så hade varje analysenhet säkert erhållit ett mätvärde. Detta gäller inte vid öppet formulerade frågor. För den händelse till exempel centerpartiet skulle utlämna ett tema som övriga partier framhåller som väsentligt, går det inte att vara förvissad om att detta område saknar betydelse för centerpartiet. Det empiriska materialet löper därmed risk att inte bli lika heltäckande, och de uppgifter som erhålls asymmetriska.

Vad som delvis motverkar detta är att de flesta intervjuer är långa med stort utrymme för ledamöterna att själva utveckla resonemang.[4] Vidare intervjuas flera personer ur varje parti och det är inte sannolikt att samtliga helt skulle bortse från en företeelse som ses som väsentlig inom gruppen. I viss mån visar sig de teman som framträder också hänga samman sinsemellan: för den händelse bara en person nämner en egenskap går det i de flesta fall att göra en uppskattning av hur representativt detta påstående är för gruppen i dess helhet, genom att göra en sådan jämförelse samt se till källans trovärdighet. Skulle gruppen helt utelämna något är det därför sannolikt att företeelsen intar en mindre framträdande plats i gruppens kultur. Det faktiska resultatet är också att de flesta partier uppvisar tydliga mönster och att det huvudsakligen är samma teman som berörs av samtliga partigrupper – även om det finns en skillnad i hur stort utrymme som de olika partierna ägnar respektive tema.

De teman som framkommer omfattar synen på *politisk förmåga*, *ansvarskänsla*, *social gemenskap* samt *gruppens styrka i förhållande till gruppindividen*. Det skall framhållas att även om avhandlingen inte är jämförande i den meningen att den behandlar förhållanden i olika länder, så utgår den från den jämförande metoden genom att systematiskt jämföra kulturen i de olika partigrupperna. Detta sker genom att uppgifterna för varje grupp struktureras utifrån dessa fyra teman samt genom att den kollektiva självbildens samstämmighet, koherens och uttryck bedöms för varje grupp (se 1.1.4).

---

3 Esaiasson m.fl. 2002: 281–282.

4 De kortaste intervjuerna är ca en halvtimme och de längsta ca en och en halv timme. Det stora flertalet har dock en längd av 50–60 minuter.

2.2 Analysenheten

Alla uppgifter i denna undersökning hämtas från individer. Analysenheten är dock partigrupper.[5] Valet av analysenhet gör att urvalet sker utifrån partier och frågorna formuleras för att ta fram den eventuella särarten inom respektive parti. Intervjupersonerna styrs därmed av mitt intresse för partikulturer, och det finns en överhängande risk att jag som forskare tenderar att fästa uppmärksamheten vid likheter inom gruppen snarare än skillnader. Detta är en styrning som är svår att helt försäkra sig mot. Den kvalitativa utformningen, i synnerhet valet av öppna frågor, gör det också svårare att bedöma var gränsen går för när en uppfattning skall anses vara representativ för en grupp. Om tio ledamöter av tio påstår någonting är detta ett starkt argument för att åsikten är representativ för gruppen, men i vissa fall kan även ett påstående från en av tio vara lika giltigt. Problemet bottnar i förhållandet mellan de två roller en ledamot kan inta i egenskap av intervjuobjekt. Å ena sidan hans kvalitet som representativ företrädare för gruppen, *representant,* å andra sidan hans kvalitet som trovärdig källa (vittne) för hur verkligheten ser ut, *informant*.[6]

Problemet förstärks ytterligare av att kulturanalys av detta slag innebär kartläggning av en logik som inte alltid är uppenbar. Den betoning som läggs vid förståelse av strukturen som helhet gör utredandet av eventuella paradoxer väsentlig, eftersom lösningen av sådana kan bidra till förståelse av helheten. Det är därför av stor vikt att utredningen befattar sig med de motsättningar som är just skenbara, och som kan härledas till en bakomliggande likhet. Däremot vore det givetvis ett missbruk att förklara bort tydliga skillnader inom grupperna med hänvisning till det kulturella perspektivet. I de fall paradoxer skall redas ut blir det därför väsentligt att klart och öppet argumentera för varför en viss avvikelse inte är en avvikelse utan del i ett övergripande mönster, och därmed visa varför det som betecknas paradox inte i själva verket är ett tecken på en icke sammanhållen kultur.

Även om undersökningens uppläggning gör den skev till förmån för likheter inom partierna, så har jag vinnlagt mig om att inte bara se likheter utan också skiljaktigheter inom grupperna. Jag har också gjort systematiska jämförelser över partigränserna för att kunna upptäcka likheter mellan partigrupperna, vilka sammanfattas i bokens avslutande kapitel.

Min teoretiska utgångspunkt är att gruppkulturer som företeelse uppvisar en viss beständighet. Genom att jag bara undersökt partigrupperna vid ett tillfälle, finns dock en risk att vad som vid tidpunkten för undersökningen framstår som en

---

5 Den allmänna definitionen av 'partigrupp' lyder: "an organised group of members of a representative body who belong to the same (extra-parliamentary) political party organisation". För definition jämte en ingående beskrivning av partigrupper som företeelse, se Heidar & Koole 2000a: 6–16. I det svenska fallet är frågan tämligen okomplicerad, eftersom riksdagen har klart definierade partigrupper. Den främsta komplikationen är de *vildar* som under den undersökta perioden fanns i vissa partier. Även om dessa formellt tillhör sina partigrupper, så har jag valt att undanta dessa vid urvalet.

6 Termvalet *informant* repektive *representant*, har jag lånat från Jensen (1993: 125). Ofta betecknas representanten *respondent* (Esaiasson m.fl. 2002: 253). Fördelen med Jensens terminologi är att den uttalat anger i vilken egenskap intervjupersonen är intressant: som representativ alternativt informationsbärande företrädare för en grupp. Beteckningen "respondent" anger bara att det handlar om en person som svarar, och i den meningen skulle såväl representanten som informanten utgöra typer av respondenter.

grupps kultur i själva verket är ett tillfälligt tillstånd, och strängt taget kräver därför allt kulturstudium undersökningar som sträcker sig över en längre period. Det är en brist att det inom ramen för denna undersökning inte varit praktiskt möjligt med en sådan uppföljning. Samtidigt finns omständigheter som talar för att vad som här betecknas partikulturer är just sådana, och inte kollektiva sinnesstämningar av tillfälligt slag. För det första genom att jag granskar samstämmigheten och koherensen i gruppernas självbilder. Om ett tema eller en aspekt går igen inte bara i en grupps beskrivning av den egna självbilden, utan även i dess sätt att (direkt eller indirekt) beskriva normer inom gruppen, beskriva gruppens svagheter liksom förmågan att ge illustrativa exempel som ligger både nära och längre bort i tiden, finns det stöd för att den övergripande struktur som en kultur utgör faktiskt är för handen. Denna slutsats ges ytterligare stadga för den händelse också den parlamentariska omgivningen skulle ge en beskrivning av en grupps kultur som är förenlig med gruppens egen framställning. Det har också visat sig att gruppernas självbeskrivningar är väl förenliga med omgivningens beskrivningar. Till detta skall läggas att även i vänsterpartiets fall, där det hade gått en längre tid mellan den tidpunkt då vänstergruppen i sig studerades (hösten 1998) och den tidpunkt då omgivningens bild av vänstergruppen inhämtades (vintern 2001–2002) så fanns en betydande överensstämmelse mellan vänstergruppens självbild och omgivningens bild av vänstern, och detta trots att vänstern under denna period befäst det regeringssamarbete som påbörjades år 1998 (se vidare kapitel nio).

2.3 Empiriskt material

Det empiriska materialet består av två delar: utskrifter från 53 bandinspelade samtalsintervjuer[7] med riksdagsledamöter, respektive material framtaget genom direktobservation i vänsterpartiets riksdagsgrupp. (Direktobservation har även genomförts hos moderaternas riksdagsgrupp, men av skäl som kommer att redovisas ligger detta inte till grund för analysen av moderatgruppen.) Materialet har insamlats under en förhållandevis utsträckt period, från oktober 1998 till maj 2002, men inom en mandatperiod vilket innebär att respektive partigrupp endast genomgick smärre personförändringar under tiden.

Det är sålunda riksdagen som konkret fysisk miljö som utgjort grund för materialinsamlingen. Detta innebär inte att det inte skulle finnas andra relevanta källor: politiska memoarer, protokoll från partikongresser, intervjuer i olika typer av massmedia, liksom utsagor i motioner, interpellationer och kammardebatter. Jag har fortlöpande tagit del av denna typ av material, och funnit mycket som stödjer de resultat som framkommer utifrån det empiriska material som intervjuerna och direktobservationen ger. Eftersom det insamlade intervju- och observationsmaterialet är så omfattande, har det dock inte varit praktiskt möjligt att genomföra en omfattande systematisk studie av material som går utöver egna intervjuer och

[7] Detta gäller med undantag för en av intervjuerna med miljöpartiet, där jag på grund av ett tekniskt missöde fått förlita mig till de minnesanteckningar som gjordes i anslutning till intervjun. (Den intervju det gäller är den med den ledamot som här givits namnet Lena)

direktobservation. För att undvika att bara uppgifter tas med som stödjer denna undersöknings resultat, har jag valt att helt undvika att nämna de relevanta exempel som jag funnit.

2.3.1 Samtalsintervjuer

Intervjuerna har i de flesta fall genomförts i ledamöternas tjänsterum, i fyra fall i det särskilda intervjurum som finns i riksdagshusets entréhall, i fyra fall i riksdagens restaurang eller kafeteria och i ett fall per telefon. Skälet är att elitintervjuer lämpligen genomförs på intervjupersonens arbetsplats eftersom detta visat sig gynna minnesförmågan. En ytterligare fördel med att genomföra intervjun i individens arbetsrum är att forskaren får en möjlighet att också iaktta den miljö ledamöterna arbetar och rör sig i, och om intervjun avbryts av till exempel ett telefonsamtal ges intervjuaren möjlighet att gå igenom vad som sagts, liksom kommande frågor.[8]

Ett rimligt antagande är att många (kanske till och med de flesta) ledamöter är ovana att betrakta den parlamentariska verksamheten från den infallsvinkel som här behandlas. Att dessutom beskriva den grupp där man själv ingår är sannolikt svårt för de flesta människor. Detta försvåras ytterligare av att även om ledamöterna kan ha svårigheter att svara på denna typ av frågor, så hyser de på många andra områden starka åsikter, åsikter som de är vana att ge uttryck för. Den omständigheten att de kan behöva tid och utrymme för att utveckla svar på de frågor jag ställer, liksom risken att de i stället för att besvara intervjufrågorna redogör för sitt partis politiska program, är ytterligare ett argument för att använda semistrukturerade samtalsintervjuer med öppna svar. Detta innebär att jag och intervjupersonen fört ett ganska öppet samtal som dock styrts av ett antal teoretiskt anknutna grundfrågor. Varje intervju har samma grundläggande struktur och de övergripande frågekomplexen måste finnas med i samtliga intervjuer. I och med samtalsmomentet finns dock möjlighet att ställa följdfrågor, be personerna utveckla resonemang, ge exempel och själv göra förtydliganden om någonting skulle vara oklart för den intervjuade. Frågorna är öppet formulerade såtillvida att den tillfrågade ombedes beskriva en företeelse (partigruppens självbild till exempel) utan att några fasta svarsalternativ anges.[9]

Det finns mer än ett skäl att välja denna intervjuform. För det första anses den vara den lämpligaste då elitpersoner undersöks, eftersom dessa inte uppskattar en alltför styrd intervjusituation, där ju forskaren indirekt ger intryck av att veta mer än den intervjuade.[10] För det andra är personerna olika vad avser intresseområde, erfarenhet, position och så vidare, vilket gör att svarens kvalitet på olika områden skiftar mellan de olika personerna. För det tredje rör det sig om professionella politiker, vana vid frågvisa journalister (och forskare) och tränade i att framställa verkligheten på ett sätt som passar dem själva. Det har uppstått en rad tillfällen då

---

8 Jensen 1993: 112

9 Jag har följt principerna för *dispositionsmässig, utviknings-* samt *frågeflexibilitet* vid samtalsintervjuer som finns redogjord för i Möller 1996: 58, jfr Kvale 1997: 34–39.

10 Dexter 1970: 5f.

ledamöterna helt enkelt inte svarat på den ställda frågan, något som inte bara behöver bero av ovilja utan också kan ha att göra med att intervjupersonen inte fullt ut förstått frågan. Frågorna rör företeelser som de flesta inte är vana att reflektera över, åtminstone inte i rollen som partiföreträdare. I sådana fall har frågan om det varit möjligt upprepats senare under intervjun, men ofta har intervjupersonen själv helt spontant återkommit till ämnet, utan att förefalla medveten om att denna fråga redan ställts. Detta tyder på att ledamöterna kan behöva litet tid för att kunna identifiera och beskriva de företeelser som undersökningen behandlar. Många av de intervjuade har inledningsvis hävdat att det knappast finns någonting som förenar partiet vid sidan av det ideologiska, för att litet senare ingående och utförligt beskriva likheter inom gruppen som de själva betecknar som självklarheter, men som i själva verket visat sig vara gruppspecifika.

I såväl intervjuförfrågan som inför intervjun, betonas att ämnet rör *partigruppens* uppfattningar, inte individens, och detta är en åtskillnad flertalet ledamöter själva håller i minnet. I de fall ledamoten förefaller glida över mot att tala om sig själv utan att nämna detta, har ledamoten tillfrågats om hennes eller hans uppfattning är representativ för gruppen.

I möjlig mån hindras dock inte ledamöterna från att göra långa utläggningar som berör dem själva som individer eller partiets politik. För det första är detta ett sätt att visa ledamoten vederbörlig respekt. Att låta ledamoten ta sig tid, tala om det hon är mest bekant med och att inte avbryta mer än nödvändigt är också ett sätt att få igång det samtal som intervjun syftar till, och som inte uppstår av sig själv. Vidare går det inte på förhand att avgöra vart olika personliga historier, anekdoter eller politiska programförklaringar skall leda. Inte sällan har sådana visat sig utmynna i beskrivningar av just det som undersökningen behandlar.[11]

Intervjuerna är inspelade på kassettband, men intervjupersonerna har fått löfte att dessa skall behandlas som konfidentiellt material och att alla intervjupersoner skall vara anonyma. Nackdelen med bandinspelning är att det i många sammanhang kan göra politiker mer försiktiga.[12] Det finns dock en rad skäl för bandupptagna intervjuer i detta fall. Klargörande kulturella betydelser kan komma till uttryck i nyanser och i sådant som vid intervjutillfället kan uppfattas som ovidkommande. För att kunna ställa relevanta följdfrågor är det viktigt att fästa all uppmärksamhet på det som sägs, och samtalet kan störas av avbrott för anteckningar. För att finna nyanser och för att urskilja vad som sägs mellan raderna, är det nödvändigt att ha tillgång till allt det sagda vid analysen. I många fall är det först i efterhand som sammanhanget framträder, och vad som framstod som irrelevant vid intervjusituationen visar sig vara väsentlig information i ljuset av intervjun i dess helhet samt i förhållande till kommande intervjuer. Det att ämnet inte handlar om kontroversiella överväganden eller känsliga förhandlingar, utan om det ledamöterna

[11] Kvale 1997: 39. I en genomgång av olika sätt att höja graden av tillförlitlighet och giltighet vid elitintervjuer förmedlar Berry (2002: 679) följande råd till den intervjuande forskaren: ”the best interviewer is not one who writes the best questions. Rather, excellent interviewers are excellent conversationalists. They make interviews seem like a good talk among old friends.”

[12] Fenno 1990: 81.

uppfattar som sin egen vardag, gör att flertalet betraktar sina påståenden som självklarheter.

För att åtminstone delvis kompensera för den försiktighet bandupptagningen kan tänkas föranleda hos intervjupersonerna får dessa vara anonyma i texten. Även om uppgifterna i mindre utsträckning är känsliga för partiet, kan de i vissa fall uppfattas som så av individen. Det kan till exempel röra kritik av partiet som är känd, men som individen inte vill bli förknippad med personligen. I den löpande texten har jag givit ledamöterna fingerade namn vilka tillämpas systematiskt, och vilka redovisas i inledningen till respektive partigenomgång.

Det stora problemet med anonymitetsskyddet är att det gör undersökningen mindre genomskådlig. Dels blir det svårare att kontrollera om uppgifterna stämmer, dels blir urvalet mindre klart. För att intervjupersonerna inte skall vara för lätta att identifiera kan heller inte exakta poster inom organisationen anges. Inte ens om uppgifterna är vaga, går det att knyta samman egenskaper från olika livssfärer.

Eventuella ledtrådar har lyfts ur texten, det vill säga uppgifter i citaten som skvallrar om utskottstillhörighet, geografisk hemvist och liknande. Samtidigt finns en risk att personer som känner den intervjuade kan identifiera ledamoten. Personen kan till exempel ha vissa käpphästar, och här måste liten stå till ledamotens eget omdöme. I vissa fall har den intervjuade också påtalat att en uppgift kan skvallra, och den har då lyfts bort, liksom även dialektala uttryck, kraftuttryck av särskilt slag och liknande. Här skall framhållas att den läsare som anser sig ha listat ut vilken ledamot som döljer sig bakom ett fingerat namn, kan bedra sig. Vid seminarier då avhandlingsavsnitt lagts fram, har läsare sagt sig vara fullkomligt övertygade om att en viss ledamot döljer sig bakom ett visst namn, bland annat med hänvisning till att man hört personen i fråga yttra det exakt likalydande i ett annat sammanhang – men den övertygade läsaren har ändå pekat ut fel person. Sådana felgissningar visar snarast att det finns vissa sätt att uttrycka sig som förefaller vara populära inom vissa partier. Många käpphästar tillkommer inte enskilda ledamöter utan partigruppen som sådan, och är i den meningen inte ett personligt utan ett kulturellt uttryck.

I den mån ledamöterna anger personexempel har jag själv valt att hålla även dessa anonyma. Undantag görs för sittande eller före detta partiordföranden, eftersom det är en väsentlig del av dessa personers uppdrag att inte framträda som individer utan som officiella representanter för gruppen.

Citat ur intervjuerna är något anpassade till skriftspråk för att underlätta läsningen. Nedtecknat talspråk är ofta slående osammanhängande, präglat av upprepningar, och omkastad ordföljd. Givetvis har inga ändringar gjorts som påverkar innebörden i det sagda. I de fall den intervjuade hänvisar tillbaka till något tidigare sagt så är detta markerat med klamrar. Mina egna inpass markeras med fetstil.

Intervjufrågorna

Inför varje intervju får ledamoten veta att undersökningen behandlar partigruppens självbild och kultur liksom den sociala arbetsmiljö som parlamentet utgör: i parti-

gruppen, i kommittéer, i utskott, i kammaren och överhuvudtaget i det dagliga mötet med andra människor i riksdagen. Vidare betonas att intresset är riktat mot omständigheter som inte går att utläsa ur partiprogram och motsvarande dokument.

Alla intervjufrågor är grundade i de teoretiska resonemang som återfinns i föregående kapitel. Vissa metodöverväganden ligger även bakom somliga frågeformuleringar. Formulärets frågor lyder som följer:

1. *Vilken bild av partiet x finns hos en bredare allmänhet, om det överhuvudtaget går att tala generaliserande om en sådan bild?*

2. *Vilken bild av x-partiet finns hos andra partiföreträdare här i riksdagen?*

Dessa två frågor tar sin utgångspunkt i socialpsykologins och sociologins påstående om att vår självbild påverkas av hur vi uppfattar att andra ser på oss. Frågorna är lagda i början eftersom de bedömts som enklare att besvara än frågan hur gruppen betraktar sig själv. Frågorna tjänar främst som ”uppvärmning” och är underordnade intervjuns centrala fråga:

3. *Vilken självbild uppfattar du som den rådande i din egen riksdagsgrupp?*

Fråga tre är en direkt avspegling av den grundläggande teoretiska frågan om partiets kollektiva självbild. I praktiken besvarar ledamöterna ofta denna fråga även på andra håll, ibland utan att verka fullt medvetna om det, till exempel efter en formulering som: ”Jag tror att vi ser oss som ...” Med några få undantag finns också en stor samstämmighet mellan svaren på frågorna ett, två och tre.[13]

Frågorna fyra till fem och sju till åtta rör hur ledamöterna uppfattar att olika egenskaper tolkas i meningen *värderas* i den egna partigruppen.

4. *Finns det egenskaper som är särskilt väl sedda i partiet, och skulle dessa kunna sammanfattas i någon form av hjälte?*

5. *Finns det vissa egenskaper som är särskilt illa sedda inom x-partiet?*

7. *Vad ger status inom x-partiet?*[14]

8. *Vad motverkar status inom x-partiet?*

Genom att ställa frågor kring vilka egenskaper som värderas högt inom gruppen ges en uppfattning om förhållandet mellan den kollektiva självbilden å ena sidan och hur olika egenskaper värderas inom gruppen å den andra. Avsikten med fråga fyra, om gruppens hjälte, är att föra tankarna till vilka egenskaper ledamöterna tillskriver en extraordinär person som i sig samlar egenskaper som inte tillkommer envar. Svaren rör sig också i denna riktning, men har tolkats på skiftande sätt. Det

[13] Ett av de mer slående undantagen representeras av miljöpartiet. Partiföreträdarna tror att man av omgivningen uppfattas som udda och avvikande, medan de själva framhåller att man mycket tydligt anpassat sig till den parlamentariska ordningen och inte på något avgörande sätt skiljer sig från övriga partier.

[14] Status definieras i frågan inte som formell ställning i organisationen utan som att en ledamot har omgivningens ”öra” och ”respekt”.

som förenar större delen av svaren är att de rör mer abstrakta ideal och/eller ideal man bekänner sig till men som inte går igen i hur var och en faktiskt uppträder. Detta kan ha flera orsaker. I vissa fall framstår hjälteidealet som en form av söndagsbekännelse: ledamoten antar att det finns en förväntan om att det egna partiet skall stå för vissa värden och dessa framförs under denna punkt. I många fall tolkas hjälte också i termer av 'ledare', och därmed beskrivs egenskaper som inte förutsätts finnas hos var och en av ledamöterna, men som gruppen önskar se hos ledande företrädare. Ett fåtal ledamöter tolkar detta som en fråga om vilka egenskaper som ger status i största allmänhet. En sista variant är att ledamöterna härvidlag tar fram egenskaper som gruppen saknar.

Frågorna fem, sju och åtta syftar till att ringa in gruppens normer. Anledningen till att det framförallt är status som får tjäna som operationalisering av gruppens normer, är att status är ett av de mest effektiva sätten att skapa och upprätthålla normer.[15] För att ge grund för säkrare slutsatser avseende normerna inom partiet, har frågorna om status kompletterats med fråga åtta, som syftar till att kartlägga vilken typ av uppträdande inom gruppen som starkt ogillas, och därmed komma åt gruppnormen köksvägen.

Fråga sex motsvarar den teoretiska tanke som framhålls inom social identitetsteori, och som innebär att människan definierar sig själv i förhållande till sin omgivning. Tillvägagångssättet ger därmed indirekt tillträde till en fylligare beskrivning av såväl den egna gruppen som dess normer, eftersom ledamöterna i beskrivningen av andra gör värderande kommentarer samt återkommer till jämförelser med den egna gruppen.

> 6. *Finns det inom ditt parti generaliserande uppfattningar om andra partiföreträdare här i riksdagen, och hur ser dessa i så fall ut?*

Fråga sex fyller också en mer teknisk uppgift, eftersom dess svar utgör en av utgångspunkterna vid bedömningen av självbildens kulturella styrka (ovan 1.1.4).

Intervjufrågorna skall uppfylla två, delvis motstående, mål. Dels syftar de till att ge svar på den övergripande teoretiska frågan om kultur uttryckt som kollektiva självbilder och normer. En oklar koppling mellan denna teoretiska fråga och intervjufrågorna skadar svarens *giltighet* (validitet). Det andra målet är att frågorna skall vara vara så begripligt formulerade som möjligt. Ytterst har även detta att göra med kravet på giltighet. En aldrig så väl teorianknuten fråga kan, invecklat formulerad, få som resultat att de intervjuade missförstår och svarar på någonting annat än det frågan gällde. Här finns även en risk för att svarens *tillförlitlighet* (reliabilitet) skadas, eftersom vissa ledamöter kan tänkas förstå frågan och i den meningen svara på rätt fråga, medan andra missförstår och därför besvarar någonting helt annat.

Problemet är huvudsakligen knutet till undersökningens inriktning mot kollektiva självbilder, samtidigt som materialet huvudsakligen består av individuppgifter. Vissa frågor är svåra att ställa rakt till en individ och samtidigt tydliggöra att det inte handlar om individens bild av sig själv, utan om individens uppfattning om partigruppens bild av sig själv. Att fråga "hur ledamoten uppfattar att partigruppen

[15] Brown 2000: 63, 68–77.

uppfattar att omgivningen uppfattar partigruppen" är en så snårig formulering att man inte kan vara säker på att den intervjuade förstått den. För att i möjligaste mån avväga kravet på teoretisk trofasthet mot kravet på inte alltför invecklade frågor har lösningen bestått i att såväl i intervjuförfrågan som inför intervjun understryka att jag framförallt är intresserad av partigruppen.

De två första frågorna belyser den omständigheten att ledamöterna kan vara intressanta både som informanter och representanter och att vilken roll som dominerar varierar i de olika frågorna. Fråga ett kan fungera som exempel. Hade frågan syftat till att få en uppfattning om vilken bild "omgivningen" faktiskt har av till exempel moderaterna, så hade den svarande framförallt spelat rollen av informant. Nu är det inte detta som står i fokus, utan snarare moderaternas bild av omgivningens bild, och eftersom frågan är rakt formulerad och indirekt efterfrågar den individuelle ledamotens uppfattning så inträder ledamoten i stället i rollen som representant, och detsamma gäller fråga två.[16] I övriga fall är frågorna indirekt formulerade, det vill säga att vad som efterfrågas är ledamotens uppfattning om ett subjekt som delvis ligger utanför honom själv. Därmed blir ledamotens kvalitet som *informant* den mest framträdande, det vill säga i vad mån ledamoten har och kan uttrycka en välgrundad uppfattning *om* gruppen (oavsett om ledamoten är representativ för sin grupp). Avsikten med fråga tre är att ha en fråga som direkt återspeglar den teoretiska grundfrågan, '*Vilken självbild uppfattar du som den rådande i din egen riksdagsgrupp?'*. Genom att ta fasta på svaret på denna fråga och stämma av övriga svar mot den, ges en uppfattning om huruvida de svar ledamoten ger i egenskap av informant respektive representant överensstämmer med varandra. I materialet finns också en betydande samstämmighet härvidlag.

2.3.2 Informanter, representanter och källkritik

Eftersom undersökningens centrala frågor inte efterfrågar ledamotens egna föreställningar utan ledamotens uppfattning om gruppens föreställningar är det huvudsakligen ledamöternas kvalitet som informanter som är den framträdande. Detta innebär inte att ledamöternas roll som representanter skulle vara irrelevant. Tydligast aktualiseras den i de fall en ledamot säger sig inte ha någon uppfattning om gruppen som kollektivt subjekt, utan i stället framhåller att hon bara kan "tala för sig själv". För att sådana utsagor skall vägas in i den kollektiva självbilden, krävs att ledamoten bedöms som representativ för gruppen.

I rollen som informant är däremot representativiteten underordnad mer svårfångade kvaliteter. Om undersökningen skulle ha gällt regeringens förhandlingar med vänsterpartiet hade det varit möjligt att på förhand bedöma vilka personer som haft en god inblick i denna process och därmed kunde antas utgöra goda informanter. Detta är betydligt svårare när det som här handlar om något som inte rör det politiska beslutsfattandet i sig, eftersom informantens kvalitet i större utsträckning är beroende av en sorts personliga egenskaper som inte är kända.[17] Utöver att

[16] Detta är frågor där svaren inom respektive parti visat sig vara samstämmiga, så det finns även empiriskt stöd för att det på dessa punkter går att generalisera till gruppen utifrån individers uppfattningar.
[17] Se Esaiasson m.fl. 2002: 286.

den gode informanten skall vara trovärdig som källa, är det också en fördel om han har en förmåga att iaktta och resonera kring sociala fenomen i sin omgivning. Å andra sidan kan man som forskare också ha god hjälp av vad man – utan att lägga in någon negativ värdering i ordet – skulle kunna beteckna naiva informanter. Detta innebär personer som inte närmare reflekterat kring dessa frågor, men som genom sin spontanitet och frimodighet ger talande skildringar av gruppens inre liv. Huruvida en ledamot faktiskt är en god informant är därmed någonting som visar sig först i själva intervjun.

Vid bedömningen av om en person också är trovärdig kan generellt sägas att nyanserade beskrivningar framstår som mer trovärdiga än ensidighet. Förmåga att vara kritisk till den egna gruppen är ofta en kvalitet, men det skall hållas i minnet att en ensidig kritik utan argument kan aktualisera tendensproblemet eftersom en sådan kan bero på att en viss ledamot har ett intresse av att framställa gruppen på ett negativt sätt. Informantens trovärdighet bedöms också utifrån dennes förmåga att beakta eventuella målkonflikter, att argumentera för sina påståenden och belysa dem med konkreta exempel.

Tillförlitligheten i ledamöternas enskilda utsagor värderas även i förhållande till materialet i dess helhet. Jag har därvid fäst stort avseende vid vilken värdering olika ledamöter gör av det de beskriver. Om två ledamöter skulle ge en likartad beskrivning av partiets självbild, samtidigt som den ene anser denna självbild vara sund, god och klok medan den andre bedömer den som förenad med en rad nackdelar, så finns säkrare grund för slutsatsen att självbilden verkligen föreligger.

Det angelägna i att beakta ledamöternas kvalitet som informanter förstärks ytterligare av undersökningsfrågornas öppna karaktär. Det finns några exempel på att en viss beskrivning av den kollektiva självbilden bara ges av en ledamot. I vissa fall går det att argumentera för att detta beror på att ledamoten är en god informant såtillvida att han har en förmåga att iaktta och analysera en självbild som övriga ledamöter överhuvudtaget inte beaktat. Såtillvida kan en god informants ord väga mycket tungt, och detta visar varför antalet personer som gör ett påstående i en kvalitativ undersökning inte är den enda omständigheten att beakta. Att utifrån detta dra slutsatsen att antal helt skulle sakna betydelse i en kvalitativ studie, vore dock felaktigt. Skillnaden gentemot massundersökningen är inte att antalet personer som påstår någonting saknar betydelse, utan att frekvens inte har samma överhöghet som i kvantitativa undersökningar.

Samtidigt skall framhållas att för den händelse en ledamot (som bedöms vara en god informant) skulle påstå någonting som motsäger det som framkommer av den övriga gruppen, så går det inte att utan vidare resonemang sluta sig till att informantens utsaga är korrekt.[18] En betydelsefull del av tolkningen, består i att argumentera för varför informantens ord skiljer sig åt, och hur de skall förstås i

[18] Företeelsen är sällsynt, och i de fall den förekommer rör den snarare ett påpekande om att gruppens faktiska natur skiljer sig från dess kollektiva självbild.

förhållande till den bild övriga ledamöter ger – ytterst rör argumentet varför informanten även i detta specifika fall är en god informant.[19]

Man stöter ibland på uppfattningen att källkritik inte är relevant då forskaren, som i detta fall, är intresserad av människors subjektiva föreställningsvärld.[20] Detta är en uppfattning som jag inte delar, och forskaren bör alltid ha i åtanke att den som fäller en viss utsaga kan ha ett intresse av att göra så – även om det handlar om påståenden om tankevärlden hos subjektet självt. Så snart det finns skäl att anta att det kan finnas ett intresse hos en person att framställa sakernas tillstånd på ett visst sätt så aktualiseras frågan om *tendens*. I detta empiriska sammanhang framstår behovet som särskilt påkallat. Intervjupersonerna är rutinerade politiker, vana att försvara sitt parti och det går inte att utgå från att de i just detta fall alldeles skulle frångå denna princip. Detta förstärks ytterligare av att den föreställning som skall redovisas rör den egna gruppen. Även om individen inte skulle uppvisa samma egenskaper som gruppen, så vet han sig vara förknippad med denna, och därmed även de eventuella svagheter som förs på tal.

Detta förhållande gäller både ledamotens roll som representant och informant. Det aktualiseras dock tydligare beträffande den senare, eftersom dess kvalitet bland annat grundas i ärlighet.

I fråga om representantrollen är frågan om tendens inte per definition ett problem eftersom ett visst parti kan ha en kollektiv självbild som är tendentiös i meningen ensidigt skönmålande, och för den händelsen bör även den gode representanten teckna en bild helt i rosa. Väsentligt är dock att även om en person är representativ för sin grupp, så behöver inte det han påstår vara det. Ett tänkbart exempel vore om en grupprepresentant som individ har en självbild som liksom den kollektiva är kritisk och i den meningen representativ, men för att få sig själv och/eller gruppen att framstå på ett fördelaktigt sätt ger uttryck för någonting annat än sin och gruppens egentliga uppfattning.

Vid urvalet har avsikten varit att få en spridning över gruppen. Eftersom den grundläggande teoretiska tanken inte är att summera enskilda ledamöters självbilder, har jag tagit fasta på att vissa egenskaper i större utsträckning kan tänkas prägla ett givet parti, särskilda demografiska faktorer till exempel. Ledamöter som såtillvida är typiska anses värdefulla i synnerhet i de fall de väljer att ”tala för sig själva” och därmed påtar sig rollen som representant snarare än informant.

Jag har vidare strävat efter att i urvalet för varje parti inbegripa åtminstone en person med hög formell ställning inom partiorganisationen. Dessa ledamöter är särskilt intressanta eftersom en förutsättning för att nå ledande positioner inom en grupp är att man anpassar sig till rådande gruppnormer. Omvänt har dessa personer också andra förutsättningar än den menige ledamoten att forma normerna

[19] En ytterligare källa att tillgå är mina egna direktobservationer hos vänsterpartiet och moderaterna. I båda dessa fall finns en överensstämmelse mellan mina observationer på plats, och intervjusvaren. Detta tyder på en ärlighet från dessa partiers sida, en fråga som är betydligt svårare att bedöma i fråga om de partier som jag inte observerat. Ett argument för att övriga partier är lika uppriktiga, är dock att graden av självkritik inte är mindre utan ungefär densamma. (Av skäl som nämns under 2.3.3 redovisas dock inte observationsmaterialet från moderaternas grupp.)

[20] Se t.ex. Esaiasson m.fl. 2002: 286f.

inom gruppen, till exempel genom att fungera som tydliga förebilder (jämför ovan 1.3.2). Detta innebär att den värdering ledamöter med hög status gör av olika inslag i den kollektiva självbilden antas äga särskild tyngd.

Genom sin erfarenhet och särskilda inblick i partiarbetet kan dessa personer också utgöra värdefulla informanter beträffande självbilden som sådan. Myntets baksida är att deras framträdande ställning kan föranleda ett större intresse av att få partiet att framstå i fördelaktig dager. Ett försök att ta tillvara vad som antas vara statusledamöters kvaliteter, men samtidigt minimera de problem som följer av framträdande positioner, har bestått i att också finna ledamöter som inte har en hög formell ställning men som åtnjuter stor respekt inom gruppen, och därmed har en hög informell status. I anslutning till vissa intervjuer har jag därför bett intervjupersonerna nämna ledamöter som har hög reell status utan att inta höga poster inom gruppen, det vill säga informell status. I den mån det varit nödvändigt, har jag utifrån dessa uppgifter fortlöpande justerat urvalet så att det kommit att innefatta även personer med sådan informell status.[21] På denna punkt kunde jag dessutom dra nytta av vistelsen i moderaternas respektive vänsterpartiets riksdagsgrupper, liksom av den årslånga vistelsen i riksdagen. Hur urvalet faktiskt ser ut, och vilka kriterier det utgår från är den fråga som skall behandlas i följande avsnitt.

2.3.3 Urval

Intervjupersoner

Urvalet är gjort enligt mandatfördelningen riksmötena 1998/99 (sju vänsterpartister), 1999/2000 (tretton moderater) samt 2001/2002 (11 socialdemokrater, 6 ledamöter från kristdemokraterna, centerpartiet, folkpartiet vardera samt fyra miljöpartister).[22] Anledningen till att jag intervjuar så många fler från socialdemokraterna respektive moderaterna är dessa partiers storlek, och trots det i absoluta termer dubbla antalet är en betydligt mindre andel av dessa grupper intervjuade än i de mindre partierna. Att vänsterpartiet och moderaterna är bättre företrädda i sin respektive storlekskategori, beror på att de är de första partierna som undersöktes, och att jag ännu inte hade kunnat bedöma lämpligt antal. Det visade sig för alla partier att teoretisk mättnad uppstod kring fem personer.[23] Att dubbelt så många intervjuer genomfördes med socialdemokrater respektive moderater tillförde inte mer nytt i sak, men gav större utrymme för fler illustrativa exempel.

En teoretisk mättnad kring fem ledamöter innebär att ytterligare en (för säkerhets skull två) intervjuer skulle ha behövts från miljöpartigruppen. Trots upprepade förfrågningar och påminnelser har detta tyvärr inte varit möjligt, varför slutsatserna om miljöpartiet måste dras med försiktighet.

---

[21] Se Esaiasson m.fl. 2002: 288 om samtalsintervjuundersökningar i flera steg.

[22] Se ovan 2.3.1. Beträffande lämpligt antal intervjupersoner vid denna typ av intervjuer rekommenderas 15 personer plus/minus 10. Kvale 1997: 98, Esaiasson m.fl. 2002: 287.

[23] Esaiasson m.fl. 2002: 187. (Av detta skäl har jag valt att inte inbegripa ett par ytterligare intervjuer med socialdemokratiska ledamöter, samt en moderatintervju eftersom dessa inte tillförde någonting nytt i sak och eftersom materialet redan var så omfattande.)

Urvalet är strategiskt. Undersökningens lilla skala gör det omöjligt att uppnå statistisk representativitet, men avsikten är att urvalet skall vara spritt så att olika egenskaper är representerade, samtidigt som vissa ges övervikt, enligt resonemanget under 2.3.2.[24] För att inte röja anonymiteten är presentationen vag och det anges inte hur många företrädare för respektive egenskap som får representera de olika partierna. Detta gäller dock med undantag för egenskapen kön. Den relativt sett jämna fördelningen mellan kvinnor och män i respektive partigrupp (och det stora absoluta talet kvinnor inom moderaterna) gör att det inte bedömts som avslöjande att ange fördelningen på denna punkt.

Kön

Detta urvalskriterium har varit enklast att tillgodose såtillvida att fördelningen mellan män och kvinnor för varje parti grovt motsvarar fördelningen i partigruppen. I de partigrupper som har en övervikt kvinnor överväger också kvinnorna bland de intervjuade (i socialdemokraterna var sex av elva intervjuade kvinnor, i centern fyra av sex).[25] I moderaterna som hade den minsta andelen kvinnor, återfinns fem kvinnor, och åtta män, i vänsterpartiet tre kvinnor och fyra män, i kristdemokraterna två kvinnor och fyra män.[26]

Ålder

Avsikten har varit att få en god spridning med avseende på ålder, vilket också varit praktiskt möjligt i det stora flertalet grupper.

Anciennitet

Vid urvalet har även beaktats hur länge ledamöterna suttit i riksdagen. I samtliga partier finns såväl nyare ledamöter som ledamöter med flera mandatperioders erfarenhet

Geografisk och social bakgrund

I varje parti finns företrädare för både större städer och landsort. I de fall ett parti har en övervägande del från någondera så återspeglas detta i urvalet. Motsvarande gäller för social bakgrund.

Utskottstillhörighet

Ledamöterna kommer från riksdagens samtliga 16 utskott samt EU-nämnden. Den styrande principen har varit att få många olika utskott företrädda inom varje grupp. I vissa fall har jag dock hämtat flera ledamöter från ett och samma utskott, för att på så sätt kunna bedöma om eventuella avvikelser inom partigruppen skulle kunna knytas till utskottstillhörighet. Att konsekvent göra detta hade dock krävt fler inter-

[24] Vid urvalet har jag lutat mig mot de uppgifter som finns i *Fakta om folkvalda* (1995 och 1999) samt i de fall det varit nödvändigt genom att tillfråga vissa ledamöter (både under mitt riksdagsår och vid vissa intervjutillfällen).

[25] Detta gäller dock inte miljöpartiet där jag bara gavs möjlighet att intervjua fyra ledamöter, två män och två kvinnor.

[26] Folkpartiet har en grupp som domineras av män, men av praktiska skäl blev fler kvinnor intervjuade från denna grupp: fyra kvinnor och två män.

vjupersoner, och vad jag gör är snarast att betrakta som stickprov. (Efterhand har det också visat sig att samstämmigheten i alla partier utom miljöpartiet är stor).

Ställning i riksdagsgrupp och/eller extern partiorganisation

Avsikten har varit att från varje parti ha minst en ledamot med mer framskjuten formell ställning i gruppen. Formell ställning har operationellt definierats som sittande eller före detta gruppledare, talesman i finanspolitiska frågor, utskottsordförande, partiordförande/språkrör eller partisekreterare. Att positioner i den utomparlamentariska organisationen också vägs in, motiveras med det nära förhållande som råder mellan parlamentarisk och utomparlamentarisk organisation i svenska partier.[27]

Politisk inriktning

Inom vissa partier finns ideologiska schatteringar, och vid urvalet har jag tagit hänsyn till kända sådana, så att företrädare för olika riktningar är representerade.

Möten

På denna punkt har pragmatism fått råda: de möten jag deltagit vid är de möten dit jag fått tillträde. Direktobservationen hos vänsterpartiet var mer omfattande än den hos moderaterna av det skälet att det förra partiet gav ett större tillträde. Att få tillträde hos vänsterpartiet var också av större vikt för undersökningen eftersom vistelsen där utgör dess pilotstudie.

Hos båda partierna kunde jag även röra mig fritt i partikansliernas allmänna utrymmen, lunchrum och liknande, vilket i båda fallen gav värdefulla tillfällen till iakttagelser och samtal med ledamöter enskilt eller i grupp.

Hos vänsterpartiet deltog jag under perioden oktober fram till juluppehållet i december 1998 vid elva förtroenderådssammanträden (varav ett kombinerat Förtroenderåds- och Verkställande utskottsmöte.), åtta av riksdagsgruppens veckomöten samt fem utskottskommittémöten. Utöver detta medgavs jag tillträde till partiets verkställande utskotts sammanträden (där jag deltog ett par gånger) liksom till Partistyrelsens möte (där jag inte hade praktisk möjlighet att delta).[28] Detta måste betraktas som en anmärkningsvärd öppenhet, i synnerhet som partiet just inlett förhandlingar med regeringen och det inledningsvis fanns en viss oro kring hur mina resultat skulle användas.

Materialet från moderaterna är mindre omfattande, beroende på att partiet är mer restriktivt med att ge utomstående tillträde till förtroenderåds- och gruppmöten. Partiet visade dock stor välvillighet, och jag deltog vid sammanlagt 14 utskottskommittémöten (av sju olika typer) under april månad 1999.[29]

Den omständigheten att jag inte hade möjlighet att betrakta den moderata gruppen eller gruppledningen (förtroenderådet) som helhet gör dock att jag valt att inte redogöra för observationen från moderaterna. Anledningen är att vad jag gavs

---

[27] Hagevi 2000: 153f.

[28] Eftersom dessa möten delvis gällde den utomparlamentariska partiorganisationen så har jag inte använt dessa uppgifter.

[29] Eftersom jag inte hänvisar till dessa möten i den empiriska genomgången återfinns de inte i referenslistan och detsamma gäller kommittémötena hos v.

möljighet att iaktta inte var den moderata gruppen eller dess främsta representanter utan vissa delar av den moderata gruppen. En ytterligare skillnad gentemot vänstergruppen består i att samtliga moderatgrupper mer strikt höll sig till dagordningen. Graden av formalism varierade i viss mån med kommitté, men i samtliga moderatgrupper kretsade diskussionen i högre grad kring sakfrågorna som sådana, och det fanns inget inslag av självbetraktelser så som var fallet i vänstergruppen. (En sakinriktning som förvisso är väl förenlig med moderaternas föreställning av sig själva som tydligt sakinriktade.) Som diskussionen i följande avsnitt kommer att visa, innebär detta inte att vistelsen hos moderaterna var bortkastad tid. Direktobservationen fyller värdefulla funktioner även utöver den som metod för ren datainsamling.

2.3.4 Direktobservation

Inhämtningen av det empiriska materialet har sålunda skett genom en kombination av intervjuer och *direktobservation*. Direktobservationen kan sägas vara en variant av antropologins deltagande observation med den skillnaden att medan den deltagande observationen kommit att förknippas med år av fältstudier där forskaren lever tillsammans med den undersökta gruppen, så är direktobservationen av mer begränsad omfattning.[30] Givet att forskaren ingår i samma övergripande kultursfär och talar samma språk som dem som skall undersökas, anses en så utsträckt period inte nödvändig.[31] Den mer blygsamma variant av den deltagande observationen som här tillämpats har också visat sig fruktbar, och givit en mer omedelbar förståelse av de partier där jag hade vistats en tid. I viss mån kompenseras den korta perioden också av att jag arbetade som tjänsteman i riksdagen under ett år.

Direktobservationen skall givetvis utövas på ett sådant sätt att risken för påverkade resultat minimeras. Syftet är att nå djupare förståelse av det studerade fenomenet och att verka förtroendeskapande. Metodens stora nackdel är att ju mer forskaren deltar, desto större risk för att det som skall undersökas (liksom undersökaren själv) påverkas, något som vinster i förtroende och förståelse måste vägas mot.[32]

Merparten av materialet är hämtat från sammanträden, och jag har aldrig deltagit i diskussionen utan bara observerat den. Jag har inte heller suttit med vid sammanträdesbordet, utan befunnit mig vid sidan av: ofta i ett hörn invid utgången, där jag fört löpande anteckningar.[33] Samtliga ledamöter var upplysta om skälet för min närvaro. Hos vänsterpartiet fick jag presentera mig inför den samlade riksdagsgruppen, hos moderaterna hos varje utskottskommitté där jag deltog. Resterande del av mina observationer består i att jag kunnat röra mig fritt på gruppkanslierna, under raster till exempel. Jag har vinnlagt mig om att hålla mig i bakgrunden, men samti-

30 Keesing 1975: 5–8, Esaiasson m.fl. 2002: 333–336, Wrenne 1998: 142–147.
31 Alvesson & Sköldberg 1994: 109–112.
32 Esaiasson m.fl. 2002: 344.
33 Utifrån samma principer som vid intervjuerna var strävan att få med så mycket information som möjligt, varför merparten av vad som sades nedtecknades – även sådant som vid själva mötet föreföll irrelevant. Tolkningen av materialet följde sedan samma ordning som tolkningen av intervjuer.

digt inte undvikit att småprata med ledamöterna eftersom resultaten blir mer tillförlitliga om dessa vänjer sig vid min närvaro. Avsikten har varit att försöka balansera dessa båda värden.[34]

I båda fallen hade jag stor hjälp genom kontakt med personer som är respekterade inom gruppen och som kan gå i god för mig och min rätt att röra mig inom gruppen.[35] Särskilt viktigt var detta hos vänsterpartiet, eftersom regeringsförhandlingar just inletts och jag deltog vid de möten där dessa frågor behandlades.

Jag har mötts av vänlighet, tillmötesgående och stor generositet såväl i praktiskt bemötande som vad gäller att beviljas närvaro vid olika typer av möten. Även detta är ett metodproblem, som skulle kunna göra min framställning tendentiös. Möjligen kan närheten till analysobjekten samtidigt ha ett metodiskt värde, som det gör forskaren mer vaksam på de problem som föreligger, inte för att problemen i alla avseenden skulle vara större eller värre, utan helt enkelt för att de är mer påtagliga än när en beundrare av Per-Albin Hansson studerar dennes efterlämnade dokument.

Samtidigt som direktobservationen medför vissa metodproblem, ger den stora fördelar vad avser slutsatsernas giltighet. Som ovan antytts beror detta inte bara på den större mängd material den ger. Parlamentarikernas vetskap om att jag faktiskt kunnat betrakta arbetet inifrån, minskar risken för vinklade svar vid intervjuerna. Direktobservationen antas även kunna påverka intervjuernas kvalitet genom att ge ett större förtroende för intervjuaren.

Om än inte lika omfattande som den deltagande observation antropologerna brukar, är även direktobservationen en tidskrävande metod och av tidsskäl har den inte varit möjlig att genomföra hos samtliga partier. Jag har därför gjort ett urval enligt principen att urvalet skall täcka in de fall som mest skiljer sig åt, och valet föll på vänsterpartiet respektive moderaterna. Partierna ligger längst från varandra på höger-vänsterskalan och de har under de senaste decennierna representerat det största respektive minsta partiet på sin respektive sida blockgränsen. En väsentlig likhet mellan partierna är dock att de båda är ytterkantspartier. Vid en samlad bedömning framstår trots detta skillnaderna som större än likheterna.

Att direktobservation inte varit praktiskt möjlig hos alla partier är beklagligt och en brist, men kompenseras delvis av att jag genom riksdagens särskilda forskarstipendium hade möjlighet att under ett riksmöte tjänstgöra vid kanslierna för konstitutionsutskottet, kulturutskottet respektive utrikesutskottet samt vid riksdagens utredningstjänst och dess kammarkansli. Ledamöterna hade jag framförallt möjlighet att iaktta i samband med utskottssammanträdena, men eftersom dessa är slutna kan intryck därifrån inte redovisas. Vistelsen var dock värdefull eftersom den gav en större förtrogenhet med miljön, och genom en sådan indirekt positiv effekt på intervjuerna som ovan berörts.

Som nämnts ges intervjuledamöterna fingerade namn som tillämpas systematiskt. För att garantera läsarens möjlighet att se om ett citat från direktobservationen

---

[34] Esaiasson m.fl. 2002: 338.
[35] Så kallade ”portvakter”, Wrenne 1998: 147.

kommer från en av intervjupersonerna vore det bästa att referera till dem med det namn de ges i intervjumaterialet. Detta vore dock ett problem från anonymitetssynpunkt, och jag har därför avstått. I stället hänvisar jag ospecificerat till de ledamöter som uttalar sig vid grupp- respektive förtroenderådsmötena. För att läsaren skall kunna se att jag inte dubbelräknar ledamöterna har jag i fotnoter gjort kommentarer där jag klargör huruvida ledamoten i fråga i något annat sammanhang fällt en liknande kommentar. Varianten är betydligt mer omständlig, men är ett försök att förena kravet på anonymitet med läsarens möjlighet till insyn.

2.4 Att dra slutsatser

Detta metodkapitlets sista avsnitt behandlar frågan om hur jag gått tillväga vid tolkningen av materialet, vilka grunder som gäller för avhandlingens slutsatser liksom begränsningar avseende slutsatsernas giltighet.

2.4.1 Tolkningsarbete

Abduktion som metod för slutsatsdragning

Som ovan nämnts är denna undersökning varken uteslutande induktivt eller deduktivt utformad, utan följer de principer som brukar sammanfattas under beteckningen *abduktion*.[36] Abduktionen utgår liksom induktionen från empiriska fakta, men närmar sig deduktionen såtillvida att den inte avvisar betydelsen av teoretiska föreställningar som vägledande för en undersökning.[37] Tillvägagångssättet undviker därmed de nackdelar som brukar förknippas med dessa två tillvägagångssätt renodlade. Å ena sidan motverkas deduktionens rigiditet och risken för att den tillämpade teorin inte ger någon fördjupad förståelse av empirin utan snarare fungerar som tvångströja med mindre god passform. Å andra sidan undviks de risker för perspektivlöshet och försök att uppfinna hjulet på nytt som kan följa av den rena induktionen.[38] Därutöver är abduktion särskilt lämpad i detta fall, eftersom den teorianknytning som den föranleder utgör ett nödvändigt led givet den meningsgrundade kulturdefinition som här tillämpas.[39] Anledningen är att den rörelse mellan det konkreta (empirin) och det abstrakta (tidigare teori) som abduktionen beskriver, befrämjar den förståelse och tolkning av bakomliggande mönster som min kulturanalys syftar till.[40] Jag skall i det följande mer konkret redogöra för hur jag praktiskt tillämpat abduktionens principer.

---

[36] Tanken som sådan hänförs till Aristoteles, där dess motsvarighet betecknas apagogisk slutledning, Alvesson & Sköldberg 1994: 43.

[37] Abduktionsbegreppet har utvecklats av bland andra Chomsky. Jag har dock huvudsakligen förlitat mig på en sekundärkälla Alvesson & Sköldberg 1994: 41–50.

[38] Alvesson & Sköldberg 1994: 41–42 samt den kritik som kan riktas mot extreminduktivism av det slag som *grundad teori* utgör, s.69–90

[39] Alvesson & Sköldberg betecknar den form av teorianknytning som Geertz förespråkar i anslutning till den ”täta beskrivningen” som en form av abduktion. Alvesson & Sköldberg 1994: 151.

[40] Alvesson & Sköldberg 1994: 44 not 20.

Det teoretiska ramverket och frågornas utformning

Såväl inför som parallellt med undersökningen har jag studerat teorier som bedömts som relevanta, och varav en del finns redovisade i denna bok. Teorierna har rört såväl frågor kring parlament, partier och politisk kultur som kultur i mer allmän bemärkelse, självbild, identitet, gruppsykologi och språk. Fortlöpande har jag prövat olika teoretiska infallsvinklars fruktbarhet, varvid somliga visat sig ändamålsenliga medan andra inte varit så relevanta som man skulle haft skäl att tro. Vid bedömningen av vad intervjufrågorna skall behandla, har jag kombinerat erfarenheten från min pilotstudie med befintlig teori om självbilder och kultur. Frågorna är sålunda i hög grad teoristyrda, i meningen anknutna till en övergripande teoretisk ram som framstår som fruktbar i förhållande till den empiri som står i blickpunkten.

Den teoretiska kunskap som finns om självbilder och kulturer tillåter dock inte någon välgrundad bedömning av hur partiernas självbilder och kulturer kan tänkas se ut, vilka områden eller teman de kan tänkas koncentrerade till. Till skillnad från vid ett rent induktivt tillvägagångssätt så har undersökningen en tydlig teoretisk inramning. Teorianknytningen tjänar dock inte till den hypotesprövning som vanligen förknippas med det deduktiva tillvägagångssättet. Därmed medger undersökningen samtidigt öppna frågor, och därigenom ett betydande inslag av induktion. På så sätt blir det intervjupersonernas uppgift att definiera vilka områden som är centrala för den egna gruppens kultur och kollektiva självbild.

Den empiriska analysen

Det induktiva arbetssättet präglar också den inledande empiriska analysen. Avsikten är att finna empiriska regelbundenheter, och att härvidlag förhålla sig så fri som möjligt till tidigare teorier och koncentrera uppmärksamheten till det empiriska materialet som sådant. Ett grundläggande problem är att en forskare aldrig kan svära sig fri från ett teoretiskt betraktelsesätt. Redan språket i sig bygger på begreppsliga kategorier vilka man inte helt lätt frigör sig från, och även mer utvecklad teoretisk kunskap kan påverka vad forskaren ser, utan att själv kunna urskilja hur.[41] Vad som däremot är möjligt är att sträva efter att föra analysen så nära det empiriska materialet som möjligt, att försöka betrakta empririn för vad den är i sig. I mitt fall har detta arbete bestått i att inledningsvis läsa samtliga intervjuer ett par gånger. För varje fråga (omgivningens bild, självbild, status etc.) har samtliga egenskaper som ledamöterna nämner (kunnig, ambitiös, pålitlig, kollektivistisk, god talare, pladdrig, rationell och så vidare) samlats i tabeller, och för respektive egenskap anges samtliga ledamöter som egenskapen omnämns av. Tillvägagångssättet tjänar att göra såväl gemensamma drag som avvikelser tydliga. När dessa samlade uppgifter genomgått vad som skulle kunna liknas vid en sorts kvalitativ faktoranalys, visar sig vissa egenskaper hänga samman. Det finns med andra ord empiriska regelbundenheter. Dessa visar sig genom att ledamöternas svar återspeglar fyra olika teman. Sammanfattningsvis rör dessa teman synen på politisk förmåga, politisk ansvarskänsla, betydelsen av social gemenskap samt gruppens

[41] Popper 1963: 28.

styrka i förhållande till gruppindividen. Dessa teman är alltså empiriskt framtagna i den meningen att de inte följer av frågorna som sådana, utan beror av ledamöternas egna föreställningar om vad som är väsentligt för den egna gruppens självbild och kultur – vilka egenskaper som framhålls inom respektive tema ger sedan en bild av vad som är det utmärkande för en viss partigrupps kultur.

Mina frågor kring självbild, status och så vidare förutsätter sålunda inte dessa teman, utan det är ledamöterna själva som pekat ut dem. Att svaren kommit att kretsa kring just dessa teman är ett *empiriskt* resultat. I materialet som helhet framträder dock temana på ett tämligen ostrukturerat sätt i den meningen att inom ett parti (eller hos en intervjuperson) så behandlas ett visst tema utförligt under frågan om den egna självbilden, medan den i ett annat parti (eller hos en annan intervjuperson) utvecklas angående frågan om status, och så vidare. Det är sedan jag som sorterar dessa uppgifter och ger dem språkliga beteckningar. Avsikten med dessa beteckningar är dock inte att anknyta till befintlig teori, utan att på ett så rättvisande sätt som möjligt sammanfatta de teman jag kunnat urskilja i det empiriska materialet. Denna strukturering förs ytterligare ett steg genom att jag inom respektive område på motsvarande sätt urskiljer ett antal underdimensioner och även ger dessa språkliga beteckningar som syftar till att avspegla empiriska förhållanden. De fyra temana, liksom deras underdimensioner kommer jag utförligt att redogöra för i inledningen till den empiriska delen (kapitel tre).

Att flera utsagor på så sätt hänförs till ett visst tema (eller en viss dimension) kan bero av att egenskaperna är språkligt liktydiga, eller att de områden de hänvisar till ligger nära varandra. Bedömningen av närhet görs delvis utifrån egenskapernas semantiska betydelse, men minst lika viktigt är hur ledamöterna själva för samman olika egenskaper. En företrädare kan till exempel nämna att partiets självbild är den av att vara ”kunnig och påläst”. Semantiskt är dessa ord inte per definition synonyma, även om de i vardagsspråket kan hänvisa till en och samma företeelse: en person kan förvisso vara kunnig utan att vara påläst, och på motsvarande sätt även påläst utan att kunna anses som kunnig. För att dra slutsatsen om huruvida citatets sammansättning innebär att gruppen betraktar egenskaperna som sammanhängande bedöms de i förhållande till intervjun i dess helhet. För ledamoten till exempel ytterligare resonemang som tyder på att det att vara påläst och det att vara kunnig betraktas som en och samma egenskap? Följande led i denna bedömning består i att beakta om andra ledamöter gör samma eller liknande sammansättningar.

Detta är också ett led i undersökningens kulturanalys, i föreliggande fall att uttyda vilken social innebörd de egenskaper som bygger upp den kollektiva självbilden har i den givna gruppen. Ju mer i den enskilda intervjun som återspeglar kopplingen mellan kunnighet och pålästhet och ju fler som gör motsvarande sammansättning, desto starkare blir slutsatsen att kunskapens sociala innebörd i denna grupp är teoretisk bildning snarare än praktisk erfarenhet – vilket kan vara fallet i en annan grupp.

Analysen består också i att undersöka hur egenskapen i fråga värderas. Ger den status till exempel, eller finns det andra egenskaper som väger tyngre i det avseendet? Genom att på så sätt gå igenom egenskap för egenskap, och betrakta i vilket

sammanhang den gör sig påmind, erhålls en uppfattning om partigruppens kultur. Beträffande självbilden är det ytterst omöjligt att säkert avgöra om den är fullkomligt äkta och uppriktig. Det finns dock vissa tecken som kan vara vägvisande. Om det finns en samstämmighet såväl inom respektive intervju som mellan intervjuerna, är detta ett tecken på att en kollektiv självbild faktiskt föreligger. Intrycket av att denna också är uppriktig förstärks än mer om olika påståenden stöds med praktiska exempel, liksom om beskrivningen i dess helhet är nyanserad och ta fram såväl goda som mindre goda sidor.

Syntesen

När analysen av det empiriska materialet väl genomförts framträder sålunda vissa empiriska regelbundenheter. Jag har ovan nämnt att dessa regelbundenheter kan sammanfattas som att partiernas kulturer kretsar kring fyra olika teman. Det är nu tid att åter lyfta blicken och ställa frågan huruvida det finns någonting i teorier om kultur mer allmänt, eller i teorier som på något sätt rör dessa teman och som bidrar till förståelse av hur de förhåller sig till varandra. Det rör sig om att finna mönster som inte framkommer ur empirin som sådan utan som kräver den överblick en teori kan ge. På denna punkt har jag funnit det klargörande att kombinera en klassisk idé om olika typer av kunskap (hämtad från Aristoteles) med kulturteorins tanke om vilka former mänsklig gemenskap kan ta sig (hämtad från Mary Douglas).[42]

Aristoteles kunskapsidé klargör att partigruppernas syn på de tre första temana (*politisk förmåga*, *ansvarskänsla*, *social samvaro*) förefaller gå tillbaka på en mer grundläggande dimension, nämligen hur partiet i fråga betraktar politisk kunskap i mycket vid mening. Det fjärde temat, *gruppens styrka över gruppindividen*, låter sig inte inlemmas i Aristoteles typologi utan framstår från detta perspektiv som en självständig dimension. Så långt kan de fyra temana tolkas som två dimensioner: en som går tillbaka på kunskapssyn i aristotelisk mening, och en dimension som rör någonting som Aristoteles inte ger redskap att närmare definiera. Om man går till kulturteorin så visar det sig dock att medan det som motsvarar Aristoteles kunskapsdimension kan ses som ett uttryck för den dimension kulturteorin betecknar *galler* (”grid”) medan den okända dimension som rör temat gruppstyrka korresponderar med kulturteorins andra grundläggande dimension, *grupp* (”group”). Denna sammanställning utgör avhandlingens syntes, och redogörelsen för detta arbete merparten av avhandlingens tredje del.

Ovanstående avsnitt har syftat till att visa hur det kvalitativa tolkningsarbetet konkret gått tillväga, och hur det följt principerna för abduktion. Först och främst har den empiriska undersökningen delvis föregripits av delvis löpt parallellt med teoristudier. Utifrån dessa teorier har jag tagit fram en ram som befunnits fruktbar för att inhämta den givna empirin. Inledningsvis har denna empiri analyserats på ett huvudsakligen induktivt sätt, och materialets empiriska regelbundenheter har givits

[42] Med kulturteori avses här inte teorier om kultur i största allmänhet, utan den specifika teori som utformats av Mary Douglas, och lanserats inom statskunskapen av framförallt Michael Thompson och Aaron Wildavsky, se vidare kapitel tolv.

språkliga beteckningar som är mina egna. Slutligen har jag tolkat dessa regelbundenheter utifrån sådan befintlig teori som på ett klargörande sätt kan visa hur dessa regelbundenheter hänger samman och vilket mönster de bildar.

2.4.2 Slutsatsernas giltighet

Den fråga som slutligen inställer sig är i vilken utsträckning denna undersöknings slutsatser kan generaliseras. Valet av kvalitativ metod gör att en totalundersökning inte varit möjlig, utan jag har undersökt ett urval ledamöter ur respektive parti. Urvalet är strategiskt för att uppnå god representativitet och de kollektiva självbilder och kulturer som framträder i detta urval, avses därmed kunna generaliseras till att gälla hela partigrupperna.[43]

Eftersom undersökningens population utgörs av partigrupperna i Sveriges riksdag, går det inte självklart att utifrån partigruppskulturerna dra slutsatser om kulturen i den utomparlamentariska partiorganisationen, grupper av förtroendevalda på andra nivåer eller i regering. Samtidigt finns omständigheter som talar för att det svenska partiväsendet är av en sådan art att det är sannolikt att partiernas respektive riksdagskultur åtminstone delvis avspeglas i andra delar av partiorganisationen. Skälet till detta är den nomineringsprocess och rekryteringsstruktur som präglar partisystemet i Sverige. Med SNS Demokratiråds bild ”en bred dörröppning men en lång korridor” avses att inte bara ekonomiskt eller socialt privilegierade grupper ges möjlighet att delta i politiskt arbete i Sverige, men att vägen till elitpositionerna å andra sidan är lång, och förutsätter ett långvarigt och aktivit deltagande i partiernas olika förbund.[44] Partierna ges därmed möjlighet att underställa sina blivande företrädare en betydande ideologisk och kulturell socialisation och det framstår därför som sannolikt att inte bara den ideologiska utan även den kulturella samstämmigheten mellan partiorganisationens olika grenar är omfattande i ett land som Sverige. (Generaliseringar till andra nivåer skall dock göras med försiktighet, och med beaktande av att riksdagsgrupperna i vissa avseenden kan avvika, till exempel på grund av att partiets ställning kan vara en annan i riksdagen än på lokal nivå, för ett exempel se 13.3).

Om det finns stöd för att anta att partigruppskulturerna i förhållandevis hög grad går att generalisera till den svenska partiorganisationen i dess helhet, så finns ingenting som talar för att slutsatserna beträffande de svenska riksdagsgrupperna skulle omfatta motsvarande partigrupper i andra länders parlament. Trots distinkta partigruppskulturer i Sveriges riksdag, så uppvisar riksdagsgrupperna vissa grundläggande likheter, vilka överensstämmer med en specifik svensk politisk kultur.[45] Det finns också empiriskt stöd för att ideologisk samsyn inte verkar kulturellt förenande över nationsgränserna.[46]

---

[43] Beträffande miljöpartiet är dock viss försiktighet befogad på grund av det mindre antalet intervjupersoner.
[44] Petersson m.fl. 1997: 111–112.
[45] Zetterberg 1984, Daun 1989, Uglevik Larsen & Uglevik 1997, Mamadouh 1999.
[46] Bale 1999 (se vidare kapitel tolv), Garme 2001.

Beträffande de slutsatser som kan dras om undersökningens population finns vidare några systematiska avvikelser i materialet att beakta. De intervjuer jag utgår från följer en och samma struktur, även om den öppna formen gör att det finns avvikelser i detaljer. Ibland svarar heller inte ledamoten på en fråga, eller tidsbrist gör att intervjun fått kortas ned. Dessa avvikelser är dock undantag och individuella. Det finns dock några få men väsentliga systematiska avvikelser vilka beaktas då slutsatserna dras.

Den största och viktigaste avvikelsen beror på att vänsterpartiet fungerade som ett pilotprojekt, och därför är den partistudie som tydligast avviker från de övriga.[47] Den gav därmed tillgång till ett omfattande material från egen direktobservation, inte minst genom den öppenhet och spontanitet som präglade mötena. Då den första intervjun gjordes hade jag vistats nära två månader hos partiet och deltagit vid ett antal möten.

Intervjuerna betraktades därför som en möjlighet att dels komplettera och pröva egna iakttagelser, dels pröva olika typer av frågor inför de intervjuer som skulle göras med övriga partier. Även om intervjuerna med vänsterpartiet huvudsakligen utgår från samma grundläggande frågor som sedan kom att ställas till övriga partier, så ser de delvis annorlunda ut. Frågornas ordningsföljd kan skilja sig från intervju till intervju, och genom att de intervjuade ges möjlighet att bemöta de iakttagelser som framkommit genom direktobservationen, får vissa frågor inte den öppna karaktär som präglar intervjuerna med övriga partier. Beträffande frågan om vilken bild man som partigrupp har om andra partier så ställdes denna inte systematiskt till vänsterpartisterna. Däremot berörde vänsterpartisterna ofta förhållandet till socialdemokraterna, både vid de möten som direktobserverades och i intervjuerna.

Studien av vänsterpartiet avviker sålunda dels genom att direktobservationen spelar en så stor roll, dels genom att intervjuerna delvis har en annan karaktär. Detta skall has i åtanke då avhandlingens slutsatser beaktas. Inte minst är detta väsentligt beträffande frågan vilka teman som partiet lägger vikt vid. I vänsterpartiets fall får temat som rör gruppens styrka en framskjuten plats. Det finns stöd för att detta tema också intar en betydande plats i vänsterpartiets föreställningsvärld, och slutsatsen av direktobservation kombinerat med intervjuer måste bli att dess roll i absout mening inte överskattas. Däremot finns det en risk att den kommer att överskugga andra teman som möjligen skulle ha intagit en mer framskjuten roll om undersökningen av vänsterpartiet haft den mer öppna utformning som gäller för de övriga partierna.

Genom pilotstudien av vänsterpartiet kunde intervjuerna med moderatgruppen utgå från samma frågeformulär med öppna frågor som sedan tillämpats för resterande partigrupper. Intervjuformulären som användes i moderatgruppen uppvisar dock två mindre avvikelser. De allmänt ställda frågor om vad som ger respektive motverkar status, kompletterades med en fråga om intervjupersonen kunde nämna en ledamot (eller egenskaperna hos en ledamot) som utmärkt sig i dessa avseenden. Resultatet blev att intervjupersonen utvecklade sina svar utifrån tidigare resone-

[47] King, Keohane & Verba 1994: 37.

mang, vilket gav en större fyllighet och fler belysande exempel även om ingenting substantiellt nytt tillkom. Eftersom det fanns ett behov att korta ned intervjuerna ströks dock denna följdfråga i intervjuerna med kvarvarande partier.

Eftersom öppna intervjuformulär prövades för första gången i moderaternas fall vidare, lades *efter* frågan om status in en kontrollfråga. Ett antal egenskaper som skulle kunna tänkas påverka statusen i gruppen nämndes för att vara försäkrad om att ledamoten inte hade bortsett från någon väsentlig del. Det visade sig dock inte tillföra någonting ytterligare; ledamöterna svarade nekande alternativt anknöt till tidigare frågor och svar. Också denna kontrollfråga ströks därför i de följande intervjuerna.

En mindre avvikelse beträffande den socialdemokratiska gruppen finns också att ta hänsyn till. Den förste av de socialdemokratiska ledamöterna som intervjuades framhöll att socialdemokrater har bristande självförtroende. Detta får bedömas som anmärkningsvärt för ett parti som i de flesta val i modern tid haft mer än 40% av mandaten, och därtill regerat Sverige större delen av det gångna seklet. Eftersom möjligheten fanns valde jag att systematiskt lägga till frågan om självförtroende i intervjuerna med socialdemokrater. Eftersom denna fråga inte ställts till samtliga partier, går det inte att dra slutsatsen att socialdemokraterna jämfört med andra partier utmärker sig genom sitt dåliga självförtroende.[48]

[48] Denna fråga behandlas som en aspekt av temat *gruppstyrka*. Detta är ett tema som socialdemokraterna berör även utifrån intervjuns standardformulär, och det är dessa resonemang som ligger till grund för slutsatsen att socialdemokraterna fäster betydande avseende vid detta tema, inte de enskilda resonemangen kring gruppens självförtroende.

Del II

Eût-on d'autre part cent belles qualités,
On regarde les gens par leurs méchants côtés.
MOLIÈRE

3. Partigruppskulturernas fyra teman

3.1. Inledning

Som beskrivits i föregående kapitel har jag vid analysen av det empiriska materialet låtit intervjupersonernas svar på öppet formulerade frågor styra den fortsatta klassificeringen. Det är intervjusvaren som avgör vilka teman som anges som centrala för gruppernas kollektiva självbilder och normer, även om det är jag som urskilt dessa teman och givit dem språkliga beteckningar. Avsikten har varit att finna ord i svenska språket som så rättvisande som möjligt sammanfattar ledamöternas egna beskrivningar.

Kapitel tre syftar till att närmare presentera dessa temans innehåll, genom att ge en analytiskt strukturerad sammanfattning av partiernas kulturer. Eftersom genomgången följer det empiriska materialet så är den inte begreppsligt uttömmande.

3.2. Kulturens fyra teman

Den empiriska analysen visar att det är fyra övergripande teman som ledamöternas beskrivningar samlas kring. Som ovan angivits, rör dessa synen på:

- Politisk förmåga
- Ansvarskänsla
- Gruppen som en miljö för social gemenskap
- Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen (förkortas gruppstyrka).

Det är tydligt att samtliga teman har beröringspunkter med centrala områden inom samhällsvetenskap och pekar vidare mot teorier kring till exempel kunskapssyn, gruppgemenskap, politiskt ansvarsutkrävande och interndemokrati. Det skall därför understrykas att detta är ett empiriskt resultat och inte en följd av egna teoretiska utgångspunkter.

Samtliga teman befinner sig på en hög abstraktionsnivå, vilket innebär att de inte närmare anger några specifika egenskaper eller värden, utan det varierar från en grupp till en annan vilka egenskaper som förbinds med politisk förmåga eller ansvarskänsla alternativt vilken vikt som den sociala gemenskapen tillmäts vid sidan av den politiska eller vilken styrka som gruppen som helhet anses besitta gentemot de ingående individerna – och vice versa.

Den empiriska genomgången i kommande kapitel kommer att disponeras utifrån dessa teman och de respektive aspekter dessa rymmer. Innan jag mer utförligt

redogör för deras innehåll och hur de skall operationaliseras, följer en allmän sammanställning av deras beståndsdelar.

Det tema jag betecknar *politisk förmåga* rör ledamöternas resonemang kring vad man uppfattar som politisk kompetens och skicklighet. Egenskaper som förts till detta tema är bland annat sakkunskap, kreativitet, intelligens, duglighet, formuleringsförmåga, erfarenhet, saklighet, eftertänksamhet och lyhördhet och förmåga att ”leverera” politiska resultat.

Grovt kan detta tema sammanfattas som en fråga om i vad mån partigruppen framhåller känsla eller sakkunskap som grundläggande för politisk förmåga. Nära nog samtliga partier förenas av att det är sakkunskapen som intar en framträdande roll härvidlag. Det finns visserligen en del partier som i högre grad påtalar att politiskt beslutsfattande även kräver ett mått av sensibilitet, men ingen som menar detta vara i sig nog för att man skall anses som en god politiker i den egna gruppen. (Undantaget utgörs av miljöpartiet, som inte är lika ensidigt inriktade på sakkunskap utan i större utsträckning framhåller viljestyrka och kreativitet.)

Den huvudsakliga variationen mellan partierna på detta tema kretsar i stället kring vari sakkunskap anses bestå. För det första skiljer sig partierna åt avseende den vikt som läggs vid erfarenhet (i meningen livserfarenhet och praktisk erfarenhet i vidare mening) respektive förnuft (i meningen teoretisk sakkunskap och analytisk förmåga). För det andra finns en avsevärd skillnad mellan partierna beträffande den vikt som fästs vid övervägande som en förutsättning för korrekta slutsatser (givet att man besitter en viss sakkunskap).

Ett visst, om än begränsat, utrymme ägnas olika former av mer teknisk skicklighet, det vill säga förmågan att hantera de olika tekniker som står en politiker till buds. Till denna kategori räknar jag dels förmågan att handla taktiskt (till exempel så att man lyckas uppnå förhandlingslösningar), dels retorisk förmåga och förmågan att övertyga.

Temat *ansvarskänsla* kretsar kring vad partierna uppfattar som anständigt uppträdande i det parlamentariska arbetet. Om temat politisk förmåga rör vad som gör en skicklig politiker, så omfattar temat ansvarskänsla frågan om de moraliska gränser som omgärdar denna skicklighet: givet den politiska förmåga man som grupp besitter, hur uppfattar gruppen att man bör uppträda för att på ett letitimt sätt befrämja möjligheten att omsätta denna förmåga i politiska beslut? Resonemangen på denna punkt domineras av partiernas syn på huruvida man skall sträva efter egen (och parlamentarisk) handlingskraft (och därmed vara öppen för kompromisser), eller efter konsekvens. Vissa partigrupper uppfattar kompromissvilja som synonymt med ansvarskänsla, medan andra förknippar sådan med opålitlighet och i stället framför konsekvens som det parlamentariskt anständiga arbetssättet. Egenskaper som samlats under temat ansvarskänsla är bland annat ideologisk konsekvens, ideologisk offervilja, kompromissvilja, hederlighet, välmening och kritiskt ifrågasättande.

Det tredje temat, *social gemenskap*, rör vilken tonvikt som de olika grupperna anser sig lägga vid en utbredd känsla av gemenskap och trivsel inom gruppen. Partierna grupperar sig kring detta tema genom att vissa grupper i högre grad tenderar att

framhålla den sociala gemenskapen som ett väsentligt komplement till den ideologiska i det parlamentariska arbetet, medan andra grupper menar att det politiska arbetet inte är beroende av sociala band, utan bör vara helt inriktat mot sakfrågor och ideologiska skiljelinjer. Egenskaper som hänförs till detta tema är till exempel omtanke, social kompetens, vänlighet och artighet.

Det fjärde och sista temat, *gruppens styrka i förhållande till gruppindividen*, kan något grovt formuleras som en fråga om huruvida partigrupperna uppfattar sig som kollektivistiska eller individualistiska (utan att här lägga in det värderande led som ofta åtföljer dessa beteckningar). Temat rör hur stark gruppindividen är i förhållande till den egna gruppen, i meningen vilket utrymme hon ges att handla enligt eget gottfinnande och därmed profilera sig själv. (När denna beteckning, eller det förkortade uttrycket *gruppstyrka* används avses sålunda inte styrka i meningen handlingskraft, eller styrka i förhållande till andra grupper.) Företeelser som sorterats under detta tema är till exempel kollektivism, individualism, förekomsten av jantelag, olika uttryck för viljestarka individer eller grupptryck.

Vad som framkommit ur denna empiriska översikt är att det första temat, politisk förmåga, rymmer mer än en aspekt. Vilken hållning partierna intar i förhållande till respektive aspekt skiljer sig sedan åt. Övriga tre teman är mindre sammansatta genom att de huvudsakligen rör hållningen i en enda fråga: ansvarskänslans koppling till resultatinriktning respektive konsekvens, värderingen av social gemenskap inom gruppen samt synen på den egna gruppens styrka i förhållande till gruppindividen.

Eftersom temana avses ge uttryck för olika perspektiv snarare än olika områden, så kan det uppstå situationer då en och samma egenskap har beröring med olika teman. Som exempel kan nämnas kristdemokaternas syn på sig själva som en grupp som på olika sätt uppträder ”välmenande” eller ”snällt”. Dessa egenskaper går i deras fall igen i förhållande till samtliga teman. I förhållande till temat politisk förmåga eftersom denna sida knyts till det förhållandet att kristdemokraternas partigrupp anser sig företräda sakkunskap på ett sådant sätt att man inte hemfaller åt personangrepp och i den meningen uppträder välmenande; i förhållande till temat ansvarskänsla, genom att gruppens välmenande drag gör att man strävar efter samförstånd snarare än ideologisk tydlighet och konflikt; i förhållande till temat social gemenskap genom att kristdemokraten visar omtanke med sin omgivning, både inom gruppen och gentemot andra partier samt slutligen i förhållande till temat gruppstyrka genom att kristdemokraterna som individer är snälla i meningen försynta, och därför tenderar att underordna sig gruppen som kollektiv. De egenskaper som jag angivit i anslutning till respektive tema avser ge en ungefärlig bild av vad som kännetecknar temat i fråga, men det skall understrykas att vissa egenskaper kan knytas till olika teman, beroende av i vilket sammanhang de framförs.

Jag skall i det följande redogöra mer utförligt för dessa teman och för de aspekter dessa rymmer samt visa hur dessa definieras operationellt. För tydlighetens skull är det de ytterlighetshållningar som framkommer i det empiriska materialet som beskrivs, och respektive partigrupps närhet till ytterlighetspositionen varierar. Även

om vissa partier är mer utrerade än andra, tenderar dock alla partier att placera sig närmare den ena eller den andra hållningen.

3.2.1. Politisk förmåga

Den grundläggande frågan rör huruvida en politikers förmåga ses som grundad i sakkunskap eller känsla. Partigrupperna delar draget att tillmäta sakkunskapen större vikt, men det finns en betydande variation i synen på vad denna sakkunskap förutsätter, och inställningen till vad som är sakkunskap bygger därför på partiernas hållningar i ett par andra frågor.[1] Temat politisk förmåga rymmer med andra ord flera aspekter.

Den första aspekten gäller huruvida det är *förnuftets* eller den egna *erfarenhetens* roll som starkast betonas som sakkunskapens grund. Med beteckningen förnuft avses i detta sammanhang att det är intelligens och analytisk förmåga som framhålls, och som i kombination med teoretisk kunskap om ett givet förhållande betraktas som en förutsättning för sakkunskap. Denna hållning kommer att sammanfattas med beteckningen *rationalism*. Den andra hållningen är föreställningen om att det är politikerns egen praktiska erfarenhet[2] som utgör sakkunskapens grund.[3] Folkpartiet och moderaterna drar tydligast åt den förnuftsgrundade hållningen (rationalismen), medan socialdemokraterna, centern, kristdemokraterna och vänsterpartiet starkare betonar erfarenhetens betydelse för sakkunskap.[4]

Den andra aspekten av temat politisk förmåga rör huruvuda de slutsatser som dras utifrån en viss kunskap förutsätter *övervägande* i någon form för att betraktas som legitim. Övervägandet kan i sin tur anta två former (vilka inte står i motsättning till varandra). Antingen kan det bestå i att en individ själv tar sig tid att fundera och överväga olika alternativ, det vill säga visa eftertanke, eller så kan övervägandet antas ske inom en grupp genom samtal och diskussion med andra. Den ena ytterlighetshållningen är att någon form av övervägande betraktas som en förutsättning för att kunna dra korrekta slutsatser utifrån sin sakkunskap. Den alternativa hållningen innebär att övervägande inte är en förutsättning för korrekta slutsatser, förutsatt att den som skall dra slutsatsen besitter rationalistisk förmåga alternativt en viss erfarenhet. Den grupp som ligger närmast den första hållningen är socialdemokrater och centerpartister. På motsvarande sätt förenas folkpartister och moderater än en gång, nu genom att inte särskilt framhålla övervägandets roll. På denna punkt gör dessa två också sällskap med vänsterpartiet.

---

1 Miljöpartiets grupp uppvisar dock vissa avvikelser.

2 Nämnas skall att det finns två typer av erfarenhet som figurerar, och som bör hållas åtskilda. Å ena sidan specialistkompetens, å andra sidan livserfarenhet i mer allmän mening. Enligt den indelning jag gör räknas erfarenhet från teoretiska yrken eller specialistkompetens som *rationalism*.

3 Denna tankestruktur återkommer i vissa fall även i synen på de politiska idéerna: i vad mån lägger en grupp tonvikt vid de politiska idéerna som en form av objektiv kunskap, eller som subjektiva föreställningar. Partierna skiljer sig delvis åt i huruvida de betraktar ideologiska slutsatser som följden av en rationell process, eller av en människas subjektiva erfarenhet.

4 Även om vänsterpartiet tillmäter ett särskilt slag av erfarenhet en stor vikt, så ger denna grupp parallellt uttryck för en stark tilltro även till teoretisk kunskap.

Båda dessa inställningar till övervägande är analytiskt och empiriskt förenliga med såväl den kunskapssyn som betonar praktisk erfarenhet som den som betonar förnuft. Sammanställer man dessa två underdimensioner erhåller man därför fyra möjliga positioner:

		Sakkunskapens grund	
		Förnuft	*Erfarenhet*
Övervägande som förutsättning för korrekta slutsatser	*Ja*	1	3
	Nej	2	4

Figur 3.1. Fyra typer av kunskapssyn

Om man tillämpar detta schema på det empiriska materialet visar det sig att i de partier som starkast betonar förnuftets roll (moderaterna och folkpartiet) tenderar betydelsen av övervägande att vara nedtonad (ruta två). De partier som (relativt de övriga) fäster störst avseende vid erfarenhet (socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna) framhåller tvärtom övervägandets roll (om än mindre tydligt så i kd, ruta tre). Denna koppling mellan övervägande och erfarenhetsinriktning har dock undantag. Vänsterpartiet framhåller vikten av erfarenhet, men däremot inte betydelsen av övervägande (ruta fyra). Det möjliga utfall som svagast återpeglas i det empiriska materialet, är kombinationen av att starkt och entydigt betona såväl förnuftet som övervägande (ruta ett).

Så långt frågan om sakkunskapens ställning, vilken som jag visat ägnas stort utrymme i de olika partiernas självbilder. Partierna är betydligt mindre upptagna vid frågan om *känsla* som grund för politisk förmåga. Egenskaper med denna inriktning (inlevelseförmåga, intuition, kreativitet till exempel) är inte helt frånvarande, men då de framträder är det ofta på ett kluvet sätt. Tydligast så hos moderaterna, som å ena sidan betonar att man behöver framträda utåt på ett sådant sätt att man framstår som mindre intellektuell och mer känslig, men där gruppens normer ser sådana ut att uttryck för sensibilitet och känslogrundade slutsatser betraktas med skepsis, och snarast som ett hot mot sakkunskap. I den mån frågan berörs hos socialdemokraterna och centern, så är den snarast underordnad temat social gemenskap. Det är med andra ord inte när det gäller att förklara vad som partiet anser böra ligga till grund för politiska slutsatser som den figurerar, utan avseende vikten av social gemenskap inom gruppen.

Störst utrymme tillmäts känslan inom miljöpartiet. Vissa inom gruppen framhåller egenskaper som ”politisk vilja” och ”kreativitet” som någonting eftersträvansvärt – egenskaper som genom sin anknytning till företeelser som engagemang och fantasi avlägsnar sig från den rena sakkunskapen.[5]

Förhållandet mellan de olika aspekter av politisk förmåga som kommer till uttryck i det empiriska materialet kan schematiskt sammanfattas på följande sätt:

[5] Kreativt tänkande bygger på en associativ kraft som förvisso inte utesluter sakkunskap, men heller inte förutsätter sådan.

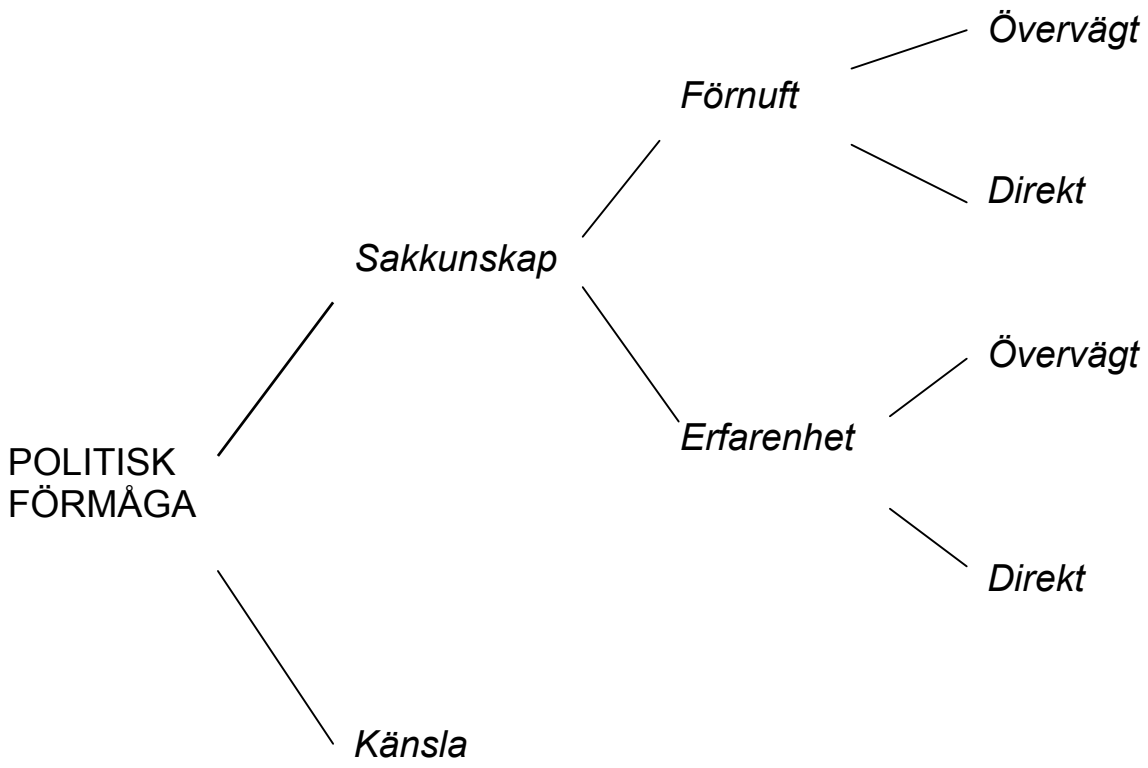

Figur 3.2. Olika aspekter av politisk förmåga

Vid tolkningen av gruppernas kollektiva självbilder och kulturer med avseende på politisk förmåga kommer jag att utgå från dessa aspekter (kursiverade). De operationella definitionerna är följande:

A. Sakinriktning innebär att en politikers förmåga grundas i kunskap om sakförhållanden. Den kan ha två grunder.

A' Det förnuftsgrundade synsättet förknippas med intellektuell, analytisk förmåga och teoretisk kunskap (sammanfattas med beteckningen rationalism).

A" Det erfarenhetsgrundade synsättet betraktar politikerns egen praktiska erfarenhet som central kunskapskälla. Erfarenheten behöver inte knytas till teknisk förmåga på ett visst område, utan livserfarenhet som sådan tillmäts ett egenvärde.

B. Övervägandets vikt för korrekta slutsatser

B' Övervägandet som kunskapsgrund anger ett synsätt där människan (oavsett inriktning mot rationalistism eller erfarenhet) anses behöva tid för överväganden för att dra korrekta slutsatser. Övervägandet kan äga rum hos individen själv (eftertänksamhet), och/eller hos en grupp (gemensamma överläggningar, samtal liksom vikten av att vara lyhörd).

B" Intellekt eller erfarenhet som i sig tillräcklig kunskapsgrund innebär att givet att en person besitter intelligens/teoretisk kunskap alternativt en viss erfarenhet, bedöms hennes slutsatser som hållbara, även om hon inte skulle visa prov på övervägande.

C. Känsloinriktning innebär att en politikers förmåga inte springer ur insikter om sakförhållanden utan ur förmågan att hysa medkänsla/ att kunna sätta sig in i andra människors sätt att tänka/ att vara intuitiv/ kreativ snarare än sakligt resonerande.

Till dessa grundinställningar kommer en typ av kunskap som är svår att inlemma i schemat ovan, eftersom den inte på ett entydigt sätt låter sig knytas till sakkunskap eller känsla. Den rör snarast vad som skulle kunna betecknas som *politiskt hantverk,* och har två aspekter. För det första förmågan att föra fram ett politiskt budskap och med olika medel övertyga omgivningen (till exempel retorisk begåvning, förmåga att komma fram i massmedia, personlig utstrålning). Sådana egenskaper sammanfattas under beteckningen *retorik*. För det andra den förmåga som består i att kunna handla strategiskt, taktiskt och finna lösningar på politiska problem. Denna förmåga samlas under beteckningen *taktik*.[6]

Frågan ägnas inte lika stort utrymme som den om sakkunskap i intervjusvaren, men vissa tendenser kan skönjas. För det första att samtliga partigrupper anser sig brista i retorisk förmåga. Beträffande frågan om taktik är bilden mer splittrad, men pekar i riktning mot detta som en form av politisk förmåga som bejakas inom socialdemokraterna och centern.

D. Politiskt hantverk innebär förmågan att på olika sätt befrämja den egna politikens idéer fram- och genomförande.

D' Retorik och/eller taktik tillmäts stor vikt

D" Retorik och/eller taktik tillmäts ingen vikt

3.2.2. Ansvarskänsla

Detta tema rör föreställningar om hur en politiker bör verka för att på ett ansvarskännande sätt befrämja de egna politiska målen. Jag har valt beteckningen ansvarskänsla, som enligt ordboken innebär: ”känsla av moraliskt ansvar vanl. utan formellt ansvar.”[7] Temat rör framförallt synen på hur en politiker skall bedriva en politik som inte bara leder till förverkligande av de egna målen, utan som också tillförsäkrar politikern själv ett gott samvete: givet den politiska förmåga man besitter, hur bör man uppträda för att på ett legitimt sätt befrämja möjligheten att översätta denna förmåga i politiska beslut? Till skillnad från föregående tema bygger temat ansvarskänsla huvudsakligen på en enda dikotomi, eftersom ledamöternas resonemang huvudsakligen går tillbaka på en enda aspekt: strävan efter konsekvens eller resultatinriktat handlande.[8]

Den ena hållningen består i föreställningen om ansvarskännande politiskt arbete som synonymt med att vara *trogen sina idéer,* och därmed indirekt sina väljare. Kravet på konsekvens sammanhänger med en misstro mot kompromisser och liknande typer av förhandlingslösningar, även om man därmed begränsar sitt parlamentariska handlingsutrymme. Moderaternas och vänsterpartiets självbilder domineras av detta synsätt, något som vissa enskilda ledamöter dock är kritiska till. Det avspeglas även i folkpartiet, om än med den variationen att konsekvensen gäl-

6 Dessa två dimensioners förhållande till de övriga kunskapsdimensionerna kommer närmare att behandlas i kapitel 11.

7 *Norstedts stora svenska ordbok* 1986: 31.

8 Under denna punkt behandlas i den empiriska genomgången alla resonemang som anger ramarna för det politiskt möjliga, det vill säga frågor om pålitlighet, hederlighet och mod. Den fråga som mest utförligt och frekvent behandlas är dock knuten till spänningen mellan konsekvens respektive resultatinriktning.

ler den rationella processen som sådan, snarare än de politiska idéerna. (Idéer och rationalitet är svåra att särskilja i folkpartiets beskrivningar, eftersom liberalism och rationalism beskrivs som närmast liktydiga).

Enligt den motsatta hållningen betraktas ansvarskänsla som förbunden med *resultatinriktning* (operationaliserat som praktiskt parlamentariskt inflytande). Med detta följer en principiellt välvillig inställning till politiska kompromisser och motsvarande uppgörelser. Eventuella eftergifter kompenseras av att kompromissen anses vara en förutsättning för de politiska idéernas förverkligade och/eller av att de skapar smidighet i det parlamentariska arbetet. I det senare fallet anser sig politikern inte bara visa ansvarskänsla i förhållande till de egna idéerna, utan även till nationen som helhet. De tydligaste representanterna för ett synsätt som går i denna riktning är socialdemokraterna och centerpartiet. Också kristdemokraternas självbild ligger närmast denna ytterlighetshållning, även om gruppens värdering av denna sida inte är lika entydigt positiv som hos socialdemokraterna och centern.

Den infallsvinkel på frågan om ansvarskänsla som hittills beskrivits, upptar den större delen av partiernas mer sammanhängande resonemang på detta område, och operationaliseringen sammanfattas enligt följande:

E. Ansvarskänsla

E' Att ansvarskänsla knyts till idémässig konsekvens innebär att trohet gentemot de egna idéerna är överordnad möjligheten till praktiskt parlamentariskt inflytande. Med detta följer en allmän skepsis mot kompromissen som politisk lösning.

E" Enligt det resultatinriktade synsättet, innebär ansvarskänsla förmågan att anpassa gruppens politik så att dess idéer i största möjliga utsträckning får genomslag i faktiska parlamentariska beslut, givet rådande förutsättningar, och/eller genom att partiet handlar så att det befrämjar parlamentarisk handlingskraft. Synsättet hänger samman med en principiellt välvillig inställning till kompromissen som politisk lösning.

3.2.3. Social gemenskap

Temat rör föreställningar om vilken roll den sociala gemenskapen har som komplement till den politiska. Temat framhålls inom vissa partier som väsentligt – vilket gör att det indirekt får betydelse även för övriga partigrupper. Det rör en av förutsättningarna för det politiska samtalet, liksom frågan om parlamentariskt samarbete kan begränsas till sakpolitik eller om det också kräver en känsla av social gemenskap mellan samarbetsparterna – såväl för att komma till stånd som för att vara framgångsrikt.[9]

Liksom temat ansvarskänsla kan detta tema beskrivas utifrån en enda dikotomi. Den ena hållningen utgörs av föreställningen att parlamentariskt arbete inte bara har en idémässig och professionell sida, utan även kräver en *känsla av social gemenskap och trivsel* hos gruppmedlemmarna. Tydligast kommer denna hållning till uttryck hos centerpartister, kristdemokrater och socialdemokrater.

---

9 Bennich-Björkman (1997:93–106) har visat att akademiskt framgångsrika universitetsmiljöer uppvisar större social gemenskap än mindre framgångsrika sådana. Huruvida detta gäller även den lagstiftande politiken är en öppen fråga, men resultaten visar att temat inte är trivialt utan kan vara och uppfattas som väsentligt.

Den motsatta hållningen innebär att man i stället betonar det parlamentariska arbetets *sakliga sida*, och betraktar frågor om social gemenskap som irrelevanta. Moderaterna, vänsterpartiet och i viss mån folkpartiet är de grupper som ligger närmast denna ytterlighet.

De två hållningarna sammanfattas operationellt på följande sätt:

F. Vikten av social gemenskap

F' En grupp med inriktning mot social gemenskap fäster stort avseende vid att man visar varandra omsorg och verkar för att befrämja trevnad och samhörighet inom den egna gruppen.

F" Den sakinriktade gruppen anser att politikens syfte är att arbeta professionellt politiskt, och frågan om social gemenskap omnämns inte alternativt framhålls som ovidkommande.

3.2.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen rör frågan hur stark gruppen uppfattas vara i förhållande till den enskilde ledamoten. Även detta tema återspeglar en enda dikotomi. Den ena hållningen uttrycker ett förhållande där gruppen är starkt överordnad gruppindividen, och där de enskilda gruppmedlemmarna inte först och främst förutsätts uppträda och verka som individer utan som representanter för sin grupp. De grupper som allra tydligast tecknar en sådan självbild är socialdemokraterna, moderaterna och kristdemokraterna. Också centern ger beskrivningar som tenderar åt den kollektivistiska sidan, även om de inte berör temat i samma omfattning som förutnämnda tre partigrupper.

Det motsatta förhållandet råder i grupper där de enskilda gruppmedlemmarna anses ha en betydande styrka *som individer*, även i de fall då individens framträdande skulle kunna konkurrera med gruppen som helhet. Detta innebär att individen ges (alternativt kan ta sig) ett betydande handlingsutrymme, och har frihet att handla och uttala sig enligt eget gottfinnande.[10] Den tydligaste och mest uttalade företrädaren för ett sådant synsätt finns hos vänsterpartiet och miljöpartiet, men individens ställning framstår som stark även i folkpartiets självbild. Vad som utmärker vänsterpartiet är att denna sida också är högt värderad, och det att ställa sig mot en given omgivning – som grupp eller individ – utgör om inte en norm så ett ideal att sträva efter. Miljöpartiet tecknar en liknande självbild, och ser detta i viss mån som grunden för kreativt tänkande, men pekar för övrigt på detta som en orsak till att gruppens möten ibland tenderar att bli kaotiska.[11]

G. Gruppens styrka i förhållande till individen

G' Den kollektivistiska partigruppen präglas av föreställningen om gruppen som överordnad individen, tillmäter individen ett begränsat utrymme att handla på eget bevåg samt kräver

---

[10] Det skall framhållas att gruppstyrkan hos samtliga partigrupper i Sveriges riksdag sannolikt är avsevärd jämfört med den i många andra samhällsgrupper. Givet detta finns det dock variationer i hur stark olika partier uppfattar den egna gruppen i detta avseende. Detta förhållande i kombination med riksdagsledamöters ovilja att beskriva sig själva som gruppstyrda (Esaiasson 2000: 58f.) gör att risken för att partigrupper med starka individer skulle förbises, är försumbar. Detta eftersom en låg gruppstyrka dels är så anmärkningsvärd i denna typ av miljö, dels är positivt värderad. På denna punkt är det svårare att bedöma huruvida de partier som beskriver de egna individerna som starka i förhållande till gruppen ger en korrekt beskrivning.

[11] Även hos Sannerstedt finns uppgifter som indikerar variationer mellan partigrupperna med avseende på kollektivets styrka över individen, Sannerstedt 1992: 68, 226.

uniformitet även i avseenden som inte rör de politiska besluten som sådana. Starkt verksam jantelag.[12]

G" I den individualistiska partigruppen intar den enskilde ledamoten en stark roll i förhållande till den egna gruppen, och han ges eller tar sig utrymme att handla fritt, även om det skulle framhäva inte bara gruppen, utan även honom själv som individ. Ingen jantelag, alternativt en jantelag som inte förmår verka återhållande på individens handlingsval.

3.3 Slutsats

Placeringen av partigruppernas kulturer i förhållande till undersökningens fyra teman visar ett mönster där de första tre temana sammanhänger. Socialdemokraterna och centern är de partigrupper som framhåller övervägandet som en förutsättning för politisk förmåga. Dessa förenas samtidigt av att de betraktar kompromissvilja och praktisk handlingsinriktning som ett uttryck för ansvarskänsla samt av att de betonar vikten av social gemenskap i det politiska arbetet. Detta gäller även kristdemokraterna, om än inte lika tydligt.

På motsvarande sätt tenderar grupper där övervägandet inte särskilt betonas (moderaterna, folkpartiet och vänstern) också att knyta ansvarskänslan till konsekvens. Dessa partier fäster vidare mindre avsende vid social gemenskap. Det visar sig sålunda att beträffande politisk förmåga så är det inställningen till övervägande (inte till förnuft kontra erfarenhet) som spelar en avgörande roll för detta mönster: det är bara om man tar fasta på vänsterpartiets hållning avseende övervägandets roll som denna tudelade formation uppstår.

Detta mönter bryts dock vid det fjärde temat. Medan det går att förutsäga var en partigrupp befinner sig i förhållande till temana ett, två och tre förutsatt att man känner dess placering i förhållande till ett av dessa, så går det inte att ange om ett parti betraktar sig som kollektivistiskt eller individualistiskt beroende på var det placerar sig med avseende de tre första temana.[13] Mönstret tyder på att dessa fyra teman i själva verket går tillbaka på två underliggande dimensioner: en dimension som samlar självbilden med avseende på politisk förmåga, ansvarskänsla, och social gemenskap och en dimension som kommer till uttryck i bilden av gruppens styrka i förhållande till gruppindividen.

Som avhandlingens tredje del skall visa, finns även teoretiskt stöd för att detta empiriska mönster inte är slumpartat utan har sin grund i en särskild inställning till kunskap i vid mening, en inställning där just frågan om övervägande spelar en central roll. Saken är den att beroende på var partierna placerar sig i förhållande till undersökningens första tre teman, ansluter de sig till ettdera av två aristoteliska kunskapsideal. Det ena, *fronesis*, representerar en form av praktiskt och handlings-

[12] Det vill säga tendensen hos ett kollektiv att trycka ned den som lyckas bättre än de andra. En stark jantelag är ett effektivt sätt för en grupp att hålla individuella avvikare stången, eftersom den på varierande sätt bestraffar individers profilering. Enbart en stark jantelag är dock inte ett tillräckligt stöd för att dra slutsatsen om kollektivism som norm, bara att en sådan ges ett sanktionsmedel. Sandemose 1990: 4.

[13] Beträffande kristdemokraterna är slutsatserna dock inte helt entydiga och i miljöpartiets fall finns inget mönster alls.

inriktat förnuft, medan det andra, *sofia*, är inriktad mot sökande efter ovillkorlig sanning, vars värde är absolut och inte beror av om den kan omsättas i praktisk handling.[14]

Den inställning partigrupperna säger sig ha till kunskap, det vill säga vilket av de två idealen man tenderar åt, sammanhänger med normerna inom gruppen och påverkar därmed vilka egenskaper som krävs för att en person skall nå status inom gruppen. Hur partigruppen betraktar kunskap i aristotelisk mening kommer därigenom att motsvara den dimension som teoretiskt formulerats av antropologen Mary Douglas, under beteckningen *galler* (”grid”). Denna dimension rör hur en grupps föreställningar påverkar rollfördelningen inom en grupp: vem som vinner status och respekt, vem som ges tillåtelse att handla på ett visst sätt och så vidare.

Det kvarvarande fjärde temat, gruppens styrka i förhållande till individen, anger i stället till vilken utsträckning individen är införlivad med sin grupp, i vad mån individen har en hög grad av oberoende eller uppfattar sig som starkt bunden av det egna kollektivet. Den motsvarar därmed Douglas andra grundläggande dimension, *grupp* (”group”). Genom att korsställa dessa två dimensioner (i mitt fall formulerade som synen på kunskap respektive gruppstyrka) erhålls fyra grundläggande former för mänsklig samhörighet. En beskrivning av dessa, liksom en utredning av hur Aristoteles respektive Douglas idéer på detta sätt kan kombineras med varandra och med denna undersökning, följer i avhandlingens tredje del. Anledningen till den kortfattade redogörelsen ovan är att jag kommer att göra vissa hänvisningar till detta tankesätt i den empiriska genomgången.

Denna samlade genomgång återspeglar i sammanfattning den struktur som återfinns i det empiriska materialet. Hur den ter sig mer i detalj är vad som skall beskrivas i följande sju empiriska kapitel.

[14] Även Webers distinktion mellan ansvars- respektive konsekvensetik korresponderar med detta mönster. Argumentet för att jag utgår från Aristoteles i stället för Weber återfinns i kapitel elva. Empiriskt har den statsvetenskapligt ofta behandlats som en fråga om spänningen mellan partiers åsiktsrepresentativitet respektive handlingsförmåga, se t.ex. Widfeldt 1997.

4. Moderaternas riksdagsgrupp – de konsekventa

Kapitlets titel, *Moderaterna – de konsekventa*, är ett uttryck för att samtliga fyra teman kan knytas till moderaternas bild av sig själva som en konsekvent grupp. För det första rimmar föreställningen om konsekvens väl med gruppens rationalististiska självbild. Utöver saklighet förutsätter rationalism den tankens konsekvens som förnuftets logik kan sägas utgöra. Rationalismens starka ställning gör vidare att moderaterna har ett ytterst konsekvent sätt att värdera vari politisk förmåga består.

Också den begränsade vikt som tillskrivs social gemenskap framstår som följdriktig: parlamentet är en miljö för politiska beslut, vilka (inte minst enligt moderat synsätt) skall skötas sakligt och professionellt. I konskekvensens namn blir därmed frågan om social gemenskap irrelevant för parlamentariskt arbete.

Den underordnade ställning individen har i förhållande till gruppen är vidare förenlig med gruppens strävan efter vad jag betecknar kollektiv konsekvens: normen om anpassning till gruppen, även på områden som inte rör de politiska idéerna, motverkar förekomsten av individuella avvikare, gör det lättare för gruppen att framstå som sammanhållen och därmed konsekvent också på kollektiv nivå. Följande tematiska genomgång skall behandla grunderna för denna övergripande slutsats.

Den moderata riksdagsgruppen bestod vid undersökningstillfället av 82 ledamöter.[1] Underlaget till den analys som följer utgörs av 13 intervjuer. De intervjuade ledamöterna betecknas Adam, Esaias, Anna, Markus, Simon, Jakob, Maria, Ruben, Rut, Rebecka, Isak, Eva och Joakim.[2] Moderaterna var vid tillfället riksdagens näst största parti, och störst bland borgerliga partier. Partiordförande var Bo Lundgren.

4.1 Politisk förmåga

Parlamentets rationalister

Moderaternas kollektiva självbild är den mest renodlat rationalistiska bland riksdagens partigrupper. Den typiske riksdagsmoderaten beskrivs som saklig, påläst och med ett intellektuellt förhållningssätt till politiska problem. För den moderat som påstår sig besitta politisk förmåga är dessa kvaliteter oundgängliga, och kan aldrig kompenseras av karisma, social begåvning eller stark folklig förankring. Förutsatt att den moderate riksdagsledamoten uppfyller detta krav är det däremot möjligt att vinna lagrar också utan dessa senare egenskaper – även om de förvisso

1 *Riksdagens ledamöter 1999/2000*: 142–143.

2 Intervjuerna genomfördes under perioden 23 maj–7 juni 2000, utom intervjun med Rut som gjordes den 29 januari 2002.

bejakas om de skulle uppträda tillsammans med den nödvändiga rationaliteten. I den mån erfarenhet framhålls, är det erfarenhet som kan tänkas bidra till expertkompetens inom kvalificerade områden – inte livserfarenhet i mer allmän mening.[3]

Denna beskrivning av den moderata riksdagsgruppen präglar på mer än ett sätt materialet. Dels genom att olika uttryck för rationalitet hos samtliga intervjupersoner framhålls som en egenskap som präglar gruppen, dels genom att egenskapen även i enskilda ledamöters respektive framställningar ges en framträdande roll genom att accentueras och länkas till vissa av partiets andra särmärken: pedagogiska brister, apolitisk prägel, bristande folklighet, konsekvens, ärlighet, styrka, regeringsduglighet och nyfikenhet.[4]

Parallellt finns en kluvenhet inför det rationella draget, inte sällan hos en och samma person. Å ena sidan en stolthet över att gruppen är så kunnig i sak, men å andra sidan en oro över att denna sida gör att partiet framstår som hårdhjärtat i omgivningens ögon.[5]

> Den bild [omgivningen] spontant har [av moderaterna] stämmer rätt väl med hur det förhåller sig. Moderaterna är […och] uppfattas som ett parti som är starkt i sak. Om man frågar folk vilket parti som är starkt i sak så visar det sig att moderaterna uppfattas som starkare än alla andra partier, inklusive socialdemokraterna, trots att dom är större. [---] Men sedan finns det något som människor känner tvekan inför, nämligen hjärta, ja hjärta-och-smärta-avdelningen där [är] moderaterna […] svagare. Socialdemokraterna har något av det motsatta förhållandet. Starkare på hjärta-och-smärta-avdelningen, men svagare i sak. Och folk hänger kvar vid socialdemokraterna i större utsträckning på grund av tradition och känsla än för att man säger att man tycker de har rätt i sak. (Simon)

Citatet belyser det dilemma som ligger i att ha en långt driven rationalism i ett demokratiskt system. Moderaterna anser att sakligheten skänker politiken kvalitet genom att den ställer krav på pålästhet, kunnighet och ärlighet, men detta att vara bäst i klassen är, konstaterar Simon, ingen garanti för väljarnas förtroende. Nästan

---

3 Det är fyra typer av egenskaper som gör att gruppen betecknas som rationalistisk. För det första sakinriktad, rationell eller motsvarande (fem moderater). För det andra egenskaperna teoretiska, abstrakta, principiella (sex), för det tredje egenskapen kompetenta definierad som påläst, kunnig, duktig i sak (tolv) och slutligen egenskapen tydliga, koncisa (tre). Till detta kommer att ett antal ledamöter anser att gruppen uppfattar sig som ett apolitiskt parti, i meningen ett parti vars ideologiska ställningstaganden står på saklig grund (Simon, Ruben, Rut, Esaias). Ställer man samman dessa värden visar det sig att samtliga tretton moderater beskriver den egna gruppen som rationell i någon mening. En strävan efter transparens i framställningen gör att jag valt att analytiskt skilja dessa egenskaper åt. Att vara abstrakt är inte detsamma som att vara rationell, även om det finns ett semantiskt släktskap mellan dessa begrepp. Denna närhet återspeglas också i det empiriska materialet där de ofta knyts samman och återfinns i samma meningar som preciseringar av varandra, varför jag valt att inte skilja dem åt i den empiriska framställningen.

4 Gruppens företrädare beskrivs som ”teknokratiska” (Esaias), ”korrekta” (Rebecka), ”pålästa” (Jakob, Eva, Adam), ”insatta”, ”kunniga” (Adam, Markus), ”utbildade” (Markus), ”Bror Duktig” (Isak), ”sifferräknare” (Joakim). Vidare att moderaterna lätt ”förlorar hjärtat när [de] pratar” (Jakob), representerar ”det sakliga ställningstagandet”, (Maria), är ”mycket starkt i sak” (Simon), och till och med anser sig *ha* ”rätt i sak” (Esaias), att de kräver av sig själva att ”ha svar på alla frågor” (Joakim), ”måste ha allt ned till detalj, minsta öre klart” eftersom ”rationaliteten styr” (Isak), att de erbjuder ”tekniska lösningar” (Esaias, Anna), och slutligen att partiet är ”litet akademiskt” (Markus).

5 Eva, Ruben, Simon, Isak, Joakim, Maria, Anna, Markus.

samtliga intervjuade moderater berör frågan om huruvida man mer borde försöka förena känsla och förnuft och i så fall hur.

De moderater som går längst i sin kritik menar att gruppen borde ge känslan och det personliga tilltalet ett större utrymme, inte bara i retoriken utan även i sättet att arbeta politiskt. Rebecka understryker att hon värderar ett intellektuellt förhållningssätt, men att moderaterna måste inse att vissa samhällsproblem inte kan förstås enbart intellektuellt och på en abstrakt systemnivå, utan också kräver en viss personlig erfarenhet. En politiker som skall arbeta med sociala frågor bör själv besitta den erfarenhet man bara får genom att möta människor med sådana problem, och helst också ha vistats en längre tid i socialt utsatta områden.[6] Även på andra håll finns en föreställning om att det rationalistiska draget går djupare än att bara vara en fråga om hur man framträder. Isak formulerar det som att moderaterna borde tala mindre om strukturer och tekniska lösningar, och mer om människor och inte driva kraven på ”numerisk exakthet” för långt. Maria anser att partiet i större utsträckning borde våga behandla frågor som är politiskt svåra, inte primärt för att de är tekniskt komplicerade, utan för att de väcker starka känslor.[7]

Att rationalitet också utgör en norm inom partiet bekräftas i ledamöternas beskrivning av vad som skänker status inom gruppen.[8] Samtliga ledamöter omnämner kunskap som en förutsättning för status, och kunskap definieras som intellektuell och analytisk förmåga kombinerad med sakkunskap. Kunskap anses dock inte förutsätta praktisk erfarenhet, även om sådan givetvis kan bidra till att höja sakkunskapen. Vissa intervjupersoner nämner inga andra egenskaper som betydelsefulla, och i den mån de gör så antas kunskapen utgöra grundförutsättningen. Joakims ord om att man skall vara ”begåvad” tyder på att det handlar om egenskaper en person i hög grad besitter av naturen, vilket ytterligare förstärker intrycket att erfarenhet i sig är av underordnad betydelse.

I de fall ledamoten anger egenskaper som präglar de personer som har status så finns viss variation men samtliga förenas av kunskap i rationalistisk mening. Joakim nämner tre personer vilka kännetecknas av att vara ”väldigt trevlig och kunnig”, ”kompetent och kunnig” respektive ”tydlig och kunnig”. Maria nämner en person med ”analytisk förmåga” och ”stor respekt för sitt kunnande”. Adam nämner personen X som ”anses vara oerhört kunnig, eller anses, vi *vet* att [X] kan mycket om frågor vi tycker är svåra och politiskt känsliga” samt personen Y som ”uppfyller den här expertrollen”. Esaias anger personer som har status för att de kan ”sina

---

6 Rebecka.

7 Isak, Esaias, Jakob, Adam, Maria.

8 På den direkta frågan: ”Vad ger status i meningen respekt i den moderata riksdagsgruppen?”, svarar fyra personer ”kunskap” (Isak, Ruben, Maria, Esaias). Adam framhåller ”kompetens i sakfrågan, formell position och litet av kändishippfaktor”, Anna ”kunnig i detalj” och ”ekonomiskt kunnig". Jakob svarar att vara ”strikt” och ”påläst”, Rebecka: ”väldigt intellektuell[.]” och uttrycka sig på ett visst sätt (”tjusigt”). Markus: ”politisk kompetens inklusive intellektualitet”, Joakim: ”begåvad och duktig” och Simon slutligen framhåller som det absolut viktigaste ”att kunna”, andra egenskaper kan påverka men status får den som ”kan bäst”. Rut avviker genom att överhuvudtaget inte nämna någonting av detta, utan framhåller att man inte bör "gnälla" utan vara rak och en god kamrat i gruppen men nämner att hon då talar för sig själv och inte vill uttala sig om gruppen (se avsnittet nedan om konsekvens).

frågor upp och ned" är "kunniga på sitt område eller kloka".[9] Jakob är "djupt imponerad" av X som besitter ett "otroligt stort kunnande" och visat sig "kunna läsa in, kunna faktiskt allting". Anna nämner en person som är "kunnig och duktig" och Simon framhåller på denna punkt partiordföranden Bo Lundgren som "urtypen för den moderat som åtnjöt stor respekt därför att han kunde. Han kunde *allt* om sitt område och det visste alla. Han kunde allt och han hade omdöme att hantera sina kunskaper."[10]

Rationalistisk förmåga värderas så starkt att den kan kompensera brister på andra områden. Flera ledamöter nämner en och samma ledamot, I, som en person med hög status i gruppen, och detta trots att I brister i folklig förankring (Jakob, Markus), lätt kan framstå som en karikatyr av fördomsfulla bilden av den hårde moderaten (Markus), inte är någon "mediemänniska" eller "charmknutte" (Maria) men uppvisar en sådan "extraordinär" kunskap (Simon) och är så "förbaskat briljant i analyser och argumentation" att I kommit att få en mycket stark ställning i den moderata riksdagsgruppen, mycket starkare än i den moderata väljarkåren, och än mer så jämfört med hela väljarkåren. Adam och Anna nämner vidare personen I som en person med status i kraft av sina kunskaper, men utan personlig utstrålning eller skicklighet i förhållande till massmedia.[11]

Z är ytterligare en ledamot som genom stor kunskap och stark integritet kommit att erhålla respekt inom gruppen påtalar tre av de intervjuade. Inte heller Z anses skicklig i massmediesammanhang.[12]

Simon nämner att den före detta partiordföranden Carl Bildt inte hade sin stora prestige genom sin formella ställning utan för egenskaper och kunskaper som gick utöver det vanliga. Han var kritiserad för sina ledaregenskaper och folk i gruppen "tyckte att han inte lyssnade på dem, men samtidigt var [han] så enormt respekterad för det han var som person, en person som kunde mer om det han var engagerad i än nästan alla andra".[13]

Intrycket av en rationalistisk grupp förstärks även i sättet att beskriva den kollektiva synen på känslor inom politiken. Såväl självbeskrivning som framställning av normer och ideal tyder på att känslor inte bör löpa fritt i den politiska argumentationen, utan tämjas i sakliga resonemang. På frågan om vad som skänker status i moderatgruppen svarar Adam:

---

9 Esaias är en av de ledamöter som är mest kritisk till den långt drivna rationalism som han anser prägla moderatgruppen, och beskriver den på ett sådant sätt att den framstår som i avsaknad av det välavvägda eftertänksamhet som i allmänspråket förknippas med just 'klokhet'. Samtidigt använder han ordet "klok" när han skall beskriva vad som går hem i gruppen. Den omständigheten att den allmänna beskrivningen hos övriga ledamöter liksom Esaias egen allmänna beskrivning av gruppen för övrigt så tydligt tenderar åt en mer entydig rationalism talar för att det handlar om en glidning: Esaias använder ett ord som förvisso ligger nära rationalism, och som han själv värderar. Detta intryck förstärks ytterligare av att Esaias är den ende i gruppen som använder uttrycket klok överhuvudtaget.

10 Joakim, Maria, Adam, Esaias, Anna och Simon. Simon nämner att för att nå något som går utöver vanlig status är kunskap en ovillkorlig förutsättning, men för att nå riktigt högt krävs antingen extrem kunskap, intelligens och/eller kunskapen kombinerad med andra egenskaper som t.ex. mod, rättrådighet.

11 Jakob, Markus, Maria, Simon, Joakim, Adam och Anna.

12 Adam, Esaias, Markus. Synen på Z behandlas vidare under 4.2..

13 Simon. Rebecka och Eva tecknar en liknande bild.

> Blandning av kompetens i sakfrågan, formell position och litet av kändishippfaktor tror jag. Det första är väl rätt givet. Den som kan överbevisa en annan om att *'Det du säger är faktamässigt fel, det är så här'* – det är bra, då har man hög status. Framförallt i ett parti där det inte är den snofsigaste beskrivningen av känslan som är viktig, utan fakta i målet. Den som kan mest får hög status och det behöver inte sammanfalla med uppdrag. (Adam)

Adam ställer sig delvis skeptisk till denna rationalism, eftersom de högt ställda kraven på sakkunskap gör att förtroenderollen som omdömesgill generalist blir närmast omöjlig att fylla.[14]

Väsentligt i sammanhanget är dock att kraven omfattar alla och att det inte räcker att vara expert till namnet för att definieras som kunnig.[15] Kunskapen och den intellektuella förmågan måste bevisas och sedan knytas samman med de politiska idéerna. Detta står dock inte i motsats till det sagda. Dels omfattar politisk förmåga, så som moderaterna beskriver den, även förmågan att på en intellektuell nivå förena sina kunskaper med partiets politik, dels framstår det som rimligt att inte förutsätta att alla disputerade doktorer besitter intellektuell skärpa, eller ens stor sakkunskap.[16] Ett ytterligare exempel är Rubens definition av kunskap, som i många stycken beskriver den ideala forskningsprocessens pendelrörelse mellan empiriska detaljobservationer och övergripande teoretiska mönster:

> Förmåga till långsiktighet och framsynthet tror jag [---] också en förmåga att sätta in saker och ting i ett större perspektiv [---] men jag skulle också vilja säga: att kunna detaljer. Låter litet motsägelsefullt. Men förmåga att både kunna se till det lilla och stora, vilket ofta hänger samman paradoxalt nog. (Ruben)

Det rationalistiska kravet kommer också till uttryck när ledamöterna beskriver vad som gör att en riksdagsmoderat förlorar i status. Av de nio ledamöter som besvarar frågan vad som sänker en ledamots status, anger sju skäl som är knutna till det rationalistiska normen inom partiet.[17] Samtidigt som formella positioner av somliga framhålls som i sig statusgivande[18] går det inte heller här att ange sin titel som en garanti för informell status. Flera ledamöter nämner att om en ledamot anförtrotts viktiga uppdrag så ställs höga krav på kunskap hos denna person.[19]

---

[14] Adam är, tillsammans med Esaias och Rebecka, den ledamot som mest utvecklat kritiserar det rationalistiska draget i partiet. De nyanserade och exempelrika beskrivningar han ger gör att han framstår som en god informant, något som styrks av att han har hög formell status, och av andra moderater beskrivs också som en ledamot med hög informell status och som uppfyller de rationalistiska kraven. Hans kritik torde därför inte vara ett utslag av *surt-sa'-räven*.

[15] ”vetenskapsman” (Isak) ”disputerad doktor”(Markus).

[16] Det framstår å ena sidan som betecknande att både Markus och Isak väljer just forskaren som kunskapens representant, eftersom det understryker gruppens rationalistiska definition av kunskap, även om kraften i detta påstående förtas av att svaret kan ha påverkats av att de intervjuas av en forskare och man måste därför reservera sig för en ev. intervjuareffekt.

[17] Maria, Adam, Jakob, Anna, Rebecka, Markus, Simon anger alla egenskaper eller uppträdanden som visar att man inte uppfyller det rationalistiska kravet. Eva nämner det ”att av karriärskäl ta på sig uppdrag som man ej klarar av.”, och hennes definition av politisk förmåga är rationalistisk. Esaias svarar att ”inte ha tillräcklig lyskraft” (givet att det rör sig om en person på en hög post) och Rut att inte vara en god kamrat i gruppen (men nämner detta som gällande henne själv som person). Joakim, Isak, Ruben ger inget svar.

[18] Anna, Simon, Esaias, Adam.

[19] Simon, Eva, Jakob, Adam.

Simon formulerar det som att denna person skall vara ”i alla hänseenden bäst på området”, och om så ej är fallet förlorar personen direkt i anseende.[20] Simon är en moderat med hög formell (och informell) status och lång erfarenhet, och torde därmed ha en välgrundad uppfattning om vilka brister som kan få en moderat att förlora status. Adam formulerar det som att även om en ledamot har hög formell status, så går den reella statusen snabbt förlorad om ledamoten ”öppet visar stora vita fläckar av okunskap” inför andra ledamöter och säger: ”’jag vet inte’ och ’jag har inte’ och ’jag har inte hunnit kolla”’, eftersom detta krockar med uppfattningen att man skall vara ”kompetent, kunnig och påläst”.[21]

I fråga om synen på kunskap aktualiseras frågan om förhållandet mellan manligt och kvinnligt i gruppen.[22] Markus konstaterar i förbigående att ”kvinnosidan […] dessvärre inte [är] så stark i moderatgruppen.”, men sade sig inte ha någon förklaring. Fyra andra ledamöter knöt den dock till gruppens sätt att betrakta kunskap.[23] Adams funderingar rör varför kvinnor oftare än män kritiseras för att vara okunniga. Hans tolkning är att detta beror på att de gör sig till ”tolk för känslomässiga strömningar”, och att de talar om hur ”människor mår”, något som föranleder att två motställda synsätt krockar. Adam illustrerar detta med en hypotetisk men representativ replikväxling:

> [Gruppen] ’ —Ursäkta här nu, men vad baserar du det på?’
> [Kvinnlig ledamot] ’ —Det känns så…’ [---] ’
> [Gruppen]’ —Det där är alternativrörelsen, nu får du skärpa dig!’ (Adam)

Rebecka menar att kvinnor missgynnas av att gruppen inte enbart kräver klartänkthet, utan också ett visst sätt att formulera problem. Hon betonar att hon inte är någon jämställdhetsivrare, men ändå har uppfattat det som att kvinnor är mer anspråkslösa och inte vill ta upp den tid som krävs för att uttrycka sig så ”tjusigt”, ”långrandigt” och med lika”fina formuleringar” som män, utan i stället försöker vara kortfattade och därför kommer i skymundan.[24]

Att rationalismen kräver en viss form, där komplicerade sammanhang ges den formuleringens sofistikation de förtjänar, framhålls även av Anna som nämner att en kvinna inom partiet betraktas med skepsis för att det anses att ”hon inte är så kunnig som hon borde vara och för att hon förenklar saker och ting". Rebecka å sin sida, beskriver just denna person som en företrädare för den typ av moderat hon själv efterlyser, som ”tänker intellektuellt” men uttrycker sig mer ”vardagligt”. Trots att Rebecka själv uppskattar denna ledamots stilart, medger hon att denna person kanske inte har den status i gruppen som hon skulle förtjäna.[25]

Anna ger även uttryck för en uppfattning som ligger nära Adam, angående kvinnors sätt att uttrycka sig. Genom att fråga omgivningen ”Vad tycker ni?” uppfattas

---

[20] Simon.
[21] Adam.
[22] Detta utan att frågan ställdes.
[23] Markus jämte Adam, Rebecka, Anna och Maria.
[24] Rebecka.
[25] Anna och Rebecka. (Jämför avsnittet 4.4. om inslaget av uniformitet i gruppen.)

kvinnorna ofta som okunniga, när de i själva verket strävar efter en större delaktighet kring ett beslut: ”Där är väl vi som någon sorts grupp betraktad så att man skall inte vara för frågande eller för inbjudande. Nej. För då verkar man bara mesig. Och mesig skall man inte vara.”[26]

Det framstår med andra ord som att en lyssnande, frågande hållning tenderar att uppfattas som ängslighet eller brist på sakargument. Till skillnad från inom till exempel socialdemokraterna, grundas legitimiteten i vad som sägs i det sagda, inte i en lyssnande omgivnings bekräftelse.[27] Fram växer bilden av ett intellektuellt ideal som inte bara kräver faktagrundade slutsatser utan även en säkerhet i sättet att uppträda. Uttryck för känslighet undergräver därmed intrycket av kompetens.

Även Maria beskriver att kvinnorna företräder en mjukare hållning inom partiet, och hon uppfattar detta delvis som en fråga om att männen är rädda för frågor som väcker starka känslor, något som hon dock uppfattar som giltigt även utanför moderatgruppen.[28]

Temat politisk förmåga dominerar även moderaternas beskrivning av sin hjälte.[29] Eva nämner att den före detta partiordföranden Bildt i kraft av sin kompetens är något av en hjälte inom moderaterna, och detta trots att han snarast förstärker den schablonbild som moderaterna är överens om att de måste befria sig från: en ”högdragen” man som talar om siffror på ett sätt som människor inte förstår. Även Anna nämner den förre partiordföranden med hänvisning till ”enorm arbetskapacitet”, att han ”aldrig haft fel i sak”, och att han ”håller reda på allting – alltså fakta”. Likaså gör Simon, som anser att Bildt kunde kombinera den ”enastående kunskapen” med nyfikenhet och modernitet. Det vissa uppfattade som moderat undfallenhet gentemot Bildt var i själva verket ”respekt för någon man vet kan någonting.”[30] Också Rebecka nämner Carl Bildt, men är undrande inför att gruppen, trots den uttalade målsättningen att finna en annan sorts företrädare, närmast ”omedvetet” premierar denna typ av egenskaper.[31]

Ruben vänder sig mot tanken om att moderaterna skulle rymma idealbilder av något slag, eftersom de kollektivistiska associationer ordet väcker strider mot partiets politiska ovilja att reglera. Som egenskaper han personligen anser vara väsentliga hos en människa nämner han dock förmåga till ”empati” och förmåga att företa sig saker.[32]

---

[26] Anna

[27] Se kapitel sju.

[28] Maria, en ledamot som själv håller hårt på saklighetskravet, och i den mån hon är kritisk till partiets rationalism så är det framtoningen mer än inriktningen. Hon har på många sätt intagit en framträdande roll inom partiet vilket talar för att det inte rör sig om ett sätt att bortförklara brister i egna framgångar med partiets ”okänslighet”.

[29] Isak tror svaret på frågan varierar från individ till individ, men hans antagande är företagaren (”som gör något”) och forskaren (som står för ”kunskap”) i kombination. Flera moderater vänder sig mot uttrycket: Rut, Ruben, Maria och Simon tvivlar på att det skulle finnas gemensamma hjältar. Andra egenskaper som nämns är mod och kraft (Esaias, Maria, Simon, Anna, Adam), modernitet (Markus) och folkrörelseidealism (Adam, Joakim). Beträffande den sistnämnda delen, se nedan 4.4.

[30] Eva, Anna och Simon (citatet hämtat från Simon)

[31] Eva, Anna, Simon och Rebecka. Liknande resonemang förs även av Jakob och Eva.

[32] Ruben.

Rubens ord om empati är intressanta för beskrivningen går på tvärs mot övriga ledamöters beskrivningar, vilka framhåller frånvaron av känslor som ett av partiets största problem, om inte annat för att det får konsekvenser för hur man framstår. Ruben är unik eftersom han dels är den ende ledamot som på detta sätt nämner en form av känslighet på ett uppskattande sätt. Rubens höga formella status inom gruppen aktualiserar hans kvalitet som grupprepresentant, eftersom den beskrivning han ger så strider mot den hos övriga ledamöter. Problemet förstärks av att han är den ende ledamot som inte framför någon kritik mot gruppens självbild eller sätt att vara, och heller inte uppmärksammar de målkonflikter som följer av vissa påståenden han gör. Detta i kombination med Rubens höga formella status aktualiserar frågan om tendens, eftersom han kan anses ha ett intresse av att få moderaterna att framstå på ett fördelaktigt sätt.[33]

Samtidigt kan inte uteslutas att Rubens självberöm är uppriktigt, och att hans påståenden bör förstås i ljuset av flera ledamöters ord om att moderaterna präglas av en bristande insikt om sina egna svagheter, det vill säga har en kollektiv självbild som inte helt överensstämmer med verkliga förhållanden. Möjligen skall Ruben ses som en representant för en tongivande schattering inom gruppen. I så måtto är det här fråga om ett kulturellt *uttryck* (se ovan 1.2.1). Vad som nyanserar bilden är att Simon och Adam, ledamöter med såväl formell som informell status, i viss mån är kritiska till hur gruppen fungerar på denna punkt (även om kritiken i Simons fall formuleras mildare än av gruppens menighet).[34]

Motsättningarna är möjliga att förstå utifrån de resonemang Pettit för om skillnaden mellan föreställningar hos ett kollektiv respektive enskilda gruppmedlemmar.[35] Som kollektiv (eller hos de representanter som mest troget ställer sig bakom detta kollektiv) underhålls föreställningen om att man som grupp inte har några problem, samtidigt som en betydande andel av de enskilda ledamöterna kan förhålla sig kritisk till sin grupp.

Närheten till den renodlade rationalismen kommer också till uttryck i moderaternas beskrivning av andra partigrupper. Folkpartiet är den grupp som flest moderater uppskattar och som omgärdas med minst reservationer, om än med förbehållet att de svajar litet kring mitten. I de fall uppskattningen motiveras är det med hänvisning till att de liksom moderaterna företräder det rationella.[36]

På motsvarande sätt framstår det som om moderaternas bild av sig som ett rationalistiskt parti är en starkt bidragande orsak till det främlingskap man känner inför miljöpartiet:

---

[33] I vissa fall anges på frågan om hjälte egenskaper som gruppen anses sakna. Rubens beskrivning i dess helhet tyder dock inte på att han nämner empati av detta skäl. Beskrivningens huvudbudskap är att moderaterna står för vad som är gott för alla människor.

[34] Adam, Simon. (Att notera är att Simon liknar Ruben även i så måtto att han framhåller moderat politik som opolitisk, se nedan.)

[35] Se avsnitt 1.3.2.

[36] Joakim, Adam, Anna, Simon har alla en övervägande positiv inställning till fp något som motiveras med att partiet uppfattas som ”nära” moderaterna. Isak, Maria, Markus likaså, och motiverar detta med det sakinriktade och intellektuella draget hos fp, likaså Rebecka. Esaias delar denna positiva inställning till fp, utan att närmare motivera varför, medan Rut, Eva, Ruben och Jakob inte nämner partiet överhuvudtaget.

> Men jag tror att vi ser miljöpartister som vildvuxna, i den intellektuella bemärkelsen djupt okunniga om allt annat än känslan för att naturen är vacker – men de gör inget för att belägga detta. Och det är viktigt för en moderat, [som säger]: *'Belägg detta, visa nu! Stå inte här och prata om att det känns så!'* (Adam)

Rebecka och Maria berör båda uppfattningen att miljöpartiet är ett enfrågeparti. Enligt Maria måste varje politiker i dag ta hänsyn till miljöfrågorna, men det beror på ”vetenskapliga framsteg”, inte på att alla frågor, som i miljöpartiets fall, betraktas från en och samma synpunkt.[37]

Vänsterpartiet berörs i mindre utsträckning i anslutning till detta tema, men Maria uppfattar dem som välutbildade och Markus menar att moderater har lätt att göra med vänsterpartiet som på många sätt ligger nära moderaternas rationalistiska ideal, medan miljöpartister uppfattas som betydligt mer ”känslosamma”.[38]

Social- och kristdemokraterna anmärker få moderater på med avseende på kunskap, men det finns undantag som ytterligare understryker det rationalistiska draget i moderaternas självbild och normer.[39] Isak anser att många av de socialdemokrater han kommit i kontakt med inte kunnat se ”de större perspektiven” och varit ”litet för grunda, inte tillräckligt pålästa”. Samtidigt beskriver han hur han som har att behandla ”en svår, krånglig lagstiftning som man verkligen måste kunna” kan känna frustration över att socialdemokraterna i utskottet inte hänger med utan ”sitter och tycker”, vilket gör det svårt att få till stånd ett gott resonemang och samtal. Han understryker samtidigt att det finns väsentliga undantag, och att bedömningen kanske är orättvis eftersom partiets storlek gör att inte alla kan komma till sin rätt.[40]

Här skall påminnas om Simons hänvisning till bilden av moderater som mer kunniga i sak än alla andra partirepresentanter, inklusive socialdemokraterna.[41] Enligt Adam har detta hos många moderater med lång politisk karriär bakom sig kommit att inge känslan av att inte ha kommit till sin rätt. Dessa moderater känner frustration över att de trots att de besitter större kunskap än som finns inom något annat parti bara fått uppleva korta perioder av regeringsinnehav.[42]

Det minst politiserade partiet och om en pedagogik med förhinder

En självbeskrivning som dyker upp på några håll är den att moderaterna är det minst politiserade partiet.[43] På frågan hur moderaternas självbild ser ut svarar Simon:

> Det finns en skillnad mellan normalmoderaten och socialdemokraten. [Moderaten har] inga sammanbindande organisationsband, inget LO, som man tar order av […], vi har inga lojalitetsband. I den meningen så är den normale moderaten mycket sig själv, obe-

[37] Rebecka och Maria. Esaias anser att moderaterna betraktar mp utan fientlighet, men som någonting fullkomligt väsensfrämmande eftersom de tänker på ett sätt som är obegripligt för en moderat. Joakim ser dem som fullkomligt orealistiska och icke-intellektuella.
[38] Maria, Markus.
[39] Den kritik mot kristdemokraterna som förekommer utgår från moderaternas högt ställda krav på saklighet.
[40] Isak.
[41] Simon.
[42] Adam.
[43] Simon, Ruben, Rut, Maria och Esaias.

> roende i förhållande till intresseorganisationer. Bland oss 82 finns det ingen som har en bakgrund som är bindande för uppträdandet. Arbetet är olika. Här gäller vad man själv står för. Sedan får man slåss för det och ibland förlorar man, men inte för att det kommer en ångvält från Norra Bantorget utan [för att] *argumenten* inte höll. (Simon, min kurs.)[44]

Ruben beskriver på motsvarande sätt att flertalet moderater har sin ”verklighetsbild” från verksamheter och upplevelser ”utanför politiken” och att man i den meningen är det ”minst politiserade” partiet.[45] En liknande bild ges även av Rut när hon skall beskriva vad hon menar med att moderaterna besitter ”mycket kompetens” (inte minst sådan som inte kommer till uttryck ”utåt”)

> Mycket erfarenhet och kunnande, allt från ledarskap, krishantering, personer som varit företagare, höga poster i kommunen. Många välutbildade, men framförallt praktisk erfarenhet. Nästan alla frågor vi arbetar med finns det någon som har en praktisk erfarenhet, alltså inte politisk. (Rut)

De exempel Rut ger visar att det inte är erfarenhet vilken som helst som omnämns utan sådan som följer av höga befattningar på olika områden. Ruts ord om ”praktisk” erfarenhet framstår därmed inte som en motsats till teoretisk utan till politisk (inget hindrar att den praktiska erfarenheten bibringas av en teoretiskt arbetande expert).

Även Marias beskrivning, där moderaternas miljöpolitik (till skillnad från miljöpartiets) grundar sig på ”vetenskapliga framsteg”, skvallrar om en syn på den egna politiken som grundad i objektiva sakförhållanden snarare än politiska värderingar.[46]

Att moderaterna rymmer en föreställning om att man är oberoende av intressen, och står för det apolitiska, påtalas även av en bekymrad Esaias, som anser detta vara en av förklaringarna till det teknokratiska förhållningssätt som han menar att partiet präglas av: ”Jag tror att man är så övertygad om att man har rätt. Rakt upp och ned: man har *rätt. 'Ja, så här är det och det är självklart att det skall vara så'* [tänker man]” Politiken blir ett instrument för att lösa problem och när det gäller att definiera vilka problemen är respektive hur de lämpligen behandlas, anser sig moderaterna få stöd av historien när de påstår sig vara den bästa uttolkaren. Man blir därmed vad Esaias betecknar teknokrater, politiska ”ingenjörer”, eller för att

---

[44] Simon återkommer till det apolitiska hos moderaterna beträffande definitionen av vad som gör att en person skall nå status inom moderaterna. Sakkunskap är en ovillkorlig förutsättning, men för att tillerkännas verklig storhet krävs någonting ytterligare, och då är det som ger ”prestige” en typ av ”ickepolitiska egenskaper” (som ”envis rättrådighet”,”extraordinär kunskap”). Intressant i sammanhanget är att Simons klassificering understryker det ickepolitiska som någonting starkt positivt värdeladdat.

[45] Rut och Ruben. Ruben är den ende ledamot som framhåller erfarenhet av mer vardagligt slag som betydelsefullt inom moderaterna, och att man uppskattar människor för de roller de har: ”polis, lärare, brandmän, sjuksköterska eller företagare eller lantbrukare eller gruvarbetare eller hemmafru.” Detta är dock inte en beskrivning som återkommer hos någon annan ledamot. Jfr resonemanget ovan om frågan om tendens.

[46] Maria, vars påstående är särskilt intressant eftersom hon är en av dem som mest uttalat kritiserar den starka rationalismen inom gruppen.

tala med Simon i dennes beskrivning av hur ett politiskt problem bör behandlas: ”följande åtgärder är vidtagna, problemet noterat och löst.” [47]

Denna moderaternas uppfattning om sig själva som ett apolitiskt parti ger även förståelse av den motsättning som ryms i Adams uppfattning om att moderaterna å ena sidan är och betraktar sig som ett tydligt rationalistiskt parti, men å andra sidan inte är så intellektuellt som man själv (och stora delar av omgivningen) tror. Adams personliga bild av moderaterna är inte att partiet skulle ha mer av högre utbildning, ”filosofiska referensramar” eller ”kulturell fördjupning” än andra partier.[48]

Min tolkning är att motsättningen kan förstås utifrån den tvetydighet som termen intellektualitet rymmer. Den kan å ena sidan referera till kunskap grundad i ”tänkande och analys” (vad jag betecknar rationalism), och å andra sidan till den förmåga som särskilt knyts samman med det filosofiska eller humanistiska tänkande som Adam uttryckligen refererar till.[49] Filosofisk och kulturell fördjupning kräver visserligen den sakkunskap och analytiska förmåga som moderaterna tillskriver sig själva, men utöver detta reflektion och en insikt om att även om det finns någonting objektivt sant, så kan man inte vara förvissad om att man själv sitter inne med denna sanning. Genom sin övertygelse om att förestå objektivitet, och sin upptagenhet vid den kunskap som kan formuleras exakt och absolut, framstår moderaterna i denna andra mening som mindre av ett intellektuellt parti.

Inom den moderata gruppen finns sålunda viss kritik mot partiets rationalistiska inriktning. Även hos de kritiska ledamöter som citerats uttrycks dock en föreställning om att den förnuftets väg som partiet företräder är den rätta, och problemet beskrivs huvudsakligen som att rationalismen alltför tydligt avspeglas i moderaternas sätt att kommunicera med medborgarna. Åtta av moderaterna anser att man brister i förmågan att på ett övertygande sätt visa hur de genomtänkta tekniska lösningar man erbjuder förhåller sig till mer överordnade värden och politiska mål.[50] Rebecka menar att det vore fullt möjligt för partiet att uttrycka sig enklare, ”prata så att folk förstår” utan att göra avkall på intellektuell skärpa, eller framstå som om man vore utan utbildning. Även Eva anser att moderaterna uttrycker sig på ett sådant sätt att det ibland blir svårbegripligt, genom hänvisningar till statistik och en hög språklig abstraktionsnivå.[51] Isak ger följande beskrivning:

> När det gäller problemet med att den rätta bilden inte tränger fram, då kan vi inte skylla på massmedia, utan måste vinnlägga oss om ett sätt att kommunicera som är mer – vad skall jag använda för uttryck – egentligen då mer *professionellt*. Måste visa mer känslor, visa att man förstår och tar till sig de problem som människor i olika grupperingar tycker att de har och har, och lyssna och sen ta sig tid att förklara hur vi ser på hur man skulle kunna lösa upp de knutarna. När det gäller att föra ut det vi tycker och

[47] Esaias, Simon. Esaias påtalar även att denna föreställning i och med den ideologiska förskjutningen åt höger på höger-vänsterskalan, kan sägas ha viss empirisk grund. (jfr Boreus 1994)

[48] Adam. Adams ifrågasättande av den kollektiva självbilden är särskilt intressant som han uppfyller de krav som ställs på en god informant, och dessutom är en person med hög formell och informell status inom gruppen. Se 2.3.2.

[49] *Norstedts stora svenska ordbok* 1986: 530.

[50] Joakim, Isak, Maria, Eva, Esaias, Jakob, Rebecka, Simon. Övriga ledamöter nämner inte uttryckligen att det finns brister i att föra ut budskapet, men talar heller inte emot detta.

[51] Rebecka och Eva (den senare menar att man dock bättrat sig i detta avseende)

> tänker så är vi inte särskilt duktiga, tyvärr är det så. Där har vi det där med rationaliteten, att det skall vara korrekt, riktigt och då tar man inte ut svängarna riktigt. Att vara populist är fult hos oss. Måste ha täckning för det man säger, och det kan gå för långt. (Isak, min kurs.)

Citatet uttrycker till vilken grad rationalismen genomsyrar sättet att tänka också hos kritiska moderater. När Isak beskriver hur moderaterna skall framstå som mer mottagliga för människors känslor, använder han uttrycket ”professionellt”. Att visa inlevelseförmåga är ett problem som löses genom den kunskap och erfarenhet som ligger i professionaliteten. Den givna uppgiften består i att visa känslor, lyssna och förstå. När detta är gjort ges ett förslag till praktisk lösning.

Avsikten är inte att raljera över Isaks goda vilja, och det angreppssätt han formulerar kan förvisso vara högst effektivt. Men problemet var inte vari den mest effektiva lösningen bestod, utan vilket framförande som skulle få moderaterna att framstå som mindre rationalistiska. Isaks tankegång visar till vilken grad rationalismen går igen i den moderata ledamotens sätt att betrakta de problem han ställs inför, även när det är rationalism som anses vara själva problemet.

Ett motsvarande sätt att resonera finner vi i det ovan refererade citat där Simon berör moderatgruppens problem med ”hjärta-och-smärta-avdelningen”.[52] På motsvarande sätt som en chef för en organisation kan ha problem med förvaltningsavdelningen så har moderaterna svårigheter med hjärta-och-smärta-avdelningen. Uttrycksformen skvallrar om en föreställning enligt vilken problem oavsett art behandlas rationellt.

Det framstår som om åtminstone dessa två ledamöter är något av rationalismens fångar. Något som stärker denna tolkning är Jakobs och Marias ord om att det när det kommer till kritan finns en bristande insikt om den långtgående rationalismens problem i väsentliga delar av gruppen. Maria, och även Esaias uppfattar att detta delvis hänger samman med föreställningen om att moderaterna representerar vad som inte bara är politiskt rätt, utan också rätt i sak[53]:

> **Har du någon föreställning om hur dessa personer [i gruppen] förklarar det att ni uppfattas som hårda?[54]** Jag tror inte de har förmågan att uppfatta bristen på pedagogiska vinklingar. Jag tror att man tycker att det är någonting så självklart att [våra lösningar] leder till någonting positivt för väljare, medborgare, enskilda. Så när [det talas] om pedagogisk uppföljning så tror de att sådant uppfattar människor ändå. [---] Skulle de komma till full insikt om detta så skulle de försöka göra någonting åt det. (Maria)

Bilden är dock inte helt entydig: Eva ansåg som nämndes att moderaterna blivit bättre även om det fortfarande finns vissa brister; Joakim menar att det till viss del beror på massmedias vinklingar och på att moderaterna företräder en komplicerad långsiktig politik.[55] Frånsett Joakim riktar dock samtliga moderater som berör detta

---

[52] Simon. Både Isak och Simon omnämns som ledamöter med hög informell status inom gruppen och deras framställningssätt får därför särskild tyngd.
[53] Jakob, Maria och Esaias.
[54] Fet stil i blockcitat anger mina egna frågor och inpass under intervjun.
[55] Eva och Joakim.

problem sökljuset mot sig själva för att förklara att man inte når fram med sin politik, utan framstår som hård och teknisk. Ett förhållandevis vanligt uppträdande bland politiker, till exempel efter valförluster, är annars att förklara pedagogiska svårigheter med en invecklad politik.[56] Självkritiken framförs även av personer med hög formell status, och därmed visst ansvar för detta problem.[57]

Som jag visat förefaller det som om även de ledamöter som framhåller den tydliga rationalismen som ett moderat problem, har svårt att frigöra sig från det sätt att tänka som problemet anses bottna i. Större förståelse för moderaternas ovilja att i daglig praktik göra avkall på rationalismen som ideal ges om vi ser till två ytterligare omständigheter. För det första den höga status som jag ovan visat att rationaliteten åtnjuter inom moderaternas riksdagsgrupp. De moderater som värderar gruppens respekt högt, befinner sig i en situation liknande de fabelns råttor som söker ett sätt att bemästra den farliga katten. Det vinnande förslaget är enkelt: bara sätt en bjällra runt odjurets hals så är friden säkrad – frånsett för den som skall utföra uppdraget kan man anta, och ingen frivillig kandidat anmäler sig heller. På motsvarande sätt pekar moderaternas beskrivningar på att den ledamot som frångår kravet på en rationalistisk framtoning löper risk att förlora gruppens respekt. Ett högt pris för en moderat, även om folkets kärlek skulle stå att vinna. Det är därför helt följdriktigt att Simon som moderaternas stora ledare framhåller de personer som utan att ge avkall på den intellektuella skärpan kom att bli folkkära: den ”vresige handelskammardirektören” Gösta Bohman[58] och som tidigare nämnts, den intellektuellt självsäkre Carl Bildt.

För det andra ges ökad förståelse för gruppens svårigheter att omsätta de pedagogiska ambitionerna i praktiken om man ser till en annan del i den moderata självbilden: moderaterna är och bör vara ett *konsekvent* parti, och i detta ligger bland annat föreställningen om att en (moderat) riksdagsledamot inte bör förställa sig utan visa sig sådan hon är. Frågan kommer att behandlas i anslutning till temat ansvarskänsla, men före dess en genomgång av omgivningens bild av moderaterna avseende temat politisk förmåga.

Den kombination av rationalism och övertygelse om att man har objektivt rätt som präglar moderaternas självbild återspeglas även i den parlamentariska *omgivningens bild* av partiet.[59]

---

[56] Barrling 1995.

[57] Simon, Adam. Den bild moderaterna har av moderatbilden hos en bredare allmänhet, stödjer detta resonemang. Joakim, Isak, Eva, Ruben, Esaias, Anna, Markus, och Simon nämner samtliga att partiet uppfattas som hårdfört och för litet intresserat av känslor, och representanter för en attityd av slaget "kör-så-det-ryker" (Adam, Esaias), nära knutet till den omständigheten att partiet inte intresserar sig för annat än ekonomi (Isak, Maria, Markus, Simon). Parallellt med detta uppskattar moderaterna att det finns en föreställning om moderaterna som företrädare för samhällets besuttna (Isak, Rut, Eva, Adam, Ruben, Jakob, Rebecka, Markus, och Simon) även om framförallt Ruben, men även Simon, anser att denna bild något försvagats under senare år. Flera ledamöter påtalar även att gruppen brister i folklighet (Isak, Rut, Adam, Jakob, Anna, Rebecka, Markus, Simon).

[58] Simon.

[59] Freja, Tor, Siv (kd); Helena (c); Göte (s); Madeleine, Charles, Charlotte (fp).

Denna sida gör dock att moderatgruppen av flera ledamöter uppfattas som inte sällan ovilliga att lyssna och ta till sig andra sidans argument, något som tenderar att uppfattas som arrogans. Freja (kd) anser att moderaterna kan uppträda ”litet översittaraktigt”, som om man vore sig själv nog: ”Man är säker på att man har rätt, man har bestämt sig, är inte beredd att låta sina tankar omformuleras eller ens lyssna in argument”. Motsvarande beskrivningar ges även av Tor (kd), Siv (kd) och Helena (c),[60] samt av Göte (s), som anser den vara mindre framträdande hos en partiledare som Bo Lundgren än hos Carl Bildt, men att man fortfarande möter den mer hos moderaterna än hos något annat parti:

> Man vet *exakt* vad som är fel med skolan, *exakt* vad som är fel med sjukvården. Allt går att slå upp och få svar på, nästan en religiös attityd till frågorna. [---] Då kan man också säga att det är oppositionens roll att vara tydlig, för att kunna vara skarp i sin kritik och så skall det vara, men min poäng är att så var moderaterna även i majoritetsställning. [---] *’Vi vet och kan allt och har svar på alla frågor.’* (Göte)

Den intellektuella tydlighet och säkerhet som moderaterna tolkar som ett uttryck för sakkunskap av högsta kvalitet, framstår för Göte som arrogans och inte som ett politiskt lämpligt utan snarare religiöst betraktelsesätt. Jämförelsen visar att en och samma företeelse kan ha olika *sociala innebörder*, beroende av inom vilken partigrupp man befinner sig.

Göte säger sig däremot imponerad av den retoriska förmåga som moderaterna själva anser sig brista i. Han menar att de (till skillnad från socialdemokraterna) besitter den retoriska talang som består i förmågan att styra dagordningen, och dessutom kan få idéer att framstå som ”moderna” och ”fräscha”, även om de inte skulle vara det – ett påstående som dock får anses ideologiskt.[61]

Att moderaternas intellektualitet är knuten till analys av klara fakta snarare än reflektion och övervägande, får även stöd i folkpartisten Madeleines beskrivning. Hon använder moderaterna som en illustration av hennes egen grupp som alltför intellektuell, och då i ordets båda betydelser.[62] Madeleine uppfattar moderaterna som kunniga, men anser att de inte delar den ”vördnad” för ett forskningsresultat som kännetecknar folkpartiet. Moderaterna krånglar inte in sig i långa resonemang kring orsakssammanhang, och kan ställa sig bakom ett politiskt förslag av det skälet att gruppen själv uppfattar det som gott, ”inte för att någon [forskare] i Uppsala kommit fram till det”.[63]

Även Charles (fp) beskriver moderaterna som ett kunnigt parti, framförallt i tekniska frågor. Han uppfattar personligen moderater som trevliga, men har slagits av att de inte förefaller gå på djupet med problem, liksom att de sällan förefaller engagerade eller upprörda utan alltid förmår hålla en saklig ton. Detta är en bild som delas av partikamraten Charlotte.[64]

---

60 Freja, Tor, Siv (kd); Helena (c).
61 Göte (s).
62 *Norstedts stora svenska ordbok* 1986: 530, jfr Adams resonemang ovan om intellektualitet inom m.
63 Madeleine (fp).
64 Charles, Charlotte (fp). Även Frej (kd) anger att moderaterna uppfattas som mycket kunniga.

Omgivningens beskrivning stödjer bilden av partiet som rationalistiskt, liksom vissa moderaters farhågor om att denna inriktning även har nackdelar, i detta fall genom att störa samspelet med andra på ett sätt som inte är sakpolitiskt motiverat. Den förstärker intrycket att denna rationalism inte förutsätter överväganden, utan uppehåller sig vid sakkunskap snarare än reflektion respektive benägenhet att lyssna till andra sidans argument. Omgivningens bild är sålunda även i överensstämmelse med moderaten Adams beskrivning av partiet som ”inte så intellektuellt som man skulle kunna tro”.

4.2 Politisk ansvarskänsla

> Vi svajar inte, vi är ingen vindflöjel. Jag tycker det är bra. Ungefär som barnuppfostran. Är du inte konsekvent och rak så kan det lätt spåra ur. (Eva)

Det finns i moderaternas grupp en övertygelse om det eftersträvansvärda i att handla konsekvent, inte minst som idébärare. Detta försvårar rollen som samlande parlamentarisk kraft och gör att moderaterna tenderar att betona sin oppositionsställning.[65] I vad mån gruppens konsekvens är välavvägd råder dock skilda meningar om. Rebecka anknyter till sin kritik av partiet som alltför rationalistiskt, och även om hon ser stora fördelar med konsekvens, anser hon att gruppen drivit kravet för långt:

> Vi skall vara så korrekta och: *'Det skall stämma så, så vi kan inte…'*. Det finns regler för hur saker skall vara som är ganska fyrkantiga och i det skall vi stoppa vår sakpolitik och den stämmer då inte med verkligheten och det blir väldigt svårt att kommunicera det utåt till medborgarna för principerna har tagit över själva sakfrågan och verkligheten. Det är svårt att förklara men det är en sådan känsla som kommer då och då: så kan vi inte göra för då träder vi över någon princip som finns, och då kan vi inte lägga ett sådant förslag trots att alla säger att det nog vore det vettigaste och det skulle folk förstå. (Rebecka)

Simon är liksom Eva odelat positiv till det konsekventa handlande som Rebecka anser ibland leder för långt. Kravet på konsekvens ”Går tillbaka på övertygelsen att folk inte litar på folk som drar ståndpunkter som ur en hatt. Det skall hänga ihop sinsemellan och över tid.”[66] Även om den tillämpade konsekvensen värderas olika så är verklighetsbeskrivningen samstämmig.

Att kravet på konsekvens är starkt och tämligen allmänt omfattat framgår inte minst av den teckning moderaterna gör av andra partigrupper. Få ting förefaller

---

[65] Vid sidan av rationalism är 'konsekvens' den egenskap som oftast återkommer i självbeskrivningen. Under rubriken 'konsekvens' har jag samlat fyra typer av egenskapsgrupper.(i) 'Konsekventa', 'principfasta' (Rut, Eva, Adam, Anna, Rebecka, Simon). (ii) 'Ideologiskt renläriga', dvs. idépolitisk konsekvens (Eva, Adam, Jakob). (iii) 'Ärliga', dvs. att det finns en konsekvens mellan vem man är, vad man gör och vad man säger (Eva, Joakim). (iv) ett specialfall av ärlighet i meningen 'avtalshålliga' (Eva, Rut, Simon, Anna). Givet denna operationalisering är det sammanlagt nio moderater som ger självbeskrivningen 'konsekventa'. (Möller (1986: 153–154) visar att moderaterna som parti under 1900-talets andra hälft genom åren var konsekventa även i sin opposition.)

[66] Simon.

irritera en moderat så som inkonsekvens, och just inkonsekvens utgör ofta grunden för kritik av andra grupper.[67]

En del av den inkonsekvens moderaterna ser exempel på i den parlamentariska omgivningen förklaras med maktbegär, en kritik som bland annat riktas mot socialdemokraterna. Maria är kritisk till att dessa är beredda att ge upp förslag för att kunna sitta kvar i regering. Jakob menar att de socialdemokratiska ledamöterna gång på gång gör avkall på programmet för att stödja regeringen. Även moderaterna skulle enligt honom tvingas ge i en koalition, men inte till den graden.[68] Överhuvudtaget betraktar sig moderaterna som en grupp som uppträder konsekvent. Eva, Anna och Rut framhåller alla att moderaterna genom sin konsekvens är och uppfattas som ett parti att lita på.[69]

Även om socialdemokraterna enligt vissa moderater brister i ideologisk konsekvens, så finns parallellt en uppfattning om den gruppen som konskekvent i meningen avtalshållig, och att den såtillvida är mycket pålitlig.[70] Smidigheten i samarbetet förklaras av Simon med att båda gör upp på ”affärsmässiga grunder”.[71]

Av mittenpartierna är det i synnerhet centergruppen som kritiseras för att uppträda idémässigt inkonsekvent i syfte att nå makt. Eva framhåller att den inkonsekvens hon finner i centerns kompromissvilja inte bara kan ses som ett uttryck för ideologisk mittenposition, utan är knuten till gruppens strävan efter praktiskt parlamentariskt inflytande.[72] Även Adam menar att det framförallt är centern som anses gå till överdrift i sin vilja att jämka:

> Centern är det mesta parti vi har i den riktningen. Deras inställning är att man kommer till en förhandling och så *'får vi se var vi landar'*. [En av deras företrädare] är symbolen för detta, älskar att sitta på nätterna och göra upp. Därför stämmer bilden av moderater som väldigt ideologiskt övertygade, som tagit ställning mycket tydligt och som låter idéerna spela stor roll i alla sammanhang och därmed blir väldigt konsekventa.

Enligt Adam gör detta att moderater uppfattar centerpartister som opålitliga, en beskrivning som flera ledamöter ger.[73] Detta kommer också till uttryck i en i gruppen välkänd anekdot om den före detta riksdagsmoderaten Filip Rudolfsson, här återgiven av Maria:

---

[67] Konsekvensen uttrycks framförallt som ideologisk renlärighet, men gäller i vissa fall även allmänt uppträdande. Värt att notera är att samtliga fyra moderater som beskriver partiet som ideologiskt renlärigt gör detta inte som svar på frågan: ”Vilken bild har ni av er själva?” utan: ”Vilken bild har ni av de andra partierna?”

[68] Maria och Jakob.

[69] Eva, Anna och Rut.

[70] Joakim, Eva, Anna, Markus, Simon. Esaias har personligen en positiv inställning, och ser många gemensamma drag hos socialdemokrater och moderater som stora tydliga partier, men konstaterar samtidigt att socialdemokraterna är huvudfienden (en uppfattning som framskymtar förvånansvärt litet i materialet).

[71] Jfr Sofias (c) förklaring av det komplicerade förhållandet mellan moderater och centerpartister (kapitel sex).

[72] Eva. Simon nämner att det finns en ”hatkärlek” i förhållandet till folkpartiet som man känner sig närmast, och när man är ”sur” på folkpartiet är det för att de inte alltid är sanna liberaler (det vill säga inte är konsekventa), men det är bara när det uppstår problem och det är det sällan det gör.

[73] Maria, Joakim, Rebecka, Anna, Jakob. Ruben formulerar det mer försiktigt som att centerpartister är ”mer ägnade åt byteshandel kanske”.

> [Filip Rudolfsson] satt med en centerpartist [i kammaren] och en socialdemokrat var uppe och då sade centerpartisten: *'Ja, det där är en klok karl, och han har ju faktiskt rätt.'* Så kom det upp en centerpartist som gick emot socialdemokraten ordentligt, och då säger [centerpartisten] till Filip: *'Det är klokt det där också, han har ju faktiskt rätt.'* Och då började Filip reagera och sade: *'Men snälla du, det kan ju inte stämma, du kan ju inte hålla med båda, det går ju inte ihop!'* Och då sade centerpartisten: *'Men Filip, du har ju faktist rätt!.'* Och det här är en sann historia. Och litet av det avspeglar min syn på centerpartiet. De vacklar hit och dit, vart hör de. Som om de inte hittar sin väg. [---] Det har blivit ett parti som vi uppfattar velar. (Maria)

Det finns sålunda en utbredd uppfattning om centern som en grupp som brister i konsekvens, något som mot bakgrund av moderaternas självuppfattning och höga värdering av denna egenskap kommer att uppfattas som negativt. I ett av citaten framskymtar även uppfattningen att centerns inkonsekvens inte ens framstår som rationell eller sakligt motiverad, och därmed också strider mot moderaternas rationalism.[74] Det inkonsekventa draget knyts i vissa fall också till vad vissa moderater anser vara centerns anspråk på att vara ett stort parti, något som sägs reta moderaterna.[75]

Om bilden av centerpartiet är samstämmig, är den av vänsterpartiet mer splittrad. Fem ledamöter uttrycker uppskattning för vänstergruppens konsekvens på olika områden.[76] Anna nämner att det inom moderaterna, på grund av vänsterns kommunistiska arv, finns en djupt rotad misstro mot detta parti.[77] Samtidigt är det för en moderat uppfriskande när vänsterpartiet spjärnar emot socialdemokraterna – inte minst som vänstern var stödparti åt regeringen då intervjuerna genomfördes. Även om vänstergruppen förefaller måna om samarbetet så sticker de upp mot regeringspartiet och verkar ha någon form av ”bråkmån”. Vid sidan av att det piggar upp en moderat att det lilla partiet vågar trotsa regeringspartiet, uttrycks också en respekt för den ideologiska konsekvensen hos vänstern. Moderaterna tycker att ”det är kul när vänsterpartiet talar klartext och kräver räfst och rättarting gentemot socialdemokraterna”, det vill säga att partiet förmår hålla en konsekvent vänsterlinje, och även kräver av socialdemokraterna att göra så.[78] Också Adam, Isak och Jakob anger att moderaterna uppskattar vänsterpartiet på grund av deras konsekvens.[79]

På denna punkt är det också flera som jämför vänsterpartiets grupp med miljöpartiets.[80] Anna sammanfattar det som att vänsterpartiets oförutsägbarhet är uppfriskande för att den grundar sig i tankebanor som för en moderat framstår som

---

[74] Jakob, Anna.

[75] Att centern och moderaterna har ett komplicerat förhållande till varandra, och att detta i mycket hänger samman med partiernas roll inom den samlade borgerligheten får även stöd i centerpartiets egen beskrivning.

[76] Adam, Anna, Eva, Isak, Jakob.

[77] Vissa ledamöter menar också att det finns en oärlighet beträffande det kommunistiska arvet (Rebecka, Maria), medan andra betraktar detta som fraktionsbildningar inom v-gruppen (Isak, Macus).

[78] Anna.

[79] Adam, Isak, Jakob. De två sistnämnda anger dem som lättare att samarbeta med än det borgerliga centern, just med hänvisning till gruppens konsekvens.

[80] Anna, Isak och Markus.

rationella, medan miljöpartiet är oförutsägbart på ett för en moderat obegripligt sätt, som därtill ibland framstår som i strid med vad som uppfattas som miljöpartiets eget intresse, och därmed irrationellt.[81]

Det framförs kritik mot inkonsekvens även i vänsterpartiets fall men då gäller det inte ideologisk sådan utan frågan om att leva som man lär, och på denna punkt är kritiken helt koncentrerad till partiordföranden Gudrun Schyman.[82] Eva kritiserar den bristande samstämmigheten mellan liv och lära, och kontrasterar partiledaren mot en stor del av den övriga partigruppen: ”De som går i kofta är i alla fall konsekventa, även om det är synd att de gör det just i riksdagen.” – ett motvilligt erkännande av de ledamöter som avviker från en mer formell klädnorm, motiverad av avvikelsen som uttryck för konsekvens. En liknande kritik framkommer även hos Joakim, med tillägget att Schyman uppträder populistiskt.[83] Populismen är också något Simon och Esaias tar fasta på [84]:

> Vi är ett starkt idéparti så vi gillar inte när man bara böjer sig för folket. När Gudrun Schyman vädjar till folket så bugar man sig för hennes professionalism men tycker illa om bondfångeriet. Inkonsekvens och bondfångeri tycker nog genomsnittsmoderaten här i huset rätt illa om. (Simon)

Det finns en parallell i moderaternas syn på centern respektive Schyman, vilken kan formuleras som att båda i en mening säljer sig: centern sin ideologiska själ i parlamentariska förhandlingar, och Schyman till folket genom sin populism. Den inkonsekvens som följer av populism rör inte idéerna som sådana utan förhållandet mellan vad en politiker vet sig respektive säger sig kunna genomföra.[85]

Kristdemokraterna uppfattas huvudsakligen positivt, något som motiveras med att detta parti är ideologiskt konsekvent, ibland till en sådan grad att till och med en moderat imponeras.[86] Det finns dock ett undantag: även kristdemokraterna anses av en moderat vara inkonsekvent, nämligen avseende kravet att leva som man lär. Eva understryker att kristdemokraterna är vänliga personer och lätta att ha att göra med, samtidigt som hon kan irriteras av deras ”prudentlighet”, vilken gör att de delvis liknar Gudrun Schyman när denna inte lever som hon lär.[87]

---

81 Anna.
82 Eva, Joakim.
83 Eva, Joakim.
84 Simon, Esaias.
85 En synpunkt som avviker från den allmänna framställningen är Isaks ord att dem han finner lätta att samarbeta med inom v är de som inte ”har så mycket dogmatism utan är mer praktiskt orienterad”. Citatet talar delvis mot den tidigare beskrivningen att moderaterna hyllar konsekvens, eftersom ’dogmatism’ kan betraktas som baksidan av ’konsekvens’. För att göra denne ledamot rättvisa bör dock nämnas att hans uttalanden rymmer en kritik av det alltför konsekventa inom moderaterna, och understryker behovet av ett mer pragmatiskt förhållningssätt inom politiken överhuvudtaget, en vilja att komma överens, att sträva efter gemensamma mål i stället för vidhållandet av enskilda revir. Hans kritik av centerpartiet avviker också från övriga moderaters, eftersom den i stället för att rikta sig mot centerns kompromissvilja i stället tar fasta på att partiet byggt upp sin existens kring hjärtefrågor som det inte längre är rationellt att hålla fast vid. (Isak).
86 Rebecka. Ytterligare moderater som beskriver moderat uppskattning för kristdemokraterna är Jakob, Simon och Anna. (Anna och Rebecka nämner dock att det finns en viss kluvenhet.)
87 Eva.

Vid sidan av kravet på konsekvens finns ytterligare en omständighet som talar för att moderaterna snarare än praktiskt handlande är inriktade mot ren idépolitik. Flera moderater framhåller partiets ställning som politikens avant-garde, att partiet törs föra fram en politik som är före sin tid, och därför får finna sig i att få skäll, men när tiden väl är mogen kommer denna politik att föras även av andra partier, till och med av socialdemokraterna.[88] Belöningen för denna framsynthet anses inte bestå i valsegrar, snarare tvärtom, men däremot kan moderaterna glädjas åt att se sina idéer förverkligas i praktisk politik, om än genomförd av andra. Joakim formulerar det som att:

> Moderaternas synpunkter får genomslag efter hand. Mycket av den politik vi pratade om för 20 år sedan, den har s anammat som helt okej. Vi föser, kan man säga, politiken i rätt riktning. Vi får inte credit för den hela tiden utan det är någon annan som tar den. Det är litet tråkigt. (Joakim)[89]

De moderater som tar upp denna egenskap nämner den genomgående med stolthet. Detta gäller dock med ett undantag: Esaias anser att det är i denna radikalitet man skall söka förklaringen till att moderaterna aldrig lyckas växa till ett riktigt stort parti i valen.

Modet att stå för svåra beslut är någonting som sätter sin prägel på moderaternas självbild. Man uppfattar sig i denna mening som ett stort parti, och av detta följer ansvaret att vara trogen sina idéer, även då de inte är populära.[90] I detta identifierar man sig med socialdemokraterna, och både Esaias och Markus nämner att moderater och socialdemokrater – trots den ömsesidiga uppfattningen om varandra som arvfienden – i viktiga politiska frågor ofta finner gemenskap.[91] Moderaternas strävan att visa ansvarstagande i denna mening går enligt Simon ibland till och med längre än den gör hos regeringspartiet själv:

> Det starka kvalitetskravet gör att vi ibland utsätter oss för kritik för vi är mer regering än regeringen själv i kvalitetshänseende. För alternativet är värre. Att ge upp det för att vinna nån popularitetsjakt håller inte i längden. (Simon)[92]

Inom moderaterna råder föreställningen att man är ett starkt och regeringsdugligt parti.[93] något som enligt Simon förklarar känslan av kluvenhet i förhållande till socialdemokraterna: ”ledningen för regeringen innehas av dem eller oss. Samtidigt som vi kan slåss så strån och flisor ryker vet vi att vi kan få ringa varandra." Mellan partierna finns därför en "grundläggande samhörighet när det verkligen gäller".[94] Flera ledamöter framhåller att styrka också kommer till uttryck som handlingskraft, moderaterna är enligt Isak ett parti som "bygger och tar reda på saker". [95]

---

[88] I denna strävan efter det moderna ges en ledtråd till synen på mp. Inte nog med att dessa anses irrationella, utan därtill utvecklingsfientliga. (Adam, Simon)
[89] Liknande resonemang för också Maria, Eva, Isak, Adam, Simon (jfr Boréus 1994).
[90] Eva, Esaias, Markus, Simon.
[91] Esaias och Markus. Den senare konstaterar att båda kan känna sig "lätt besvärade" av detta.
[92] En närliggande synpunkt är också Evas om att moderaterna är så ärliga att de inte sällan blir otaktiska.
[93] Adam, Esaias, Anna, Markus, Simon.
[94] Simon.
[95] Isak. Motsvarande synsätt återfinns hos Adam, Esaias, Anna och Simon.

Ansvarskänslan består sålunda i att föra en konsekvent, rationell oppositionspolitik underkastad starka krav på kvalitet och stå för denna politik även när den inte är opportun. Denna förmåga återkommer i Esaias, Marias och Simons beskrivning av den moderate hjälten som förkroppsligad i den äldre ämbetsmannen Gösta Bohmans gestalt, vars oräddhet bidrog till att det konservativa och liberala idealet återupprättades i en för övrigt djupröd tid, liksom till grundläggandet av moderaterna som stort parti.[96]

Just ”myten om den starke ledaren” ser Adam som starkt utvecklad inom moderaterna, och även Anna berör detta i sin beskrivning av moderata ”kommunalrådshjältar” som förmår vinna majoriteten i tidigare socialistiskt styrda kommuner, med allt vad det innebär av sänkta skatter, privatiseringar och utförsäljningar. På motsvarande sätt blir den starkt ogillad, som trots erövrad majoritet medverkar till att höja skatten, ”och då spelar det nästan ingen roll under vilka omständigheter det varit”. Simon nämner även en annan före detta partiledare, Ulf Adelsohn, framförallt genom dennes mod att våga satsa, även om försöken inte alltid slog mitt i prick.[97]

Väsentligt beträffande moderatens syn på politisk ansvarskänsla är att strävan efter samförstånd ankommer enbart på den som uppbär majoritet (eller åtminstone är betydande nog att företräda en majoriet). Detta framkommer i synen på centern, och moderaterna sägs reta sig på att centern trots sina färre mandat vill inta den samlandes roll. Joakim menar att centern lever kvar i föreställningen om att vara ett ”25-procentsparti”, Jakob framhåller viljan att ”värna om alla” som förklaring till centerns ideologiska inkonsekvens, och Rebecka säger att moderater reagerar över centerns ambition att uppträda ”statsmannamässigt” fast de är i opposition. Adam påtalar irritationen över centerns förkärlek för att att man trots den egna politikens begränsningar ”tagit gemensamt ansvar och räddat landet” [98]

Moderaternas resonemang rymmer föreställningen att en viss roll följer av ett partis storlek. Ett parti som moderaterna är å ena sidan av betydande storlek, och bör därför uppvisa en förmåga till ansvarstagande då det verkligen ställs krav på nationell samling, men skall för övrigt besinna sin oppositionsställning och föra en offensiv och tydlig motpolitik.[99] Centern är i moderaternas ögon inte bara ett oppositionsparti, utan därtill betydligt mindre än moderaterna, men försöker ändå bekläda rollen som parlamentets stöttepelare – i moderata ögon en missuppfattning av den egna rollen.[100]

Beträffande *omgivningens bild* av moderaterna är socialdemokraterna den grupp som berör temat ansvarskänsla, och i detta hänseende uttrycker flera socialdemokrater stor uppskattning för sin ideologiske motståndare. På denna punkt överensstämmer

[96] Esaias, Maria, Simon.
[97] Adam, Anna, Simon.
[98] Joakim, Jakob, Rebecka, Adam.
[99] Markus, Simon, Esaias.
[100] Ytterligare egenskaper hos centern som ogillas är att att partiet anses vara ”överpolitiserat”. Vid sidan av det som nämnts sägs moderaterna också störas av centerpartiets icke-moderna drag. (Isak, Simon, Markus)

omgivningens bild därmed med moderaternas självbild: gruppen anses vara konsekvent och pålitlig. Moderaternas konsekvens framhålls som vällovlig, dels för att den ger en tydlig motståndare, dels en pålitlig samarbetspartner.[101] Signe nämner tillsammans med Folke också att det finns en samhörighetskänsla mellan socialdemokrater och moderater genom vetskapen om att man utgör de statsbärande partierna. Signe påtalar vidare de moderaternas och socialdemokraternas gemensamma avståndstagandet gentemot alla andra partiers (undantaget centern) benägenhet att vilja framstå som alla goda gåvors givare.[102]

4.3 Social gemenskap

Vikten av social gemenskap inom riksdagsgruppen berörs nästan inte alls av de moderata ledamöterna. Rut anser det vara viktigt att man är en god kamrat, men påpekar att detta är hennes personliga åsikt och att hon inte har någon uppfattning om gruppens krav på denna punkt. Eva anser att stämningen i gruppen blivit mindre ”strikt” sedan Bo Lundgren tillträdde som partiordförande, och att denne bidragit till att kvinnorna känner sig mer delaktiga i gruppen, bland annat genom att delta vid olika sociala aktiviteter – något Bildt aldrig gjorde, vilket bidrog till att han ibland kunde uppfattas som högdragen. Detta var dock inte en egenskap som någonsin hotade hans höga status inom gruppen (varken informellt eller formellt). Simon påtalar att det finns ledamöter i gruppen som värdesätter det politiska arbetets sociala sida, men att han själv ser detta som någonting ovidkommande; riksdagen är en arbetsplats där professionalitet, inte social gemenskap är det väsentliga. Simon säger sig inte kunna säga säkert om han är representativ för gruppen på denna punkt.[103]. Hans sätt att betrakta denna fråga får dock anses vara av vikt för gruppen eftersom han är en person med både formell och informell status.

Ovanstående är vad som uttryckligen nämns angående detta tema. Att det politiska arbetets sociala aspekt inte intar någon mer framskjuten position i självbilden får även indirekt stöd av vad som framkommer i anslutning till temat politisk förmåga. Som tidigare beskrivits kan en intellektuellt briljant person kosta på sig att uppträda högdraget. I anslutning till frågan om kvinnans ställning i moderatgruppen nämnde några ledamöter även att det att vilja lyssna till andra i syfte att uppnå delaktighet närmast betraktas som uttryck för okunskap. Jag har anfört detta som ett uttryck för ett visst sätt att betrakta kunskap, men det säger även något om gruppens sätt att betrakta sociala relationer. Detta skall inte tolkas som att det inte skulle finnas normer som omfattar även det sociala spelet i gruppen. (De högt ställda kraven på konsekvens och ärlighet kan även förstås från detta perspektiv, liksom Ruts ord ovan om att man bör vara en ”god kamrat”.[104]) Uppfattningen om

[101] Gunilla, Ingrid, Signe, Svea, Folke (s).

[102] Signe, Folke (s). Moderaternas föreställning om sig själv som statsbärande parti blir mer bekymmersam i förhållande till ett parti som centern (frågan behandlas i kapitel sex).

[103] Rut, Eva, Simon.

[104] Vid beskrivningarna av egenskaper hos personer med hög informell status i gruppen nämner vissa det att ha ett trevligt sätt (Esaias, Joakim). Egenskapen ges dock inte hög prioritet, och det framgår att den inte är en förutsättning för status, utan snarast betraktas som en form av bonus.

vikten av att man som grupp hyser en känsla av att vara inte bara en politisk och professionell utan även social gemenskap framförs dock inte som någonting utmärkande för gruppen.

Även om moderaterna inte fäster stort avseende vid det parlamentariska arbetets sociala aspekter, så ägnas detta tema betydande utrymme i *omgivningens beskrivning* av moderaterna. Detta antyddes redan i anslutning till temat politisk förmåga: vad en moderat uppfattar som tydlig saklighet, tolkades av vissa i omgivningen som social arrogans.

Vad som uppfattas som arrogans tar sig även andra uttryck. Centerpartisterna Sofia och Katarina påtalar att centern störs av att moderaterna tror sig kunna räkna med centern politiskt utan att behöva upprätthålla en social relation. Moderaterna uppfattas även som om de vore ”litet finare” och socialt överordnade centerpartisten.[105]

Denna sida nämns även av Balder (kd), som menar att moderaterna är närmast ”affärsmässiga” i sitt sätt att betrakta samarbete partier emellan (jämför Simons beskrivning av moderaternas syn på socialdemokraterna i anslutning till temat ansvarskänsla). Gunborg (s) pekar på att moderata (manliga) ledamöter är de som oftast bryter mot den för övrigt starka riksdagsnormen om att alltid hälsa på dem man möter. Helena (c) och Göte (s) påtalar att moderater ofta uppfattas uppträda som om de vore förmer.[106] Ett konkret exempel ges av Kristoffer (c), som minns en resa då moderatgruppen orsakade praktisk oreda genom att kräva särbehandling som han inte kunde finna motiverad annat än som en markering av att en riksdagsledamot har rätt att förvänta sig en viss behandling.[107]

Erland, en socialdemokrat med lång erfarenhet, framhåller att det att moderaterna uppfattas som nedlåtande av socialdemokraterna, delvis har sin grund i den egna underlägsenhetskänslan, och grundas mer i fördomar än i sakförhållanden. En liknande beskrivning ger även miljöpartisten Boris.[108]

Att notera är slutligen att ett par av de ledamöter som nämner att moderater kan uppträda arrogant, samtidigt nämner att gruppen ofta också är socialt smidiga i den meningen att de är belevade och ”vana att föra sig”.[109]

4.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Flera av de intervjuade moderaterna berör schablonbilden som finns av moderaten och denna bilds – förmodat – negativa konnotationer i den samlade väljarkåren.[110] Angående den yttre stildimensionens betydelse, påpekar Anna att även om det finns undantag, så överensstämmer majoriteten av riksdagsmoderaterna med

[105] Sofia, Katarina (som betonar dock att hon personligen inte har några problem med att samarbeta med moderaterna), Kristoffer, Helena (c).
[106] Balder (kd); Gunborg, Göte (s); Helena (c).
[107] Kristoffer (c).
[108] Erland (s); Boris (mp)
[109] Frej, Freja (kd).
[110] Anna, Markus, Jakob, Esaias, Adam, samt i viss mån även Simon och Rut.

omgivningens förutfattade meningar: gruppen präglas av män i kostym med vissa yttre attribut. Adams bild av den egna riksdagsgruppen är den att ”55-åringar i kostym” kommit att utgöra något av normen, och Anna påpekar angående en kvinnlig ledamots brister i status att dessa beror på att ledamoten inte anses tillräckligt kunnig, men att hon möjligen är mer utsatt för kritik för sin avvikande stil, eftersom denna kan tänkas ”reta folk” inom partiet.[111] Markus påpekar att det finns ”en viss formalism i klädsel och talesätt” och en brist på "originalitet” inom moderaterna:

> Moderater sitter inte och stickar, eller är det virkar? Virkar är det han gör Lönnroth. Det har man svårt att tro att en moderat gör. Så en viss uniformitet kanske. Och det gör möjligen – och det kan vara litet negativt – att sådana som inte faller in i det vanliga mönstret, de blir litet udda. (Markus)[112]

Citatet illustrerar att denna uniformitet återfinns på mer än ett plan. Ytligt sett kommer den till uttryck i form av vissa yttre kännetecken, något som enligt moderaterna förstärker vad som uppfattas som allmänhetens bild av dem själva som etablissemang och icke-folkliga. Uniformiteten går dock djupare än att bara omfatta yttre stil och framträder genom att moderaten utmärks av sin partilojalitet, något som enligt Markus anses förklara frånvaron av motsättningar och fraktionsbildningar i ett så pass stort parti.[113]

Jakob framhåller att gruppen fungerar väl och att äldre tiders hierarki inte längre är lika uttalad, men konstaterar lätt desillusionerat att det fortfarande finns en tendens att ”stöpa alla i en form”:

> Moderaterna skall och vill vara individualister, och det kanske inte är så lätt att vara det alla gånger. Jag tycker inte om när personer är otroligt strikta, och i alla lägen visar sig väldigt fyrkantiga Vi får inte förstärka vanebilden av moderata partiet. Det gör vi tyvärr, den bilden återspeglas i verkligheten. (Jakob)

På frågan om vad som ger status svarar han att man inte (som han själv) skall uppträda ”spontan[t]” utan snarare ”strikt”. Att som Jakob vara just ”spontan” och ”kör[a] sitt eget race” kan uppfattas som ”pittoreskt”, men ses inte som ”seriöst” och det skulle därför vara till hans fördel att hålla tand för tunga.[114]

Att uniformiteten går djupare än att bara omfatta ett sobert slipsval, nämns även av Esaias och Adam:

> Problemet är bara att låtsas man att man är en liten obetydlig kugge i ett kollektiv där kuggarna skall gå i varandra så förminskar man sin roll och då är det svårt att försöka förklara för sig själv varför [man] känner [sig] frustrerad. Det passar ledningen väl att det finns en sådan kollektivism, och det finns det litet i alla partier, och det bygger litet på jantelag: *’ta inte för dig för mycket, vet inte allt!’* **Även hos moderaterna?** Även hos moderaterna. O ja, det finns en väldigt kollektivistisk självbetraktelse som är en del av det svenska tror jag, och som går igen även hos partier som betonar individens betydelse. [---] [De typiska moderata ledamöterna] tänker att partiledaren eller någon som

111 Anna, Adam.
112 ”Lönnroth” åsyftar Johan Lönnroth, vid intervjutillfället riksdagsledamot för vänsterpartiet.
113 Markus. Se tolkningen av moderaterna som en *hierarki* i kulturteoretisk mening, 12.2.4.
114 Jakob.

> bestämmer skall se [dem] här i den stora mängden, [deras] kvaliteter, och göra att de äntligen kommer till sin rätt, för någon annan kommer minsann inte att se och *'själv är jag för blygsam för att berätta'*. (Adam)

Adam tar också fasta på denna sida i beskrivningen av den moderate hjältefiguren: den som tar på sig omöjliga uppdrag; den som åker till torgmöten dit ingen kommer, där budskapet är svårt att framföra men ändå framförs; den som verkar utan att synas – ett hjälteideal som helt strider mot uppfattningen om politik som en fråga om förtroende och därmed om att just synas.[115]

Även Simon, som själv betonar sin ideologiskt individualistiska hållning, beskriver något av samma förhållande, men ur en mer uppskattande synvinkel. När Simon skall sammanfatta vilka egenskaper som gör att en ledamot vinner status nämns bland annat

> [---] de som utan att skryta kan väldigt mycket. [---]De som alltid måste tala om att de är duktiga – då blir man dels litet tveksam till om de är duktiga, dels är det en litet osvensk egenskap. Jag har i och för sig ingenting emot att folk säger att de kan något, men åtminstone hos oss tenderar man nog att bli mer respekterad om man är litet ödmjuk. Har inte tänkt på det, men det stämmer på U och V [två personer som Simon beskrivit som starkt respekterade]. Inte det bullrande här-kommer-jag som väcker respekt utan det är snarast det man säger och det man är. (Simon)

Simon beklagar, liksom Rut, att gruppens storlek gör det svårt att ta tillvara förmågan hos alla de individer som utgör gruppen. De säger inte rakt ut att individen får stå tillbaka, men deras utsagor kan givet övriga självbeskrivningar, ses som antydningar om att den företeelse som bland andra Adam kritiserar, faktiskt är för handen.[116]

Även Anna menar att det inte är populärt att framhäva sig som individ. Dels påtalar hon den omständigheten att det i viss mån är statushöjande att få genomslag i massmedia, men att sådan betraktas med lätt förakt om personen inte besitter stor sakkunskap. En ytterligare förutsättning är att individen skall visa sig beredd att inte bara arbeta för sig själv utan acceptera att uppmärksamheten för det man gjort tillfaller någon annan. Det är en fördel att hålla låg profil, och personer som tydligt visar sina ambitioner blir inte populära i gruppen.[117] Den som framträder i massmedia utan den högt värderade sakkunskapen syndar med andra ord mångfalt: dels genom att inte besitta den sakkunskap som förväntas, dels genom att varje personligt uttalande så som tydlig individuell manifestation granskas hårdare.

Liknande resonemang förs även av andra ledamöter som i fråga om vad som skänker status framhåller ”troget arbete” (Rebecka), ”göra rätt för sig” (Joakim) samt hårt arbete och lojalitet (Esaias).[118]

Det inslag av uniformitet och kollektivism som nämns av några moderater kan väcka viss förvåning i en grupp som ideologiskt framför individens överhöghet.

---

115 Adam.
116 Simon, Rut.
117 Anna.
118 Rebecka, Joakim, Esaias.

Även tidigare forskning har dock visat att moderaterna är ett parti som inte alltid i praktiken motsvarar sina högt ställda individualistiska ideal.[119] Frågan är hur man skall tolka det förhållandet att dessa politikens individualister (och förespråkare för personval) i sådan utsträckning underordnar sig gruppen. Att moderaten är lojal mot sin grupp finns det empiriskt stöd för att påstå, men vad som saknas är en kulturell förståelse av denna lojalitet. Citaten visar att uniformiteten tar sig både mer ytliga och mer djupgående former än att trycka på rätt knapp vid votering. I synnerhet Adams och Jakobs utsagor tyder på att individens underordning sker med benäget bistånd av de enskilda ledamöterna själva. Frågan är om moderatenas kultur rymmer ett mönster av föreställningar som bidrar till förståelse av varför moderater tolererar, och kanske till och med understödjer, en kollektivism som sträcker sig utöver den sammanhållning som krävs för att upprätthålla partilinjen.

Motsägelsen framstår som mer begriplig om den betraktas i ljuset av moderaternas högt ställda krav på konsekvens. Vad uniformiteten gör är att försäkra gruppen om att sådan konsekvens också upprätthålls kollektivt, till både innehåll och form, och understödjer såtillvida en *kollektiv konsekvens*.[120] Denna tolkning överensstämmer också med moderaternas uppfattning om socialdemokraterna som med avseende på pålitlighet det parti man har störst förtroende för och identifierar sig med, och moderaters beskrivning av bilden av socialdemokraterna som "lydiga" och "auktoritetsbundna" kan i så måtto sägas utgöra en spegling av den egna gruppen.[121] I en grupp med många meniga vars lojalitet inte kan säkerställas med tunga uppdrag, blir den praktiska tillämpningen av kollektiv konsekvens väsentlig, även på områden som kan förefalla perifera. Yttre attribut blir väl synliga tecken på en mer djupgående trofasthet, och för gruppen en försäkran om att dess medlemmar är och förblir trogna arbetare i vingården. I moderaternas fall blir detta krav särskilt uttalat eftersom partiet inte bara har ett instrumentellt behov av kollektiv konsekvens (läs: sammanhållning vid votering), utan även ett kulturellt eftersom det beträffande kravet på konsekvens inte bara är en ideologisk konsekvens som framhålls.[122] Sålunda kan en kulturell aspekt – en föreställning om konsekvens som någonting i sig eftersträvansvärt – i viss mån överskugga en av partiets bärande ideologiska punkter, nämligen kravet på individens överhöghet över kollektivet. (Här skall påminnas om Rebeckas påstående om att gruppen inte sällan låter principerna bli ett självändamål, även i situationer då principfasthet inte är nödvändig eller till och med kan skada gruppen.[123])

Kravet på kollektiv konsekvens är förvisso betydelsefullt men samtidigt skall nämnas att avfall från denna inte bara medges, utan kan väcka viss respekt (om än inte verklig status) – förutsatt att dissidenten avviker för att upprätthålla konsekvens på individuell nivå. Den ledamot som uppvisar det uttryck för individuell

119 Teorell (1998).
120 Jämför avsnittet om kollektiva incitament, 1.3.3.
121 Anna, Adam, Markus.
122 Vad som bör understrykas är att även de moderater som kritiserar gruppen för att vara alltför rigid, värderar konsekvensen högt och är kritiska till partier som man uppfattar som inkonsekventa (Rebecka, Adam, Maria).
123 Rebecka

konsekvens som i vardagligt tal betecknas integritet, ges därmed viss frihet – förutsatt att personen inte bara ”känner” eller ”upplever” att något är fel i förhållande till partiet utan kan ange sakskäl för avvikelsen.[124]

Ett belysande fall är beskrivningarna av ledamoten Kim, spontant omnämnd av tre intervjupersoner och särskilt intressant eftersom avvikelsen gäller såväl sakpolitik som uppträdande.[125] En av dessa ledamöter är Markus som i intervjun skall motivera varför Kim aldrig skulle kunna nå status inom moderaterna. Anledningen är att Kim är: så ”originell” och ”speciell” och ”udda” och ibland ”obegriplig”. Framställningen får dock en annan prägel än avsett, för upprepade gånger nämner Markus parallellt att Kim är ”väldigt duktig”, en ”mycket begåvad person”, flitig och till yttermera visso skicklig inom ett politikområde som inom gruppen erkänns som i sak komplicerat. Trots Markus avsikt framträder parallellt ett erkännande av sakkompetensen och självständigheten hos denne besvärlige ledamot, och även Adams och Esaias beskrivningar framhåller att Kim på detta sätt inger dubbla känslor hos partiet.[126]

Även Esaias drar slutsatsen att Kim genom sitt avvikande sätt aldrig skulle kunna nå verkligt hög status i gruppen, men ser samtidigt Kim som ett uttryck för att det trots allt finns en öppenhet även för avvikare inom moderaterna. Esaias ord äger särskild tyngd eftersom han för övrigt är uttalat kritisk till gruppen, inte minst avseende det betydande inslaget av konformism. Frågan om vad som ger status besvaras på följande sätt:

> …att arbeta hårt är naturligtvis viktigt, och att inte avvika och vara besvärlig, utan säga de rätta sakerna i rätta sammanhang och också tror jag vara litet – att inte vara så noga med sin integritet utan man är till partiets förfogande.[---] På något sätt skall man vara litet anpassad. Det tror jag nog är nödvändigt för att ett team skall hålla ihop, men de som är litet annorlunda eller kör sitt race, de har inte någon chans. (Esaias)

När Esaias beskriver ett par ledamöter han uppfattar som starka med gruppens mått mätt stämmer den ene väl in på beskrivningen i citatet: ledamoten kännetecknas av att vara ”kunnig, aldrig tycka för mycket, ha för mycket åsikter. Vara konform och ändå klok”. Den person Esaias framhåller som mest framgångsrik är dock en annan, vilken han tror har goda förutsättningar att gå långt i partiet. Personen beskrivs som i besittning av kunskap och intellektuell förmåga, och är dessutom ”klok” och har gott omdöme. Ledamoten underordnar sig gruppen genom att ha ett anspråkslöst sätt och ”arbeta i det tysta”, och besitter även de för ett modernt politiskt parti så viktiga egenskaperna att vara en god debattör och massmedial, samt har ett trevligt sätt. Ledamotens framtidsutsikter bedöms av Esaias som ljusa, trots att ledamoten i vissa frågor kritiserat gruppen.

Esaias beskrivning tyder på att om en ledamot anses motsvara det rationalistiska kravet och inte genomgående intar en offensiv hållning, utan i sitt arbete underordnar sig gruppen finns visst utrymme för ett kritiskt förhållningssätt. I den meningen

---

[124] Maria. Denna ledamot nämner att det går att avvika även i politiskt viktiga frågor förutsatt att avvikelsen är tydligt och starkt sakligt motiverad och inte bara uttryck för ”nåt flum”.
[125] Namnet Kim är fingerat.
[126] Markus, Adam, Esaias.

framstår konformism uttryckt som smidighet gentemot gruppen i sättet att arbeta till och med uppväga avvikelser i politiska åsikter. Både den ledamot Esaias beskriver och den omtalade Kim åtnjuter sålunda respekt på grund av att de anses kunniga, och genom att ha vågat avvika politiskt. Den avgörande skillnaden består i att Kim avviker även stilmässigt, vilket inte gäller den smidigare ledamoten. Konsekvensen blir att respekten för Kim inte antas kunna omvandlas till formella positioner, medan den andre personen betraktas som ett framtidsnamn.[127] Detta stödjer min tidigare slutsats om att den uniformitet som anses prägla partiet inte enbart kan förstås utifrån kravet på partidisciplin.

Ett nyckelord i beskrivningen av den sistnämnde ledamoten är ”modig”. Mod – att stå upp när det blåser, att inte vika trots motstånd – är som jag beskrivit en hyllad egenskap inom moderaterna, i den meningen att den framhålls när man beskriver vilka egenskaper moderaterna förknippar med en stor ledare. Att som i det fall Esaias beskriver kritisera en grupp med höga krav på konformism, torde därmed vara att uppvisa den egenskap moderaterna vill se hos sin ledare – därmed inte sagt att detta är en egenskap som bör kännetecknа den vanlige ledamoten. Tankarna går till Hobbes idé om att den får göra uppror som lyckas. Den modige som lyckas belönas, inte bara med förlåtelse utan därtill upphöjelse.

Vissa moderaters beskrivning av gruppen som kollektivistisk speglas delvis i *omgivningens bild* av partiet. Folke och Gunborg (s) tror att moderater och socialdemokrater kan identifiera sig med varandra på denna punkt. Charlotte (fp) anser att moderaterna uppfattas som kollektivistiskt, och att likriktningen omfattar alla nivåer: hållning, klädval, miner, gester, och det sätt man framträder på. Pierre nämner att moderaterna uppfattas som likriktade, och att det är först när han lärt känna moderater personligen som han kunnat urskilja individer bakom gruppfasaden. Madeleine uppfattar gruppen som starkt homogen, och har intrycket att den som avviker från mallen av hur man skall vara blir utanför. Hon anser vidare att den hierarkiska struktur och strömlinjeformning som präglar moderaterna (och socialdemokraterna) förefaller gå utanför vad dessa partiers storlek kräver.[128]

I omgivningens beskrivning finns en motsättning. Erland (s) anser att moderaterna, till skillnad från hans eget parti, förefaller ha ett självförtroende som går obrutet genom såväl regering som opposition. Folkpartisten Charlotte har tvärtom intrycket att moderaterna har ett sämre självförtroende än folkpartiet.[129] Förklaringen kan förvisso vara att folkpartiet har bättre självförtroende än moderaterna som i sin tur har bättre självförtroende än socialdemokraterna. Oavsett om detta är korrekt eller ej så tyder genomgången av moderaternas självbild på att det finns en skillnad mellan moderaternas självförtroende som kollektiv respektive individer.

[127] Omnämns som sådant av både Esaias och Jakob.

[128] Folke, Gunborg (s); Charlotte, Pierre, Madeleine (fp). Charlotte uppfattar moderatgruppen som starkt präglad av män som gör karriär genom politiken snarare än i ett yrke (jfr moderaternas bild av sig som apolitiska). Signe (s) påtalar att hon anser moderaterna vara mer lojala med de sina, när det uppstår affärer, än vad socialdemokraterna är. Samtidigt framstår m och s som ungefär lika kollektivistiska. Detta förhållande kan tolkas och förstås utifrån Mary Douglas teori (se 12.2.4).

[129] Erland och Göte (s); Charlotte (fp).

Som visats har moderaterna ett mycket gott självförtroende med avseende på partiets politiska förmåga och höga kunskapsnivå som grupp. Samtidigt talar individens underordnade roll för att att självförtroendet hos moderata individer inte är lika gott (såvida individen inte har en hög formell och informell status, och därmed kan sägas förkroppsliga gruppen). Även i den meningen kan Erlands och Charlottes beskrivningar förstås som förenliga.

4.5 Kulturen i moderaternas riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser.

Politisk förmåga

Avseende temat politisk förmåga har moderatgruppen en självbild som är sakinriktad med stark slagsida åt det rationalistiska hållet. Erfarenhet som kunskapsgrund omnämns mer sällan, och den erfarenhet som framhålls är inte livserfarenhet i största allmänhet, utan erfarenhet av mer kvalificerat slag. Därmed kan erfarenheten snarast anses förstärka det drag av specialiserad kunskap som det rationalistiska synsättet rymmer. Övervägande som grund för beslut förkastas inte uttryckligen, men nämns inte heller som betydelsefullt, och nämns inte som en förutsättning för korrekta slutsatser givet att en ledamot anses kunnig i sak. Slutsatsen stöds även av att ett försiktigt och frågande sätt att resonera snarare än som strävan efter delaktighet tolkas som ett tecken på okunskap eller att en ledamot är ”mesig”. Strävan efter kollektivt övervägande har med andra ord en annan *social innebörd* än inom socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna.[130]

En närliggande fråga, som inte berörs av lika många enskilda ledamöter men däremot av tungt vägande informanter, är att moderaterna som grupp i förhållandevis stor utsträckning uppfattar sig som representanter för objektiv kunskap snarare än politiska idéer.

Beträffande känslans roll inom politiken så beskrivs olika uttryck för känslighet i det interna politiska arbetet som någonting som uppfattas med misstänksamhet. Känslouttryck skänker inte status, och till skillnad från hos det likaledes rationalistiskt inriktade folkpartet anges känslighet heller inte som något utmärkande för den moderate hjältefiguren.[131]

Frågan om känslans roll inom politiken sammanhänger med moderaternas förhållande till den del av det politiska hantverket som retorisk förmåga utgör. Gruppens retoriska förmåga framställs i självkritiska ordalag, framförallt anser sig moderaterna brista i förmågan att övertyga omgivningen om att de inte är så hårdhjärtade som det rationalistiska uttryckssättet anses få dem att framstå som. Vidare är retorisk begåvning varken en tillräcklig eller nödvändig egenskap för att nå status.[132]

---

[130] Se kapitlen sex och sju.

[131] Se vidare kapitel fem.

[132] Frågan kompliceras av den koppling som finns till tendensen till kollektivism inom gruppen. Skicklighet i massmedia kan tolkas som en individs försök att profilera inte gruppen utan sig själv.

Taktikens roll för moderaternas sätt att bedriva politik behandlas sparsamt. Även här är de synpunkter som framkommer självkritiska, och gruppens oförmåga på denna punkt knyts till dess strävan efter konsekvent uppträdande. Den politiska taktik som består i att genom koalitionsbildning och förhandling uppnå inflytande över parlamentariska beslut betraktas med skepsis, eftersom den bryter mot såväl självbilden och normen om att uppträda konsekvent (se vidare nedan).

Slutsatsen blir därför att moderaternas bild av sig själva som en rationalistisk grupp är synnerligen stark. *Samstämmigheten* är fullkomlig i och med att samtliga tretton ledamöter framhåller denna sida. *Koherensen* är betydande: rationalismen utgör ett starkt ideal genom att den återspeglas både i gruppens normer och delvis även i dess hjältebeskrivningar. Den tar sig även uttryck i förhållande till flera teman. Denna självbildens rationalistiska del kan även antas ta sig praktiska *uttryck* gentemot omgivningen, eftersom den tydligt går igen i den bild ledamöter inom alla övriga grupper utom miljöpartiets ger av moderaterna.

Politisk ansvarskänsla

Moderaterna betraktar sig som en grupp som visar ansvarskänsla genom att uppträda konsekvent, både idémässigt och för övrigt. En ansvarskännande politiker strävar enligt moderaterna inte efter praktiskt parlamentariskt inflytande utan efter konsekvens.[133] Parallellt finns visst stöd för en kollektiv självbild enligt vilken moderaterna uppfattar sig som handlingskraftiga och aktiva, en sida som dock inte framstår som giltig om denna handlingskraft skulle förutsätta ideologiska eftergifter.

På denna punkt kommer moderaternas självbild framförallt till uttryck när gruppen skall beskriva hur de betraktar andra partigrupper. Den utgör därmed en empirisk återspegling av identititetsteorins påstående om att både individers och gruppers självbild (*identitet*) formeras i förhållande till hur man betraktar (och i synnerhet tar avstånd från) grupper utanför den egna.

Moderaternas bild av sig själva som en konsekvent grupp framstår som stark, även om den inte påtalas av lika många som rationalistismen. *Samstämmigheten* är ändå hög eftersom nio av tretton ledamöter framhåller denna sida. *Koherensen* är avsevärd i och med att konsekvens framstår som en stark norm inom gruppen. Med ett undantag nämns den inte uttryckligen som en egenskap som ger status,[134] men måste betraktas som en ovillkorlig förutsättning för status eftersom inkonsekvent handlande beskrivs som synnerligen illa sett. Även denna självbilds *uttryck* framstår som betydande. Det är visserligen bara en grupp som tar fasta på denna sida, socialdemokraterna, men hela sex socialdemokrater framhåller konsekvens som utmärkande för moderaterna, och genomgående i uppskattande ordalag.

[133] Förutsatt att ett parti inte befinner sig i regeringsställning eller har att förhålla sig till ett nationellt kristillstånd.
[134] Simons ord om ”envis rättrådighet”.

Social gemenskap

Frågan om social gemenskap berörs mycket litet och de slutsatser som kan dras, dras delvis indirekt. I den mån detta tema berörs, är det genom att moderaterna uppfattar sig som en grupp där frågan om social gemenskap inte intar något större utrymme.

Slutsatsen blir att detta tema upptar minst utrymme i moderaternas självbild. *Samstämmigheten* mellan de få ledamöter som nämner denna sida är dock i sig hög, i och med att de pekar i samma riktning: moderaterna som grupp tillmäter inte frågan om social gemenskap någon egentlig vikt. På motsvarande sätt uppvisar befintliga påståenden en *koherens*: olika uttryck för social förmåga är inte någonting som i sig ger status, och kan till och med undergräva en persons status om de anses hota upprätthållandet av gruppens rationalistiska norm.[135] Om detta tema är förhållandevis frånvarande i moderaternas eget sätt att betrakta sig själva, så kommer det tydligare till *uttryck* i omgivningens bild av moderatgruppen. Flera företrädare för socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna har fäst sig vid att moderaterna så starkt betonar sakfrågor, och inte förefaller medvetna om, alternativt inte bryr sig om, vikten av sociala relationer.[136]

Gruppstyrka

Samtliga moderater som berör detta tema framhåller att moderaterna till sin kultur är ett kollektivistiskt alternativt konformistiskt parti, i ett par fall mer försiktigt formulerat som att gruppen brister i förmågan att låta individer komma till sin rätt.

Samstämmigheten är förhållandevis hög: sju ledamöter beskriver moderaterna som ett parti där individens ställning i förhållande till kollektivet är svag eller mycket svag. Även *koherensen* är hög genom att ett flertal ledamöter berör denna fråga i anslutning till normerna inom gruppen, varav samtliga framhåller att det gagnar en persons status om denne håller låg profil och förmår underordna sig gruppen. Denna sida av självbilden kommer även till *uttryck* i omgivningens bild av moderaterna.

Sammanställningen visar är denna del i självbilden i formell mening är nära nog lika stark som rationalismen eller konsekvensen. Detta är dock en slutsats som kräver en kommentar. Vad som skall hållas i minnet är att samtliga ledamöter som påtalar denna sida är alltigenom kritiska. Dessutom är det en del av självbilden som rimmar särskilt illa med det betydande individualistiska inslaget i moderaternas politiska tankevärld. Det framstår därför som mindre sannolikt att detta är en del i den kollektiva självbilden som moderaterna framhåller gentemot omgivningen, eller med stolthet hänvisar till när de själva är samlade. Denna del i självbilden är sannolikt inte någonting som kan användas för att understödja ett visst handlingssätt på sådant sätt som Pettit beskriver angående vikten av kollektiva föreställningar (ovan 1.3.2).

Exemplet illustrerar skillnaden mellan kollektiv självbild och kollektiv identitet. Som nämnts kan dessa två sammanfalla, men detta fall visar varför den kollektiva

[135] Se avsnittet om kvinnans ställning inom moderaterna på temat politisk förmåga.
[136] Några ledamöter framhåller dock att moderaterna har en social smidighet.

självbilden är att betrakta som ett vidare begrepp. Till skillnad från den kollektiva identiteten kan den även innefatta egenskaper som man som grupp är kritisk till eller till och med skäms över – men som icke desto mindre kan vara verksamma i meningen påverka hur den enskilde uppfattar sig böra uppträda.

Intervjupersonernas beskrivningar av hur moderata ledamöter uppträder och anser sig böra uppträda tyder också på att även om denna kulturella kollektivism knappast anförs när moderaterna kollektivt skall frammana bilden av vilka de är och vill vara, så är den verksam på ett underliggande plan i och med att den avspeglas i normen om att man inte bör avvika som individuell ledamot utan underordna sig gruppen. Den utgör därmed en norm som inte kan antas påtalas kollektivt, men däremot tillämpas individuellt.

5. Folkpartiets riksdagsgrupp – de förnuftiga

Kapitelrubriken åsyftar det förhållandet att folkpartigruppen präglas av en föreställning om sig själva som just förnuftiga, en föreställning som också avspeglas i gruppens normer. Det är förnuftstro i form av en rationalistisk hållning där ifrågasättande och reflektion utgör väsentliga inslag vid sidan av sakkunskap och en analytisk läggning. Mest uppenbart framkommer denna sida i förhållande till temat politisk förmåga, men den avspeglas även i gruppens syn på temat ansvarskänsla såtillvida att det att vara kritisk rationalist för en folkpartist framstår som i det närmaste liktydigt med det att vara en ansvarskännande politiker. Liksom i moderaternas fall gör den rationalistiska hållningen att temat social gemenskap något kommer på undantag, och i den mån det berörs framförs synpunkten att gruppen borde fästa större avseende vid känslan av social gemenskap inom gruppen. Mer utbrett finns också en föreställning om att partiets politik idealt sett skulle behöva ett större inslag av känsla, utan att för den del ge avkall på rationalismen. Även den individualism som kommer till uttryck i förhållande till temat gruppstyrka kan förstås utifrån gruppens kritiska variant av rationalismen, eftersom självständiga individer allt annat lika torde befrämja det ifrågasättande av det vedertagna som denna intellektuella metod förutsätter.

Folkpartiets riksdagsgrupp bestod vid undersökningstillfället av 17 ledamöter, varav sex stycken intervjuats här.[1] Dessa refereras till som Madeleine, Isabelle, Charles, Pierre, Charlotte och Yvonne. Folkpartiet var riksdagens sjätte i storleksordning, och minst bland de borgerliga partierna. Partiordförande var Lars Leijonborg.

5.1 Politisk förmåga

Liksom i moderaternas fall är *politisk förmåga* det tema som dominerar den folkpartistiska gruppens självbeskrivning. En ytterligare likhet är att synen på detta tema har en tydligt rationalistisk inriktning, och liksom moderaterna hyser folkpartiet en stark tilltro till sin egen förmåga på denna punkt.

Samtidigt finns väsentliga skillnader. För det första är folkpartigruppens rationalism mer reflekterande. Moderaternas utgångspunkt är de politiska idéer man företräder: övertygelsen om att dessa är sakligt snarare än politiskt grundade gör dock att dessa ideologiska föreställningar kan (och bör) framföras med stöd i fakta-upplysningar och sakargument. Om moderaterna är övertygade om att deras ideologi tillhandahåller objektiva *svar*, så finns inom folkpartiet en motsvarande

[1] *Riksdagens ledamöter* 1999/2000: 147.

övertygelse om att deras ideologi tillhandahåller en *metod*, vilken korrekt tillämpad ger objektivt sanna svar. Med hjälp av de instrument rationalismen tillhandahåller (saklig och faktagrundad analys) finner folkpartisten efterhand sin ideologiska ståndpunkt i en given fråga. En ytterligare skillnad är att folkpartiet tillskriver känslan en större vikt som eftersträvansvärd princip inom politiken. Folkpartiet ser det därför som en mer grundläggande svaghet att den rationalism man är så stolt över, inte bättre kan kombineras med ett känsloinriktat förhållningssätt.[2]

Folkpartigruppens självbild domineras sålunda av att man är en grupp som representerar saklighet och kunnighet, och det kunnande som betonas är teoretiskt snarare än praktiskt och erfarenhetsgrundat.[3] Charlotte framhåller sakligheten och Yvonne som utmärkande drag gruppens verbala förmåga, liksom benägenheten att vilja förklara och reda ut komplicerade resonemang genom att argumentera för och mot. Ett drag som flera ledamöter berör är också föreställningen om en närhet till akademiskt tänkande.[4] Pierre påpekar att gruppen delvis kan finna epitetet ”docentpartiet” rättvisande, och Charles att man litet självironiskt kan referera till sig själv på detta sätt.[5] Madeleine anser att man som parti varit litet ”bortskämt” med att gruppen rymt ”professorer” i ett antal ämnen, och att bilden av folkpartiet som akademiskt inte är gripen ur luften.

> Ligger litet i ideologin också, tilltron till rationalitet och förnuft. Och det gör att fakta, torr akademisk forskning har väldigt hög dignitet och då är det klart att den som är professor inte bara är uttolkare av forskningen utan även skapare av forskningen. Det är klart att det är fint. En direktör smäller inte lika högt som en professor. (Madeleine)

Inom gruppen menar hon också att det finns en stundom överdriven tilltro till professorers kunskap.[6] Detta har även fått återverkningar i form av stora förväntningar, såväl internt som från omgivningen. Madeleine berättar om när den före detta finansministern och docenten i nationalekonomi Anne Wibble skulle efterträdas av den yngre ledamoten Karin Pilsäter i finansutskottet. Ett antal politiska reportrar och personer i riksdagen anmärkte då att Pilsäter inte var docent, utan bara civilekonom. Madeleine påtalar det märkliga i att detta i omgivningens ögon framstod som mer anmärkningsvärt än att vissa andra partiers utskottsföreträdare överhuvudtaget inte hade någon ekonomisk utbildning alls, eller att Sveriges dåvarande finansminister (Bosse Ringholm) inte hade godkänt betyg i matematik. Även om denna historia kunde uppfattas som lätt pikant inom gruppen, så framhåller Madeleine att liknande förväntningar om folkpartister som kvalificerade experter också finns inom gruppen och i hög grad präglar den egna självbilden.[7]

---

2 Även om det fanns individer som såg avsaknaden av känsla inom politiken som ett mer principiellt problem, var den dominerande uppfattningen inom moderaterna att den mer var ett hinder vid framförandet av partiets politik.

3 Charlotte, Yvonne, Pierre, Charles, Madeleine, Isabelle.

4 Charlotte, Yvonne, Pierre, Charles.

5 Pierre, Charles.

6 Detta påstående får även stöd av den omständigheten att en annan ledamot, Charlotte, för att understödja ett påstående om tillvarons väsen i största allmänhet anför vad en professor (helt utanför partiet) hävdat, vilket kan tolkas som ett kulturellt *uttryck*.

7 Madeleine, som uppfyller kraven för en god informant.

Pierre beskriver folkpartisterna i gruppen som ”Enormt kunniga och väldigt ambitiösa”, och Charles som ambitiösa, pålästa och skickliga att argumentera i sak. Enligt Isabelle besitter nära nog hela gruppen stora kunskaper och enligt Charlotte är man ”exceptionellt kompetenta. [Gruppen har] lätt tio personer som skulle kunna bli ministrar direkt” (dvs. drygt halva gruppen).[8]

Både Pierre, Madeleine, Charlotte och Charles nämner denna akademiska, teoretiska sida som något gruppen tillmäter sig själv och är stolt över.[9] Charlotte är den som uttrycker den mest entydiga uppskattningen för detta och hävdar att med rationaliteten följer en öppenhet i den meningen att idéerna i sig kommer att stå i centrum, inte ”bindningar till en viss klass”.[10] Arbetet är obundet i den meningen att det är helt inriktat mot idéerna. Charlotte beskriver sitt parti på följande sätt:

> [Vi] måste ständigt ifrågasätta och pröva vår politik i sanningssökandet. Det gör att människor kan uppfatta oss som otydliga eller veliga, men det är inte så konstigt när man hela tiden är öppen för nya sanningar. I stället för att hävda att jorden fortfarande är platt, som de på svart-eller-vittskalan skulle göra – sossar, vänsterpartister, moderater eller andra – [så säger vi:] *'Nej, den är ju rund, vi har fått ny kunskap och så här ser det ut!'* [Det är] en mycket jobbigare [hållning än att säga] *'Nej, den är platt, så är det.'* Förr i tiden gick det, [man] kunde utveckla tankar och teorier och ge en helhetsbild, vilket man inte hinner nu för tiden. (Charlotte)

Att framföra ett nyanserat budskap är svårt i sig, men än mer så genom de ökande krav på tydlighet, enkelhet och snabbhet som massmedia ställer. Charlotte menar att detta retoriskt pedagogiska problem ytterligare förstärks av folkpartiets behov att alltid säga vad man ser som sanning: om ett problem inte har en enkel lösning så vill man ge den komplicerade – och ärliga – bilden av detta förhållande.[11] Liksom hos moderaterna lägger rationalismen i den meningen hinder i vägen för retoriken.

Även Yvonne framhåller massmedias roll, men också att människors minskade auktoritetstro gör dem mindre benägna att lyssna till politiker som lägger ut texten. Isabelle framhåller att det blir svårt att arbeta som politiker om man känner att man måste behärska allt i sak innan man törs uttala sig. Hon tror att alla i princip instämmer i att en politiker inte kan begrava sig i papper, utan måste våga sig ut.[12] Med tanke på den allmänna beskrivningen av folkpartiet som ett parti som högt värderar (och tillskriver sig) stor sakkunskap framstår det dock som sannolikt att det, allt annat lika, är svårare för en folkpartist att göra avsteg från dessa krav än det skulle vara i ett parti som inte är så uttalat rationalistiskt.[13]

Självbildens förhållande till retorisk förmåga blir därmed en funktion av gruppens sätt att förhålla sig till kunskap. Högt ställda krav på sakkunskap, i

---

8 Pierre, Charles, Isabelle, Charlotte.

9 Pierre, Madeleine, Charlotte och Charles. Betecknande är också att Yvonne på frågan om vad man är stolt över hos den egna gruppen är dess politiska idéer.

10 Jfr Simon (m) m.fl. moderater, 4.1.

11 Charlotte.

12 Yvonne, Isabelle.

13 Stor sakkunskap och förmåga att argumentera är också de viktigaste kriterierna för status i folkpartigruppen (Pierre, Charles, Madeleine, Isabelle, Charlotte)

kombination med höga anspråk på att vara nyanserad, gör att folkpartiet anser sig ha svårare att framföra sitt politiska budskap på ett tydligt sätt.[14]

Även om de andra ledamöterna delar Charlottes uppskattning av denna sida hos gruppen, så finns de som intar en mer nyanserad hållning genom att framhålla att den inte bara ger problem avseende framställningen, utan även brister av mer grundläggande slag.**[15]** En nackdel är att rationalismen gör att partiet inte på ett klokt sätt förmår väga in och värdera känslomässiga reaktioner vid politiska ställningstaganden:

> Man sätter en övertro på system och fakta och glömmer bort känslor och hur folk *tycker* att saker är, [vilket gör] att om det finns rationella skäl för väldigt impopulära saker så är det bara att göra det här impopulära, och att inte ta tillräckligt stor hänsyn till att stora eller små grupper kan ha ett väldigt känslomässigt förhållande till det här. De kanske reagerar känslomässigt, på ett sätt som inte är helt rationellt. Men det är lika viktigt för det. Upplevelsen finns där även om den är grundad på felaktiga föreställningar. (Madeleine)

Citatet är hämtat från Madeleine, som bedömer att det varierar hur allvarligt gruppens medlemmar betraktar detta förhållande. Själv anser hon att det finns ledamöter som är både mer och mindre bekymrade än hon själv.[16] Att detta är en fråga som ledamöterna är medvetna om och ser som problematisk även som grupp, får stöd hos Charles. Denne menar att man gärna vill se sig som en grupp ”toleranta och upplysta människor med ett engagemang”. Även om man ärligt säger till varandra att man är ”väldigt bra” på sådant som rör ”det akademiska”: att framföra ”goda argument”, vara ”grundliga, pålästa”, så finns samtidigt en allmän föreställning om att denna sida ibland blir för dominerande, och att man borde bli bättre just på att uttrycka ”känsla och engagemang” och inte bara saklighet. Gruppen ser sig som alltför sakligt inriktad, och att detta är något som öppet diskuterats internt i gruppen.[17]

Madeleine påpekar att en konsekvens av den allmänna föreställningen om att man som folkpartist representerar ”rationalitet” och ”fakta” är att man tenderar att bli kategorisk. Även om det finns en öppenhet i sökandet efter sanning, så finns på motsvarande sätt en rigiditet när man väl anser sig ha funnit den. Folkpartisten förväntar sig då att fjällen skall falla även från omgivningens ögon, ett drag som ytterligare förstärks av den ”vördnad inför ett forskningsresultat” som finns inom gruppen. I stället för att argumentera för en sak enbart med hänvisning till partiets politik i största allmänhet, vill folkpartisten gärna knyta an till senaste forskning på ett visst område. Madeleine betonar att denna beskrivning kan ge intryck av att hon anser partiet vara ”smartast”, och understryker att den stora tilltron till att det är akademisk forskning som ger de mest korrekta svaren också rymmer svagheter eftersom den gör att ”åsikt blir fakta”. Ett i sig problematiskt förhållningssätt inom

---

[14] Det ”akademiska” draget är också vad som tydligast går igen i hur gruppen tror sig uppfattas av en bredare allmänhet (Pierre, Charlotte, Charles, Madeleine, Yvonne)
[15] Madeleine, Charles.
[16] Madeleine.
[17] Charles.

politiken, men ytterligare förstärkt av att den forskning partiet hänvisar till som ”fakta” inte heller den alltid är fri från värderingar – inte minst som den vetenskap som åberopas ofta är ekonomi och annan samhällsvetenskap och därmed inte kan ställa legitima anspråk på att vara exakt menar Madeleine.[18]

Även om Madeleine inte uttryckligen nämner det, antyder hennes beskrivning att gruppen inte alltid uppträder ödmjukt. En person som direkt påtalar detta är Pierre. Han anser sig själv vara en typisk folkpartist i den meningen att han – handen på hjärtat – inte kan säga sig vara helt ödmjuk, en egenskap han inte heller håller för att vara det egna partiets ”starkaste gren”.[19]

Att Pierres beskrivning har visst fog för sig motsägs inte av det goda självförtroende som kommer till uttryck i den kollektiva självbild som de enskilda ledamöterna beskriver. Även om samtliga partigrupper har en benägenhet att tala väl om sig själva, så torde följande citat stå ut som ett av de tydligaste uttrycken för uppskattning av egen förmåga. Citatet är ett svar på frågan om hur partigruppen uppfattas av andra, men rymmer även självbeskrivande element:

> **Vilken bild har andra partiföreträdare i riksdagen av er?**
> En ännu mer positiv bild eftersom vi är, vill jag hävda, väldigt uppskattade. Vi är duktiga, motionerar, håller ingångna avtal, man kan lita på oss, att vi står vid vårt ord. Vi finns med, vi ställer upp i den kultur som finns. [---] Pålitliga, goda, bra. Jag tror att många inte förstår att vi blivit så små, för de ser vilket bra jobb vi gör här i riksdagen och det vet inte människor ute. **De skulle behöva komma på studiebesök?** Ja, men om alla svenskar kom på studiebesök till riksdagen så skulle det vara 50 % folkpartister. Minst. (Charlotte)

Även om det inte är någon annan, heller i folkpartiet, som uttrycker sig lika oförblommerat om de egna kvaliteterna, så präglas självbeskrivningarna av en stark tilltro till gruppens förmåga – parallellt med att det hos övriga ledamöter uttrycks en större insikt om vissa problem. Relevant i sammanhanget är att partiet vid intervjuernas genomförande under en lång period hade gått tillbaka väljarmässigt i både riksdagsval och opinionsundersökningar. Vid tidpunkten för intervjuerna hade partiet en längre period uppnått kring fyra procent i opinionsmätningarna, och det ifrågasattes om partiet ens skulle behålla sin riksdagsplats vid valet 2002.[20] Även om Charlotte går längre än någon annan, framstår det inte som en slump att det just är en folkpartist som framför ett så uttalat självberöm. Hennes sätt att formulera sig är en illustration av att det går att finna kulturella *uttryck* inte bara genom deltagande observation eller genom att gå vägen om omgivningens bild, utan även genom att se till individers uppträdande i själva intervjuerna.

---

[18] Madeleine.

[19] Pierre.

[20] Intervjuerna genomfördes under december 2001 – februari 2002. En kommentar från omgivningen som äger viss relevans är Gerdas (s) ord om att folkpartiet framstår som betydligt mer osäkert än tidigare. Argumentet är att folkpartiet närmat sig moderaterna, och framträder ”som om det vore fyrklöverval hela tiden”. Att en socialdemokrat anser ett mittenpartis rörelse åt höger vara ett uttryck för osäkerhet, är dock ett vanskligt underlag för mer långtgående slutsater.

Två ledamöter berör frågan om erfarenhet i anslutning till temat politisk förmåga.[21] Isabelle menar att genom att knyta an till praktisk kunskap när man framför sitt politiska budskap (till exempel vid anföranden i kammaren) ges folkpartisterna ett sätt att profilera sig gentemot övriga borgerliga partier. Som nummer fyra i talarordning är det angeläget att inte bara upprepa vad de övriga sagt, utan sträva efter att belysa frågor på ett nytt sätt, något som görs genom att angripa politiska problem utifrån personlig erfarenhet. Isabelle uppfattar det som att många folkpartister arbetar på det sättet, även om hon låter det vara osagt huruvida detta är något utmärkande för folkpartigruppen.[22] Denna beskrivning av erfarenhetens roll, talar dock inte för att erfarenhet betraktas som ett grundläggande kunskapsvärde, parallellt med rationalismens värden. Vad det visar är snarare en uppfattning om hur praktisk erfarenhet kan tillämpas retoriskt, som ett instrument för att tydliggöra politiska idéer – inte som något som likt rationalismen i mer grundläggande mening formar gruppens sätt att faktiskt betrakta kunskap.

Det andra sammanhang där vikten av erfarenhet framhålls, är när Charlotte kritiserar moderaterna och kristdemokraterna för att inte vara ansvarstagande, eftersom ansvarstagande förutsätter förmåga till ”medlidande” med andra människor, liksom ”livserfarenhet”. Hennes kritik är dock svepande, utan preciseringar, och har mer formen av en beskrivning av dessa partiers ideologi än av deras interna gruppkultur. Till detta kommer att Charlotte, i beskrivningen av gruppens (liksom sin egen) självbild och normer, är en av dem som starkast och mest entydigt betonar det rationalistiska synsättet. Sammantaget gör detta att det inte framstår som rimligt att hävda att erfarenhet som grund för kunskap intar en betydelsefull roll i folkpartiets självbild eller normer. Vad som betonas är som visats sakkunskap och analytisk förmåga, och detta avspeglas även i beskrivningen av vad som skänker status.

Fem av sex intervjuade ledamöter nämner kunskap av rationalistiskt slag som den avgörande egenskapen för att nå status inom gruppen, och i den mån man rangordnar olika egenskaper är detta vad som sätts främst.[23] Madeleine preciserar detta som förmågan att både se stora drag och samtidigt kunna detaljer, vilket här, liksom i moderaternas fall, utläses som förmågan att kombinera sakkunskap med teoretisk skärpa. Charlotte definierar ”kunnighet” som att en person kan sitt ämne och ”inte bara tycker” utan ”vet” hur det förhåller sig i sak, kan ”bena upp ett problem” och dra slutsatser utifrån detta.[24] En liknande beskrivning av förhållandet mellan ’sak’ och ’åsikt’ återfinns även hos Pierre som på frågan om vad som skänker status i gruppen ger följande svar:

> Sakkunskap. Det belönas i hög grad. Och att kunna argumentera för sin kunskap. Vi har en person [Han är] alltid saklig, har aldrig brustit ut i osakligheter och *värderingar*. Jag upplever att han har hög status, han har det hos mig i alla fall. Jag lyssnar noggrant när han tar till orda. (Pierre, min kursivering)

[21] Isabelle, Charlotte.
[22] Isabelle.
[23] Pierre, Charlotte, Charles, Madeleine, Isabelle.
[24] Madeleine (Jfr Rubens (m) definition, 4.1.), Charlotte.

I en mening är det fullt adekvat att på detta sätt sammanföra osakligheter och värderingar, eftersom värderingar inte förutsätter saklighet. Samtidigt är det anmärkningsvärt att i ett politiskt sammanhang beskriva ”värderingar” som något att undvika – åtminstone för den som vill vinna sin politiska omgivnings respekt.

Charles nämner att det är förtroendeingivande om en person ”kan mer än man själv kan”. Även Charlotte knyter samman frågan om förtroende med den om kunskap genom att betona saklighet som en garanti för hederlighet. Skälet är att saklighet förutsätter att man tar fram argument både för och mot ett beslut och utifrån detta redovisar sin ståndpunkt, i stället för att försöka undanhålla den sida som talar mot det egna förslaget.[25]

Isabelle och Charlotte ger beskrivningar som delvis avviker från ett entydigt rationalitetsideal, när de i anslutning till frågan om kunskap för in egenskaper som har mer att göra med 'känsla' än 'förnuft'. Isabelle framhåller förmågan att förmedla information så att man ”delar med sig av det man kan.” liksom förmågan att lyssna, samtidigt som hon påpekar att sakkunskapen ändå är det avgörande. (I ett annat sammanhang påtalar hon också oförmågan att lyssna, inte minst hos ledande företrädare, vilket tyder på att lyhördhet inte är en ovillkorlig förutsättning för status.) Charlotte anknyter även hon till känslan inför andra, genom att vid sidan av kunnighet nämna omtanke, ärlighet och mod. Liksom Isabelle lägger hon tonvikten vid sakkunskap som den grundläggande förutsättningen för att nå och bibehålla status i gruppen. Så gör även Madeleine, men nämner samtidigt att sakkunskap inte alltid är tillräckligt för att kunna upprätthålla sin status, utan att det också krävs idéer om hur denna kunskap skall kunna föra en viss fråga framåt.[26]

Att sakkunskap ges störst vikt, bekräftas också i ledamöternas beskrivning av vad som undergräver eller motverkar status. Bristande sakkunskap och bristande helhetssyn nämns av Charles och Madeleine. Både Charles och Yvonne nämner att det uppskattas om en ledamot gör sig väl i massmediesammanhang, men att det blir mycket problematiskt om denna förmåga inte är förankrad i sakkunskap. Pierre nämner på motsvarande sätt att stor erfarenhet kan bidra till status, men att erfarenhet utan sakkunskap snarast gör att en person skulle uppfattas som ”patetisk”.[27]

I detta sammanhang nämns även att det inte är väl sett är att ”pladdra”, alltid föra fram sina åsikter och därmed sakna känsla för vad som är det rätta tillfället.[28]

Även på denna punkt nyanserar Madeleine den starka inriktning mot sakkunskap som sådan som präglar den allmänna beskrivningen. Hon uppfattar att det politiska arbetet inte får begränsas till att vid varje möte räcka upp handen och driva en och samma fråga, utan att faktiskt övertyga de andra om sin sak. Hon nämner samtidigt att det är svårt att avgöra vad som är orsak och verkan, och att den som får gehör i gruppen får det för att vederbörande har ”hög trovärdighet”, vilket i sig beror på att personen ”kan mycket i sak”. Samtidigt vidhåller hon att även om stor kunskap är en förutsättning, så kan denna inte upprätthålla status i längden, om den inte

[25] Charles, Charlotte.
[26] Isabelle, Charlotte, Madeleine.
[27] Charles, Madeleine, Yvonne, Pierre.
[28] Pierre, Charles.

förenas med förmågan att ”kläcka nya idéer om hur man för frågorna framåt.” Ju fler gånger man fått igenom sina idéer desto lättare blir det kommande gång. Hon framhåller på motsvarande sätt att det motverkar status att ”aldrig ha några nya idéer”.[29]

Även den form av politisk förmåga som här samlas under beteckningen retorik berörs i anslutning till vad som skänker status. Charles och Yvonne menar att retorisk skicklighet ger status, men att denna på motsvarande sätt undergrävs om förmågan att framträda inte i längden kombineras med sakkunskap.[30]

Även när folkpartisterna tillfrågas om gruppens hjälte, så ägnas sakkunskapen stort utrymme. Den tecknade hjältebilden avviker dock från statusbeskrivningen såtillvida att den tidigare förbisedda känslan här bereds större utrymme, och den dominerande hjältebeskrivningen kombinerar förnuft och känsla. Detta gör också att personlig erfarenhet ges ett större utrymme i denna del. Att den folkpartistiske hjälten skall ha en kombination av empati och intellekt framhålls av samtliga ledamöter utom Madeleine.[31]

Madeleine fäster även här stor vikt vid den symboliska tyngd som ligger i allt som har att göra med akademisk forskning och boklig bildning. Hon menar att folkpartiet inte mäter framgång i pengar utan i akademiska poäng och möjligen tjänstetitlar. Det fina med att vara justitieråd är den kunskap som är förknippad med titeln, inte lönen den föranleder. De företagare som intar en så framskjuten position i partiets ideologi, har en långtifrån så symboliskt positiv kraft som en forskare i den typiske folkpartistens föreställningsvärld framhåller hon – ”Företagare är jättebra, men det är inte det riktigt fina”.[32]

Madeleine är den som ger rationalistisk kunskap det enskilt största utrymmet även vid hjältebeskrivningen, men bilden nyanseras av att hon även anger egenskaper som ideologisk kunskap och förankring.[33] Detta tolkas här som att hon delvis anknyter till erfarenhet, värderingar och i förlängningen också känsla. Det skall också framhållas att av samtliga ledamöter gör ingen avkall på kunskapskravet för att släppa in mer av känsla, utan vad som förespråkas är i stället det sammansatta ideal som, med Pierres formulering, representeras av: ”En känslig människa med ett fullständigt obrutet intellekt.”[34] Madeleines beskrivning kan därför inte sägas vara i strid med den som framkommer hos övriga ledamöter, även om hennes hjältebeskrivning ger den rationalistiska kunskapen relativt större tyngd.

Beträffande frågan om vilka egenskaper som är starkt ogillade inom gruppen, berörs kunskapstemat nästan inte alls. Pierre nämner dock att han starkt ogillar personangrepp och elakheter i den politiska diskussionen, bland annat av det skälet att sådana är osakliga.[35] Detta anges som en personlig åsikt, och han påtalar att gruppen inte går fri från denna typ av uppträdande. Givet beskrivningen av grup-

[29] Madeleine.
[30] Charles, Yvonne.
[31] Pierre, Charlotte, Charles, Yvonne, Isabelle.
[32] Madeleine.
[33] Madeleine.
[34] Pierre.
[35] Pierre.

pen framstår det dock som betecknande att även en kritik av människors elakhet motiveras med hänvisning till elakhetens osakliga natur.

Även folkpartisternas beskrivning av sin parlamentariska omgivning domineras av resonemang kring politisk förmåga, och i synnerhet kunskap. Det parti som beskrivs på ett sätt som mest liknar folkpartiets egen självbild är vänsterpartiet. Charles menar att dessa uppfattas som lätta att samtala med genom att de är intellektuella, för principiella resonemang och överhuvudtaget har en akademisk framtoning, och en liknande inställning uttrycker även Isabelle. Både Charlotte och Pierre menar att de kan uppfattas som brutala i sitt sätt att argumentera politiskt. Pierre menar samtidigt att han inte vet något parti med en sådan hög andel politiker som uppfattas som ”äkta” och ”hederliga” i den meningen att de förefaller drivna av ett äkta engagemang och inte ser politiken främst som en karriärväg.[36]

En liknande, men mer kluven bild ges av miljöpartiet. Gruppen uppfattas å ena sidan som så till den grad idealistisk att den nästan blir naiv och bortser från frågor som rör ekonomi och system, [37] men samtidigt som en grupp med en intellektuell framtoning som delvis liknar den i vänsterpartiet (och folkpartiet), och som det är lätt att föra principiella resonemang med.[38]

Centern är tvärtom en grupp som beskrivs på ett sätt som går på tvärs mot den folkpartistiska självbeskrivningen. Flera ledamöter nämner att den uppfattas som mer anknuten till landsbygden och att gruppen har en vanlig framtoning och framstår som ”folk är mest”.[39] Charlotte menar att detta tar sig det uttrycket att centergruppen i sitt sätt att resonera politiskt av folkpartisten uppfattas som litet ”långsammare, mer omständligt, enklare. Litet eftertänksamt [---] inte problematiserande, teoretiserande”. Beskrivningen av centern går sålunda helt mot folkpartigruppens egen självbild. Charlotte betonar dock att hon inte lägger in någonting negativt i denna skillnad och Charles påtalar att centern genom sin folkliga förankring och sitt intresse för det praktiska snarare än det tekniska, ofta uppmärksammar problem som folkpartiet förbisett. Isabelle menar att centern och folkpartiet genom sin likartade storlek känner en gemenskap och har lätt att samtala med varandra, och Pierre ger en liknande beskrivning även om han anser att de stora kulturskillnaderna mellan partierna skulle göra det omöjligt att slå samman partierna så som ibland föreslagits.[40]

Som ovan nämnts uppfattas moderaterna som en grupp som mindre än folkpartiet är benägen att föra långa resonemang.[41] Samtidigt uppfattas moderatgruppen som mycket sakinriktad och därmed liknande folkpartiet. Charles uppfattar dem som tekniskt skickliga och lätta att ha att göra med, men har reagerat

---

36 Charles, Isabelle, Charlotte, Pierre. Madeleine berör inte vänstern som arbetspartner, utan tar fasta på den ideologiska misstänksamhet som finns gentemot v avseende partiets kommunistiska bakgrund.
37 Charles, Madeleine.
38 Charles, Madeleine, Isabelle.
39 Charles, Charlotte, Pierre, Madeleine (citatet).
40 Charlotte, Charles, Isabelle, Pierre.
41 Madeleine.

över vad han uppfattar som deras svala attityd till politik. Deras saklighet dominerar fullkomligt, och de förefaller sällan vara känslomässigt engagerade eller upprörda [42]

Den bild som framkommer av socialdemokraterna med avseende på politisk förmåga liknar delvis den som framfördes av moderaterna. Charles betonar att gruppens storlek gör att s-gruppen är den som uppvisar störst spännvidd och variation. Även om gruppen anses ha många mycket kunniga ledamöter, så anser man att partiets storlek gör att den i större utsträckning än andra grupper rymmer ledamöter som kommit längre än vad deras ”förmåga och engagemang medger”. Orden är Pierres, som också menar att han samtidigt ser många socialdemokrater av vad han betecknar den gamla hederliga typen, politiker med ett äkta engagemang. Charlotte menar att det finns en brist på sakkunskap hos enskilda ledamöter, liksom en obenägenhet att tänka kritiskt, och Isabelle påtalar att medvetenheten om sin storlek gör gruppen svår att diskutera med på ett rationellt sätt.[43] Den delvis kritiska bilden av socialdemokraterna kan därmed sägas utgöra en spegling av folkpartisternas föreställning om sig själva som en kunnig och ifrågasättande grupp som enbart tar sakliga hänsyn i sitt sätt att argumentera och diskutera politiskt. Denna del i självbilden belyses än tydligare i beskrivningen av kristdemokraterna, den grupp som beskrivs som minst sakinriktad.

Kristdemokraterna uppfattas som präglad av sin religiösa bakgrund och ”uppfyllda” av sitt budskap.[44] Den kristdemokratiska gruppen uppfattas som icke saklig i den meningen att den har en tendens att moralisera över andra utan annan grund än den religiösa. Pierre menar att synen på kristdemokraterna delvis betingas av om folkpartisten själv har frisinnad bakgrund, men nämner att även sådana folkpartister kan uppfatta kristdemokraterna som intoleranta.[45] Den känsla av främlingskap som folkpartigruppen ger uttryck för i förhållande till kristdemokraternas grupp understryker folkpartisternas bild av sig själva som ett parti som drar slutsatser på saklig grund.

Den rationalism som går igen i såväl självbild som norm hos folkpartigruppen, kommer till uttryck även i *omgivningens beskrivning*. Fyra moderater nämner detta som något utmärkande för partiet, i de flesta fall uppskattande, även om en av dem personligen kan reta sig på det drag av ”besserwisser” som hon tycker sig se hos denna grupp.[46]

Också några socialdemokrater har uppfattningar som går i denna riktning. Svea menar att folkpartister är känsliga för kritik i den meningen att de tar överdrivet illa upp om någon skulle anklaga dem för att ha fel i sak, liksom att de gärna vill ”visa sig på styva linan”. Signe och Ingvar framhåller båda det uttalat akademiska draget som dominerande. Signe anser just skillnad i kultur vara en bidragande orsak till att socialdemokraterna och folkpartiet trots väsentliga ideologiska likheter, inte kunnat

[42] Madeleine, Charles och i viss mån Isabelle.
[43] Charles, Pierre, Charlotte, Isabelle.
[44] Charles, Madeleine (citatet), Isabelle, Charlotte, Pierre.
[45] Madeleine, Charlotte, Isabelle, Charles, Pierre.
[46] Isak, Maria, Rebecka (citat); Markus (m).

finna ett närmare samarbete: ”varje gång man närmar sig frågan om ett närmare samarbete med folkpartiet så vill det sig inte [---]. För mycket lärare i folkpartiet för att uttrycka sig hemskt förenklat.”[47] Eftersom socialdemokraterna i sättet att se på politisk förmåga nedtonar kravet på stor sakkunskap till förmån för lyhördhet (även inför dem som inte besitter kunskap), är det begripligt att man har svårt att finna sig till rätta i ett samarbete där ena parten uppfattas inta något av en undervisande roll.[48]

Också centerpartisten Kristoffer pekar på att folkpartisterna har rykte om sig av att vara ”läraraktiga” och aningen ”mästrande”, vilket han ser som delvis orättvist men inte helt obefogat. Han nämner att folkpartister för övrigt uppfattas som plikttrogna och personer som vill väl i största allmänhet.[49]

Det akademiska draget kan också förstås i anslutning till den brist på folklighet som vissa socialdemokrater pekar på i folkpartiets fall. Gunilla konstaterar att partiet trots folkrörelsebakgrund inte framstår som ett folkrörelseparti, och verkar sakna ”bred folklig förankring”, en uppfattning som också Erland uttrycker. Socialdemokraterna säger sig på denna punkt känna en betydligt större samhörighet med centerpartiet.[50]

Ytterligare kommentarer kring folkpartiets påstått ofolkliga sida återfinns hos Helena (c) som menar att gruppen skiljer ut sig genom att framstå mer som ”tjänstemän” än som politiker: ”Det är strikt och stramt, perfekt allting. Ingen som kommer i olle där heller. Perfekt på nåt sätt.” Hennes partikamrat Sofia framhåller på motsvarande sätt den betydande kulturskillnad som finns mellan centern och folkpartiet, men framhåller samtidigt att det mycket sällan uppstår problem i samarbetet mellan dessa två, och att centern anser sig ha betydligt större samarbetssvårigheter med moderater och kristddemokrater –trots att dessa partier uppfattas som mer närliggande ideologiskt. Folkpartiets korrekta, propra yta framhålls även av kristdemokraten Siv.[51]

Sivs partikamrat Frej menar att folkpartister anses ”kunniga” och ”duktiga”, och länge motsvarat förväntningarna om att vara ett parti ”för docenter”. Han anser dock att ”bilden börjat falna”, dock utan närmare motivering. En liknande synpunkt finns även hos Erland (s).[52] Det finns ingen annan grupp som beskrivs som å ena sidan duktig och ambitiös och kompetent, samtidigt som detta omgärdas med den här typen av reservationer, vilket i viss mån stödjer Madeleines ovan refererade påstående om att kunskapskraven ställs högre på folkpartiet än på andra grupper.

Ingvar (s) anser att den akademiska delen och storstadsfalangen förefaller dominera över den frisinnade traditionen. En motsvarande synpunkt återfinns även hos kristdemokraten Tor, som menar att detta förstärker draget av ”finlirsliberalism”,

---

47 Svea, Signe, Ingvar (s).
48 Se kapitel sju.
49 Kristoffer (c).
50 Gunilla, Erland (s).
51 Helena, Sofia (c); Siv (kd).
52 Frej (kd); Erland (s).

en akademisk politisk stil som gör att folkpartisten tenderar att bli ”väldigt abstrakt” i sina politiska resonemang.[53]

5.2 Ansvarskänsla

Liksom hos moderaterna är folkpartiets syn på temat *ansvarskänsla* i hög grad knuten till gruppens syn på politisk förmåga och kunskap. I moderaternas fall var det bland annat den stora sakkunskap gruppen ansågs besitta som tillsammans med konsekvens utgjorde grunden för gruppens ansvarskänsla. Även i folkpartiets fall knyts ansvarskänslan till föreställningen om gruppens sakkompetens och rationalism, och dessa egenskaper framstår som än mer framträdande i förhållande till detta tema. Moderaterna menar visserligen att högkvalitativ rationalism är en förutsättning för politisk ansvarskänsla, men samtidigt inte tillräckligt för att ta det mer formella politiska ansvar som ligger i regeringsbildning eller samlande parlamentariska ambitioner, eftersom sådana uppdrag enligt moderat synsätt också kräver (potentiell) politisk majoritet. Folkpartiet knyter i högre grad sådana samlande anspråk till sakkompetensen som sådan – oberoende av vilken storlek partiet har.[54]

Inledningsvis skall framhållas att temat ansvarskänsla ägnas ett begränsat utrymme i folkpartiets beskrivning av sig själv. Mer utvecklade resonemang på denna punkt förs bara av ett par ledamöter, men deras beskrivningar av folkpartiets självbild framstår av flera skäl som giltiga för gruppen som helhet. För det första rimmar de väl med den allmänna beskrivning av folkpartiets självbild som framkommer hos övriga ledamöter. Båda dessa ledamöter framstår också som representativa eftersom deras framställning i övrigt överensstämmer med den hos övriga ledamöter. Utöver att vara representativ uppfyller Madeleine också samtliga krav på en god informant. Värdefullt är också att dessa ledamöter med helt skilda infallsvinklar och värderingar av vad de ser, beskriver vad som i grunden är en och samma företeelse. Där Charlotte ensidigt framhåller vari folkpartiets storhet ligger, för Madeleine ett mer nyanserat och reflekterande resonemang kring mekanismerna bakom det förhållandet att rationalism och ansvarskänsla för en folkpartist är nära sammanhängande storheter. Den omständigheten att så få ledamöter mer utvecklat berör detta tema talar dock för att även om resten av gruppen skulle instämma i den självbild som Charlotte och Madeleine tecknar, så förefaller detta tema inte inta en mer framträdande ställning i gruppens kollektiva föreställning om sig själv.

Charlottes beskrivning av förhållandet mellan politisk förmåga och ansvarskänsla rymmer följande citat:

> Låter konstigt, men vi som ligger kring fem procent känner att vi har en rättmätig roll i att utmana regeringen och Göran Persson. Moderaterna har en retorik som är tydlig men jag tror inte att de innerst inne känner att det är de som har rättighet eller befo-

[53] Ingvar (s); Tor (kd). Siv och Balder (kd) pekar vidare på att fp uppfattas som litet, och som ett parti som i likhet med c strävar efter att komma fram i massmedia medan kristdemokraterna är mer diskreta. Brage (kd) uppfattar fp som ett bra ”team” som arbetar väl ihop, men har liksom Freja (kd) för övrigt inget specifikt att säga om fp vid sidan av det politiska.

[54] Jfr Möller 1986: 153–155.

> genhet att ha eller ta makten. Även om vi varit små har vi haft många ministrar, har otroligt många duktiga människor. Naturligt för oss att axla ett ansvar. Medan moderaterna inte alls verkar ta ansvarsrollen. Förmakten är en sak, men ansvar är nåt annat. För tar man på sig ansvar tar man på sig rollen att verka för andra. Uppfattar att många moderater och konservativa gärna tar ansvar för sitt eget liv, men sen är det slut. Vill du ta ansvar för andra människor så måste du ha medlidande, känna med andra människor och ha en erfarenhet från vardagligt liv. [---] Kan låta konstigt, vi är fem procent, men det kan också ha att göra med att man tagit ställning till de här frågorna aktivt om man är liberal. Inte bara nåt man blir utan nåt man blir efter moget övervägande, och med det följer ansvar. (Charlotte)

Citatets innehåll överensstämmer väl med den bild folkpartiet har av sig som en grupp med gott självförtroende. Även om Charlotte är den som mest uttalat ger uttryck för denna sida i självbilden, så finns även hos övriga intervjuade ledamöter en föreställning om att gruppen har ett gott självförtroende avseende sin kunskapsnivå. Här återfinns ytterligare en likhet med moderaterna: även om det större partiet kunde uppvisa brister i självförtroende beträffande den egna förmågan att föra fram sitt budskap på ett gott sätt, så återfanns även i denna grupp en kollektiv föreställning om att man står för en sakkompetens utöver det vanliga. Även hos moderaterna rådde uppfattningen om att man till fullo motsvarade de högt ställda kvalitetskrav som man bör kunna ställa på en (potentiell) regering.

Samtidigt finns väsentliga skillnader. För det första talade moderaterna i större utsträckning med stolthet om den egna kunskapen som sådan, medan flera folkpartister ser sin kunskap som en följd av sitt liberala ställningstagande.[55] Som jag visat domineras moderaterna av föreställningen om att den egna ideologin ger objektivt sanna svar, medan folkpartiet ger uttryck för föreställningen om att den egna ideologin medför ett sätt att betrakta kunskap som gör att man så småningom kommer fram till objektivt sanna svar.

Charlottes beskrivning avviker också från den moderata föreställningen om att bara den potentielle majoritetsbäraren har rätt att ta på sig den samlandes roll. För folkpartisten är storleken irrelevant: ett parti med hög sakkompetens är kvalificerad att axla den samlandes ansvar, oavsett storlek. Det framstår därför som betecknande att Charlotte tolkar moderaternas obenägenhet att vilja ta den samlandes ansvar som osäkerhet. Detta avståndstagande rimmar i själva verket väl med moderaternas föreställning om att denna form av ansvar aktualiseras först då ett riksdagsparti har den majoritet bakom sig som gör det möjligt att gå från Helgeandsholmen till Rosenbad.

Vad som delvis försvårar tolkningen av Charlottes beskrivning är dess närhet till det ideologiska brandtalet när hon framhåller att folkpartiet är mer förmöget till ansvar än både moderater och kristdemokrater genom att man anser det viktigt att visa medlidande och att känna med andra människor. Däremot anförs inga exempel på att detta skulle vara ett uttryck för moderaters och kristdemokraters gruppkultur, utan det framstår snarare som ett miitenpartis beskrivning av ideologin hos grannarna till höger. Om man granskar intervjun med Charlotte i dess helhet framgår

[55] Charlotte, Madeleine, Yvonne.

dessutom att hon – liksom sina partikamrater – har en tydligt rationalistisk inriktning. Charlotte är inte heller en av de ledamöter som pekar på det dilemma som ligger i gruppens långtgående rationalism.

Att det är den långa idétraditionen *i kombination* med gruppens sakkunskap och analytiska förhållningssätt som utgör garantin för att det arbete man utför skall kunna befinnas gott, även efter ”hård granskning” framförs vid ett flertal tillfällen av Charlotte. Den känsla av trygghet som hon anser prägla gruppen, grundas i en lång politisk tradition och vetskapen om att man har ”genomarbetade förslag, torrt på fötterna, budget som finansierar allt till sista öret”.[56] Betecknande i sammanhanget är att den ”granskning” partiet skall hålla streck för är fackgranskning, granskning i sak och inte den mer allmänt hållna granskning som äger rum vart fjärde år.

Den nära anknytningen mellan kunskap och ansvarskänsla avspeglas även i Charlottes argument för att ett parti som ny demokrati inte var förmöget att visa politisk ansvarskänsla så som hon definierar den. Frånsett en förhatlig politik, framhålls härvidlag politikens form som den väsentliga skillnaden, och frågan om människorespekt flätas samman med den om kunskap:

> [Ny demokrati] respekterade inte kunskap, inte människan. Så nedrigt att förneka människors rättigheter. Slog igenom i vardagssättet, många var – finns inget bra svenskt ord – sjabbiga, inte slödder men lågt.. **Tarvligt?** Ja, tarvligt. Bristande respekt för andra människor. För mycket drag under galoscherna och glatt gamäng och skit i allt annat. Det håller inte, räcker inte när man skall ta ansvar för ett land.[57]

I sitt avståndstagande från nydemokraterna tar Charlotte i hög grad fasta på det före detta riksdagspartiets kunskapssyn. På motsvarande sätt som folkpartiets ansvarskänsla är knuten till dess kunskapssyn, är vad som beskrivs som ny demokratis bristande ansvarskänsla knuten till *dess* kunskapssyn.

Madeleine är den andra folkpartist som utvecklar ett resonemang kring ansvarskänslans anknytning till sakkunskap och analytisk förmåga. Hennes beskrivning av vad gruppen är stolt över berör ansvarskänsla uttryckt som en principiell öppenhet till kompromisser:

> Känslan av att man står för rationalitet, fakta och att man utifrån det borde kunna hitta kompromisser. Däremot, om man jämför med centern, så där är kompromissen en sorts värderingssak. Det tror jag inte det är hos oss. Kompromissen i sig är nåt väldigt fint, det är så det låter i alla fall. Så tror jag inte det är hos oss, [utan] mer det här: Letar man bara litet till så finns lösningen. Tror man på saklighet och rationalitet så tror man att sanningen finns nånstans. Det gäller bara att hitta den. Ungefär. Och då blir baksidan att när man själv tycker att man hittat den så tycker man att alla andra borde fatta att där ligger den. Medan fördelen kanske är att man har öppenheten att rota runt bland fakta och försöka hitta. (Madeleine)

Madeleines ord om centerpartiet stämmer väl överens med såväl centerpartiets självbild, som många övriga riksdagsledamöters centerbild.[58] Hon riktar inte som

---

[56] Charlotte.
[57] Charlotte är den enda av samtliga intervjuade ledamöter som överhuvudtaget berör Ny Demokrati.
[58] Kapitel sex.

moderaterna kritik mot centergruppens föreställning om kompromissen som någonting i sig gott, men menar att folkpartiet inte heller delar centerns uppfattning om kompromissen som ett självändamål. Kompromissen är för folkpartisten inte en ”värderingssak”, utan snarare en möjlig konsekvens av en rationalistisk hållning till politik. Folkpartiets övertygelse om att politiska frågor har ett svar, och att kritisk rationalitet är vägen att finna detta svar, ger en övertygelse om att alla rationella varelser borde kunna komma överens. När så väl är gjort, kommer kompromissen heller inte att uppfattas som en eftergift utan som den för alla parter bästa lösningen. Såtillvida kan folkpartiet sägas vara mer rationalistiskt inriktat än moderaterna. Även det större partiet strävar efter att ange saklig grund för sina politiska idéer, men til syvende og sidst är det ideologin som sådan som framstår som överordnad. Inte minst i detta avseende går moderatgruppens stränga krav på konsekvens igen.[59]

För folkpartiet däremot, är saklighet och analys ett självändamål och inte bara ett instrument för att visa varför de egna idéerna är bäst för alla och rentav objektivt sanna. Detta är ett kulturellt drag som sannolikt stärker folkpartiets mittenposition i övrigt. Att man inte är lika idépolitiskt renlärig som moderaterna kan antas underblåsas av att rationaliteten är överordnad ideologin. Eftersom folkpartiet betraktar den liberalism man företräder som per definition rationell, behöver gruppen för den skull inte göra avkall på sin ideologi, utan man är förvissad om att bara man arbetar rationellt så kommer resultatet att vara i enlighet med de egna idéerna – även om utfallet i form av ett politiskt ställningstagande inte självklart kan förutses från gång till annan. Den relativa flexibilitet detta föranleder är därmed av ett annat slag än den som centergruppen representerar. Som mittenpartier delar dessa två draget att vara i en mening mer ideologiskt öppna, men det kulturella motivet för denna öppenhet ser olika ut. För en centerpartist har kompromissen den *sociala innebörden* av att i sig vara ett uttryck för ansvarskänsla; för en folkpartist den sociala innebörden av att (sannolikt) utgöra den rationella lösningen på en tvist, och på den grunden innebär kompromissen ett (sannolikt) uttryck för ansvarskänsla.

En skillnad mellan centern och folkpartiet, och en likhet mellan folkpartiet och moderaterna, är däremot att när folkpartiet väl gjort en analys på saklig grund så framstår man som desto mer bestämd.[60] På denna punkt uppvisar man ett väl så starkt krav på konsekvens som moderaterna. Detta kan vara besvärligt att förhålla sig till för den omgivning som dragit andra slutsatser, men så även för gruppen själv. Beskrivningen ligger nära Charlottes påstående om att gruppen vill säga det man ser som sanning,[61] vilket kan verka låsande (jämför tolkningen av folkpartigruppen som ett *isolat* i kulturteoretisk mening, 12.2.4).

---

[59] Madeleine är den enda ledamot som omnämner gruppens inställning till kompromisser. Det finns dock stöd för att hennes beskrivning är tillförlitlig. För det första uppfyller hon de allmänna kraven för en god informant. Hennes beskrivning framstår dessutom som logisk dels givet hennes egen mer allmänna beskrivning, dels givet den beskrivning av gruppen som andra ledamöter gör. Vidare skall nämnas att om folkpartiet hade haft en starkt negativ (eller starkt positiv) inställning i frågan så torde fler ledamöter, som i moderaternas respektive centerns fall, ha berört den.

[60] Vad Madeleine beskriver som ”baksidan” av partiets rationalism.

[61] Charlotte (ang. retoriska brister under temat ansvarskänsla).

Detta är en uppfattning som även avspeglas i *omgivningens bild* och som påtalas av flera utomstående betraktare, i citatet nedan en socialdemokratisk ledamot (med lång erfarenhet):

> Folkpartister – man kan uppskatta dem för deras ... Förstår du vad jag menar om jag säger boyscoutanda? Det finns ingen som så mycket vill säga sanningen i alla sammanhang, även om de inte måste och även om det missgynnar dem själva. Både positivt och negativt. (Ingrid (s))

Även ett par moderater berör denna sida hos folkpartigruppen. Rebecka som menar att moderaterna i huvudsak uppskattar folkpartiet men ibland kan störas av deras ”besserwissersyndrom”. Även Anna anser att moderaterna har ett gott förhållande till folkpartiet i riksdagen, men att moderatgruppen ibland kan finna det mindre partiets uppträdande ”oresonligt”. Trots att moderaterna bara vill att folkpartiet skall närma sig litet, litet till för att nå en uppgörelse så är detta fullkomligt omöjligt, ”som om de ville markera gentemot moderaterna.”[62]

Att denna bristande följsamhet för en moderat framstår som oresonlig är begripligt om man ser till moderaternas bild av folkpartiet i dess helhet. Denna kombinerar föreställningen om folkpartiet som rationellt (och det på ett sätt som moderaterna uppskattar) med uppfattningen om folkpartiet som ibland alltför flexibelt (något man i huvudsak överser med, och ser som ett naturligt uttryck för vad som uppfattas vara partiets mittenkaraktär).[63] Eftersom moderaterna uppfattar folkpartigruppen som både (nöjaktigt) rationellt och (alltför) flexibelt, är det inte förvånande att en moderat blir häpen om en folkpartist så bestämt sätter sig på tvären, och att folkpartistisk ovilja till anpassning tolkas som just oresonlighet. Moderatens tolkning förbiser dock att folkpartiet, om än ideologiskt flexibelt, kan vara nog så konsekvent i sitt krav på rationalitet – problemet är bara att en likartad rationalism parad med partiernas respektive ideologiska utgångspunkter kan utmynna i skilda slutsatser.

Ytterligare egenskaper i självbilden som berörs i anslutning till temat ansvarskänsla är att folkpartister är hederliga och pålitliga i den meningen att en folkpartist står vid sitt ord.[64] Genom sin allmänt omfattade positiva innebörd kan ett ord som ’ärlighet’, framstå som tämligen intetsägande. Det intressanta är därför om ärlighet har någon ytterligare *social innebörd* i folkpartigruppen. Jag har ovan visat hur ett närliggande begrepp, ’hederlighet’, är starkt förknippat med den sakliga läggning som folkpartiet uppvisar. Även kravet på ärlighet förs samman med gruppens höga värdering av saklighet. Charlotte menar att det inom folkpartiet finns ett större krav på ärlighet än i andra partier. Som exempel anges att en ledamot som har en intensiv preferens för en viss politisk lösning, kan välja att vara ärlig och därmed öppet framhålla såväl för- som nackdelar med sitt förslag, redogöra för sin slutsats och

62 Rebecka, Anna (m).
63 Isak, Markus, Maria, Rebecka respektive Eva, Esaias, Adam, Simon (m).
64 Pierre, Charlotte.

argumentera för denna. Oärligt skulle det vara att inte nämna nackdelarna, eller att bara nämna dem i förbigående. Detta senare vore ”manipulation”, och därmed oärligt. Ärlighet, eller frånvaro av densamma, är därför en egenskap som bidrar till respektive undergräver status.[65]

Ett motsvarande synsätt kommer till uttryck när Isabelle skall beskriva vad som motverkar status. Den som vill nå status måste vara att ”lita på” och i detta innefattas det att kunna ”hålla överenskommelser”, men också att man kan ”förmedla information [på ett sådant sätt] så att man delar med sig av det man kan.” [66]

Även Yvonne framhåller ärlighet som en egenskap som bidrar till status, men formulerar den inte som direkt knuten till saklig argumentation, utan mer allmänt som att inte handla så att människor uppfattar sig ”lurade”.[67]

Det finns sålunda en viss anknytning mellan ärlighet och tanken om att politik skall bedrivas som rationell argumentation. De krav som framkommer ger uttryck för ett synsätt som är mer besläktat med forskarens avvägande arbetssätt än med den politiske demagogens strävan att övertyga. Givet folkpartiets hållning att den egna ideologin är så nära sammanbunden med ett rationalistiskt förhållningssätt behöver dessa två roller dock inte stå i konflikt med varandra.

Charlotte nämner vid sidan av kunnighet och ärlighet också mod, vilket understryker hennes resonemang om att folkpartister inte drar sig för att säga det de ser som sanningen, även då den skulle kunna uppfattas strida mot deras eget intresse.[68]

Mod är en egenskap som även anges som det utmärkande för folkpartiets hjälte.[69] Charles menar att gruppens hjälte är den som vågar ”stå upp när det blåser”, den som vågar vara inopportun, vilket enligt honom utgör motsatsen till en populist.[70] Påståendet att populism utgör en av de mest illa sedda egenskaperna inom gruppen, framstår som rimligt givet de starka uttrycken mot oärlighet och ohederlighet. Populism tolkad i negativa termer, rymmer ett element av oärlighet eftersom populisten, genom att vädja till folkets spontana vilja, tenderar att erbjuda enkla lösningar på komplicerade problem, inte sällan mot bättre vetande. Beträffande starkt ogillade egenskaper återkommer ohederlighet mer allmänt formulerat hos Pierre och Isabelle. Isabelle nämner vidare att ”låtsas veta bäst”.[71] Detta understryker ytterligare det nära sambandet mellan ärlighet och saklighet: att låtsas veta bäst är inte bara bedrägeri, utan därtill bedrägeri beträffande den egna förmågan på det område som folkpartiet starkast anknyter till i självbild och norm – kunskap.

Madeleine nämner även ’rättrådighet’ som utmärkande för folkpartiets hjälte.[72] Detta preciseras som ”att alltid veta vad som är bäst. Inte vara vankelmodig.”[73] Att

---

65 Charlotte.
66 Isabelle. Isabelle svarar också ”ärlighet” på frågan om vad som kännetecknar folkpartiets hjälte. Hon utvecklar dock inte detta, utan koncentrerar i stället framställningen till frågan om social förmåga.
67 Yvonne.
68 Charlotte.
69 Folkpartiets hjältebild domineras annars av den människa som förmår förena känsla och förnuft.
70 Charles.
71 Pierre och Isabelle.
72 Vid sidan av ideologisk förankring och stor kunskap.
73 Madeleine.

Madeleine understryker rättrådigheten som just frånvaro av vankelmod förstås väl utifrån den tvehågsenhet som gruppen delvis tillmäter sig själv. Vankelmod är en egenskap som ligger nära den otydlighet och kluvenhet som gruppen både anser sig uppfattas ha, och i viss mån även anser följa av den strävan efter nyanser som man tillskriver sig själv. Detta väcker visst bekymmer, men ses som en svårundviklig konsekvens av intellektuell hederlighet. Vad den rättrådige förmår, är att förena ideal som hederlighet och nyans, med kraften att distinkt urskilja det rätta och att ge ändamålsenligt välavvägda svar utan att framstå som oklar eller vacklande.

Även om Madeleine är den enda som använder beteckningen 'rättrådig', färgas folkpartiets självbild och normer av den hederlighet som kännetecknar den rättrådige.[74] Rättrådighet torde därför ha goda konnotationer i denna grupp. Den del som Madeleine själv poängterar är det att inte vara vankelmodig, en förmåga som folkpartiet delvis anser sig sakna. Rättrådighet har även beröringspunkter med det mod som Charlotte och Charles tillskriver gruppens hjälte, eftersom den rättrådige för att kunna uppfylla kravet på att veta och handla rätt inte sällan måste vara just modig.

Att i hjältegestalten samla egenskaper som man helt eller delvis anser sig sakna, är en återkommande företeelse även i andra partigrupper. I centergruppen framhåller Kristoffer och Agaton som hjälte den person som förmår ge färg och teoretisk stadga åt partiets utfästelser, och på så sätt kan avhjälpa partiets mindervärdeskänslor.[75] I det rationalistiska och av stark gruppnorm formade moderaterna framförs hjälten som den som är modig och vågar satsa, även om resultatet inte blir perfekt.[76] Det framstår alltså som att partierna till viss del överför de egenskaper som man anser sig sakna på en tänkt hjälte. I folkpartiet är Madeleine förvisso ensam om att framföra den rättrådige som partiets hjältefigur. Den omständigheten att den rättrådige besitter egenskaper som gruppen värderar positivt, och delvis anser sig sakna, talar dock för att Madeleines beskrivning är fullt förenlig med den bild som gruppen tecknar av sig själv även i övrigt.

5.3 Social gemenskap

Endast en person berör temat *social gemenskap* i beskrivningen av den egna gruppen, och då från ett tämligen kritiskt perspektiv. Isabelle påpekar nogsamt att hon själv – och därmed också hennes kritik – av olika skäl inte är helt representativ för gruppen som helhet.[77] Även om de invändningar hon har mot gruppen med avseende på temat social gemenskap inte förefaller utgöra en del i gruppens kollektiva självbild, framstår hennes beskrivning av gruppens förhållande till detta tema som trovärdig eftersom den är i överensstämmelse med övriga ledamöters beskrivning av folkpartigruppens föreställning om sig själv som ett (alltför) rationalistiskt parti. Även om hennes beskrivning rör partiets brister avseende temat social gemenskap,

74 *Norstedts stora svenska ordbok* 1986: 1017.
75 Kristoffer, Agaton (c), 6.1.
76 Simon (m), 4.2.
77 Isabelle.

så är den relevant eftersom den fördjupar och understödjer den tidigare slutsatsen om folkpartigruppens kollektiva självbild som i hög grad präglad av föreställningen om sig själv som rationalistisk.[78]

Utgångspunkten för Isabelles kritik är att gruppen borde fästa större avseende vid vikten av social gemenskap inom gruppen. Det är framförallt bland gruppens ledande företrädare som hon säger sig ha iakttagit de tydligaste bristerna på denna punkt. Även om ledningen inom ett parti har ett behov av att ”fokusera”, så borde den tillägna sig en större förmåga att lyssna, även till de ledamöter de inte håller med, samt:

> Att man är litet öppen inför dem som finns runtomkring och ser till att de är med i gemenskapen, för jag tror det är oerhört viktigt för att en grupp skall fungera. Och det brister väl litet grand ibland. (Isabelle)

Hon anser vidare att det framförallt är män som förbiser det politiska arbetets sociala sida. Detta behöver inte nödvändigtvis bero på att man avsiktligt tränger undan människor, utan kan ha att göra med tidsbrist och blygsel menar hon. Icke desto mindre skulle en liten grupp som folkpartiet må väl av att mer beakta den sociala samvaron som sådan. Personligen framhåller Isabelle att efter ärlighet och kunskap anser hon ”stor social kompetens” vara den viktigaste egenskapen hos en politiker. På frågan om denna uppfattning är representativ för gruppen, svarar Isabelle att hon tror att det finns mycket olika inställningar på denna punkt, men att hon själv anser att ”den här sociala kompetensen, öppenheten, beredvilligheten att lyssna till andra, gärna skulle få ta litet större plats” i hennes egen grupp.[79]

Isabelle anger visserligen att egenskaper som att ”trycka ned andra” eller uppträda överlägset i princip är starkt ogillade av hela gruppen – även av dem som gör sig skyldiga till sådant uppträdande. Isabelle menar därmed att det mer än en aktiv nonchalans, rör sig om ett förbiseende, ett ”inlärt beteende” som den handlande själv inte är fullt medveten om.[80]

Även om ingen annan än Isabelle för utvecklade resonemang på detta tema, så framförs närliggande beskrivningar av Yvonne och Pierre. Pierre säger sig starkt ogilla otrevligt uppträdande av slaget ”oförskämdheter i talarstolen”, men med reservationen att det är en personlig uppfattning och att han inte vet om den delas av gruppen som helhet, samt att det därvidlag finns folkpartister som är ”lika goda kålsupare” – också sådana ledamöter som både hos gruppen och honom själv åtnjuter stor respekt.[81] Att uppträda på ett sådant sätt att man undergräver känslan av social gemenskap framstår därmed inte som något som undergräver en persons status, och krav på social förmåga framstår därmed inte som en norm inom gruppen.

Även om denna typ av självkritik inte går igen i gruppens självbild, så finns omständigheter som talar för att den tolkning och de värderingar som Isabelle,

---

78 Isabelle uppfyller även kraven på en god informant.
79 Isabelle.
80 Isabelle.
81 Yvonne och Pierre.

Yvonne och Pierre ger uttryck för skulle ha förutsättning att väcka anklang även hos gruppen i stort. Den omständigheten att gruppen förefaller överens om att man trots att man är stolt över sin rationalism, ändå anser denna inta en för dominerande roll, tyder på att stor sakkunskap inte är ett värde som betraktas som i sig nog.

Ett argument för att social förmåga är en egenskap som i princip värderas högt, kan härledas utifrån gruppbeskrivningen av hjälten. Samtliga ledamöter, utom en, ger en tydlig bild av denne som en person som förmår förena ”kallt huvud med varmt hjärta”.[82] Som nämnts är dock hjältebeskrivningen mer inriktad mot sättet att tänka politiskt, än det mer konkreta samspelet i den egna gruppen. Den enda som knyter gruppens behov av ett större inslag känsla till den egna gruppens sociala miljö är Isabelle.

Yvonne ger uttryck för en i stort sett helt parallell bild, men hennes beskrivning rör inte primärt gruppen utan hur en politiker framträder, och det är avseende framträdandet utåt som behovet av ”social kompetens” påtalas. Enligt henne har partiets bild av hjälten, i meningen ’idealpolitikern’, förändrats, delvis beroende på samhällsförändringen. Tidigare var en person som Per Ahlmark typisk som idealpolitiker: verbal, kunnig, och ”briljant” i både tal och skrift. Med det begränsande utrymme massmedia ger, lämnas sådan briljans inte längre något utrymme:

> Och det går inte på samma sätt att komma [...] på ett landsmöte och imponera bara genom intellektuell briljans. Har att göra med den anitauktoritära stämning som vi har i samhället. [---]. Så den ideale politikern i dag är den som är utåtriktad, har stora kontaktytor, förmåga till empati, lyssna och så. Det där är vi alla medvetna om, inte minst partiledaren, Att vara politiker i dag kräver också att man visar ett engagemang för människor [---] Sen den här pedagogiska delen: förklara, försvara och tala med människor [---]. Man märker tydligt att det är en annan typ av modellpolitiker vi har. [---] En skillnad är att man var mycket mer i huset förr, och levde här, medan det i dag är mer av utåtriktad verksamhet. [Det har skett ett] skifte i idealbilden, och där har kvinnor en fördel – nu gereraliserar jag hårt – kvinnor är mer intresserade av människor och har lättare att tala med människor. (Yvonne)

Yvonne framhåller liksom Isabelle behovet av större social kompetens, förmåga att lyssna, och kvinnors försteg på denna punkt. Samtidigt är perspektiven helt skiljaktiga. Där Isabelle vill se dessa egenskaper komma till uttryck i den egna gruppens arbete, så rör Yvonnes resonemang gruppens utåtriktade verksamhet och retoriska förutsättningar. Dessa två står naturligtvis inte i motsats till varandra. Samtidigt kan det Isabelle beskriver som omedvetenhet på denna punkt, förstås som ett uttryck för att partiet i hög grad resonerar kring betydelsen av känsla och social kompetens som en del av politiken i mer abstrakt mening, liksom av retoriken. Samtidigt glömmer man – i enlighet med vad Isabelle och i viss mån Pierre påstår – att konkret tillämpa dessa principer i gruppens interna arbete.

Beträffande frågan om status återkommer Yvonne på ett mer uttalat sätt till vikten av hur en ledamot uppträder i gruppen som social gemenskap. Som exempel på sådant som motverkar status nämns att ”bara kritisera, vara otrevlig, inte verka

[82] Pierre, Charlotte, Charles, Isabelle, Yvonne.

bry sig". På motsvarande sätt nämner Isabelle, efter stor kunnighet, att man inte bör vara överlägsen utan har en "social kompetens", vilket hon motiverar med att svenskar i allmänhet inte ser upp till en person som är mycket kunnig, även om denna skulle bete sig som "en klump." Denna hänvisning till den mer övergripande svenska kultur som den egna gruppen ingår i, är klargörande som den tyder på att det här handlar om mer grundläggande egenskaper än i Isabelles kritik ovan. Det som både Isabelle och Yvonne beskriver som statusundergrävande är egenskaper eller uppträdanden som utgör fullt ut negativa värden på temat social gemenskap, det vill säga direkt nonchalans eller otrevlighet. Vad Isabelles kritik av gruppen tog fasta på, var snarare att man inte tillräckligt ansträngde sig för att uppnå positiva värden, till exempel genom att mer aktivt verka för gemenskap inom gruppen. Delar av Isabelles framställning, liksom Pierres beskrivning enligt ovan, tyder också på att toleransen för brister i social kompetens är förhållandevis stor – i synnerhet om man jämför med vad som framkommer i centerns, socialdemokraternas och kristdemokraternas beskrivningar av normerna inom deras respektive grupper.[83]

En ytterligare ledamotsbeskrivning som äger relevans i anslutning till detta tema är Charlottes svar på frågan om vad som ger status: "Kunnighet ... ärlighet ... mod. Och omtanke." Det är dock vanskligt att ta detta till intäkt för att omtanken tillskrivs stor betydelse inom gruppen. Anledningen är att Charlotte i en stor del av intervjun uppehåller sig vid beskrivningen av folkpartiet som ett parti som (till skillnad från partierna till höger) representerar förmåga till "medlidande" och inkännande med andra människor, och hon blandar ofta resonemang om den interna kulturen med påståenden som snarare gäller folkpartiets ideologi och socialpolitiska mål. Det är därför vanskligt att avgöra huruvida "omtanke" i hennes fall är knutet till politiken eller till det interna grupparbetet. Vad som ytterligare skall nämnas är att Charlotte, beträffande det interna arbetssättet mer precist, är en av de ledamöter som tydligt framhåller det rationalistiska draget, och som mest uttalat tar ställning för detta, och hon betonar kunskap som en absolut förutsättning för status, vilken aldrig kan kompenseras av till exempel ett stort engagemang, eftersom sådant innebär "tyckande" utan saklig grund.[84]

Temat *social gemenskap* berörs inte mer specifikt i omgivningens beskrivning av folkpartigruppen.

5.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Folkpartiets självbild är vid sidan av vänsterpartiets och miljöpartiets den mest individualistiska. Denna föreställning återspeglas även i omgivningens beskrivning av folkpartigruppen.

På frågan om vad gruppen är stolt över, svarar Isabelle (den ledamot som för övrigt är mest uttalat kritisk till gruppens kultur) att det hos de respektive

[83] Se nedan 6.3, 7.3, 8.3.

[84] Charlotte är även problematisk som informant eftersom hennes beskrivning har få inslag av problematisering, och resonemang kring de målkonflikter som följer av de påståenden hon gör.

individerna finns en stolthet över att man som ensam representant i utskottet har ett stort inflytande, att man är med och formar politiken inom ett helt område, och därmed anser att man har en större vikt som enskild än vad hon uppfattar som vanligt i andra partier. Även om det finns partiprogram så tillmäter gruppen individens omdöme stor vikt. På frågan om vad som ger status svarar hon vidare att i gruppen kan nära nog alla känna att de har status, och att man därmed skiljer sig från de större partierna, där (som hon tror) det är fem—sex personer som slåss om all status.[85]

Även Yvonne framhåller den individualistiska kulturen som en fördel i gruppens arbete, samtidigt som hon som myntets baksida ser de motsättningar som finns i gruppen och som i och med frånvaron av ett starkt kollektiv ges större uttrycksmöjligheter. Gruppens litenhet anses dock bidra till ett behov av att hålla ihop utåt, trots uttalade starka enskilda viljor, varför dessa motsättningar inte visas för omgivningen. Även Pierre uppfattar att man som personer är ”ganska individualistiska” och att det ”spretar ganska mycket inom riksdagsgruppen”. Han påtalar att detta ger gruppen en del svårhanterliga problem, men att man trots splittring ändå förmår hålla en enad fasad utåt.[86]

De flesta partier rymmer sannolikt olika falanger och grupperingar vilka kan verka mer eller mindre öppet. Utmärkande i folkpartiets fall är dels att frågan uttalat knyts till styrkan hos individuella ledamöter, dels att dessa motsättningar erkänns och anges som något som öppet behandlas i gruppen. Till detta skall läggas att ledamöternas beskrivning inte framstår som skönmålningar, utan även tar fasta på de problem som följer av starka individer i en grupp som ytterst måste hålla samman. Allra tydligast blir detta i Pierres fall, vars framställning framförallt uttrycker oro över svåröverbryggliga motsättningar.

På frågan om vad som skänker status nämner Pierre och Charlotte visserligen att man inte bör avvika alltför mycket i politiska åsikter. Det är dock svårt att tolka detta som ett uttryck för kollektivism. För det första kan ”alltför mycket” innefatta ett vitt fält, och för det andra är ett sådant påstående angående ett parlamentariskt verkande parti i sig knappast ett stöd för att partiets kultur skulle vara kollektivistisk.

En mer ingående beskrivning av arbetssättet i gruppen tyder också på att toleransramarna inom folkpartiet är förhållandevis vida. Om en ledamot på egen hand och utan tillåtelse handlar på ett sätt som gruppen i efterhand uppskattar så vinner ledamoten erkännande. Att inte vinna uppskattning för sin självständighet är av naturliga skäl mindre meriterande, men i vissa fall bättre än att inte göra någonting alls. Madeleines beskrivning rymmer följande citat:

---

85 Isabelle

86 Yvonne och Pierre. Föreställningar om förhållandet mellan kollektivism och individualism i det parlamentariska arbetet går delvis också igen i folkpartisternas beskrivning av sin omgivning. Madeleine anser att såväl socialdemokraterna som moderaterna framstår som kollektivistiska grupper, och så även i viss mån Pierre. Charlotte menar att alla övriga partier med undantag för v och mp uppfattas som starkt kollektivistiska och att detta också tar sig tydliga uttryck genom sättet att framträda och en likriktning vad avser yttre attribut.

> Man behöver inte lyckas varje gång men slagsidan skall vara ditåt. Där tror jag vi har en skillnad i vår kultur. Helt legitimt att alla tar risker, plattare på så vis. En moderat skulle ju kunna åka på stryk även om han gjorde ett perfekt utspel – bara för att han inte hade tillåtelse. (Madeleine)

Avgörande för en persons status är sålunda att ledamotens självpåtagna handlingsfrihet åtminstone i längden gagnar gruppen. Däremot krävs inte framgång varje gång utan det finns en tolerans gentemot inledande misslyckanden också för en friseglare[87] – enligt principen *skönare lyss till en sträng, som brast, än att aldrig spänna en båge*.

En omständighet som ger ytterligare stöd för slutsatsen att folkpartiet betraktar sig som en grupp präglad av individualism, är vad som framstår som frånvaron av jantelag. I samtliga övriga partigrupper återfinns åtminstone någon ledamot som anser jantelagen vara stark, så inte inom folkpartiet. Slutsatsen stärks av att vid det enda tillfälle då jantelagen omnämns, är det från ett helt annat perspektiv. Pierre hävdar att:

> Vi [i folkpartigruppen] är kunniga och det finns en beundran för vår kunnighet [hos andra partier]. Samtidigt finns det en jantelagshistoria: *'Ni kan ju så mycket ...'*, och dessutom attityden att skoja med det: *'Vet Bästerberg'*. (Pierre)

Pierres påstående om att det är från sin parlamentariska omgivning som folkpartisterna påminns om jantelagens påbud, ges även visst stöd i denna *omgivningens beskrivningar* av folkpartiet. Socialdemokraten Svea är irriterad över att folkpartiet inte inser sin begränsning som litet parti, och liknar det vid ”musen som röt”. Hennes partikamrat Folke uttrycker något av samma verklighetsbeskrivning, men värderar den på motsatt sätt när han påtalar att folkpartigruppen är föredömlig avseende förmågan att uppträda självständigt både som individer och grupp, och framhåller att man vid sidan av vänstergruppen är den som mest framgångsrikt lyckas ge utrymme för pregnanta individuella profiler.[88] Liksom Svea berör Folke gruppens goda självförtroende när han roat påpekar att folkpartiets partibeteckning torde vara den mest flitigt förekommande i riksdagstrycket, och detta genom uppsjön av högburna proklamationer av typen ”*Vi folkpartister!*” Han bedömer att det inte finns något parti i riksdagen som är lika ohejdat stolt över de egna idéerna och det man representerar som parti.[89]

Även om folkpartiets självbild inte rymmer uppfattningen om att man skulle vara en homogen grupp, så har omgivningen en föreställning om att den är likriktad vad beträffar yttre attribut. För centerpartisten Helena framstod de samtliga som korrekta tjänstemän, medan Siv menade att på motsvarande sätt som

---

87 Madeleine.

88 Göte (s) anser att folkpartiet var det enda parti som visade mod och självständighet i den invandringspolitiska diskussion som ny demokrati förde upp på dagordningen i början av 1990-talet, och att man – till skillnad från t.ex. socialdemokraterna – förmådde ta sig ur denna med oanfrätt heder. Utifrån detta går visserligen inte att dra slutsatser om individualism inom partiet, men det tyder på en självständig läggning åtminstone som grupp betraktad.

89 Svea, Folke (s).

kristdemokratiska män liknar Alf Svensson så liknar folkpartistiska ledamöter Lars Leijonborg.[90]

Om det är korrekt som vissa omgivande ledamöter påstår, att folkpartiets långvarigt minskande väljarstöd lett till mer av osäkerhet och nervositet (Gerda (s)) liksom ett behov av att visa sig på ”styva linan” (Svea, (s)), så ger genomgången sålunda visst stöd för att gruppen inte bemöter detta med minskat utrymme för gruppindividen utan snarare tvärtom.

5.5 Kulturen i folkpartiets riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser

Politisk förmåga

Beträffande temat politisk förmåga har folkpartigruppen en självbild som är sakinriktad och tydligt rationalistisk. Erfarenhetens vikt som grund för kunskap framhålls inte särskilt, även om erfarenhet i kombination med känsla och engagemang framträder som ett ideal som intar en stark ställning i folkpartiets föreställning om hur man skulle vilja vara utan att riktigt förmå det. Till skillnad från hos moderatgruppen har känslans roll i politiken en positiv laddning, och avspeglas tydligt i gruppens hjältegestalt vilken karakteriseras av förmågan att kombinera känsla och förnuft.

Gruppen har en uppfattning om förhållandet mellan den egna ideologin och (rationalistisk) kunskap som i viss mån liknar moderaternas. Inom bägge partier finns en föreställning om att den egna ideologin tillhandahåller objektiva svar, men hos folkpartiet sker detta mer indirekt än hos moderaterna, genom att liberalismen anses förknippad med ett rationellt sätt att tänka och dra slutsatser. Detta gör att folkpartiets tillämpning av rationalismen lämnar ett större utrymme för problematisering och reflektion, och därmed blir mer kritisk till sin karaktär. Givet att det metodiska tillvägagångssättet varit det rätta, finns dock en viss rigiditet i förhållande till de svar man slutligen erhåller. I slutänden tenderar därmed folkpartiet – liksom moderaterna – att behandla åsikter som om de vore fakta. En rationalistiskt inriktad tankeprocess utgör kriteriet för korrekta slutsatser – övervägande uttryckt som eftertanke eller samtal framhålls dock inte särskilt. Det begränsade utrymmet för övervägande av olika slag belyses också av en ledamots önskan om att gruppens ledande företrädare kunde bli mer lyhörda överhuvudtaget, och i synnerhet för alternativa infallsvinklar.

Beträffande det politiska hantverket rör resonemangen uteslutande gruppens föreställningar om sina brister på det retoriska området. Vad som uppfattas som en oförmåga att tydligt förmedla sitt politiska budskap, inte minst i massmedia, förklaras med gruppens vilja att vara nyanserad och ge utrymme för komplicerade sammanhang. Gruppens retoriska problem är därmed bara till viss del likartat som det som beskrevs hos moderatgruppen. Folkpartiet bekymras inte främst av att

[90] Helena (c); Siv (kd).

man skulle framstå som hårdhjärtade, utan att den typ av saklighet man representerar gör att man framstår som vacklande eller otydlig.

Frågan om taktik berörs inte alls av folkpartisterna själva, och i den lilla utsträckning gruppens relativt positiva inställning till kompromisser berörs, är det som ett uttryck för gruppens föreställning om att en rationalistisk tankeprocess per definition leder fram till vad som är bäst för alla. Det finns också vissa tecken på att gruppens enträgna vilja att fullt ut motsvara den kritiska rationalismens krav gör att man tenderar att begränsa sina handlingsmöjligheter.

Slutsatsen blir att gruppens bild av sig själv som rationalistisk är mycket stark, med det tillägget att man betraktar sig som en rationalistisk grupp som skulle önska en förmåga att ge känsla och engagemang ett större utrymme i sättet att tänka politiskt. Beträffande det rent rationalistiska draget är *samstämmigheten* fullkomlig i och med att samtliga sex ledamöter framhåller denna sida som utmärkande för gruppen. *Koherensen* är betydande genom att alla ledamöter utom en framhåller rationalistisk förmåga som både norm inom gruppen och utmärkande för gruppens hjältefigur. Bilden av den senare är dock sammansatt genom förmågan att kombinera rationalism med känslighet. Det rationalistiska draget kan också antas komma till *uttryck* gentemot den parlamentariska omgivningen: alla grupper utom miljöpartiet ägnar stort utrymme åt bilden av folkpartiet som ett tydligt rationalistiskt parti. Några ledamöter påtalar till och med att detta drag är så tydligt att folkpartigruppen framstår mer som tjänstemän än politiker. Av särskild relevans är att moderaterna, det parti som vid sidan av folkpartiet starkast betonar rationalismens vikt, i hög grad uppfattar folkpartiet som en själsfrände på detta område. Som jag visat framstår rationalismen i folkpartiet som av ett mer kritiskt slag.

Politisk ansvarskänsla

Till skillnad från hos moderaterna lever temat politisk ansvarskänsla en tämligen undanskymd tillvaro i folkpartigruppens självbild. De resonemang som förs på denna punkt tyder på att partiets föreställningar kring vad som är politiskt hederlighet och anständighet är nära knutna till vad gruppen uppfattar som sitt rationalstiskt präglade sätt att uppträda. Därmed kan en stor del av självbilden avseende temat politisk förmåga också betraktas som ett uttryck för gruppens bild av sig själv beträffande ansvarskänsla. Utifrån en sådan tolkning så är folkpartiet i synen på sig själv som ansvarskännande lika samstämmig, koherent och uttrycksfull som enligt ovan.

Beträffande det mer specifika uttryck för ansvarskänsla som rör den principiella inställningen till konsekvens respektive praktisk handlingsförmåga, så beskrivs denna bara av ett par ledamöter. Samstämmigheten mellan dessa två är hög, även om de har olika infallsvinklar på sin respektive beskrivning av en och samma företeelse. Den ena menar att folkpartiets hållning är den att varje parti som motsvarar högt ställda krav på rationalistisk förmåga, också kan göra anspråk på den samlande roll som regeringsbäraren representerar. Den andra menar att folkpartiet har en föreställning om att det rationalistiska arbetssätt som gruppen företräder per definition leder fram till det allmänna bästa, och därmed behöver gruppen inte

ställas inför några målkonflikter: vad som är bäst enligt folkpartiets kritiskt rationalistiska sätt att resonera anses vara bäst för alla, och därmed ställs inga krav på eftergifter från någon sida.

Denna infallsvinkel på temat ansvarskänsla berörs inte i anslutning till frågan om normer och ideal, men förefaller däremot komma till *uttryck* i det praktiska parlamentariska arbetet. En moderat ledamot menar att det som gruppen själv beskriver som rationalistisk konsekvens, från moderat håll uppfattas som oresonlighet. En socialdemokrat ger något av samma verklighetsbeskrivning, om än från ett annat perspektiv, när hon påtalar den omständigheten att folkpartisterna är så angelägna att vara ärliga (en oundgänglig del av rationalismen enligt folkpartigruppen) att de ibland till och med skadar sin egen sak. Sammanfattningen visar att föreställningar kring politiska kompromisser och handlingsutrymme intar ett betydligt mindre utrymme i folkpartiets självbild än hos många andra partigrupper.[91] Om än mindre uttalad, rymmer denna del i självbilden inte några motsägelser.

Social gemenskap

Temat social gemenskap framstår som frånvarande i folkpartigruppen. Ett par ledamöter berör temat som en kritik av att gruppen inte tillmäter detta område större vikt, men båda nämner att detta är deras personliga uppfattningar och att de inte uppfattar detta som ett område som gruppen som helhet fäster uppmärksamhet vid. Att frågan inte är av vikt stärks av rationalismens ställning som både norm och ideal – även om vissa ledmöter påpekar att arrogans inte är väl sedd så behöver sådan inte hota en ledamots status förutsatt att denne uppfyller gruppens krav på rationalistisk kunskap.

Gruppstyrka

En betydligt starkare självbild framträder avseende det tema som rör gruppens styrka över individen. Folkpartiet är också det enda av samtliga partier där frågan om jantelag inte aktualiseras inom gruppen, utan med avseende på andra gruppers föreställning om att gruppen har ett självförtroende som deras storlek inte skulle medge. Även om *samstämmigheten* inte framträder som lika hög som i fråga om temat politisk förmåga så är den betydande i och med att fyra av sex ledamöter framhåller att folkpartigruppen präglas av individualism. En viss *koherens* finns också: i det fall temat berörs i anslutning till frågan om gruppens normer så bekräftas bilden av folkpartiet som en grupp som ger ett, med parlamentariska mått mätt, stort utrymme åt enskilda ledamöter. För detta talar också en ledamots beskrivning av folkpartigruppen som en grupp där nära nog samtliga ledmöter i kraft av sin förmåga har hög status. Bilden av sig själv som individualistisk förefaller också ta sig *uttryck* gentemot omgivningen. Temat berörs i liten utsträckning, men de kommentarer som finns stödjer huvudsakligen bilden av en individualistisk grupp, om än

[91] Jfr t.ex. moderaterna (4.2), centern (6.2), socialdemokraterna (7.2) och vänsterpartiet (9.2).

med reservation för att ett par ledamöter uppfattar folkpartigruppen som likriktad beträffande yttre attribut.

6. Centerpartiets riksdagsgrupp – de pragmatiska

Kapitelrubriken – *de pragmatiska* – hänvisar till den del i centerns självbild som kommer till uttryck med avseende på både politisk förmåga och ansvarskänsla. Gruppen betraktar sig som pragmatiker i två avseenden. För det första genom att de ser sig som företrädare för en form av sakkunskap som stödjer sig på praktisk erfarenhet och det vardagligt konkreta snarare än abstrakt teoretiska kunskaper och intellektuell briljans. För det andra såtillvida att centern uppfattar sig som en grupp som värderar praktiska resultat högre än ideologisk renlärighet, och därmed intar en välvillig inställning till kompromisser och samförståndslösningar. Den omständigheten att gruppens pragmatism går igen i synen på såväl politisk förmåga som ansvarskänsla gör att dessa två uttryck för pragmatism understödjer och förstärker varandra.

Centerns riksdagsgrupp var vid undersökningstillfället den femte största av sju partier. Den bestod av 18 ledamöter, varav sex stycken intervjuats och här givits namnen: Agaton, Agnes, Helena, Sofia, Kristoffer och Katarina.[1] Partiordförande var Maud Olofsson.

6.1 Politisk förmåga

Vad beträffar temat *politisk förmåga* är centergruppens självbild tydligt sakinriktad, samtidigt som den också skiljer sig från den hos moderaterna respektive folkpartiet. Som kunskapens grund framhåller centergruppen nära, praktisk erfarenhet i kombination med övervägande och eftertanke, snarare än teoretisk sakkunskap och analytisk förmåga. Praktiska resultat och möjligheten att faktiskt genomföra de egna idéerna intar vidare en mer framträdande roll än idéerna som sådana. Detta innebär inte att centergruppen inte skulle förespråka intellektuell skärpa i resonemangen, men inte uttryckt som teoretiska resonemang, utan genom att föra ned abstrakta problem till en mer vardagsnära nivå, och anknyta dem till praktisk erfarenhet. Denna form av saklighet, där tyngdpunkten läggs vid erfarenhet samt eftertanke återspeglas i både kollektiv självbild och normer.

Genomgående i självbeskrivningen är sålunda bilden av en grupp som når kunskap genom att stå med båda fötterna på jorden, ta sig tid och ta hänsyn till den närliggande praktiska erfarenheten. Helena beskriver detta på följande sätt:

> Signifikativt för oss är att vi nog är ganska trygga människor som står med bägge fötterna på jorden. Fladdrar inte i väg så lätt utan när nya frågor dyker upp så skall vi ventilera dem ganska väl innan vi ändrar ståndpunkt. Vi vill nog gärna ha, jag skall inte

[1] *Riksdagens ledamöter 1999/2000*: 146.

> säga både hängslen och livrem, men vi vill veta vad det innebär om vi ändrar oss i politiska frågor, vilka konsekvenserna blir. (Helena)

Hon ger som exempel det tillfälle då ett politiskt känsligt förslag kom att skilja riksdagsgruppens inställning från ett befintligt stämmobeslut. Vid detta tillfälle tog berörda ledamöter sig god tid att grundligt fundera över konsekvenserna av en ändring, och drog sedan slutsatsen att man i riksdagen skulle rösta för förslaget, trots att man därmed gick mot stämman. Detta skedde dock först efter ”moget övervägande och studiebesök”.[2] Det vill säga eget övervägande kombinerat med ett försök att skaffa sig den nära, konkreta erfarenhet som var möjlig för dessa ledamöter att tillägna sig, eftersom knappast någon hade en mer direkt erfarenhet på det givna området.

Också Agnes framhåller det jordnära draget när hon tecknar bilden av centern som ett parti ”utan krusiduller.” Hon nämner vidare att en fråga som diskuterats i gruppen är att centerpartiet strävar efter att vara ”rejäla” och inte uppträda lättsinnigt eller slarvigt. Hon anser att man borde försöka vara mer djärv och ”ta ut svängarna”.[3] Helena ger uttryck för en liknande kritik, då hon hävdar att eftertänksamheten lätt får till följd att centerpartister hamnar i bakgrunden. Anledningen är att de flesta i gruppen inte är så ”talträngda” och till skillnad från många andra partiföreträdare inte ”pratar för pratandets skull” eller ”begär ordet i tid och otid”. Detta medför en benägenhet att ”lyssna” snarare än att ”ta för sig” – vilket kan vara både en brist och en tillgång.[4]

Agaton ger motsvarande beskrivning och anser att den delvis hänger samman med partiets vilja att stå som representanter för ”småfolket”. Abstrakta teoretiska resonemang tas lätt till intäkt för elitism, något mycket illa sett i centergruppen.[5] Agaton framför viss kritik mot detta drag, och menar att gruppens benägenhet att främja det jordnära, det konkreta liksom oviljan att krångla till saker kan gå till överdrift:

> Inom centern hyllas väl inte – som på många andra håll i samhället – den intellektuella akademiska skolan. Visserligen var Hedlund juris doktor och vi har väl två, tre stycken med akademisk grundexamen men det [draget] är ganska typiskt. [---] Jag tycker att det är nåt positivt att stå på småfolkets sida, men jag motsätter mig akademikerförakt. [---] Hyllandet av småfolket kan glida över i att man fnyser åt professorer och det tycker jag inte är bra. Här är balansgången igen: vi skall vara skeptiska mot auktoriteter, men å andra sidan bör man acceptera och hylla kunskap. [---] När vi [till exempel] bjuder in experter att komma till riksdagsgruppen eller utskottet, så finns det många av oss som kan säga om professorer eller företagsledare att: *'Nu kommer några såna där räknenissar. Räknenissar!'* De pratar ju på ett sätt som för många är [främmande]. Alltifrån att det är mycket utrikiska med så är det en svaghet i vår grupp. Man möter begrepp och ord som man inte är van vid. (Agaton)[6]

---

2 Helena.
3 Agnes.
4 Helena. Även Sofias beskrivning rymmer uppfattningen att man inte särskilt uppskattar tal för talets skull.
5 Agaton.
6 Jfr klassificeringen av centergruppen som en *falangstär* i kulturteoretisk mening, nedan 12.2.4.

Agatons beskrivning skänker ljus åt ledamoten Kristoffers ordval i beskrivningen av gruppens syn på vänsterpartiets grupp. De centerpartister som kommenterar vänstern är i huvudsak uppskattande, och detta med hänvisning till att vänsterpartisterna anses vara arbetsamma, kompetenta, pålästa.[7] Även Kristoffer säger sig uppskatta denna grupp, men anser att vissa av vänsterpartisterna möjligen är ”förlästa i den gamla vänsterlitteraturen”. Givet Agatons beskrivning av centergruppen som skeptisk mot det teoretiska, framstår uttryckssättet som betecknande. Dels är det att notera att den enda gång en centerpartist uttrycker misstro gentemot vänsterpartiets kommunistiska arv så sker det med hänvisning till den socialistiska teoribildningen. Dels framstår det som signifikativt att den enda gång uttrycket ’förläst’ uppträder i samtliga de intervjuer som genomförts, så yttras det av en centerpartist.[8] Det finns därför stöd för att Kristoffers ord utgör ett kulturellt *uttryck*.

Som kommentar till centergruppens obenägenhet att ta till sig teoretiska resonemang, framhåller Agaton gruppens behov av en engagerad ideolog, och detta av två skäl. För det första för att ge den ideologiska tydlighet som det parlamentariska uppdraget kräver. Behovet omfattar samtidigt en intellektuell dimension, genom att centern ofta känner sig osäker vad gäller teoretiska resonemang.[9] Sofia i sin tur menar att osäkerheten i förhållande till det abstrakta inte bara kommer till uttryck när centerpartisten möter utomstående experter, utan påtagligt försvårar det parlamentariska arbetet. Av det teoretiska förhållningssätt den lagstiftande makten förutsätter, följer med nödvändighet distans och abstraktioner av ett slag som ligger långt ifrån det praktiskt inriktade arbetssätt den typiske centerpartisten föredrar:

> Många av oss tror jag [---] inte känner sig hemma som rikspolitiker [för] att många av oss är praktiska genomförare. Lagstiftning är teori, som vi ser effekten av kanske ett år efter ett beslut och då kommer den debatt som vi tycker borde ha kommit tidigare när vi kunde ha en relation till det beslut som vi är för eller emot. Och det tror jag gör att vi är dåliga på att få ut ett nationellt förhållningssätt i våra frågor kopplat till vår idébas. Just på grund av att vi har med oss [frågan]: Hur ser detta ut i verkligheten, i genomföranderollen? Och missar vi det har vi också svårt att formulera den teoretiska delen, var detta bottnar i vår ideologi. Det är vi inte särskilt bra på. [---] Vi stärker en bild av oss att inte klara av att föra en tydlig politik, och [kan inte visa] varför vi för en politik på ett nationellt plan. I utskott tror jag att vi har var och en av oss, en förmåga att bryta ned det till de enskilda människorna, i den praktiska vardagen. Det tror jag är vår styrka. [---] Många av våra diskussioner i [riksdags]gruppen har det förhållningssättet så jag kan tänka mig att det slår igenom ute i utskotten. (Sofia)

I frågan om vad som ger status anges som grundläggande förutsättning kunskap och i ett fall klokhet (ledamoten Sofia) och liksom i självbeskrivningen beskrivs

---

7 Agaton, Helena, Sofia, Katarina.

8 Kristoffer. Ett flertal ledamöter framhåller (och kritiserar) det kommunistiska inslaget vid beskrivningen av vänstergruppen. (t.e.x. Madeleine (fp), Maria (m), Erland (s), Esaias (m), Signe (s)) Kristoffers fall är dock det enda då en ledamot tar fasta på just teoribildningen i anslutning till vänsterns ideologiska arv.

9 Agaton.

kunskapen som förenad med eftertanke och erfarenhet.[10] För att uttrycka vad som ger status nämner Sofia om en ledamot med hög status att denne inte är ”charmerande, inte den störste talaren” men däremot besitter en ”eftertänksamhet, en klokhet” som gör att ledamoten har gruppens öra. Ledamoten åtnjuter också stor respekt för sin långa erfarenhet av olika ”praktiska” politiska uppdrag, trots en tillvaro i bakgrunden.[11]

I enlighet med det praktiska förhållningssätt som präglar centern nämns också förmågan att vara konkret.[12] Agaton, Kristoffer och Helena framhåller vidare den talang som består i att att inte bara besitta kunskap, utan också kunna förmedla denna till gruppens övriga ledamöter på ett tydligt sätt.[13]

Kristoffer framhåller även vikten av att kunna uttrycka sig väl, i synnerhet muntligt, med preciseringen att detta gäller den situation då man för interna resonemang i gruppen. (Snarare än att vara en skicklig talare handlar det sålunda om att vara vad som skulle kunna betecknas en skicklig samtalare.) Att uttrycka sig väl definierar Kristoffer som ”Någorlunda kortfattat, koncist, välformulerat, gärna med inslag av en humoristisk klackspark, lättsamt på det sättet.”[14] En liknande beskrivning återfinns hos Agnes som också nämner det att vara koncis, liksom att det uppskattas mycket om man är litet ”klurig” (jämför Agatons ord om att listighet uppskattas).[15] Agaton formulerar det som att det gäller att inge de andra en känsla av trygghet. På frågan om vad som ger status svarar han följande:

> Förmågan att genom att föra ett resonemang också kunna föra över en trygghet till de andra [---] och därigenom få de andra att förstå de praktiska konsekvenserna av de här komplicerade frågorna. För alla är vi vilsna, utom möjligen när det gäller de frågor som ligger en närmast om hjärtat. Det inger trygghet, det skapar auktoriet. När man sitter runt bordet [så kan man ställa frågan] *''Nej, men hur gör vi med den här frågan Nisse.'* Och så kan Nisse förklara. (Agaton)

Att föra invecklade resonemang, att tillägna sig ett akademiskt sätt (av Agaton delvis definierat som en förkärlek för tekniska termer), är ingenting som verkar statushöjande. Att komplicera saker är förvisso inte något som i sig behöver sänka en ledamots status, men samtidigt finns en risk för att detta uppfattas som ”snobberi”, en företeelse som inte är väl sedd.[16]

Det effektivaste sättet att mista status hos centern, förefaller annars vara att bryta mot idealet om eftertänksamhet, antingen genom att vara talträngd[17] och/eller gernom att ta upp ovidkommande frågor och haka upp sig på detaljer.[18] Agaton påpekar att gruppen störs av människor som inte är ”intellektuellt rediga” i ordets

---

[10] Helena, Katarina, Agaton, Kristoffer, Agnes och Sofia. Det ord som går igen oftast är eftertänksamhet (Kristoffer, Sofia, Helena, Agnes).
[11] Sofia.
[12] Katarina, Agaton, Kristoffer.
[13] Agaton, Kristoffer, Helena.
[14] Kristoffer.
[15] Agnes.
[16] Agaton.
[17] Kristoffer, Sofia.
[18] Katarina, Helena, Agaton.

mer allmänna mening. Ett citat från Kristoffer sammanfattar detta: ”sådana som pratar jämt i alla frågor, låter känslorna springa iväg med förståndet. Inte förmåga att vikta, alla frågor blir lika viktiga.”

Att centern fäster stor vikt vid förmågan att prioritera, ges ytterligare tyngd av att ledamoten Katarina påtalar att detta präglar gruppen. På frågan om vad som motverkar status svarar hon följande:

> Att man tar upp en massa ovidkommande frågor på mötena, [det] finns en otålighet där. Att man tar upp saker som de inte tycker hör till frågan, [som] inte [är] tillräckligt sakliga. [Framförallt] det manliga [sättet], kvinnorna är inte riktigt så. [---] Jobbar man med litet udda frågor, litet kontroversiella, så får man inte status någonstans, inte i gruppen heller. [---] Engagemang i sig räcker inte. (Katarina)

Att ta upp ovidkommande frågor är sannolikt ingenting som är uppskattat hos något parti, men det framförs oftare och med betydligt större eftertryck hos centern. Detta kan tolkas på två sätt. Det kan vara knutet till gruppens uppfattning om sig själv som eftertänksam. Att ta upp perifera frågor kan vara ett tecken på spontanitet, en egenskap som delvis går mot tanken om eftertänksamhet, och därmed också mot en av de egenskaper som gruppen både tillskriver sig själv, och som utgör en norm. Det kan också vara uttryck för den större öppenhet som, allt annat lika, torde prägla den mindre riksdagsgruppen. Ledamöter tillåts och törs uppträda på ett sätt som inte är helt förenligt med normen. (Detta pekar vidare mot temana gruppstyrka och social gemenskap.)

Den skepsis gruppen rymmer gentemot det mångordiga, skall även betraktas i ljuset av föreställningen om att man inte skall krångla till saker och ting. Utförliga resonemang som i en annan grupp skulle tas som uttryck för en benägenhet att problematisera och teoretisera, betrkaktas inom centern som överflödiga – det teoretiska resonemanget har därmed en annan *social innebörd* i centergruppen än i till exempel moderat- och folkpartigrupperna.

Att centern samtidigt delar moderaternas och folkpartiets saklighetsinriktning, framgår av den samstämmiga bild som ledamöter för dessa grupper ger av miljöpartiet. Faktum är att centerns sätt att beskriva denna grupp uppvisar störst likheter med moderaternas, och i båda fallen är det vad som uppfattas som inslaget av osaklighet och känslosamhet som berörs. Agaton, Sofia, Katarina och Helena beskriver alla miljögruppen med ord som uttrycker en uppfattning av gruppens arbete som planlöst och inte entydigt sakgrundat, ”impulsiva människor, som lätt fladdrar iväg” och som inte alltid ”tänker efter före”.[19] Miljöpartiets grupp uppfattas därmed som avlägsen den erfarenhetsnära saklighet och eftertänksamhet som centern tillmäter sig själv.

Utöver sakligheten är det ett par ledamöter som berör temat politisk förmåga uttryckt som taktik. Sofia pekar på gruppens skicklighet som förhandlare och Agaton menar att gruppen som en följd av sin pragmatiska läggning hyser uppskattning för en egenskap som listighet, att ha ”en räv bakom örat” – även om Agaton själv påpekar att begreppet ligger på en skala som sluttar mot ohederlighet

[19] Agaton, Sofia, Katarina och Helena.

(denna aspekt av temat politisk förmåga kommer även att behandlas i anslutning till temat ansvarskänsla).

Beträffande politisk förmåga uttryckt som retorisk skicklighet, så är självbilden kritisk. Gruppens huvudsakliga problem består i att man anser sig uppfattas som otydliga av omgivningen. Otydligheten anses inte enbart hänga samman med den ideologiska mittenpositionen, utan knyts i hög grad till gruppens välvilliga inställning till kompromisser och därmed temat ansvarskänsla (nedan 6.2), men flera ledamöter påtalar även gruppens jordnära, praktiska inriktning och motvilja mot det teoretiska som orsak till gruppens bristande förmåga på denna punkt.[20]

Sofia anser att gruppens otydlighet har sin grund i den konflikt som uppstår då centerpartisten skall verka på lagstiftande nivå. Som nämnts känner sig den typiske centerledamoten främmande i rollen som rikspolitiker på grund av det lagstiftande arbetets teoretiska prägel. Centerpartisten har svårt att framföra sitt politiska budskap på så sätt att det nationella perspektivet ges en tydlig anknytning till den praktiska erfarenhet som utgör gruppens styrka. Därmed framstår partiet som otydligt, och rentav överflödigt i nationell parlamentarisk verksamhet.[21]

Även Agaton menar att avsaknaden av teoretiskt förhållningssätt skadar gruppens framställningsförmåga. Detta beskrivs delvis som en följd av att centern inte har någon teorianknuten och tydlig ideologi. Där de andra partierna kan hänvisa till Marx, Keynes, Friedman med flera avancerade teoretiker står centern med Gustaf Jonnergård och Gunnar Hedlund som främsta tänkare, påpekar han självironiskt. Även Agaton knyter centerns otydlighet till bristen på teoretiskt förhållningssätt, och menar därför att den person som kan föra fram ett tydligt ideologiskt budskap på ett engagerat och dramatiskt sätt kommer att bli den ”återfunna sonen eller dottern”.[22] Agaton understryker samtidigt att den typ av brinnande engagemang och ideologisk tydlighet som centern skulle behöva hos sin ledare inte är någonting som den vanlige centerpartistiske ledamoten ser som något önskvärt hos var och en i gruppen, och det blir därmed än tydligare att den hjältefigur Agaton framhåller representerar egenskaper som gruppen saknar.

Ett liknande resonemang återfinns hos Kristoffer, som även han framhåller att hjälte för centerpartiet kan den bli som avviker positivt från det drag av vanlighet och slätstrukenhet som finns inom partiet, som gör sig massmedialt, som genom att vara ”estradör” och ”retoriskt skicklig” kan ge uttryck för ett starkt engagemang.[23] Framhållas skall också att Agaton avslutar med orden att denne engagerade ideolog även bör besitta centerdrag som pragmatism och samarbetsvilja, samt ha rätt härkomst, det vill säga helst ”Stå med fötterna i potatislandet.”[24] En annan variant av denna önskade syntes mellan lugn och tydlighet, anser sig Agnes finna hos Torbjörn Fälldin: ”Jordnära, står med fötterna på jorden och inte bara en vindflöjel

[20] Kristoffer, Sofia, Agaton.
[21] Sofia.
[22] Agaton.
[23] Kristoffer.
[24] Agaton.

utan raka direkta budskap utan krusiduller."[25] Därmed antyds en kluvenhet: å ena sidan anser sig gruppen behöva mer av tydlighet (vilket enligt Agaton skulle förutsätta ett teoretiskt förhållningssätt). Å andra sidan vill centerpartisten se en ledare som – i enlighet med gruppens sätt att betrakta kunskap – inte krånglar till saker och ting (vilket teorier förvisso ofta gör).

Den självbild som centergruppen ger uttryck för avspeglas väl i *omgivningens bild*. För det första berörs gruppens praktiskt inriktade saklighet i stor utsträckning. Ett antal ledamöter från flera partigrupper beskriver gruppen som jordnära med avseende på sättet att tänka., såtillvida att man inte är intresserad av system, teori och struktur.[26] Charlotte menar att centergruppen präglas av ett långsammare sätt att resonera, vilket till skillnad från folkpartiets tankesätt är fritt från problematiseringar och teoretiska resonemang och mer präglas av eftertänksamhet.[27] Eftertänksamheten är också någonting som Ingrid (s) framhåller som utmärkande för centergruppen.[28]

Ett par folkpartister påtalar även den vanlighet som Kristoffer framhåller som utmärkande för centergruppens typiske ledamot,[29] och ett par av dem menar att gruppen har en närmare anknytning till vanliga människor än många andra partier.[30] Även socialdemokraten Gunilla framhåller centerns folkliga förankring, och den omständigheten att de har mycket kontakter med vanliga människor från olika grupper – något hon knyter till centerns folkrörelsebakgrund.[31] Just folkrörelsebakgrunden är någonting samtliga socialdemokrater framhåller, och i de flesta fall ger som förklaring till den närhet socialdemokraterna känner för centern.[32]

Bilden av centergruppen som praktisk snarare än teoretisk kommer även till uttryck genom att gruppen ännu, närmare ett halvsekel efter sitt namnbyte, uppfattas som anknuten inte bara till landsbygd utan även jordbruk.[33] Frånvaron av tydlig ideologi påtalas även av moderaten Adam och kristdemokraten Frej.[34]

Kristdemokraten Frej anknyter till Agatons resonemang om taktisk förmåga genom att nämna att centergruppen består av "dugliga" politiker, inte minst genom sin förmåga att "fixa och trixa" igenom sina förslag.[35] Moderaterna Ruben och

---

25 Agnes.

26 Freja, Siv (kd); Charlotte, Charles (fp); Gunborg (s). Beskrivningen av centern som jordnära knyts både till resonemang kring gruppens sätt att ge uttryck för kunskap samt till vad som uppfattas som dess stabilitet och pålitlighet. Den tas därför upp både i anslutning till temat politisk förmåga och politisk ansvarskänsla.

27 Charlotte (fp)

28 Ingrid (s).

29 Madeleine, Charles (fp).

30 Madeleine, Charles (fp).

31 Gunilla.

32 Gunilla, Göte, Ingrid, Ingvar, Gunborg, Svea, Ingeborg, Signe, Erland, Folke, Gerda (s). Bland annat med hänvisning till detta framhåller samtliga ledamöter utom en (Folke) att det hos socialdemokraterna finns en stark uppskattning av c, och en föreställning om att man står nära varandra. Folke nämner dock att gruppen bytt ut så många ledamöter att han inte har någon klar uppfattning om den, något som antyds även av Ingrid.

33 Ruben, Markus, Isak (m); Boris (mp); Frej (kd); Pierre (fp).

34 Adam (m); Frej (kd).

35 Frej (kd).

Markus berör också denna sida genom att framhålla centergruppens inriktning mot ”byteshandel” respektive dess ”luriga” sida.[36] Beskrivningen kan också knytas till moderaternas komplicerade förhållande till centern och dess uppfattning om gruppen som opålitlig (aspekten utvecklas i anslutning till temat ansvarskänsla).[37]

6.2. Politisk ansvarskänsla

Centern betraktar sig som en grupp där samling värderas högre än ideologisk renlärighet, en föreställning som avspeglar den pragmatism som genomsyrar partiets kultur och som kommer till uttryck även i synen på *politisk ansvarskänsla*. Centerpartisterna beskriver sig själva som pragmatiska och resultatinriktade, något som anses hänga nära samman med den samarbetsvilja man anser prägla partiet.[38] Denna sida framhålls som orsaken till att man ofta uppfattas som ”slätstrukna”, ”profillösa” och ”otydliga”.[39]

Pragmatismen är dock ett drag man säger sig uppskatta.[40] Samtidigt lever insikten om att pragmatism, uttryckt som vilja till samarbete, gör att partiets politik uppfattas som otydlig hos väljarkåren,[41] och gör att gruppen av den politiska omgivningen betraktas som inte helt pålitlig – i synnerhet inte bland borgerliga partibröder.[42] Icke desto mindre finns en stolthet över samarbetstanken som genom sin anknytning till ”Hedlunds dagar” anses ge gruppen en känsla av kontinuitet.[43] Den uttalat borgerliga Helena försvarar den också med eftertryck:

> Vi valde att samarbeta med socialdemokraterna och det är jag stolt över, jag är väldigt stolt över det faktiskt. Får man möjligheten att påverka med den politik man vill föra så kan det viktigaste inte vara vem man gör upp det med. Dessutom var det kris i landet, det gagnade Sverige och då får vi inte vara så egoistiska att vi tänker bara på oss själva utan då måste vi ta ett ansvar för att sanera Sveriges ekonomi. [---] Men det gör att en del tycker att vi inte är trovärdiga som parti, och jag har litet svårt att förstå det för vi ville bara föra vår politik. Annars kan man nöja sig med att bara sitta med armarna i kors och strunta i hur det går för Sverige. Eller ta ett ansvar och det har vi fått kritik för. Även om jag inte längtar tillbaka till det, för jag är mer borgerlig, trivs bäst i borgerligt samarbete, så är jag stolt över det.

Denna ledamot utgör ett kritiskt fall härvidlag. I citatet och även på andra håll i intervjun framhåller hon att hon är tydligt borgerlig och aldrig skulle rösta till vänster, men understryker ändå sin stolthet över partiets samarbete över block-

---

36 Ruben respektive Markus (m).
37 Anna, Rebecka, Adam, Maria, Esaias, Joakim, Markus, Eva, Jakob (m).
38 Tillfrågade om den egna självbilden anger ledamöterna att gruppen präglas av en *samarbetsattityd* (Katarina, Kristoffer, Helena, Agaton, Agnes, Sofia), är *pragmatisk/resultatinriktad* (Helena, Kristoffer, Agaton, Sofia), *flitig* (Katarina, Kristoffer) och *plikttrogen* (Kristoffer), *jordnära* (Helena, Agnes, Agaton), att man tar (Helena) eller tycker om att säga att man tar (Agaton) *ansvar för landet*.
39 Kristoffer, Agaton, Agnes, Sofia, Helena. För en översikt över hur centern som parti växlat mellan pragmatism och tydlig opposition under 1900-talets senare del, se Möller 1986: 131—139.
40 Kristoffer, Helena, Agaton, Sofia, Katarina.
41 Sofia, Agaton, Agnes.
42 Kristoffer, Helena, Agaton.
43 Agaton.

gränsen. Att gå samman med någon man anser sig stå långt från idépolitiskt motiveras dels med att det gjorde det möjligt för centern att få majoritet för den egna politiken, dels var ett sätt att ta ansvar för Sverige som nation.[44] I citatet ser vi hur dessa båda mål glider samman, en illustration av centerpartisten Agatons (liksom andra partiföreträdares) bild av centern som en grupp som gärna vill kunna säga att man tagit ansvar för landet.[45]

Av Kristoffers, Agatons och Helenas beskrivningar framgår att denna samarbetsvilja framförallt är ett problem i förhållande till den borgerliga sidan.[46] Detta påtalas även av Sofia, som menar att där förhållandet till det största socialistiska partiet är förhållandevis gott så är det till det största borgerliga mer komplicerat. Enligt Sofia betraktar socialdemokraterna centern som ”praktiska, pålitliga politiker som de vet var de har” och regeringspartiet vet att om det uppstår problem med andra samarbetspartner (i skrivande stund miljö- och vänsterpartiet) ligger en trygghet i vetskapen att man kan vända sig till centern.[47]

Förhållandet till moderaterna är annorlunda, och sägs vila på en dold kamp om vem som är borgerlighetens främste företrädare och vem som skall vara det största borgerliga partiet. Rivaliteten har sin grund i att såväl centern som moderaterna är väl medvetna om att centern var det parti som i och med riksdagsvalet 1976 bröt 40 år av ”socialistiskt” regeringsinnehav. Efter detta har centern förlorat i mandat räknat, men genom sin roll som ”praktiska genomförare” och som ”tydliga och starka förhandlare” ändå behållit en maktposition. Eftersom moderaterna i procent räknat är det största borgerliga partiet uppstår därmed en konkurrens och ”trots att det finns en möjlighet för vår respektive politik att hjälpa varandra, så klarar vi inte av att omfamna varandra”.[48]

Sofia är den enda av de intervjuade centerpartisterna som inte uttryckligen beskriver partiet som samarbets- och samförståndsinriktat, utan hon använder istället uttrycket ”skickliga förhandlare”. Ordvalet belyser hur en och samma företeelse genom att betraktas från olika perspektiv kan hänföras till olika teman. Sofia knyter gruppens förhållande till förhandlingar till temat politisk förmåga (uttryckt som taktik), genom att framställa detta som en färdighet. Övriga ledamöter tar i stället fasta på detta som ett uttryck för gruppens ansvarskänsla. De mer ädla målen hamnar med Sofias uttryckssätt i bakgrunden, och även om beskrivningen av gruppen som ”skickliga förhandlare” inte är negativ, så bär den inte med sig fullt lika ädla associationer som ord av typen ”ansvarstagande”.

Dessa beskrivningar skänker förståelse av det sammansatta förhållande som råder mellan centern och moderaterna, och som båda parter ger uttryck för. Betraktat från moderat håll är centern en partigrupp som trots sina få mandat men genom att kompromissa med ett socialistiskt parti lyckats förhandla sig till praktiskt inflytande – ett inflytande som moderaterna trots sin betydande storlek inte har.

---

[44] Helena.
[45] Agaton (c). Rebecka, Eva, Adam (m); Boris (mp).
[46] Kristoffer, Agaton, Helena.
[47] Sofia.
[48] Sofia.

Vad moderaterna ytterligare reagerar mot är att centergruppen klär denna ideologiska inkonsekvens i ord som antyder ansvarskänsla och därmed ett visst mått av självuppoffring.[49]

Vad som ytterligare komplicerar detta är den antydan till asymmetri som samarbetsviljan uppvisar. I Helenas beskrivning till exempel, framställs den som synonym med en vilja att verka över blockgränsen.[50] Å ena sidan kan detta förstås som att eftersom de borgerliga tillhör samma ideologiska block förutsätts de i högre grad vara överens, och behovet av aktiv samarbetsvilja framstår därför som mindre. Å andra sidan visar de borgerliga partiernas historia att det skulle ha krävts nog så mycket samarbetsvilja för att hålla sams *inom* blocket. Både när de borgerliga partierna misslyckats med att samlas och samsas i regering så har skulden ofta fallit på centerpartiet.[51] Dessa historiska erfarenheter gör att centerns samarbetsvilja från moderat håll inte bara skulle kunna uppfattas som ideologiskt inkonsekvent och förmäten utan också som skev.

Understrykas bör dock att centergruppen själv inte enbart framställer förhandlingsinriktningen som ädelmod. Man försvarar denna hållning som god, men medger samtidigt att en bidragande orsak varit att genomdriva så mycket som möjligt av egna politiska förslag. Kompromissen betraktas även från detta perspektiv som legitim. Eftersom utsikterna att erhålla riksdagsmajoritet ofta varit större om man vänt sig vänsterut har den inriktningen givet detta pragmatiska förhållningssätt framstått som mer ändamålsenlig. Detta i kombination med den omständigheten att ”list” av Agaton beskrivs som en starkt uppskattad egenskap i gruppen,[52] tyder på att list inte bara betaktas som ett effektivt medel (det vill säga ett uttryck för politisk förmåga) utan också som ett moraliskt legitimt medel (det vill säga ett uttryck för ansvarskänsla).

Som nämnts finns en insikt om att gruppens samarbetsvilja ger gruppen ryktet att vara opålitlig. En annan biverkning som anges är att man uppfattas som otydlig i väljarkåren. Enligt Agaton är detta mittenpartiets lott, något som även Agnes instämmer i, med orden om att centern som ”lagomparti” och icke-vågmästarparti inte får en framträdande profil.[53]

Kristoffer menar dock att intrycket av otydlighet inte bara kan förstås med hänvisning till partiets mittenposition på höger-vänsterskalan, eftersom centern är tydligt profilerad i andra betydande frågor (till exempel regionalpolitik). Som förklaring till otydligheten framhåller han i stället gruppens politiska stil, uttryckt som att centerpartistiska ledamöter vill vara och är så ”vanliga”, och ”inte drabbats av hybris av att vara riksdagsledamöter” utan ”skulle kunna vara vem som helst”. Han anser att detta är ett drag att vara stolt över, men menar att det, i kombination med pragmatismen, gör att gruppen inte blir så iögonenfallande utan ”gnor på” med sina frågor, och därmed lätt uppfattas som litet ”slätstrukna”, angelägna som man är om

[49] 4.2.
[50] Helena.17, 20, 21.
[51] Se t.ex. Möller 1986: 17–26.
[52] Agaton.
[53] Agaton, Agnes.

att vara representativa för den vanlige medborgaren.[54] Han knyter detta till partiets folkrörelsebakgrund, en bakgrund som flertalet ledamöter berör, även om den inte uttryckligen ges samma framskjutna plats som pragmatism och samarbetsvilja.[55]

Även i fråga om vad som skänker status hos centergruppen återspeglas pragmatismen, men det är framförallt pragmatism som intellektuell hållning som där kommer till uttryck (se avsnittet om politisk förmåga). Pragmatism i bemärkelsen samarbetsförmåga nämns bara av Katarina, som anser att status får den som är ”konkret” och ”handlingskraftig”, och som lyckas ”få ihop uppgörelser”. Hon uttrycker också viss kritik mot den omständigheten att männen här har ett försteg, genom den ”pondus” som förknippas med sådana egenskaper.[56] Som ovan nämnts framhåller även Agaton att samarbetsvilja är viktigt för en centerledare.[57] Detta i kombination med den omständigheten att varken pragmatism eller samarbetsförmåga (liksom inte heller mer negativa vinklingar av samma begrepp) någonsin nämns som någonting som undergräver status, föranleder slutsatsen att detta är en egenskap som gruppen huvudsakligen uppskattar, även om det finns en insikt om att den ibland kan väcka ont blod hos omgivningen. Beträffande vad som är tydligt statusförstärkande inom gruppen är det dock pragmatismen i dess intellektuella form som starkt och entydigt framhålls.

Den bild centergruppen ger av sig själv avseende politisk ansvarskänsla avspeglas tydligt i *omgivningens bild*. Bland moderater och socialdemokrater berör nära nog samtliga ledamöter denna sida – även om de värderar den på helt olika sätt.

Som ingående visats i kapitel fyra så förknippas centergruppens välvilliga inställning till kompromisser av moderatgruppen delvis med opålitlighet, och gruppens förkärlek för att säga att man ”tagit ansvar” som en överskattning både av sin egen och av politikens ställning.[58] Socialdemokraterna anser omvänt att centerns kompromissvilja är ett uttryck för ansvarstagande, och framhåller gruppen som synnerligen pålitlig.[59] Ingrid beskriver det som att hennes grupp känner sig ”trygg” i samarbetet med centergruppen. Även om de tar tid på sig för att bestämma sig så vet man att de sedan står fast vid sitt beslut, varför de uppfattas som ”pålitliga” och ”stadiga”.[60] Motsvarande beskrivningar ges av flertalet socialdemokrater, och Gunborg går så långt som att påstå att det praktiska samarbetet dem emellan fungerar så väl att ingen av dem i efterhand uppfattar att man ens behövt kompromissa.[61]

Skillnaden mellan moderaternas och socialdemokraternas bild av centern visar att en företeelse som pålitlighet har delvis olika social innebörd i de respektive grupperna. Socialdemokraterna fäster härvidlag stort avseende vid den omständig-

---

[54] Kristoffer.
[55] Kristoffer, Helena, Agaton. Agnes nämner att man av omgivningen uppfattas som ett folkrörelseparti.
[56] Katarina.
[57] Agaton.
[58] Anna, Simon, Rebecka, Adam, Maria, Joakim, Makus, Eva, Jakob, Esaias (m), se 4.2.
[59] Ingrid. Ingvar, Gunborg, Svea, Signe, Erland, Gerda, Gunborg (s).
[60] Ingrid (s).
[61] Ingvar, Gunborg, Svea, Signe, Erland, Gerda, Gunborg (s).

heten att centergruppen håller ingångna avtal: när man väl kommit till en överenskommelse med centern så kan man vara förvissad om att centern kommer att stå fast vid denna. Som jag visat så lägger även moderatgruppen stor vikt vid avtalshållighet, men kräver utöver detta även ideologisk konsekvens – åtminstone om man inte uppbär en majoritet.

Vid sidan av socialdemokraternas och moderaternas hyllning respektive skarpa kritik på detta tema finns även spridda, mer nyanserade kommenterar från andra partier. Kristdemokraten Frej uppfattar gruppen som skicklig i att få igenom sina förslag, men att gruppen blir otydlig, bland annat genom att linjen mellan tanke och handling inte alltid framstår som rak. Miljöpartisten Boris menar att gruppen har vissa problem med att på ett övertygande sätt framföra sina anspråk på att vara ”statsbärande” samtidigt som traditionen av lantbrukarparti så tydligt lever kvar. Folkpartisten Madeleine, slutligen, menar att folkpartiets och centerns syn på kompromissen skiljer sig såtillvida att den inom hennes eget parti uppfattas som en rationell metod för konfliktlösning, medan centern uppfattas betrakta den som något gott i sig.[62]

6.3 Social gemenskap

Centern är vid sidan av socialdemokraterna och kristdemokraterna den grupp där temat *social gemenskap* intar en förhållandevis stor roll i självbeskrivningen.[63] Helena beskriver stämningen i gruppen på följande sätt:

> Det har vi talat om mer än en gång att vi skulle göra mer saker tillsammans, [det] stärker sammanhållningen också [och är] viktigt när man sliter och jobbar att man har de här trevliga stunderna tillsammans. [---] Att vi i större utsträckning borde utnyttja kulturutbudet här i Stockholm. [Jag] tror att vi är den partigrupp som oftast, med tanke på vår storlek, går och äter tillsammans i resturangen här i huset. Vi går tillsammans för att hålla ihop, vi är sällskapsmänniskor allihop. [Vi] tycker om att vara omgivna av mycket människor. Vi kommer från ett folkrörelseparti vet du, så vi är vana att alltid ha mycket människor kring oss. (Helena)

Agnes framhåller att arbetet i gruppen präglas av känslan av ”livskvalitet”, och hon understryker att eftersom ledamöterna i praktiken är arbetskamrater så är det av särskild vikt att det råder en trevlig stämning i gruppen. På denna punkt anser hon riksdagen vara mer behaglig än kommunen där det rådde mer av hätskhet och konkurrens.[64] Katarina ser centerns samarbetsattityd inte bara som en fråga om pragmatism, utan även som något som på ett värdefullt sätt befrämjar trivsel och känsla av gemenskap i det politiska arbetet.[65]

Katarinas positiva beskrivning av gruppen på denna punkt äger särskild tyngd, eftersom hon i en rad avseenden är kritisk till gruppens sätt att fungera. Framförallt kritiserar hon vissa delar av gruppen, vilka arbetar på ett sätt som förhindrar insy-

[62] Frej (kd); Boris (mp); Madeleine (fp).
[63] Helena, Agnes, Katarina.
[64] Agnes.
[65] Katarina.

nen för de ledamöter som står utanför dessa grupperingar. Trots denna kritik framhåller hon att den sociala gemenskapen i gruppen är god och att man anser sig ha trevligt tillsammans.[66]

Självbilden präglas sålunda av föreställningen om att gruppmedlemmarna inte bara har en ideologisk utan därtill social gemenskap. Gruppen rymmer även en föreställning om att det sociala välmåendet påverkar det politiska arbetet. I motsats till hos socialdemokraterna framhålls dock inte sociala talanger av olika slag som något som verkar statushöjande eller som en förutsättning för status. Helena berömmer förvisso den sittande partiordföranden Maud Olofsson för hennes förmåga att lyssna till omgivningen, men framförallt för att hon besitter ”Hög social kompetens”. På frågan om Helena här är representativ för gruppen, gör hon dock bedömningen att ”många skulle sätta kunskap främst.” När hon senare i intervjun anger vilka egenskaper som ger status så nämner hon inte heller ”social kompetens” eller närliggande egenskaper.[67] Agaton utgör en parallell då även han framhåller att den som skall kunna framträda som partiets ledare bör ha ett trevligt sätt, men inte särskilt framhåller social kompetens som viktigt för status inom gruppen.[68] Intrycket förstärks ytterligare av Sofias beskrivning av Y som en person som besitter status i kraft av att vara ”klok”, och detta trots brister på andra områden – till exempel den att inte vara ”charmerande”.[69]

Även om social förmåga inte framstår som ett nödvändigt krav för att nå status inom centergruppen finns visst stöd för att det politiska arbetets sociala sida tillmäts en icke oväsentlig vikt. Detta bekräftas även av centerns sätt att förhålla sig till moderaterna. Som beskrevs i kapitel fyra, är det flera centerpartister som menar att förhållandet partierna emellan kompliceras av vad som uppfattas som social arrogans från moderat håll.[70] Beskrivningen av centerns förhållande till moderaterna, tyder på att centern lägger större vikt vid att riksdagsarbetet försiggår i en social miljö, och att politiska relationer därmed också har en social sida – som måste underhållas. Det är fullt möjligt att moderaterna inte avsiktligt uppträder arrogant, men samtidigt begripligt att vad moderatgruppen betraktar som tydlig saklighet och strikt professionalism, tolkas på ett annat sätt av en grupp som i högre grad framhåller det parlamentariska arbetets sociala dimension.[71]

6.4. Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Beträffande temat *gruppens styrka* framstår centern som en av de grupper där individen förväntas underordna sig gruppen som kollektiv. Detta framgår i delar av beskrivningen av hur man uppträder, men i synnerhet i den del som berör grup-

66 Katarina.
67 Helena.
68 Agaton.
69 Sofia.
70 Sofia, Katarina, Helena, Kristoffer.
71 Agaton pekar på att trots att moderater generellt uppfattas som ”storstadsbor”, så finns ett sammanhang där en moderat och en centerpartist skulle kunna finna en känsla av nära gemenskap, och det vore i närheten till naturen: i jakttornet, i forsen med fiskespö eller på vandring i fjällen.

pens normer, det vill säga frågan om status och vilka egenskaper som är illa sedda i gruppen.[72] Sofia ger följande beskrivning av centern överhuvudtaget (inbegripet riksdagsgruppen):

> I centerrörelsen tror jag vi har en väldigt stark Jante. Man får inte slå sig för bröstet. Det är nog väldigt tydligt. Man måste ha den fingertoppskänslan att man kan känna: 'Nu är det ett sånt utrymme. Nu har omgivningen ett sånt grepp om mig att jag kan träda fram.' Men att göra det och säga: 'Se så bra jag är!' Då blir jag snabbt slagen på fingrarna och får träda tillbaka till det led där jag bör avvakta tills det är dags. Vi har starkt sånt. (Sofia)

Sofias ord visar att centergruppen inte är fri från Jantelagens ord om att inte tro att man är någon. Betecknande i sammanhanget är formuleringen ”Nu har omgivningen ett sånt grepp om mig att jag kan träda fram.” som rymmer något av en paradox: fasthållande som villkor för rörelse. Förutsättningen för att individen skall tillåtas handla fritt är sålunda att gruppen kan vara förvissad om att ha henne under kontroll. Tankesättet känns igen från moderaterna (och uppträder även hos socialdemokraterna och kristdemokraterna). Det finns dock en gradskillnad mellan centern och moderaterna såtillvida att toleransen för individer på utflykt framstår som lägre hos de sistnämnda. En norm som framtonade i moderatgruppen var att en ledamot inte bör avvika på eget initiativ, utan att även den skicklige vackert har att vänta på att någon annan upptäcker hans förmåga. Vidare nämndes att om en moderat väl skulle bryta mot normen om individens underordning, så finns en överhängande risk att han inte får några uppdrag heller senare.[73]

Även om Sofia är kritisk mot det hon uppfattar som gruppens kollektivism, så tyder hennes formulering på att förutsatt att individen inte förhastar sig så har han ett visst handlingsutrymme. Skulle en ledamot för tidigt rikta ljuset mot sig själv så uppfattas detta inte som en absolut försyndelse, utan den alltför ivrige får tillfälligt träda tillbaka och ”avvakta tills det är dags.” – vilket det är när gruppen uppfattar sig ha ”grepp” om ledamoten.[74]

Slutsatserna av denna jämförelse bör dock dras med viss försiktighet. I centerns fall är det bara Sofia som för ett mer ingående resonemang kring Jantelagens giltighet inom centergruppen.[75] Den omständigheten att hon uppfyller kraven för en god informant, i kombination med att hennes ord inte motsägs av den mer allmänna bild som framträder av gruppens kultur som präglad av ”vanlighet”, gör att hennes beskrivning framstår som trovärdig.[76] Den överensstämmer även med Kristoffers ord om vilka ledamöter som har svårt att få status:

---

[72] Sofia respektive Agaton, Kristoffer, Helena, Katarina.

[73] 4.4, 7.4, 8.4.

[74] Sofia.

[75] Helena nämner i sammanhanget att hon uppfattar s som mer ”toppstyrda” än centergruppen. Detta säger dock ingenting om hon uppfattar c som kollektivistiskt, bara att hon uppfattar det mindre så än s.

[76] Helena berör denna fråga då hon skall beskriva folkpartiet, en grupp hon uppskattar men kan känna viss distans till just med hänvisning till att de inte framstår som vanliga, utan som ”perfekta”. Även Kristoffer, Agaton, Sofia berör det kulturella avståndet till folkpartiet, men den allmänna bild som ges är att kulturskillnaderna i detta fall inte leder till samarbetsproblem. På motsvarande sätt framhålls att socialdemokraterna känns kulturellt nära, bland annat genom att de uppvisar en motsvarande inriktning

> Sådana som man snart genomskådar strävar efter att höras och synas till varje pris. Spelar ingen roll i vilka frågor [de] engagerar sig, bara det ger uppmärksamhet i media. Litet fåfänga typer, som tror att det ger utdelning i form av röster vid val eller anseende vid nomineringar. (Kristoffer)

Agatons ord om antielitismen, och det illa sedda i att framstå som snobbig är också i överensstämmelse med detta resonemang, liksom Helenas ord om att en av de mest illa sedda egenskaperna är att hänge sig åt sådant som skulle kunna uppfattas som divalater. Katarina, vidare, anger som en mycket illa sedd egenskap att anse sig ”vara förmer”.[77]

Att det är föga uppskattat att uppträda som om man vore ”förmer” än omgivningen kommer även till uttryck i beskrivningen av förhållandet till moderatgruppen. Fyra av de intervjuade centerpartisterna ger på olika sätt uttryck för att centerpartisterna i allmänhet uppfattar att moderaterna, i det dagliga mötet, uppträder överlägset.[78] Helena nämner (med det uttalade förbehållet att det finns väsentliga undantag) att moderaterna ofta uppträder som ansåg de sig vara just ”förmer”, och att det är ”den grupp i riksdagen som har mest nedlåtande kommentarer om andra”. Hon framhåller också att hon idépolitiskt står nära moderaterna, och är noggrann med att framhålla att det finns många individuella undantag, särskilt bland moderatkvinnor. Uppfattningen om att moderaterna anser sig vara förmer ger även Kristoffer uttryck för, och ger som exempel ett tillfälle då moderaterna orsakade stora praktiska problem genom att göra stor sak av sin status som riksdagsledamöter, och Kristoffer ansåg det som betecknande att just moderaterna uppträdde på ett sådant sätt.[79]

Katarina och Sofia nämner att centern som grupp särskilt fått känna av denna sida. Katarina hävdar att hon personligen inte har några större problem med att samarbeta med moderater, men att det i gruppen finns en uppfattning om att moderaterna uppträder ”von oben” gentemot centern, som i detta förhållande anser sig representera ”småfolket”.[80]

Delvis går denna föreställning igen även i beskrivningen av kristdemokraterna. Flera ledamöter anser att kristdemokraterna ofta försöker framstå som bättre än de egentligen är.[81] Sofia nämner också att något man talat om bland centerpartister överhuvudtaget, är hur kristdemokraterna försöker framstå som överlägsna centern i olika avseenden och ”inte försitter en chans att tala om att de är större än vi”. Detta anger hon som särskilt komplicerat eftersom partierna tidigare samverkat, och kristdemokraterna i viss mån fortfarande uppfattas som ett centern närstående parti.[82]

---

mot den vanliga, ”lilla” människan. Samtidigt finns en viss misstänksamhet mot socialdemokraterna pga. dess storlek. (Agaton, Kristoffer, Sofia)

77 Agaton, Helena, Katarina.

78 Helena, Kristoffer, Sofia, Katarina.

79 Helena, Kristoffer.

80 Katarina, Sofia.

81 Kristoffer, Agaton, Helena, Sofia, Katarina.

82 Sofia.

Temat gruppstyrka ägnas nära nog inget utrymme i omgivningens beskrivning av centergruppen. Folkpartisten Charlotte framhåller dock att hon uppfattar centerns (liksom moderaternas och socialdemokraternas) gruppkultur som tydligt ”kollektivistisk”. Socialdemokraten Göte, slutligen, pekar på att en orsak till att socialdemokraterna uppfattar centern som en närliggande grupp är det kollektivistiska draget. Här är det dock inte alldeles tydligt om det är gruppens ideologi eller dess kultur som åsyftas.[83]

6.5 Kulturen i centerpartiets riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser.

Politisk förmåga

I förhållande till temat *politisk förmåga* har centergruppen en självbild som är sakinriktad och anknyter till praktisk erfarenhet i stället för teoretiska resonemang. När teoretisk kunskap redovisas bör den enligt gruppens sätt att se helst formuleras på ett sådant sätt att den anknyter till praktiskt vardagsliv och konkreta erfarenheter. Sakinriktningen understryks av att vid de få tillfällen då känslans roll inom politiken nämns, så är det snarast med avståndstagande – såtillvida liknar centern moderaterna mer än vad folkpartiet gör. Centern betraktar sig som en grupp som står med båda fötterna på jorden, och som inte låter känslorna rusa åstad.

Parallellt beskriver man sig också som en grupp där även tankens rörlighet tämjs, och vikten av övervägande – inte minst i form av eftertanke – återkommer i både självbild och normer.

Partiets politiska idéer intar en undanskymd plats, till förmån för den praktiska erfarenheten. Vissa ledamöter påpekar även att gruppens främlingskap inför det teoretiska sammanhänger med frånvaron av tydlig ideologi.

Beträffande det politiska hantverket framförs synpunkter både avseende taktik och retorik. Beträffande den taktiska sidan framhåller en ledamot att gruppen äger som främsta taktiska fördel att vara en skicklig förhandlare. Denna beskrivning avspeglas i övriga ledamöters påstående att gruppen uppfattar sig som inriktad mot samarbete och kompromisslösningar i syfte att få genomslag i faktiska beslut (se vidare om *politisk ansvarskänsla*). Vissa ledamöter påtalar också att egenskaper av typen list uppskattas av gruppen.

Vad gäller dess retoriska förmåga betraktar man sig dock som svag, en svaghet som knyts till gruppens oförmåga att överföra sin praktiska förmåga och erfarenhet till slagkraftiga och tydliga formuleringar.

Slutsatsen blir att centergruppens självbild är starkt sakinriktad och att tonvikten läggs vid praktisk erfarenhet. *Samstämmigheten* är hög, genom att detta drag uttryckligen framhålls av fem av totalt sex ledamöter.[84] Detsamma gäller *koherensen*: samtliga ledamöter framhåller sakkunskap förenad med eftertanke eller erfarenhet som en norm inom gruppen. Flera aspekter av denna sida kan även antas komma till *uttryck* gentemot den parlamentariska omgivningen: företrädare för kristdemokraterna,

[83] Charlotte (fp); Göte (s).
[84] Katarina, Sofia, Agaton, Helena, Agnes.

folkpartiet och socialdemokraterna menar att centern uppfattas som en grupp med ett jordnära eftertänksamt sätt. Både ledamöter inom socialdemokraterna och folkpartiet pekar vidare på att centern har en nära anknytning till vanliga människor och deras vardagsliv.

Också den taktiska förmågan berörs i omgivningens bild: en kristdemokrat och en moderat ger en samstämmig bild av centern som handlar taktiskt för att få igenom sina förslag. Det skall noteras att centern är den enda grupp som beskrivs på så sätt. Å andra sidan finns på motsvarande sätt en föreställning – både hos centern själv och dess omgivning – om att gruppens taktiska förmåga inte motsvaras i dess retorik. Omgivningen knyter delvis detta till vad man – i likhet med vissa centerpartister – uppfattar som frånvaron av distinkta idéer.

Ansvarskänsla

Temat *ansvarskänsla* är liksom hos moderaterna tydligt framträdande – hållningen är dock den motsatta. I stället för att betona idémässig renlärighet anser sig centergruppen förespråka ett pragmatiskt synsätt där det väsentliga är att få största möjliga genomslag för sina idéer i form av parlamentariska beslut, även om detta förutsätter väsentliga eftergifter. Gruppen beskriver sig sålunda som pragmatisk och resultatinriktad snarare än idétrogen. *Samstämmigheten* är total genom att denna sida framförs av samtliga ledamöter. Beträffande *koherensen* finns ingenting som motsäger denna hållning. Den uppskattning för den form av taktisk förmåga som denna inställning till samarbete förutsätter (och som redogjordes för under temat politisk förmåga) gör det befogat att sluta sig till att det finns en koherens som sträcker sig över två teman. Självbilden kommer även tydligt till *uttryck* gentemot omgivningen: nära nog samtliga socialdemokrater respektive moderater framhåller centerns särdrag på denna punkt. Moderaterna betraktar centerns ideologiska flexibilitet som inkonsekvens och ett uttryck för opålitlighet, medan socialdemokraterna tar fasta på detta som ett konstruktivt drag och dessutom framhåller centergruppen som pålitlig genom sin avtalshållighet. Också företrädare för folkpartiet, kristdemokraterna och miljöpartiet berör centerns kompromissvilja och samlande ambitioner från olika infallsvinklar.

Social gemenskap

Temat *social gemenskap* intar inte samma framträdande plats i centergruppens självbild och normer som den erfarenhetsgrundade sakligheten och samförståndsviljan. Det framstår dock inte som oväsentligt, i synnerhet inte i jämförelse med dess ställning inom många andra partigrupper. Hälften av ledamöterna framhåller strävan efter social gemenskap som någonting utmärkande för gruppen, och övriga ledamöters beskrivningar motsäger inte detta påstående. *Samstämmigheten* kan därför inte sägas vara anmärkningsvärt hög, men på motsvarande sätt inte heller låg. Det finns vidare en viss *koherens*. Social begåvning av olika slag framträder inte som en norm inom gruppen, men samtidigt beskriver några ledamöter att ett sådant uppträdande som undergräver känslan av social gemenskap inom gruppen är mycket illa sett. Att denna del i självbildens skulle ta sig *uttryck* gentemot omgivningen finns det inget stöd för här: ingen i övriga partier berör denna sida.

Gruppstyrka

På temat *gruppstyrka* framträder en självbild där individen i större utsträckning än hos tidigare folkpartiet förväntas underordna sig gruppen som kollektiv. *Samstämmigheten* är visserligen förhållandevis svag genom att bara en ledamot påtalar en viss kollektivism i den allmänna självbeskrivningen. Delvis motsägs detta påstående av att en annan ledamot nämner att hon inte uppfattar partipiskan i gruppen som stark, utan att man diskuterar sig fram till lösningar. Samtidigt skall nämnas att just denna ledamot, liksom tre ytterligare, beskriver gruppens normer på ett sätt som överensstämmer med beskrivningen av gruppen som mer inriktad mot kollektivets kontrollmöjligheter än individens. Beskrivningen av gruppen som stark i förhållande till de enskilda gruppmedlemmarna, uppvisar därmed en större *koherens* med gruppens normer än den motsatta beskrivningen. Denna del i självbilden avspeglas inte i någon större omfattning i omgivningens beskrivningar, men den berörs av en folkpartist och en socialdemokrat. Dess *uttryck* framstår därmed som betydligt svagare än pragmatismens.

7. Socialdemokraternas riksdagsgrupp – de lojala

Kapitlets delrubrik – *de lojala* – tar fasta på ett par framträdande sidor i socialdemokraternas självbild. För det första den att man uppfattar sig som starkt lojal med den egna gruppen, och att det finns ett krav på den individuelle ledamoten att underordna sig gruppen som kollektiv – ett krav som trots viss kritik huvudsakligen uppfattas som legitimt.

Beskrivningen av sig själv som lojal avspeglas för det andra i anslutning till temat ansvarskänsla. Gruppen betraktar sig som parlamentariskt lojal i den meningen att man är pålitlig vid förhandlingar med andra och såtillvida uppträder konsekvent. Samtidigt framförs parallellt ett påstående om brister i ideologisk konsekvens, vilket dock försvaras med gruppens vilja att verka för kompromisser och en politik möjlig att praktiskt genomföra. Det bakomliggande syftet kan formuleras som en föreställning om att man är lojal och ansvarskännande även med Sverige som nation, eftersom gruppen betraktar sig som statsbärande. Med detta följer föreställningen om att gruppen måste kunna ge avkall på egna mål om landets bästa så kräver.

Socialdemokraternas riksdagsgrupp bestod vid undersökningstillfället av 131 ledamöter[1] varav 11 intervjuats, och här givits namnen Svea, Signe, Ingrid, Folke, Ingvar, Gunilla, Gunborg, Göte, Ingeborg, Gerda och Erland. Partiordförande (tillika statsminister) var Göran Persson.[2]

7.1 Politisk förmåga

Den syn på politisk förmåga som kommer till uttryck i socialdemokraternas självbeskrivning är liksom hos föregående partigrupper tydligt inriktad mot sakkunskap. Socialdemokraternas grupp särskiljer sig dock genom att tydligare än någon annan framhålla lyhördhet och samtal som ett nödvändigt led i det parlamentariska arbetet. Även om en ledamot skulle vara mycket kunnig krävs av henne att lyssna och ta till sig synpunkter från omgivningen – även om denna skulle vara okunnig i den givna frågan.

Av föregående grupper är det centern som socialdemokraterna uppvisar störst likheter med. För det första är det inte rationalism som kommer till uttryck i synen på politisk förmåga, utan stor vikt läggs vid mer praktiskt inriktad förmåga, och all form av erfarenhet tillmäts ett egenvärde. Däremot förefaller socialdemokraterna

---

1 *Riksdagens ledamöter 1999/2000*: 140—141

2 En översiktlig beskrivning av arbetet i den socialdemokratiska riksdagsgruppen återfinns i Sannerstedt 1992: 60–65. Huvuddragen i dennes framställning överensstämmer med vad som framkommer i min undersökning.

inte hysa lika uttalad skepsis gentemot kunskap i teoretisk form som centern. För det andra framhåller socialdemokraterna liksom centern övervägande som en förutsättning för att de slutsatser som dras utifrån en viss kunskap skall betraktas som legitima. Hos socialdemokraterna är det dock inte övervägande i form av den enskildes eftertänksamhet som betonas, utan den kollektiva form av övervägande som kommer till stånd om en grupp resonerar och samtalar tillsammans – även för den händelse det skulle finnas en ledamot som genom gedigen kunskap/erfarenhet på ett visst område skulle kunna antas sitta inne med ett gott svar även utan en sådan process. Detta gör att förmågan att lyssna för socialdemokraterna kommer att utgöra ett egenvärde, medan det hos centergruppen mer framställs som en biverkan av att man vill uppträda eftertänksamt och därmed inte uppfattar sig som talträngd.

Gruppens föreställningar kring temat politisk förmåga kommer framförallt till uttryck i beskrivningen av gruppens normer.[3] På frågan om vari gruppens självbild består, anknyter resonemangen i större utsträckning till temana ansvarskänsla och gruppstyrka.[4]

Även om resonemangen kring politisk förmåga domineras av frågan om att vara lyhörd gentemot gruppen, så framgår det att gruppens syn på politisk förmåga är sakinriktad. En politisk utsaga skall ha saklig grund, och inte enbart hänvisa till känslor eller engagemang.[5] Ledamoten Gerda sammanfattar detta på följande sätt:

> Vi är väldigt lutherska på ett sätt. Förväntar [oss] att folk skall vara pålästa. Skillnad mellan oss och parlamentariker från andra länder. Här är det inte accepterat att inte vara påläst, inte kunna sina frågor, inte ta ansvar på det sättet. Inte direkt nån som kommer och talar med en om det, men det är tydligt vad som krävs där. Räcker inte att vara tydlig utåt, utan man måste göra sin hemläxa där också. (Gerda)

En liknande beskrivning ges av Ingvar som understryker att ett starkt engagemang i sig inte räcker, utan att den socialdemokratiske ledamoten förväntas vara påläst och kunna anföra sakskäl för det han påstår.[6]

På frågan om vad som motverkar status nämner flera ledamöter på motsvarande sätt att inte ha saklig grund för sina politiska förslag.[7] En uppfattning som återfinns hos alla dessa är Gunborgs ord om att vad som undergräver status är att ”tyck[a] i alla frågor”, att anse sig ha något att ”tillföra” även om det inte är så. Talträngdhet, och ”att uttala sig om allt” har lägst status enligt Göte,[8] ett förhållande Gunilla formulerar på följande sätt:

> Eller en som pratar i alla frågor och kan allt om allt, det inger inte förtroende, för samtliga här vet att det kräver mycket mer än att man hört det föredras på riksdags-

[3] Gunborg, Gunilla, Göte, Erland, Signe, Ingvar, Folke, Svea, Gerda.

[4] Ingeborg, Gunilla, Göte menar att gruppen har en föreställning om sig själv som samtalande och resonerande. Gunilla framhåller på frågan om gruppens självbild att man betraktar sig som en grupp där den samlade kunskapen är stor och har en stor bredd. Ingvar menar att gruppen betraktar sin politiska förmåga som en skicklighet i att driva igenom vad man politiskt föresatt sig.

[5] Gerda, Ingvar, Gunborg, Gunilla, Göte, Ingeborg, Signe.

[6] Ingvar.

[7] Gunborg, Gunilla, Göte, Ingeborg.

[8] Gunborg, Göte.

> gruppens möten. Den som räcker upp handen och allmänt tycker nåt utan att ha läst utredningen, utan att ha djuplodat, och också kommit till en annan uppfattning än gruppen, den person som gör så gång efter annan blir litet en pratbubbla. Man läser handlingarna under tiden [och tänker att] *den där tycker alltid om allting och har ett behov att upphäva sin stämma och vara så duktig*. De vet att riktigt så enkelt är det inte. (Gunilla)

Signe nämner att även om en egenskap som ”fräck[het] i debatten” kan värdesättas, så är sådant ”oerhört litet uppskattat” och statussänkande om den fräcke inte samtidigt är påläst. Gunborgs ord om att ”På våra möten begär man inte ordet om man inte har nåt att säga”, tyder på att denna föreställning också avspeglas i hur det stora flertalet uppträder.[9]

Socialdemokraternas ogillande inför det att ”prata i alla frågor” formuleras som vore det en självklarhet. Djävulens advokat kunde invända att det socialdemokraterna kallar pladdrighet och att ge sig huvudstupa in i allting i en annan social miljö skulle kunna ses som uttryck för starkt engagemang eller vilja att problematisera, och därmed som någonting eftersträvansvärt för en politiker. Gruppens krav på verbal återhållsamhet är inte från ovan givet, utan ett kulturdrag och kan också förstås i förhållande till andra delar i den socialdemokratiska riksdagskulturen, och det uppträdande som Gunilla beskriver hos sig själv (att nonchalera den som uttalar sig utan att vara påläst) som ett kulturellt *uttryck*.

För det första kan ”pladdrighet” bryta mot föreställningen om att en socialdemokrat bör vara saklig. Den som uttalar sig behöver förvisso inte vara intellektuellt briljant, men skall ha saklig grund för sina påståenden. Att en ledamot ofta yttrar sig kan, som till exempel Gunilla beskriver, tolkas som att personen i fråga är illa påläst.

Detta kulturdrag kan även förstås i förhållande till gruppens starka ställning i förhållande till individen (se nedan 7.4). Den som lägger ut texten utmärker sig som individ, och bryter därmed mot föreställningen att individen bör underordna sig gruppen.

Ogillandet av pladdrighet pekar mot ytterligare en aspekt av temat politisk förmåga, nämligen kravet på övervägande. Både självbild och normer avspeglar föreställningen om att en god ledamot inte drar slutsatser individuellt eller överilat, utan först efter att ha övervägt frågan genom samtal med den övriga gruppen.[10] Den talföre löper risk att i stället för att avvakta de slutsatser som följer av gruppens gemensamma samtal, uppträda spontant och därmed inte framstå som delaktig i den kollektiva form av övervägande som gruppen värdesätter. Lyhördhet liksom strävan efter gemensamt resonerande och samtal framhålls av flertalet ledamöter som en norm inom gruppen, och några ledamöter påtalar att detta är en del i föreställningen om hur man faktiskt uppträder. Eftersom det inte är övervägande i form av den enskildes eftertänksamhet som betonas, utan övervägande formulerat

---

9 Signe, Gunborg.

10 Ingeborg, Gunilla, Göte beskriver detta som utmärkande drag för s-gruppen. Gunilla, Ingvar, Göte, Svea, Folke, beskriver förmågan att lyssna som något som ger status. Ingeborg och Gunborg beskriver det som att visa omtänksamhet gentemot de andra i gruppen ger status, vilket torde inbegripa förmågan att lyssna, jfr 6.1.

som att man som individ tar ställning först efter att ha rådgjort och samtalat med sin grupp, kommer synsättet inte bara att knyta an till temat politisk förmåga utan också till temat *gruppstyrka* (nedan 7.4).

På frågan om vad som ger status nämner Göte förmågan att lotsa igenom beslut efter att först ha ”lyssnat in” de andras åsikter. Folke och Gunilla anger båda att den gode ledaren är en som kan lyssna för att med Sveas ord kunna ”formulera sig så att vi alla känner att vi fått med en del i beslutet.”[11]

Gunilla framhåller även detta drag i beskrivningen av gruppens hjältegestalt, och går så långt som att knyta själva definitionen av analytisk förmåga till förmåga att lyssna. Enligt hennes beskrivning kan ingen enskild ledamot på egen hand nå full-god kunskap, eftersom sådan förutsätter samtal med andra. När Gunilla utvecklar hur hon definierar ledarförmåga framhåller hon att sådan förutsätter att man är ”analytisk” i meningen: ”hör allt vad som sägs och inte bara vad vissa säger eller vad statsministern säger.”[12] Ingvar framhåller på liknande sätt lyhördhetens starka ställning som norm inom gruppen:

> Måste ibland ta ledningen, fatta svåra beslut men måste samtidigt kunna lyssna, annars är det kört. Det är med andra ord inte säkert att en skicklig professor i nationalekonomi skulle bli en bättre finansminister än Sträng. Tvärtom. Många gånger om du är mycket skicklig kanske du tycker att du inte behöver lyssna. Du har sett ljuset och därmed är det klart. Men i demokratin ligger det här med diskussion. Processen fram till beslutet, att känna att man är delaktig. Och den som inte lyssnar gör att de andra inte känner sig delaktiga. (Ingvar)

Den uppfattning som framträder tyder på att enbart skarpt intellekt i kombination med stor kunskap inte anses vara en fullgod grund för kunskap, eftersom sådan kräver lyhördhet och förmåga att ta till sig omgivningens synpunkter.

En liknande beskrivning finns även hos Göte när han framhåller att lägst status får den som ”tror sig veta allting om allting” och att ”tidig tvärsäkerhet” är mycket illa sett. Anledningen är att även om denna person sedermera skulle visa sig ha rätt, så kanske övriga gruppmedlemmar inte hade hunnit bestämma sig utan skulle ha önskat mer tid för att fundera över frågan och själva analysera den. I sammanhanget betonar han även förmågan att ändra åsikt, att kunna erkänna att man kan ha fel.[13] På frågan om vad som är riktigt illa sett i gruppen svarar Göte följande, med hänvisning till vad han säger sig uppfatta som moderat kunskapssyn:

> [---] Självförhärligande, jag-har-svar-på-alla-frågor-attityd är genuint illa omtyckt. Överhetsperspektivet [---] Den överhet som framhäver sig själv, är nöjd och säger: *’jag kan det här, jag vet, lyssna på mig så skall ni få svaren.’* Oavsett om det är religion eller politik eller i näringslivet är det paria. (Göte)

Götes uttryckssätt antyder en klassbetingad relation (”överhetsperspektivet”), men även en särskild syn på hur man bör förhålla sig till den kunskap man besitter. Vad Göte menar irritera socialdemokraterna hos moderatgruppen är dess tvärsäkerhet.

---

[11] Göte, Folke, Gunilla, Svea.
[12] Gunilla.
[13] Göte.

Också Gunborg berör detta drag hos moderaterna, och hon ser det som betecknande hur en moderat utskottsordförande aldrig lärde sig namnet på de kvinnliga utskottsledamöter som förutsattes stödja den moderata politiken.[14]

Här skall nämnas att flertalet socialdemokraters beskrivning av synen på moderatgruppen kretsar kring uppskattningen för moderaternas konsekvens (se 7.2). Götes beskrivning är framförallt intressant för att den belyser en väsentlig skillnad mellan moderat- och socialdemokratgruppens respektive kultur. Götes (liksom Gunborgs) beskrivning avspeglar den kunskapssyn som även övriga socialdemokrater ger uttryck för, och Götes beskrivning av moderaterna är inte oförenlig med moderaternas egen självbild. De två grupperna delar uppskattningen för det sakliga, men den framskjutna position lyhördhet ges av socialdemokraterna saknar motsvarighet hos moderaterna. Som visats i kapitel fyra har den som motsvarar moderaternas högt ställda krav på kunskap frihet att inte behöva lyssna till sin grupp.[15] Av denna skillnad framgår att det uppträdande citatet av Göte beskriver har en annan *social innebörd* i moderatgruppen än i socialdemokraternas grupp. Vad Göte menar att socialdemokraterna tolkar som social arrogans, och antydningsvis som fundamentalism, skulle en representativ moderat gruppföreträdare sannolikt se som ett uttryck för saklighet, stor och välbelagd kunskap i kombination med stark ideologisk övertygelse.

Socialdemokraterna liknar alla föregående grupper såtillvida att även här menar vissa ledamöter att gruppen har problem med den politiska förmåga som samlas under beteckningen *retorik*.[16] Enligt Gunilla bör man som regeringsparti undvika att bli för glansfull ”för här handlar det om livs- och dödsfrågor”, och Göte menar att eftersom ”duglighet” premieras har socialdemokraterna kommit att bli ett ”grått, tråkigt parti med många träbockar”, samtidigt som han understryker att politik inte får bli underhållning.[17]

Även Gunborg menar att gruppens uppfattning om sig själv som regeringsbärande och ansvarstagande ibland kan vara till förfång för dess utstrålning, och att man inte förmår skänka den egna politiken strålglans. Hon säger sig önska att man som grupp kunde vara tydligare och driva på frågorna fortare.[18]

Beskrivningarna uttrycker också gruppens uppskattning för politisk förmåga i form av ett mer praktiskt handlag och *taktik*. Gerda beskriver gruppen som skicklig förhandlare och Ingvar och Göte framhåller vad båda betecknar ”hantverket” som en statusgivare.[19] Detta beskrivs som den handfasta förmågan att vara påläst och ”duglig” men också komma med konstruktiva förslag, ”harva”, ”leverera”, och på så sätt få till stånd majoriteter bakom svåra beslut.[20] Ingvar är vidare ensam om att

[14] Göte, Gunborg.

[15] Den före detta partiledaren Carl Bildt beskrevs till exempel som i det närmaste suverän när det gällde att dra korrekta slutsatser utifrån sin egen kunskap. Gruppen påstods därmed fördra vad som ansågs vara Bildts oförmåga att lyssna till omgivningen.

[16] Gunilla, Göte, Gunborg. Svea och Ingrid nämner som en av de egenskaper som ger status talets gåva, förmågan att föra fram partiets budskap i massmedia och andra miljöer.

[17] Gunilla, Göte.

[18] Gunborg.

[19] Gerda, Göte, Ingvar.

[20] Göte, Ingvar. ”Hantverket” nämns av båda, övriga citat hämtade från Göte.

framhålla denna förmåga som utmärkande för gruppens uppfattning om hur man faktiskt uppträder, men påståendet äger viss tyngd eftersom han uppfyller kraven på en god informant. (Beskrivningen rimmar dessutom väl med Götes och Gerdas normbeskrivning, liksom med den självbild ett flertal ledamöter framhåller i anslutning till temat ansvarskänsla, 7.2.)

Signe framför dock viss kritik mot gruppen avseende taktisk förmåga, men från ett särskilt perspektiv. Bakgrunden är att gruppen så länge en diskussion pågår har förhållandevis högt i tak, men när man väl tagit ställning är man ”väldigt tuffa”, angelägen som man är om att vara handlingskraftig, och den stora samlade kunskap gruppen besitter genom sin erfarenhet gör att man är skicklig i detta. Signe ser denna sida som både en styrka och svaghet. Partiet är skickligt i att vara regeringsdugligt, men Signe understryker att den rigiditet och trögrörlighet som finns i gruppen gör att man står handfallen inför det oväntade och okända.[21]

Signes beskrivning visar varför politisk förmåga inte begränsas till att omfatta sakkunskap (av teoretiskt och/eller praktiskt slag) utan i vissa situationer ställer krav på mer svårfångade kvaliteter. Svårigheten att bemöta det oväntade visar att stor erfarenhet inte alltid är tillräcklig, utan skulle behövas kompletteras av mer kreativitet och fantasi.

Beträffande frågan om kunskapens grund så är det inte bara pålästheten som framhålls, utan även praktiskt inriktad saklighet och anknytning till personlig erfarenhet omnämns av flera ledamöter. Resonemangen visar att erfarenhetens bidrag inte består i att höja expertgraden i gruppen, utan också är ett sätt att föra in vanligt praktiskt liv i det politiska arbetet.[22] Ett liknande resonemang återfinns hos Signe som också framhåller förmågan att formulera sin erfarenhet och kunskap så att omgivningen kan ta den till sig.[23]

Med undantag för socialdemokraternas bild av sig själv som en lyhörd grupp så överensstämmer *omgivningens bild* av socialdemokraternas riksdagsgrupp med dess egen. Centerpartisterna Sofia och Kristoffer menar att socialdemokrater och centerpartister anses ha lätt att tala med varandra, genom att båda grupperna i stor utsträckning har en anknytning till vanligt praktiskt liv, och Agaton menar att socialdemokraterna hos centern betraktas som ”rejält folk” – något som torde vara ett uttryck för uppskattning när det kommer från en grupp som anser sig fri från ”krusiduller” (Agnes (c)). Socialdemokraternas förankring i vanligt, praktiskt liv framhålls också av folkpartisten Charles och moderaten Markus.[24]

---

[21] Signe.

[22] Gunborg, Gunilla, Ingrid, Ingvar, Göte tar fram detta som en beskrivning av hur man är Gunborg, Ingvar, Gunilla, Göte, Signe nämner att förankring i verkligheten, kunskap uttryckt som erfarenhet (också av av mer allmänt slag) ger status. (Ingrid anger det som svar på frågan om hjälteegenskaper, men hänvisar till denna punkt också på frågan om status.) Erland är den ende som entydigt framhåller riksdagserfarenheten i sig, vilket möjligen skall tolkas med viss försiktighet eftersom Erland på denna punkt talar i egen sak.

[23] Signe.

[24] Sofia, Kristoffer, Agaton (c); Charles (fp); Markus (m).

Flera ledamöter påtalar att med avseende på kunskap så är socialdemokraterna den partigrupp som uppvisar störst spännvidd bland riksdagsgrupperna. Kristdemokraten Frej menar att gruppen rymmer mycket kunniga och skickliga personer, men samtidigt ledamöter vars riksdagsmandat framstår som mer oförtjänt, och liknande uppfattningar framförs även av centerpartisten Katarina, folkpartisterna Charles och Pierre samt moderaterna Adam och Isak.[25]

Även om socialdemokraternas självbild inte ger uttryck för föreställningen att man inte skulle vara kunnig, är det tydligt att intellektuell briljans och hög kunskapsnivå inte är någonting man framhåller i synen på sig själv. Som jag visat finns till och med en skepsis gentemot vad som ses som alltför stor kunskap, och socialdemokraterna skiljer sig därmed från i synnerhet folkpartiet och moderaterna. Vad de framhåller är i stället det att dra slutsatser utifrån den samlade kunskap (och okunskap) som kommer till uttryck i gemensamt samtal med gruppen. Moderaten Isaks förvåning över att socialdemokraterna inte alltid framstår som kunniga utan snarare sitter och ”tycker” framstår som beteckande givet skillnaden i kultur mellan de tu.

I ett avseende går dock omgivningens bild av socialdemokraterna helt emot gruppens egen självbild, och det genom att flera företrädare för samtliga partigrupper utom moderaterna nämner att socialdemokraterna inte sällan kan uppfattas som oförmögna att ta in omgivningens synpunkter och ibland till och med arroganta. Draget knyts till vad som anses vara socialdemokraternas benägenhet att ta den egna storleken och positionen för självklar.[26] Kristdemokraten Tor framhåller dock att långtifrån alla socialdemokrater anses uppträda på detta sätt, och att att även gruppen som helhet, i och med insikten om att inte längre vara ett femtioprocentsparti, dessutom kommit att visa större ödmjukhet i det parlamentariska arbetet.[27]

Denna skillnad mellan omgivningens bild och socialdemokraternas egen självbild kan tolkas på två sätt. Den ena är att socialdemokraternas självbild är en förvrängning av verkliga förhållanden. Mot en sådan tolkning talar den omständigheten att lyhördheten så tydligt går igen inte bara i beskrivningen av hur socialdemokraterna uppfattar sig vara, utan på en rad sätt också framstår som en stark norm inom den socialdemokratiska gruppen. En mer rimlig tolkning är därför den att socialdemokraternas uppträdande inom den egna gruppen helt eller delvis skiljer sig från dess uppträdande i förhållande till företrädare för andra partigrupper. Den senare tolkningen stöds även av den stora grupplojalitet som framträder i socialdemokraternas självbild, och som redogörs för i anslutning till temat gruppstyrka. Självbilden tyder på att innan ett beslut fattats, kan den socialdemokratiska gruppen visa lyhördhet i det interna samtalet, det vill säga gentemot sina partibröder. Kraven på uppslutning bakom gruppens kollektiva hållning gör dock att en sådan lyhördhet inte omfattar andra partiföreträdare.

---

25 Frej (kd); Katarina (c); Charles, Pierre (fp); Adam, Isak (m).
26 Isabelle (fp); Balder, Tor (kd); Ivan (mp): Julius, Cesar, Cecilia, Felix samt direktobservation (v).
27 Tor (kd).

7.2 Politisk ansvarskänsla

Temat *politisk ansvarskänsla* intar en framträdande roll i socialdemokraternas självbild. Den dominerande föreställningen är den att vara en grupp som besinnar det ansvar som följer av regeringsinnehav, och som för detta ändamål låter de egna politiska målen stå tillbaka om syftet är att få till stånd (breda) majoriteter och/eller verka för nationens bästa.[28] Socialdemokraterna uppvisar sålunda stora likheter med centergruppen även i synen på ansvarskänsla. Den tonvikt som läggs vid förmågan att kompromissa, gör temat nära knutet till temat politisk förmåga: den lyhördhet som beskrevs under det sistnämnda temat kan antas befrämja den kompromissinriktning som socialdemokraterna anser sig företräda, samtidigt som omgivningens bild av socialdemokratgruppens lyhördhet inte var fullt så smickrande som dess egen.

Liksom centergruppen betraktar sig socialdemokraterna som kompromissbenägna.[29] Gunilla är en av dem som i anslutning till detta framhåller kompromissen som någonting i grunden gott, även om den skulle gå mot hennes politiska vilja, och detta trots att den försvagar individens ställning i förhållande till gruppen (se vidare avsnittet om gruppstyrka). Insikten om att landets bästa måste ges prioritet gör att hon som individ är beredd att göra avkall på sina ideologiska hjärtefrågor, och framhåller det nödvändiga i att ta ett eller två steg tillbaka.[30]

Även Folke ser kompromissen som nödvändig och i huvudsak god, men är också den som mest ingående pekar på nackdelarna med att som socialdemokraterna tillmäta kompromissen ett sådant högt värde. Den demokratiska politikens grund är erkännandet av intresseskillnader, och kompromissen är långsiktigt ett hot mot den känsla av entusiasm som all politik förutsätter. Samtidigt som kompromissen är en förutsättning för en lösning, kan den därmed motverka sina egna syften.[31]

Folke framhåller vidare att den strävan efter samling som ofta följer med ett kompromissinriktat synsätt, löper risk att gå över i maktfullkomlighet:

> Det finns en risk om ett parti skall försöka svara mot hela samhället, för då blir vi *Partiet*, staten. Den synen tycker jag är förfärlig, men den finns, även inom mitt parti. Jag vet att när vi lämnade regeringsmakten från oss senast så var det en del – kanske inte riksdagsledamöter, men aktiva sossar – som kände det som en statskupp. Jag kan förstå den känslan men från demokratisk synpunkt är den livsfarlig, för poängen är att vi skall förlora makten ibland. Poängen är att vi skall representera vissa men inte alla. (Folke)

Även Gunborg antyder de nackdelar som följer av den välvilliga inställningen till kompromisser: ”Vi är bra på att kompromissa, kanske för bra skulle vissa säga.”[32]

Flera ledamöter berör gruppkulturen i anslutning till partiets storlek och (långa) regeringsinnehav. Gerda, Gunborg, Ingrid och i viss mån Gunilla, framhåller att som regeringsparti måste man veta att man kan genomföra den politik man före-

[28] Gunborg, Gunilla, Folke, Ingrid, Göte, Ingvar, Gerda, Signe.
[29] Gunborg, Ingeborg, Gunilla, Folke, Signe, Göte.
[30] Gunilla.
[31] Folke.
[32] Gunborg.

slår, och aldrig glömma att de frågor man driver kan komma att förverkligas.[33] Av detta följer utöver kompromissviljan också en viss försiktighet. För att erhålla nödvändig majoritet inte bara en gång utan vid upprepade tillfällen, krävs att gruppen är smidig och ordhållig. Gunborg och Signe tror att detta även hos andra partier givit gruppen ett rykte om att vara pålitliga och goda att göra upp med. Signe påtalar också att man genom det tunga ansvaret som (potentiellt) regeringsparti, mer än med något annat parti, känner sig befryndat med moderaterna.[34] Känslan av gemenskap med moderaterna är något som även Folke framhåller, eftersom partierna delar föreställningen om att vara ”statsbärande”, vilket medför en känsla av ansvar och strävan efter ”konsekvens”. Detta förhållande är dock svårt för väljarna att förstå eftersom dessa betraktar partierna utifrån en ideologisk skala.[35]

Signe och Folke framhåller att den stabilitet som finns hos moderatgruppen uppskattas av deras egen grupp.[36] Båda dessa ledamöter har framträdande positioner inom gruppen, vilket möjligen kan förklara den starka samhörighetskänsla som de uttrycker med moderaterna. Övriga ledamöter är inte lika entydigt välvilligt inställda, men majoriteten av ledamöterna framhåller moderaterna som ett parti man uppskattar för vad som uppfattas som dess tydlighet och ideologiska hederlighet.[37]

Föreställningen om det ansvar man bär är även knuten till den om retoriska brister som behandlades under temat politisk förmåga. Kravet på att vara duglig och seriös gör att det är svårt för gruppen att framföra partiets politik på ett tillräckligt spännande sätt.[38]

Det är rimligt att gruppens inriktning mot kompromiss och försiktighet hänger samman med dess långvariga ställning som underlag för en minoritetsregering, men detta räcker inte för att fullt ut förstå den starkt positiva värdering av kompromissen som framhålls som dominerande inom gruppen som kollektiv. Även en minoritet med ansvar för regeringsmakten kunde tillåta sig en mer instrumentell syn på kompromissen och i större utsträckning se den som ett nödvändigt ont. En nyckel till kompromissens starka ställning ligger i den tonvikt gruppen lägger vid partiets folkrörelsebakgrund.[39] Sambandet påtalas uttryckligen av Gunilla, som anser att det är skolningen genom folkrörelser som givit kompromissen dess starka ställning i gruppen:

> Att vara många och bestämma tillsammans ställer särskilda krav på både lyhördhet och öppenhet och en förmåga att underkasta sig majoritetens beslut utan att känna sig som en looser. (Gunilla)

---

33 Gerda, Gunborg, Ingrid, Gunilla.
34 Gunborg, Signe.
35 Folke.
36 Signe, Folke.
37 Utöver Folke och Signe, Gerda, Gunilla, Svea, Ingrid, men också Gunborg, som även hon uppskattar tydligheten men störs av den sociala arrogans som hon ser särskilt väl representerad inom moderaterna. Ingvar och Ingeborg anger ingen uppfattning vid sidan av det ideologiska.
38 Gunilla, Gunborg, Signe, Göte. Se ovan, 7.1.
39 Samtliga intervjuade ledamöter nämner i något sammanhang, och ofta med stolthet, folkrörelsebakgrunden. Svea, Signe, Ingrid, Folke, Ingvar, Gunilla, Gunborg, Göte, Ingeborg, Gerda, Erland.

Gunillas tolkning ges också stöd av att den grupp vid sidan av socialdemokraterna där kompromissen värderas högst är centerpartiet, bredvid socialdemokraterna den enda grupp som framhåller sin folkrörelsebakgrund. Centerns folkrörelsefostran, och dennas avspegling i centergruppens arbetssätt är vad som dominerar den bild socialdemokraterna tecknar av centern.[40] Samtliga socialdemokrater utom en uttrycker en känsla av förtroende för och närhet till centergruppen, med hänvisning till att partiet är ett tydligt folkrörelseparti och därför pålitligt och juste i det politiska samarbetet.[41] Den gemensamma folkrörelsebakgrunden överskuggar till och med det faktum att ”arbetare och bönder under vissa tider varit som hund och katt” eller att få partier sägs vara så illa omtyckta av lantbrukarna själva som socialdemokraterna.[42]

Gunborg framhåller att centern är det parti som mest liknar socialdemokraterna, och genom sin pålitlighet uppfattas som raka motsatsen till vänsterpartiet. Centern skiljer sig från vänstergruppen bland annat såtillvida att vid ett samarbete är det ”Ingen som bjuder över den andre, går ut i pressmeddelande dagen efter en uppgörelse och säger att de egentligen inte vill vara där.”[43] Signe är representativ för den intervjuade gruppen när hon säger att det hos socialdemokraterna finns

> En väldigt stark känsla för centern. Uppfattar dem som ett tydligt folkrörelseparti, samtidigt som vi kan tycka att de är väldigt konservativa. Har ett gott rykte inom s-gruppen för de uppgörelser vi gjort med centern har varit mycket gedigna. Tror att vi känner att de är litet mer på samma nivå, samma våglängd, samma grund. (Signe)

Den beskrivning socialdemokraterna ger av centern överensstämmer i sak med centerns egen självbild, men även med den beskrivning av centern som moderaterna och folkpartiet ger. Något som ytterligare kan tänkas förstärka denna samhörighetskänsla, är det drag av vanlighet som sägs prägla såväl centern som socialdemokraterna. Ingrid framhåller folkrörelsebakgrunden som betydelsefull för att den tillför socialdemokratin ett drag av ”vanlighet”,[44] och såväl centern själv som vissa folkpartister beskriver centergruppen som just vanlig.[45]

Om centern framträder som socialdemokraternas parlamentariska favorit så är inställningen till vänstern som antytts mer komplicerad. Dels störs socialdemokraterna av vänsterpartiets valframgångar, dels uppfattas partiet som oansvarigt, dels anklagar man dem för att vara populister.[46] Göte beskriver den frustration som

---

[40] Den övervägande delen av socialdemokraternas resonemang om andra partier rör temat ansvarskänsla. Detta är inte förvånande med tanke på socialdemokraternas regeringsställning. Det parlamentariska arbetet handlar mer än för någon annan grupp om att samla majoriteter, varför frågor om ansvar och pålitlighet hela tiden aktualiseras.

[41] Gerda, Gunborg, Ingeborg, Gunilla, Göte, Erland, Svea, Signe, Ingrid, Ingvar. Undantaget är Folke som säger sig sakna en klar bild av gruppen för att de bytt ut så många ledamöter.

[42] Erland respektive Signe. Omvänt framhålls av flera socialdemokrater att folkpartiet trots dess historiska anknytning till olika folkrörelser, inte uppfattas som ett folkrörelseparti och därmed som mer främmande (Gunborg, Gunilla, Erland, Ingvar). Den enda som berör folkrörelsebakgrunden i kd:s fall är Gunilla, och då genom att uttrycka förvåning över att partiet närmast försöker dölja denna anknytning.

[43] Gunborg.

[44] Ingrid.

[45] Kapitel sex.

[46] Göte, Svea, Gerda, Erland, Signe, Ingrid.

finns över att vänstern övertagit en stor del gamla socialdemokratiska väljare, och att detta föranlett en viss ”avundsjuka” i förhållande till det mindre partiet, ett konkurrensförhållande som även påtalas av Signe. Svea uppfattar det som ”mycket irriterande” att vänstern försöker överta det gamla socialdemokratiska partiets roll.[47]

Gerda påpekar att vänsterpartiet skiljer sig från andra småpartier genom att aldrig ha varit i ansvarsställning, vilket gör det svårt för dem att förhandla och hålla fast vid ingångna avtal.[48] Både Gunborg och Gunilla menar att socialdemokraterna inte känner sig helt trygga tillsammans med vänstern.[49] Gunilla formulerar det som att det hos socialdemokraterna finns en rädsla för att vänsterns parlamentariker kan

> hugga en i ryggen [---] Om vi kommer överens med dem om nånting så kan de dan efter gå ut och säga: ’*ja visst, det kom vi överens om, men om vi hade fått bestämma så hade vi gjort så här i stället och då hade alla varit glada, men sossarna sade nej.*’ Håller inte i längden. Vittnar inte om hederlighet, att stå fast. (Gunilla)

Också Ingrid nämner att vänstern uppfattas som mindre pålitlig. Fördelen med vänsterpartiet anser hon vara att det tvingar socialdemokraterna att ”hålla kursen”, men dess företrädare uppfattas som obehagliga såtillvida att de aldrig behövt ta faktiskt ansvar för den politik de vill föra. Även om deras ideologi inte bygger på religiös grund så liknar de enligt socialdemokraterna kristdemokraterna såtillvida att de målar upp en bild av ett fullkomligt rättfärdigt samhälle, ett samhälle de vill åstadkomma men inte kunnat åstadkomma, och de är öppna för diskussion och synpunkter ”så länge man tycker som dom”.[50]

Likheten mellan vänstern och kristdemokraterna på temat ansvarskänsla berörs av fler än Ingrid. Om vänsterpartisterna beskrivs som opålitliga i meningen bångstyriga och lättsinniga, uppfattas kristdemokraterna som opålitliga i den meningen att ord och handling inte stämmer överens.[51]

I socialdemokraternas beskrivningar kommer moderaterna och kristdemokraterna att framstå som något av varandras motsatser. Moderatgruppens starka tilltro till den renodlade rationalismens säkra svar står i kontrast till socialdemokraternas inriktning mot gemensamt samtal, och framhållande av det parlamentariska arbetets sociala sida, och det finns visst stöd för att moderatgruppens karaktär på denna punkt väcker irritation hos socialdemokraterna. Flera socialdemokrater nämner däremot kristdemokraterna som lätta att ha att göra med i det dagliga samarbetet, eftersom de uppfattas som vänliga och aldrig arroganta.[52] Till skillnad från i fallet

---

[47] Göte, Signe, Svea.

[48] Gerda. Erland påpekar att de även betraktas som opålitliga i meningen ideologiskt oärliga, det vill säga ovilliga att erkänna att de fortfarande är kommunister. Personligen anser han dock detta vara fördomar.

[49] Gunborg, Gunilla.

[50] Ingrid.

[51] Gunborg, Gunilla, Göte, Svea, Signe, Ingrid. Folke beskriver dem som ”luriga”, Ingeborg ger ingen kommentar. Ingvar nöjer sig med konstatera att de lyckats väl med att etablera sig och lever högt på sin partiledare. Den som uttrycker sig entydigt positivt som kd är Erland. Signe menar att draget att vilja framstå som litet bättre än man är, och därmed oförmågan att visa ansvar, är något som är tydligast hos kristdemokraterna men som präglar samtliga partier utom socialdemokraterna själva, moderaterna och centern.

[52] Gunborg, Gunilla, Göte, Signe, Ingrid.

med moderaterna, uppfattar socialdemokraterna dock inte kristdemokraterna som helt pålitliga eftersom dessa anses ge en bild av sina förslag som inte överensstämmer med hur förslagen faktiskt ser ut. Gunborg berättar att man efter muntliga överläggningar kan vara i huvudsak överens, men väl framme vid beslut visar sig kristdemokraterna befinna sig någon helt annanstans. Även Ingrid berör detta i beskrivningen av den märkliga situation som uppstår då kristdemokraterna ensamma yrkar på reformer som redan är genomförda, och sedan vill reservera sig mot anslutande beslut som för att markera att man skulle ha någotning ännu litet bättre än de övriga. Detta uppfattas av socialdemokraterna inte som ”hederligt”, och anses vara ett uppträdande som är svårt att komma åt genom saklig argumentation.[53]

Vad som inte uppskattas hos kristdemokraterna, är att dessa anses stå för en nog så ”hård” politisk linje som moderaterna, men uppträder som om de inte gjorde det. Vänstern å sin sida uppfattas som inkonsekvent av det skälet att de visserligen uppfattas som ärliga i beskrivningen av vilken politik de skulle vilja föra, men däremot inte i redogörelsen för det praktiskt och ekonomiskt möjliga i att föra en sådan politik.[54] Som läsaren redan vet är socialdemokraternas bild av moderaterna en spegling av moderaternas egen självbild. Även teckningen av vänsterpartiets respektive kristdemokraterna är fullt förenlig med självbilden hos dessa grupper, vilket kommer att framgå av kapitlen åtta och nio. Socialdemokraternas irritation kan förstås som kulturellt betingad, såtillvida att socialdemokraternas kultur på väsentliga punkter skiljer sig från framförallt vänsterpartiets, men i viss mån även kristdemokraternas. Utifrån de beskrivningar de olika partierna ger av sig själva och varandra, blir det tydligt att ett och samma uppträdande kan tolkas och värderas på helt olika sätt beroende på vilken grupp uttolkaren tillhör – återigen åskådliggörs hur ett och samma uppträdande har olika *social innebörd*.

Även miljöpartiet säger sig många socialdemokrater uppfatta som inkonsekventa, och därmed inte helt pålitliga.[55] Det finns dock en avgörande skillnad gentemot synen på vänstern och kristdemokraterna såtillvida att socialdemokraterna säger sig ana vissa motiv bakom dessa partiers inkonsekvens. I miljöpartiets fall framhålls snarare vad som uppfattas som gruppens oförutsägbarhet i den meningen att gruppen anses tänka ”ologiskt” (Svea), sakna en röd tråd (Ingvar), kommer med helt nya vinklingar på problem (Gunborg) eller är så heterogent att man inte framstår som en sammanhållen grupp (Göte, Gunborg). Denna uppfattning delas även av Ingrid som dock anser att de med tiden blivit mer anpassade till riksdagsordningen. En viss häpenhet över gruppens arbetssätt kan utläsas i socialdemokraternas beskrivningar, men även om det bara är en person (Folke) som talar uppskattande om deras inkonsekvens som ”spännande”, så störs man mindre av inkonsekvensen i detta fall än hos kristdemokraterna och vänstern. Den uppfattas inte ha dolda

[53] Ingrid.

[54] Detta är även en inkonsekvens som många moderater störs av, och vad som åsyftas när v:s partiordförande Gudrun Schyman anklagas för populism. Partiets idépolitiska konsekvens är dock någonting som moderaterna kan uppskatta (se 4.2).

[55] Gerda, Gunborg, Gunilla, Göte, Svea, Ingrid, Ingvar.

motiv, utan ses som en följd av miljöpartisternas inkonsekventa sätt att tänka, både som individer och som grupp.[56]

Om man ställer socialdemokraternas resonemang kring frågan om konsekvens mot moderaternas framkommer både likheter och skillnader. Även om socialdemokraterna inte framhåller kravet på konsekvens lika entydigt och ofta som moderaterna, finns en överensstämmelse såtillvida att båda uttrycker stark uppskattning för konsekvent handlande inom parlamentarisk politik. Samtidigt skiljer sig konsekvensens sociala innebörd delvis åt mellan dessa två grupper, vilket framgår av deras respektive självbilder och bilder av andra partigrupper. Där moderaterna lägger vikt vid såväl intellektuell och ideologisk konsekvens, som vid att det finns en överensstämmelse mellan ord och handling, betonar socialdemokraterna snarare det sistnämnda. Enligt den syn på ansvarskänsla som framkommer i den socialdemokratiska gruppen, består sådan inte i att vara ideologiskt konsekvent, utan i att handla på ett sätt så att man kan omsätta sina idéer i praktisk handling. Hos moderaterna är hänsyn till det praktiskt möjliga snarast något som skall undvikas så länge det hotar troheten mot de egna idéerna (åtminstone så länge man inte innehar regeringsansvar eller befinner sig i en nationell kris). Det är betecknande att i den mån moderaterna uttalar sig uppskattande om vänsterpartiet, sker det framförallt med hänvisning till gruppens ideologiska konsekvens. För socialdemokraterna handlar konsekvens inte om att hålla fast vid sina idéer genom historien, utan mer om förhållandet mellan å ena sidan de politiska utfästelser ett parti gör och å den andra partiets faktiska ideologiska position respektive vad som är praktiskt genomförbart för partiet i en given situation. Av det skälet framstår moderaterna med sin mer restriktiva syn på politikens möjligheter för socialdemokraterna som betydligt mer trovärdiga än de vänsterpartister och kristdemokrater som åtminstone i ord ger uttryck för en större politisk generositet. Ytterligare uppskattning för moderaternas konsekvens föranleds av att de dessutom uppfattas som avtalshålliga, och härvidlag tecknar socialdemokraterna en likartad bild av moderaternas respektive centerpartiets riksdagsgrupper.[57]

Beträffande *omgivningens bild* på temat ansvarskänsla så avspeglar den förhållandevis väl socialdemokraternas egen självbeskrivning. Flera moderater och ett par centerpartistar framhåller att socialdemokraterna uppfattas som ett pålitligt parti, med vilket man vet att ett handslag gäller.[58] Några moderater framhåller också den samhörighetskänsla som följer av vetskapen om att man båda är de potentiellt regeringsbärande.[59] Esaias och Markus menar att de är de enda partier stora nog att klara av obekväma beslut, och Markus pekar på att man förenas av en viss avsaknad

[56] Svea, Ingvar, Göte, Gunborg, Folke, Signe. Bara en ledamot (Erland) säger sig ha problem med miljöpartisterna, men han gör det inte med hänvisning till deras inkonsekvens, utan pekar på det han ser som deras oförmåga att kompromissa i det formaliserade samarbetet med regeringen.

[57] Gunborg, Gunilla och Ingvar anser vänstern vara ”populister”, men Ingvar, och Göte, tillerkänner också vänstern en viss mognad under den tid som samarbetet varat, och blivit mer nyanserade.

[58] Simon, Rebecka, Esaias, Joakim (m); Katarina, Sofia (c).

[59] Simon, Esaias, Rebecka, Markus (m).

av idealism. Markus påpekar att båda parter kan känna sig lätt besvärade av att man har så lätt att finna varandra i stora besvärliga frågor.[60]

Att det finns en skillnad i synen på konsekvens avspeglas i det förhållandet att några moderata ledamöter uppfattar socialdemokraternas grupp som inkonsekvent på ett sätt som liknar uppfattningen om centern: för socialdemokraterna anses (regerings)makten som sådan så väsentlig att den betyder mer än (den ideologiska) vägen dit. Detta är en synpunkt som även framförs av en företrädare för miljöpartiet.[61] Folkpartisten Pierre knyter frågan till individnivå, då han framhåller att socialdemokraternas grupp rymmer många människor vars engagemang och sätt att leva framstår som ”äkta”, men samtidigt också en betydande andel karriärister.[62]

Även hos centergruppen finns en uppskattning av socialdemokraterna med avseende på pålitlighet vid politiska uppgörelser. Flera centerpartister framhåller också känslan av närhet genom folkrörelsebakgrunden, även om folkrörelseanknytningen i socialdemokraternas fall i högre grad uppfattas som knuten till kollektivism och tvång (se vidare temat gruppstyrka).[63]

7.3 Social gemenskap

Till skillnad från hos centern så berörs inte temat *social gemenskap* när socialdemokraterna skall beskriva hur man uppfattar sig som grupp. Däremot återkommer detta tema vid ett flertal tillfällen i beskrivningen av gruppens normer. På motsvarande sätt som det inte går att nå status inom gruppen om man inte behärskar sina frågor i sak, går det inte att att vinna respekt om man är mycket kunnig i sak men i samspelet med gruppen uppträder arrogant. Egenskaper som social begåvning, empati och förmåga att bidra till känslan av social gemenskap och trivsel i gruppen framhålls som betydelsefulla i det politiska arbetet, och som ett nödvändigt komplement till sakkunskap.

På frågan vad som skänker en ledamot status framhåller ett flertal ledamöter social kompetens, förmåga att skapa trivsel och att vara trevlig som väsentligt.[64] Även om socialdemokraterna i sin kunskapssyn företräder en sakinriktning, så bör mer sakinriktad kunskap kombineras med social förmåga, och flera ledamöter nämner att skicklighet utan ”social kompetens” direkt kan undergräva en persons status.[65] Gunborg och Göte anger en och samma person för att illustrera vilken kombination av egenskaper som ger status. Ledamoten X, har enligt Gunborg, vid sidan av att ha suttit länge, kunna säga rätt saker och ”gått den väg man skall gå”

---

60 Esaias, Markus (m).
61 Maria, Jakob och delvis Adam (m); Boris (mp).
62 Pierre (fp).
63 Sofia, Agaton, Helena, Kristoffer (c). (Den sistnämnda synpunkten framförs av Helena och Agaton.)
64 Gunborg, Göte, Folke, Ingvar, Ingeborg nämner att detta ger status. Gunilla nämner kunskap som en egenskap som ger status, och definierar detta som delvis bestående av förmågan att umgås och vara diplomatisk. Hon nämner även att arrogans, och nedlåtande sätt motverkar status, och Signe och Göte anger detta som mycket illa sedda egenskaper.
65 Gunborg, Ingeborg, Göte, Ingvar.

också en stor fördel i sin social sida: ”Ser alla, hjälper, tar sig tid att hjälpa till.”[66] Göte konstaterar på motsvarande sätt att:

> Social kompetens är väldigt viktigt [---] X lotsar igenom saker på ett kompetent sätt, men har också mycket stor social kompetens. [---] Bryr sig om oss, tar sig alltid tid, pratar, visar nån form av glädje och entusiasm. De som går och hänger med huvudet, är tjuriga, trycker längs väggarna och bara läser handlingar [får inte status] – hur duktiga [de] än må vara, utan duktigheten måste kombineras med någon form av emotionell reaktion också, litet mungiporna uppåt och trivas litet också. (Göte)

Folke nämner angående frågan om status att det finns en stor uppskattning för människor som visar sig mänskliga, i den meningen att de finns till hands när det ”krisar” även bryr sig om sådant som ligger vid sidan av det i strikt mening politiska arbetet. Han beskriver dessa människor som ”de äkta, som kan göra misstag, som är hemma. Men som också orkar med att ställa frågor om andra människor och inte bara är upptagna av sig själva.”[67]

Ingvar, en ledamot med lång riksdagserfarenhet, inbegripet höga poster, nämner tre delar som han anser värderas lika högt när det gäller vem som får status: erfarenhet och förankring, förmåga att lösa problem samt att kunna lyssna och ha ”empati” vilket definieras som ”förmåga att sätta sig in i en annan människas situation.”[68]

Beträffande *omgivningens bild* av socialdemokraterna så motsägs denna del i socialdemokraternas självbild delvis av den beskrivning av tendenser till arrogans som jag redogjort för i anslutning till temat politisk förmåga. På motsvarande sätt som där kan det vara fråga om en skillnad i uppträdande inom gruppen respektive i förhållande till andra grupper. Ett tema som social gemenskap är också per definition närmare knutet till samvaron i den egna gruppen, medan ett tema som politisk förmåga kan förmodas ha en mer generell omfattning. En moderat ledamot fäller dock en kommentar som mycket tydligt knyter an till temat social gemenskap, och dessutom på ett mycket uppskattande sätt. Hon menar att socialdemokraterna är det parti som många moderater uppfattar det som lättast att umgås med vid olika sociala tillställningar.[69]

7.4 Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Under temat *gruppstyrka* kan konstateras att den socialdemokratiska gruppen som kollektiv har en stark ställning i förhållande till gruppindividen, och resonemang kring de socialdemokratiska ledamöternas grupplojalitet ägnas stort utrymme i intervjusvaren. Även om det finns mörkare stråk i den tecknade bilden, är detta

---

66 Gunborg är i mycket kritisk till vänsterpartiet, men tillerkänner dem samtidigt förmågan att ”se människor” inte bara i ideologin utan även i det dagliga arbetet. Även miljöpartiet, som hon förhåller sig skeptisk till, uppskattar hon på grund av ett vänligt sätt och avsaknad av arrogans.

67 Folke.

68 Ingvar. Jfr moderatern Ruben, som snarare lägger tonvikten vid ”personligt ansvarstagande” då han beskriver empati, kapitel fyra.

69 Eva (m).

huvudsakligen en sida gruppen säger sig värdesätta och vara stolt över. Nära nog samtliga ledamöter framhåller gruppens starka ställning i förhållande till de ingående individerna, där de utmärkande egenskaperna är kollektivism, stark grupplojalitet och sammanhållning.[70] Flera ledamöter pekar också på att det finns ett inslag av avundsjuka, att jantelagen är stark och att normen är sådan att man inte bör uppträda så att omgivningen uppfattar att man försöker ”förhäva sig”.[71]

Några ledamöter framför detta som förklaringen till att socialdemokraterna klarade sig igenom de ekonomiska krisåren i början av 1990-talet, då partiet för att nå balans i statens finanser genomförde en politik som i många avseenden stred mot de egna ideologiska målen på till exempel social- och arbetsmarknadspolitikens områden.[72] Ingeborg beskriver gruppens självbild på följande sätt:

> Förmågan att hålla ihop när det verkligen blåser, Det vill jag i alla fall, och det tror jag. Till exempel under de hårda åren på 90-talet, det hade vi aldrig klarat om vi hade börjat spreta och huggit kniven i ryggen på varandra. (Ingeborg)

Följdenligt är en av de mest illa sedda egenskaperna att sätta gruppsammanhållningen på spel, till exempel genom att dra sig undan tungt eller tråkigt arbete eller läcka information från ett möte.[73] Detta hot behöver inte ta sig uttryck som ren illojalitet utan kan också bestå i att någon profilerar sig själv på ett sätt som uppfattas ske på gruppens bekostnad.[74] Att gruppens överhöghet även är giltig gentemot individer på ledande poster, framgår av den försiktiga kritik som Erland framför mot ledningen, vilken enligt honom åtar sig ”de finaste uppdragen” Han är dock angelägen om att understryka att detta inte är något stort problem, utan att det snarare rör sig om en tendens.[75]

Det framstår som anmärkningsvärt att störas av att ledningen tar på sig ”de finaste uppdragen”, eftersom detta något ligger i sakens natur. För att jämföra med en annan grupp med stark kollektivism, den moderata, så fanns även där ett inslag av jantelag, och en ovilja att erkänna förmågan hos enskilda som avvek från gruppen. Personer med ledande befattningar föreföll dock ha en större frihet att markera sin överhöghet, till exempel genom att uppträda arrogant – förutsatt att de motsvarade de högt ställda kraven på kunskap och kompetens.[76]

Det finns en skillnad i var olika socialdemokratiska ledamöter anser gränsen gå mellan å ena sidan illojalitet och sund självständighet å den andra. En ytterlighet representeras av Ingeborg som anser att det är och bör vara illa sett inte bara att läcka information, utan att överhuvudtaget framföra avvikande uppfattning utanför den egna gruppen under ett arbetes gång. Gerda menar tvärtom att det vore välgö-

---

[70] Gunborg, Gunilla, Ingeborg, Göte, Erland, Svea, Folke, Signe, Ingrid.
[71] Gunborg, Ingrid, Gerda, Göte, Erland, Signe, Gunilla, Folke, Ingeborg.
[72] Ingeborg, Gunilla, Gunborg.
[73] Ingeborg, Gerda, Gunborg, Svea, Gunilla.
[74] Gunborg, Gerda, Ingeborg, Gunilla, Göte, Folke, Signe, Ingrid, Ingvar.
[75] Erland.
[76] Jfr tolkningen av m-gruppen som en *hierarki* och s-gruppen som en *falangstär*, 12.2.4.

rande om gruppen något kunde frångå benägenheten att bara ta upp frågor internt, och i högre grad tilläts ventilera sin kritik offentligt.[77]

Även om Gerda uttrycker en mer liberal hållning än övriga ledamöter, och fastän samtliga ledamöter framhåller grupplojaliteten som något i huvudsak gott, så är det flera socialdemokrater som för ett mer nyanserat resonemang än Ingeborg kring gruppstyrkan.[78] Folke beklagar att det finns tongivande personer inom gruppen som aktivt motverkar den mångfald ledamöterna uppvisar, och som tenderar att vilja ”strömlinjeforma” dem. (Folke är också den ende socialdemokrat som är entydigt välvilligt inställd till vänsterpartiet, och detta med hänvisning till att vänstern (liksom folkpartiet) lyckats där socialdemokraterna misslyckats genom att trots en kollektivistisk ideologi ge utrymme åt starka individer.)[79]

Ingrid resonerar på liknande sätt kring gruppens ovilja att acceptera den enskildes betydelse för de gemensamma strävandena, och Ingvar beklagar det förhållandet att individerna göms bakom ett starkt kollektiv.[80] Signe är bekymrad över att kollektivismen är så stark att den i vissa situationer motverkar sina egna syften, och ger som exempel socialdemokraternas bristande förmåga att handskas med uppkomna skandaler. Hon anser att gruppen har en benägenhet att ta sin hand från avfällingar på villovägar. Gruppens styrka över individen ger en likriktning som begränsar socialdemokraternas förmåga att hantera det avvikande:

> Vi borde vara bättre på att vara individer och bättre på att hjälpa varandra att orka och våga vara det utåt. Moderaterna är mycket duktigare på att hantera den där typen av frågor, vet inte vad det beror på men på nåt underligt vis skyddar de sina egna bättre än vad vi gör [---] Finns i det här partiet något nedärvt tror jag, att om man skall sticka ut, då skall man vara *väldigt* duktig. [--- Det har med] föreställningen om hur en sosse bör vara: präktig duktig människa med rätta kontakter**.** Litet grand veta sin plats kan jag känna.(Signe)

Detta drag återkommer i den beskrivning Gerda ger av förhållandet till vänsterpartiet. Som behandlats under temat ansvarskänsla, präglas socialdemokraternas självbeskrivning av vanan att kompromissa och förhandla, medan vänsterpartiet anses vara ett parti som inte tillägnat sig denna ansvarskänsla. Gerda menar att socialdemokraterna inte är förmögna den flexibilitet som krävs för att bemöta vänstergruppens främmande arbetssätt på ett konstruktivt sätt. I stället är det som om vad som uppfattas som vänsterpartiets oförmåga på detta område tenderar att ”spilla över” på socialdemokraterna, såtillvida att dessa förlorar sin förmåga som skickliga förhandlare.[81] Vänsterpartiets grupp framstår i ljuset av Gerdas beskrivning som ett exempel på en sådan avvikelse från rutinerna som Signe menar att socialdemokraterna har svårt att bemöta.

Den genuina upprördhet som följer på skandaler av olika slag bidrar förvisso till sådan handlingsförlamning, men individens svaga ställning i sig gör att en överträ-

---

[77] Ingeborg, Gerda.
[78] Folke, Signe, Ingrid, Ingvar
[79] Folke.
[80] Ingrid, Ingvar.
[81] Gerda.

delse kan väcka starkare reaktioner än dess straffvärde skulle låta förvänta. Den faktiska handlingen kommer på så sätt att överskuggas av avvikelsen i sig, och tjänar som påminnelse om att den skiljaktige inte passar in i gruppen:

> Ta det här med Laila Freivalds, alla andra skulle ha tyckt att det var en skitsak, men inte här: *'Så GÖR man inte, och hade hon varit född i partiet som alla vi andra så hade hon vetat och förstått det!'* (Signe) [82]

Gruppstyrkan begränsar sig inte till att beivra uppenbara lojalitetsbrott eller skandalhistorier vilka uppenbart kan skada partiets anseende. Även frånsett sådana mer flagranta exempel finns enligt Gerda en förväntan om att ledamöterna respekterar sin roll som en del i gruppen. Om en ledamot formellt och/eller informellt av gruppen tilldelats ett visst område så uppstår en ”irritation” i gruppen om en annan ledamot belyser frågan från ett annat perspektiv, till exempel sin egen valkrets. I stället för att vara ”lyhörd” och förstå att den nya infallsvinkeln kan tillföra någonting så förväntar sig gruppen att den ordning kollektivet skänkt sitt godkännande upprätthålls och inte ifrågasätts.[83]

Att överhuvudtaget profilera sig själv är – oaktat om det skadar gruppen eller ej – inte något den bör ägna sig åt som vill vinna status inom socialdemokraternas grupp. Folke anser att om man i socialdemokraterna säger att ”Det där uppdraget skulle jag gärna åta mig”, så har man i samma ögonblick förklarat sig ”politiskt död”. Föreslår man sig själv för ett uppdrag så mister man inte bara detta utan även det kommande.[84]

Också Ingrid berör ämnet, och nämner att något som ofelbart leder till förlust i status är det att visa sig ”närig”. Den ledamot som säger: ”Varför får inte jag några uppdrag? Varför kunde jag inte få bli utsedd att göra det där och det där?” undergräver fullkomligt sina möjligheter att få några uppdrag. Ledamoten kan inte själv påtala att han skulle passa för en uppgift, utan detta är något som hans omgivning måste upptäcka.[85]

Denna benägenhet att underordna individen gruppen kan såväl springa ur som ge legitimitet åt avundsjuka, en känsla ett par ledamöter uttryckligen beskriver som närvarande.[86] Enligt Gunborg uppskattas det inte om en ledamot strävar efter att synas bara för sin egen skull och att det ”Finns nog en del avundsjuka inbyggt i det där: man skulle ha gjort det bättre själv.” Erland, vidare, en ledamot som för övrigt ger en starkt positiv bild av lojaliteten och sammanhållningen inom riksdagsgruppen nämner att man ibland kan ”ana en liten avundsjuka” och pekar på att man inte berömmer varandra eller ger varandra det stöd han skulle önska funnes.[87]

---

[82] Den handling som åsyftas är att dåvarande justitieminister Laila Freivalds efter presstorm såg sig tvingad att avgå på grund av att hon valt att köpa en andel i sin bostadsrättsförening då familjens bostad omvandlades från hyresrätt till bostadsrätt.

[83] Gerda.

[84] Folke.

[85] Ingrid. S-gruppen framstår i detta avseende som mer lika m- än c-gruppen, jfr 4.4 och 6.4.

[86] Gunborg, Erland, Ingeborg, Göte.

[87] Gunborg, Erland. Avundsjuka omnämns även av ett par ytterligare ledamöter. Ingeborg använder till och med ordet avundsjuka som synonymt med uppskattning. För att uttrycka den stora beundran som finns för Olof Palme säger hon att det nog finns ”många som går och är litet avundsjuka” på Palmes

Avund är en känsla med starkt negativa konnotationer hos de flesta människor, och sannolikt så även hos socialdemokraterna. Deras är dock den enda grupp där avundsjuka överhuvudtaget omnämns, och av två ledamöter dessutom som något kännetecknande för den egna gruppen. Även hos moderaterna, centern och kristdemokraterna ges beskrivningar av gruppens styrka i förhållande till individen, som också det skulle kunna tolkas som inslag av avundsjuka, men med den skillnaden att ordet inte används. Det är vanskligt att utifrån detta dra slutsatsen att socialdemokraterna skulle vara mer lagda för avundsjuka. Däremot går det att argumentera för att den omständigheten att bara socialdemokrater använder detta uttryck för att beskriva den egna gruppen inte är en tillfällighet, utan har att göra med att känslan av avund är något mindre illa sedd i denna grupp. Detta skulle hänga samman med kombinationen av stark grupp och kollektivistisk ideologi hos socialdemokraterna.

I en kultur där kollektivets ställning är stark kan avund verka som en regulator: den sammanhållning gruppen kräver befrämjas av varje gruppmedlems insikt om denna känslas närvaro. Det är dock viktigt att avunden verkar just gruppsammanhållande, i den meningen att den stärker gruppen, inte indviden. Den får därför inte tillämpas på ett sådant sätt att den framhäver den avundsjukes egna fördelar jämfört med den avundades. Tolkningen får stöd av Ingrids ord om att en ledamot direkt skulle förlora i status om hon påstod att *'det där skulle jag ha gjort bättre*'. "Det kan man få tänka, men inte säga det högt."[88]

Mot detta kan invändas att även moderaterna, kristdemokraterna och centern framstår som i denna mening kollektivistiska, vilket skulle göra avunden acceptabel även inom dessa grupper. Den avgörande skillnaden är att socialdemokraterna till skillnad från dessa tre inte bara har ett inslag av kollektivism i den egna kulturen, utan också den ideologi som vilar på mest uttalat kollektivistisk grund. Folke berör detta då han hävdar att även om han själv finner gruppens kulturella kollektivism alltför stark, så förstår han att den är i överensstämmelse med gruppens politiska idéer: den utgör en biverkning av vad som uppfattas som en i grunden god medicin. Hans påstående om att kollektivismen inom moderatgruppen måste vara betydligt svårare att ta till sig för den gruppen, får också stöd i moderaternas entydigt negativa värdering av det man ser som den egna gruppens kollektivism.[89]

Erland knyter avundens närvaro till frågan om självförtroende; han beskriver hur förhållandet till moderaterna präglas av en känsla av underlägsenhet (det vill säga bristande självförtroende), i kombination med en historiskt betingad känsla av avund gentemot samhällets bättre bemedlade.[90] Vad ett flertal ledamöter framhåller som gruppens dåliga självförtroende framstår därmed som ytterligare ett sätt att förstå den påtalade förekomsten av avundsjuka i just socialdemokraternas fall.[91]

---

anmärkningsvärda politiska förmåga. Göte vidare, menar att det komplicerade förhållandet till v delvis har sin grund i avundsjuka.

88 Ingrid.

89 Folke. Se ovan 4.4.

90 Erland.

91 I den första intervju som gjordes med socialdemokraterna, framhöll ledamoten gruppens dåliga självförtroende, och jag fann påståendet så intressant att jag följde upp frågan även i kommande

Som nämnts anser många enskilda socialdemokrater att gruppstyrkan har en baksida, nämligen individens underordning. Flera ledamöter nämner att den enskilde ledamoten som gruppmedlem kan hämta styrka i gruppgemenskapen,[92] men de kritiska beskrivningarna tyder på att den *enskildes* självförtroende blir mer vacklande. Samtidigt finns tecken på att även det självförtroende som är knutet till gruppen som helhet kan svikta. Signe säger sig misstänka att gruppens oförmåga att hantera oväntade situationer, till exempel skandaler, har sin grund i bristande självförtroende.

Detta stöds av vissa resonemang kring gruppens förhållande till den politik som socialdemokraterna förde under början av 1990-talet, då partiet valde att lämna en välkänd reformpolitik i syfte att stärka Sveriges statsfinanser. Även om man trodde sig göra det rätta, vågade man inte helt lita på det egna omdömet utan kände stor osäkerhet. Erland och Göte jämför socialdemokraterna med moderaterna på denna punkt, och konstaterar att moderaternas självförtroende framstår som mer oberoende av tidsanda, konjunktur och maktinnehav.[93]

Några ledamöter påtalar också den sociala osäkerhet som finns hos socialdemokraterna, och därmed också en känslighet inför hur man ser sig behandlad, särskilt i förhållande till moderaterna.[94] Ingrid påtalar en viss avsaknad av ”professionalitet och säkerhet i uppträdandet” hos många socialdemokrater, och att man till skillnad från vissa andra inte fått lika mycket ”gratis” i det avseendet. Göte nämner att det slagit hårt mot socialdemokraterna att stå som den demokratiska politikens fanbärare i ett samhälle där politik anses mindre och mindre viktig. Signe menar att socialdemokraternas känslighet för överlägset uppträdande och högdragenhet tydligt kom till uttryck i förhållandet till Carl Bildt. Insikten om att han var en skicklig politiker, grumlades av gruppens uppfattning om honom som just högdragen. Hon beskriver denna känslighet närmast som en instinkt: ”på rätt sida – på vår sida – för eller mot.”[95] En liknande beskrivning finns även hos Gunborg, som även hon knyter detta till brister i självförtroendet:

> Vi är känsligare för dem som vi på något sätt känner anser sig vara förmer än oss. Det är litet det här brukspatron-arbetarförhållandet. Det kan ha med utbildning eller ekonomiska resurser att göra och sen har man en föreställning att den som representerar ett konservativt parti, det är brukspatronerna och vi är arbetarna. Och den känslan är väl då viktig att frammana, det kan man göra i olika sammanhang. Helt gripet ur luften och utan nån grund för det. (Gunborg)[96]

---

intervjuer. Övriga partier är dock inte tillfrågade om detta, varför det tyvärr inte är möjligt att säga något om socialdemokraternas förhållande till andra på denna punkt. Eftersom denna fråga behandlas under temat gruppstyrka, kommer detta område också att utgöra en större del av det samlade utrymmet, än om denna fråga inte ställts. (Avvikelsen behandlas i 2.4.2.)

92 Gunilla, Ingrid, Gunborg, Ingeborg, Ingvar, Erland.

93 Gunilla, Svea Gunilla respektive Erland, Göte. Den enda ledamot som ensidigt framhåller att socialdemokraternas självförtroende är i grunden gott är Svea. Även hon pekar dock på bristen på självförtroende under 1990-talets ekonomiska krisår.

94 Göte, Erland, Gunborg, Signe, Ingrid.

95 Ingrid, Göte, Signe.

96 Se den direkta parallellen i vänsterpartigruppens förhållande till socialdemokraterna, 9.2.

Frågan om gruppens självförtroende framstår som knutet till den starka ställning som idealgestalt som Olof Palme intar. Göte nämner att denne i någon mening representerar en ”historisk identitet” som rycktes bort. Ingeborg och Signe hänvisar båda till Palmes tydlighet, och Ingeborg även till hans vältalighet och kompromisslöshet som beundransvärd, och detta trots att Ingeborg starkt framhåller just kompromissvilja som en egenskap som både hon själv och gruppen värderar högt. Svea nämner Palmes integritet och benägenhet att stå för sina idéer.[97]

Samtidigt antyds en medvetenhet om att just Palme representerade egenskaper som till stor del går stick i stäv med den kompromissinriktning, lyhördhet och vilja att tona ned sin egen person som värderas inom gruppen. Gerda nämner apropå Palme att ett parti behöver olika typer i olika situationer: å ena sidan dem som spetsar till och tydliggör i debatten, å andra sidan dem som är ”oerhört lyhörda”, som samordnar och som inte har behov av att synas själva. Både Folke och Gunborg påtalar också att hans internationella lyskraft inte säkert gjorde honom till en god inrikespolitiker, än mindre till en god parlamentariker, liksom att han kanske inte ens bland de egna ansågs vara det.[98]

Givet Palmes starka utstrålning som individ, i kombination med gruppens starka ställning inom socialdemokraterna, framstår det som betecknande att som Göte inte fästa avseende vid Palmes person, utan snarare betona att det han representerade inte bara var knutet till hans individ, utan något som ”växte fram i ett samtal med politiska medarbetare, talskrivare och andra”. Palme kom i någon mening att blir förkroppsligandet av den politiska själ socialdemokraterna vill tillskriva sig själva, med Götes ord deras ”identitet”. Fallet Palme ger en tydlig empirisk illustration av till vilken grad en kollektiv identitet kan skilja sig från en kollektiv självbild. Identiteten utgör inte en avspegling av de sidor man faktiskt tillskriver sig själv, utan snarare dem man vill tillskriva sig.

Socialdemokraternas föreställning om sin grupp som kollektivistisk avspeglas väl i *omgivningens bild*. Som ovan beskrivits finns omgivande ledamöter som framhåller gruppens heterogenitet, bland annat med avseende på temat politisk förmåga, och vissa menar att gruppens storlek gör det svårt att ha en samlad bild av den.[99] Många framhåller dock att gruppen som kollektiv framträder så starkt att det är svårt att överhuvudtaget urskilja dess individer.

Ett par moderater menar att gruppen uppfattas som lydig och auktoritetsbunden, något en av dem delvis framhåller som ett uttryck för sammanhållning och därmed en styrka. Lydigheten påtalas även av folkpartisten Charlotte, som menar att detta får återverkningar på alla områden, skadar gruppens kritiska tänkande och därmed ytterst dess politiska förmåga. Hennes partikamrat Madeleine uppfattar socialdemokraterna som en så hårt strukturerad maktorganisation att inget utrymme

97 Göte, Ingeborg, Signe, Svea

98 Gerda, Folke, Gunborg. Som hos moderaterna, folkpartiet och centern ser vi än en gång att hjältegestaltens egenskaper kan vara helt i strid med de normer som gäller för den genomsnittlige gruppmedlemmen.

99 Isak (m); Charles (fp); Frej, Tor (kd).

lämnas individen, och att alla därför förutsätts passa in i en viss ”mall”. En liknande bild ges även av ett antal centerpartister respektive kristdemokrater, varav vilka Freja menar att socialdemokraterna framstår som ännu mer kollektivistiska än hennes egen grupp, vilket givet självkritiken i Frejas framställning inte vill säga alldeles litet.[100]

Vid sidan av denna dominerande bild uttrycker ett par ledamöter samtidigt en föreställning om att socialdemokraternas grupp möjligen håller på att förändras. Moderaten Anna menar att gruppens yngre företrädare uppfattas som mer självständigt tänkande, vilket väckt nyfikenhet från moderat håll. Centerns Helena påtalar att gruppen traditionellt uppfattats som en enhet som håller sig ”på sin kant” men att man kunnat ana en större öppenhet.[101]

Vad socialdemokraterna själva beskriver som sitt bristande självförtroende lyser nästan helt med sin frånvaro. Som visats i anslutning till temat politisk förmåga uppfattas gruppen som självsäker. En moderat påtalar dock vad han kan uppfatta som en känsla av ”socialt ressentiment”, något som överensstämmer med vissa socialdemokraters beskrivning av inslag av avund gentemot dem man uppfattar som socialt överordnade.**[102]**

7.5 Kulturen i socialdemokraternas riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser.

Politisk förmåga

Den socialdemokratiska gruppens sätt att betrakta sin politiska förmåga bygger på att man är sakinriktad, och liksom i centerns fall på ett sätt som anknyter till erfarenhet och praktiskt liv. Till skillnad från hos centern uttrycks dock inget avståndstagande från teoretisk kunskap som sådan, men däremot misstänksamhet mot alltför stor kunskap, eftersom sådan kan antas hota den form av övervägande som framhålls som central: att först efter samtal i grupp dra sina slutsatser, och aldrig framträda på ett tvärsäkert sätt.

Samtidigt finns självmotsägelser, tydligast beträffande frågan om lyhördhet. Även om det framstår som om lyhördhet utgör en av de viktigaste normerna inom socialdemokraterna, så har denna norm en kulturell konkurrent i kravet på den enskilde ledamoten att inte profilera sig som individ utan framträda i egenskap av gruppmedlem (en uppfattning som anknyter till temat gruppstyrka). Vissa beskrivningar tyder på att en ledamot som inte respekterar denna norm inte heller kan räkna med att bli lyssnad till.[103] Den som försöker profilera sig genom att tala mycket och ofta löper stor risk att förlora omgivningens öra. Därmed förbises den omständigheten att det är då avvikaren yttrar sig som en grupps lyhördhet verkligen sätts på prov. (Detta, liksom senare omgivningens bild av socialdemokraterna som

100 Anna, Markus (m); Charlotte, Madeleine (fp); Helena, Kristoffer (c); Frej, Siv, Freja (kd)
101 Anna (m); Helena (c).
102 Markus (m).
103 Se till exempel Gunilla (s), 7.1 och 7.4.

stundom arroganta, visar att kulturella föreställningar inte alltid avspeglas i ett motsvarande beteende.)

Beträffande det politiska hantverket så anser sig socialdemokraterna brista med avseende på retorisk förmåga, något som förklaras med gruppens vilja att vara sakinriktad och seriös och ”duglig” snarare än briljant, med den följden att man inte sällan anser sig uppfattas som både oinspirerad och oinspirerande.

Gruppens förhållande till sin taktiska förmåga framstår som mindre komplicerat, även om en ledamot menar att gruppen i sitt sätt att tänka har en form av rigiditet som gör att man inte förmår bemöta det oväntade eller främmande.

Socialdemokraterna skiljer sig från föregående partigrupper såtillvida att självbilden avseende politisk förmåga inte lika entydigt är koncentrerad till en särskild aspekt. Även om gruppens framställning i dess helhet ger gott stöd för att sammanfattningen ovan avspeglas i gruppens självbild, så framstår självbilden på detta område inte lika stark som den självbild som framträder med avseende på temana ansvarskänsla respektive gruppstyrka. Vad som tydligast framkommer är dock följande. Beträffande gruppens sakinriktning är *samstämmigheten* hög såtillvida att det inte finns några kommentarer som motsäger tre ledamöters påstående om att gruppen betraktar sig som sakinriktad. På motsvarande sätt finns heller ingenting som talar mot ytterligare tre ledamöters framställning av gruppen som lyssnande och samtalsinriktad. Samstämmigheten är dock lägre om man beaktar antalet ledamöter som ger dessa respektive beskrivningar.

Koherensen är desto högre såtillvida att dessa spridda kommentarer väl avspeglas i flera ledamöters beskrivning av normerna inom gruppen. I normbeskrivningen finns en högre samstämmighet såtillvida att sju respektive sju ledamöter framhåller kravet på saklighet respektive lyhördhet.

Självbildens *uttryck* gentemot den parlamentariska omgivningen framstår delvis som svagt, delvis som förhållandevis starkt. Övriga partier tar i större utsträckning fasta på temana ansvarskänsla och gruppstyrka i beskrivningen av socialdemokraterna. De kommentarer som finns talar delvis mot gruppens egen självbild, genom att vissa företrädare för den socialdemokratiska anses kunna uppträda arrogant och med brist på lyhördhet. I den empiriska genomgången har jag dock argumenterat för att socialdemokraternas uppträdande inom gruppen delvis kan antas skilja sig från den socialdemokratiska gruppens uppträdande gentemot andra partigrupper. Omgivningens bild av socialdemokraterna kan därmed inte sägas stödja den bild gruppen har av sig som lyhörd, men om min tolkning är korrekt så behöver den inte heller motsäga den i alla delar.

Till skillnad från vad som är fallet med miljöpartiets grupp, finns ingen som kritiserar socialdemokraterna för att vara känslostyrda snarare än sakinriktade, och därmed ingenting som direkt motsäger socialdemokraternas självbild härvidlag. Däremot framförs viss kritik mot vad som anses vara brister med avseende på kunskapsnivå i gruppen som helhet. Även om socialdemokraterna inte beskriver sig själva som okunniga, framstår denna kritik ändå som förenlig med socialdemokraternas självbild. De ledamöter som framför kritiken representerar partigrupper som uttryckligen tillmäter sig själva en hög kunskapsnivå (moderater, folkpartister och

kristdemokrater), medan socialdemokraterna förvisso beskriver sig själva som sakinriktade och en grupp underkastad krav på att vara påläst, men däremot inte betraktar sig som anmärkningsvärt kunniga. Gruppnormen om att aldrig uppträda tvärsäkert, att inte föreställa sig att man har rätt bara för att man besitter kunskap om vissa sakförhållanden, kan även antas föranleda en viss försiktighet såtillvida att även kunniga socialdemokrater hellre kan antas hänvisa till åsikter (eller beslut) än till kunskap – ett uppträdande som enligt moderaternas gruppkultur löper risk att tolkas som ett uttryck för okunskap, och enligt folkpartiets som okritiskt tänkande.

Politisk ansvarskänsla

Temat *ansvarskänsla* har liksom hos moderaterna och centern en framträdande plats i den socialdemokratiska gruppens självbild. Gruppen betraktar sig som kompromissinriktad, och även om man därmed inte betraktar sig som idémässigt renlärig, uppfattar man sig som konsekvent i den meningen att man står för sitt ord, är avtalshållig och därmed också pålitlig. Den kompromissinriktade sidan framförs som sammanhängande med partiets folkrörelsebakgrund. Gruppen menar vidare att flertalet av de partigrupper som framträder som ideologiskt renläriga gör det alltför lätt för sig genom att inte beakta huruvida deras idéer är möjliga att omsätta i praktisk politik. Kritiken gäller dock med undantag för moderaterna, som vid sidan av centern är den partigrupp man säger sig uppfatta som pålitlig, dels genom gruppens benägenhet att stå fast även vid inopportuna beslut, dels genom dess förmåga att hålla ingångna avtal.

Frånsett att socialdemokraterna uttrycker stolthet över sin långa tid i regeringsställning, så liknar gruppens självbild på detta tema i allt väsentligt den som framkommer hos centern. Socialdemokraterna ser sig som starkt ansvarskännande, och menar att detta kommer till uttryck genom gruppens praktiska resultatinriktning och vilja att finna kompromisser. Den tonvikt som läggs vid kompromissen gör att temat blir nära knutet till den inriktning mot samtal som beskrevs under temat politisk förmåga.

Samstämmigheten är hög genom att gruppens pragmatiska sida framhålls av sju av elva ledamöter. Anknytningen till folkrörelser framhålls av samtliga ledamöter.

Givet att man betraktar gruppnormens samtalsinriktning (under temat politisk förmåga) som sammanhängande med denna kompromissvilja framstår *koherensen* som avsevärd genom att kravet på lyhördhet tydligt kommer till uttryck i beskrivningen av gruppens normer. Därtill nämner flera ledamöter att förmågan att uppnå praktiska resultat verkar statushöjande.

Denna del i självbilden kan även antas komma till *uttryck* gentemot omgivningen. Centern och moderaterna uppehåller sig i hög grad vid detta tema i sin teckning av socialdemokraterna, och vad båda dessa grupper framförallt uppskattar är socialdemokraternas avtalshållighet. I den mån moderaterna är kritiska mot gruppen är det samma typ av kritik som riktas mot centern: den socialdemokratiska gruppen håller fast vid regeringsmakten, men däremot inte vid de politiska idéer den företräder. Detta är en kritik som även framförs av en miljöpartist.

Social gemenskap

Den sammantagna beskrivningen tyder på att socialdemokraterna har ett sätt att betrakta *social gemenskap* som i hög grad liknar det hos centern. Till skillnad från hos centern framhålls denna sida inte som en del i gruppens självbild, men däremot går den tydligt igen i gruppens beskrivning av sina normer: arrogant uppträdande är illa sett medan olika uttryck för social omsorg inom gruppen är starkt uppskattade och bidrar till att höja en persons status. Omgivningens kommentarer lyser nästan helt med sin frånvaro på denna punkt, även om det intryck av viss arrogans som redogjordes för under temat politisk förmåga talar för att dessa normer (liksom den om lyhördhet) möjligen skulle vara mer verkningsfulla inom den socialdemokratiska gruppen än i samtalet med andra.

Gruppstyrka

Temat *gruppstyrka* är framträdande i socialdemokraternas självbild, och gruppen uppvisar härvidlag väsentliga likheter med moderatgruppen. Den avgörande skillnaden består i att även om många socialdemokrater är kritiska mot det man ser som gruppens kollektivism, så knyts denna sida tydligare till goda storheter som gemenskap och sammanhållning.

Samstämmigheten är mycket hög genom att nio ledamöter av elva beskriver gruppen som en starkt sammansvetsad enhet snarare än en samling individer. Detsamma gäller *koherensen*: normen om att visa sig lojal med gruppen påtalas även den av nio ledamöter. Denna sida förefaller också ta sig tydligt *uttryck* gentemot omgivningen, genom att flera företrädare inom samtliga partigrupper utom miljöpartiets menar att socialdemokraterna uppfattas som en grupp där kollektivet är starkt och utrymmet för individens frihet och möjligheter att framträda enskilt är starkt kringskuret.

8. Kristdemokraternas riksdagsgrupp – de välmenande

Beteckningen *de välmenande* sammanfattar ett karaktärsdrag som på mer än ett sätt avspeglas i kristdemokraternas självbild. Gruppen beskriver sig som angelägen att hålla sig väl med sin omgivning, att verka i konstruktiv samförståndsanda och på olika sätt visa sin anpassning till den parlamentariska miljön. Denna vilja att vara omgivningen till lags (såväl inom som utanför gruppen) har beröringspunkter med samtliga teman. Det välmenande draget berör på ett grundläggande sätt gruppens syn på ansvarskänsla genom att kristdemokraterna uppfattar välvillighet och samförstånd som det goda sättet att bedriva politik – om än inte som det mest effektiva. Gruppens reservationer rör synen på den egna politiska förmågan, och motiveras dels med att det politiska spelet kräver ett visst mått av beräkning, taktik och aggressivitet, dels med att välvilja inte ger den slagkraft i argumentationen som krävs för att ett parti skall få den massmediala uppmärksamhet som politisk framgång antas förutsätta. Samtliga intervjuade kristdemokrater anser därför att det välmenande draget är något man politiskt skulle tjäna på att frigöra sig från, något flera nämner att det finns en samsyn kring inom gruppen. Ett sådant karaktärsskifte kan dock antas stöta på en del problem, eftersom välmeningens ställning inom gruppen förstärks av de normer som beskrivs i anslutning till undersökningens två övriga teman. Beträffande den sociala gemenskapen, är det tydligt att den kristdemokrat som vill nå status inom den egna gruppen skall visa hänsyn till sin omgivning – även då den förkroppsligas av andra partiföreträdare – och flera i gruppen nämner med uppskattning den värme och kamratskap som man menar präglar gruppens arbete. Viljan att vara omgivningen till lags knyts också till temat gruppstyrka, och framhålls som delvis grundat i en viss kollektivism och ovilja hos den enskilde ledamoten att göra sig gällande som individ – varken inom eller utanför gruppen.

Den kristdemokratiska riksdagsgruppen bestod vid undersökningstillfället av 42 personer, av vilka jag intervjuat sex stycken och det är deras påståenden som ger underlag för den analys som följer. Ledamöterna betecknas här Frej, Freja, Siv, Balder, Tor och Brage.[1] Partiordförande var Alf Svensson.

8.1 Politisk förmåga

Liksom för flertalet partier är kristdemokraternas syn på *politisk förmåga* huvudsakligen inriktad mot föreställningar om sakkunskap, och på ett liknande sätt som hos

[1] *Riksdagens ledamöter 1999/2000*: 145. Intervjuerna genomfördes under perioden 21 november till 11 december 2001.

centern och socialdemokraterna är det en sakinriktning som fäster förhållandevis stor vikt vid kunskap grundad i erfarenhet, även sådan av mindre exklusivt slag, något som tydligast framkommer i ledamöternas beskrivning av vad som ger status i gruppen. Återkommande i självbeskrivningen är annars ord som sakinriktade (Frej, Siv, Brage), kunniga (Siv, Brage), mycket noggranna (Frej, Brage), duktiga på sakfrågor (Frej, Freja).[2]

Det finns också en benägenhet att beskriva den egna gruppen som mer inriktad mot det konkreta än abstrakt systemtänkande. Balder nämner att kristdemokraterna inte gärna tänker i abstrakta ekonomiska termer, utan hellre vill se till konkreta situationer och den enskilda människan. Störst distans på denna punkt uttrycker man till moderaterna. Freja menar att moderaterna till skillnad från kristdemokraterna har en benägenhet att tänka i strukturer och system, något som även antyds av Siv och Frej. Det att tänka i system anses i viss mån prägla folkpartiet som Freja och i viss mån även Frej anser ligga närmare moderaterna än kristdemokraterna i detta hänseende, och Tor påtalar att den typ av liberalism som folkpartiet står för anses särpräglad genom den akademiska och abstrakta uttolkning den ges.[3] Kristdemokraterna är sålunda tydligt sakinriktade och har en föreställning om att teoretisk kunskap vinner på att anknytas till det konkreta och erfarenhetsgrundade.

Kristdemokraterna själva förbinder i hög grad gruppens sakinriktning med dess vilja att visa sig tillräckligt kompetent och duglig det parlamentariska arbetet.[4] Frej sammanfattar problemet på följande sätt:

> Historiskt sett har vårt parti varit stämplat som litet udda, märkligt, osvenskt och då har det funnits en ambition från vår sida att visa att vi är kompetenta, att vi är ett riktigt parti, att vi har bredd, helhet och allt det där. I ivern att skapa den bilden kanske vi blir överdrivet noggranna och präktiga, duktiga på sakfrågor och glömmer bort att politik handlar mycket om ett mediaspel. (Frej)

Frej pekar även på en viss ”naivitet” beträffande taktikens roll inom politiken.
I sin strävan att vara och se sig som kompetenta parlamentariker går man för långt, man blir för saklig, präktig och duktig, och glömmer att politik består av annat än att vara väl påläst. Siv och Brage framhåller på liknande sätt pålästheten parad med en bristande förmåga både avseende politik som spel och att nå ut i massmedia. Frej och Balder jämför härvidlag den egna gruppen med centern och folkpartiet som man anser vara betydligt skickligare i detta. Samstämmigt är Balders påstående om politik som en ”konkurrensutsatt marknad” som förutsätter en typ av förmåga som kristdemokraterna i hög grad saknar.[5]

Parallellt med denna självkritik talar flera ledamöter dock uppskattande om vad man ser som partiets förmåga att skilja mellan sak och person, och därmed inte ägna sig åt det politiska ”käbbel” som man anser prägla flertalet andra partier.[6]

---

2 Frej, Siv, Brage, Freja.
3 Balder, Freja, Siv, Frej, Tor.
4 Frej, Balder, Tor, Brage, Freja och Siv.
5 Siv, Brage, Frej, Balder.
6 Frej, Siv, Brage och Tor.

Gruppens självbild rymmer alltså en kluvenhet liknande den inom moderaternas och folkpartiets riksdagsgrupper.[7] Å ena sidan anser dessa båda grupper att det sätt att bedriva politik som man representerar är det goda sättet, å andra sidan en föreställning om att dessa egna kvaliteter, givet den politiska verkligheten, snarare än en styrka blir en black om foten. I moderaternas fall för att man måste anpassa sig till vad svenska väljare uppskattar, i folkpartiets för att man avkrävs tydlighet, och i kristdemokraternas fall för att politik är ett rävspel, där vinnaren inte nödvändigtvis är den som spelar juste.

Denna långtgående vilja att visa att man hör hemma i den parlamentariska miljön sammanhänger med det som beskrivs som den kristdemokratiska föreställningen om att man har betraktats som, och delvis fortfarande så gör, ett udda, litet märkligt parti – huvudsakligen med dragning åt det religiöst-fanatiska hållet.[8] Några ledamöter tolkar kristdemokraternas rädsla för att bejaka den (fri)kyrkliga bakgrunden utifrån detta förhållande. Flertalet ledamöter understryker att kristdemokraterna ser ett problem i att man så tydligt förknippas med kyrklighet av olika slag, och några ledamöter är noggranna med att framhålla att kristdemokraterna *är* ett sekulärt parti.[9] En ledamot beklagar detta och menar att man i stället borde se en styrka i den kyrkliga bakgrunden.[10]

Samtidigt som kristdemokraterna framhåller att de är som de andra är man stolt och mån om att framhålla den egna särarten på en punkt: det nya perspektiv man anser sig ha infört i svensk politik.[11] Den kristdemokratiska självbilden sägs även vara präglad av föreställningen om att gruppen påverkat andra partier i en viss riktning.[12] Freja uttrycker detta som att partiet tillfört ”värdevärderingar” (något som även Siv instämmer i) samtidigt som man från Finansdepartementets kansli fått höra att man har de bäst genomarbetade budgeterna, och därmed förtas inte självbildens sakinriktade del.[13] Balder anser att gruppens politiska stil fått genomslag även i den allmänna riksdagskulturen, till exempel genom att språket blivit mer vårdat sedan kristdemokraternas inträde.[14]

Inte bara för självbilden som sådan utan även för normerna inom partigruppen spelar synen på politisk förmåga en stor roll. Det är i synnerhet förmåga uttryckt som sakligt inriktad kunskap som dominerar kristdemokraternas resonemang kring vad som skänker status inom gruppen.[15] Frej nämner att kunskap av ett mer teoretiskt slag visserligen spelar en roll, men inte ses som sig själv nog utan måste kombineras med erfarenhet, något som även Freja och Tor instämmer i. Freja går så långt som att påpeka att hon anser att erfarenhet som sådan ibland värderas väl

---

7 Jfr 4.1, 5.1.
8 Frej, Freja, Balder och Brage samt Siv och Tor
9 Siv, Tor, Brage. En ledamot (Balder) påtalar reservationslöst den kyrkliga grunden som särpräglande för kristdemokraterna.
10 Freja.
11 Frej, Freja, Siv, Balder och Tor.
12 Siv, Balder och Tor.
13 Freja, Siv.
14 Balder.
15 Frej, Freja, Brage, Tor.

högt.[16] Frej tillägger att kunskapen bör kombineras med redighet, en förmåga att ge uttryck för sin kunskap och Siv framhåller att det som eftersträvas inte är specialistkunskap, utan den bredare kunskap som möjliggör helhetsbedömningar. Hon nämner även att en kunnig person får ännu högre status om han dessutom besitter social kompetens. Även Brage berör detta genom att understryka att kunskap i sig aldrig är tillräckligt för att en ledamot skall nå status, utan att sådan även kräver en förmåga att ”ta folk.” (Jämför 8.3 om temat social gemenskap). Frej och Freja framhåller vidare att det inte räcker att besitta stor kunskap om man saknar förmågan att på ett pedagogiskt sätt förklara det man kan för sin omgivning.[17]

Slående är hur tydligt och samstämmigt kristdemokraterna framhåller krav på faktiska prestationer. Det spelar ingen roll hur mycket kunskap en ledamot besitter, förmår man inte omsätta denna i politisk prestation så är den inte mycket värd. Anmärkningsvärd är också den vikt som gruppen härvidlag tillmäter omgivande samhällsgruppers bedömningar som kriterium.[18] Ingen annan grupp ger uttryck för en sådan hög värdering av bedömningar som kommer utifrån. Följande citat av Freja sammanfattar de högt ställda kraven på faktiskt mätbar prestation:

> Erfarenheten värderas väl högt skulle jag säga, men den är inte nog utan man måste prestera hela tiden. Prestation i form av politiska kvaliteter: kunnig, duktig, får genomslag till exempel på utskottsnivå, kan argumentera på ett gruppmöte och i utskottet så att man åtminstone får in något i betänkandetexten, lyckas väl i en kammardebatt. Riksdagsarbetet är inte nog, utan man måste vara aktiv på hemmaplan, bli anlitad på olika plan. (Freja)

Frej nämner att det bidrar till status att få ”goda vitsord utifrån” eller ”medial utdelning”. Kan man se att en persons arbete resulterar i stort antal röster så gör detta att personen har mycket att vinna i status. Frej anser detta vara ett viktigt skäl till att Alf Svensson fått en sådan stark ställning inom partiet. Även Balder framhåller det väsentliga i att ”prestera politik”, och att denna förmåga i hög grad betraktas utifrån om en person lyckats nå utanför riksdagsmiljön, till exempel genom att ha dykt upp i de stora tidningarna. Brage nämner att det ligger en fara i att bli ”för sakinriktad”. En ledmot som vill erhålla status måste röra sig ut från riksdagshuset, visa att hon är ”efterfrågad”, och gruppen är mycket mottaglig för om det skulle komma någon person utifrån och berömma förmågan hos en av gruppens ledamöter. Även Tor berör vikten av att vara framgångsrik på ett område utanför riksdagen för att nå status inom kristdemokraterna.[19]

Den betydelse omgivningens öga tillmäts, avspeglas även i beskrivningarna av vad som undergräver eller motverkar status. Frej och Tor nämner massmediala misslyckanden, medan Freja påtalar det att man”slutar prestera”, i likhet med Brage som hävdar att det inte spelar någon roll hur duktig man är om man inte förmått slå igenom på ett tydligt sätt. En närliggande synpunkt framförs av Siv som menar att

---

[16] Frej, Freja, Tor.
[17] Frej, Siv, Brage, Freja. (Liknande synpunkter framkommer hos c och s, jfr tolkningen av dessa tre grupper som *falangstärer*, 12.2.4)
[18] Freja, Frej, Balder, Brage, Tor.
[19] Freja, Frej, Balder, Brage, Tor.

”lathet” – själva motsatsen till prestationsförmåga – är en av de egenskaper som starkast motverkar status.[20]

Denna angelägenhet att framstå i god dager också utifrån förstås bättre i ljuset av den vilja att visa sig värdig nationella politiska sammanhang som kristdemokraterna ger uttryck för. Det framstår som om det drag av osäkerhet denna strävan rymmer, kräver en form av legitimering som är tydligt mätbar och/eller som kommer från en utanförstående betraktare.

Vad beträffar *omgivningens bild* av kristdemokraternas grupp är det tydligt att kristdemokraternas egen föreställning om att de uppfattas som ett religiöst parti har visst fog för sig.[21] Ett antal ledamöter framhåller visserligen kristdemokraternas höga ambitionsnivå,[22] men detta liksom vad gruppen själv framhåller som sin tydliga sakinriktning har inte undanröjt föreställningen om kristdemokraterna som ett religiöst präglat parti. Till detta skall läggas att kristdemokraterna mer än sakargument förknippas med ett moraliserande tonfall.[23] Bilden av sig själv som tydligt sakinriktad kan därmed inte sägas helt avspeglas i den parlamentariska omgivningens bild.

Kristdemokraternas bild av sig själva som ett parti som vill tona ned sin (fri)kyrkliga bakgrund, återkommer i den kommentar socialdemokraten Gunilla ger av gruppen. Hon menar att folkrörelsebakgrunden hör till det socialdemokraterna är mest stolta över och finner förvånande att kristdemokraterna nästan verkar dölja sin motsvarande erfarenhet.[24]

8.2 Politisk ansvarskänsla

Under temat politisk förmåga berördes kristdemokraternas syn på sig själva som alltför ägnade åt saklighet och icke-taktik. Denna uppfattning sammanhänger även med gruppens syn på temat *ansvarskänsla* genom att den saklighet och välvillighet man anser sig stå för även kommer till uttryck som en strävan efter samförstånd inom politiken.[25]

Tor nämner uttryckligen att föreställningen om sig själv som ett ”samförståndsparti” ger kristdemokraterna svårigheter att anpassa sig till de villkor blockpolitiken ställer. Hans bedömning är att denna strävan efter samförstånd är så stark att den kan gå ut över vad partiet står för i sak, som den överskuggar substansen i kristdemokraternas politiska ståndpunkter. Även Siv ser problem i detta, och menar att sidan delvis hänger samman med frikyrkobakgrunden och därmed viljan att vara snäll, from och foga sig. Balder pekar på partiets historia av att vara ett litet parti, och dess konsekvens i form av föreställningen om att man själv står ”sist i kön”.

---

[20] Frej, Tor, Freja, Brage, Siv.
[21] Kristoffer (c); Göte, Gunborg, Signe, Gunilla (s); Markus, Isak (m), Madeleine, Isabelle (fp).
[22] Ingvar, Gunborg (s); Kristoffer (c).
[23] Ingrid, Gunilla, Folke (s); Maria, Eva (m); Kristoffer, Helena (c); Charles, Charlotte (fp).
[24] Gunilla (s).
[25] Bilden av sig själv som samförståndsinriktad framhålls av samtliga sex ledamöter.

Detta drag aktualiseras inte bara vid mer omfattande politiska förhandlingar, utan kan gälla någonting så konkret som fördelningen av platser mellan de borgerliga partierna. Enligt Balder lyder kristdemokraternas resonemang inte sällan: *"Låt dem få [det de vill] så det blir frid. Det är bättre att vi får vara med än att vi har stött oss med dem"*. Citatet visar att viljan att vara omgivningen till lags inte bara yttrar sig så att kristdemokraterna försöker anpassa sig till (det man uppfattar som) parlamentariska krav på sakkunskap, utan att man ibland till och med uppträder undergivet för att få "vara med" de andra. Balder framhåller det anmärkningsvärda i detta, i synnerhet som kristdemokraterna vid tillfället var betydligt större än både folkpartiet och centern: "Ibland skojar vi om att vi måste ha litet mental träning: *'Vi är inget tre-procentsparti!'*"[26]

I anslutning till detta skall även nämnas Frejs ord om kristdemokraternas föreställning om sig själva som ett gott samarbetsparti och Freja, Balder och Tors kommentarer om partiets vilja att i stället för att sträva efter polarisering i stället försöker finna en konstruktiv anda och inte avsiktligt sträva efter att tydliggöra ideologiska konflikter.[27]

Beträffande frågan om vad som skänker status berörs inte kristdemokraternas välmenande uttryckt som samförståndsinriktning i anslutning till temat ansvarskänsla. Detta är begripligt eftersom denna sida å ena sidan är någonting man är stolt över, men å den dra samtidigt betraktas som ett hinder för egna framgångar. I ljuset av detta kan man förstå att kvaliteter på detta område varken tjänar att höja eller sänka en ledamots status inom gruppen.

Relevant i sammanhanget är också de hjältebeskrivningar som tre av ledamöterna påtalar. Även om samtliga dessa är helt apolitiska och snarare rör olika uttryck för mänsklig godhet i mer allmän mening, förenas de av den omständigheten att godheten inte bara kännetecknas av goda handlingar, utan även förutsätter ett betydande mått av offervilja.[28]

"Snällhet" och ett välmenande sätt intar sålunda en central ställning i gruppens självbild och är så sammansatt att det går igen i förhållande till samtliga empiriska teman. Så långt har jag beskrivit hur det berör kristdemokraternas syn på egna tillkortakommanden beträffande politisk förmåga, liksom den principiellt positiva inställningen till samförstånd inom politiken. Som jag skall visa aktualiseras denna egenskap även i förhållande till temana social gemenskap samt gruppstyrka.

Även i omgivningens bild av kristdemokraterna förs flera teman samman. En del av omgivningens bild med avseende på politisk ansvarskänsla får därför anstå. Redan här skall dock göras ett påpekande.

Samtidigt som kristdemokraterna betraktar sig som alltför politiskt försynta, så finns en partigrupp som delvis uttrycker beundran för vad man ser som kristdemokraternas ideologiska djärvhet. Det är moderaterna, vilka huvudsakligen beskriver

---

[26] Tor, Siv, Balder.
[27] Frej, Freja, Balder, Tor.
[28] Freja, Siv och Balder. (Frej och Tor tolkar snarast frågan som en fråga om vad som ger status. Brage besvarar den inte.)

förhållandet till kristdemokraterna som gott, och uppfattar dem som ett tydligt högerparti.[29] Några ledamöter nämner också att moderaterna hyser stor respekt för vad man uppfattar som en konsekvent högerpolitik, och Rebecka nämner att moderaterna nästan kan vara avundsjuka över hur kristdemokraterna visar en sådan ideologisk konsekvens att de ibland vågar vara mer höger än moderaterna själva.[30]

8.3 Social gemenskap

Kristdemokraterna är vid sidan av centern och socialdemokraterna den grupp som tydligast framhåller vikten av *social gemenskap*, både i självbild och normer.[31]

Frejs uppfattning är att kristdemokraterna betraktar sig som en grupp där den sociala stämningen är ”trevlig”, och med detta överensstämmer Frejas erfarenhet av en grupp med ”varmt, generöst klimat”. Brage tror att man mer än de flesta andra partier lägger sig vinn om att ha en trevlig arbetsmiljö: man frågar spontant efter hur människor mår och är angelägen om att ordna sammankomster där gruppen kan umgås inte bara som politiker, en strävan som innefattar även riksdagsgruppens kansli.[32] Också Tor gör en jämförelse med andra partigrupper, och finner att vissa kan präglas av en hård samtalston, ibland både sarkastisk och elak. Han berör till exempel sina reaktioner över hur företrädare för vissa partier uppträder vid utskottsbordet, och jämför detta med vad han uppfattar som det gängse mönstret i den egna gruppen:

> Man kan ironisera, men på en vänlig humoristisk nivå, mobbning eller hånfullhet tycker inte jag är nån bra metod. Kan inte svära på att ingen av mina partikamrater ägnar sig åt det, men i gruppen är det inte så, ingen som uppträder på det sättet. Med våra ideologiska utgångspunkter så är vi mycket av ett samförståndsparti, stämmer inte överens med blockpolitiken. Vi skall verka för samhällets bästa och det präglar klimatet i vårt parti. Det finns ju de som gått över till oss, och även de som gjort det under lugnare former säger att det är ett annat klimat hos kristdemokraterna. Mer kamratlig och vänskaplig stämning, håller inte på och klubbar ned varandra medan det i andra partier kan vara väldigt tufft i relationerna. (Tor)

Tor är också mycket tydlig om att denna uppfattning är representativ för gruppen som helhet.[33]

Att det välmenande draget på detta sätt kommer till uttryck i en mer konkret, social bemärkelse får även stöd av kristdemokraternas beskrivning av den egna gruppens normer. På frågan om vad som skänker status svarar Siv först kunskap, men understryker samtidigt att den som dessutom besitter social förmåga får en högre status än den som bara besitter kunskap, för i det senare fallet uppstår lätt en ”rädsla i relationen”, och den typen av ojämlikhet stärker inte den överlägsnes ställning. Även Brage anger först kunskap, men med den reservationen att sådan måste

[29] Simon, Anna, Esaias, Joakim, Jakob, Rebecka (m).
[30] Rebecka.
[31] Frej, Brage, Freja, Tor respektive Siv, Brage, Balder, Tor.
[32] Frej, Freja, Brage.
[33] Tor.

kombineras med en förmåga att ”ta folk”.[34] Balder nämner att det bidrar till en persons status om denne uppträder prestigelöst i den meningen att hon inte lägger sin själ i det politiska, utan förmår visa generositet inom det sociala sammanhang som gruppen utgör.[35]

Balder återkommer till denna synpunkt även i frågan om vad som motverkar status.

> Någon som kommer med påhopp, hugg i ryggen. Även om personen skulle ha rätt i sak. Det viktiga är sättet. Även om man har rätt finns inget skäl att ta i så, utnyttja sin position. Att kunna se att tillsammans är vi starka. Om någon med hög position trycker till någon som sticker upp är det statusen hos den med förtroendeposten som sjunker. (Balder)

Tor för ett liknande resonemang, och framhåller att en person som inte visar hänsyn och respekt för de andra i gruppen (eller andra människor överhuvudtaget) aldrig kan erhålla status, och som särskilt illa sedda egenskaper anger han hånfullhet och det att vinna poänger på andras bekostnad.[36]

På detta tema förhåller sig kristdemokraterna framförallt till de större partierna. Socialdemokraterna anser man vara en grupp som är svår att säga något om eftersom den är så stor och delvis framstår som anonym. Ett par ledamöter nämner dock att socialdemokratena är ett av de partier som oftast uppfattas uppträda arrogant.[37]

Det parti som man uttrycker störst kluvenhet inför är moderaterna. Frej, Balder, Freja och Tor nämner alla att moderaterna å ena sidan ses som belevade och i den meningen mycket trevliga, men att partiet också kan uppträda arrogant och överlägset. Freja nämner som exempel att man uppfattar att de inte alltid lyssnar till vad andra sidan har att säga.[38] Och hon sammanfattar detta förhållande som att moderaten ”är säker på att man har rätt, man har bestämt sig, är inte beredd att låta sina tanker omformuleras eller ens lyssna in andra argument. Sig själv nog litet grand.”[39] Obenägenheten att lyssna uppfattas å ena sidan som en form av social arrogans, och berör därmed temat social gemenskap. Å andra sidan vetter det åt temat politisk förmåga eftersom det rör uppfattningar om moderaternas sätt att betrakta kunskap.

En närliggande bild tecknas av Balder: Till skillnad från kristdemokraterna, vilka fäster stort avseende vid den sociala gemenskapen också inom politiken, uppfattas moderaterna som ett parti som uppträder strikt och professionellt i sina politiska relationer. Detta gör att de kan uppfattas som beräknande: ”Om det tjänar deras syften samarbetar de. När frågan är avgjord så bryr de sig inte. Men om de ser att de har nytta av att samarbeta så kan de lägga ned mycket möda och vara affärs-

[34] Siv, Brage.
[35] Balder.
[36] Tor.
[37] Tor, Balder.
[38] Frej, Freja, Balder, Tor.
[39] Freja.

mässiga nästan."[40] Detta var en sida hos moderaterna som även centerns grupp reagerade över, och därmed ges stöd för att kristdemokraternas och centerns riksdagsgrupper är varandra kulturellt närliggande.

Omgivningens bild av kristdemokratgruppen på detta tema förstås bättre om den tolkas i förhållande till kristdemokraternas självbild med avseende på såväl temat social gemenskap som temana ansvarskänsla och politisk förmåga.

Kristdemokraternas beskrivning av sig själva som en i social mening vänlig grupp stöds av företrädare för flera partier,[41] men gruppens socialt smidiga sätt framstår som betydligt mer problematiskt när det betraktas från utsidan. Ett stort antal ledamöter uttrycker att man inte riktigt vet var man har kristdemokraterna, och vissa nämner till och med att gruppen inom deras partier uppfattas som oberäkneliga, eftersom de kan säga sig stå för en sak och sedan handla på ett helt annat sätt.[42]

Som illustrativt exempel kan nämnas de resonemang som förs av socialdemokraterna Gunborg och Ingrid. Gunborg å sin sida menar att det inte sällan uppstår märkliga situationer i utskottsarbetet eftersom man kan föra ett samtal där kristdemokraterna ger intryck av att vara helt överens med socialdemokraterna, men när man är framme vid beslut visar det sig att kristdemokraterna står någon helt annanstans än vad de givit intryck av under samtalet. Ingrid beskriver följande situation som karakteristisk för socialdemokraternas sätt att uppfatta kristdemokraterna.

> Kristdemokraterna drivs väl mycket av välgörenhetsanda, vi brukar litet skämtsamt kalla dem alla goda gåvors parti. Att alltid vara litet bättre, att tycka att det regeringen gör är nog bra, men vi vill ha det bättre ändå. Ibland har vi diskuterat hur vi skall förhålla oss till en motion som beskriver vad vi faktiskt har, men där [kristdemokraterna] ändå vill reservera sig för de vill ha litet mer. Det är väldigt svårt att komma åt, det är halt. Känns inte hederligt, känns som man vill framstå som bättre än man är. (Ingrid(s))

Denna sida hänger nära samman med den bild några ledamöter ger av att kristdemokraterna kan uppfattas som moraliserande på ett störande sätt, och som redogjordes för i anslutning till temat politisk förmåga.[43] Folkpartisterna Pierre och Charles påtalar i detta sammanhang att denna sida tenderar att höja de krav som ställs på kristdemokraterna att uppträda på ett visst sätt. Eftersom kristdemokratgruppen har en benägenhet att upplysa sin omgivning om vad som är rätt respektive fel, blir fallet desto större om en kristdemokrat inte själv skulle handla i enlighet med dessa principer.

Jag skall avslutningsvis visa att det går att se den delvis kritiska bild som omgivningen har av kristdemokraterna som fullt förenlig med gruppens egen mer försonliga självbild, och att motsättningen i hög grad kan förstås utifrån den

---

[40] Balder.

[41] Gunborg (s); Markus (m); Pierre (fp) nämner samtliga att kristdemokraterna uppfattas som en mycket vänlig grupp.

[42] Gunborg, Svea, Signe, Ingrid, Gunilla och Folke (s); Eva (m); Helena, Sofia, Katarina, Agaton (c); Pierre, Charles, Charlotte (fp).

[43] Ingrid, Gunilla, Folke (s); Maria, Eva (m); Kristoffer, Helena (c); Charles, Charlotte (fp).

omständigheten att kristdemokraternas kulturella normer och uttalade strategiska mål delvis står i strid med varandra.

Den situation som den förbryllade Ingrid beskriver får tjäna som utgångspunkt eftersom den belyser hur olika delar i kristdemokraternas självbild kan komma i konflikt med varandra i en konkret situation.

Som jag visat betraktar sig kristdemokraterna å ena sidan som en grupp som vill uppträda vänligt mot alla, aldrig rynka på näsan åt meningsmotståndarnas påståenden utan verka i konstruktiv anda och undvika ”käbbel”. Dessutom bär den en tradition av samförståndsinriktning – en sida gruppen fortfarande uppskattar som princip, men ser som skadlig för egna framgångar i massmedia ochväljarkår.

Å andra sidan är detta en grupp som hyser föreställningen att man måste bejaka sin storlek, bli tydligare i var man står, frigöra sig från det välmenande och undergivna, eftersom detta – liksom samförståndsandan – inte ger någon utdelning i dessa politiska sammanhang. Kristdemokraterna företräder dessutom en ideologi vilken i många stycken ligger långt till höger (som nämnts, så till och med från moderaternas ideologiskt krävande perspektiv), något som avsevärt kan antas försvåra samförståndstankens genomslag i faktiska beslut.

Som beskrevs i anslutning till temat politisk förmåga finns hos kristdemokraternas grupp dessutom en mycket hög värdering av den politiska prestationen, inte bara i form av faktiska beslut utan överhuvudtaget mätt som förmågan att göra sig bemärkt i debatten – såväl på tidningarnas sidor som i utskottens betänkanden. Att få med sina formuleringar i ett betänkande, om än i form av en reservation, framstår därmed som ett sätt att markera den parlamentariska närvaro kristdemokraterna håller så högt. Kristdemokraternas uppträdande kan sålunda antas präglat av ett antal kulturella egenskaper och strävanden som delvis står i strid med varandra, och som är omöjliga att förena i praktisk handling. Denna kluvenhet inför vem man är och vill vara förorsakar inte bara kristdemokraterna själva huvudbry, utan ger även omgivningen intrycket att man är en grupp som förmedlar dubbla budskap.

8.4 Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Kristdemokraternas uppfattning om sig själva på temat *gruppstyrka* är inte helt entydig. Visserligen framhåller flera ledamöter att det finns ett inslag av kollektivism inom partiet, men samtidigt tar ett par fasta på det utrymme för individen som denna grupp ger.[44] Den samlade bild som framträder är att det finns en utbredd föreställning om den egna gruppen som i väsentliga avseenden kollektivistisk, men parallellt en uppfattning om att man är mindre så än de större partierna.[45] Den samlade bilden tyder dock på att kristdemokraternas beskrivning av sin grupp ligger närmre kollektivismen inom socialdemokraterna, moderaterna och centern, än det

44 Balder och Brage.
45 Frej, Freja, Siv, Tor.

mer individualistiska tillstånd som kommer till uttryck i folkpartiets, miljöpartiets och vänsterpartiets riksdagsgrupper.

Frejs beskrivning speglar den tvehågsenhet som finns i gruppens självbild på denna punkt. Det citat som följer är hans förklaring av vad som partiet förknippar med ett ord som ”opålitlighet”, och varför denna egenskap är så illa sedd inom gruppen:

> [Opålitlighet] både i politiken och som att man inte kan lita på varandra. Vi är nog mycket mån om att känna att vi är ett lag som arbetar i hop och människor som då inte följer spelregler – även om man är oense i sak – utan som sticker i väg utan att förankra och dela med sig. Det skapar mycket irritationer. Ett karaktärsdrag som är illa sett. I det avseendet är vi nog ett kollektivistiskt parti. Men samtidigt märker man i riksdagsgruppen att det verkligen finns mycket frihet när människor verkligen har avvikande uppfattningar, större än i andra partier, får rösta på ett annat sätt. Bara man följer spelreglerna så får man avvika. (Frej)

Freja och Siv är de ledamöter som är mest entydigt kritiska. Flertalet ledamöter beskrivs som rädda för att ”sticka ut”, för att ”ta stryk från andra” något som hämmar initiativförmågan och individens vilja att ta ”utrymme”.[46]

Frejas kritik riktas delvis mot individerna själva, men hon påtalar samtidigt att detta sannolikt har sin grund i den jantelag som finns inom gruppen. Freja framhåller detta som anmärkningsvärt som man vuxit till en förhållandevis stor grupp, och att därmed skulle kunna ”tillåta att folk gick ut på egen hand, och till och med divergerade”. Hon beskriver detta som en orsak till att partiledaren Alf Svensson kommit att få en så stark ställning inom partiet överhuvudtaget, och anknyter även till detta tema då hon skall beskriva kristdemokraternas bild av vänsterpartiet. Deras riksdagsgrupp tillmäts det drag som hon själv skulle vilja se mer av inom den egna gruppen: frimodigheten och individens kraft att avvika från gruppen. En liknande beskrivning av synen på vänsterpartiet återfinns även hos Balder.[47]

Också Siv framhåller inslaget av jantelag, vilken hon knyter till den frikyrkliga bakgrunden. Jantelagen inom partiet anser hon vara det bakomliggande skälet till att kristdemokraterna är så snälla, fromma men också till att man har sådana svårigheter att framhålla sin egen förmåga och därmed framföra sitt politiska budskap. Tor för ett resonemang som inte motsäger Sivs och Frejas kritik, men vilket tar fasta på kollektivismens ljusa sida, nämligen kraften i den gruppgemenskap och sammanhållning som präglar kristdemokraterna.[48]

Balders och framförallt Brages resonemang ger dock en annan infallsvinkel på detta tema, även om där finns beröringspunkter. Brage framhåller liksom Frej att individen jämfört med i andra partier tillåts ha sina ”egenheter” och att om en ledamot har en personlig avvikande mening i en tung fråga så accepteras avvikelse – förutsatt att det inte händer för ofta.[49]

---

[46] Freja, Siv.
[47] Freja, Balder.
[48] Siv, Tor.
[49] Brage.

Balder knyter i sin tur frågan om individens mod att avvika till den förväntan om att kunna ”prestera politik” som finns inom gruppen och som behandlats ovan. Om en ledamot är ”trevande” i en fråga kan detta orsaka oro inom gruppen, men om hon tydligt träder fram med sin ståndpunkt så får omgivningen någonting att förhålla sig till. Dessutom är chansen större att kristdemokraterna att ge avtryck i samhällsdebatten och därmed få den uppmärksamhet man anser sig sakna.[50]

Ser man till de normer som framkommer i gruppen, är det dock fler påståenden som pekar på ett förhållande där kollektivet står starkt gentemot individen. Som exempel på egenskaper som motverkar status nämner Tor dels det att söka uppmärksamhet för dess egen skull, liksom att inte ta hänsyn till att man som individ är del i en grupp, med allt vad detta innebär av hänsynstaganden. Siv nämner härvidlag att ”bara jobba för sig själv och aldrig tänka på partiet som helhet är det sämsta [man] kan göra” och detta ses som ett uttryck för ren egoism.[51]

Denna typ av föreställningar återkommer även i Frejs och Frejas beskrivningar av egenskaper som är särskilt illa sedda inom gruppen. Som det inledande citatet visade framhöll Frej att den som sticker ut för mycket uppfattas som opålitlig. Freja återkommer på denna punkt till sin kritik av de begränsningar som det kollektivistiska draget medför. Den som vågar avvika får inte legitimitet inom gruppen utan ledamoten måste anpassa sig till ”den politiska kulturen”, och det kulturellt korrekta handlingssättet består i att framföra en idé, vinna acceptans för denna, växa en bit och på så sätt långsamt göra sig en position.[52]

Trots att Brages och Balders beskrivning av gruppens inriktning mot individuell frihet delvis pekar i en annan riktning än övriga ledamöters bild, är min slutsats att gruppkulturen mer tenderar åt det kollektivistiska hållet än tvärtom, och att detta i viss mån även är giltigt för den kollektiva självbilden. Det finns en rad argument för detta.

Som verklighetsbeskrivning betraktade ges de kritiska ledamöternas påståenden särskild tyngd genom att de framstår som mer nyanserade. De är också mer heltäckande i den meningen att deras beskrivning inom sig rymmer den bild som ges av Balder och Brage. De kritiska ledamöterna anser å ena sidan att det finns en kollektivism inom gruppen, men påpekar att det också finns ett utrymme för individen – i synnerhet jämfört med hos vissa andra partigrupper. (Både Frej, Freja och Siv jämför sig härvidlag med socialdemokraterna, och menar att kristdemokraternas bild av detta parti är att det är det mest kollektivistiska, ett parti där individen nära nog helt försvinner – med reservation för vissa undantag.[53])

Beskrivningen av ett kollektivistiskt parti överensstämmer också bättre med den kollektiva självbilden i dess helhet, en bild som även Brage och Balder omfattar. Den fromhet och försiktighet som tillskrivs gruppens uppträdande i den parlamentariska miljön, anses även sätta sin prägel på hur enskilda ledamöter uppträder i

---

50 Balder.
51 Tor, Siv.
52 Frej, Freja. Även här finns en likhet i uttryckssätt mellan kristdemokrater och centerpartister. Jämför citatet av Sofia (c), 6.1.
53 Frej, Freja, Siv.

största allmänhet, och ingenstans nämns att denna försiktighet skulle gälla med undantag för individernas uppträdande gentemot den egna gruppen.

Vidare utgår Brages beskrivning av gruppens syn på sig själv från en jämförelse med andra partier, och vad han påstår sig ha hört berättas av företrädare för de större riksdagsgrupperna. Att kristdemokraternas grupp beskrivs som mindre kollektivistisk än de moderata och socialdemokratiska grupperna innebär förvisso inte att den inte skulle kunna uppfattas som kollektivistisk alls.

Två omständigheter av principiellt intresse framkommer vid analysen av kristdemokraternas syn på temat *gruppstyrka*. För det första att det inte krävs en repressiv gruppledning för att begränsa individens frihet. Beskrivningen tyder snarare på att även individernas egna föreställningar om det egna handlingsutrymmet understödjer den jantelag som finns i bakgrunden.

För det andra åskådliggörs återigen hur olika kulturella normer och föreställningar kan komma i konflikt med varandra. Balders beskrivning illustrerar detta, eftersom den låter det starka prestationskravet utkonkurrera den norm om gruppanpassning som flertalet andra ledamöter framhåller. Min slutsats är dock att Balder överdriver prestationsnormens ställning relativt gruppens förväntan om individens underordning. Skälet är att ledamotsbeskrivningarna sammantagna tyder på att prestationsnormen må vara nog så stark, men att normen om individens anpassning till gruppen är starkare – så även i den kollektiva självbilden.

Även i *omgivningens beskrivning* av kristdemokratgruppen återkommer bilden av kristdemokraterna som en grupp som tenderar åt kollektivism snarare än individualism. Synpunkten framförs av företrädare för de tre ytterligare grupper som beskriver sig själva som kollektivistiska: moderater, socialdemokrater och centerpartister. De ledamöter som berör temat menar att kristdemokraterna i hög grad uppfattas som ett anonymt och slutet parti, och att det är svårt att uppfatta några individer andra än partiledaren Alf Svensson.[54]

8.5 Kulturen i kristdemokraternas riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser

Politisk förmåga

Den kristdemokratiska riksdagsgruppens självbild ger tydligt uttryck för föreställningen om att man företräder ett sekulärt och sakinriktat parti, och nedtonar uttryckligen den religiösa anknytningen. Man betraktar sig som en grupp som håller en hög eller mycket hög kunskapsnivå, som i alla avseenden anpassat sig till de krav det parlamentariska arbetet ställer, samtidigt som man framhåller att man genom sin inriktning mot ”värden” tillfört svensk politik en ny dimension och delvis påverkat sättet att föra parlamentarisk diskussion. Även om gruppen inte uttryckligen avvisar teoretisk kunskap, så finns en tendens att liksom centern och

[54] Göte, Ingvar och Folke (s), Kristoffer (c), Eva (m).

socialdemokraterna lägga tonvikt vid kunskapens anknytning till praktisk erfarenhet.

Frågan om övervägandets roll för att kunna dra slutsatser är ingenting som särskilt framhålls eller avvisas.

Gruppen anser å ena sidan att man genom den nya samtalston man fört in i riksdagsarbetet, givit ett retoriskt bidrag såtillvida att debatten blivit mer vårdad. Däremot är man, liksom samtliga föregående partigrupper, självkritisk avseende den del i den retoriska förmågan som består i att på ett effektivt sätt föra fram sitt politiska budskap så att gruppen får genomslag bland väljare och i massmedia. I kristdemokraternas fall förklaras denna oförmåga med att gruppen är alltför vänlig och samförståndsinriktad, samtidigt som den offentliga samtalstonen är sådan att det är den konfliktskapande som väcker gehör.

Dessa sidor, liksom gruppens konstruktiva samförståndsinriktning, framhålls också som orsaken till den bristande taktiska förmåga som gruppen tillskriver sig själv. Politik är ett rävspel, och vill man vinna lagrar måste man i större utsträckning förstå att anpassa sig till dess regler.

Samstämmigheten är fullkomlig med avseende på den del i självbilden som anger att gruppen genom sin saklighet och höga kunskapsnivå är väl parlamentariskt anpassade: samtliga ledamöter påtalar detta förhållande. Även bilden av sig själv som en grupp inriktad mot konkret erfarenhet snarare än abstrakt systemtänkande uppvisar en hög grad av samstämmighet som den omnämns av samtliga ledamöter utom en.

Beträffande kristdemokraternas bild av sig själva som en företrädare för sakkunskap, och som en grupp som lägger stor vikt vid kunskap som är förankrad i praktiskt liv och erfarenhet så är också *koherensen* betydande. Fyra av sex ledamöter påtalar att detta präglar normerna inom gruppen, och det finns inga kommentarer som motsäger denna beskrivning.

Så långt framstår denna del i självbilden som stark men däremot kan detta inte antas komma till *uttryck* såtillvida att det alltigenom går igen i omgivningens bild av gruppen. Ingen hävdar att det skulle finnas en bild av kristdemokraterna som en okunnig grupp, utan tvärtom pekar några på vad man ser som deras höga ambitionsnivå, och förmåga att anpassa sig till det parlamentariska arbetet. Samtidigt finns en föreställning om att kristdemokraterna är en religiöst präglad grupp, som dessutom argumenterar på ett sätt som inte sällan framstår som ”moraliserande” och religiöst anstruket snarare än sakinriktat.

Politisk ansvarskänsla

Med avseende på temat ansvarskänsla är kristdemokraternas självbild den av en grupp som är inriktad mot samförstånd och konstruktiva lösningar, och som därför inte avvisar eftergifter. Temat ansvarskänsla anknyter till temat politisk förmåga på ett par sätt. För det första så anser kristdemokraterna att gruppens tydliga sakinriktng bidrar till den konstruktiva andan genom att den gör att gruppen är mindre lagd åt personangrepp och ”käbbel”, utan i stället argumenterar på ett sakligt sätt. För det andra genom att denna sida hos gruppen anses vara till skada för gruppens taktiska förmåga. Inte minst detta gör att kristdemokraterna är självkritiska i detta

avseende, och framhåller att man borde inse att man är ett förhållandevis stort parti som inte befinner sig i riksdagen på nåder, och därför bättre borde förstå att framhålla sin position.

Samförståndsinriktningen knyts också till gruppens vilja att uppträda vänligt mot sin omgivning, och sammanhänger därmed delvis med temat social gemenskap.

Samstämmigheten är fullkomlig genom att samtliga ledamöter anser att gruppen betraktar sig som samförståndsinriktad. *Koherensen* är dock inte lika hög. Samförståndsinriktning, kompromissvilja eller taktisk förmåga är överhuvudtaget inte något som framhålls beträffande gruppens normer. Däremot finns beröringspunkter med den hjältefigur som hälften av ledamöterna tecknar, och som kännetecknas av förmågan att visa offervilja. Koherensen framstår dock som hög om man beaktar den omständigheten att denna sida hos gruppen knyts till mer än ett tema.

I förhållande till omgivningen tar sig detta drag ett något komplicerat *uttryck*. Kristdemokraterna uppfattas inom flera partier som en grupp som i det parlamentariska arbetet framträder som om de vore samförståndsinriktade, men som i den faktiska beslutssituationen inte är det. Att denna del i kristdemokraternas självbild inte i alla stycken avspeglas i hur man faktiskt uppträder, bekräftas även av moderaternas uppskattning av vad man uppfattar som gruppens ideologiska konsekvens.

Social gemenskap

Kristdemokraterna uppfattar sig som en grupp som värdesätter känslan av social gemenskap inom den egna gruppen, men som även framhåller vikten av att uppträda vänligt också mot sin parlamentariska omgivning.

Samstämmigheten i detta synsätt är hög, genom att fyra av sex ledamöter framhåller denna sidas framträdande roll, och lika många pekar på detta som återspeglat också i gruppens normer varför också *koherensen* är betydande. Detta drag kan även antas komma till *uttryck* gentemot omgivningen genom att ledamöter ur flera partier menar att kristdemokraterna uppfattas som vänliga och smidiga att ha att göra med i det dagliga arbetet.

Gruppstyrka

Självbilden i förhållande till detta tema är det som åtminstone på ytan rymmer störst motsättningar. Flertalet ledamöter anser att gruppen är och betraktar sig som (alltför) kollektivistisk, inte minst genom att individerna själva är för försiktiga för att ta utrymme, men också genom att dessa inte i större utsträckning uppmuntras att göra så. Mot denna bild talar ett par ledamöters beskrivning av gruppen som en där stort utrymme lämnas de ingående individerna. En närmare analys talar dock för att kristdemokraterna är och i hög grad betraktar sig som en grupp med tendens åt kollektivism snarare än individualism.

Samstämmigheten är förhållandevis hög i den meningen att fyra av ledamöterna beskriver gruppen som kollektivistisk. Även om ett par ledamöters beskrivning delvis går emot detta, så visar analysen ovan att motsättningen inte är fullkomlig.

Normbeskrivningen är *koherent* med den beskrivning som ges av de ledamöter för andra partier som menar att gruppen är kollektivistisk, och i den mån detta

tema kommer till *uttryck* gentemot omgivningen, så gör den det såtillvida att gruppen uppfattas som en sammanhållen enhet där det är svårt att urskilja individer.

9. Vänsterpartiets riksdagsgrupp – de rannsakande

Rubrikens beteckning, *de rannsakande*, avser fånga ett drag som på många sätt präglar vänsterpartisternas självbild. Det rör temat *politisk förmåga* såtillvida att det att vara påläst och besitta teoretisk kunskap utgör nödvändiga redskap för att rannsaka den tillvaro man ställs inför som politiker. Samtidigt som den teoretiska kunskapen tillmäts betydelse så ges den inte en upphöjd ställning, utan den (liksom dess uttolkare, vänsterpartigruppen) är föremål för fortlöpande ifrågasättande. På motsvarande sätt ifrågasätts också de personer som gruppen själv valt som sina främsta företrädare.

Än tydligare kommer denna sida till uttryck i synen på temat *ansvarskänsla*. Vänsterpartiet ser som sin uppgift att vara i opposition, och även om man befinner sig i samarbete med regeringen är detta en föreställning som omhuldas, men också ifrågasätts av vissa personer inom gruppen – om än med insikten att detta utgör en central del i vänsterpartisternas självuppfattning och som sådan inte är helt lätt att förändra.

Det vänsterpartisterna beskriver som sin vilja att ständigt ifrågasätta och granska ger avtryck även på temat *social gemenskap*. Man uppfattar sig framförallt som en politisk kamporganisation, och den kritiska läggningen gör att tonen inom gruppen av vissa uppfattas som alltför hård och gruppen som alltför ointresserad av sig själv som ram för ett socialt sammanhang.

Bristen på enhetskänsla kan även förstås utifrån temat *grupsstyrka*, och den starka ställning gruppindividen har i gruppens självbild. Gruppen anses bestå av individer angelägna att ifrågasätta och kritisera, och dessa ges också utrymme att göra så. Därigenom maximeras sannolikheten för att det vid varje mötestillfälle skall finnas utrymme för en intensiv diskussion.

Detta kritiskt ifrågasättande drag gör att jag valt beteckningen de rannsakande, och däri inbegrips även självrannsakan. Även om vänsterpartisterna inte använder ”självkritisk” eller liknande beteckningar när de beskriver sig själva, så är detta ett drag som följer av deras sammantagna beskrivning. Gruppens självkritik får inte minst den praktiska konsekvensen att man ifrågasätter den egna gruppen och värdet av det den åstadkommer.

Samtidigt finns en företeelse som är undantagen gruppens ivriga ifrågasättande, och det är den specifika form av erfarenhet man tillmäter företrädare för en grupp eller samhällskategori som man uppfattar som förtryckt. I synnerhet är det den proletära erfarenheten som antas ge en sådan form av direkt och allmängiltig insikt att den inte helt lätt låter sig ifrågasättas – ens av en kritisk vänsterpartist.

Ytterligare en reservation är att även om den kollektiva självbilden framställs som en förhållandevis enhetlig storhet, så finns ett icke oväsentligt antal enskilda

ledamöter som förhåller sig kritiskt till detta drag. Vänsterpartiet är vid sidan av moderaterna den grupp där flest gruppindivider mest samstämmigt ifrågasätter grundläggande drag hos det kollektiv de själva företräder.

Den vänsterpartistiska riksdagsgruppen bestod vid undersökningstillfället av 43 ledamöter.[1] Underlaget till den analys som följer utgörs av sju intervjuer, egen direktobservation vid riksdagsgruppen under hösten 1998 samt enskilda samtal med tre ledamöter under denna period – urvalet är därmed det mest omfattande i denna undersökning. Jag hade från den 8 oktober till och med den 19 december fritt tillträde till gruppkansliets lokaler, och deltog under perioden vid tio förtroenderådsmöten, ett kombinerat förtroenderåds- och verkställande utskottsmöte samt åtta av riksdagsgruppens veckomöten.[2]

De intervjuade ledamöterna betecknas Felicia, Felix, Cesar, Julius, Antonia, Cecilia och Urban.[3] De ledamöter jag fört enskilda samtal med under perioden för direktobservation betecknas Cato, Augustus och Livia. För att skydda anonymiteten så har jag inte givit de ledamöter som uttalar sig under grupp- eller förtroenderådsmöten någon återkommande beteckning. I de fall det är nödvändigt att hålla dem åtskilda i enskilda resonemang ges de tillfälliga bokstavsbeteckningar (A, B, C etc.) Detta skadar visserligen genomskådligheten, och konsekvensen blir att de tilläggsargument som jag för fram med hjälp av de egna observationerna inte får samma tyngd för framställningens argumentation. Samtidigt skall nämnas att intervjumaterialet som sådant rymmer belägg för de slutsatser jag drar. Direktobservationen gör det dock möjligt att fördjupa denna bild, och visa hur den konkret kommer till *uttryck* i det praktiska riksdagsarbetet.

9.1 Politisk förmåga

Även hos vänsterpartiet intar kravet på sakkunskap en väsentlig del i synen på *politisk förmåga*. Unikt för denna grupp är dock att kravet på mer teoretiskt grundad kunskap kombineras med att erfarenhet av specifikt slag tillmäts en särskild status.[4] Detta tar sig så uttryck att den typiske vänsterpartisten å ena sidan anses och förutsätts vara väl påläst och insatt i sakfrågor på ett teoretiskt plan, även om argument som härrör från teoretisk kunskap ifrågasätts med en till synes aldrig sinande energi, och stundom för gruppmötena mer tankarna till ett akademiskt seminarium än till en riksdagsgrupp.[5] Det finns även visst stöd för att stor teoretisk kunskap inte självklart ger en ledamot en stark ställning i gruppen.[6]

---

1 Se *Riksdagens ledamöter 1998/1999*: 141.

2 De enskilda samtal jag refererar till genomfördes alla under denna vistelse. I fotnoterna refereras förtroenderådsmötena som FÖR, gruppmötena som GM och de enskilda samtalen som ES. (I de fall endast ett egennamn återges är personen i fråga intervjuad.) Jag inbjöds även till gruppens julfest, men som privatperson, och jag utelämnar denna del.

3 Intervjuerna genomfördes under perioden 24 november – 17 december 1998.

4 Julius, Felix samt Augustus (ES), Cato (ES) respektive Felicia, Urban, Julius, Cecilia, Antonia och Felix.

5 Detta var ett av de tydligast framträdande dragen vid alla de möten där jag deltog. Det kan till exempel röra sig om att en vetenskaplig teori inte lägger tillräcklig vikt vid genus-, klass- eller miljöaspekter; att den inte vilar på säker metodologisk grund eller att den är förment objektiv. Trots att diskussionen genomsyras av ett kritiskt förhållningssätt så anser åtminstone en ledamot att ifrågasättandet inte går

Samtidigt rymmer självbilden föreställningen om att det finns en form av kunskap som svårligen låter sig ifrågasättas, och det är den kunskap och förmåga som anses följa av att en ledamot bär med sig erfarenhet av ett särskilt slag. Om en ledamot tillhör en kategori som gruppen anser förtryckt (i synnerhet arbetarklassen) tillskrivs denna person en särskild sorts upphöjd insikt. Erfarenhetens värde består då inte bara i att tillföra en specifik sakkunskap, utan är även knuten till en viss känsla, känslan av att tillhöra en förtryckt grupp. Synen på erfarenhet skiljer sig därmed från den hos andra grupper där erfarenhet tillmäts en stor vikt (socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna). Hos dessa är förhållningssättet mer pragmatiskt: den kunskap som anses ligga till grund för politisk förmåga uppnås genom en kombination av pålästhet och egen erfarenhet, och det är ingen särskild erfarenhet som pekas ut, utan det kan röra sig om livs- eller yrkeserfarenhet i största allmänhet.[7] Inom vänsterpartiet är det däremot erfarenhet av ett specifikt slag som betraktas som en garanti för att en person besitter den eftersträvandsvärda formen av kunskap och därmed politisk förmåga.

För att inledningsvis se till självbeskrivningen så framhåller flera ledamöter att gruppen betraktar sig som seriös och väl påläst, och Julius och Felix menar också att detta sammanhänger med ett drag av tråkighet och puritanism.[8] Gruppen rymmer även föreställningen om att man också betraktas på så sätt av övriga partier.[9]

Julius är den som framför den mest oförblommerade kritiken mot detta sakinriktade drag, med motiveringen att det skadar partiets förmåga på andra områden. Gruppen glömmer att det inte räcker att ha rätt i sak, utan att man i en demokrati också måste ha rätt i folkets ögon. Julius menar att det är fåfängt att sitta inne i riksdagen och ha ”110% rätt”, och få både socialdemokrater och moderater att ”skämmas”; om ingen utanför den snäva kretsen av talman och riksdagsstenograf inser att det är vänsterpartiet som har sakligt rätt så är det pålästa och seriösa inte mycket värt. Miljötekniska detajer och socialförsäkringssystem är komplicerade ting, men att behärska dessa till fullo är inte detsamma som att vinna människors förtroende menar Julius. Här krävs i stället det slag av framställningskonst som gör att en politiker kan påvisa sambandet mellan komplicerade problem och människors konkreta vardagserfarenhet, och det är däri som vänsterpartiet brister enligt Julius.[10]

Julius ifrågasättande av den egna gruppens förmåga med avseende på retorisk skicklighet liknar i hög grad den självkritik som kom till uttryck inom den moderata gruppen. Skillnaden ligger i att där var kritiken utbredd bland enskilda ledamöter, medan det inom vänsterpartiet bara är Julius och i någon mån Urban som berör

---

tillräckligt långt. Ledamoten (som inte är identisk med någon av de andra ledamöter som jag refererar till i denna fråga) irriteras av en partimotion och motiverar sin kritik med att partiet inte får hysa alltför stark tilltro till akademiska auktoriteter: ”I motionen här hänvisar man till att någon forskare sagt något. Vi får väl stå för det vi tycker själva i stället för att tala om att någon professor tycker si eller så.” (GM 27 oktober 1998.)

6 Augustus (ES).

7 Se 6.1, 7.1, 8.1.

8 Julius, Felix samt Augustus (ES), Cato (ES).

9 Felix samt Augustus (ES), Cecilia.

10 Julius.

detta som ett problem. Urbans infallsvinkel är att gruppen borde bli mer pragmatisk såtillvida att den borde ta hänsyn till att verkligheten rymmer nyanser, och att gruppens teoretiska betraktelsesätt kanske inte alltid stämmer överens med de praktiska uttryck det verkliga livet tar sig. Genom att beakta mer av tillvarons subtila skiftningar menar Urban att man tydligare skulle kunna visa vari politikens mänskliga dimension består och därmed också göra politiken mer lättbegriplig.[11]

Parallellt med bilden av sig själv som påläst och teoretiskt kunnig finns sålunda bilden av en grupp där en specifik form av erfarenhet betraktas som nära nog en garanti för att en person sitter inne med mer djupgående insikter om övergripande politiska förhållanden.[12] Julius är kritisk även på denna punkt:

> Den myten finns inom partiet: Blåstället. Metallarbetaren. Skit under naglarna och valkiga nävar. [---] Och sådana saker påverkar debatten, för om någon som har den här fackligt politiska bakgrunden – metallarbetaren – så på något sätt kan man då säga vad som helst. Men har du då akademisk bakgrund, eller ännu värre är företagare eller nåt så [blir reaktionen]:*'Vad är det för klassintresse som talar genom din stämma?'* (Julius)

Även Cecilia kritiserar denna sida, och pekar på det motsägelsefulla i att man först kämpar för att ”arbetarbarn” skall ha samma utbildning som samhällets mer besuttna: ”Och när de sen kommer in i partiet så vill vi inte ha dem, utan säger att det är den proletära bakgrunden som räknas”. En intressant del i Cecilias resonemang är att hon kritiserar den idolisering som görs av proletären (i synnerhet den i manlig skepnad), och i samma andetag ger uttryck för samma tankesätt som hon just kritiserat, om än vinklat från ett annat håll:

> Och där tror jag att vi måste fundera litet mer på det här med förtryck. Är det så att det är samma formel för olika typer av förtryck: kvinnoförtryck, klassförtryck, etniskt förtryck? Jag tror att det finns en sådan formel. Huvudsaken är inte vilken typ av förtryck man upplevt utan om man upplevt förtryck överhuvudtaget. Om man känt förtryck och försökt göra någonting åt det, då kan man föra vänsterpartistisk politik. (Cecilia)

Det grundläggande problemet enligt Cecilias synsätt blir därmed inte att gruppen tillmäter en viss typ av erfarenhet ett ojämförligt stort värde som politisk förmåga betraktat, utan att gruppens definition av 'erfarenhet av förtryck' begränsar sig till att omfatta (manliga) arbetare.[13]

Att överföra den specifika erfarenhetens särskilda status till ytterligare områden framstår inte som en okomplicerad operation, och relevant i sammanhanget är gruppens sammansatta förhållande till feminismen. Både Julius och Cecilia pekar på att hur mycket feminismen än framhåller det strukturella förtrycket av kvinnan, så är feminismen som sådan visserligen förknippad med kvinnor (det vill säga medlemmar av en förtryckt grupp), men samtidigt också kvinnor med anknytning till intellektuell medelklass (det vill säga företrädare för en privilegierad grupp).[14] Den paradoxala konsekvensen kan formuleras som att om en kvinna framhåller för-

[11] Urban.
[12] Felicia, Urban, Julius, Cecilia, Antonia och Felix.
[13] Cecilia.
[14] Julius, Cecilia.

trycket av kvinnan som centralt för att förstå samhällets maktstrukturer, så är detta ett tecken på att just denna kvinna inte är förtryckt, utan snarast tillhör en gynnad samhällskategori. Hon kan sålunda inte anses vara ett trovärdigt språkrör för samhällets förtryckta, och därmed inte heller besitta den form av erfarenhet som skulle givit en (manlig) arbetare med motsvarande anspråk tolkningsföreträde.[15]

Samtliga ledamöter utom en beskriver gruppens upphöjelse av proletärens erfarenhet som så stark att den på mer än ett sätt kommit att forma uppträdandet hos många av gruppens medlemmar.[16] Flera ledamöter är kritiska till denna sida,[17] men vissa nämner också att den kommit att försvagas och inte är fullt lika uttalad som för något tiotal år sedan.[18]

Som exempel på hur en viss form av erfarenhet kommit att upphöjas, kan nämnas Cecilias beskrivning av hur ledamöter ändrat livsstil för detta ändamål, och då inte bara som en markering utåt utan också för att försöka närma sig de känslor och föreställningar som följer med att tillhöra en annan klass. Även Felicia berör detta särdrag, och nämner som exempel en kvinnlig ledamot som älskade hästar men som slutade rida för att hon ansåg det vara ett fritidsintresse som låg alltför långt från en arbetares liv. I sammanhanget påtalar hon även det att ledamöter med höga akademiska examina valt att gå över till arbete med mer proletär prägel, något hon betraktar som en missriktad form av självförnekelse.[19]

Felix ger ytterligare exempel på ledamöter som arbetat i enlighet med detta synsätt, bland annat genom att i den politiska diskussionen underordna sig representanter för arbetarklassen, inte för vad de sade utan för vilka de var – en något överdriven egalitär nit.[20]

I anslutning till detta berör flera ledamöter också föreställningen om det borgerliga i att klä sig på ett visst sätt – i synnerhet hos gruppens akademiker.[21] Antonia och Felicia framhåller denna ambition som felvänd: vid demokratiska högtider så som valdagen eller första maj till exempel, var det fullkomligt självklart för en arbetare att klä sig formellt i kostym och slips: ”Våra partikamrater, och speciellt de med ickearbetarbakgrund, de klär ned sig för att de tror att de identifierar sig med arbetarklassen. Och arbetarklassen vill vara fin när den skall vara fin. Och vissa saker *är* högtidliga”.[22]

Urban delar huvudsakligen detta synsätt, men uttrycker samtidigt förståelse för manliga ledamöters ovilja att framträda i mer formell klädsel, eftersom företeelser

---

15 Frågan om feminismen ventilerades i samband med den obligatoriska internutbildning i feministisk teori som gruppen anordnade under hösten 1998 och våren 1999. Efter en av dessa föreläsningar berättade en förtroenderådsledamot att han hade mött reaktioner från manliga ledamöter som tydde på skepsis och känslor av obehag, och han bedömde att någon form av efterdiskussion var av nöden. Detta var oundgängligt om kursen skulle få den ”djupare strukturella verkan” som man eftersträvade. Ledamoten fick stöd för sitt förslag av ett enigt förtroenderåd. (FÖR 26 november 1998.)

16 Felicia, Urban, Julius, Cecilia, Antonia och Felix.

17 Tydligast kritik framförs av Felicia, Cecilia och Julius.

18 Felicia och Felix.

19 Cecilia, Felicia.

20 Felix.

21 Felicia, Urban och Antonia.

22 Felicia, Antonia (citatet hämtat från den senare).

som kostym och slips förknippas med ”kapitalet, de som har pengar, de som styr, de som har makt, de som förtrycker arbetarna”, och att ikläda sig dessa attribut blir därmed någonting mer än att bära en kostym: det blir liktydigt med att underordna sig den symboliska representationen av något som strider mot det man själv anser sig sträva efter.[23]

Genomgången tyder på att den erfarenhet en arbetarbakgrund anses ge är någonting som starkt bidrar till en persons status inom gruppen, liksom att en persons status allt annat lika minskar om denne framstår som alltför uppenbart bunden till medel- eller överklass. Även kunskap i meningen ’vara påläst’ omnämns visserligen som en faktor som ger status,[24] men ledamöternas resonemang i stort tyder på att det är den kunskap som följer av en viss erfarenhet som gör att en person har störst chans att undgå att ifrågasättas.

Att notera i fråga om status är också synen på formellt höga positioner. Även om sådana inte direkt motverkar en ledamots status inom gruppen, så utgör de ingalunda någon garanti för att en ledamot stärker sin informella ställning. Tvärtom beskriver flera ledamöter hur den person som intar formellt statusfyllda uppdrag får räkna med att bli ifrågasatt.[25] Flera av dessa ledamöter nämner också att man uppfattar de egna hierarkierna som mindre uttalade än inom flertalet övriga riksdagsgrupper, och med hierarkier avses sådana som följer av olika formella positioner inom riksdags- och partiorganisation.

Detta förhållande tar sig två uttryck. För det första hyser gruppens menighet ingen överdriven respekt gentemot ledamöter med formella positioner. För det andra finns en beskrivning av hur gruppen strävar efter att sprida uppdrag över gruppen. Felicia är den som ger denna beskrivning,[26] och vad som gör den särskilt trovärdig är dels att den överensstämmer med den mer allmänna beskrivning som flera övriga ledamöter ger, dels att hon inte framhåller detta som något entydigt gott utan även pekar på de problem som det föranleder. Felicias utförliga beskrivning utgår från två konkreta exempel.

Det första gäller ett tillfälle då en riksdagsdebatt extrainsatts i en aktuell fråga. Partiordföranden Gudrun Schyman hade sagt sig vara mycket angelägen om att få företräda partiet i kammaren, men gruppen bedömde att en av de ordinarie ledamöterna var mer lämpad i sammanhanget, dels genom sin tekniska sakkunskap, dels genom att personen i fråga hade egen konkret erfarenhet på området. Trots partiordförandens uttalade missnöje och försök att ändra beslutet stod gruppen fast

---

23 Urban. Efter en minnesstund i kammaren inträffade det att några förtroenderådsledamöter passade på att retas med en företrädare för att denne bar (ny) slips och blazer, vilket påstods hänga samman med vänsterpartiets starkare roll i riksdagen och den medelklasslivsstil som följde med detta. Den häcklade ledamoten var synbart irriterad och tog av sig slipsen så snart han hade satt sig. (FÖR den 11 november 1998.)

24 Cesar och Cecilia.

25 Felicia, Felix, Antonia och Felix. (Enligt Cesars beskrivning förhåller sig det tvärtom i den centrala partiorganisationen. Ett påstående som det dock inte finns underlag för att pröva i denna undersökning.)

26 Felicia.

vid sitt ställningstagande: kompetens i sakfrågan skulle vara avgörande, inte formell position eller hur känd företrädaren var hos allmänheten.[27]

Felicia ger även ett exempel på hur en ledamot inom gruppen efter att ha givits ett högre formellt uppdrag, fråntogs en annan hög post, och Felicia uppfattade det egentliga motivet som en vilja att motverka att makt ansamlades hos en och samma ledamot. Hon betraktar huvudsakligen detta som ett demokratiskt sundhetstecken, men är samtidigt kluven eftersom hon menar att denna i sig vällovliga princip kan utnyttjas (och ibland så görs) för inte fullt så ädla syften utan snarare som led i en maktkamp.[28] Vad som primärt äger relevans för denna undersökning är dock inte gruppens egentliga motiv, utan det faktum att ifrågasättande av egna auktoriteter och maktdelning på mikronivå inom denna grupp utgör legitim grund för ett visst beslut.

På samma tema nämner Felix att den som åtar sig ett högt formellt uppdrag får räkna med att bli starkt kritiserad och ifrågasatt.[29] Ett uttryck för att en hög formell position inte betraktas som någon garanti för politisk förmåga, och därmed inte fredar en ledamot från kritik, återfinns också i Cecilias beskrivning av hur en av gruppmedlemmarna rasande upplyst en formellt överordnad gruppmedlem om att denne med stöd i sin ställning inte hade någon som helst rätt att komma med kritik och rättelser mot gruppmedlemmen i fråga (trots att kritiken var formellt befogad, min kommentar.) – och att den formellt överordnade även respekterat denna tillrättavisning.[30]

Formellt höga positioner leder sålunda inte till att en person automatiskt anses besitta större politisk förmåga än någon annan och medför inte självklart högre informell status. Frågan sammanhänger till stor del med individens sätt att förhålla sig till gruppen i stort (och dess främsta företrädare) och pekar därför vidare mot temat gruppstyrka där den kommer att behandlas ytterligare.

Vad beträffar gruppens *retoriska förmåga* pekar vissa ledamöter som nämnts på att de höga kraven på saklighet och seriositet gör att gruppen glömmer att man inte bara måste ha rätt utan också *få* rätt i medborgarnas ögon.

En av de mest kritiska i detta avseende, Julius, framhåller att gruppen också uppvisar brister i *taktisk förmåga*. Han knyter detta till temat ansvarskänsla, såtillvida att det förklaras med att gruppens oppositionella sida gör den defensiv. Enligt honom borde den i betydligt större utsträckning vara inriktad på att den politik man representerar också skall kunna genomföras, och därmed inse att två steg fram inte sällan kräver ett taktiskt steg tillbaka.[31]

Vad även andra delar av gruppen uppfattade som brister avseende taktik framkom i viss mån också vid direktobservationen. Ett flertal ledamöter berörde frågan i anslutning till diskussionen om hur man skulle förhålla sig till samarbetspartierna

---

[27] Felicia. (Handlingssättet gav sannolikt gruppen mindre genomslag utåt, jfr tolkningen av vänstergruppen som ett *isolat* i kulturteoretisk mening, 12.2.4.)
[28] Felicia.
[29] Felix.
[30] Cecilia.
[31] Julius.

socialdemokraterna och miljöpartiet. Diskussionen togs upp vid framförallt förtroenderåd, och även av personer som inte i något sammanhang visade tecken på samma hårda kritik av oppositionsrollen som Julius.[32]

Beträffande *omgivningens bild*, så är det de mindre partierna folkpartiet, centern och kristdemokraterna som uttrycker sig mest uppskattande om vänsterpartiets riksdagsgrupp. I dessa fall är det vänsterpartiets bild av sig själv som en grupp som företräder pålästhet och sakkunskap som avspeglas. Tydligast så i folkpartiets fall, där alla utom en tar fasta på kunskapsdimensionen. Många folkpartister uttrycker en närhet till vänstergruppen på denna punkt. Enligt Charles uppfattas vänsterpartiet som en grupp med ett ”intellektuellt” förhållningssätt, ”akademiskt” snarare än en representant för ”medelsvensson” (”om det nu finns någon sådan”). Man har lätt att samtala med varandra eftersom det går att föra ”principiella resonemang”. Hans partikamrat Charlotte betraktar dem som centerpartiets raka motsats, vilket innebär att de inte är eftertänksamma och långsamma utan teoretiserande och problematiserande med en ofta ”brutal problemformulering”. Isabelle å sin sida pekar på att det är tydligt att gruppen har en fast grundsyn, och hon uttrycker därför viss förvåning över att de är så lätta att resonera med när det kommer till sakfrågor – lättare än socialdemokraterna till exempel. Även Pierre uttrycker sig uppskattande om vänsterpartiet, och att det är ett parti som rymmer ”mycket kunniga” personer. Samtidigt nämner han på att det finns en misstänksamhet inom folkpartiet gentemot tendensen till kommunism. Detta är också vad Madeleine tar fasta på. Hon är den enda folkpartist som inte uttrycker samma uppskattning för vänsterpartiet som sina partikamrater, och detta med hänvisning till de kommunistiska tendenserna.[33]

Även centerpartisterna är i huvudsak välvilligt inställda till vänsterpartiets parlamentariska arbetssätt. Men om folkpartiets uppskattning rymde identifikation och närhet, så kombineras den i centerpartiets fall med mer av avstånd, och återspeglar såtillvida Charlottes beskrivning av vänsterpartiet som centerns raka motsats. Kristoffer säger att de uppfattas som ”hyggliga prickar”, även om en del är ”förlästa” i den gamla vänsterlitteraturen och har abstrakt formulerade föreställningar om vari samhällsproblemen består.[34] Helena uppfattar dem som ”pratsamma” och ”frågvisa” – och häri refererar hon sannolikt till den sida som flera folkpartister beskrev som ”intellektuell” eller ”problematiserande”. Sofia beskriver bilden av dem som att de är ”kunniga och pålästa”, och Agaton som ”duktiga” och ”kompetenta” som tyvärr har felaktiga politiska åsikter men samtidigt är ”klipska de rackarna”. Katarina konstaterar kort och gott att de är ”lätta att samarbeta med”.[35]

Också kristdemokraterna uttrycker en kombination av uppskattning och främlingskap inför vänsterpartiet, även om teckningen fördelas över mer än ett tema.

---

[32] Tre ledamöter nämnde detta vid FÖR den 8 december 1998, och en av dessa vid ytterligare ett tillfälle, FÖR den 22 oktober 1998.

[33] Isabelle, Madeleine, Charlotte, Yvonne, Pierre och Charles (fp).

[34] Ideologiskt anser han dock att vänsterpartiet i vissa fall ligger nära centern.

[35] Agaton, Helena, Sofia, Kristoffer, Katarina (c). (Agnes kommenterar överhuvudtaget inte någon annan partigrupp.)

Ett par tar dock fasta på politisk förmåga, och det är Frej som menar att de uppfattas som ”dugliga” i meningen ”energiska, pålästa och engagerade”, och Tor som beskriver dem som ”oerhört sympatiska och kompetenta” och som ett parti som ”väcker respekt”.

De partier som uttrycker den mest samstämmiga misstänksamheten gentemot vänstergruppen är socialdemokraterna och moderaterna. De uppskattande röster som ändå höjs inom dessa partier tar även de fasta på gruppens politiska förmåga uttryckt som sakkunskap. Socialdemokratiska Signe säger sig vara en av dem inom gruppen som är mest skeptisk till vänstern men anser samtidigt att de är ”duktiga”, och detsamma gäller moderaten Maria som säger att man ”måste erkänna” att de är ”flitiga” och ”duktiga talare”, och därigenom framstår som skolade. Marias partikamrat Markus anser att en falang inom partiet är av typen ”kvinnlig socionom” och dessa uppfattar han som ”relativt begåvade och välutbildade” och – om än något bohemiska – trevliga att ha att göra med. Socialdemokraterna Göte, Ingvar och Folke menar dock att vänsterpartiets framgångar förklaras med partiordföranden Gudrun Schyman.[36]

Miljöpartisten Lena nämner hur man i miljöpartiets grupp talat om vänsterpartiets självkritiska sätt att framträda i förhandlingarna med den socialdemokratiska regeringen och miljöpartiet. I många fall har miljöpartiet, handen på hjärtat, ansett att det är vänsterpartiet som åstadkommit de sakligt sett mest genomarbetade arbetspromemoriorna, samtidigt som vänsterpartisterna själva framställt sitt arbete som inte är vatten värt.[37]

Vad som försvårar tolkningen av moderaters respektive socialdemokraters bild av vänsterpartiet, är att flera ledamöter härifrån talar om partiordföranden Gudrun Schyman i stället för riksdagsgruppen. Till detta kommer att några socialdemokrater, liksom större delen av moderaterna, nöjer sig med att konstatera att vänsterpartiet är ”kommunister”.[38] Eftersom detta påstående inte utvecklas närmare är det svårt att avgöra hur det skall tolkas. Det kan vara en *ideologisk beskrivning* och därmed ligga vid sidan av vad denna undersökning behandlar. Det kan också avse att gruppen (för att tala med Kristoffer (c)) är ”förläst” på marxistisk litteratur och/eller med hjälp av yttre attribut eller på annat sätt framstår som företrädare för ett revolutionärt proletariat. Beskrivningen skulle i så fall lämpligen hänföras till olika aspekter av temat politisk förmåga.

En annan möjlig tolkning är också att detta hänger samman med gruppens benägenhet att på olika sätt vilja framstå som allmänt oppositionell, vilket skulle kunna förstärka omgivningens uppfattning av gruppen som kommunistisk. Beskrivningen skulle i så fall vara knuten till kommande tema, politisk ansvarskänsla. Beskrivningarnas korthuggenhet på denna punkt gör att det dessvärre inte finns empiriskt stöd för att säkert bedöma vilken eller vilka av dessa innebörder som en folkpartist, samt vissa moderater och socialdemokrater lägger i beteckningen ”kommunism”. Jag får

36 Signe (s), Maria, Markus (m), Göte, Ingvar, Folke (s).
37 Lena (mp).
38 Signe, Erland (s) samt Maria, Esaias, Joakim, Rebecka (m). Isak (m) och Markus (m) ser dem som bestående av flera falanger, varav en kommunistisk.

därför nöja mig med att konstatera att detta är den grupp som omgivningen har störst benägenhet att knyta ideologiska beteckningar till, även då resonemangen i stort kretsar kring sådant som ligger vid sidan av det idépolitiska.

9.2 Politisk ansvarskänsla

Det gruppdrag som mest samstämmigt återkommer i vänsterpartiets självbild är föreställningen om sig själv som oppositionell, och då inte bara i formell parlamentarisk mening utan även i bemärkelsen att man anser sig vara stridslysten, kritisk och i en rad avseenden inta ett ifrågasättande förhållningssätt till det parlamentariska arbetet i dess helhet – från litet till stort.[39] Gruppens bild av sig som egensinnig och ställd litet vid sidan av den politiska miljö man verkar i, anses delvis följas av en känsla av utanförskap. Detta är den sida av självbilden som framhålls i intervjuer och enskilda samtal, men också den som tydligast kommer till uttryck i den del av gruppens arbete som jag kunnat iaktta.[40]

Cesar och Julius framhåller att man betraktar sig som ständigt oppositionella. Felix beskriver att det finns en stark uppfattning om sig själv som ett icke-regeringsparti. Både han och Felicia nämner att denna sida underhålls genom att det inom gruppen odlas en föreställning om att man är annorlunda, att man skiljer sig från de andra partierna och hur tungt detta utanförskap är att bära. Urban, Cecilia och Augustus framhåller att gruppen trots verksamheten inom parlamentets ram har en bild av sig själv som närmare knutet till samhällets icke-etablissemang, en föreställning om att man är och bör vara ”en röst i riksdagen för dem som inte har röster.”[41]

Självbildens oppositionella drag värderas dock olika av enskilda gruppmedlemmar. Mest uttalat kritisk är även här Julius. Han menar, som nämnts angående temat politisk förmåga, att denna sida är destruktiv och motverkar långsiktigt handlande och tvingar gruppen till en ”defensiv” hållning.[42] En liknande kritik framkom även i den diskussion som kunde iakttas vid direktobservationen – även av personer som inte i något sammanhang visade tecken på samma hårda kritk av oppositionsrollen som Julius.[43]

En av dem som uttrycker sig mest entydigt positivt till det oppositionella draget i gruppens självbild är Cesar, det med motiveringen att det utgör en garanti för att partiets politiska idéer inte stannar vid ytan: gruppen är i opposition till ett samhällssystem, och därmed blir det naturligt att också vara i opposition mot olika uttryck för detta samhällssystem. Cesar säger sig vara övertygad om att detta oppositionella drag skulle kvarstå också om partiet kom i regeringsställning eller erhöll

---

[39] Detta drag nämner samtliga sju intervjupersoner som någonting utmärkande för gruppens självbild. Värderingen av denna kollektiva föreställning går dock i skilda riktningar.

[40] Felicia, Felix, Urban, Cecilia, Cesar, Julius, Antonia samt Augustus (ES).

[41] Cesar, Julius, Felix, Felicia, Urban, Cecilia samt Augustus (ES). (Citatet hämtat från Cecilia.)

[42] Julius.

[43] Tre ledamöter nämnde detta vid FÖR den 8 december 1998, och en av dessa vid ytterligare ett tillfälle, FÖR den 22 oktober 1998.

statsrådsposter. Han beskriver hur det är mot en vänsterpartists natur att befinna sig i regering eller dess närhet.

> Det märktes tydligt 94/95 när vi satt och gjorde väldigt stora överenskommelser med regeringen, och sedan blev utkastade. *[suckar]* Första maj 95 var ju underbar, lysande! (Cesar)

Belysande för denna hållning är ett uppsluppet samtal som ägde rum mellan några vänsterpartister under en rast. Ämnet var huruvida samarbetspartiet socialdemokraterna skulle kunna hota med att slänga ut vänsterpartiet från budgetförhandlingarna om dessa inte ”skötte sig”. ”Ett sådant hot vore i så fall inte särskilt effektivt” kommenterar en av ledamöterna det hela skrattande. ”Ja”, svarar en annan, ”för då vet [socialdemokraterna] inte att det är vår livsluft att stå vid sidan av”.[44]

Även för den som tydligt uppskattar det oppositionella draget finns gränser för hur oppositionell man vill uppfattas som i sina politiska kollegers ögon. Cesar berättar om hur en utskottsordförande kommenterat en fråga han ställt till en inbjuden gäst med orden att den endast var ett uttryck för partiets gamla anknytning till kommunismen. Cesar hade efter mötet tagit kontakt med utskottsordföranden, bestämt klargjort sin syn på detta uppträdande, och därefter mötts av en helt annan behandling.[45]

Augustus å sin sida, varken kritiserar eller säger sig uppskatta denna sida hos partiet, men tar indirekt upp den som ett sätt att förstå gruppens kluvenhet inför den stora framgången vid riksdagsvalet i september 1998. Det är inte okomplicerat att finna sig tillrätta i den nya rollen som förhållandevis stort parti, ett parti inte bara för dem ”utan röst” (för att tala med Cecilia), utan också för de socialt mer välanpassade. Gruppen är van att representera ett parti som månar om samhällets ”svaga”. Framgången i riksdagsvalet år 1998 har dock givit sympatisörer även bland medelklassen, människor som klarar sig ganska väl samtidigt som vänsterpartiet sett sig som ett parti för dem som inte klarar sig. Skall man kunna bibehålla rösterna från de nyvunna väljargrupperna, och upprätthålla sitt praktiska inflytande genom samarbetet med regeringen, så måste gruppen inta ett mer pragmatiskt förhållningssätt än man tidigare gjort, något gruppen inte har lätt för och uppfattar som ”jobbigt”.[46]

Att gruppen under hösten 1998 erfor en sorts mental växtvärk kom även till uttryck under gruppmötena. Många ledamöter ställde sig kritiska till att de inte hade en bättre insyn i partiets samtal med regeringen. På förhandlarnas uppmaningar om att man nu måste visa sig samarbetsvilliga, blev svaret från vissa att man under hösten verkligen ansträngt sig för att visa god vilja, och kanske till och med uppträtt

---

[44] 22 oktober 1998. Vad som gör detta samtal särskilt värdefullt som stöd, är att ledamöterna vid tillfället inte var medvetna om min närvaro då jag stod på andra sidan om ett hörn.

[45] Cesar. Jfr beskrivningen av vänsterpartisternas bristande respekt för formella auktoriteter under temat politisk förmåga.

[46] Augustus (ES) Den allmänna beskrivningen liksom citaten nedtecknade i samband med samtalet, 22 oktober 1998.

alltför samarbetsinriktat.[47] Dessa svårigheter att vinna legitimitet för samarbetet var en återkommande fråga vid förtroenderådets möten. (En av de ledamöter som tydligast framförde kritik mot samarbetet är också en av dem som i massmedia brukar beskrivas som ”förnyare”. En omständighet som visar att gränsen mellan eventuella grupperingar inte är så tydlig som den ofta framställs.)[48]

Vid ett tillfälle kom denna del av självbilden att inta en central roll i en diskussion som fördes inom förtroenderådet. I detta fall är det en ledamot (A) som anser att gruppen bör fatta ett visst beslut, och argumenterar för sin ståndpunkt genom att frammana bilden av det oppositionella vänsterpartiet.[49] Diskussionen utgör även en empirisk illustration av det teoretiska resonemang jag i avhandlingens första kapitel för i anslutning till Phillip Pettits beskrivning av den verkningskraft som ligger i kollektiva föreställningar. I detta fall genom att en ledamot ifrågasätter partiets beslut att anpassa sig till den parlamentariska formalismen, med hänvisning till vad ledamoten uppfattar som en allmänt omfattad föreställning av den egna gruppen som oppositionell. I den kollektiva konsekvensens namn bör gruppen handla i enlighet med denna föreställning.

Bakgrunden till diskussionen är att två ledamöter hösten 1998 formulerade ett motionsförslag där man framhöll det oroväckande i att en vetenskaplig undersökning visat att svenska folket skrattar allt mindre. Ledamöternas förslag till åtgärd är att motverka denna utveckling med offentliga medel. Den tänkta motionen fick stor uppmärksamhet i massmedia, men bedömdes av riksdagens kammarkansli som utanför riksdagens kompetensområde. Huruvida motionen skulle få läggas fram eller inte skulle slutgiltigt avgöras av dåvarande talman Birgitta Dahl, men kammarkansliet ansåg att vänsterpartigruppens egen uppfattning i ärendet borde vara vägledande för beslutet. Frågan togs sålunda upp för behandling vid förtroenderådets möte.[50]

> *(Diskussionen inleds med att ordföranden redogör för vad som ovan sagts.)*
> A Vi skall inte lägga oss i det!
> B Jag hörde på Studio ett om skrattets betydelse, och det ligger något i det där.
> C Jag tycker inte heller att vi från förtroenderådet skall ha synpunkter på det där.
> D Jag tycker att vi skall lämna en rekommendation till Birgitta Dahl. Hon måste få veta om vi tänker bråka eller inte. Jag tycker nog att vi kan leva med om vi får dra tillbaka det här. Och då vill jag säga att det ändå var jag som gav uppslag till det hela, för jag tyckte det verkade seriöst. Men som det ser ut nu förstår jag inte hur Finansdepartementet rimligen skall kunna behandla detta – det hade förtjänat minst fem sidor i alla fall.
> E Jag tycker också att vi skall yttra oss. När jag läste det här så trodde jag att det var ett skämt, fast jag skrattade inte för jag tyckte inte ens att det var roligt. Sedan undrar jag hur den vetenskapen ser ut som ligger till grund för detta. Det måste vara stora metodologiska svårigheter förenade med att beräkna skrattnivån hos svenska folket över tid. Jag uppfattade detta som ironiserande över svårigheten att sätta upp operativa mål,

47 GM den 27 oktober 1998 samt 10 november 1998.
48 FÖR den 22 oktober, 28 oktober, 11 november samt 1 december 1998.
49 Ledamoten är inte någon av de personer som intervjuats eller som jag fört enskilt samtal med.
50 FÖR den 26 oktober 1998.

men jag tycker inte det har någon poäng. Fast humor är som bekant svårt. Men att riksdagens byråkrati skulle ta upp detta! Det vore oseriöst.
F Jag trodde väl också att detta var ett skämt, och jag tycker att vi bör yttra oss.
G Jag är helt enig med D.
A Nej, jag tycker inte att vi skall gå in och fingra på den enskilda motionsrätten. Vi skall tänja på gränserna så mycket det går – det är vårt partis uppgift. Det här är inte Förtroenderådets uppgift. Sedan tycker jag väl att man inte måste ta sig själv på för stort allvar, utan att man väl kunde bjuda på sig själv någon gång. Men, nej: rör inte den enskilda motionsrätten!
B Jag läste det här, och avrådde å det bestämdaste. Min tro är att om vi lade fram det här så skulle vi kunna såra någon, och de skulle kunna uppfatta det som att vi visade ringaktning och så – även om jag tror att fler tycker den är rolig. Men vi måste ta ställning nu när det är sådan medieexponering kring detta. Eftersom det finns ett beredningstvång så är man nog rädd för att det skulle göras Grönköping av detta.
(Diskussionen leder till beslutet att gruppen inte skall motsätta sig att motionen remitteras till riksdagens talman. A får en reservation förd till protokollet om att A är mot detta beslut.)

Även om beslutet till sist gick A emot, visar diskussionen hur kulturella föreställningar präglar en grupps sätt att förhålla sig till politik. I detta fall är det två delar i självbilden som kommer i konflikt med varandra. Å ena sidan föreställningen om att gruppen fyller en oppositionell roll inom riksdagen (temat ansvarskänsla), å andra sidan den om att man är seriös och sakinriktad (temat politisk förmåga). Även om det i detta fall blev den senare föreställningen som kom att verka avgörande för det faktiska utslaget, finns det en rad argument för att även A:s argument om gruppens oppositionella roll ändå utgjorde ett legitimt argument, det vill säga att 'oppositionell' i denna grupp har en sådan *social innebörd* att det uppfattas som något i sig gott. Det finns mer än ett skäl för denna slutsats.

För det första upprepas argumentet med eftertryck, och dessutom bedömer A frågan som så väsentlig att A väljer att reservera sig, och gör så med hänvisning till detta argument. Till skillnad från ett par av övriga mötesdeltagare framhöll A inte på något sätt att det ämne motionen behandlade var angeläget, utan inlägget gällde formfrågan, och dess förhållande till den egna gruppens roll inom riksdagen. – en formfråga där A ansåg partiet gå emot de egna grundläggande idealen. Oavsett A:s egentliga motiv så bedömde A det som mest slagkraftigt att vädja till vad A förutsatte vara ett allmänt samförstånd kring vad som är vänsterpartiets särskilda "uppgift".

Av avgörande betydelse är dock vilken tyngd A:s beskrivning kan antas ha i förhållande till övriga ledamöter. För det första skall nämnas att ledamoten A inte var nybörjare, och därför torde ha en välgrundad föreställning om vilka argument som gruppen är mottaglig för. Positionen som förtroenderådsrepresentant talar också för att A inte är en person med en perifer uppfattning om partiet och dess ändamål. Till saken hör att A vid förtroenderådsmötena inte var en av dem som kritiserade partiets nyvunna samarbetslinje, utan snarare representerade partiets mer pragmatiska sida.

Ytterligare en omständighet som talar för att tanken om vänsterpartiets speciella uppgift inte är begränsad till A:s föreställningsvärld, är den defensiva argumentatio-

nen hos flertalet övriga mötesdeltagare. Företrädaren D anser att frågan om den samlade svenska skrattfrekvensen i sig är fullt möjlig att behandla i en riksdagsmotion – sannolikt inte en självklar hållning i alla partigrupper. D framhåller att D själv ställer sig bakom motionens idé, och att D motsätter sig vidare beredning beror på dess form, inte på att vänsterpartiet skulle vara främmande för att föra fram annorlunda frågor till parlamentarisk behandling. Om motionen bara hade haft en mer genomarbetad och sakgrundad form så hade den varit fullt godtagbar även för D.

Också C försöker mildra sin kritik genom att framhålla att C själv tyckte att den var rolig och att den givit partiet uppmärksamhet i massmedia. Huvudskälet mot motionen anser C vara att den i dess nuvarande form skulle kunna uppfattas som oseriös, och ge intryck av att vänsterpartiet inte bara är i opposition inom det parlamentariska systemet, utan dessutom driver med det.

Ledamoten E är den som uttrycker sig entydigt kritiskt, med motiveringen att motionen inte bara ger ett oseriöst intryck, utan att dess vetenskapliga grund förefaller osäker. Motionen kan därmed inte anses sakligt grundad. Ledamöterna E:s och C:s argumentation är sålunda i linje med den del av den kollektiva självbilden som beskriver vänsterpartiets riksdagsgrupp som seriöst arbetande och sakinriktad. Situationen utgör en illustration av hur två av gruppens kollektiva föreställningar åberopas som stöd för ett visst beslut. Än en gång åskådliggörs hur olika kulturella ideal och föreställningar kan vara parallellt verksamma inom en grupp och i en given situation komma i konflikt med varandra.

När det gäller vänstergruppens bild av sig själv som oppositionell så ägnas stor uppmärksamhet åt förhållandet till socialdemokraterna. Eftersom vänsterpartiet under denna period just hade inlett förhandlingar med regeringen och miljöpartiet, är det inte förvånande att socialdemokraterna upptar ett betydande utrymme i gruppens tankar. Denna upptagenhet vid socialdemokraterna framstår som mer anmärkningsvärd med tanke på hur litet man talar om den andra samarbetspartnern miljöpartiet. Upptagenheten vid det parti som uppfattas som allt annat än oppositionellt, i kombination med att beskrivningen av förhållandet till det dåvarande regeringspartiet huvudsakligen kretsar kring vänsterpartiets utanförställning, ger ytterligare stöd åt slutsatsen att det oppositionella draget utgör en väsentlig del i vänsterpartiets självbild.

Förhållandet till socialdemokraterna berörs i vissa intervjuer, men också vid grupp- och förtroenderådsmöten.[51] Betecknande i sammanhanget är följande kommentar från Cecilia:

> Det är det bästa som finns att kunna bita sossarna i häcken, att stå utanför. Framförallt är det mycket roligare. (Cecilia)

Det finns en kluvenhet i förbindelsen med socialdemokraterna. Samtidigt som man erkänner en ideologisk närhet, finns en oro över att krossas av vad som uppfattas som kolossen till höger. När socialdemokraterna varit trevliga under en förhandling så råder inte lugn utan snarare misstänksamhet, och en ledamot talar

[51] I intervjuerna är det är framförallt Felix, Cecilia och Cesar som resonerar kring detta tema.

halvt på skämt, halvt på allvar om en ”charmoffensiv” eller ”djävulsk strategi” från regeringspartiets sida.[52] Samtidigt finner gruppen en förtröstan i tanken att man trots sin numerära underlägsenhet har en makt över det större partiet: ”Vi kan ju alltid djävlas med dem och lägga in en motion om maxtaxa i barnomsorgen. Då blir det hus i helvete där borta!”[53] Vid ett oktobermöte berättades att några av vänsterförhandlarna varit bjudna på middag av statsminister Göran Persson. En av ledamöterna kommenterar detta med att: ”Så är det kamrater, att man får mat och husrum av patron om man skött sig”. Genom att (underförstått) ställa sig själv som tjänstehjon i förhållande till den socialdemokratiska ”patron” markerar man tydligt att man inte identifierar sig själv med den makt ”patron” representerar. Samma person beskriver vid ett annat tillfälle vänsterpartisterna som ”bonnläppar”, medan en annan ledamot refererar till regeringen som ”herrarna”.[54] En liknande beskrivning dök även upp i intervjun med Julius, som beskriver socialdemokraterna som vänsterflygelns ”moderater”: ”stora, stöddiga.”[55]

Även om motsatsförhållandet skapar en del svårigheter, så förefaller stoltheten över detta underläge dominera. Betraktelsen av sig själv som tjänstehjon rimmar väl med föreställningen om gruppen som försvarare av dem som ”saknar röst”. Vissa bekymrade röster finns dock även i anslutning till detta.[56] Följande citat är hämtat från intervjun med Felix[57]:

> Sossarna känner ju mycket väl till det här komplexet – utanförskapets komplex. [Statsminister] Persson vill givetvis inte i det här läget – med den våldsamma splittringen inom regeringen – aldrig i livet ha in oss där. Och då kan de lugnt räkna med vårt eget mindervärdeskomplex för att hålla oss utanför och inte erbjuda oss plats. Så det här tror jag man är medveten om, och ibland tycker man nog det är ganska skönt att inte ha oss för nära inpå. (Felix)

För att övergå till *omgivningens bild* av vänsterpartiets grupp så är detta mindervärdeskomplex ingenting socialdemokraterna själva tar fasta på, även om temat ansvarskänsla är det som tydligast går igen i beskrivningen av hur de ser på vänsterpartiets grupp. Socialdemokraten Signe uppfattar sin grupp som mycket splittrad i synen på vänsterpartiet, och denna kluvenhet förefaller gälla såväl inom gruppen i stort som inom många individer.[58] Mest entydigt uppskattande är Göte som menar att vänsterpartiet är ”spännande” eftersom de genom ideologisk om-

---

[52] Det är en och samma ledamot som står för båda dessa uttryck, och samma ledamot som talar om det egna partiet i termer av tjänstehjon och ”bonnläppar”.

[53] Detta är en annan ledamot än den som ovan citerats. Ledamoten är tillhör heller inte dem som intervjuats eller som jag fört enskilda samtal med.

[54] Den sistnämnde ledamoten är ingen av dem som ovan refererats på detta tema.

[55] En, tidigare icke åberopad ledamot, manar till lugn i förhållande till socialdemokraterna. Hon betonar att det som gruppen misstänksamt kan uppfatta som illvilja kanske bara är den ovanes bristande smidighet. Vänsterpartiet borde försöka se det som om man är på ”API” (arbetsplatsintroduktion) hos socialdemokraterna. GM den 27 oktober 1998.

[56] Felicia, Felix, Julius.

[57] Ingen av de intervjupersoner som jag hänvisar till här är identisk med de ledamöter som refererats från grupp- och förtroenderådsmöten.

[58] Signe (s).

prövning fortlöpande vågar ifrågasätta sig själva, och han menar att den frustration som finns bland socialedmokrater över vänstergruppen bottnar i ”partiegoism” och ”avundsjuka”.[59] Både Göte och Ingvar anser att vänstergruppen blivit mer pragmatisk och nyanserade i riksdagsarbetet sedan samarbetet inleddes.[60] Göte beskriver detta som att vänstern förändrats eftersom de inte kan ”krypa här inne och vilja göra upp och sen gå ut och säga att vi bara är skitstövlar. Man har nyanserat sig och lugnat sig.” Enligt honom arbetade vänsterpartiet vid detta tillfälle hårt för att bli ”rumsrena och trovärdiga inom alla områden”.[61]

Alla delar dock inte bilden av vänsterns förändringsvilja. Flera socialdemokratiska ledamöter anser att vänsterpartigruppen inte kan ”ta ansvar”, och därmed avses att de uppträder illojalt genom att ta avstånd från gemensamma uppgörelser, och i stället gång på gång framhålla sina egna idéer. De bortser därmed från att ansvarskännande politik inte bara förutsätter goda idéer utan också förmågan att omsätta dessa idéer i beslut.[62] Om man jämför socialdemokraternas respektive vänsterpartiets kultur, samt deras respektive bild av varandra blir det tydligt att den *sociala innebörden* i vänsterpartigruppens ifrågasättande hållning skiljer sig mellan dessa två ideologiskt besläktade partigrupper. Vänstergruppen ser ifrågasättandet som en garanti för att inte fjärmas från sina politiska ideal, och som livgivande för den politiska diskussionen. För socialdemokraterna däremot, uppfattas detta uppträdande som öppen illojalitet och oförmåga att ta politiskt ansvar.

Moderaterna – vars självbild och norm med avseende på ansvarskänsla präglas av kravet på konsekvens – har en delvis annan bild av vänterpartiet än socialdemokraterna, och ett antal ledamöter ger dem det erkännandet att de i alla fall är ett konsekvent parti.[63] Mest positiv härvidlag är Anna som menar att deras konsekventa politik gör att de ställer till bekymmer för socialdemokraterna – vilket beskrivs som uppfriskande från moderat perspektiv. Eva uttrycker visserligen ogillande för den tendens till informell klädsel som finns hos vänstern, men medger att detta ändå är ett uttryck för konskevens i meningen ”leva som man lär”.[64]

9.3. Social gemenskap

Temat *social gemenskap* ägnas inget stort utrymme i gruppens självbild. Litet tillspetsat kan vänsterpartiet sägas betrakta sig själv som en politisk kamporganisation, en grupp människor vars sociala band är av underordnad betydelse. De få kommentarer som finns tyder också på att man är och ser sig som en grupp där den sociala

[59] Göte (s). Även Signe (s) berör ämnet och nämner att den socialdemokratiska gruppen inte uppfattar vänsterpartiet som en svår motståndare, men däremot som en svår konkurrent. En liknande kommentar fälls även av Gunilla (s).

[60] Göte, Ingvar (s). Vid intervjutillfället (november–december 2001) hade samarbetet mellan s, v och mp pågått i drygt tre år. Då jag genomförde undersökningen hos vänsterpartigruppen hade det just påbörjats.

[61] Göte (s).

[62] Ingrid, Signe, Gerda, Gunilla (s).

[63] Anna, Eva, Jakob (m).

[64] Om moderaterna talar uppskattande om gruppens konsekvens, är man betydligt mer kritisk till partiordföranden Gudrun Schymans brister härvidlag. (Simon, Esaias, Eva (m).)

omsorgen om varandra kommer i bakgrunden som en följd av att tonläget i argumentationen är förhållandevis skarpt. Augustus nämner i ett samtal att den omständigheten att man konsekvent tilltalar varandra med ”kamrater” inte är uttryck för någon känsla för social gemenskap utan en påminnelse om att man (trots alla enskilda starka viljor) ändå tillhör ett och samma parti. Förhållningssättet gentemot varandra är strikt politiskt, och det finns en tendens att tillfoga varandra ”hugg i ryggen” om politiska poäng finns att hämta.[65]

Det är inte självklart vilka slutsatser som kan dras av Augustus påstående. Hans självkritik är mer självutlämnande än merparten av vad som framkommit i övriga partier. Huruvida detta beror på en större öppenhjärtighet, eller på att inslaget av lömska personangrepp är större än inom andra partier är svårt att avgöra. Vad som kan utläsas ur detta påstående, i kombination med vad som i övrigt framkommer på detta tema, är dock att diskussionen inom vänsterpartiet präglas av en rättfram på gränsen till skoningslös ton, där det politiska argumentets primat är det centrala.

En sådan tolkning får stöd av ett resonemang som Urban för, liksom av de kommentarer som flera ledamöter fällde i samband med en diskussion som försiggick per e-post under november 1998. Urbans synpunkt är att gruppen borde fästa större vikt även vid mänskliga relationer och kontakter, och på så sätt få ett mer behagligt diskussionsklimat. Han menar att det är viktigt att vara ”ärlig” inom politiken, men också att vara ”kärleksfull” mot varandra. I sammanhanget tar han upp den omfattande interna gruppdiskussion som ovan nämndes, och som föranleddes av en tidningsartikel där en gruppmedlem riktat stark kritik mot den egna gruppens politik.

> Där har flera skrivit att vi *’inte får hoppa på varandra osakligt, ge varandra tillmälen. Vi är ändå en grupp som skall jobba ihop, och vi behöver inte sjunka så lågt’*. Och det behöver vi inte göra, utan man kan diskutera konstruktivt på ett kärleksfullt sätt, på ett sätt som faktiskt innebär att man går till botten med saker och ting för annars kan man aldrig förändra varken inom partiet eller i den här församlingen, om man inte är tillmötesgående. (Urban)

Urbans resonemang sammanför frågan om social gemenskap med flera av övriga teman. Han anknyter för det första till vänsterpartiets föreställning om att man har en särskild roll inom riksdagen, att man inte är som *de andra*, och aktualiserar därmed gruppens syn på ansvarskänsla. Han berör även den föreställning om politisk förmåga som ovan refererats, och han är kritisk till att partiet inte i större utsträckning kan tillägna sig ett mer nyanserat betraktelsesätt.

En liknande beskrivning av gruppen ges av Cecilia. Hon tar dock inte fram detta som ett problem, utan betraktar det snarare som ett nödvändigt uttryck för elitpolitikens hårda villkor. Som verksam politiker på denna nivå får man bita i det sura äpplet och acceptera att politiken inte är en miljö där man alltid kan räkna med social gemenskap, inte heller bland sina meningsfränder.[66]

---

65 Augustus (ES).
66 Cecilia.

Beträffande mina egna iakttagelser så motsägs inte dessa bildfragment. Så långt jag kunde uppfatta fanns en benägenhet att i den politiska diskussionen under gruppmötena betona oenigheter inom gruppen, och att de argument som framfördes inte sällan byggde på ifrågasättanden av såväl enskilda personer som gruppen som helhet, ibland i tämligen hårda ordalag. Frimodigheten tog sig även uttryck som en skämtsam och livlig ton, även om vissa skämt kunde vara råa. Mitt i den animerade diskussionen var det några enskilda ledamöter som vid upprepade tillfällen försökte mana gruppen till besinning, och som även påminde om sådant som att man inte borde diskutera nu när man både var ”trött och hungrig”.[67] En av dessa ledamöter kom efter ett av de mer intensiva gruppmötena fram till mig och sade att jag inte fick tro att det ”alltid var så här” utan det berodde på att många av de närvarande inte hade fått ”sova ut” på veckor.[68]

Vänsterpartiet skiljer sig från grupper som, likt socialdemokraterna, kristdemokraterna och centern, tydligt framhåller sociala band som nödvändigt komplement till idémässig samhörighet. Denna kulturskillnad återspeglas även i en kommentar som en ledamot fäller angående den bild av regeringspartiet som vuxit fram i och med förhandlingsarbetet.[69] Den omständigheten att socialdemokraterna skall prata och prata med varandra och därmed för en vänsterpartist ger intryck av att inte veta vad de vill, framstår som en exotisk företeelse vilken för vänsterpartisten föranleder misstanken att den socialdemokratiska gruppen snarare än del i ett politiskt parti i själva verket utgör ”ett terapeutiskt samhälle”.[70] Vad som från socialdemokratiskt perspektiv är en del i slutsatsdragningen (och därmed anknyter till temat politisk förmåga), betraktas från vänsterns håll som en form av social förstärkning, och kommer därmed att uppfattas som ett uttryck på temat social samhörighet (jfr 7.1).

Sammanfattningsvis framträder vänsterpartiet som en grupp som primärt är angelägen om att tydliggöra sina argument. En konsekvens av detta förefaller vara att omsorgen om den sociala miljön något kommer på undantag. Angående självbilden på detta tema finns inte mer än ett fåtal ledamöters kommentarer att förlita sig till. Tolkningen får dock visst stöd av den självbild som tecknas i förhållande till kommande tema, *gruppens styrka*. Den starka ställning individen har och tillmäter sig själv inom vänsterpartiets grupp existerar delvis på bekostnad av känslan för gruppen som en helhet.

I *omgivningens bild* berörs temat social gemenskap inte i större utsträckning. En folkpartistisk ledamot påtalar dock det förhållandet att vänstergruppen ofta har en offensiv, aggressiv ton i den politiska diskussionen. Samtidigt skall nämnas några

---

67 Vid de möten där jag närvarade var det framförallt tre ledamöter (samtliga kvinnor) som påtog sig denna roll.

68 GM den 27 oktober 1998.

69 GM den 27 oktober 1998. Nämnas skall att det rör sig om en av de ledamöter som uttrycker störst välvillighet i förhållande till samarbete med socialdemokraterna, och som försöker gjuta olja på vågorna inom den egna gruppen.

70 I socialdemokraternas grupp framgick att lyhördhet är en norm, och att varje politiskt beslut bör föregås av samtal där man visar sådan lyhördhet gentemot varandra. Anknyter till både socialdemokraternas sätt att betrakta politisk förmåga och betydelsen av social gemenskap.

andra ledamöters beskrivning av vänsterpartisterna som hyggliga och trevliga.[71] Beskrivningarna är inte nödvändigtvis motstridiga, och kommentarer av det senare slaget (som även finns i anslutning till moderat- och folkpartigruppen) vederlägger inte tolkningen av vänstern/moderaterna/folkpartiet som grupper där frågan om social gemenskap inte står i centrum. Att en partigrupp tillmäter detta tema mindre vikt, innebär inte att man nödvändigtvis är otrevliga mot varandra (eller andra), aldrig umgås eller ordnar sociala tillställningar. Vad det däremot innebär är att det parlamentariska arbetets fokus är inställt mot politisk argumentation, och att denna är tydligt överordnad känslan av social gemenskap inom gruppen.

9.4 Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

Föreställningen om vänsterpartiet som en grupp individualister kommer tydligt till uttryck i den självbild många ledamöter beskriver på temat *gruppstyrka*.[72] Cato framhåller att partiets riksdagsgrupp trots sin ideologiskt-kollektivistiska grund är och betraktar sig som en samling starka individualister.[73] Augustus uttalar misstro mot min forskarambition att finna någon gemensam kultur inom vänsterpartiet eftersom den mer än en sammanhållen grupp, utgör summan av ett antal starka enskilda viljor, viljor vars bärare sinsemellan uppvisar sådana olikheter.[74] Antonia jämför arbetet i riksdagsgruppen med sin mångåriga erfarenhet av vänsterpartistiskt arbete på andra nivåer och understryker att hon inte någon annanstans inom partiet kunnat iaktta en sådan individualism som inom riksdagsgruppen. Detta förhållande knyter hon till systemet med utskott, som leder till att enskilda ledamöter tilldelas ”revir” och även har omgivningens förväntningar på sig om att alltid ha välgrundade åsikter på sitt område.[75]

En mer dubbel bild tecknas av Julius, som anser att den egna gruppen i alltför stor utsträckning försöker styra de ingående ledamöterna i en viss riktning. Han finner jantelagens ställning stark, och beskriver som dess uttryck en vilja att påtvinga gruppmedlemmarna föreställningen om att de enskilt inte har någon kraft utan att det är gruppen i form av ”vi tillsammans” som kan åstadkomma något. Detta betraktar han som kollektivism, men också som förtryck, och betonar med eftertryck att det är någonting han villkorslöst vägrar att underkasta sig.[76]

Samtidigt framhåller Julius att genom att riksdagsgruppen har så många individualister så rymmer den också mycket av tolerans. Såtillvida anser han att man skiljer sig från andra partier (i synnerhet socialdemokrater och moderater) där individens utrymme i förhållande till gruppen framstår som betydligt mer kringskuret. Detta är dock inte något den egna gruppen får slå sig till ro med, utan den måste i stället anstränga sig för att ytterligare ”vidga marginalerna för tolerans” och se till att alla

[71] Charlotte (fp); Kristoffer (c); Markus (m); Gunborg (s).
[72] Felicia, Julius, Antonia, Cecilia samt Cato (ES), Augustus (ES) och Livia (ES).
[73] Cato (ES).
[74] Augustus (ES).
[75] Antonia.
[76] Julius.

ledamöter skall ges möjlighet att ”komma till tals”. Systemet med en gruppledare som nära nog alltid sitter ordförande vid gruppmötena anser han vara fördärvligt, eftersom det fråntar ledamöterna känslan av individuellt ansvar och gör får dem att framstå som en hop ”skolbarn” inför magister eller rektor.[77]

Julius kluvenhet är särskilt intressant som den belyser ett drag unikt för vänsterpartiets riksdagsgrupp. Redan sättet att ifrågasätta en så grundläggande ordning som den med gruppledare tyder på att det inom denna grupp finns ledamöter som ställer särdeles höga krav på individuellt utrymme. Sättet att förhålla sig till den jantelag som finns i gruppen är också säreget. Iakttagelsen om jantelagens ställning i den egna gruppen återfinns i den kollektiva självbilden i samtliga partier utom folkpartiet, och den kritiseras i nära nog samtliga fall. I övriga partigrupper utgår resonemangen snarare från att de andra i gruppen och *gruppen som helhet* borde bli bättre på att stå mot vad jantelagen stadgar. Den individuella upprorsvilja som Julius ger uttryck för återfinns ingen annanstans.

Att Julius är representativ i sin vägran att underkasta sig gruppen får stöd i de beskrivningar som ett par andra ledamöter gör, liksom av mina egna observationer. Ett uttryck för detta är att det inte uppfattas som någon självklarhet för vänsterpartiets gruppmedlemmar att underkasta sig olika former av auktoriteter – inte heller om dessa gör legitima anspråk på att tala i gruppens namn. Detta framkommer bland annat genom Cecilias ovan refererade skildring av hur en menig ledamot på ett tämligen aggressivt sätt ger uttryck för sin vägran att underkasta sig en av gruppens ledande företrädare.[78]

Belysande härvidlag är även den kritik Felicia framför mot gruppens sätt att fungera, en kritik hon säger sig dela med många inom gruppen och som denna för en öppen diskussion kring. Hon understryker nogsamt att kritiken inte gäller enskilda personer i gruppledningen utan gruppens oförmåga som kollektiv när det gäller att finna en mer ändamålsenlig och legitim form för sina möten.[79]

Vad Felicia med flera ser som problemet är att det förhållandevis stora antalet ledamöter (43), i kombination med gruppledningens försök att vara ”superdemokratisk” ger upphov till en formalism som är till förfång för de politiska sakfrågornas utrymme. Mötestiden fylls av ordningsfrågor, vilka varvas med en strid ström tvåminutersinlägg – en förutsättning för att alla skall hinna komma till tals. Konsekvensen blir att alla i en formell mening fått säga sitt, men utan att någon har känslan av att verkligen ha fått göra så. Trots höga demokratiska ambitioner blir den faktiska följden att gruppmötena blir icke-demokratiska – helt utan att någon skulle ha haft denna avsikt. Detta gör det särskilt förargligt menar hon: all god vilja i detta avseende gör att man borde kunna finna en form som motsvarar gruppens demokratiska intentioner.[80]

Felicias beskrivning av gruppens problem rimmar väl med det starka inslaget av individualism i gruppens självbild. Både ledamöternas beskrivningar och mina egna

[77] Julius.
[78] Cecilia.
[79] Felicia.
[80] Felicia.

observationer tyder på att flertalet gruppmedlemmar uppfattar mötesregler, och den formalism som följer av sådana, som något som håller tillbaka enskilda ledamöter, och mötestiden fylls med ifrågasättanden av det legitima i de ordningsmässiga förhållningsorder som utfärdas. Till detta kommer att gruppledarens vilja att låta alla komma till tals motsvaras av en minst lika stor vilja hos de enskilda ledamöterna att utnyttja denna rätt. I en grupp präglad av en större försiktighet och återhållsamhet (som hos kristdemokraterna till exempel) skulle en sådan hållning vara praktiskt möjlig, likaså i en grupp med hälften så många medlemmar (vilket var fallet under den mandatperiod som föregick den undersökta). I en grupp med 43 starka viljor som inte drar sig för att göra sin röst hörd blir den demokratiska ambitionen betydligt svårare att upprätthålla.

Det utrymme individerna ges i förhållande till gruppen gör, i kombination med viljan att ifrågasätta, att gruppmötena präglas av intensiva diskussioner där de kritiska inläggen är legio. En ledamot anspelar skämtsamt på detta förhållande genom att vid ett tillfälle fråga om det går att få utrymme för en kommentar även för den som *inte* har någonting att invända.[81]

Vid ett par tillfällen diskuteras även problemet med att vinna gruppens acceptans för den omständigheten att samarbetet med regeringen delegeras till några utvalda ledamöter, och att processens känslighet gör det svårt att medge samtliga gruppmedlemmar full insyn i förhandlingsarbetet. Alla ledamöter av förtroenderådet som yttrar sig under min närvaro anser att det måste föras en så öppen diskussion kring detta som möjligt. Vid ett tillfälle ifrågasätts dock denna princip av en ledamot. Frågan gäller huruvida några arbetspapper rörande samarbetet skall lämnas ut till riksdagsgruppen inför tisdagsmötet:

> G1 Jag föreslår att vi tar upp diskussion om dessa arbetspapper på dagordningen till gruppmötet.
> G2 Men det är väl inget att diskutera?
> G1 Jo, man skall ha respekt för att alla inte håller med.
> G2 Det där är pseudodemokrati. Papperen ligger där de ligger. Det tar bara en massa tid och vi blir irriterade.
> G1 Men alla skall bli delaktiga! Jag föreslår att vi lägger detta som en punkt till dagordningen.
> G3 Jag tycker att vi skall diskutera dessa papper på gruppmötet, men att vi tar bort meningen ”direktiven”. Det kan föda ett förakt för processen om det framstår som om allt skulle vara klart. Inte bra för stämningen. Men det behövs en diskussion om hur vi skall fortsätta arbetet. Även om vi har gruppmötet så måste vi ha en intern diskussion om detta där alla känner att de är delaktiga, med sakkunskap, intresse och så vidare.
> *G2, en ledamot med hög formell status, viker sig och förtroenderådet beslutar att arbetspapperen skall tas upp vid nästföljande gruppmöte.*[82]

---

[81] GM den 27 oktober 1998 (ledamoten i fråga refererad enbart på denna plats).

[82] FÖR den 11 november 1998. (En liknande diskussion fördes även vid FÖR den 22 oktober 1998. Trots att hela rådet var enigt om att vissa handlingar avseende samarbetet med regeringen och miljöpartiet borde skickas ut till samtliga ledamöter, så gör oron för hur socialdemokraterna skulle reagera om någonting läckte ut att man slutligen väljer en lösning där ledamöterna skall få läsa handlingarna i samband med gruppmötet.)

Situationen motsvarar Felicias beskrivning av hur gruppens demokratiska strävan i praktiken kan uppfattas som ett hinder för demokrati. Den illustrerar även vad som ovan beskrivits som gruppmedlemmarnas känslighet inför att uppfatta sig styrda av gruppens ledning. I detta fall rekommenderas gruppledningen att ta bort beteckningen ”direktiven” eftersom formuleringen kan inge gruppen uppfattningen att det är gruppledningen som fattar de avgörande besluten.

Oviljan att samla alltför mycket makt hos få företrädare märktes vid direktobservationen genom partiordföranden Gudrun Schymans anmärkningsvärda återhållsamhet med kommentarer under både grupp- och förtroenderådsmöten. När jag påtalade min förvåning över detta i intervjun med Felicia och i samtal med Augustus, så nämnde båda att hon tidigare varit betydligt mer aktiv men att detta mött sådan kritik inom gruppen, och att hon anpassat sig till dess krav på att hon som partiordförande inte var överordnad övriga ledamöter.[83]

Vänstergruppens bild av sig själv som individualistisk har även beröringspunkter med gruppens självbild avseende temat politisk förmåga. Vad genomgången i anslutning till detta tema visade, var att det fanns en benägenhet att ifrågasätta auktoriteter såtillvida att bara för att en ledamot har en hög formell position, och i den meningen kan sägas representera gruppen som helhet, så är hennes ställning som språkrör för gruppen inte given från gång till annan. Även de auktoriteter gruppen själv valt ifrågasätts och den omständigheten att man har ett tungt uppdrag är snarast ett argument mot att man skall erhålla ytterligare sådana. Denna sida kan ses som ett uttryck för vad som anses utgöra politisk förmåga (till exempel sakkunskap), men den förstås ytterligare om man ser till gruppens föreställning om sig själv som individualistisk. Genom att sprida uppdragen, minskas inte bara sannolikheten för att mycket makt faller i händerna på ett begränsat antal enskilda ledamöter, utan förfarandet minskar också risken för att gruppen som helhet ges *en* stark uttolkare (till exempel partiordföranden) och därmed större möjlighet att styra över de enskilda medlemmarna; maktspridningen begränsar i någon mån gruppens möjlighet att verka som ett sammanhållet (och därmed starkare) subjekt.

På liknande sätt ger den starka individualismen också bättre förståelse av det som gruppen beskriver som sin oförmåga att handla taktiskt. Frånvaron av en eller ett fåtal starka uttolkare gör det svårare att uppnå den samordning som en genomtänkt strategi förutsätter.[84] Problemet belyses av ett par av riksdagsgruppens tjänstemän vilka ser ett praktiskt bekymmer i det stora utrymme som enskilda ledamöter ges inom gruppen. I samband med att ett par ledamöter vid ett gruppmöte påtalat behovet av att gruppen måste bli mer taktisk och långsiktig i sitt förhållningssätt, så begär ett par tjänstemän ordet. Tjänstemännen påtalar att det är omöjligt för partiet att uppvisa en enad front eftersom det står samtliga ledamöter fritt att göra enskilda utspel, vilket gör att stort och smått blandas om vartannat. De menar att de som tjänstemän inte kan sätta sig och värdera vad som skall förmedlas till omgivningen, till exempel i form av pressmeddelanden, utan att gruppen och framförallt grupp-

[83] Felicia samt Augustus (ES).
[84] Jfr tolkningen av vänstergruppen som ett *isolat* i kulturteoretisk mening, 12.2.4.

ledningen måste åta sig att strukturera materialet, och påminner därför om att ”Det är ju ni som styr!” En av tjänstemännen säger:

> Jag vet ju att s och m har en helt annan ordning. Allt kommer centralt och enskilda ledamöter vågar inte alls gå ut enskilt, de är livrädda. Litet olika kultur där. Allt kommer uppifrån. Sen är det det att allt skall gå så fort i dag. Man hinner inte fatta demokratiska beslut. Vi måste tala om detta, men framförallt efterlyser vi prioriteringar![85]

Att vänsterpartiets riksdagsgrupp är en av individualism präglad grupp avspeglas också i *omgivningens bild* av gruppen. Ett par kristdemokrater tar fasta på denna sida – och en av dessa efterlyser mer av den inom sin egen grupp.[86] Också moderaten Anna talar uppskattande om detta kulturdrag, och menar att vänsterpartisterna har en förmåga att vara oförutsägbara utan att för den delen framstå som irrationella eller obegripliga i moderaternas ögon. Detta knyter hon delvis till de starka individerna inom partiet. Socialdemokraten Folke säger sig vara på många sätt ”imponerad” över hur gruppen, trots den kollektivistiska ideologin, förmår ge utrymme för mångfald och starka personligheter – om än med det tillägget att gruppens beroende av partiledaren Schyman gör att denna utåt ges ett särskilt stort utrymme.[87]

9.5 Kulturen i vänsterpartiets riksdagsgrupp: sammanfattning och slutsatser

Politisk förmåga

Under temat *politisk förmåga* framstår vänsterpartiet som ett tydligt *sakinriktat* parti, med slagsida åt teoretisk snarare än praktisk kunskap. Detta gäller med det undantaget att det finns en särskild typ av erfarenhet som ges mycket stor vikt, nämligen erfarenheten av att tillhöra en förtryckt samhällsgrupp (särskilt traditionell arbetarklass). Sådan erfarenhet anses medföra en särskild förmåga, inte minst genom att erfarenhetsbäraren för med sig *känslan* av att vara förtryckt och därmed är särskilt lämpad att arbeta politiskt. Såtillvida spelar känslan in i denna för övrigt sakligt och teoretiskt inriktade grupp. Till skillnad från hos centern, socialdemokraterna och kristdemokraterna är det sålunda inte erfarenhet i största allmänhet eller anknytning till vanligt praktiskt liv som framhålls som väsentlig för gruppens kunskap.

Sättet att betrakta kunskap kan även knytas till den gruppens ifrågasättande natur och starka individualism som behandlas under temana ansvarskänsla och gruppstyrka. Både den kritiska läggningen och individualismen gör att gruppens beslut föregås av gruppmötesdiskussioner med många kritiska och ifrågasättande inlägg. Viljan att diskutera framstår dock som knuten till det kritiska förhållningssättet och individualismen, och inte som ett uttryck för en förväntan om den typ av kollektivt övervägande som kom till uttryck i socialdemokraternas grupp. Socialdemokrater-

---

85 FÖR den 8 december 1998. (En liknande bild av de större partiernas utrymme för individer ges även i intervun med Felicia.)
86 Balder, Freja (kd, den senare står för detta önskemål).
87 Anna (m); Folke (s).

nas diskussion framställdes som inriktad mot gemensamt samtal, lyhördhet och strävan efter kompromisser, medan diskussionen hos vänsterpartiet knyts till ifrågasättande av gruppledningen och varje enskild ledamots möjlighet att göra sin röst hörd.

Beträffande det politiska hantverket så framförs uppfattningen att gruppens sakinriktning gör att den framstår som grå och alltför seriös, vilket anses skada förmågan att få genomslag för sitt politiska budskap, och därmed brister i *retorisk förmåga*. En av de intervjuade ledamöterna, liksom en del av den diskussion som fördes vid de möten där jag deltog, visar att det inom gruppen finns en uppfattning om egna brister med avseende på *taktisk förmåga*.

Vad avser den kollektiva självbilden är det två aspekter på temat politisk förmåga som är särskilt framträdande. Den starkaste delen består i uppfattningen av sig själv som en grupp som framhåller värdet av erfarenheten av att tillhöra en förtryckt samhällsgrupp. Denna sida nämns av samtliga ledamöter utom en, och *samstämmigheten* är därmed hög.

Framhållandet av denna erfarenhet framstår även som *koherent* genom att innehavet av sådan erfarenhet förknippas med en särskild politisk förmåga och därmed höjer en ledamots status inom gruppen. Den påstås även forma normerna inom gruppen såtillvida att den har märkbar inverkan på olika ledamöters uppträdande i konkreta situationer, till exempel genom anammandet av en viss livsstil. Beträffande dess *uttryck* gentemot den parlamentariska omgivningen så framhålls detta drag av en enda ledamot: en moderat som anser att vänsterpartierna inte anpassar sig till de krav på formell klädsel som bör ställas i det parlamentariska arbetet.

Vid sidan av detta finns hos gruppen även föreställningen om sig själv som påläst och kunnig. Även om bara två ledamöter av sju nämner detta som någonting utmärkande för gruppen, så motsägs påståendet inte av någon annan och *samstämmigheten* är därmed inte obefintlig. *Koherensen* är dock avsevärd och sex av sju intervjuade ledamöter framhåller sakkunskap som något som skänker status. Denna sida tar sig också tydligt *uttryck* gentemot omgivningen genom att företrädare för samtliga övriga partigrupper framhåller gruppens höga kunskapsnivå, med en tendens åt teoretiskt formulerad kunskap.

Politisk ansvarskänsla

Vänsterpartiet är en grupp som uppfattar sig som oppositionell, inte bara i strikt parlamentarisk mening utan också genom gruppens strävan att verka ifrågasättande – inte minst gentemot det politiska etablissemang man själv är en del av. Samtidigt är detta ett drag som många av de intervjuade som individer förhåller sig mycket kritiska till, eftersom man menar det skada partiets möjligheter till långsiktigt praktiskt inflytande.

Detta är den del i självbilden som framstår som mest *samstämmig* genom att den påtalas av samtliga intervjuade ledamöter. *Koherensen* är dock inte obetydlig, för även om denna sida inte nämns i anslutning till frågor om status, så är det flera ledamotsbeskrivningar av uppträdandet inom gruppen som pekar på att hållningen delvis avspeglas i gruppens normer, även om den inte är verksam såtillvida att den

är i sig statushöjande. Denna sida förefaller även komma till *uttryck* gentemot omgivningen.[88] En moderat påtalar denna sida som uppskattad från moderat håll. Den berörs också av flertalet socialdemokrater, men då i mindre uppskattande ordalag. Socialdemokraterna anser att detta drag hos vänsterpartiet gör att gruppen inte förmår ta verkligt politiskt ansvar, och att den får gruppen till vänster att framstå som opålitlig eftersom den kritiska hållningen tolkas som illojalitet.

Social gemenskap

Det finns inte stöd för att temat *social gemenskap* skulle inta en framträdande plats i vänsterpartigruppens kultur. Arbetet är inriktat mot att diskutera, argumentera och ifrågasätta – vänsterpartigruppens kultur framstår därmed inte som helt olik den som beskrivs hos folkpartister och i viss mån moderater, medan den avlägsnar sig ytterligare från den hos socialdemokraternas, centerns och kristdemokraternas riksdagsgrupper.

De kommentarer som fälls tyder på att temat inte heller är närvarande i gruppens självbild. Egenskaper som 'social förmåga' eller dylikt nämns överhuvudtaget inte som statushöjande, och förefaller inte på annat sätt utgöra en verksam norm inom gruppen. Omgivningens bild av vänsterpartiet berör inte detta tema i nämnvärd utsträckning.

Frånvaron av detta tema kan förstås på motsvarande sätt som i fallet med moderaternas och folkpartiets riksdagsgrupper. Om en grupp präglas av stark social gemenskap hänger detta sannolikt samman med att dessa frågor tillmäts stor vikt, ombesörjs, och därmed ökar sannolikheten för att de skall gå igen i självbilden. Om man däremot har en grupp där känslan av social gemenskap inte är utvecklad sammanhänger detta på motsvarande sätt med att denna del i det parlamentariska arbetet inte tillmäts någon större vikt. Följaktligen kommer den heller inte att uppta något större utrymme i gruppens självbild.

Gruppstyrka

Temat *gruppstyrka* aktualiseras på en rad sätt i vänsterpartiets gruppkultur. Ett par ledamöter framhåller att trots gruppens tendenser att motverka individernas utrymme (avsiktligt eller ej) så är ledamöterna starka individualister.

I vänsterpartiets fall påtalas (till skillnad från hos folkpartigruppen) förekomsten av jantelag inom gruppen. Det finns dock stöd för slutsatsen att även om vänstergruppen rymmer en jantelag, så har denna svårt att få praktiskt genomslag eftersom individerna uppträder långt ifrån så försynt som den skulle kräva.

Den omständigheten att vänsterpartisterna som individer vägrar underordna sig gruppen som kollektiv tar sig bland annat det uttrycket att man förhåller sig skeptisk till gruppauktoriteter, och strävar efter att motverka att ett fåtal ledamöter kan göra sig till uttolkare av gruppens vilja. Även ledamöter med hög (formell) status får räkna med att ständigt bli ifrågasatta, och kan inte räkna med att erhålla de uppdrag de önskar. Beskrivningen tyder på att detta tenderar att splittra enhetligheten hos gruppen, och i den meningen framstår kollektivet i detta fall som förhållandevis

[88] Den ges även starkt stöd av de iakttagelser som gjorts genom direktobservation.

svagt gentemot dess ingående individer. Hos folkpartiet är jämbördigheten medlemmarna emellan mer positivt formulerad såtillvida att samtliga ledamöter i realiteten har samma status i folkpartiets grupp eftersom samtliga uppfyller gruppens högt ställda krav på kunskap. Litet hårdraget kan skillnaden mellan individualismen i folkpartiet respektive vänsterpartiet formuleras som att folkpartisterna hyser stor respekt för alla, medan vänsterpartisterna ifrågasätter alla.

Det individualistiska draget framträder även i självbilden. *Samstämmigheten* är förhållandevis hög genom att denna sida framhålls av fyra av sju intervjuade, och i samtliga enskilda samtal. Individualismen omnämns inte uttryckligen i fråga om vad som ger status, men som norm framkommer den ändå indirekt genom gruppindividernas vägran att ta statusen hos kollektivets företrädare för given. Denna sida framkom både i intervjuer och direktobservation. Självbilden på denna punkt framstår därmed också som *koherent*. Denna sida hos gruppen förefaller även komma till *uttryck* gentemot omgivningen, och påtalas av företrädare för kristdemokrater, socialdemokrater samt moderater.

10. Miljöpartiets riksdagsgrupp – de välanpassade?

Som tidigare påpekats gör det mindre antalet intervjupersoner i miljöpartigruppens fall att slutsatserna blir mindre säkra, och måste tolkas med större försiktighet. Detta gör också att urvalets spridning över olika gruppkategorier inte är lika god. Dessutom finns bland dessa intervjusvar, trots att de är färre, en större variation än den som varit för handen i övriga partier. Samtidigt uppfyller en av intervjupersonerna (Boris) samtliga krav som ställs på en god informant; hans långa, reflekterande beskrivningar av gruppkulturen blir därmed av särskild vikt, och kompenserar delvis det lägre antalet intervjupersoner.[1] Med beaktande av dessa reservationer har jag av två onda ändå bedömt det som ett mindre ont att redogöra för det material som föreligger än att helt avstå.

Samtliga miljöpartister framhåller att gruppen inte kännetecknas av någon särskild gruppkultur, och att dess ledamöter enbart förenas av att hängivet ansluta sig till partiets politiska idéer och ideal. Parallellt framhålls att gruppen är och uppfattar sig själv som fullkomligt anpassad till det parlamentariska arbetssättet. Ledamöternas definition av vari denna anpassning består varierar dock väsentligt. Påståendet att gruppen skulle vara helt anpassad till riksdagens arbetssätt ges inte heller stöd av den parlamentariska omgivningens bild av gruppen, därav rubrikens frågetecken.

Även om gruppmedlemmarna finner en viss samhörighet i kraft av sin ideologiska samsyn och övertygelse om sin anpassning, framstår både graden av samstämmighet, koherens och uttryck på väsentliga punkter som så svag att den kollektiva självbilden måste bedömas som mindre kulturellt stark än i övriga partigrupper. Beskrivningen av gruppens normer, till exempel, skiljer sig inte bara mellan individer, utan även en och samma ledamot kan ge en beskrivning som tyder på att gruppens normer jämfört med hos andra partier är betydligt mindre fasta.

Miljöpartiets riksdagsgrupp bestod vid undersökningstillfället av 16 ledamöter, och var därmed riksdagens minsta partigrupp. Underlaget till den analys som följer består av intervjuer med fyra av dessa, vilka i det följande betecknas Natascha, Boris, Ivan och Lena.[2]

10.1 Politisk förmåga

Ledamöternas beskrivning av den kollektiva självbilden tyder på att gruppen uppfattar sig som parlamentariskt välanpassad och som en grupp som vid sidan av det

1 Kvale 1997: 98.
2 *Riksdagens ledamöter 1999/2000*: 148.

ideologiska inte avviker från sin omgivning. Jämfört med övriga partiers självbild, uppvisar dock miljöpartiets sätt att förhålla sig till temat *politisk förmåga* väsentliga särdrag. För det första framstår miljöpartiet som det enda parti där sakkunskap inte framhålls av samtliga ledamöter. För det andra är miljöpartiets fall det tydligaste exemplet på hur temat *politisk förmåga* respektive *ansvarskänsla* nära nog flyter samman. Till skillnad från övriga partier rymmer miljöpartiet ledamöter som inte primärt knyter politisk förmåga till sakkunskap eller viss erfarenhet, utan resonerar som att den springer ur den egna ansvarskänslan. Det är den egna övertygelsen om vad som är det rätta som ger den intensiva politiska vilja som den politiska förmågan anses vila på. Parallellt finns dock beskrivningar som tyder på att gruppen även rymmer ledamöter med en syn på politisk förmåga som liknar den i andra partigrupper.

Genomgående i alla intervjuer är sålunda föreställningen om att miljöpartiet fullt ut har anpassat sig till riksdagens arbetssätt, och att det vid sidan av de politiska idéerna inte finns någonting som särskiljer miljöpartiet från andra partigrupper i riksdagen.[3] Alla ledamöter utom Boris uttrycker också viss irritation över att allmänhetens bild av miljöpartiet (inbegripet dess riksdagsgrupp) nära nog helt färgats av massmedias benägenhet att framställa partiet som en samling virriga amatörer och sjaviga avvikare – en schablon som massmedia inte sällan väljer att illustrera med flera år gamla kongressbilder.[4] Samtliga intervjuade menar dock att de andra partigrupperna huvudsakligen uppfattar miljöpartiet som mycket ambitiösa och hårt arbetande.[5]

Ivan menar att man som grupp känt kravet att visa sig ”kapabla” riksdagsarbetet och samtliga ledamöter beskriver gruppen som oerhört ambitiös i meningen arbetsam. Samtliga framhåller särskilt den praktiska omständigheten att en miljöpartist måste arbeta sex till åtta gånger så mycket som en genomsnittlig socialdemokrat. Det att man sitter ensam i sitt utskott och saknar suppleanter gör också att man tvingas till större bredd än övriga partier.[6] På frågan om detta inte gäller samtliga mindre partier blir svaret att gruppens historia av utanförskap och starka vilja att påverka gör detta krav särskilt tillspetsat i miljöpartiets fall.[7] Natascha bedömer att gruppen därför har mindre möjlighet att koncentrera sig och utveckla expertis kring vissa områden än vad andra partier har, och Boris menar att kravet på bredd ibland kan gå ut över den kunskapskvalitet gruppen representerar.[8]

Att gruppen inte knyter sin kollektiva styrka till kunnighet i meningen stor sakkunskap och det att vara väl påläst, får även stöd i andra delar av självbeskrivningen. Till skillnad från flertalet övriga partigrupper finns det hos miljöpartiet ingen ledamot som framhåller ’kunnighet’ som något utmärkande drag för gruppen. Ivan är den ende som uppehåller sig vid kunskap i denna mening, men

3 Natascha, Ivan, Boris, Lena.
4 Natascha, Ivan, Lena. Boris är den ende av dessa som tror att man numera uppfattas som mer ”rumsrena” men också den ende som personligen anser att man blivit alltför ”putsade”.
5 Natascha, Ivan, Boris, Lena.
6 Natascha, Ivan, Boris, Lena.
7 Natascha, Ivan.
8 Natascha, Boris.

anser att även om det finns vissa individer inom gruppen som är mycket kunniga i sak så är det mer tveksamt om detta kan sägas gälla för gruppen som helhet.[9] Vad som nämns vid sidan av arbetsamhet är i stället stor ”politisk vilja”,[10] och det arbetssätt som följer av denna. Lena menar att partiets politiska vilja är ”enorm”, och att detta medför en angelägenhet att påverka som går utöver det vanliga, även inom politiken. Gruppen tar inte sitt riksdagsmandat för givet, utan ser varje sekund som värdefull och uppfattar det som att man ständigt måste sätta till alla klutar för att de egna hjärtefrågorna skall ge avtryck i de beslut som fattas.[11] På frågan om gruppens kollektiva självbild svarar Natatascha följande:

> Generellt tror jag det är en grupp oerhört ambitiösa ledamöter som har en stor politisk vilja och därmed kastar sig väldigt intensivt in i alla ärenden, handlingar för att vara med och påverka. Det tror jag är litet unikt utifrån att partiet haft en lång kamp för att komma in i riksdagen för att påverka politiken, och det är en liten grupp som är utvald att kunna göra det, eftersom vi fortfarande är en väldigt liten andel av riksdagen. (Natascha)

Formuleringen är intressant eftersom den ger uttryck för att miljöpartiets politiska arbete präglas av en direkthet i engagemang som inte finner sin motsvarighet i övriga partigrupper. Denna, liksom intensiteten i viljan att påverka, knyts till partiets historia utanför riksdagen. Den omständigheten att partiet befunnit sig utanför framhåller även Ivan och Lena som en erfarenhet av vikt för att kunna förstå gruppens angelägenhet om att vara med och påverka politiken.[12]

Natascha påtalar att partiet varit banbrytande på många områden, och då bland annat för övriga riksdagens sätt att bedöma vilken form av kunskap som krävs för att klara av riksdagsarbetet. Hon menar att det tidigare fanns en föreställning om att riksdagsarbetet skulle vara ”väldigt svårt” och krävde år av politiskt arbete för att begripas. Miljöpartiets inträde blev något av en ”chock” eftersom partigruppen kom mer eller mindre direkt ”från gatan” och ”slängde [sig] in” utan vedertagen politisk förmåga, men däremot med ambitionen att ”åstadkomma en massa saker”.[13]

Att notera är dock att miljöpartiets beskrivning av den egna förmågan, trots att samtliga ledamöter framhåller att man numera är som alla andra, tyder på att miljöpartiet är ett parti som avviker. Hos alla övriga partier (inräknat vänsterpartiet – till skillnad från miljöpartiet angeläget att markera distans till riksdagsomgivningen) intar det sakgrundade argumentet en framträdande plats i den kollektiva självbilden. I miljöpartigruppen gör den det endast i enskilda ledamöters individuella självbild. I sammahanget framstår det även som betecknande att miljöpartiet är det enda parti där någon framhåller ’kreativitet’ som en central del i gruppens politiska förmåga. Natascha anser att gruppen uppvisar en ”stor kreativitet” och att detta är en följd

9 Ivan.
10 Natascha, Lena.
11 Lena.
12 Natascha, Ivan och Lena. De två senare framhåller dock snarare detta som centralt för att förstå gruppens vilja att visa sig förmögen det parlamentariska arbetssättet.
13 Natascha.

av ett arbetssätt där ledamöterna får ta ett stort eget ansvar. Boris framhåller även han att kreativiteten intar en central roll, även om han uttalar viss oro över att den anpassning som regeringssamarbetet tvingat till kan komma att skada denna särskilda kvalitet hos gruppen.[14]

> Vi var ett rent oppositionsparti de tidigare mandatperioderna och då kunde vi härja väldigt mycket med våra motioner och brassa på med våra idéer och vi hittade på nya saker hela tiden och det kändes oerhört kreativt. Nu när vi befinner oss i ett förhandlingsläge med regeringen kan vi inte göra eller säga vad vi vill. På så vis blir vi slipade, eller man putsar av den här grova ytan på oss då. Vi går ju in med liv och lust i detta men samtidigt har vi ständigt diskussioner om inte samarbete är ett sätt att dra ned sina ambitioner. Är det värt det? (Boris)

Detta resonemang återspeglas delvis i Nataschas beskrivning av att argument som starkt ogillas inom gruppen är sådana av typen: ”kom inte och försök lära oss någonting för vi har alltid gjort på det sättet” alternativt ”så här funkar det för så har det alltid funkat”. Hon bedömer att detta är tankens stelbenthet, och som sådan särskilt illa sedd eftersom gruppen har ambitionen att ändra på saker och ting, och detta ibland kräver att man lär sig tänka på ett nytt sätt.[15] Även detta är en sida som inte nämns av något annat parti, och som får anses anmärkningsvärd för en grupp som säger sig vara tydligt anpassade till riksdagens arbetssätt, eftersom lagstiftningsarbetet i hög grad grundar sig i fasta rutiner och en benägenhet att hålla huvudet kallt, resonera konsekvent och sakligt snarare än annorlunda. Det är också en bild av riksdagsarbetet som är i överensstämmelse med sättet att betrakta temat politisk förmåga i samtliga partigrupper utom möjligen vänsterpartiet. Orsaken är den stora vikt som läggs vid ifrågasättande och systemkritik i vänstergruppen. Denna sida balanseras dock till betydande del av att kraven på sakkunskap ställs förhållandevis högt.[16]

Beträffande vilka egenskaper som är illa sedda eller starkt uppskattade samt ger respektive motverkar status är det dock svårt att finna en entydig bild. Ivan nämner först och främst det att ha status utanför gruppen: i partiet eller i samhället i stort. Hans huvudsakliga resonemang kretsar dock kring ”kunskap” i den mening som präglar flertalet övriga partigrupper. Härmed avses förmågan att ”avväga” och ”vara genomtänkt” i sina inlägg, vara ”insatt och kunnig på ett område” liksom att kunna ”skilja mellan viktiga och oviktiga punkter”. Beskrivningens giltighet för vad som gäller inom gruppen som helhet förtas dock av att han något svävar på målet. Dels nämner han att detta ”åtminstone” är vad han personligen hyser respekt för, och att han anser att detta är vad som han anser ”borde” gälla i övriga gruppen, men nämner i samma andetag att gruppen uppvisar en kluvenhet i synen på denna typ av kunskap. Till saken hör att Ivan är den ledamot som å ena sidan menar att även om gruppen rymmer vissa mycket kunniga ledamöter, så är det svårare att

[14] Natascha och Boris. Boris nämner även kreativitet som en av de viktigaste egenskaperna för att en ledamot skall nå status inom miljöpartiets grupp.
[15] Natascha.
[16] Jfr 9.1.

påstå att just hög kunskapsnivå skulle vara någonting utmärkande för gruppen som helhet.[17]

Att Ivans resonemang kring vad som skänker status mer ger uttryck för en personlig hållning (som han inte nödvändigtvis är ensam om inom gruppen) än för någonting för gruppen generellt giltigt, får stöd av den omständigheten att ett par ledamöter överhuvudtaget inte nämner kunskap i anslutning till vad som ger status. Boris framhåller bland andra egenskaper ”kreativitet”, och den sorts retoriska förmåga som gör att man får genomslag för sitt budskap utåt. Natascha anger förmågan att lyssna till andra och kunna kompromissa, och på motsvarande sätt att oförmåga i detta avseende gör att en person får svårt att nå status. Lena i sin tur anser det vara förmågan att arbeta ”stenhårt” för att gruppen skall kunna påverka den faktiskt förda politiken.[18]

På frågan om vad som motverkar status nämner Boris att om en person är mycket kunnig men saknar kreativitet och retorisk förmåga[19], så kommer denna person inte att nå status utan begränsas till att vara en ledamot som ”fyller ut” gruppen.[20]

Trots att den övergripande bild som framträder inte är lika samstämmig som den i andra partier så ligger en väsentlig likhet i att samtliga ledamöter framhåller angelägenheten om att kunna påverka konkreta politiska beslut. Samtidigt som ledamöternas resonemang rymmer föreställningen om att detta har vissa konsekvenser för arbetssättet, finns som nämnts också föreställningen om att man i princip inte har ett sätt att verka parlamentariskt som skiljer sig från övriga partier.

Det finns dock en reservation härvidlag, och den kommer från Boris. Efter att ha påtalat att man i huvudsak liknar de övriga, så kommer han på att man möjligen uppträder annorlunda. Eftersom man är så ”besjälade” av sitt politiska budskap så kanske man inte kan betrakta sig själva med den distans omgivningen har, och därmed inte kan se att man avviker från riksdagskulturen i stort.[21] Slutsatsen att den *kollektiva* självbilden framförallt präglas av föreställningen om sig själv som icke avvikande i riksdagsmiljön, får dock särskilt stöd av ett resonemang hos Boris, där denne pekar på de diskussioner som gruppen fört om huruvida man alltför mycket anpassat sig till omgivningen. Även om gruppen inser att demokratin ”måste få ta tid” så vill man verka för att få bort ”stelheterna i systemet” och anpassar man sig för mycket för att vinna sakpolitiska segrar så finns en risk för att man glömmer detta parallella uppdrag och ”drar ner sina ambitioner”.[22]

(Eftersom temana politisk förmåga och politisk ansvarskänsla är så nära förbundna i miljöpartiets fall förs redogörelsen för omgivningens bild av miljöpartigruppen avseende båda dessa teman samman efter temat *politisk ansvarskänsla*.)

---

[17] Ivan.
[18] Boris, Natascha, Lena.
[19] Samt förmåga att hålla samman gruppen, vilket är den tredje egenskap Boris nämner, behandlas under temat gruppstyrka.
[20] Boris.
[21] Boris.
[22] Boris.

10.2 Politisk ansvarskänsla

Som ovan nämnts vävs detta tema samman med temat politisk förmåga, och det mesta av relevans har delvis framkommit i föregående avsnitt. Huvudsynpunkten är att miljöpartigruppens ansvarskänsla framförallt utgår från insikten om att man inte kan ta riksdagsmandatet för givet, utan på alla sätt försöka ta tillvara de möjligheter som ges att praktiskt omsätta det egna programmet. Detta tvingar gruppen till vissa eftergifter: för att få igenom så mycket som möjligt av sin politik har man ansett sig tvungen att anpassa sig till formerna för det parlamentariska system man verkar inom och därmed tvingats ge upp vissa mer formpolitiska mål, och därmed ambitionen att i grunden reformera det parlamentariska arbetssättet.

Miljöpartigruppens förhållande till politisk ansvarskänsla kan förstås i ljuset av övriga partiers föreställningar på denna punkt. Som jag ovan visat kretsar övriga partiers resonemang härvidlag kring frågan om gruppen bör inta en kompromissvillig eller konsekvent ideologisk linje i förhållande till andra *partier* i riksdagen. För miljöpartiets grupp framstår detta spörsmål inte som det avgörande, utan resonemanget rör snarare huruvida man skall ”kompromissa” (mina citattecken) med riksdagen som sådan. Samvetsfrågan är om man skall anpassa sig till riksdagens arbetsformer och därmed befrämja sina sakpolitiska mål på bekostnad av de mål som rör de politiska arbetsformerna. Den självbild som framträder tyder på att man funnit anpassning vara den bästa lösningen, om än till vissa ledamöters vånda.

Som ovan nämnts knyter ledamöterna i hög grad partiets politiska förmåga till dess ansvarskänsla: erfarenheten av att befinna sig utanför riksdagens väggar leder till den intensiva känsla av det angelägna i det egna uppdraget, vilket i sin tur underblåser den politiska förmågan, och som hos övriga partier motsvaras av det att vara påläst eller besitta erfarenhet från ett eller flera områden.

Mer samstämmigt än inom någon annan grupp framhålls att gruppen inte har någon ”kultur”, och att det förutom politiken i sig varken finns något som förenar gruppmedlemmarna eller som skiljer dem från omgivningen.[23] Denna föreställning knyts som jag ovan visat till frågan om att man ser sig som en grupp som alla andra.[24] Samtidigt förs den även samman med resonemanget att företeelser som gruppkultur saknar betydelse eftersom de politiska målen är det enda av vikt för en miljöpartist. På frågan om gruppens självbild svarar Ivan följande:

> Nej, gruppen har ingen speciell särart, som vi själva definierar utan det är våra idéer som definierar oss och den konkreta pragmatiska politik som vi formulerar i det parlamentariska systemet. [---] Att också acceptera de parlamentariska spelreglerna, det är vi också måna om för att inte uppfattas som något katten har släpat in utan visa att vi följer de parlamentariska spelreglerna. Följa klädkoder, koder, rubbet. (Ivan)

Allra tydligast blir detta hos Lena, som vid ett telefonsamtal inför intervjun uttrycker sin ovilja att delta i en undersökning av detta slag, eftersom hon är fast övertygad om att frågor om gruppkultur är fullkomligt ovidkommande i miljöpar-

---

23 Ivan, Boris, Lena, Natascha.

24 Ivan, Boris, Lena. (Natascha är den enda som inte ifrågasätter hela den grundläggande frågan om partiet skulle ha en kollektiv självbild som ligger vid sidan av det ideologiska.)

tiets fall. Man arbetar så hårt politiskt och det enda som förenar gruppen är denna idoga strävan för partiets politiska hjärtefrågor. Även under intervjuns gång upprepas detta gång på gång som svar på mina frågor.[25]

Givetvis är företrädare för samtliga grupper upptagna av partiets politik (i intervjuerna påtalar moderaterna att de kämpar för individens frihet, socialdemokraterna att de värnar om allas lika rätt och så vidare), men ingenstans besvaras mina frågor så ofta med beskrivningar av partiets ideologi som bland miljöpartisterna. I nära nog samtliga övriga intervjuer betraktar de intervjuade ledamöterna inte gruppens tydliga politiska förhållningssätt som något som utesluter gemensamma föreställningar vid sidan av politiska idéer.

I den utsträckning de miljöpartistiska ledamöterna ändå har några reservationer kring påståendet att gruppen inte har någon särskild kultur, så finns dock ett förenande drag. I den mån gruppen kan anses ha en särart ligger denna i angelägenheten att låta det politiska budskap man står för få genomslag i det politiska arbetssättet. Boris framhåller den omständigheten att partiets villkorslösa krav på kvotering mellan män och kvinnor återspeglas av det förhållandet att gruppen domineras av kvinnor, och Ivan pekar på att det är viktigt att leva som man lär (något han dock anser torde utmärka samtliga partigrupper), och att det i miljöpartiets riksdagsgrupp bland annat tagit sig det konkreta uttrycket att man konsekvent har KRAV-märkt frukt vid sina gruppmöten.[26]

Detta att leva som man lär är också den enda egenskap som återkommer i ledamöternas beskrivning av gruppens hjältegestalt.[27] Boris vill se en person som strävar efter att leva i samklang med naturen.[28] En liknande bild ges av Natascha som uppskattar människor som lever på ett sätt motsatt det som följer av det parlamentariska arbetet, det vill säga en människa som prioriterar livet vid sidan av arbetet – något hon anser prägla miljöpartiets politiska budskap.[29] Ivan och Boris framhåller bägge den typ av människa som i stället för att ledas av den egna karriärens mål, väljer att utifrån sina egna förutsättningar tjäna ett visst ändamål, och lägga ned stor kraft för detta.[30]

Om man ser till den politiska *omgivningens bild* av miljöpartiet så är den betydligt mer samstämmig än gruppens egen bild, även om det också här finns vissa skillnader. Mer än för något annat parti så pekar flera ledamöter på det svåra i att redogöra för en mer generell bild av miljöpartiet eftersom gruppen uppfattas som mindre sammanhållen än någon annan partigrupp, och snarare som en samling högst olikartade individer.[31]

---

25 Lena.
26 Ivan, Boris.
27 Ivan, Boris, Natascha. (Samtliga framhåller dock att beskrivningen avser deras personliga hjältegestalt och att det inte finns någon som är gemensam för partiet.)
28 Boris.
29 Natascha.
30 Ivan, Boris.
31 Madeleine, Charles (fp); Helena, Kristoffer, Katarina (c); Ingvar, Signe, Göte (s).

Som redogörelsen visat så är miljöpartiet den enda grupp där det finns ledamöter som inte framhåller sakkunskap som utmärkande för gruppen, utan i stället lägger tonvikten vid den starka politiska vilja som präglar gruppen. Även om miljöpartisterna inte uttalat beskriver sig som känslostyrda eller dylikt, så finns det en del i deras beskrivning som pekar i den riktningen i och med att man beskriver sig själva på ett sätt som för tankarna till direkt engagemang, hängivenhet och intensiv vilja. Betraktad från den parlamentariska omgivningens sida framställs detta som ett uttryck för att miljöpartiet är det mest känslostyrda av samtliga partier. I synnerhet förefaller det vara moderater och centerpartister som uppfattar miljöpartiet på så sätt.

Ett flertal moderater uttrycker den egna känslan av främlingskap inför vad man ser som ett parti som utgår från vad de känner snarare än vad de påstår sig veta.[32] Adam menar att de i sitt arbetssätt praktiserar själva motsatsen för allt det en moderat vill och anser sig stå för, Markus att de framstår som en grupp i fullkomlig avsaknad av formalism och Anna menar att de uppfattas som irrationella och därmed som oförutsägbara.[33] Även vänsterpartigruppen uppfattas i viss mån som oförutsägbar menar Anna, men i detta fall är det en oförutsägbarhet som från moderat håll inte uppfattas som irrationell utan snarare som uttryck för oväntade infallsvinklar på givna förhållanden.[34]

Centerpartisten Helena anser att miljöpartiet uppfattas som ”impulsiva” och som en grupp som lätt ”fladdrar” iväg. Detta anser hon personligen kan vara spännande, men ser det samtidigt som ett uttryck för att miljöpartister inte alltid verkar ha tänkt igenom vad de säger. En liknande beskrivning ges av hennes partikamrat Sofia.[35]

Bristande verklighetsförankring är egenskaper som nämns av företrädare för de flesta partier.[36] Minst främlingskap inför dessa sidor uttrycks av två folkpartister, som beskriver dessa sidor som knutna till gruppens starka idealism, men menar att flera enskilda miljöpartister har ett intellektuellt diskussionssätt som en folkpartist lätt kan förhålla sig till. I sammanhanget skall också påminnas om att folkpartiet om än rationalistiskt, är en grupp som framhåller vikten av känsla i det politiska arbetet.[37] Ett antal ledamöter pekar även på att miljöpartiets resonemang ofta uppfattas som osammanhängande, ologiska och inkonsekventa.[38] Ett par av socialdemokraterna liksom en moderat anknyter här till temat ansvarskänsla.[39]

Vad som uppfattas som bristande konsekvens gör att miljöpartisterna betraktas som opålitliga. Medan bristen på konsekvens hos vänstern från socialdemokratiskt håll anses ha rationella motiv, så förbinds den i miljöpartiets fall med gruppens irrationella sätt att förhålla sig till politik. Gunborg menar att när man talat sig

---

32 Adam, Esaias, Anna, Markus, Joakim (m).
33 Adam, Markus, Anna (m).
34 Anna (m).
35 Helena, Sofia (c).
36 Joakim, Esaias (m); Agaton (c); Frej (kd); Gunborg, Gunilla (s). (Maria och Rebecka (m) menar att de uppfattas som ett enfrågeparti.)
37 Charles, Madeleine (fp), se 5.1.
38 Tor (kd); Gunborg, Svea, Gunilla (s).
39 Anna (m); Gunborg, Gunilla (s).

samman om en fråga, så kan miljöpartiet plötsligt finna någon ny vinkling, och kommer fram till ett ställningstagande som det är svårt för socialdemokraterna att förstå. Anna nämner på motsvarande sätt att miljöpartisterna plötsligt kan byta fot med hänvisning till argument som så långt en moderat kan följa resonemanget går *emot* miljöpartiets eget intresse.[40]

Ett antal ledamöter nämner uttryckligen att miljöpartiet framstår som något mycket avvikande för Sveriges riksdag.[41] Den allmänna beskrivningen av miljöpartiet ger en bild av en grupp som på grundläggande punkter skiljer sig såväl från övriga partigruppers egna självbilder som från de bilder (även kritiska sådana) som partierna ger av varandra. Även om bilden av miljöpartiet rymmer viss kritik så präglas den i än högre grad av bristande förståelse och främlingskap: den politiska omgivningen ger helt enkelt uttryck för sina svårigheter att begripa och sätta sig in i miljöpartisternas sätt att resonera politiskt. Moderaten Esaias sammanfattar flertalet omgivande ledamöters bild av miljöpartiet då han med en suck konstaterar att han på många sätt uppskattar miljöpartiets goda vilja men de för blir främlingar för ”de tänker så annorlunda”. Av alla ledamöter är det bara en som uttrycker sig entydigt uppskattande om miljöpartiets avvikande sätt, och det är socialdemokraten Folke som personligen betraktar deras tendens att ”bryta mönster” som ”spännande”.[42]

Trots samstämmigheten i den bild omgivningen ger av miljöpartiet finns några få avvikelser. På tvärs mot skildringen av miljöpartiet som ett starkt avvikande parti menar socialdemokraten Ingrid att gruppen i och med regeringssamarbetet blivit mer anpassade till de parlamentariska arbetsformer som övriga partier tar för givna. Charles menar att den bild han har av riksdagsgruppen skiljer sig från den mer yviga teckning som massmedia förmedlar från partiets kongresser. Han menar också att det finns en stor variation inom gruppen, och att vissa ledamöter framstår som vore de från vilket annat parti som helst. Detta tar även hans partikamrat Madeleine fasta på. Folkpartiets bild är kluven för samtidigt som gruppen kan uppfattas som så idealistisk att det nästan blir verklighetsfrämmande, så rymmer gruppen många välutbildade som en folkpartist kan uppfatta ”talar samma språk” som folkpartisten själv.[43]

Att intrycket av gruppen i vissa fall är präglad av vilka enskilda miljöpartister man mött går även igen i synen på hur politiskt tydliga man uppfattar miljöpartiet vara. Flera ledamöter menar att de är otydliga, håller låg profil i riksdagen och undviker att gå till konflikt i debatter medan andra motsatt uppfattar dem som närmast extremistiska.[44]

---

40 Gunborg (s); Anna (m).
41 Simon, Esaias (m); Agaton (c); Freja (kd); Signe (s).
42 Esaias (m); Folke (s).
43 Ingrid, Charles, Madeleine (fp).
44 Isabelle (fp); Freja, Tor (kd); Ingrid, Göte (s); Sofia (c) respektive Isak (m); Helena (c).

10.3 Social gemenskap

Det begränsade antalet ledamöter gör att det är svårt att dra några slutsatser om huruvida temat *social gemenskap* intar någon central roll i den kollektiva självbilden, eftersom det bara är ett par av ledamöterna som berör detta. Givet att den kollektiva självbild som hittills framträtt i så hög grad kretsar kring miljöpartiet som en grupp uteslutande förenad kring sina idépolitiska mål, så framstår det som mindre troligt att frågor om social gemenskap skulle inta en framträdande roll i gruppens sätt att betrakta sig själv. Hos ett par enskilda ledamöter ägnas dock detta tema förhållandevis stort utrymme, och dessa anser att gruppen borde bli bättre på att understödja känslan av social gemenskap hos sina medlemmar.

Både Ivan och Boris menar att man som grupp är svag när det gäller att ge varandra uppmuntran, beröm och stöd. Ivan formulerar det som att man inte förmår ”lyfta varandra, peppa varandra, föra fram varandra, känna stolthet för varandra”, utan i stället koncenterar sig på att kritisera sina partikamrater. Han anser detta hänga samman med den jantelag som han menar präglar miljöpartiet, och som vissa av hans partikamrater uppfattar som starkare i miljöpartiets grupp än i andra riksdagsgrupper (se vidare temat *gruppstyrka*).[45]

Boris har en liknande inställning, och anser att förekomsten av många starka viljor inom gruppen gör att arbetet ofta präglas av gräl och onödiga personangrepp. Striderna blir fler och mer intensiva för att man är en så liten grupp, och därmed känner sig mer ”jagade” av opinionsmätningar. Som ett förhållandevis nytt parti har man också fler områden utan givna ståndpunkter, och jämfört med övriga partier fler nya frågor att kollektivt ta ställning till. Även om Boris anser att det finns någonting ”dynamiskt” i det hårda samtalsklimatet, så ”tär” det samtidigt på gruppmedlemmarna känslomässigt, och gör att man oavsett den utvecklingspotential som ligger i striderna i längden inte orkar arbeta under sådana förhållanden. Boris anser därför att man borde bli bättre på att finna en god samtalston, ett mer sakligt förhållningssätt där man förmår ställa sig över viljan att vinna debatter för sakens egen skull. Han menar vidare att eftersom det finns många lika goda kålsupare härvidlag för striderna det goda med sig att gruppmedlemmarna utvecklar en större vidsynthet gentemot varandra. Han uppfattar det ändå som att man som grupp skulle vinna på att ta större omsorg om varandra som människor:

> Sen brukar de tala om att om det finns en god kemi så fungerar dynamiken bättre. Det vill säga om det finns mindre aggressivitet, mindre kränkta människor i gruppen så blir det lättare att komma överens. Därför måste vi se upp med att trampa varandra på fötterna, kränka varandras olika känsliga ställen, [så] att vi helt enkelt blir mer försiktiga med varandra. (Boris)

Att miljöpartisterna som grupp inte är okänsliga för de sociala relationernas roll inom politiken framgår i högre grad vid beskrivningen av förhållandet mellan miljöpartiets grupp och andra partigrupper i riksdagen. Ivan beskriver att man inom gruppen talat om och uttryck irritation över att vissa partirepresentanter kan uppträda med en sådan arrogans i förhållande till miljöpartister. Han uppfattar dock att

[45] Ivan.

detta tolkas som en social oförmåga hos individer snarare än ett uttryck för gruppkulturer.[46] På frågan om miljöpartiets bild av andra partier, är samtliga ledamöter utom Boris enträgna i uppfattningen om att det inte finns några sådana generella uppfattningar, utan att det handlar om personkemi.[47] Både Lena, Ivan och Natascha berör på olika sätt vikten av sociala kontaktnät med företrädare för andra partier. Ivan och Lena menar att det finns stora skillnader i hur andra partier uppfattar miljöpartiets grupp, och att dessa helt har att göra med vilken individ man haft att göra med och vilken ”social kompetens” denne har.[48] Natascha framhåller för sin del att det inte bara är sakpolitiken som spelar roll, och att det sociala förhållandet mellan företrädare för olika partier inte är oväsentligt, och att även om det finns ”sakpolitiska skäl” för ett samarbete över partigränserna, så kan detta hindras om man inte har ett sådant ”socialt kontaktnät” som ger möjlighet till ”öppningar”.[49]

10.4 Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen

I de enskilda resonemangen är temat *gruppstyrka* till stor del sammanflätat med frågan om social gemenskap: en stark jantelag liksom en grupp präglad av starka viljor som inte låter sig undertryckas är vad Ivan och Boris gav som förklaring till den animerade och stundom aggressiva stämningen i gruppen. Förutom dessa berör även Natascha detta tema, och liksom Boris och Ivan uppfattar hon gruppen som en samling individualister.[50]

Natascha menar att omständigheten att ledamöterna arbetar fritt och under stort enskilt ansvar är en förklaring till den kreativitet som gruppen rymmer men pekar samtidigt på att det är svårt för gruppen som helhet att ”få styrning” på de enskilda gruppmedlemmarnas förmåga. Det blir svårare att samlas som grupp eftersom var och en sysslar ”med sitt” och hon uppfattar att övriga partigrupper som kollektiv har mer av traditioner och rutiner kring sina ledningsformer, och att detta gör det möjligt att hävda att ”nu gör vi och säger vi så här” och därmed vara förvissad om att alla kommer att följa dessa förhållningsorder. I miljöpartiets grupp är ett sådant arbetssätt inte praktiskt möjligt.[51]

Boris ger en liknande bild, och jag har ovan refererat hans uppfattning om att gruppens starka viljor och det utrymme dessa ges är en del i förklaringen till att gruppmötena på olika sätt är animerade och håller ett högt tonläge.[52] Han beskriver att svårigheten att finna gemensamma lösningar i grupparbetet går så långt som att

---

[46] Ivan.

[47] Lena, Ivan, Natascha. Detta är visserligen någonting som nämns i alla partier, men med något enstaka undantag så framhålls efter denna reservation att det förvisso finns generella mönster, om än med undantag.

[48] Natascha, Ivan, Lena. (Uttrycket ”social kompetens” används av Ivan.)

[49] Natascha.

[50] Ivan, Boris, Natascha.

[51] Natascha.

[52] Boris uppfyller samtliga krav på en god informant, varför hans utförliga beskrivning på detta tema äger stort värde.

omfatta tämligen grundläggande ordningsfrågor, som till exempel den skilda synen på vikten av att passa uppsatta tider. Vissa personer inom gruppen anser att sådana är till för att hållas, medan andra har en mer frihetlig inställning till sådana former, och dessa personer ”väljer kanske att prioritera andra saker som gör att man kommer försent”.[53]

Flexibiliteten gäller dock bara så länge den vidgar individens handlingsutrymme, och dessa personer har därför svårt att acceptera att vissa inom gruppen anser att gruppen på grund av förseningen har ett behov av att fortsätta sammanträdet efter utsatt sluttid. Så sås ett frö till ytterligare diskussion. Boris ger följande beskrivning:

> Varför jag menar att det inte är så stor skillnad mellan oss [i miljöpartiets grupp] och andra [riksdags]grupper är för att det är större skillnad mellan invidiver. [---] Och här känner jag att vi är väldigt olika, också i gruppen. Och det här innebär konflikter i gruppen, självklart, för vi har olika sätt att arbeta, olika sätt att se på tiden, olika sätt att prioritera frågor. Nu när vi närmar oss ett val och med personval [i vissa valkretsar] finns det flera som skall slåss om samma plats. Då skärper man sin utåtriktade verksamhet och blir slappare internt och det innebär problem för gruppen. [---] Har vi bestämt att vi skall ägna mer tid åt utåtriktad verksamhet så måste vi ändå se till att vi inte gör större förluster i det interna arbetet, man måste kunna balansera eller få detta att fungera. I en liten grupp, som vår, med oerhört starka viljor, just för att den är liten får alla viljorna ett utrymme som den inte får i en större grupp. (Boris)

Boris är den ende som uttalat berör frågor om status i anslutning till detta tema. Vid sidan av kreativitet och retorisk förmåga, vilka ovan behandlats, menar han att de ledamöter vinner status som har kraft att hålla samman och ”sammansvetsa” gruppen, eftersom den är beroende av dessa för sin ”överlevnad”. Att notera är dock att detta är en möjlig väg till status men långtifrån någon förutsättning. Tvärtom framhåller Boris att personer som har en kreativ begåvning och/eller är framgångsrika i massmedia inte sällan kan verka just splittrande på gruppen, men att detta inte på något sätt förtar den status de erhåller genom sin kreativa/retoriska förmåga. Gruppen som helhet är dock i behov av vissa ledamöters sammanhållande kraft. Vad som däremot undergräver en ledamots status inom gruppen är om en ledamot inte gör sig bemärkt på något av dessa sätt. Även om en person skulle vara mycket kunnig är detta i sig inte tillräckligt, utan hon måste profilera sig som individ – samtidigt som – och trots att – hon då kan bli ”farlig” för gruppen som helhet.[54]

I alla partigrupper utom folkpartiets och vänsterpartiets anges det som statusundergrävande att profilera sig som individ, men ingen av miljöpartisterna påtalar detta. Det är bara om en person genom att bete sig illa, ställa till skandaler eller liknande ger partiet som helhet dålig publicitet som personens eventuella status är i fara [55] – för övrigt framstår det som fritt fram för ledamoten att framhäva sig själv som individ.

---

[53] Boris.
[54] Boris.
[55] Ivan.

I den mån *omgivningens bild* berör temat gruppstyrka angående miljöpartiet, så får den bild miljöpartisterna själva tecknar stöd. Några ledamöter menar att miljöpartisterna uppfattas som en grupp som ”spretar”, och att det är svårt att vara förvissad om att vad en miljöpartist påstår är giltigt för hela gruppen.[56] Kristdemokraten Freja och socialdemokraten Gunborg ger en likartad skildring av hur miljöpartisterna ofta framstår som osäkra om hur de skall rösta och osäkra om hur de bäst skall återge vad som sagts vid gruppmötet.[57]

Att gruppen mer framstår som en samling individer än som en sammanhållen enhet stödjer också bilden av gruppen som präglad av starka enskilda viljor. En av de mer drastiska formuleringarna står socialdemokraten Göte för, då han menar att miljöpartiet mer än ett parti uppfattas som ”ett gäng personligheter”.[58]

10.5 Kulturen i miljöpartiets riksdagsgrupp:sammanfattning och slutsatser.

Politisk förmåga respektive ansvarskänsla

Temat *politisk förmåga* respektive *ansvarskänsla* är förbundna med varandra i de flesta partigrupper, om än på varierande sätt. Miljöpartiets grupp är det fall där de är svårast att hålla i sär. Miljöpartigruppen anser att den egna förmågan framförallt springer ur gruppens starka politiska förändringsvilja och engagemang vilket i sin tur anses följa av den ansvarskänsla som följer av insikten om att om gruppen inte griper alla tillfällen till politisk förändring så löper man risk att ha försuttit sina möjligheter.

Den tonvikt som läggs vid politisk förmåga som ideologisk hängivenhet, i kombination med att sakkunskap eller saklighet framhålls mindre tydligt gör att miljöpartiet på detta tema framstår som den riksdagsgrupp där känslan ges relativt störst utrymme. Den har dock inte samma starka ställning som sakinriktningen i andra grupper, utan det förefaller även finnas utrymme för tydligt sakinriktade ledamöter. Både beskrivningar hos miljöpartisterna själva och i den parlamentariska omgivningen tyder på att gruppen har flera enskilda ledamöter som både besitter och högt värderar fackkunskap och saklig argumentation, och att dessa i viss mån sätter sin prägel på partiets arbete i riksdagen. Den allmänna bild som framträder är snarare att det inte som hos andra grupper finns fasta föreställningar och normer härvidlag. Samtidigt uppfattar sig gruppen som en bland andra, och understryker att man inte på något sätt är udda eller skulle präglas av en särskild kultur.

Beträffande den kollektiva självbilden med avseende på dessa teman är det två delar som framträder som *samstämmiga*. Samtliga intervjuade ledamöter framhåller för det första att gruppen betraktar sig som i högsta grad anpassad till det parlamentariska arbetet, och att det frånsett gruppens idéer inte finns någonting som förenar gruppmedlemmarna eller skiljer dem från andra partiers ledamöter. Beträf-

[56] Isak (m); Freja (kd); Gunborg (s).
[57] Freja (kd); Gunborg (s).
[58] Göte (s). En liknande beskrivning ges även av Madeleine (fp); Helena, Kristoffer, Katarina (c); Ingvar och Signe (s).

fande *koherensen* är det är vanskligt att avgöra vilken typ av normer som skulle utgöra en avspegling av denna parlamentariska anpassning, eftersom miljöpartisterna inte entydigt preciserar vari det välanpassade skulle bestå. Det ges sålunda ingen klar bild av företeelsens *sociala innebörd* i denna grupp, eftersom den framhålls av individer som ger vitt skilda beskrivningar av vad som ger status (och därmed verkar normbildande) inom gruppen. Koherensen framstår därför som låg eftersom ledamöternas beskrivningar av vari gruppens normer består delvis går i motsatta riktningar, och inte gör det möjligt att peka ut en viss typ av politisk förmåga som överordnad.

Beträffande det *uttryck* denna självbild tar sig, så är det tydligt att den parlamentariska omgivningens bild av miljöpartiets grupp nära nog helt präglas av föreställningen om denna grupp som parlamentets avvikare, en bild som framförallt motiveras med vad som uppfattas som gruppens oförutsägbarhet, en sida som knyts dels till vad som uppfattas som gruppens känsloinriktade sätt att bedriva politik, dels till dess heterogena karaktär (se vidare temat gruppstyrka). Oförutsägbarheten är en sida som framhålls av representanter för samtliga tillfrågade partigrupper.

Den andra *samstämmiga* delen i miljöpartigruppens självbild är föreställningen om sig som en grupp som arbetar utifrån en synnerligen stark politisk vilja för att inte säga hängivenhet. Av samma skäl som ovan är det även här svårt att bedöma *koherensen* utifrån gruppens beskrivningar av vad som ger status, men trots helt olika illustrativa exempel beskriver tre av fyra ledamöter en hjältegestalt som präglas av det att vara uppfylld av sitt uppdrag, och vara beredd att ta konsekvenserna av detta.

Detta är också en del i självbilden som avspeglas i självbildens *uttryck* gentemot den parlamentariska omgivningen. Många ledamöter från flertalet partigrupper betraktar miljöpartisterna som starkt och i vissa fall överdrivet idealistiska – en sida som i många fall uppfattas som knuten till vad som uppfattas som gruppens känslosamhet och bristande rationalitet.

Social gemenskap

De få beskrivningar som finns på detta tema tyder på att gruppens starka individualism (se nedan) får som följd att gruppdiskussionerna tenderar att nöta på känslan av social gemenskap. Det finns dessvärre inte tillräckligt underlag för att kunna bedöma huruvida vad ett par ledamöter beskriver som gruppens brister i detta avseende skulle utgöra en framträdande del i gruppens självbild. En ledamot ägnar frågan stort utrymme, men påpekar samtidigt att han funderar mycket över denna typ av frågor, medan den nämns mer i förbigående av ytterligare en ledamot. Övriga två ledamöter berör överhuvudtaget inte temat i förhållande till den egna gruppen. I den begränsade utsträckning omgivningen berör temat så går beskrivningen i motsatt riktning: ingenstans beskrivs den aggressivitet som den miljöpartistiske ledamoten själv pekar på, och i den mån något sägs är det snarast

det att miljöpartisterna uppfattas som vänliga.[59] Detta tema ges vidare viss belysning av det följande, *gruppstyrka.*

Gruppstyrka

Hos miljöpartiet framstår gruppen som kollektiv som mycket svag i förhållande till de ingående individerna. Beskrivningen tyder på att individualismen inte bara (som hos vänsterpartiet och folkpartiet) medger ett betydande utrymme för enskilda ledamöter att framträda som individer, och/eller kritisera gruppen och dess främsta företrädare. Den handlingsfrihet som tillmäts individen är så långtgående att den individuella ledamoten inte heller förutsätts underordna sig krav av mer grundläggande natur, som till exempel att rent fysiskt vistas i gruppen under den tid som överenskommits. Den skada detta leder till för gruppen som helhet föranleder dock diskussioner, samtidigt som det framgår att de som på detta sätt bryter mot en av gruppgemenskapens förutsättningar inte blir föremål för sanktion eller anses böra bli så – trots att uppträdandet väcker irritation hos vissa gruppmedlemmar.

Bilden av miljöpartigruppen som individualistisk framstår som förhållandevis *samstämmig* genom att tre av fyra ledamöter framhåller detta drag. *Koherensen* är avsevärd: både beskrivningen av uppträdandet inom gruppen, liksom vissa kommentarer angående vad som ger status tyder på att även om uttalad individualism som sådan inte höjer en persons status, så sänker den den inte heller, och det förefaller finnas ett stort utrymme för individen att profilera sig – till och med i de fall det direkt undergräver känslan av gemenskap inom gruppen. Denna sida förefaller också ta sig tydliga *uttryck* genom att flera ledamöter med olika partifärg påtalar hur heterogen och osammanhållen miljöpartigruppen uppfattas som (detta är den grupp som omnämns som den mest heterogena och minst sammanhållna i riksdagen). Detta yttrar sig bland annat genom att det i miljöpartiets fall anses svårt att bedöma huruvida en ledamots synpunkter är representativa för gruppen som helhet, och därmed kan anses utgöra ett legitimt uttryck för partilinjen.

Miljöpartiet som kulturellt undantag?

Miljöpartiet är den riksdagsgrupp där den kollektiva självbildens kulturella styrka framstår som minst. Även på de punkter där gruppen uppvisar gemensamma föreställningar, är dessa av ett sådant slag att de tyder på skillnader snarare än likheter i gruppmedlemmarnas sätt att betrakta det parlamentariska arbetet.

Det finns visserligen en samstämmig uppfattning om gruppen som väl anpassad till riksdagens arbetsformer, men däremot ingen allmänt delad föreställning om vari denna anpassning består, hur den tar sig uttryck i det parlamentariska arbetet. Det finns ledamöter som härvidlag har ett sakinriktat synsätt liknande det i övriga partigrupper, men parallellt ledamöter vilka som avgörande framhåller intensitet i politisk vilja snarare än sakkunskap.

Vidare finns en samstämmig uppfattning om den egna gruppen som hängiven och med en stark politisk vilja, men inte heller på denna punkt någon gemensam gruppföreställning om hur gruppen parlamentariskt arbetar och bör arbeta för att

[59] Esaias (m); Gunborg (s).

parlamentariskt tillämpa denna vilja. Dessa observationer stöds även av omgivningens bild av miljöpartiet som en samling individer mer än en sammanhållen grupp.

Slutligen tyder beskrivningen på att gruppens kulturella normer är avsevärt mindre omfattande respektive allmänt omfattade i gruppen jämfört med normerna i övriga partigrupper. Litet tillspetsat formulerat framstår själva normlösheten som norm, och utrymmet att bryta även mot gemensamma formella överenskommelser som betydande.

Sammantaget gör detta att det i miljöpartiets fall är betydligt svårare att identifiera för gruppen gemensamma *sociala innebörder*, än vad som varit fallet i föregående partigrupper. Om man jämför miljöpartiets grupp med övriga partigrupper på denna punkt, finner man att det inte bara är vad som av omgivningen uppfattas som närvaron av vissa (främmande) kulturella föreställningar (otyglad idealism och känslosamhet till exempel) som får miljöpartigruppen att framstå som parlamentariskt avvikande, utan lika mycket gruppens relativa *frånvaro* av gemensamma föreställningar – av vilket slag de vara månde.

Slutsatsen blir att miljöpartiet framstår mer som ett nätverk än som en kulturellt sammanhållen grupp. Den mer lösliga kulturella struktur som gruppen uppvisar, tenderar åt den gruppkategori som anknyts till de kulturteoriska resonemangen i kapitel tolv, och som där betecknas *nätverkets samhörighetstyp*. Klassificeringen kommer ingående att behandlas i kommande kapitel, men skall redan här presenteras helt kort eftersom den kastar ljus över min tolkning av miljöpartiets kultur som särpräglad.[60]

Det är två egenskaper hos miljöpartigruppen som gör det befogat att beteckna dem som ett nätverk. (i) För det första den att miljöpartiet ger individen betydande utrymme att inte behöva underordna sig kollektivet som sådant, den egenskap som i allmänt språkbruk och även i denna avhandling benämns *individualism*. (ii) Den omständigheten att gruppmedlemmarna inte har en gemensam uppsättning föreställningar om sådant som ligger utanför gruppgemenskapen som sådan. I miljöpartiets fall kommer den relativa avsaknaden av gemensamma föreställningar bland annat till uttryck som att synen på – det för övriga grupper så väsentliga – temat politisk förmåga inte är samstämmig, och genom att det finns betydande variation i synen på vad som ger status, liksom en större frånvaro av kulturella normer. Detta innebär att miljöpartisterna inte bara är individualister, utan även uppvisar en hög grad av *individualitet*.

De tidigare påtalade bristerna beträffande det empiriska underlag som intervjuerna medger, gör det befogat att betrakta min tolkning i ljuset av vad som framkommit i tidigare forskning om miljöpartiet i riksdagsmiljö. Faktum är att slutsatsen om miljöpartiet som den av riksdagens grupper där den kollektiva självbilden är kulturellt svagast finner visst stöd.

Som nämndes i kapitel ett så är en förutsättning för att en gruppkultur skall växa fram att gruppmedlemmarna uppvisar en sammanhållning i den meningen att de finner ett värde i gruppen som sådan. En jämförande studie av riksdagens parti-

[60] Douglas 1982: 202–203, 206–207. (Se vidare kapitel tolv.)

grupper gör det befogat att se miljöpartiet som den grupp där riksdagsgruppen som sådan tillmäts minst vikt.

För det första har det visat sig att miljöpartiet är den grupp som uppfattar partidisciplinen som minst väsentlig om den enskildes hållning skulle komma i konflikt med partiets uppfattning.[61] Samma undersökning visar att samtliga partigrupper skulle önska ett ökat inflytande för ledamoten som individ, men ingen tillmäter en sådan förändring lika stor vikt som miljöpartiet. Det mest anmärkningsvärda i sammanhanget är dock att miljöpartiet som enda partigrupp önskar se en *minskning* av partigruppens inflytande i riksdagen.[62] Unikt för miljöpartigruppen är också att placera den enskilde ledamoten främst när man bland åtta kategorier skall rangordna vilken kategori man önskar se som inflytelserik i riksdagen.[63]

Också hos Sannerstedt finns stöd för mina slutsatser, då denne visar hur miljöpartiets grupp av riksdagsomgivningen uppfattades som oförutsägbar vid förhandlingar, och som ett parti vars arbete föreföll präglat av slumpmässighet. Miljöpartisterna själva hade dock inga svårigheter att urskilja en klar linje i det egna arbetet, och även i detta fall förelåg sålunda en skillnad mellan självbild och andras bild.[64]

Det är sålunda flera omständigheter som ytterligare talar för att materialet i denna avhandling, om än bristfälligt, ger en rättvisande bild av miljöpartiet som kulturellt mer löst sammanhållen än övriga partigrupper i riksdagen.

---

61 Esaiasson & Holmberg 1996: 52.

62 Esaiasson & Holmberg 1996: 226.

63 Esaiasson & Holmberg 1996: 223. De olika kategorierna är partigrupp, utskott, gruppledare, partiledare, regering, tjänstemän vid parti- respektive utskottskansli samt individuella ledamöter. (Vänsterpartigruppen placerar den enskilde ledamoten på tredje plats medan samtliga övriga partigrupper placerar den enskilde på sjätte.)

64 Sannerstedt 1992: 226.

Del III

La vérité, l'âpre vérité
DANTON

11. Aristoteles kunskapstyper och partikulturer i Sveriges riksdag

11.1 Inledning

Den empiriska genomgången i del två visar att de olika partigrupperna uppvisar distinkta kulturer. Denna slutsats bygger på att det – på några få undantag när – finns en enhetlighet i och god samstämmighet mellan kollektiva självbilder och normer inom respektive partigrupp.[1] De partikulturer som framkommer överensstämmer också med den parlamentariska omgivningens bild av de olika grupperna (även om värderingen där inte sällan är en annan). I kapitlen elva och tolv skall dessa kulturer klassificeras. Klassificeringen inleds genom att anknyta till Aristoteles idé om olika kunskapstyper, och den fullföljs i nästa kapitel genom att anknyta till kulturteorin genom Mary Douglas *grid-group-analysis*.

Även om genomgången av det empiriska materialet påvisar en betydande variation mellan de olika partigrupperna, är det vissa teman som varit återkommande. På temat *politisk förmåga* återfinns frågan om vari politisk skicklighet består, ytterst formulerat som partigruppernas syn på motsatsparet känsla och förnuft. Vad som ansågs förnuftigt kunde variera utifrån flera aspekter. Dels fanns spänningen mellan en mer renodlad rationalism, respektive en mer praktiskt inriktad och erfarenhetsgrundad kunskapsuppfattning. Ytterligare en aspekt bestod i gruppernas skiftande hållning i förhållande till synen på vikten av övervägande respektive övervägandets karaktär. Ytterligare frågor som behandlades var synen på vad som sammanfattats under beteckningen politiskt hantverk, det vill säga retorik och taktik.

Temat *politisk ansvarskänsla* återspeglade frågan huruvida en grupp anser sig visa ansvarskänsla genom att sträva efter ideologisk konsekvens alternativt praktiska resultat i form av parlamentariskt inflytande. Under temat *social gemenskap* behandlades hur partigrupperna i varierande utsträckning såg känslan av social gemenskap och trivsel som en förutsättning för det politiska arbetets kvalitet. Temat *gruppstyrka* slutligen, rörde framförallt den enskilde ledamotens handlingsutrymme som individ (inte bara som gruppmedlem) och därmed spänningen mellan individualism och kollektivism.[2]

---

[1] Särskilt tydligt blir detta om man jämför självbeskrivningen med vad som ger status och vad som är illa sett inom respektive partigrupp. Hjältebeskrivningarna framstår dock som mer av söndagsbekännelser, och uttrycker inte sällan egenskaper man anser sig sakna.

[2] Problemet ligger nära den tidigare forskning behandlat som en fråga om partier präglas av kollektivism, eller av det ”burkeska representantidealet”. Esaiasson 2000: 55 och Narud & Valen 2000: 84f.

Som nämndes i kapitel tre framträder ett mönster utifrån hur de olika partiernas kulturer fördelar sig i förhållande till dessa teman. De tre första temana sammanhänger såtillvida att en viss syn på politisk förmåga empiriskt samvarierar med en viss syn på ansvarskänsla samt ett visst sätt att betrakta frågan om social gemenskap. De partigrupper som inte särskilt framhåller övervägande som en förutsättning för att utifrån sin kunskap kunna dra korrekta slutsatser, betraktar också konsekvens som liktydigt med ansvarskänsla, ser inget egenvärde i kompromissen och tenderar att tillmäta känslan av social gemenskap mindre betydelse. I denna kategori återfanns moderaterna och folkpartiet (vilka representerade en tydlig rationalism) samt vänsterpartiet (som kombinerade drag av rationalism med den höga värderingen av en särskild typ av erfarenhet). De partigrupper som i stället företräder en kunskapssyn som mer betonar övervägande, tenderar också att vara mer resultatinriktade, i högre grad se ett egenvärde i kompromissen samt lägga större vikt vid den sociala gemenskapen inom gruppen. I denna kategori återfanns socialdemokraterna, centerpartiet och i någon mån kristdemokraterna. Utöver dessa två återfanns en kategori där synen på temat politisk förmåga inte var samstämmig och förnuftsinriktningen inte lika entydig. I denna återfanns endast miljöpartiet.

Detta mönster täcker inte in undersökningens fjärde tema, gruppstyrka, utan inställningen på detta tema framstår som empiriskt oberoende av partigruppernas ställningstaganden i förhållande till föregående tre teman. Partier där gruppen i detta avseende framstår som stark är moderaterna, socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna medan det motsatta gäller för folkpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet.

Det finns därför skäl att misstänka att det värde partigrupperna intar i förhållande till temana politisk förmåga, ansvarskänsla samt social gemenskap skulle kunna förstås och tolkas utifrån en enda bakomliggande dimension, en dimension som uttrycker ett mer grundläggande sätt att förhålla sig till kunskap i vid mening. Temat gruppstyrka framstår däremot som en självständig dimension. Slutsatsen blir att det är klargörande att i stället för fyra teman tala om två grundläggande dimensioner: (i) en dimension som samlar synen på politisk förmåga, ansvarskänsla samt social gemenskap samt (ii) en dimension som rör synen på gruppstyrka.

Detta empiriska resultat får även teoretiskt stöd dels i Aristoteles idé om två grundläggande kunskapstyper, dels i kulturteoretikern Mary Douglas tanke om att alla former av mänsklig gemenskap och kultur kan tolkas och förstås utifrån två grundläggande dimensioner. Enligt denna sammansättning skulle undersökningens första dimension (de första tre temana sammanslagna) då vara uttryck för en bakomliggande *kunskapssyn* i aristotelisk mening, vilken i sin tur motsvarar den dimension som Douglas betecknar *grid* (galler), en dimension som rör de regler för uppträdande och rollfördelning som finns inom en grupp.

Den andra dimensionen, *gruppstyrka*, faller inte in under den aristoteliska kunskapsindelningen, men framstår som en självständig och nog så verksam egen

dimension.[3] Den kan tolkas som en motsvarighet till Douglas andra dimension, *group* (grupp), en dimension som anger till vilken grad medlemmarna av en given grupp är införlivade med sitt kollektiv. Schematiskt kan resonemanget sammanfattas på följande sätt:

<table>
<tr><th>Empiriskt framtaget tema:</th><th>Motsvarar i Aristoteles teori:</th><th>Motsvarar i Douglas teori:</th></tr>
<tr><td>Politisk förmåga</td><td rowspan="3">Ett visst sätt att betrakta kunskap i vid mening.</td><td rowspan="3">Dimensionen galler (grid)</td></tr>
<tr><td>Ansvarskänsla</td></tr>
<tr><td>Social gemenskap</td></tr>
<tr><td>Gruppens styrka i förhållande till gruppindividen</td><td>Återfinns inte</td><td>Dimensionen grupp (group)</td></tr>
</table>

Figur 11.1 Förhållandet mellan undersökningens empiriska teman, Aristoteles kunskapsbegrepp samt dimensionerna grupp och galler.

Avsikten med detta kapitel är att visa hur Aristoteles idé om olika kunskapstyper erbjuder begrepp som möjliggör en tolkning av sambandet mellan de respektive värden en partigrupp erhåller i förhållande till undersökningens empiriska teman. Aristoteles idé ger med andra ord förståelse för hur en partigrupps sätt att betrakta politisk förmåga, ansvarskänsla och social gemenskap hänger samman och kan föras tillbaka på ett mer grundläggande sätt att betrakta kunskap.

Kapitlet är så disponerat att det inleds med en redogörelse för Aristoteles tre kunskapstyper: *fronesis*, *sofia* och *techne*. Jag skall sedan visa hur dessa tidigare tillämpats i en undersökning av parlamentarisk kultur. Genomgången följs av mitt förslag till en alternativ tillämpning och en beskrivning hur denna förhåller sig till undersökningens empiriska resultat. Jag visar sedan hur kulturen i riksdagens partigrupper förhåller sig till Aristoteles kunskapstyper, närmare bestämt genom att redogöra för hur man utifrån de olika partigruppernas respektive placering i förhållande till temana politisk förmåga, ansvarskänsla och social gemenskap kan dra slutsatser om hur partigruppernas kulturer förhåller sig till Aristoteles kunskapstyper.[4]

---

[3] Distinktionen kollektivism/individualism var inte relevant för Aristoteles sätt att tänka eftersom den starke individen är en av idéhistoriens modernare uppfinningar. Individens underordning under kollektivet var i det antika samhället vedertagen. Sabine & Thorson 1973: 19–34.

[4] Hos Max Weber (1919/1977) finns en mer sentida anknytning mellan frågan om kunskap och ansvar, och förhållandet mellan begreppen sofia respektive fronesis motsvarar i hög grad det mellan mellan Webers övertygelseetik respektive ansvarsetik (för en genomgång, se Gustavsson 1971: 44–49). Det finns två skäl till att den aristoteliska begreppsbildningen är att föredra framför den weberianska i detta sammanhang. För det första att medan Webers tankefigur bara berör förhållandet mellan *politisk förmåga*

I kapitel tolv kommer jag sedan att argumentera för att den aristoteliska kunskapsindelningen i detta empiriska sammanhang, kan ses som konstituerarande för den dimension som Douglas betecknar *galler* (och även för att det fjärde temat *gruppstyrka* motsvarar den dimension som Douglas betecknar *grupp*).

11.2 Aristoteles kunskapstyper

I detta avsnitt följer en begreppslig redogörelse för de aristoteliska kunskapsbegreppen, samt en beskrivning av hur dessa tidigare tillämpats i en empirisk undersökning av parlamentarisk kultur, nämligen Torben Jensens studie av danska Folketinget.

11.2.1 Sofia, fronesis och techne – en begreppslig redogörelse

Aristoteles ord om människan som ett förnuftigt djur är välkända.[5] För att komma till sin rätt bör hon använda sitt förnuft, något hon gör genom att förstå det sanna i tillvaron. De delar av människans förnuft som får henne att se sanningen betecknar Aristoteles intellektuella dygder, vilka skiljer sig från de moraliska dygder som inte vägleder människan till det evigt sanna, men väl i praktiska situationer. Dessa två typer av dygder är varandra ömsesidigt uteslutande, men med ett viktigt undantag. Den intellektuella dygd och kunskapstyp som betecknas *fronesis* (praktiskt inriktad klokhet) är inte formellt en moralisk dygd men däremot en intellektuell dygd som på många sätt berör även moraliska problem.[6] Genom att förena förnuft och moral, sträcker sig fronesis till att bli någonting mer än en intellektuell dygd, nämligen den högsta av alla dygder. Fronesis rymmer därmed förmågan att avgöra vilken dygd (intellektuell eller moralisk) som bör tillämpas i en given situation.[7]

Aristoteles urskiljer vid sidan av fronesis ytterligare två kunskapstyper: *sofia* samt *techne*. *Sofia* representerar förnuftets teoretiska sida och motsvarar ungefär fulländad,

---

respektive *ansvarskänsla*, så ger Aristoteles resonemang även förståelse av hur dessa två förhåller sig till temat *social gemenskap*. För det andra så är Aristoteles idé mer sammansatt än Webers genom att den för in begreppet *techne* och därmed gör det möjligt att betrakta också det politiska hantverket som en tydlig aspekt av temat *politisk förmåga*.

5 Eftersom jag inte behärskar antik grekiska har jag fått lita till översättningar. Det är de två senaste översättningarna till svenska respektive engelska som fått tjäna som huvudsakliga referenser: Mårten Ringboms kommenterade översättning från 1967, samt Christopher Rowe och Sarah Broadies rikt kommenterade översättning från 2002. En genomgång av tillgängliga översättningar visar att sofia, fronesis och techne har givits olika översättningar (även inom ett språkområde) vilket är naturligt eftersom de grekiska orden ofta fångar begrepp som kräver flera ord både på svenska och engelska. Detta, i kombination med att termer som fronesis, sofia och techne är vedertagna inom filosofi och humaniora, gör att jag valt att hålla fast vid deras grekiska form, om än med en till svenskan anpassad stavning. Beträffande mina tolkningar gör dessa på inget sätt anspråk på att vara nydanande, utan grundar sig i egen läsning av den svenska samt engelska översättningen avstämd mot läsning av några standardverk på området. Beskrivningen av Aristoteles tre kunskapstyper bygger, om ej annat anges, på *Den nikomachiska etiken* (NE), huvudsakligen bok VI, angiven svensk och engelsk översättning inklusive kommentarer. Sidhänvisningarna i notapparaten avser den svenska översättningen.

6 Hutchinson 1995: 206.

7 NE: 161, 163–65, 66–67. Det stora värde Aristoteles tillskriver fronesis som dygd bottnar i det normativa antagandet att människan för att leva ett dygdigt liv skall välja måttfullhetens väg.

absolut teoretisk kunskap.[8] Sofias praktiska motsvarighet utgörs av just fronesis, vilket ungefär motsvarar svenskans klokhet, om man däri inbegriper förmågan att omsätta denna klokhet i praktisk handling.[9] Båda dessa kunskapstyper är dygder, men sofia är överlägsen fronesis som kunskap betraktad, medan fronesis är överordnad sofia som mänsklig dygd.

Den tredje kunskapstypen, *techne*, motsvarar ungefär teknisk skicklighet, hantverksmässig eller konstnärlig förmåga,[10] och är inte en dygd utan en färdighet. Den liknar fronesis såtillvida att den är praktiskt inriktad, och rör det i tillvaron som genom handling är möjligt att förändra, respektive sofia i det avseendet att den för sin fulländning inte förutsätter en god karaktär.

Sofias kunskapstyp för det första, knyter Aristoteles till det gudomliga, vilket närmare definieras som de delar av tillvaron som är oföränderliga, som uttrycker det generellt giltiga och det som går att uttrycka exakt. Hit räknas till exempel naturlagar och logik.[11] Sofia är sammansatt av systematiskt, logiskt kunnande (*episteme*) samt intelligens (*nous*).[12] I kombination ger detta en kunskap vars giltighet inte är situationsberoende utan lagbunden:

> Det är sålunda klart, att visdomen [sofia] är den mest fulländade av kunskaper. Den vise bör ju veta inte bara vad som följer av vissa förutsättningar, utan han måste också besitta sanningen om de grundläggande principerna. Följaktligen måste visdomen då vara en kombination av insikt och vetande i form av en huvudvetenskap om de högsta tingen. Det är nämligen onaturligt att tänka sig, att samhällskonsten eller klokheten [fronesis] är den bästa kunskapen, ifall inte människan är det bästa i världen.[13]

Fronesis vidare, handhar det situationsberoende, praktiska, konkreta och inexakta. Om sofia är sammanlänkad med tillvarons teoretiska delar, så gäller det motsvarande för fronesis förhållande till den praktiska handlingen. Fronesis är ytterst insikten om vad som är gott för människan, och förmågan att utifrån denna insikt kunna handla på ett ändamålsenligt sätt:

> Om klokheten [fronesis] får vi åter en uppfattning genom att undersöka, vilka människor som anses kloka. Det förefaller då som om den kloke vore en person, som väl kan överväga sådana saker som är goda och nyttiga för honom själv, inte bara partiellt, t.ex. med avseende på hälsa eller styrka, utan med hänsyn till ett gott liv överhuvudtaget.[14]

Av citatet framgår att klokheten förutsätts grundas i helhetsbedömingar. Dess uttrycksform anges här som att kunna ”överväga”, och i den engelska

---

8 *Sofia* är en kombination av *episteme* och *nous*, tre beteckningar som av Ringbom (1967/1988) översätts med ’visdom’ respektive ’vetande’ och ’insikt’, medan det i den engelska översättningen är ’intellectual accomplishment’ respektive ’systematic knowledge’ och ’intelligence’. Broadie & Rowe 2002.

9 Fronesis översätts av Ringbom (1967/1988) med klokhet, och av Broadie & Rowe (2002) med wisdom. (Genom att skilja sofia och fronesis åt gör Aristoteles ett väsentligt avsteg från Platon. Broadie & Rowe 2002: 45.)

10 Techne översätts av Ringbom (1967/1988) med ’kunnighet’ och av Broadie & Rowe (2002) med ’technical expertise’.

11 NE: 166.

12 NE: 166–67. (Dvs. en kombination av ”Insikt” respektive ”vetande” i Ringboms översättning.)

13 NE: 167.

14 NE: 163.

översättningen används även uttrycket *deliberation*, ett begrepp vars betydelseparadigm består av ord som: betänksamhet, försiktighet, besinning, sävlighet samt övervägande respektive (kollektivt formulerat) överläggning, debatt och diskussion.[15]

Denna betydelse går även igen i det grekiska ord som ”deliberation” är en översättning av, *boulesis*, vilket likt ’deliberation’, har både en individuell och en kollektiv innebörd. Ordet kan dels betyda ’vilja’, ’beslut’, dels ’råd’, ’rådförsamling’.[16] En individs (eller grupps) vilja och beslut blir därmed semantiskt sammanlänkad med den typ av institution som kan antas forma såväl viljor som beslut. Både en individs vilja och beslut kommer sålunda att knyta an till samtal människor emellan och till den ”parlamentariska” form som präglar just rådsförsamlingen. Denna *boulesis* dubbla innebörd, illustrerar att vilja och beslut i denna mening, har en naturlig anknytning till en individs överväganden liksom till det övervägande som sker i form av överläggning i grupp. Eftersom *boulesis* utgör en förutsättning för fronesis, så kommer även fronesis att ha en stark anknytning till övervägande, både i kollektiv och individuell form.

Aristoteles anger som en ovillkorlig förutsättning för fronesis också förmågan att omsätta beslut i praktisk handling. En person kan ge förslag till aldrig så kvalificerade lösningar av ett problem, men om dessa inte är praktiskt genomförbara besitter personen inte fronesis. Det är först i den praktiska tillämpningen av en tanke, som dess värde i förhållande till fronesis kan bedömas.[17]

Som ideal anknyter fronesis även till Aristoteles uppfattning om medelvägen, måttfullheten som vägen till det mänskligt goda, om att människan bör sträva efter det minst onda snarare än det bästa, något som gör att hon bör välja mittens väg snarare än ytterligheter.[18]

För att kunna utveckla den klokhet och aktivitet som fronesis förutsätter, måste människan tillägna sig livserfarenhet i mänsklig gemenskap. En grundtanke är att den självförståelse som fronesis förutsätter, befrämjas av vänskap, såtillvida att vännen blir ”ett andra jag” i vilket människan kan spegla sig, och därmed också förstå sig själv på ett klokare sätt.[19]

Eftersom fronesis är förknippad med det föränderliga, situationsberoende och handlingsinriktade, är också detta den kunskapstyp som Aristoteles anser vara den naturliga och ändamålsenliga i politiken, och på motsvarande sätt som teoretiska discipliner som logik och naturfilosofi hör sofia till, så är politik och etik förbundna med fronesis.[20]

---

15 NE: 174, se Hutchinson 1995: 207. Skolverket (2003).
16 Ringbom 1967: 159 not 7, 172 not 31.
17 NE: 164, se även Beiner 1983: 24.
18 NE: 66–67.
19 NE: 257. Vänskapen betraktas som förutsättningen för ett lyckligt liv, och befrämjar människans ”förträfflighet” och bedöms som så betydelsefull att Aristoteles ägnar två av nio böcker åt att sakligt och illusionsfritt reda ut vänskapens psykologi. (NE, böckerna VIII och IX). Denna tolkning överensstämmer även med dem i Broadie & Rowe: 2002: 58, Hutchinson 1995: 231f., Jensen.1993: 79.
20 NE: 167, 169f.

Den tredje och sista kunskapstypen, techne (hantverksmässigt-konstnärligt kunnande) är inte någon dygd, och till skillnad från sofia och fronesis, inte någonting som hjälper människan att förstå det sanna. Techne är förmågan att tillverka sådana föremål som inte existerar. Dessa föremål kan vara materiella (som när en skomakare tillverkar en sko) eller immateriella (som när en läkare skapar hälsa genom medicinsk behandling)[21]:

> All kunnighet [techne] har att göra med uppkomst och går ut på framställning och tänkande hur något skall uppkomma, som har en möjlighet att antingen finnas eller inte finnas till och vars upphov är beroende av producenten och inte av produkten själv. Kunnigheten gäller alltså inte sådana ting som är eller blir till av nödvändighet eller i enlighet med naturen, ty sådana ting innesluter sitt eget upphov i sig själva. Då nu framställning och handling är skilda saker, måste kunnigheten befatta sig med framställningen och inte med handlandet.[22]

Jag beskrev ovan hur fronesis i sig rymmer inte bara tanken utan också handlingen. Handlingen utgör för fronesis ett självändamål, vilket inte gäller techne där handlingen som sådan helt är underordnad det föremål som skall skapas.[23] Huvudsyftet med ett tal eller en byggnad är inte talandet eller byggandet, utan talet eller byggnaden i sig.[24]

Fronesis och sofia är sålunda mer grundläggande i den meningen att de rör kunskapens natur som sådan, medan techne handlar om *tillämpning* av kunskap. Eftersom fronesis och techne båda berör det situationsberoende och det praktiskt genomförbara, kan den som besitter fronesis tillämpa techne för att uppnå vissa mål. Det är till och med så att den handlingsberedskap fronesis förutsätter, inte sällan kräver just tillämpningen av techne för att förverkligas.[25] Techne är i sig moraliskt neutral, och dess moraliska halt är avhängig av det mål vars instrument techne utgör.

En översiktlig sammanfattning av dessa tre kunskapstyper ger följande schema:

---

21 Hutchinson 1995: 206.
22 NE: 163.
23 Jfr Broadie & Rowe 2002: 47. Ytterligare en skillnad mellan fronesis och techne är att det övervägande (boulesis) som är en förutsättning för fronesis bara rör techne då det inte finns en utvecklad teknik för den tillverkning som är för handen, Broadie & Rowe 2002: 367.
24 NE: 164.
25 NE: 163, 178.

KUNSKAPSTYP	SOFIA (EPISTEME/NOUS)	FRONESIS	TECHNE
Betydelse	Absolut, systematiskt vetande kombinerat med fulländad intelligens.	Klokhet, inbegripet förmågan att omsätta denna i praktisk handling.	Teknisk skicklighet.
Dygd	Ja.	Ja.	Nej.
Syfte	Beständig kunskap.	Praktisk handling för människans bästa.	Åstadkomma objekt.
Förnuftsgrundad	Ja.	Ja.	Ja.
Kunnande	Teoretiskt.	Praktiskt.	Praktiskt.
Kunskapens omfattning	Generellt giltig.	Situationsbunden.	Situationsbunden.
Förutsätter övervägande	Nej.	Ja.	Ja, om ingen given teknik för att uppnå ett visst objekt föreligger.
Disciplin	Ontologi Logik Naturfilosofi	Politik Etik	Poetik Retorik

Figur 11.2 Sammanfattning av Aristoteles tre kunskapstyper

11.2.2. Tidigare empirisk tillämpning av Aristoteles kunskapstyper

Den danske statsvetaren Torben Jensen utgår i sin tolkning av dansk politik från Hans-Georg Gadamers hermeneutisk-filosfiska diskussion kring Aristoteles kunskapsbegrepp och prövar sedan vissa av dessa empiriskt.[26] Jensen går i polemik med den rationalistiska förklaringsansatsen (*rational choice*) med avsikten att visa att den kunskap som framförallt kommer till uttryck inom politiken inte är taktik (Jensens operationalisering av techne), utan att politiker är kulturvarelser och att deras handlande därmed styrs av en handlingsinriktad klokhet som snarare återspeglar fronesis. En grundläggande svaghet i Jensens resonemang är dock att han definierar 'kultur' som begreppsligt sammanhängande med fronesis.[27] På motsvarande sätt framhåller han taktik (techne) som oupplösligt förenad med rationalistiska teorier (i synnerhet *public choice*), och som en akulturell företeelse.

[26] Jensen 1993, Gadamer 1997: 155–172, Bernstein 1983: 38–45, Beiner 1983: 19ff.
[27] Jensen 1993: 95.

Jensen bortser därmed från att den människobeskrivning den rationalistiska skolan i dess tillspetsade form rymmer, också kan vara uttryck för en kultur (starkt individualistisk och inriktad mot egennytta).[28]

Det teoretiska kunnandet (sofia) införlivas inte i analysen, utan nämns bara i den allmänna begreppsgenomgången.[29]

Jensen har ambitionen att pröva två hypoteser, huruvida det är fronesis eller techne som präglar arbetet i det danska parlamentet. Eftersom 'kultur' förbinds med fronesis, och eftersom Jensens grundläggande utgångspunkt (liksom min egen) är att kultur är vad som i hög grad formar mänskligt handlande, så får fronesishypotesen redan inledningsvis ett försteg. Anledningen är att en politisk miljö där kulturen spelar roll per definition präglas av fronesis. Skulle den rådande kunskapssynen trots allt visa sig motsvara techne, blir detta enligt Jensens kategoriseringar sålunda inte ett uttryck för en viss kultur.[30]

På motsvarande sätt finns även ett nära samband mellan den typ av verksamhet inom parlamentet som Jensen inriktar sig mot och fronesishypotesen. Den politiska sfär som studeras är politikernas nära konkreta vardag. Valet är knutet till den fenomenologiska skolans idé om vikten av livets vardagliga till synes triviala delar: människans morgonrutiner, hur hon tar sig till arbetet, hur hon öppnar sin post, äter lunch, talar med sina kolleger och så vidare. På ett för statskunskapen ovanligt sätt har Jensen utifrån denna teori ingående kartlagt en parlamentarikers vardag. Haken är att detta val av politisk livssfär, gör att fronesishypotesen genom dess anknytning till det icke-teoretiska och konkreta, åter ges ett försteg. På frågan: 'Hur ser din vardag ut?'[31] är det sannolikt vanligt med svar av typen: 'läser tidningen', 'ser igenom posten', 'talar med mina vänner'. Mer förvånande skulle det vara om politikern svarade: 'arbetar med min övergripande strategi för att bli omvald', 'läser en avhandling i arbetsmarknadekonomi för att ta del av den senaste statistiken på området'. Lika litet som brandmannens typiska arbetsdag är fylld av storbränder, domineras politikerns dagliga verksamhet (sannolikt) av att lägga upp strategier. Att en företeelse inte behandlas dagligen betyder dock inte i sig att den inte skulle vara av vikt för en människas föreställningsvärld.

Utifrån sin undersökning tar Jensen fram tre politiska grundstilar: "nätverkstypen", "den sakliga typen" samt "massmedietypen".[32] Det faktum att det på detta sätt finns olika typer av parlamentariker är enligt Jensen ett argument för att den parlamentariska miljön präglas av fronesis. Givet skevheten i undersökningens grundläggande definitioner, är det dock svårt att bedöma hur stor roll fronesis spelar. Att Jensens slutsats tar fasta på just blandningen av

---

[28] Vilket påpekats av bland andra Wildavsky 1994, Eatwell 1997a: 6.

[29] Jensen väljer i stället för sofia att framhålla *episteme*. Eftersom sofia är det överordnade begreppet och därmed parallellt med fronesis har jag valt sofia. Hos Broadie beskrivs också de tre kunskapstyperna som varande: fronesis, sofia och techne. Broadie & Rowe 2002: 44.

[30] Frågan om huruvida arbetet i Folketinget skulle präglas av sofia undersöks inte, även om Jensen tar upp sofia som kunskapstyp i den allmänna genomgången (dock med fokus på episteme).

[31] Första frågan i Jensens intervjuformulär lyder:"Jeg vil gerne til at begynde med have dig til at beskrive din hvaerdag. Hvad bruger du din tid på?" Jensen 1993: 300.

[32] Jensen 1993: 290 Ursprungscitaten lyder: "netvaerks-typen", "den saglige type", och "medietypen". (Logiskt och empiriskt låter sig dessa sedan kombineras till åtta politikertyper.)

(kunskaps)stilar som uttryck för fronesis, gör också att fronesishypotesen blir ytterligt svår att falsifiera. Problemet förstärks av att de olika typernas fördelning över parlamentet kan tänkas följa partivisa mönster – något Jensen med visst empiriskt stöd håller för möjligt.[33] Finns sådana partiskillnader är kunskap om dessa omistlig om man vill dra slutsatsen att det parlamentariska arbetet som helhet präglas av fronesis. Den kollektiva balans Jensen anför som stöd för sin slutsats rubbas lätt om det skulle visa sig att de partier som dominerar parlamentet också domineras av en politikertyp som inte handlar i enlighet med fronesis.

Vad Jensen övertygande och ingående påvisar är de aristoteliska begreppens relevans för modern politik, liksom att de praktiska hänsyn och den situationsanpassning vardagen förutsätter inte saknar betydelse i parlamentarisk politik. Problemet är en skevhet i undersökningens uppläggning, vilken gör att väsentliga aspekter förbises, och att det inte går att vara förvissad om att inslaget av fronesis inte överskattas. Den begreppsliga glidning som präglar Jensens text och viljan att definiera kultur som en viss typ av kultur, talar för det fruktbara i att som jag valt ha en innehållsligt tom kulturdefinition som teoretisk utgångspunkt. Statskunskapens förståelse av kulturer, såväl som kulturforskningens anseende, är båda förlorare om man på förhand lägger in särskilda typer av kultur i kulturbegreppet. Kultur är ett abstrakt mönster som kan fyllas med vad som helst, även hårdföra nyttomaximerare.

11.3. Aristoteles kunskapstyper och partikulturer i Sveriges riksdag.

I det följande skall jag redogöra för ett annat sätt att empiriskt tillämpa Aristoteles tre kunskapstyper än det Jensen utgår från. Avsikten är att ge förslag till värdeneutrala operationaliseringar vilka tar fasta på de grundläggande särskiljande dragen mellan de olika kunskapstyperna. Aristoteles kunskapstyper erbjuder en begreppsapparat vilken gör det möjligt att tolka hur olika aspekter av en grupps självbild förhåller sig till varandra, och som på ett tydligt sätt visar vilka de grundläggande likheterna och skillnaderna mellan partigrupperna är. Utifrån dessa operationaliseringar kommer jag sedan att bedöma en väsentlig del av de olika partigruppernas kultur, genom att betrakta deras förhållande till framförallt de grundläggande kunskapsformerna, sofia och fronesis.

11.3.1. Att empiriskt tillämpa Aristoteles kunskapstyper.

Sofia, fronesis och techne utgör förvisso tre skilda typer av kunskap, men eftersom de två förstnämnda även utgör dygder så kommer de ingående resonemang Aristoteles för i syfte att klargöra dessa begrepps innebörd och inbördes förhållande också att röra företeelser som går utöver kunskap i strikt mening. Fronesis anknytning till moraliska dygder gör att Aristoteles diskussion om fronesis vidrör uppfattningar om överordnade livsideal, handlande och social gemenskap – en diskussion som även får återverkningar för teckningen av sofia och techne,

[33] Jensen 1993: 292–294.

eftersom beskrivningen av varje respektive kunskapstyp sker genom en fortlöpande jämförelse kunskapstyperna emellan. Såtillvida knyts varje kunskapstyp även till områden som ligger vid sidan av kunskapsbegreppet i mer strikt mening, och därmed blir det möjligt att härleda de tre typernas värde inte bara i fråga om en viss syn på kunskap, utan även i förhållande till företeelser som personlig ansvarskänsla respektive social gemenskap. Därigenom kan Aristoteles klassificering återspegla just de teman som går igen i denna undersökning, och den bidrar till förståelse av hur en grupps sätt att betrakta temana politisk förmåga, ansvarskänsla och social gemenskap hänger samman som en dimension.

Inledningsvis skall framhållas att det råder en asymmetri mellan de tre kunskapstyperna, både beträffande hur de värderas och vilken nivå de befinner sig på. Denna bottnar för det första i Aristoteles normativa antaganden, dels genom att sofia och fronesis betraktas som dygder, dels genom fronesis överhöghet som dygd betraktad, och därtill betraktas som den ändamålsenliga dygden på politikens område. Att Aristoteles anser att fronesis bör prägla politiken är dock inte detsamma som att den empiriskt gör så. Lika litet är det en självklarhet att alla delar Aristoteles uppfattning om medelvägen som den goda politikens enda väg. Det är därför fullt möjligt att godta kunskapstypernas empiriska relevans, utan att dela Aristoteles syn på sofia som gudomlig, eller fronesis som en förutsättning för gott styre.[34]

Denna undersökning syftar inte till att visa vilken kunskapstyp som är den överlägsna inom parlamentarisk politik. Den relevanta frågan är i stället vad som givet en grupps kultur utgör *legitimt* motiv för ett visst uppträdande inom en grupp. Frågan är alltså huruvida det är hänvisningar till sofias absoluta sanning eller fronesis praktiskt inriktade klokhet som vinner anklang i svenska riksdagsgrupper.

Det är också angeläget att operationalisera typerna så att den ena inte framstår som per definition mer god än den andra. Beträffande fronesis och sofia är detta mindre svårt. Liksom det finns argument för att i enlighet med Aristoteles se fronesis som den goda politikens grund, kan god politik också definieras genom det utrymme den ger för teori, principfasthet och vidhållande vid det man håller för sant. Det vore därför olämpligt att i en empirisk undersökning av detta slag lägga in det goda styret som en definitionsmässig del av fronesis.

Större svårigheter medför operationaliseringen av techne. Vad som utgör dess styrka inom konsten – dess karaktär av medel – gör att dess uttryck inom politiken lätt kan uppfattas som ohederlighet eller rävspel. Techne syftar till att skapa något som inte faktiskt föreligger. Exempel på politiska uttryck för detta är intrigerande och falska förespeglingar. Samtidigt finns även här operationaliseringar som torde vara mindre negativt laddade, även om det handlar om att skapa bilder eller möjligheter som inte direkt föreligger: att göra sig väl i tv eller att ha en taktisk begåvning till exempel. För den händelse beskrivningar av en politisk förmåga återspeglande techne saknas, betyder detta inte självklart att techne inte spelar en roll inom politiken.

[34] Techne är som kunskapstyp värdeneutral och dess moraliska halt avgörs av det mål techne tillämpas för att uppfylla.

Skulle det däremot visa sig att samtliga partier ger uttryck för fronesis (eller sofia), är dock en rimlig slutsats att detta kunskapsideal dominerar över sofia (eller fronesis). Detta förstärks av att sofia och fronesis som kunskapskategorier är mer grundläggande eftersom de rör synen på kunskap i sig. Techne rör hur en given kunskap skall användas för att uppnå ett visst mål. Det är teoretiskt möjligt att politikerna är rena strateger som inte bekymrar sig över frågor knutna till sofia eller fronesis. Det är dock inte sannolikt, och framför allt är det inte troligt att de i så fall skulle beskriva sig som sådana, i synnerhet inte som ett sådant avslöjande i ett sådant hypotetiskt fall vore oförenligt med den egna naturen.

Det analytiska förhållandet mellan dessa tre behöver dock inte återspeglas empiriskt. Även om det är sannolikt att politiker med fronesis som ledstjärna har lättast att tillämpa techne, är det möjligt att även de politiker som arbetar i enlighet med sofia som ideal gör så. Däremot är en sådan kombination av sofia och techne sannolikt inte helt lätt att upprätthålla. Att sofia inte nödvändigtvis är problematisk för politiken, innebär inte att den inte kan antas vara problematisk för de politiker som försöker tillämpa den.

Den bakomliggande tanken är sålunda att de tankesätt som sofia, fronesis och techne rymmer kan genomsyra inte bara politikers syn på kunskap, utan även föreställningar om ansvarskänsla och vikten av sociala gemenskap. Avsikten med att tillämpa de tre kunskapstyperna vid tolkningen av svenska partikulturer är inte att värdera huruvida vissa partier är klokare alternativt mer intellektuellt fulländade än andra, utan att studera i vad mån partiernas kulturer hänger samman med ett sätt att se på kunskap som kan återföras på dessa grundläggande typer. Hur ett parti placerar sig i förhållande till undersökningens tre första teman skulle sålunda vara beroende av om partikulturens självbild och normer kan ses som tenderande i riktning mot sofia, fronesis eller techne. Dessa utgör sålunda idealtypiska representanter för olika kulturers skilda uppfattningar om vad som är ett legitimt sätt att tänka och verka.

Ambitionen är att på ett systematiskt och värdeneutralt sätt empiriskt pröva vilken eller vilka av dessa tre idealtyper som partikulturerna ligger närmast i vad man uppfattar som ett legitimt sätt att bedriva parlamentariskt arbete. Detta sker genom att jag först visar hur sofia, fronesis respektive techne som idealtyper betraktade, förhåller sig till tre av de teman som framträder i det empiriska materialet, och sedan redogör för hur de olika idealtyperna skall operationaliseras under respektive empiriskt tema.

Politisk förmåga

Temat politisk förmåga rör empiriskt partiernas inställning till vari politisk skicklighet består, hur man betraktar förhållandet mellan förnuft och känsla, huruvida man ser sakkunskap som knuten till teori eller till mer praktiskt grundad kunskap. Temat rör även vilken vikt som tillmäts övervägande.

Vid den empiriska tillämpningen av Aristoteles kunskapstyper har avsikten varit att finna minimaldefinitioner genom att enbart ta fasta på det som särskiljer kunskapstyperna från varandra. För att nå en så hög abstraktionsnivå som möjligt,

har jag härvid tagit fasta på kunskapens form, inte dess innehåll. Utmärkande för *sofia* blir därmed den *kunskap som är absolut, systematisk, lagbunden och renodlad*. Att denna typ av kunskap begreppsligt sammanhänger med logik, matematisk teori och naturlagar, hindrar inte att den empiriskt är möjligt att tillämpa på betydligt fler, och mindre exakta områden. Oavsett om en grupp förfäktar teori eller praktisk erfarenhet som kunskapens grund, kan den verka i föreställningen om att det är förnuftet eller erfarenhet av ett visst slag som bäst besvarar politikens frågor, liksom att dessa svar är absoluta. Sofia kommer därmed att motsvara det jag ovan betecknat *tilltro till en absolut sanning som inte förutsätter övervägande för sin giltighet*.

Det som skiljer fronesis från sofia är, enligt detta renodlade sätt att betrakta kunskapstyperna, inte den stora vikt som fronesis tillmäter den praktiska erfarenheten. Eftersom fronesis grundas i förmågan att balansera olika typer av kunskap, liksom att välja den typ av kunskap som passar bäst i en given situation, så utesluter den inte tillämpning av sofia – förutsatt att det gagnar en viss handling.[35] Den avgörande skillnaden mellan sofia och fronesis består sålunda inte i att en person som handlar i enlighet med fronesis kategoriskt skulle avvisa teoretisk kunskap, och på motsvarande sätt inte heller framhålla den praktiska erfarenhetens överhöghet i varje enskild situation. Den avgörande skillnaden mellan sofia och fronesis är istället *fronesis* uppfattning att *mänsklig kunskap är situationsberoende*, och att *kunskapens värde ligger i dess förutsättningar att omsättas i praktisk handling*. Fronesis skiljer sig från sofia, genom att den bygger på en avvägning av vilken typ av kunskap som befrämjar möjligheten till praktisk handling i en given situation. Dess inriktning mot det mänskliga, och därmed det föränderliga, gör dock att den kunskap som befrämjar handling tenderar att vara kunskap grundad i mänsklig erfarenhet snarare än teori. Samtidigt finns det tillfällen då insikten om det mänskligt goda och handlingsberedskapen befrämjas av teoretisk kunskap, och det vore därför inte i fronesis anda att kategoriskt utesluta den teoretiska kunskapens värde, utan låta detta avgöras av den givna situationen.[36]

Enligt fronesisidealet är svaren på de frågor politiken ställer, liksom vägen till dessa svar, inte absoluta utan situationsberoende. Detta i kombination med att svarens kvalitet är avhängig av om den kan omsättas i praktisk handling, gör att *övervägandet* får en central ställning för den grupp vars kultur tenderar åt fronesis. För att kunna göra korrekta bedömningar måste politikern uppskatta det praktiskt möjliga i olika förslag och väga för- och nackdelar mot varandra. Detta kräver övervägande (boulesis) och övervägandet kan vara individuellt (anta formen av individens eftertänksamhet) och/eller kollektivt (ske i form av samtal och överläggning i grupp).

Detta skall inte tolkas som att sofia per definition utesluter överväganden. Däremot utgör övervägandet inte en förutsättning för att göra korrekta bedömningar när man väl har funnit svaren, och svaren i sig finns där oberoende av

[35] Det föränderliga består då i att det är människan, som på ett situationsbundet sätt avgör om sofia är tillämplig i en viss situation. (För sofias kvalitet som kunskap i sig är mänskliga bedömingar fullkomligt ovidkommande.)

[36] Denna tolkning av Aristoteles har även stöd i Salkever 1990: 135, 140, 142–43.

övervägandet. I sofias fall kan övervägandet ta sig form som i Platons dialoger, som en argumentation för att visa vari det intellektuellt hållbara består (jfr tolkningen av folkpartiets kultur nedan).

Techne handlar om förmågan att skapa sådant som inte finns. Handlingen (det vill säga själva skapandet) är underordnad målet (det som skapas). Detta kan antas ta sig ett par uttryck inom politiken. För att långsiktigt uppnå politiska mål är politikern beroende av två ting: föreställningar hos den omgivning vars röster politikens framgång beror av, samt utrymme för praktiskt politiskt handlingsutrymme. Den första aspekten rör den tekniska skicklighet vilken består i att *skapa en önskad bild* av den egna politiken (en bild som inte behöver motsvara verkligheten, åtminstone inte verkligheten så som väljarna ser den). Denna bild kan omfatta idépolitiken i sig, men även bilden av politikens representant som trovärdig, sympatisk, karismatisk, kunnig, intelligent eller vilket värde som nu eftersträvas. Detta förutsätter färdigheter som att vara en god talare och på olika sätt gör sig väl i massmedia. Det är den förmåga som jag ovan samlat under beteckningen *retorik*.

Den andra empiriska tolkningen av techne är att den rör förmågan att skapa *situationer* som inte direkt föreligger, till exempel att skapa ett handlingsutrymme genom att handla strategiskt. Till färdigheten techne räknas därför också strategisk och taktisk begåvning, förmågan att få majoritet för svåra beslut och att skapa koalitioner etc.[37] Detta uttryck för techne är vad jag i undersökningen samlat under beteckningen *taktik*.[38]

Ansvarskänsla

I Aristoteles diskussion kring förhållandet mellan fronesis, techne samt sofia tillmäts respektive kunskapstyps förhållande till *handlingen* stor vikt. Fronesis inte bara förutsätter handlande, utan rymmer föreställningen om handlingen som ett självändamål.[39] Sofia gör det inte och är inte beroende av handling för sin existens, eftersom den eviga sanning hon grundas i, inte blir mer eller mindre värd beroende av om en handling utförs eller inte.[40] Techne, slutligen, är den skicklighet som består i att utföra en viss handling så att ett uppställt mål nås. Handlingen har sålunda en central ställning i Aristoteles sätt att betrakta kunskap. Synen på praktiskt handlande intar även en väsentlig roll i förhållande till temat ansvarskänsla. Jag skall i det följande redogöra för hur detta tema hänger samman med kunskapstyperna, ett förhållande som tolkas via Aristoteles sätt att betrakta den praktiska handlingen.

I enlighet med den tonvikt Aristoteles lägger vid handlingens praktiska sida, definieras företeelsen här som att den politiker som strävar efter praktisk handling inte ger en viss kunskap och/eller vissa idéer prioritet, utan framförallt (och så gott det går) vill se denna kunskap/dessa idéer omsatta i praktisk handling. ’Praktisk

[37] Ett resonemang som tydligt beskrivit taktik och strategi som ett sätt att skapa situationer som inte direkt föreligger är det om den ”potentielle förloraren”, Lewin 1992: 22–30.
[38] Taktik är också Jensens (1993) operationalisering av techne.
[39] NE: 167–171.
[40] NE: 177.

handling' operationaliseras här som att politisk kunskap och/eller politiska idéer omsätts i praktisk politik i parlamentarisk mening. Med detta avses att kunskapen/idéerna kan omsättas till förslag som vinner bifall i riksdagens kammare. Så som svensk politik sett och ser ut förutsätter praktisk handling därmed ofta kompromisser.[41]

På motsvarande sätt kommer en principiellt skeptisk hållning till varje sådan handling som förutsätter kompromisser här att definieras som att en viss form av kunskap och/eller idéer ses som överordnade den praktiska handlingen.

Denna operationella definition av praktisk handling är i denna avhandling knuten till temat *ansvarskänsla*. Det ena sättet att definiera ansvarskänsla är att se det som trohet gentemot de egna idéerna, och att hellre än att kompromissa bort en del av dessa, avstå från praktiskt parlamentariskt inflytande. Förutsatt att partiet inte har egen parlamentarisk majoritet blir därmed icke-handling en konsekvens av god ansvarskänsla.

Den motsatta hållningen kommer till uttryck om en grupp politiker, givet en viss uppfattning, strävar efter den handling som i ett visst sammanhang bäst motsvarar denna uppfattning. Ansvarskänslan består då i att i varje given situation försöka omsätta så mycket som möjligt av sina politiska idéer i faktiska beslut, även om detta skulle innebära eftergifter. En sådan övergång från kunskap/idé till praktisk handling, värderas högt, även om den förutsätter kompromisser. Ansvarskänsla och handling kommer enligt ett sådant synsätt att ligga varandra nära. Efter dessa klargöranden är det tid att se till vilken respektive syn på ansvarskänsla som kan knytas till Aristoteles olika kunskapstyper.

Det grundläggande kravet för att en viss kunskap/vissa idéer skall kunna omsättas i praktisk handling inom ramen för ett parlament, är att det uppbär majoritet. En politiker som vill och anser sig handla i enlighet med *fronesis* skulle därmed ställa sig frågan: hur skall jag handla för att kunna genomdriva en så god politik som möjligt (läs: min egen politik). Har han inte egen majoritet skulle kompromisser med andra partier vara en nödvändighet för att kunna handla parlamentariskt.

I ett parlamentariskt system som det svenska, utan tydliga majoriteter, förutsätter de handlingsmöjligheter som Aristoteles förbinder med fronesis en välvillig inställning till kompromissen. Till detta skall läggas att Aristoteles tankevärld genomsyras av föreställningen om att vägen till det mänskligt goda är medelvägen, strävan mot "mitten", valet av "det minst onda" snarare än det bästa.[42] Detta, i kombination med Aristoteles föreställning om fronesis som den kunskap som

[41] Att kompromissen här ges en sådan tyngd beror på dess vikt i ett parlament som i likhet med det svenska närmast regelmässigt haft att utgå från partier i minoritet. Även om det finns många sätt att nå parlamentariskt inflytande, torde faktiskt inflytande i form av majoritetsförslag utgöra en rimlig indikator på direkt parlamentariskt inflytande. Beredskap att kompromissa betecknas därför här som en förutsättning för parlamentarisk handlingskraft.

[42] NE: 66.

befrämjar det goda, ger ytterligare stöd för att operationellt förena fronesis med en kompromissens särställning.[43]

Ansvarskänsla i enlighet med fronesis blir därmed liktydigt med att sträva efter praktiska lösningar, och inte se någonting principiellt ont i eftergifter och kompromisser.

En politiker som beträffande sin egen kunskap och/eller idéer har ett förhållningssätt motsvarande *sofia* skulle i motsvarande situation beakta att hon försvarar någonting som är absolut gott eller rätt. Eftersom den kunskap och/eller de idéer hon företräder uppfattas som objektivt sanna, finns det ett grundläggande motstånd mot kompromisser och koalitioner. Det generellt giltiga som anses ligga i den egna kunskapen och/eller de egna idéerna gör det svårt att avtala bort delar, eftersom varje eftergift innebär att en systematiskt uppbygd helhet faller. Om förutsättningen för att handla är eftergifter, till exempel i form av kompromisser, föredrar anhängaren av sofias ideal att avstå. Detta kan sedan försvaras med att man är trogen inte bara de egna idéerna, utan även sina väljare. Den grupp vars syn på vad som är legitimt parlamentariskt arbetssätt tenderar åt sofia blir därmed betydligt mer skeptisk till kompromissen, och den politiska handlingsförmåga en sådan medför har svårare att uppväga de eftergifter som den implicerar. Detta förhållningssätt hämtar även näring i föreställningen att kvaliteten i sann kunskap /sanna idéer inte är beroende av handling; handlingen gör inte att teserna blir mer värda eller mer sanna. Att hålla fast vid sina idéer och, om man inte har egen majoritet, utgöra en tydlig opposition är därför ett arbetssätt förenligt med sofias anda.

Ansvarskänsla i enlighet med sofia innebär därmed att vara trogen det man uppfattar som sant eller gott, och se eftergifter och kompromisser som fördärvliga så länge de skadar det man håller för sant eller gott.

Hur *techne* förhåller sig till politisk ansvarskänsla beror på tillämparens avsikter. Enligt Aristoteles är techne ett redskap den som strävar mot fronesis ofta är beroende av. Givet detta, vore det förenligt med Aristoteles resonemang om de partier som präglas av fronesis, också framhåller betydelsen av olika former av techne. Fronesis inriktning mot att skapa praktiskt handlingsutrymme gör att den del av techne som rör strategisk skicklighet och förhandlingsförmåga (taktik) per definition är av vikt för den som arbetar i enlighet med fronesis anda inom ett system med minoritetsparlamentarism. Teoretiskt finns dock ingenting som hindrar att även den del av techne som rör förmågan att skapa bilder av en viss politik, (retorik) kan komma att framhållas. Denna aspekt av techne är dock inte lika tydligt knuten till handlingen, utan skulle då mer kunna ses som del i en mer långsiktig handlingsplan.

[43] Detta innebär inte att en politiker som har fronesis som ideal i alla sammanhang och under alla förhållanden skulle vara beredd att kompromissa. Fronesis förutsätter både klokhet/gott omdöme och handlingsinriktning. Om till exempel en föreslagen koalition skulle vara mot politikerns eget omdöme, utgör den inte ett verkligt handlingsalternativ. Orsaken är dock inte att koalitionen innebär betydande kompromisser, utan att det egna omdömet talar mot den, till exempel med hänvisning till att den rymmer så stora motsättningar att den i praktiken skulle verka handlingsförlamande. Det väsentliga är att ha en i princip positiv inställning även till den handling som innebär eftergifter. Detta förhållningssätt understödjs av en föreställning om att vad som är gott eller rätt inte är absolut, utan avhängigt av vilken situation man befinner sig i.

Sofia i sin rena form är oberoende av techne. En politiker som tenderar åt sofia bör därför inte hänge sig åt den typ av kunskap som techne rymmer. Givet att de politiker som utgör undersökningens empiri befinner sig inom ramen för en demokrati, där dessutom ingen har skäl att tro på en egen majoritet, är det inte troligt att vi kommer att finna sofia som ett så renodlat ideal att det helt utesluter alla inslag av techne. I den mån techne skulle ses som legitim inom ett parti med tendens åt sofia, vore det sannolikt främst som en teknik för att sprida insikten om det rätta och sanna. Den aspekt av techne som därmed aktualiseras är den retoriska, det vill säga förmågan att föra fram sin kunskap/sina idéer på ett så effektivt sätt som möjligt.

Även om sofia, så som det här operationaliseras, vore empiriskt förenlig med en sådan variant av techne, talar det analytiska avståndet mellan sofia och techne för att en sådan konstellation medför svårigheter. Retoriken rymmer ett inslag av ”marknadsföring”, och att behöva marknadsföra evig kunskap/eviga idéer kan tänkas vara inte minst praktiskt svårt.

En än större misstänksamhet skulle att vara att förvänta i förhållande till techne som taktik, givet att taktiken består i att finna lösningar genom kompromiss eller kohandel.

Den operationalisering som här tillämpas rymmer ingen värdering av vilket val som är det politiskt mest effektiva. Den icke-handling som här definieras som konsekvent trohet mot egen kunskap/egna idéer, kan vara ett väl så effektivt sätt att långsiktigt få se sina idéer förverkligade, som att fortlöpande förhandla sig till ett inflytande förenat med eftergifter. Den är dock mindre handlingsinriktad i den meningen att idébäraren aldrig kan vara förvissad om att denna konsekvens innebär att viss kunskap/ vissa idéer ens långsiktigt kommer att förverkligas. Att så sätta sina handlingsmöjligheter på spel, är inte förenligt med det utmärkande draget hos fronesis: den städse närvarande föreställningen om att politikens mål är praktisk handling, en handling som skall förankras i och anpassas till den givna situationen.

Social gemenskap

Som nämnts i den allmänna genomgången utgör social gemenskap och vänskapsrelationer en väsentlig del av den livserfarenhet som utgör grunden för den form av klokhet och handlingsinriktning som fronesis förutsätter. Den sociala gemenskapen som sådan, liksom känslan av att vara del i en social gemenskap, blir därmed väsentlig för den som verkar i enlighet med fronesis snarare än sofia. En grupp som tenderar åt *fronesis* skulle följaktligen kännetecknas av *en hög värdering av politikerns sociala egenskaper och framhålla det politiska arbetets sociala sida.*

Den sakinriktning som präglar *sofia*, liksom dess sätt att betrakta kunskap som oberoende av subjektiva bedömningar av en viss situation gör omvänt *frågan om sociala relationer ovidkommande.* Detta innebär inte att en grupp som tenderar åt sofia nödvändigtvis avfärdar vikten av social gemenskap, men däremot att den inte utgör en förutsättning för kunskapen som sådan.

Även på denna punkt bestäms technes karaktär av tillämparens intentioner. Techne kan handla om hur man skapar en social gemenskap för ett annat syfte: att

ena en splittrad grupp, att knyta band av lojalitet med människor till exempel. I inget av fallen utgör den mänskliga relationen ett självändamål, utan ett sätt att uppnå någonting annat: enighet kring ett politiskt beslut eller att skapa förutsättningar för en koalition till exempel.

Om man sammanfattar de tre kunskapstypernas konsekvenser för undersökningens tre första empiriska teman så erhålls följande schema:

	SOFIA	**FRONESIS**	**TECHNE**
Politisk förmåga	Renodlad Teoretisk Lagbunden Förutsätter inte övervägande	Balanserande Handlingsinriktad Situationsberoende Förutsätter överväganden	Manipulerande Skapande
Ansvars-känsla förutsätter:	Idémässig renlärighet och logisk konsekvens. (Opposition som konsekvens)	Pragmatism och strävan efter praktisk handling. (Kompromiss och/eller taktik som konsekvens)	Bedöms utifrån ändamålsenlighet
Social gemenskap	Ovidkommande	Väsentlig	Bedöms utifrån ändamålsenlighet
Gruppstyrka	X	X	X

Figur 11:3. Sammanfattning av förhållandet mellan Aristoteles kunskapstyper och undersökningens empiriska teman.

11.3.2 Partigruppernas placering i förhållande till respektive kunskapstyp

Vid bedömningen av partigruppernas respektive placering i förhållande till de olika kunskapstyperna beaktas gruppkulturen som helhet, men särskild vikt läggs vid dess normer. Skälet är att den perfektion som präglar samtliga kunskapstyper gör att dessa mer än som sannolika beskrivningar av empiriska förhållanden framstår som idealtyper, en sorts (mer eller mindre medvetna) riktmärken för partigruppernas kunskapsmässiga färdväg. Normerna äger härvidlag särskild relevans i och med att de anger vilket sätt att vara och verka som är önskvärt i en given grupp – oberoende av om dessa föreställningar sedan uttryckligen omnämns i dess kollektiva självbild (se ovan 1.1.1).

Det är här väsentligt att skilja mellan den form av ideal som normer utgör, och de mer allmänt hållna ideal som framförallt kommer till uttryck i fråga om gruppens hjälte. Denna senare typ kan utgöra allt från beskrivningar av egenskaper som grupper anser sig sakna till en läpparnas bekännelse utan egentlig vikt för gruppens arbetssätt. De äger därmed inte samma kulturella styrka som gruppens normer, och

säger mindre om gruppens sätt att tänka och verka i det dagliga parlamentariska arbetet. Dessa ideal förbigås inte, men ges av dessa skäl mindre tyngd än gruppernas normer.

Moderaternas riksdagsgrupp

Den starka tilltro till absolut och exakt kunskap som präglar moderatgruppens syn på såväl sakkunskap som i viss mån politiska värderingar, gör att det sätt att betrakta temat *politisk förmåga* som gruppen representerar får anses tendera åt sofia. Såväl gruppens självbild, normer och mer överordnade ideal utgår till övervägande del från den sakkunskap som går att formulera exakt och objektivt. Politiska idéer betraktas som möjliga att objektivt pröva, och gruppens kultur rymmer uppfattningen att man inte bara har politiskt rätt, utan också rätt i sak. Den erfarenhet som värderas är inte livserfarenhet i mer allmän bemärkelse, utan erfarenhet av ett så kvalificerat slag att den inte framstår som ett självändamål, utan snarare förefaller tjäna att ytterligare höja sakkunskapen inom gruppen. Erfarenhet blir därmed inte en väg att balansera den starka rationalismen, utan stärker ytterligare gruppens syn på sig som apolitisk.

Gruppen lägger ingen vikt vid överväganden, varken i form av individens eftertänksamhet eller gruppens samtal. En person med hög intelligens och/eller stor teoretisk kunskap tilltros förmågan att vägleda den övriga gruppen, och behöver inte kunna lyssna. Litet tillspetsat är den förmåga som förordas snarare den att direkt kunna svara, och svara korrekt.

Detta förhållande avspeglas även i moderaternas förhållande till techne. Detta är en form av kunskap som gruppen antingen anser sig ha problem med (den retoriska aspekten), alternativt avvisar som moraliskt tvivelaktig (den taktiska aspekten). Viljan att vara exakt, kombinerat med den kvalificerade sakkunskap man anser sig besitta, knyts till vad man uppfattar vara omgivningens bild av moderaterna som hårda och okänsliga.

Gruppens behov av att frångå sin strikta rationalism och säkerhet och i stället anta en mer lättillgänglig framtoning – motsvarande technes retoriska sida – är någonting som moderaterna anser sig vara överens om. Samtidigt säger man sig ha problem att omsätta denna insikt i praktisk handling, och det utan att riktigt kunna förklara varför. I enlighet med Aristoteles synsätt kan problemet formuleras som att sofia som moderat ideal äger en sådan styrka att man inte förmår frigöra sig från det, trots att gruppen anser det som i gruppens intresse att framträda mindre tekniskt och tvärsäkert (sofia) för att på så sätt befrämja den egna retoriska förmågan (techne) och därmed förutsättningarna för större framgång i väljarkåren.

I detta återspeglas en målkonflikt: den gruppkultur som kommer till uttryck i moderaternas självbild är en delkultur, bland annat i förhållande till den övergripande politiska kultur som utmärker Sverige. Medan den moderata gruppens rationalistiska sätt att betrakta kunskap och politik tenderar åt sofia, så präglas den mer övergripande svenska kulturen av ett kunskapideal som har vissa drag gemensamma med fronesis. Saklighet är förvisso en väl sedd egenskap, men så även delvis konkurrerande värden som moderation, samförståndsanda, pragmatism och strävan

efter jämlikhet.[44] Det räcker därför inte att framstå som högt intelligent och kunnig i sak för att uppträda i enlighet med den övergripande svenska kulturens normer, och moderaterna anser själva att deras strikta rationalism inte bara får dem att framstå som hårda och hjärtlösa, utan även understryker deras ställning som elit. Gruppen har därmed ett ideal som går mot den svenska kulturens förväntan om såväl moderation som egalitär anda.

En ändamålsenlig tillämpning av techne, vore – som moderaterna själva påpekar – att i det utåtriktade framträdandet ge avkall på den strikta konsekvens som sofia kräver. Trots att moderaterna i hög grad förefaller medvetna om detta, och trots att det som skall korrigeras bara är den egna framtoningen, förmår moderaterna inte detta – trots att avsikten är att befrämja den egna kunskapen och egna idéernas genomslag (och därmed i förlängningen att verka för sofias spridning). Vad som är i snäv mening målrationellt respektive kulturellt rationellt kommer i konflikt, och det är i detta fall målrationaliteten som förlorar.

Att så till den grad, och mot bättre vetande, hålla fast vid ett ideal är helt oförenligt med fronesis som i stället framhåller den välavvägda situationsanpassningen. Det är dock fullt förenligt med det starka kravet på konsekvens i moderatgruppen, en konsekvens som omfattar både de egna idéerna och den typ av kunskap som premieras.[45]

Moderatgruppens anknytning till sofia framkommer även i synen på *ansvarskänsla*. Gruppen framhåller en stark motvilja mot att kompromissa om de egna idéerna, och förverkligandet av egna politiska mål bör inte ske till priset av eventuella eftergifter. En politiker visar ansvarskänsla genom att vara tydlig och ideologiskt konsekvent, så att väljarna vet vad deras röst ger. Gruppens parlamentariska handlingsutrymme begränsas därmed, men detta sätt att tänka underlättas sannolikt av övertygelsen om att man har rätt inte bara ideologiskt utan även i sak, liksom av den förtröstan som följer av vetskapen om att de egna idéerna tids nog kommer att få (och i viss mån redan fått) praktiskt genomslag – om än tillämpade av andra partier.

Moderaternas syn på konsekvens är kongenial med den fasthet och oföränderlighet som kännetecknar sofia. Oavsett om den är välgrundad eller ej, går den mot fronesis anda. Dels genom att bryta mot föreställningen om att ingen mänsklig verksamhet (så till exempel politiska beslut) rymmer eviga sanningar, dels genom att kräva en sådan ideologisk konsekvens att man avhänder sig ett möjligt handlingsutrymme, och därtill gör sig oförmögen att tillämpa den form av techne som gruppen själv anser vara den ändamålsenliga.

Slutsatsen om moderatgruppen som inriktad mot sofia får även stöd av den omständigheten att den *sociala gemenskapen* tillmäts så liten vikt.

---

[44] Daun 1989: 79, 158–176. Uglevik Larsen & Uglevik 1997: 210–232, Mamadouh 1999: 149, Daloz 2002.

[45] Att moderaterna har ett komplicerat förhållande till techne som retorik, får också stöd av att detta är den enda grupp där massmedieframgång anges som något som i sig kan uppfattas som negativt.

Folkpartiets riksdagsgrupp

Om kulturen i moderaternas riksdagsgrupp förhållandevis entydigt framstår som förenlig med sofias anda, så är folkpartigruppen mer komplicerad att kategorisera. Beträffande temat politisk förmåga anser visserligen samtliga intervjuade folkpartister att den yppersta politiska förmågan består i att kunna kombinera mänsklig erfarenhet, känsla och förnuft – det vill säga den sammansmältning av det moraliska och intellektuella som kännetecknar fronesis som dygd. Beskrivningen av hur gruppen faktiskt uppfattar sig själv, liksom dess normer pekar dock mot att de föreställningar som präglar det faktiska parlamenteriska arbetet ligger närmare sofia än fronesis.

Även hos folkpartiet har sättet att betrakta kunskap tydlig rationalistisk prägel. Gruppen hyser övertygelsen om en sanning, och att denna nås genom sakkunskap och analys, ett förhållningssätt som tenderar åt sofia. Delvis i likhet med moderatgruppen finns också en föreställning om att den egna ideologin och det objektivt sanna är förknippade med varandra.

En väsentlig skillnad i förhållande till moderaterna är dock att folkpartiet inte på samma sätt ser svaren som från början givna. Om moderatgruppen har föreställningen att den egna ideologin (genom att vara sakligt snarare än politiskt grundad) tillhandahåller korrekta svar, så menar folkpartigruppen att ideologin tillhandahåller en metod vilken korrekt tillämpad ger korrekta svar. Detta ger ett annat utrymme för reflektion och samtal, vilket i sig för tankarna till fronesis.

Likheten är dock ytlig. Till skillnad från inom fronesis utgör samtalet och eftertanken inte ett självändamål, utan är en konsekvens av den komplikation den rationalistiska tankeprocessen rymmer. När denna renodlat intellektuella tankeprocess väl ägt rum, betraktas svaret som lika sakligt korrekt och fast som någonsin hos moderaterna. Korrekta svar förutsätter förvisso överväganden, men överväganden av ett renodlat analytiskt slag, och för tankarna till Platons dialoger snarare än till fronesis. Även om den praktiska erfarenheten framhålls som väsentlig i princip, så präglar den inte den bild som ges av folkpartigruppens normer.

Vad som ytterligare markerar avståndet till fronesis är att när gruppen väl nått en rationell slutsats, så tenderar man att betrakta denna som korrekt och absolut, oberoende av om den sedan är förenlig med praktisk handling i en given situation. Skulle den lägga hinder i vägen för parlamentarisk handlingskraft, till exempel i form av en partiöverskridande uppgörelse, betraktas detta snarare som ett uttryck för att den politiska motståndarsidan inte nått insikt om vari det korrekta svaret består. Den praktiska situationsbedömning som skulle följa av fronesis avspeglas därmed inte i folkpartisternas sätt att tänka, och det framstår som mer väsentligt att veta sig ha rätt snarare än att få rätt. En ledamot framhåller visserligen att folkpartister, till skillnad från bland andra moderater, inte ser världen i svart eller vitt utan är nyanserade och medvetna om tillvarons gråskalor.[46] Vad hennes, liksom gruppens beskrivning i dess helhet samtidigt visar, är att när denna position

[46] Charlotte (fp).

någonstans i denna grå mitten väl definierats så framstår den som lika svartvitt sann som hos någon moderat.

Som nämnts kompliceras bilden av att de egenskaper som värderas högt i princip respektive i praktiken skiljer sig åt. Detta gör att folkpartigruppens *kollektiva självbild* inte lika entydigt som moderatgruppens motsvarighet präglas av det tankesätt som förknippas med sofia. Folkpartiet har en uttalad föreställning om att den idealiske politikern bör kombinera känsla och förnuft. Resonemanget har beröringspunkter med Aristoteles beskrivning av fronesis som den enda intellektuella dygd som förmår överbrygga avståndet mellan förnuft (intellektuella dygder) och känsla (moraliska dygder). Den del av fronesis som rör förmågan att i varje situation göra en perfekt avvägning mellan känsla och förnuft, är i det närmaste en parallell till folkpartigruppens hjältebild. Den handlingsinriktade delen av fronesis framskymtar även som ett liknande ideal i Madeleines beskrivning av rättrådighet som en utmärkande egenskap för gruppens hjälte.[47] Denna närhet till fronesis avspeglas dock inte i den bild folkpartiet ger av hur man arbetar parlamentariskt och vilken typ av egenskaper som motsvarar de kulturella normerna för detta arbete.[48]

Liksom i det moderata fallet ger det betydande inslaget av sofia även för folkpartiets vidkommande problem i förhållande till techne. De retoriska hindren uppfattas dock inte bestå i att man framstår som hård och okänslig, utan framförallt i att ambitionen att ge intellektuellt kvalificerade svar gör att gruppen inte lyckas finna en tydlig och lättbegriplig form för sina politiska resonemang. Detta understryks av folkpartiets vilja att förklara att och varför man har rätt, och övertygelsen om att ges man bara tillräckligt mycket tid så kommer även omgivningen att nå insikten att folkpartigruppen förfogar över de korrekta svaren. Det finns också en tendens till en uppfattning om tydlighet och retorisk skicklighet som populism, en illa sedd egenskap, men för övrigt behandlas frågor som har beröring med techne i liten utsträckning.

Temat *ansvarskänsla* (så som det här definieras) ägnas långt ifrån samma utrymme som hos moderater, socialdemokrater och centerpartister, vilket i sig tyder på att frågans anknytning till ideologisk konsekvens respektive kompromissvilja tillmäts mindre vikt inom denna gruppkultur. Trots närheten till sofia avseende kunskapssyn, förhåller sig gruppen förhållandevis neutral i denna fråga.

Anledningen är dock inte att man härvidlag avlägsnat sig från sofia, snarare tvärtom. Kompromissen betraktas varken med skepsis eller som någonting i sig gott, utan som en möjlig konsekvens av den renodlade rationalism (och därmed närhet till sofia) som gruppen representerar. Kompromissen i sig är inte ett tecken på ansvarskänsla. Däremot kan den vara det indirekt, förutsatt att den utgör svaret på folkpartistens sanningssökande. Detta sanningssökande utgör inte bara grunden för politisk förmåga, utan framstår dessutom som det kännetecknande för folkpartigruppens uppfattning om vad som utgör en ansvarskännande politiker.

---

[47] Madeleine (fp).

[48] Beskrivningarna av vad som ger status är till exempel tydligt rationalistiskt präglade, se 5.1.

Även om folkpartiet på ytan och genom sin ideologiska mittenposition framstår som mer flexibelt än moderaterna, uppvisar man ett grundläggande släktskap med grannpartiet även i detta avseende. Det vore visserligen väsensfrämmande för folkpartiets grupp att som moderaternas betrakta ansvarskänsla som konsekvent idépolitik, eftersom svaren inte anses komma ur ideologin som sådan utan ur den fortlöpande rationalistiska tankegång som följer av ideologin. Samtidigt finns en likhet i sättet att betona kunskap och idéer, snarare än praktiskt genomförande som den ansvarskännande politikens grund. Detta drag avspeglas i den stolthet som gruppen bär för de liberala idéerna som sådana, och den enträgna viljan att förklara och reda ut komplicerade sammanhang för sin omgivning. Den betydande pedagogiska ambitionen, gör att framställningskonst i folkpartiets fall inte bara blir en fråga om techne (hur man framstår på ett önskat sätt) utan också som en fråga om hur man på ett klart och intellektuellt redigt sätt argumenterar för sofia (redovisar komplicerad kunskap).

Om konsekvent idépolitik representerar ansvarskänsla i en moderats ögon, så intar konsekvent argumentation motsvarande roll för folkpartisten. Som rationellt svar är kompromissen ett uttryck för ansvarskänsla även för en folkpartist men den är inte ett egenvärde – vilket den tenderar att vara i centergruppen. Grovt skulle detta kunna formuleras som att centerns ansvarskänsla leder till otydlighet genom att man i kompromissen väger för-och nackdelar tillsammans med en politisk motpart. Folkpartiets sätt att visa ansvarskänsla ger även det upphov till otydlighet, men i detta fall genom att man väger för- mot nackdelar i en fortlöpande dialog med sig själv.

Vad beträffar temat *social gemenskap* så intar denna inte någon framträdande plats i gruppens självbild. Det mest utvecklade resonemanget på denna punkt härrör från en kritisk ledamot som anser att detta område borde ges större vikt. Även här framstår gruppens sätt att tänka framförallt som strikt och entydigt sakinriktat, och pekar därmed i riktning mot sofia.

Detta gör att folkpartiet sammantaget får bedömas som en grupp vars faktiska verksamhet är mer i enlighet med sofia än fronesis, om än inte lika tydligt som i moderatgruppens fall. Tron på sanna svar finns där men också kravet på överväganden, om än överväganden av en renodlat rationalistisk typ. Vidare präglas vissa principiella ideal av en strävan efter den balans som kännetecknar fronesis, men denna avspeglas inte i gruppens beskrivning av hur man faktiskt uppträder eller av vilka normer som råder i gruppen. Förmågan att ta steget från kunskap/idé till handling, har också en undanskymd roll, vilket ytterligare ökar avståndet till fronesis.

Centerpartiets riksdagsgrupp

Kulturen i centergruppen är en av dem som ligger närmast fronesis som ideal. En rad av de föreställningar som präglar fronesis går igen både i den egna föreställningen om hur man är, liksom i gruppens normer. Samtidigt avviker man delvis från fronesis genom avståndstagandet från kunskap av mer teoretiskt slag –

en hållning så kategorisk att den illa låter sig förenas med fronesis balanserande anda.

Beträffande temat *politisk förmåga* framhålls sakinriktning kombinerad med jordbundenhet, och praktisk, vardagsnära erfarenhet tillmäts (till skillnad från hos moderaterna och folkpartiet) ett egenvärde. Denna inriktning mot i erfarenhet förankrad kunskap, inte minst erfarenhet av hur politik praktiskt tillämpas, gör att centergruppen tenderar åt fronesis snarare än sofia.

Denna slutsats får ytterligare stöd av den vikt som gruppen tillmäter övervägandet i sig: som utmärkande för den centerpartistiske ledamoten i gemen – och än mer så den högt aktade – nämns benägenheten att inte rusa åstad, utan ta sig tid till eftertanke liksom rätten att vara långsam.

Inriktningen mot fronesis avspeglas även den i det förhållandevis okomplicerade förhållande centerpartiet har till technes taktiska sida. Centern är den enda grupp som uttalat erkänner att även långtgående taktisk skicklighet och ”list” är någonting som präglar den egna gruppen och som dessutom uppskattas – en inställning som rimmar väl med centerns benägenhet att förknippa politisk förmåga med beredskap att omsätta de egna idéerna i praktisk handling.

Beträffande den retoriska förmågan anser man sig dock brista, och detta hänförs till vad som uppfattas som gruppens ”vanlighet”. (se vidare diskussionen angående socialdemokraternas grupp på denna punkt.)

Denna sida går även igen i centergruppens syn på *ansvarskänsla*. Med viljan att se de politiska idéerna praktiskt genomförda, följer en hållning där kompromissen betraktas som ett fullt legitimt medel, enligt vissa formuleringar som ett självändamål, och som den ansvarskännande parlamentarikerns kännetecken, genom beredskapen att ge avkall på egna krav om syftet är att nå uppgörelser som man anser kunna bidra till sin egen och parlamentets handlingskraft, och därmed också gynnar nationen.

En särskild omständighet som skall nämnas i detta sammanhang är också centergruppens benägenhet att betrakta sina företrädare som ”vanliga”, ett inte helt vanligt påstående i den parlamentariska miljön. Även om gruppen beträffande technes retoriska sida anser att deras kompromissvilja gör att de uppfattas som otydliga, så finner man sig besitta en särskild fördel av att man för omgivningen framstår som vanlig i meningen icke-exklusiv. Hållningen anknyter på ett grundläggande sätt till fronesisidealet, genom att vara kongenial med det måttfullhetens ideal som hör denna kunskapstyp till.

Tendensen mot fronesis avspeglas även i gruppens syn på vikten av *social gemenskap*. Självbilden beskriver en samling människor som är mån om att skapa en känsla av gemenskap och trivsel inom gruppen, och som anser att parlamentarisk politik också har en social dimension – både inom gruppen och i förhållande till andra partigrupper.

Samtidigt som centern i förhållande till samtliga teman tenderar åt fronesis, så finns det punkter där man avlägsnar sig. En orsak är de låsningar inom gruppen som gör att man inte är fullt ut förmögen till den situationsanpassning som fronesis förutsätter. Gruppens syn på politisk förmåga rymmer en ovilja att bejaka teoretiskt

formulerad kunskap, även i de fall då denna typ av kunskap skulle främja gruppens politiska arbete. För det andra har centern – i likhet med moderaterna, men till skillnad från folkpartiet – en benägenhet att betona det sakligt grundade så till den grad att känsla inom politiken kommer att förknippas med fladdrighet och bristande verklighetskontakt. Den balans som fronesis föreskriver mellan intellektuella och moraliska dygder går därmed i viss mån förlorad, även om känslans frånvaro på temat politisk förmåga i viss mån kompenseras av dess ställning beträffande synen på vikten av social gemenskap.

Trots dessa undantag framträder centergruppen som en av dem som tydligast beskriver sig själv, sina normer och ideal som förenliga med fronesis anda. Politisk förmåga liksom ansvarskänsla betraktas i hög grad som knutna till handlingskraft, och övervägandets (boulesis) betydelse framhålls som en förutsättning för korrekta slutsatser. Technes taktiska sida betraktas som ett instrument, och som sådant oproblematiskt så länge det tjänar gruppens förmåga till parlamentarisk handling. Ytterligare en anknytningspunkt till fronesis är den vikt som läggs även vid den sociala relationen människor emellan, också inom ramen för ett politiskt uppdrag.

Socialdemokraternas riksdagsgrupp

Socialdemokraternas riksdagsgrupp förhåller sig till fronesis på ett sätt som i hög grad liknar centerns.

Beträffande temat *politisk förmåga* är även socialdemokraterna tydligt sakinriktade, och olika uttryck för känsla nämns knappast alls. Liksom hos centergruppen tillmäts praktisk erfarenhet från vanligt liv stort värde, och på sina håll framskymtar en misstänksamhet gentemot personer som genom sitt intellekt eller sin experterfarenhet är alltför kunniga, då detta anses kunna medföra en föreställning om att ha objektivt rätt och därmed inte uppträda lyhört gentemot omgivningen. En ytterligare likhet med centern är att gruppen förbinder politisk förmåga med handlingskraft, och därigenom vinner de personer status som även utifrån svåra förutsättningar lyckas ro avtal i hamn och bygga majoritetskoalitioner.

Vidare fästs även stor avseende vid övervägandets roll inom politiken. Snarare än den enskildes eftertänksamhet är det övervägande i kollektiv form som framhålls, det vill säga föreställningen om att en slutsats för att uppfattas som legitim inom gruppen bör ha föregåtts av diskussion och samtal. Detta avspeglas bland annat i det förhållandet att en egenskap som tvärsäkerhet är illa sedd, medan lyhördhet utgör en norm. Ett antal ledamöter framhåller att även om en person i efterhand skulle visa sig ha haft rätt, så undergrävs personens ställning om han under arbetsprocessen inte varit lyhörd inför omgivningens synpunkter.

Förhållandet till technes taktiska sida är liksom hos centern tämligen okomplicerat. I den utsträckning området berörs så är det just som uppskattning av taktisk förmåga uttryckt som förhandlingsskicklighet, och förmåga att samla majoritet även då utsikterna för en sådan är mindre goda.

Technes retoriska del säger man sig dock ha svårigheter med, och det på ett sätt som är parallellt med moderaterna. Även om socialdemokraternas grupp betraktar sig som ”duglig”, anser man sig samtidigt uppfattas som tråkiga och grå. Synen på

hur gruppen framträder inför omgivningen rymmer i sig ett uttryck för socialdemokraternas respektive moderaternas motställda förhållande till sofia respektive fronesis. Medan moderaterna beskriver sig som *mycket* kunniga, så nöjer sig socialdemokraterna med det mer måttfulla uttrycket ”dugliga”. Följdriktigt uppfattar moderatgruppen att deras retoriska hinder består i att den intellektuella förmåga man anser sig representera uppfattas som hårdhet och arrogans. Socialdemokraterna som å sin sida representerar en mer måttfull väg anser sig i stället uppfattas som trista och oförmögna att ingjuta entusiasm i omgivningen.

Även den socialdemokratiska gruppens syn på temat *ansvarskänsla* liknar i hög grad den som påvisats hos centern. Gruppens handlingsinriktning medför även här en välvillig inställning till kompromissens roll inom politiken, och en uppfattning om att ideologisk anpassning till faktiska förhållanden är att föredra framför ideologisk renlärighet. En ledamot går så långt som att därvid dra paralleller mellan den idémässiga konsekvensen hos moderater samt vänsterpartister och den hos vissa religiösa grupper. Genom att anse sig ha svar på alla frågor, både ideologiskt och i sak, bryter dessa partier mot den lyhördhet som socialdemokraterna ser som en hederssak

Beträffande vikten av *social gemenskap*, nämns inte detta i lika stor utsträckning som hos centern som något som kännetecknar den egna gruppens faktiska arbete. Omsorg om den sociala miljön och allas trivsel framträder dock som en norm inom gruppen, och bland de personer som anses ha hög status figurerar omtanke och närliggande egenskaper som den viktigaste egenskapen tillsammans med sakkunskap. Liksom centerpartisterna påtalar även vissa socialdemokraterna att man betraktar sig som ”vanliga”.

Sammantaget talar detta för att socialdemokraterna liksom centern är ett parti som tenderar åt fronesis. Till skillnad från centern finner man hos socialdemokraterna även uttryck för en mer fientlig hållning gentemot de partier som man anser verka i riktning mot det ideal sofia motsvarar.

Kristdemokraternas riksdagsgrupp

Kristdemokraternas riksdagsgrupp uppvisar betydande likheter med centern och socialdemokraterna, och framstår som ytterligare en grupp som tenderar åt fronesis snarare än sofia. På vissa punkter är dock förhållandet mer oklart.

Beträffande temat *politisk förmåga* framstår gruppen som huvudsakligen sakinriktad, och den kunskap som förespråkas är sådan som kan knytas till praktisk erfarenhet snarare än teori. Även om det inte framgår lika tydligt som i centerns fall så framskymtar på vissa håll, om inte en skepsis mot teoretisk kunskap, så vad någon ledamot uppfattar som en överdriven tilltro till den form av kunskap som är förankrad i praktisk erfarenhet. På motsvarande sätt som i centerns fall skulle en sådan hållning göra att även denna grupp något avlägsnade sig från fronesis. En väsentlig skillnad gentemot centern och socialdemokraterna är att vikten av övervägande inom politiken inte särskilt framhålls. På denna punkt framstår därmed gruppens närhet till fronesis som mindre tydlig.

Beträffande techne så finns inga uttryck för någon skepsis, varken gentemot retorisk eller taktisk förmåga. Gruppen anser sig dock brista i bägge dessa avseenden, men av den anledningen att man är för snäll och därmed inte förmår vara tillräckligt tydlig respektive anpassad till den högre politikens krav på taktik och beräkning.

Det är med avseende på temat *ansvarskänsla* som den kristdemokratiska gruppens närhet till fronesis framstår som svårast att bedöma. Gruppen framhåller visserligen sin strävan efter samförstånd inom politiken (och är delvis självkritisk på denna punkt). Däremot framhålls inte kompromissen som sådan. Det är därför oklart på vilka premisser det samförstånd kristdemokraterna anser sig förespråka skall komma till stånd. Tolkningen att samförståndsandan inte nödvändigtvis är grundad i kompromisstanken, ges stöd i omgivningens bild. Vad som stärker trovärdigheten i dess samlade kommentarer är att både de grupper som säger sig uppskatta vad som beskrivs som kristdemokraternas ideologiska konsekvens, och de som ställer sig kritiska till denna, beskriver kristdemokraterna som en grupp som i praktiken inte kompromissar med sin övertygelse. De kritiska rösterna menar att kristdemokraterna uppträder som om de vore samförståndsinriktade (vilket antas förutsätta kompromissvilja) men när det kommer till kritan inte viker från sin linje.

Beträffande kristdemokratgruppens hållning på temat *social gemenskap*, finns däremot gott stöd för att kristdemokraterna i likhet med socialdemokrater och centerpartister anser att det politiska arbetet inte kan ses som skilt från mänsklig gemenskap i social form. Vikten av sociala relationer i det parlamentariska arbetet framkommer såväl i gruppens självbild som i dess normer. Härvidlag framstår kristdemokraterna som verkande i fronesis anda.

Vid tolkningen av kristdemokraternas förhållande till sofia respektive fronesis är det problematiskt att det inte går att fastslå gruppens förhållande till en så central omständighet som den praktiska handlingen och kompromissen. Det förhållandet att gruppen både i synen på politisk förmåga och social gemenskap framstår som mer närliggande fronesis än sofia, föranleder dock slutsatsen att kristdemokraterna får räknas till de partigrupper tenderar mer åt fronesis än åt sofia. Slutsatsen gäller dock med detta väsentliga förbehåll, och närheten till fronesis framstår som mindre enhetlig än i centerns och socialdemokraternas fall.

Den omständigheten att kristdemokraternas ställning i förhållande till Aristoteles kunskapstyper är den mest oklara bland partigrupperna är särskilt intressant, eftersom detta skänker teoretisk förståelse av det förhållandet att kristdemokraterna av sin parlamentariska omgivning uppfattas som svårplacerade, som en grupp omgivningen säger sig vara osäker om var den har. Denna hållning skymtar även i den moderata grupp som i huvudsak säger sig uppskatta kristdemokraterna. Kristdemokraternas oklara förhållande till Aristoteles kunskapstyper, betraktad i ljuset av den parlamentariska omgivningens uppfattning om kristdemokratgruppen som svårdefinierad, ger stöd åt tolkningen att de aristoteliska kategorierna fångar någonting väsentligt i flertalet riksdagsgruppers sätt att förhålla sig till sin omgivning – även om de inte formulerar det som en fråga om fronesis eller sofia.

Vänsterpartiets riksdagsgrupp

I förstone skulle det kunna framstå som om vänsterpartigruppen har en hållning som tenderar åt fronesis i synen på *politisk förmåga*. Skälet är att gruppen i hög grad framstår som sakinriktad, och dessutom framhåller vikten av kunskap grundad i erfarenhet, utan att för den delen kategoriskt avvisa teoretisk kunskap. Det finns dock mer som talar mot en sådan slutsats. Orsaken är att det inte är kunskap grundad i erfarenhet i största allmänhet som framhålls, utan den kunskap (och känsla) som följer av en specifik form av erfarenhet (den av att tillhöra en förtryckt samhällsgrupp). Vänsterpartiet som kollektiv ger dessutom uttryck för en kategorisk hållning på denna punkt: en person som besitter denna erfarenhet anses också besitta en upphöjd form av insikt, och uppfattas per definition som en kompetent företrädare för gruppens idéer. Gruppen rymmer i den meningen tilltro till en absolut sanning – sprungen ur denna specifika erfarenhet – en sanning som anses giltig oberoende av vilken situation man befinner sig i, och som inte förutsätter övervägande.

Bilden kompliceras även av att vänsterpartiet är en i högsta grad diskuterande grupp – något som förvisso vore möjligt att tolka som en motsvarighet till det övervägande (boulesis) som är nära förknippat med fronesis. Men om *boulesis* ytterst handlar om en strävan efter att på ett eftertänksamt sätt finna praktiska lösningar, så präglas vänstergruppens diskussioner mer av fortlöpande ifrågasättande och allas vilja att göra sin röst hörd – även om detta undergräver gruppens samlade handlingskraft. Den kritik och självkritik som präglar dessa diskussioner antyder ett sökande efter det bästa snarare än det minst onda – och gruppen avlägsnar sig därmed ytterligare från fronesis ideal.

Förhållandet till techne är problematiskt, både med avseende på dess retoriska och dess taktiska sida. Beträffande retoriken framställs problemets grund som gruppens sakinriktning: det finns beskrivningar som tyder på att vänstergruppen, på ett sätt inte helt olikt moderaterna och folkpartiet, snarare är inriktad mot att *ha* rätt än att *ges* rätt av medborgarna. De kommentarer som lämnas till gruppens taktiska svårigheterna stödjer slutsatsen att gruppen tenderar att sträva efter det bästa snarare än det minst onda. Det ’bästa’ består i detta fall dels i att vilja genomdriva sina förslag utan kompromiss, dels i att en strävan efter fullkomlig gruppdemokrati, vilket får till följd att samtliga ledamöter ges ett sådant utrymme att en gemensam grupplinje blir omöjlig att upprätthålla, och därmed undergrävs förutsättningarna för en kollektivt omfattad taktik.

Att vänstergruppens kultur tenderar åt sofia och inte fronesis får även stöd av deras hållning med avseende på temat *ansvarskänsla*. Liksom moderaterna finns en kollektiv föreställning om att ideologisk renlärighet är att föredra framför praktiskt handlingsutrymme, om ett sådant förutsätter eftergifter. Det skymtar heller inte någonstans en uppfattning om att det skulle ligga ett egenvärde i kompromissen, inte heller hos de enskilda ledamöter som kritiserar gruppens förkärlek för ideologisk konsekvens.

En närhet till sofia snarare än fronesis avspeglas även i gruppens hållning avseende temat *social gemenskap*. Intensiv och tydlig diskussion och argumentation är

vad som står i gruppens fokus, och frågor om social gemenskap blir därmed av underordnad betydelse.

Slutsatsen är att vänstergruppen i kulturellt hänseende uppvisar större likheter med ideologiskt fjärran grupper som moderaterna och folkpartiet än med den socialdemokratiska blockkamraten; vänsterpartiets föreställningsvärld framstår liksom de förstnmnda grupperna som mer i enlighet med sofias ideal än fronesis.

Miljöpartiets riksdagsgrupp

Miljöpartiets riksdagsgrupp är den enda som inte mer i detalj kan analyseras med hjälp av de aristoteliska begreppen. Här skall påminnas om att tolkningen av miljöpartiets grupp överhuvudtaget försvåras av brister i material, men det som finns att tillgå tyder på en sådan relativ frånvaro av gemensamma föreställningar och normer att det är mer fruktbart att tala om miljöpartigruppen som ett ideologiskt förenat nätverk än som ram för en enhetlig kultur. Jag återkommer till miljöpartigruppen i kapitel 12.

11.3. Sammanfattning

Partiernas tematiska placering i förhållande till kunskapstyperna sammanfattas i följande schema:

	Fronesis	**Sofia**	**Techne[α]**
Politisk förmåga	C S Kd	M Fp V	C (taktik väl sett) S (taktik väl sett) M (taktik illa sett) Fp (neutral inställning) V (taktiska svårigheter) Kd (taktiska svårigheter)
Ansvars-känsla	C S Kd (?)	M V Fp	
Social gemenskap	C S Kd	M Fp V	

Figur 11.4. Partigruppernas tematiska placering i förhållande till Aristoteles kunskapstyper.

[α] Samtliga partigrupper anser sig ha svårigheter med technes retoriska sida.

Sammanfattningen visar är att det finns en betydande samstämmighet i hur de olika partigrupperna tematiskt placerar sig i förhållande till de aristoteliska kunskapstyperna. Ett parti som har en kultur som tenderar åt fronesis (alternativt sofia) i synen på temat politisk förmåga, uppvisar motsvarande synsätt även i fråga om temana ansvarskänsla och social gemenskap. (Detta sagt med reservation för kristdemokraterna, vars värde på temat ansvarskänsla är svårt att bedöma.)

Sofia som ideal ställer krav på en konsekvens och idétrogenhet som gör att tillämpningen av framförallt technes taktiska förhandlingssida uppfattas som tvivelaktig (moderaterna) eller svårtillämpad (folkpartiet[49], vänsterpartiet). För de grupper vars kultur är i enlighet med fronesis anda, blir däremot techne som taktik i denna mening ett mer oproblematiskt redskap (socialdemokraterna, centern).[50]

Beträffande technes retoriska sida är förhållandet något mer komplicerat. Här anser sig samtliga partier brista i förmågan att föra ut sitt politiska budskap. Det går dock inte att utesluta andra motiv, nämligen det att försvara den egna politiken snarare än att kritisera den egna retoriken. Varje grupp anser sig besitta politiska idéer av högsta kvalitet, och det ligger därför nära till hands att förklara omgivningens bristande insikt om detta med brister i framförandet, inte i idéerna.

Jag har tidigare visat att även om sofia respektive fronesis har sin grund i kunskapsuppfattningar, så kan de teoretiskt-begreppsligt sammanlänkas med de empiriska teman som betecknas politisk förmåga, ansvarskänsla och social gemenskap. Även med hänsyn till de reservationer som gjorts i texten, så framstår partiernas tematiska koherens i förhållande till kunskapstyperna som så tydlig att även det empiriska utfallet stödjer den teoretiska utgångspunkten för detta kapitel, nämligen att en partigrupps sätt att betrakta dessa tre teman springer ur ett mer djupgående förhållningssätt vilket med fördel kan härledas till deras syn på kunskap i den vida mening som Aristoteles tillämpar begreppet. Att reda ut orsaksriktningen ligger inte inom ramen för detta arbete, men ett empiriskt grundat argument för att just synen på kunskap intar en central ställning i detta sammanhang är att kommentarer kring politisk förmåga uttryckt som just kunskap i flertalet intervjuer upptar ett stort utrymme.

Detta kapitel har visat att det finns både teoretiskt och empiriskt stöd för att föra tillbaka undersökningens första tre teman på en underliggande dimension, nämligen *kunskapssyn*. Fortsättningsvis kommer jag därför inte att skilja mellan temana politisk förmåga, ansvarskänsla samt social gemenskap, utan samla dessa under denna enda dimension. Moderatgruppens, folkpartigruppens och vänsterpartigruppens respektive kulturer kommer att anses vara förenliga framförallt med sofia, och socialdemokratgruppens, centergruppens och (om än med reservation) kristdemokratgruppens kulturer kommer att betraktas som mer närliggande fronesis.

I nästkommande kapitel skall jag reda ut hur dimensionen *kunskapssyn* i det empiriska sammanhang jag behandlar, kan förstås som en adekvat motsvarighet till

[49] Folkpartigruppen ägnar inte frågan stort utrymme. Omgivningens beskrivning tyder dock på att gruppens vilja att säga vad de ser som sanning ibland tvingar dem att handla otaktiskt.

[50] Ett särfall utgörs av kristdemokraternas grupp. Dessa anser sig ha problem med taktiskt handlande av det skälet att de är alltför ”snälla”.

den dimension kulturteoretikern Mary Douglas betecknar *galler* (”grid”). Jag skall också visa att undersökningens kvarvarande tema, *gruppens styrka i förhållande till gruppindividen*, motsvarar Douglas andra grundläggande dimension, *grupp* (”group”).

12. Former för social samhörighet i Sveriges riksdag

Aristoteles idé om kunskapstyper skänkte förståelse av hur undersökningens tre första teman hänger samman. Däremot var det inte förenligt med Aristoteles tankevärld att inbegripa det fjärde temat: den enskilde ledamotens frihet att framträda som individ. I detta kapitel föreslås hur man genom att kombinera de aristoteliska begreppen med delar ur den så kallade kulturteorin (*Cultural theory*) erhåller en begreppsapparat som täcker in undersökningens samtliga fyra teman, och dessutom bidrar till förståelse av hur dessa förhåller sig till varandra inom respektive gruppkultur.

Tillvägagångssättet består i att införliva Aristoteles två grundläggande kunskapstyper med en typologi med central ställning inom kulturteorin, nämligen åtskillnaden mellan dimensionerna *grid* respektive *group* (fortsättningsvis översatt som *galler* och *grupp*). Teorin avser med dessa två dimensioner befria sig från den man betecknar som samhälls- och kulturvetenskapens benägenhet att betrakta gruppmedlemmars handlingsutrymme som endimensionellt, där en ökning av individens frihet med nödvändighet innebär motsvarande minskning av gruppens styrka över individen. Genom att i stället betrakta individens frihet i förhållande till sitt kollektiv utifrån inte en utan två dimensioner, gör kulturteorin anspråk på att erbjuda en mer nyanserad och precis bild av både graden och arten hos den frihet en given individ åtnjuter i förhållande till sin egen grupp.

Det är detta kulturteorins tvådimensionella sätt att analysera sociala grupper som jag tagit fasta på vid tolkningen av avhandlingens resultat. *Gallerdimensionen* rör i vilken utsträckning en grupps medlemmar har ett gemensamt sätt att beteckna och klassificera tillvaron, något som i sin tur verkar avgörande för hur strikt rollfördelningen inom gruppen blir. *Gruppdimensionen* beskriver till vilken grad individen är införlivad med sin egen grupp, till vilken grad individen är underordnad det egna kollektivet som sådant. Gruppdimensionen rör sålunda föreställningar om gruppindividens förhållande till det egna kollektivets överhöghet, medan gallerdimensionen gäller föreställningar om sådant som ligger vid sidan av gruppen i sig: föreställningar om allt från universums natur till hur man bör klä sig.

Jag skall i det följande argumentera för att de klassifikationer som framstår som avgörande för rollfördelningen (i min undersökning uttryckt som vem som erhåller status i den egna gruppen) i de olika partigrupperna rör synen på kunskap. Därmed tjänar partiernas sätt att förhålla sig till sofia respektive fronesis som en god utgångspunkt vid bedömningen av deras respektive placering längs

gallerdimensionen.[1] För att bedöma till vilken grad en grupps individer är införlivade med den egna gruppen, och därmed gruppens värde längs gruppdimensionen, utgår jag i stället från det hittills obehandlade temat gruppstyrka. Detta innebär att undersökningens dimension kunskapssyn (de första tre empiriska temana sammantagna) utgör en operationell definition av den faktor som avgör värdena längs kulturteorins gallerdimension, medan undersökningens dimension gruppstyrka på motsvarande sätt används för att kunna urskilja olika värden längs gruppdimensionen.

Aristoteles och kulturteorin kompletterar följaktligen varandra. Den form av föreställningar som framstår som avgörande för rollfördelningen i de olika partigrupperna kan knytas till de kunskapsideal som Aristoteles formulerat, och dennes begrepp är därmed användbara för att förstå den faktor som i svenska riksdagsgrupper verkar konstituerande för gallerdimensionen. Kulturteorin å sin sida skänker för det första teoretisk förståelse av på vilket sätt kunskapssyn är väsentlig för att förstå partigruppers kultur. För det andra behandlar den, genom gruppdimensionen, också den typ av gruppstyrka som återspeglas av det fjärde tema som den antika typologin inte omfattar.

Den följande utredningen har två syften. För det första att begreppsligt och empiriskt argumentera för att en kombination av dessa två teorier erbjuder en möjlighet att klassificera de olika partikulturerna på ett sätt som i sig kan vara klargörande. För det andra att genom denna klassifikation anknyta till en av de mest framträdande teoretiska diskussionerna inom kulturforskningen – kulturteorin – och därigenom frambringa hypoteser för kommande forskning att ta sig an.

12.1. Kulturteori – en genomgång.

I följande avsnitt ges en allmän redogörelse för kulturteorins grunder, samt en begreppslig precisering av de två dimensionerna grupp respektive galler, samt en redogörelse för de fyra typer av social samhörighet som framkommer då dessa dimensioner korsställs.

12.1.1. Grupper och galler – en teori om fyra typer för social samhörighet.

Kulturteorin springer ur den brittiska antropologen Mary Douglas teoretiska resonemang.[2] Den har vunnit insteg långt utanför sin ursprungsdisciplin, och använts

[1] Miljöpartiet utgör här ett särfall. Vad som ovan betecknats som den relativa frånvaron av en gemensam föreställningsvärld (vid sidan av ideologin), tar sig bland annat det uttrycket att där inte går att urskilja ett för gruppen gemensamt sätt att betrakta kunskap. Miljöpartigruppens förhållande till gallerdimensionen kommer därför att behandlas utan anknytning till de aristoteliska begreppen.

[2] Den omständigheten att kulturteorin inte formulerats fix färdig vid ett tillfälle, utan genom åren utvecklats, förtydligats och delvis modiferats i ett flertal texter, och delvis i samspel mellan Douglas och andra forskare, gör att gränsen mellan primär- respektive sekundärlitteratur inte självklart låter sig dras. Till de mest inflytelserika uttolkarna hör Thompson, Ellis & Wildavsky (1990). Andra sekundärkällor som ges stor vikt är Thompson, Grendstad & Selle (1999a) och Fardon (1999). Min tolkning av Douglas utgår främst från Douglas 1973 och 1982.

för att förstå sociala och kulturella aspekter av så skilda företeelser som sjukdomsuppfattningar, konsumtionsstil, fattigdom och häxprocesser.[3]

Även statsvetenskapligt har detta utsnitt ur antropologin vunnit viss tillämpning, och framgångsrikt bidragit till nya insikter om skilda aspekter av såväl organisationskultur som nationell politisk kultur.[4] Empiriska prövningar har också visat att den ger mer robusta förklaringar till politiska preferenser och beteenden hos väljare än en konkurrerande teori som Ingleharts om materialism/postmaterialism.[5] Vad kulturteorin gör är att ta sig an samma problem som nyinstitutionalismen, med den skillnaden att den gör så flera år tidigare och med större förklaringskraft.[6] Som en av dess kvaliteter har framhållits den flexibilitet som följer av dess höga abstraktionsnivå, och dess dokumenterade förmåga att skänka nytt ljus åt vitt skilda empiriska fenomen[7], och att den inte minst visat sig fruktbar för att undersöka politiska organisationer inifrån.[8]

Innan de kulturteoretiska begrepp som skall tillämpas preciseras ytterligare, är det på sin plats att klargöra hur kulturteorins kulturbegrepp förhåller sig till den definition hämtad från Geertz som här tillämpas. Först skall nämnas att kulturteoretikerna i stället för kultur ofta använder uttrycket *sociala samhörighetsformer* (”social solidarities”).[9] Beroende av kulturens utseende i en viss social grupp så kommer denna grupp att uppvisa en viss form av social samhörighet. Mycket i det grundläggande synsättet är dock detsamma, och även kulturteorin är ytterst intresserad av hur olika företeelser utgör symboler i den meningen att de tillmäts en viss innebörd beroende av socialt sammanhang, och att det är kulturforskarens uppgift att studera vilket mönster dessa sociala innebörder formar inom en given grupp.[10] Skillnaden ligger i att medan Geertz tenderar att förknippa kultur med samsyn (inom en given social inramning), så erbjuder kulturteorin också kategorier för grupper som rymmer stora kulturella skiljaktigheter och där en viss företeelses innebörd skiftar från person till person (i mitt fall motsvarande miljöpartiets fall).

En ytterligare skillnad ligger i generaliseringsanspråken. Geertz begränsar sig till att fixera en definition av kultur, och utveckla en lämplig metod för att empiriskt

---

3 Thompson, Grendstad & Selle 1999b: 5.

4 Grendstad 1994c, Bale 1999, de Vries 1999, Hendriks & Zouridis 1999, Mamadouh 1999, Molenaers & Thompson 1999, Jensen 2000b.

5 Grendstad & Selle 1999: 43–58. Se även Olli 1999: 68f.

6 Grendstad 1994b. I min undersökning används dock inte teorin för att ge kulturella förklaringar till gruppernas handlande, utan för att klassificera de olika partigruppernas kulturer.

7 Thompson, Grendstad & Selle 1999b: 13. Den allvarligaste kritiken består i att kulturteorin varken teoretiskt eller empiriskt kunnat ge full täckning för sina anspråk att tillhandahålla en funktionalistisk förklaringsmodell (Grimen 1999). (Kritiken utgår från Jon Elsters (1983) fem kriterier för en funktionalistisk förklaring.) Det skall dock framhållas att det finns påståenden hos Douglas själv som tyder på att hon med åren reviderat dessa anspråk (Douglas 1987: 35). Kulturteorins grundbegrepp har också visat sig fruktbara för empirisk tillämpning, även utan antaganden om funktionalistisk förklaringskraft.

8 Grendstad 1994c, Bale 1997.

9 Thomson, Grendstad & Selle 1999b: 22 not 10. Ibland brukas även termen *ways of life*, jfr Molenaers & Thompson 1999: 204 not 1.

10 Douglas 1982: 189, 199. Douglas 1996: 132–133. Thompson, Ellis & Wildavsky 1990: xiii. Gross & Rayner 1985: xiii. Grendstad & Selle 1999: 46, Mamadouh 1999: 138, Barnard 2000: 148–149, 175–77, 156.

tillämpa denna. Vilka kulturella formationer som sedan uppstår är en öppen fråga, och något som Geertz inte teoretiserar kring. Douglas och hennes efterföljare har däremot ambitionen att utveckla en generellt giltig teoretisk modell vilken grundas i tanken att alla de sociala samhörigheter som mänskliga samhällen kan uppvisa utgår från fyra grundläggande former.

En empirisk undersökning som denna illustrerar teoriernas komplementära förhållande. Geertz precisa kulturdefinition har väl tjänat den induktiva delen i den empiriska studien: att undersöka om partigrupperna uppvisar distinkta kulturer och hur dessa i så fall ter sig ut. När resultaten nu skall sammanfattas och mönster urskiljas, tillhandahåller kulturteorin de mer övergripande teoretiska samlingsbegrepp som krävs för att klassificera de olika gruppkulturerna.

12.1.2 Grupper och galler – en begreppslig precisering

De begreppsliga redskapen för att bedöma de yttersta restriktionerna för en grupps sociala samhörighetsform utgörs sålunda av dimensionerna galler respektive grupp.

Dimensionen *galler* rör rollfördelningen inom gruppen, vilken i sin tur hänger samman med till vilken grad gruppindividerna har ett gemensamt sätt att definiera och klassificera tillvaron omkring sig.[11] Den rör frågor som var gränsen dras mellan rätt och fel, sant och falskt, skönt och oskönt och uttrycker därmed en grupps sätt att betrakta tillvaron omkring sig. Ett lågt värde på gallerdimensionen innebär att gruppindividen har ett helt eget betraktelsesätt (uppvisar hög grad av individualitet), medan ett högt värde tvärtom innebär att gruppmedlemmarna delar betraktelsesätt med den övriga gruppen. Ju högre samstämmigheten i detta betraktelsesätt är (det vill säga ju högre gallervärde), desto starkare band inom gruppen men samtidigt också en större förekomst av olika slags föreskrifter vilka ytterligare förstärker gruppens tendens att klassificera tillvaron på ett gemensamt sätt. Ett av de mer konkreta uttrycken för detta är just en strängre rollbestämning, det vill säga tydligare gränser mellan hög och låg och mindre utrymme för dem inom gruppen med lägre rang att göra sin röst hörd och få genomslag för sina idéer.[12]

I sammanhanget skall påtalas att 'rollfördelning' är ett vittomfattande begrepp. Den kan till exempel vara strikt funktionell, och på ett icke rangordnande sätt gälla vilka individer som tilldelas vissa uppgifter i en grupp. Den kan vidare vara formell, och därmed lätt för en utomstående betraktare att uppfatta. Min tillämpning tar dock fasta på den värderande typ av rollfördelning som består i vilka individer i en viss grupp som erhåller status, och som inte behöver befästas i formella poster för att vara verkningsfull. För att markera att det rör sig om denna specifika form av rollfördelning kommer jag i den empiriska tillämpningen att använda beteckningen *statusfördelning* i stället för rollfördelning.

Dimensionen *grupp* definieras ytterst som den enskilde gruppmedlemmens grad av införlivande med gruppen. Den berör frågor som hur starkt knutna en grupps

---

11 Douglas 1973: 84, Fardon 1999: 221–222.

12 Douglas 1982: 192f. Gallrets styrka har också angivits som graden av regelstyrning (Douglas 1992), hur stor del av människors liv som är "förhandlingsbar" (Douglas 1992: 201) och den grad av "autonomi" som gruppmedlemmarna åtnjuter (Douglas 1992: 106).

medlemmar är till sin grupp, hur tydligt gruppens gränser är definierade, och vilka krav på anpassning och underkastelse under gruppen som ställs på de ingående individerna. Ett extremt lågt värde längs dimensionen innebär i praktiken att individen är fullkomligt ensam, medan ett motsvarande högt värde innebär att hon helt lyder under gruppens kontroll.[13]

Galler-grupptypologins springande punkt är alltså att gruppmedlemmens sätt att betrakta tillvaron (gallret) verkar minst lika styrande för hennes handlingsutrymme i förhållande till gruppen som kollektivets benägenhet att bemäktiga sig individen (gruppen). Gallerdimensionen påverkar vem inom en grupp som anses ha rätt att säga och göra vad och – så länge den uppfattas som legitim av den enskilde gruppmedlemmen – därmed även individens egen tolkning av sitt handlingsutrymme.[14]

Då dessa två dimensioner kombineras erhålls fyra sociala samhörighetsformer. Dessa fyra kommer här att betecknas nätverket (lågt galler- och gruppvärde), isolatet (högt gallervärde, lågt gruppvärde) hierarkin (högt galler- och gruppvärde), respektive falangstären (lågt gallervärde, högt gruppvärde).[15]

Nätverket är den samhörighetstyp där individen åtnjuter störst oberoende. Det låga värdet på gruppdimensionen gör att det inte finns någon stark gruppkänsla som knyter individerna till varandra. Det låga värdet längs gallerdimensionen innebär att det inte heller finns något gemensamt sätt att klassificera tillvaron som binder samman gruppmedlemmarna, och därmed inte heller någon grund för en strikt rollfördelning.[16] Deras förening blir att likna vid ett nätverk snarare än en fast sammanhållen grupp.[17] (Extrema exempel på nätverket är den samling människor som handlar på en helt oreglerad marknad, eller den massans tyranni som uppstår under folkvälde utan konstitution.)[18]

I *isolatet* är gränserna för individen tydligare, men följer inte av den känsla av stark grupptillhörighet som ett högt gruppvärde ger, utan av att gruppen präglas av ett visst sätt att betrakta tillvaron, vilket avspeglas i de enskilda gruppmedlemmarnas föreställningar (högt gallervärde).[19] Denna bundenhet vid vissa gruppbestämda

---

[13] Douglas 1982: 190–192, Thompson, Ellis & Wildavsky 1990: 5–11, Fardon 1999: 219–220, Thompson, Grendstad & Selle 1999b: 4.

[14] Douglas 1982: 192.

[15] Ibland nämns också en femte typ som befinner sig mitt mellan de övriga. Det är dock inte helt utrett hur denna icke-position skall definieras, och detta är sannolikt förklaringen till att den sällan används. Fardon 1999: 225, de Vries 1999: 89, Grimen 1999: 118.

[16] Douglas 1982: 202–203, 206–207. (Förutom i fotnoterna anförda sidor har beskrivningen av samhörighetstyperna stämts av mot Thompson, Ellis & Wildavsky 1990: 5–11, Douglas 1996: 40–46, samt Grendstad 1994: 14–15, Fardon 1999: 218–225.)

[17] Denna samhörighetstyp betecknas ofta ”the individualist” (Douglas 1996: 43, genomgående i Thompson, Ellis & Wildavsky 1990, Thompson, Grendstad & Selle 1999a). Problemet med denna beteckning är att den fokuserar grupp- på bekostnad av gallerdimensionen; den tar fasta på gruppmedlemmarnas oberoende i förhållande till gruppgemenskapen som sådan (dvs. deras individualism) men däremot inte på deras oberoende i förhållande till den föreställningsvärld som präglar just deras grupp (dvs. deras individualitet). Beteckningen *nätverk* täcker in båda dessa former av oberoende, varför jag funnit den mer adekvat.

[18] Molenaers & Thompson 1999: 194.

[19] Isolatet (”the isolate”, Douglas 1996: 40–46) betecknas ofta den fatalistiska (”fatalistic”) typen (genomgående i Thompson, Ellis & Wildavsky 1990, Thompson, Grendstad & Selle 1999a). Den senare beteckningen leder lätt tankarna fel eftersom den förknippas med den oreflekterade ödestro som fatalism förknippas med i vardagsspråket. Det centrala för denna grupp är snarare föreställningen om

föreställningar gör att individerna inom isolatet har en stark bindning till sin grupp genom att deras föreställning om världen beror av den omständigheten att de tillhör den grupp de tillhör. Det låga gruppvärdet hindrar dock medlemmen av isolatet att hämta styrka ur någon allmänt omfattad känsla av gemenskap med de andra gruppindividerna. De kan inte frigöra sig från gruppen eftersom de är fast i samma föreställningar som denna, men samtidigt förhindrad att vara kraftfull som grupp eftersom gruppmedlemmarna inte tydligt definierar sig som en sådan. Detta gör det svårt både för gruppen att handla som grupp, och för gruppindividerna att handla som oberoende individer. I de mest extrema fallen leder detta till fullkomlig handlingsförlaming och passivitet.[20]

Den *hierarkiska* samhörighetstypen är den där individens frihet är mest kringskuren: dels genom ett gemensamt sätt att betrakta tillvaron (med påföljande strikt rollfördelning, högt gallervärde), dels genom en tydligt definierad och gemensam känsla av grupptillhörighet (högt gruppvärde). De enskilda medlemmarna förutsätts underordna sig gruppen som kollektiv och arbetsdelningen är tydlig. Varje gruppmedlem vet sin plats, och ifrågasätter den inte. Individen avviker så litet som möjligt från gruppen i stort, och det utan att någonsin förlora respekten för det uppträdande som förknippas med den egna rollen. Toleransen för ojämlik fördelning av gruppens resurser är hög, förutsatt att kriterierna för rollfördelningen äger legitimitet. Förutsättningen för att gruppmedlemmar med statusfyllda roller skall få behålla sin roll är att de anses fullgöra det uppdrag som följer av rollen, och anses de så inte göra blir de avsatta. Den tydliga rollfördelningen bidrar sålunda till att missnöjesyttringar löses genom ansvarsutkrävande.[21] Ett exempel på långtående hierarkisk kultur återfinns i Stalins totalitära Sovjetunion.[22]

I *falangstären*[23] slutligen, begränsas individens frihet av grupptillhörigheten som sådan (högt gruppvärde), en begränsning som sker med hänvisning till gruppens bästa. Det låga gallervärdet med påföljande svag rollfördelning medför få formella regler kring vem som får göra vad, och det är (jäm)likheten snarare än o(jäm)likheten mellan gruppmedlemmarna som betonas. Toleransen för eliter och särskilda privilegier är därför låg. Känslan av att man bör hålla samman som grupp, i kombination med att den svaga rollfördelningen försvårar ansvarsutkrävande, och gör att missnöje inom gruppen har svårt att ta sig legitima uttryck och i stället

att man är underställd en överordnad makt av något slag (vilket i vissa kulturella miljöer kan föranleda fatalism), att gruppmedlemmarna är fångna i gruppens föreställningar, och därmed bundna till sin grupp – dock utan att kunna hämta kraft i en stark känsla av gemenskap med gruppen. Detta leder till att man både som grupp och gruppmedlem blir avskuren från omgivningen, ett isolat.

20 Douglas 1982: 202–203, 207.

21 Douglas 1982: 206–207.

22 Molenaers & Thompson 1999: 194.

23 Denna samhörighetstyp betecknas ofta ”egalitairian” (genomgående i Thompson, Ellis & Wildavsky 1990, Thompson, Grendstad & Selle 1999a) eller ”egalitairian sect” (Douglas 1996: 43). Den senare beteckningen antyder att denna samhörighetstyp rymmer doktrinära föreställningar, vilket inte behöver vara fallet givet definitionen av denna grupptyp, vars makt över individen består i samhörighetstypens kollektivism, inte nödvändigtvis i dogmatiska föreställningar. Jag har valt beteckningen *falangstär*, av det skälet att den både innefattar grupptypens egalitära drag och den omständigheten att detta är en form av samhörighet där gruppkänslan (liksom i sekten) är mycket stark, utan att för den del behöva rymma den dogmatism man förknippar med sekter.

tenderar att gå under jorden.[24] En fundamentalistisk form av falangstär avspeglas i de Röda Khmerernas Kambodja eller Maos kulturrevolutionära Kina.[25]

Sammanställer man de fyra typerna erhålls följande schema:

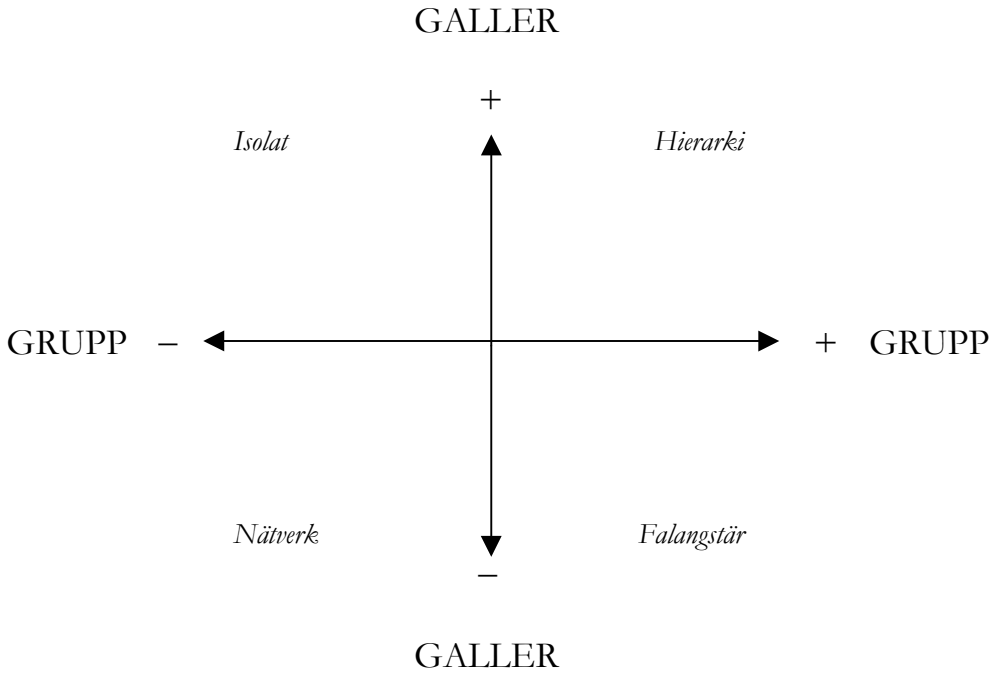

Figur 12.1 Fyra former för social samhörighet

Som dessa typers extrema utformning låter ana är det få existerande grupper som fullt ut motsvarar samtliga kriterier som ställs upp för respektive typ, något som också får stöd i tidigare forskning. Det är snarare så att verklighetens grupper visar tendenser i riktning mot en viss samhörighetsform, och det har framhållits att typerna framförallt är användbara för att peka på *relativa* skillnader mellan sådana grupper som uppvisar förhållandevis stora likheter med varandra.[26] Detta talar för teorins lämplighet för denna avhandling. Trots skillnader mellan partigrupper i Sveriges riksdag, är det ovedersägligt att svenska partigrupper arbetar under så likartade förhållanden att de i förhållande till de flesta samhällsgrupper också uppvisar stora likheter sinsemellan. Detta får även stöd i undersökningen, och jag skall återkomma till formella och praktiska likheter senare i detta kapitel.

Framhållas bör även de schatteringar en grupp kan rymma. Även om en given grupp ofta domineras av en viss form för social samhörighet, så kan olika former rymmas inom en och samma grupp, och då ofta i konkurrens med varandra.[27] I vissa fall är dessa konkurrenter så jämnstarka att det framstår som befogat att tala

[24] Douglas 1982: 206, Douglas 1996: 43.
[25] Molenaers & Thompson 1999: 194. Att samtliga empiriska illustrationer, förskräcker är ingen tillfällighet, utan avser belysa det förhållandet att fundamentalism ofta sammanhänger med kulturell ensidighet.
[26] Fardon 1999: 115, 224. Barnard 2000: 155. Jfr även Grendstad 1994a: 19–20.
[27] Thompson, Grendstad & Selle 1999b: 16, Bale 1999: 78.

om en blandning av samhörighetsformer inom en grupp. Till exempel visar en genomgång av de nationella politiska kulturerna inom EU att svensk politisk kultur som helhet kännetecknas av en kombination av typerna hierarki respektive falangstär. Vilken kulturell sida som dominerar över den andra kan då variera från situation till annan.[28]

Flertalet empiriska tillämpningar av kulturteorin tar som sin utgångspunkt dessa fyra samhörighetsformer som närmast idealtypiskt operationaliseras och jämförs med empiriska fall.[29] Som framkommit följer min tillämpning inte detta mönster. Kulturteorin har inte tjänat som utgångspunkt för denna avhandling, utan de empiriska resultaten har pekat på detta som en teori som tillhandahåller användbara begrepp vid den avslutande tolkningen och ordningen av resultaten. Som nämnts kan sammanhanget mellan undersökningens fyra empiriska teman bättre förstås i förhållande till kulturteorins dimensioner galler respektive grupp. Min tillämpning utgår därför från ett förslag till operationalisering inte av samhörighetstyperna, utan av de grupp- och gallerdimensioner som ligger till grund för dessa. Jag skall i det följande redogöra för grunderna för min tillämpning.

12.2 Kulturteorin i empirisk tillämpning

I följande avsnitt diskuteras de problem som är förenade med befintliga förslag till operationella definitioner av dimensionerna grupp och galler. Jag redogör för hur jag ämnar modifiera dessa förslag så att operationaliseringen bättre passar det empiriska sammanhang som här står i fokus. Jag skall visa på vilket sätt de värden på temat gruppstyrka som i den empiriska genomgången betecknats *kollektivism* respektive *individualism* motsvarar två skilda värden längs gruppdimensionen, samt argumentera för det motiverade i att på motsvarande sätt betrakta *sofia* respektive *fronesis* som två värden längs gallerdimensionen, samt visa varför miljöpartiet intar det lägsta gallervärdet av alla riksdagsgrupper. Avslutningsvis skall jag genom att sammanställa partigruppernas värden längs respektive dimension dra slutsatser om vilken social samhörighetsform respektive grupp tenderar åt. Kapitlet utmynnar sålunda i en klassificering, där de olika partigruppernas tendens knyts till de fyra samhörighetsformerna.

12.2.1. Om att operationalisera dimensionerna grupp *och* galler.

Som ovan antytts har kulturteorin inte entydigt kunnat besvara frågan hur de abstrakta kategorierna grupp respektive galler exakt skall definieras, än mindre hur de skall operationaliseras.[30] I ett av de senaste och mer omfattande verken på området framhåller några aktiva brukare – och kritiker – av kulturetorin, statsvetarna Thompson, Grendstad och Selle, att teorins styrka ligger i dess höga abstraktionsnivå. Det är därför inte fruktbart att försöka ange generella anvisningar

[28] Mamadouh 1999: 143–145, 149. Jfr Olli 1999:59.
[29] För ett av undantagen, se Bales (1999) studie av grupperingar inom brittiska Labour.
[30] Grimen 1999: 118. Fardon 1999: 218–222. Barnard 2000: 238.

för hur den skall tillämpas i konkreta fall, eftersom teorin ger mer om den ändamålsenligt anpassas till den aktuella empirin.[31] Det är också vad jag valt att göra, och jag skall i det följande argumentera för hur och varför jag modifierat de förslag till allmänt hållna operationaliseringar som Douglas tillhandahåller själv.[32]

Det är beträffande *gruppdimensionen* som Douglas allmänna anvisningar är tydligast. Dess värde mäts genom att beakta hur stor del av en människas tid som upptas av hennes grupp. Om en individs tid är fördelad på ett stort antal grupper blir värdet på gruppdimensionen lägre, och om all tid tillbringas inom en och samma grupp, liksom om denna grupp helt styr över individens val i livet uppnås maxvärdet.[33]

Gallerdimensionen medför större svårigheter, något som inte minst framhållits av Douglas själv.[34] Såväl i hennes egna texter som i andra forskares tillämpning av galler-grupp-schemat består den vanligaste operationaliseringen i att använda rollfördelning som indikator. Jag skall dock argumentera för att den fråga som bör ställas till materialet inte är den om rollfördelningen som sådan utan snarare den om *vilka kriterier som finns för rollfördelningen (i mitt fall statusfördelningen) i en given grupp*.[35] Douglas har själv antytt en sådan tillämpning genom att i ett tidigare verk tala om gallerdimensionen som en fråga om till vilken grad gruppen har ett gemensamt sätt att klassificera tillvaron.[36] Det är dock förvånansvärt sällan som kulturteorins tillämpare framhåller denna del.[37]

Frågan om kriterierna för rollfördelningen är klargörande eftersom den fäster vår uppmärksamhet på den omständigheten att rollfördelningen som sådan är ett ytfenomen. För att förstå en grupps kultur krävs också förståelse av vilket sätt att definiera och klassificera tillvaron som ligger bakom en viss rollfördelning. Den forskare som enbart har fokus inställt mot fördelningen i sig löper risk att fästa alltför stor vikt vid det formellt ordnade och/eller uppenbara. Detta kan förvisso vara betydelsefullt, men faran är att man därmed förbigår sådana rollfördelningar som, trots att de är av informellt slag och/eller inte uppenbara för en utomstående betraktare, ändå är av yttersta vikt för gruppen.

Sveriges riksdagsgrupper, med vad de bär av likheter och olikheter, illustrerar detta. Enligt en bedömning utifrån formella och synliga kriterier skulle partigrupperna i Sveriges riksdag alla nå ungefär samma värde längs båda kulturteorins

---

31 Se avsnittet ”User-friendly Cultural Theory” i Thompson, Grendstad & Selle 1999b: 13–15.

32 Min tolkning tar sin utgångspunkt i ett par av Douglas egna grundtexter på området, *Natural symbols* (1973) och uppsatsen ”Cultural bias” (1982). Den sistnämnda framstår som en av huvudkällorna, och är den som bland andra Thompson, Ellis & Wildavsky (1990) i långa stycken utgår från.

33 Douglas 1982: 201–202, Fardon 1999: 219.

34 Douglas 1982: 202, Fardon 1999: 238.

35 I min undersökning uttryckt som vilka individer som erhåller status i en viss grupp.

36 Douglas 1973: 77–92.

37 Fardon 1999: 221–222. Ett försök att definiera dimensionen återfinns hos Gross & Rayner (1985: 6) som menar att en rollfördelning som följer av medfödda egenskaper skall ges ett högt gallervärde, medan den som följer av förvärvade egenskaper skall ges ett lågt. Problemet med denna distinktion är dock att en rollfördelnings styrka bestäms av fler omständigheter än av hur svårt det är att byta roll. En befintlig rollfördelning grundad på förvärvade egenskaper kan i en given grupp vara väl så fast som en som bygger på medfödda egenskaper som kön, ålder vid en given tidpunkt etc. Påståendet bör sålunda hållas öppet för empirisk prövning snarare än byggas in i den teoretiska definitionen.

dimensioner.[38] För det första uppvisar de stora formella och praktiska likheter avseende gruppdimensionen: samtliga partigrupper är lika starka i den meningen att de är klart och tydligt definierade, förutsätter en hög grad av lojalitet, och sammanträffar ungefär lika ofta. På motsvarande sätt försvagas samtliga gruppers värde längs gruppdimensionen något av att en väsentlig del av ledamöternas tid tillbringas i andra sociala miljöer: i utskott, i kommittéer, i kammaren och i den egna valkretsen. Även om det finns utrymme för en viss variation i hur ofta ledamöter i olika partier träffar varandra, så är likheterna så mycket större. De formella betingelserna är i stort sett desamma, och det parlamentariska arbetets schema gör att någon större variation mellan partier inte är praktiskt möjlig.[39]

På motsvarande sätt är gallervärdet, uttryckt som de formella roller (avseende både riksdagsorganisation och grupporganisation) som tillkommer partierna, likartat i samtliga partier. Utskottsordföranden, den politiske talesmannen, gruppledaren och så vidare tillerkänns befogenheter som inte tillkommer envar.

En genomgång utifrån Douglas mest vedertagna förslag till operationalisering skulle därmed föranleda slutsatsen att kulturen i svenska partigrupper är tämligen likartad. Samtliga partier når ett förhållandevis högt värde längs både grupp- och gallerdimensionen, vilket innebär att samtliga svenska riksdagsgrupper tenderar åt den hierarkiska samhörighetstypen. Ett sådant resultat vore givetvis inte ointressant, utan skulle tvärtom säga något väsentligt om (likheterna beträffande) de formella och praktiska ramar som omgärdar partiernas arbete.

En sådan analys skänker dock inte förståelse av den betydande variation som de olika partiernas kulturer trots allt uppvisar, en variation som dessutom återspeglas i de olika partiernas beskrivningar av varandra. Partierna skiljer sig åt med avseende på hur införlivade man uppfattar de enskilda ledamöterna vara med den egna gruppen (det vill säga hur kollektivistisk eller individualistisk som man uppfattar gruppen), men också beträffande den informella rollfördelningenoch dess grund (det vill säga hur synen på kunskap påverkar vem som kan erhålla status i gruppen).

I enlighet med det semiotiska sättet att betrakta kultur (vilket präglar även kulturteorin) är det väsentligt att undersöka olika företeelsers *sociala innebörd*, i detta fall hur gruppmedlemmarna givet sitt sociala sammanhang *tolkar* individens grad av införlivande med den egna gruppen, liksom rollfördelningen inom denna. De empiriska resultaten tyder också på att kulturella föreställningar kan ge avtryck i hur bundna ledamöterna uppfattar sig vara till gruppen och dess föreställningar, utan att grunden till detta förhållande är uppenbart eller ens iakttagbart för en utomstående betraktare.

Genom att som här undersöka föreställningar om och tolkningar av den egna gruppen ges en större förståelse av vari skillnaden mellan partikulturerna består. Den empiriska undersökningen har visat att partierna trots likartade formella och praktiska restriktioner i varierande utsträckning uppfattar sig som underordnade den egna gruppen som grupp betraktad (gruppdimensionen). Genom att undersöka

[38] För en översikt av de formella och praktiska likheter som riksdagsgrupperna uppvisar, se t.ex. Sannerstedt 1992: 59–73.
[39] Jensen 1993, Heidar 2000: 194.

vad som ger informell status inom de olika partigrupperna har jag även kunnat visa att partigruppernas föreställningar om kunskap framstår som verkningsfulla för rollfördelningen inom grupperna (gallerdimensionen). I följande avsnitt skall jag understödja påståendet om *kunskapssyn* som en avspegling av gallerdimensionen. Jag skall också precisera på vilket sätt undersökningens fjärde empiriska tema motsvarar gruppdimensionen.

12.2.2. Grupper och galler i svenska partigrupper

Det är inte märkligt att partiernas syn på kunskap spelar en central roll för deras respektive självbilder och kulturer. I egenskap av lagstiftare måste såväl parti som enskild ledamot kunna motivera politiska val på ett sätt som framstår som legitimt, och i en kultur som den svenska är just saklig grund en faktor som skänker legitimitet åt politiska beslut.[40] En stor del av det politiska arbetet består därmed i att föra fram argument för att den åsikt man själv företräder är väl förankrad i relevanta sakförhållanden. Detta förutsätter kunskap.[41]

Partigruppernas kunskapssyn kommer tydligast till uttryck i deras beskrivningar av vilka egenskaper som ger status i den egna gruppen. Gruppernas respektive kunskapsuppfattning är därför av vikt för förståelse av statusfördelningen i partigruppen, det vill säga den värderande rollfördelning som partierna själva anger som kännetecknande för gruppen. Statusfördelningen är en rollfördelning som inte förutsätter formalisering för sin verkningskraft, utan dess potential ligger i att den utgör en spegling av och – för gruppmedlemmarna – fortlöpande påminnelse om gruppens normer. Enskilda ledamöter tilldelas en viss status och därmed en viss roll utifrån sin förmåga att motsvara de krav som dessa normer medför. Som två skilda exempel från partigenomgången kan nämnas att kriterierna för hög status i en grupp som moderaternas är strikta: status erhåller den som besitter perfekt sakkunskap, intellektull skärpa och därmed aldrig behöver sväva på målet; medan bilden i socialdemokraternas grupp är annorlunda: även här förutsätter status att en ledamot är påläst och sakinriktad, men utan att för den skull påta sig en expertroll, och i kombination med andra typer av egenskaper som lyhördhet och social förmåga. En ledamot som inte kan ge uttryck för den form av kunskap som normen inom partiet föreskriver – en moderat som anför känslor i argumentationen, en socialdemokrat som uppträder tvärsäkert – kommer inte att vinna gruppens öra och ledamotens förslag har därmed sämre förutsättningar att få genomslag i faktisk politik. På motsvarande sätt är det lättare för den ledamot som besitter den eftersträvade formen av kunskap att vinna gehör och i vissa fall till och med tolerans för vissa avvikelser, så länge de grundläggande kraven är uppfyllda.[42]

Även beträffande gruppdimensionen, finns på motsvarande sätt empiriskt stöd för att det inte bara är hur ofta man ses eller hur tydligt avgränsad en grupp är

[40] Svensk politisk kultur uppvisar, även med västerländska mått mätt, en osedvanligt stark tilltro till sakkunskap och rationalitet. Daun 1989: 158–175.

[41] Att kunskapsuppfattningar är en väsentlig faktor för att förstå kulturella fenomen inom parlamentets ram har även stöd i tidigare forskning, Jensen 1993, Abélès 2000.

[42] Tydligast kommer detta till uttryck inom moderaternas partigrupp.

gentemot andra grupper som verkar avgörande för hur starkt införlivad med gruppen som individen anses vara i de olika partierna. Trots betydande formella och praktiska likheter mellan partigrupperna finns härvidlag en tydlig skillnad mellan partierna beträffande hur stark man *uppfattar* gruppen som kollektiv vara i förhållande till gruppmedlemmarna, och i vilken utsträckning man anser det finnas ett utrymme för enskilda ledamöter att profilera sig som individer – utan att detta anses vara någonting som per definition sker på gruppens bekostnad. De partier där det framstår som tydligt att den enskilde ledamoten i stor utsträckning har utrymme att profilera sig som individ är folkpartiet, miljöpartiet och vänsterpartiet. I övriga grupper framstår dock individen som betydligt mer underställd sin grupp. Att där profilera sig som enskild ogillas, även om det inte skulle vara till direkt skada för gruppen som helhet.

Här skall också nämnas att även om det är illa sett om en ledamot i en grupp med högt gruppvärde (vad jag i den empiriska genomgången betecknat kollektivism) profilerar sig som individ så finns framställningar hos både de synnerligen kollektivistiska socialdemokraterna och moderaterna, som indikerar en tolerans för sådan avvikelse om individen i fråga i särdeles hög grad motsvarar de krav som följer av gruppernas respektive kunskapssyn. Detta innebär att avvikaren med stöd i vad gruppen uppfattar som hennes betydande förmåga kan tillåta sig en sådan profilering utan att förlora i status. På motsvarande sätt finns ingenting som tyder på att en ledamot som fullkomligt motsvarar den kollektivistiska gruppens förväntan om den enskildes underordning, men inte uppfyller gruppens kunskapskrav, skulle kunna få hög status – ens i de mest kollektivistiska grupperna. Därmed framgår att det är gruppens syn på kunskap (gallerdimensionen) som är grunden för den värderande (och inte sällan informella) rollfördelningens (det vill säga statusfördelningens) utseende i en given grupp.

Min tillämpning av Douglas begrepp ser sålunda ut på följande sätt:

- Värdet längs dimensionen *grupp* bedöms utifrån partigruppernas uppfattning om vilket utrymme den enskilde ledamoten har i förhållande till gruppen. Empiriskt har denna fråga behandlats under temat gruppstyrka i kapitlen tre till tio. Gruppdimensionens två ytterlighetsvärden motsvararas av vad som i den empiriska genomgången betecknats *kollektivism* respektive *individualism*. Den kollektivistiska gruppen tillskrivs ett högt värde längs gruppdimensionen, med motiveringen att det mer begränsade utrymmet för gruppindividen gör att denne i högre grad är införlivad med gruppen som kollektiv. Omvänt ger individualistiska grupper ett lågt gruppvärde, av det skälet att det större oberoende individen åtnjuter i förhållande till gruppen som kollektiv, gör att den kan betecknas som mindre införlivad med sin grupp.
- Värdet längs dimensionen *galler* bedöms utifrån partigruppens uppfattning om den egna gruppens kunskapssyn.[43] Om gruppen överhuvudtaget inte uppvisar en gemensam syn på vari kunskap består, eller tydliga normer som reglerar synen på denna företeelse, så tillmäts gruppen ett mycket lågt gallervärde. Det är

[43] De empiriska temana politisk förmåga, ansvarskänsla och social gemenskap sammanslagna.

dock bara miljöpartiet som uppvisar en sådan bristande samstämmighet. Övriga partigrupper har en mer enhetlig kunskapssyn, vilken tenderar åt antingen *fronesis* eller *sofia*. Jag skall i det följande argumentera för att dessa två kunskapstyper kan betraktas som ett lägre respektive högre värde längs gallerdimensionen. Denna tillämpning kräver en mer ingående genomgång än min tolkning om att vad jag betecknat individualism och kollektivism utgör ett lägre respektive högre värde längs gallerdimensionen. I det avsnitt som följer skall jag därför argumentera för denna min tillämpning av gallerdimensionen, och visa att även om fronesis motsvarar ett högre gallervärde än total frånvaro av samsyn kring kunskap, så innebär denna kunskapstyp samtidigt ett lägre gallervärde än sofia.

12.2.3. Sofia och fronesis som två värden längs gallerdimensionen

I en av sina mest utförliga beskrivningar av gallerdimensionen framhåller Douglas att ett högt gallervärde motsvaras av en uppfattning om absoluta oföränderliga värden, medan en grupp med ett lägre gallervärde lämnar större utrymme för ifrågasättande av vedertagna sanningar och prövning från fall till fall.[44] Douglas uttryckssätt avspeglar tydligt Aristoteles två grundläggande kunskapsbegrepp: sofia krävde ett sökande efter just absolut kunskap, medan fronesis var inriktad mot en relativ kunskap grundad i situationsbedömningar. Skillnaden sammanfattas av Aristoteles på följande sätt:

> Ty om nu det hälsosamma och det goda är olika för människor och fiskar, medan det vita och det raka alltid är detsamma, är väl alla ense om att det visa [sofia] är oföränderligt, men att det kloka [fronesis] varierar från fall till fall. Ett riktigt tänkande som gäller de enskilda omständigheterna kring en själv anser man nämligen vara klokt.[45]

En uppfattning enligt vilken eftersträvad kunskap är den som kan betecknas som lika objektivt sann och som ”det vita och det raka”, ger givetvis mindre utrymme för flexibla bedömningar än om den eftersträvade kunskapen ses som situationsberoende.

Teoretiskt finns det därmed stöd för att påstå att med sofia följer, allt annat lika, en mer strikt statusfördelning (det vill säga ett högre gallervärde) än med fronesis. Anledningen är att sofia som kunskapsideal är mer snävt, varför även kraven på den person som skall motsvara detta kunskapsideal blir mer tydligt avgränsade, och dessutom äger en större giltighet från gång till annan.

Detta förhållande avspeglas även i partiernas egna resonemang. Den intellektuella sofistikation (moderatgruppen, folkpartigruppen[46]) alternativt särskilda erfarenhet (vänsterpartigruppen) som sofia här definieras som gör att detta kunskapsideal allt annat lika verkar mer uteslutande än fronesis. Den statusomgärdade informella roll som följer av att en person objektivt kan anses ha rätt, blir förbehål-

---

[44] Douglas 1982: 194.

[45] NE: 167.

[46] Folkpartigruppen utgör något av ett specialfall såtillvida att gruppens goda självförtroende bland annat tar sig det uttrycket att samtliga ledamöter anses motsvara gruppens högt ställda kunskapskrav, vilket enligt en ledamot (Isabelle) får som följd att alla har hög status. Detta är ett empiriskt utfall som inte i sig talar för att kriterierna för statusfördelningen som sådan skulle vara mindre strikta.

len en snävt definierad kategori människor. Synen på hur kunskap kan vara fördelad inom gruppen kommer att präglas av ett svartvitt förhållande där en ledamot antingen anses ha rätt eller inte ha rätt. Därmed blir gränserna för vad som ger status tydliga och entydiga. Eftersom den form av kunskap som eftersträvas förutsätter så specificerade kvaliteter, blir den också besvärlig (eller rentav omöjlig) att tillägna sig, och därmed blir det också svårare (eller omöjligt) för en ledamot att skifta status, något som ytterligare befäster förekomsten av en strikt informell rollfördelning.

Fronesis bygger istället på föreställningen om varje människas inneboende förnuft, kombinerat med den erfarenhet av ett liv i mänsklig gemenskap som var och en kan tillägna sig. Detta, i synnerhet om det kombineras med ett krav på att fronesis övervägande (boulesis) skall ske gemensamt och i grupp, gör att åtskillnaden mellan olika roller inte blir lika skarp som i en grupp där kunskapssynen tenderar åt sofia. Den omständigheten att kunskapsbegreppet är vidare definierat och inte bara omfattar kunskap om vissa väl avgränsade förhållanden, utan även lyhördhet, övervägande och social förmåga, gör att vägen till de mest statusfyllda rollerna i gruppen blir öppen för fler, eftersom här ges utrymme för fler typer av begåvningar. Medlemmarna av en grupp som hyllar fronesis blir om inte jämbördiga (för även här sker en värderande rollfördelning) så med förutsättningar att bli mindre ojämbördiga än i en grupp präglad av sofia – allt annat lika.

Även om fronesis som *dygd* kan anses vara lika svår att uppnå som den fulländade kunskap sofia utgör, så har den en utformning som gör att den kunskapsform den hänvisar till (mer eller mindre berättigat) är lättare att göra anspråk på. Varje människa antas inom sig bära det förnuft den förutsätter, och var och en kan tillägna sig den erfarenhet som krävs, eftersom det inte är erfarenhet av exklusivt slag utan erfarenhet som bygger på envars dagliga liv bland andra människor. För den som har en hållning motsvarande fronesis som ideal är det väsentliga inte om ett påstående är objektivt sant, utan kunskapens kvalitet bedöms utifrån lämplighet i en viss situation jämte praktisk genomförbarhet. Eftersom vad som anses sant varierar från fall till fall, blir uttolkningen mer mottaglig för såväl kloka som okloka subjektiva tolkningar. Även om gruppen skulle vara överens om att vissa individer i mindre utsträckning motsvarar fronesis krav, så gör det ideal om kollektivt övervägande hon rymmer att samtalet ges en stark ställning. Det blir därmed svårare för medlemmar av en grupp som tenderar åt en kunskapssyn motsvarande fronesis att – med bibehållen legitimitet bland övriga gruppmedlemmar – välja att inte inbegripa även dem som inte anses besitta kunskap, än att i en kultur med siktet inställt mot en kunskap liknande sofia avfärda dem som inte anses besitta de krav sofia ställer, eftersom kunskapskriterierna i det senare fallet är så entydiga.

Förväntningen om att lyssna till omgivningen förstärks ytterligare av fronesis inriktning mot handling. Eftersom gruppen här inte kan gå vinnande ur en diskussion genom att hänvisa till en allmänt omfattad sanning som vägledande för besluten, måste den visa en beredskap att lysna även till dem som inte anses besitta fronesis. Anledningen är att gruppen i detta parlamentariska sammanhang i högre grad är beroende även av dessas samtycke för att kunna visa sig handlingskraftig. I

en grupp präglad av sofia är det ett mindre problem om man inte lyckas uppnå den majoriet eller grad av samstämmighet som handlingskraften förutsätter – så länge en slutsats uppfyller sofias krav så är det en god slutsats, och även uppfattad som sådan av gruppen som helhet.

Avslutningsvis är det på sin plats med några reservationer. Även om fronesis här beskrivs som medförande en mindre strikt statusfördelning än sofia, skall detta inte tolkas som att fronesis inte skulle medföra någon statusfördelning överhuvudtaget. Att ha fel i sak, att pladdra, tala om ovidkommande saker och så vidare uppskattas inte heller i en fronesiskultur, och man skall minnas att det finns ett tydligt krav på saklighet även inom partigrupper med en sådan kunskapssyn. Även här medges en värderande, informell rollfördelning där vissa vinner mer i status än andra. Inte minst tydligt blir detta om man jämför centerns, socialdemokraternas och kristdemokraternas grupper med miljöpartiets. Vad som iakttogs som denna grupps bristande samsyn kring kunskap, avspeglades i en motsvarande relativ frånvaro av normer, och därmed tydliga kriterier för statusfördelningen inom gruppen.

Icke desto mindre framstår statusfördelningen i fronesisgrupperna som mindre strikt och allmängiltig än den i sofiagrupperna, av det skälet att den präglas av en större flexibilitet i synen på vad som är sant och rätt, och därmed också i synen på vem som besitter rollen av att veta vad som är sant och rätt.

12.2.4. Partigruppernas respektive tendens i förhållande till galler- och gruppdimensionerna

Om man sammanställer undersökningens empiriska resultat med tolkningen av partigrupperna utifrån Aristoteles kunskapstyper kombinerat med mitt sätt att mäta värden längs dimensionerna grupp och galler, framgår att vänsterpartiet och folkpartiet intar ett högt gallervärde och ett lågt gruppvärde (individualism respektive sofia), moderaterna ett högt galler- och gruppvärde (kollektivism respektive sofia), socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna ett högt grupp- men lågt gallervärde (kollektivism respektive fronesis) samt miljöpartiet slutligen ett lågt grupp- och gallervärde (individualism respektive svag samstämmighet i kunskapssyn). Givet min tillämpning av kulturteorin skulle Sveriges riksdagsgrupper relativt varandra ligga nära de sociala samhörighetstyperna enligt följande[47]:

[47] Fronesis ges ett relativt svagare gallervärde än sofia. Kollektivism avseende temat gruppstryka ges längs gruppdimensionen ett starkare värde, medan individualism ges ett svagare.

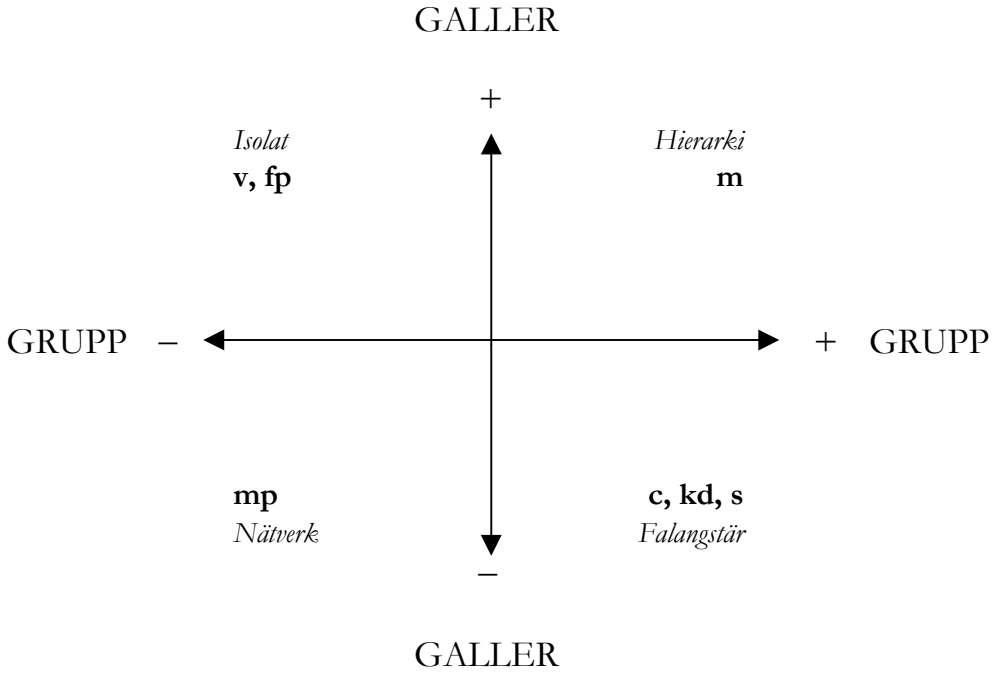

Figur 12.2 De svenska riksdagsgrupperna relaterade till de olika formerna för social samhörighet

Så långt har argumentationen helt och hållet utgått från hur dimensionerna som sådana skall betraktas, och hur deras värden preciseras. Givet denna tillämpning ser vi att moderaterna tenderar åt hierarkin, vänsterpartiet och folkpartiet åt isolatet, socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna åt falangstären och miljöpartiet åt nätverket.

Den fråga som naturligen inställer sig är i vad mån partigrupperna framstår som hemmastadda i den kategori där de placerats. Utifrån den abstrakta beskrivning av grupperna som givits av Douglas själv,[48] finns ett stort antal typbeskrivningar vilka tillämpar grunddragen hos Douglas på ett givet empiriskt sammanhang. Bland dessa är det två beskrivningar som framstår som ändamålsenliga mot bakgrund av denna undersöknings empiri. Den ena beskriver vilka uttryck de olika samhörighetsformerna tar sig inom ramen för en västerländsk demokrati. Den är inte inriktad mot partier eller parlament, utan snarast olika medborgarkategorier. Huvuddragen i den beskrivning den ger är dock tillämpliga även för grupper av parlamentariker, om än med några väsentliga undantag som kommer att redas ut nedan. Den andra typbeskrivningen är däremot specifikt inriktad mot en parlamentarisk partiorganisation, nämligen olika grupperingar inom det brittiska labourpartiets huvudsakligen hierarkiska parlamentsgrupp åren 1964—1970.[49]

48 Douglas 1982: 205–208.

49 Molenaers & Thompson 1999: 191–192 respektive Bale 1999: 79–87. Den förstnämnda har den fördelen att den är mer utförlig avseende de olika samhörighetsformernas principiella särdrag. Fördelen med den senare är att den utgår från en empirisk miljö som är mer i överensstämmelse med denna undersöknings. Nackdelen är dock att den gör färre generella teoretiska beskrivningar och framställningen upptas framförallt av ingående beskrivningar av empiriska förlopp.

Avsikten med den följande redogörelsen är att göra en rimlighetsbedömning av undersökningens resultat. Eftersom den empiriska klassificeringen av partigruppernas placering i förhållande till samhörighetstyperna går dimension för dimension, och inte utgår från typerna som sådana, är det värdefullt att åtminstone approximativt se om partigruppernas placering i förhållande till de fyra samhörighetstyperna överensstämmer med den bild av gruppkulturerna som framkommer i den allmänna empiriska genomgången (kapitlen fyra till tio).

Det skall understrykas att den redogörelse som följer inte är att betrakta som en regelrätt prövning. En sådan skulle förutsätta en oberoende empirisk undersökning, där de olika partigrupperna från början undersöktes utifrån operationaliseringar av de olika samhörighetstyperna. Det vetenskapliga stödet för att mitt tillvägagångssätt givit partigrupperna rätt placering i förhållande till samhörighetstyperna, utgörs av den huvudsakligen teoretiska argumentation som föregått den avslutande sammanställningen och som utgår från partigruppernas värden längs dimensionerna grupp respektive galler.

Den hierarkiska formen för social samhörighet– moderaternas riksdagsgrupp.
Det utmärkande för den hierarkiska gruppen är att dess medlemmar hyser stor tillit till och respekt för auktoriteter. Denna grupps medlemmar är förvissade om att insikten och kunskapen hos gruppens ledare kommer att leda gruppen rätt, och om att dessa personer inte missbrukar sitt ansvar (liksom att de kommer att få sitt rättmätiga straff om de skulle göra så). Gruppen hyser stor tilltro till vetenskap och kunskap som går att formulera exakt, och på motsvarande sätt misstänksamhet mot alternativa synsätt och all form av ifrågasättande av vad gruppen uppfattar som vedertaget. Tilliten riktas huvudakligen uppåt, mot dem som är i något avseende överordnade den vanlige gruppmedlemmen. Gruppen fäster vidare stor vikt vid fasta regler, procedurer och institutioner, eftersom sådana anses tjäna upprätthållandet av ordning, stabilitet och korrekt statusfördelning inom gruppen. Olika former av jämlikhetssträvanden betraktas däremot med misstro.[50]

I den brittiska labourgruppens hierarkiska fraktion kom detta bland annat till uttryck genom att avvikande meningar starkt ogillades, genom att upprätthållen partidisciplin framstod som ”an almost subconscious article of faith”, genom att lojaliteten med ledningen var mycket hög – men så också kraven på ledningen att motsvara gruppens stora aktning.[51]

Faktum är att samtliga de drag som beskrivs som utmärkande för den hierarkiska gruppen återfinns i den moderata gruppkultur som ovan tecknats. Tilltron till auktoriteter tar sig bland annat det uttrycket att den ledamot som anses motsvara gruppens högt ställda kunskapskrav inte behöver lyssna till vanliga gruppmedlemmarns synpunkter, en föreställning som av omgivningen kunde betraktas som undfallenhet men som i själva verket ansågs bottna i ”respekt för någon man vet kan någonting.”[52] Här återfinns också tilltron till den kunskap som går att formu-

[50] Molenaers & Thompson 1999: 191, Bale 1999: 83–85.
[51] Bale 1999: 83–84.
[52] Simon (m, se ovan 4.1).

lera exakt, och moderaterna påpekar själva att deras inriktning mot tekniska detaljer och rationalistisk sakkunskap gör att de av omgivningen tenderar att uppfattas som hårda. Den ledamot som i det faktiska parlamentariska arbetet försökte motverka detta drag genom att föra in vad som betecknades som ett ”mjukare” synsätt och mer av känslor, betraktades som flummig och som en exponent för ”alternativ-rörelsen”[53] – ett förhållande som delvis knöts till den omständigheten att kvinnor ansågs ha en svagare ställning inom gruppen. Uppskattningen för fasta regler vidare, avspeglades i gruppens kategoriska förespråkande för konsekvent uppträdande. Detta förhållande kommer bland annat till uttryck i en ledamots frustration över att gruppen inte sällan betraktade ”principerna” som överordnade själva sakfrågan, till och med i fall då det framstod som om moderaterna skulle vinna på att något frångå sina principer.[54]

Falangstärens form för social samhörighet – centerns, socialdemokraternas och kristdemokraternas riksdagsgrupper.

Om hierarkerna litar på sina överordnade och på dem som anses besitta vedertagen kunskap, så utgår medlemmarna av falangstären från andra kriterier. Tilliten riktas här mot sådana personer som inte uppträtt på ett sätt som framstår som makthungrigt, eller förutsätter orättvisa (i denna grupp liktydigt med ojämlikhet). Gruppen lever i övertygelsen att människans grundkaraktär är den att visa omsorg om varandra och dela med sig av sitt, och strävar efter att skapa förutsättningar för att dessa egenskaper skall kunna komma till uttryck. Allting som stärker jämlikhet är väl sett, medan allt som leder till hierarkier betraktas med misstro: hit hör över- och underordning, maktkoncentration men även exakt vetenskap.[55]

Hos brittiska Labours falangstärfraktion kom dessa sidor så till uttryck att det var omöjligt för en ledare att påföra gruppmedlemmarna en uppfattning i kraft av sin ställning – ett sådant förfarande skulle tvärtom ha väckt anstöt och motverkat sina syften. För att partidisciplinen skulle kunna upprätthållas i denna gruppfraktion förutsattes att gruppmedlemmarna uppfattade det som att de själva frivilligt anslutit sig till en viss linje, inte att de fått den sig pådyvlad från högre instans.[56]

Även i detta fall framstår överensstämmelsen mellan empiriskt utfall och teoretisk modell som god. Falangstärens föreställning om människan som ”caring and sharing” avspeglas tydligt i den stora vikt centerns, socialdemokraternas och kristdemokraternas grupper tillmäter det parlamentariska arbetets sociala sida. Motviljan mot över- och underordning är särskilt tydlig i socialdemokraternas och centerns partigrupper. Hos socialdemokraterna framförallt genom att man ogillar det tvärsäkra, den som tror att hon med stöd i sin kunskap eller ställning kan påta sig rätten att göra sig till tolk för gruppen utan att först visa lyhördhet. Hos centergruppen i synnerhet genom dess misstänksamhet mot det som har med abstraktion, teori och vad som uppfattas som intellektuell snobbism att göra – en hållning som i viss mån

53 Adam (m, se ovan 4.1)
54 Rebecka (m, se ovan 4.2)
55 Molenaers & Thompson 1999: 192. (Typen betecknas här, liksom hos Bale, ”egalitairian”.)
56 Bale 1999: 81.

framkommer även hos kristdemokraterna, om än mer antydningsvis. Denna samhörighetsforms särdrag skänker även förståelse av det förhållande som påtalas av en ledamot om att socialdemokraterna har svårt att hantera de skandaler som drabbat det socialdemokratiska partiet, trots att dessa inte sällan rört småsaker.[57] Vad dessa skandaler bestått i är just att ledande företrädare uppträtt som om de vore förmer än den övriga gruppen – försyndelsen rör just detta, inte de ekonomiska beloppens vidd eller straffbarhetens styrka. Att (den likaledes kollektivistiska) moderatgruppen är bättre än socialdemokraterna på att överse med sådana avsteg är något denna ledamot förundras över. Detta är dock omständighet som mot bakgrund av kulturteorin framstår som fullt begriplig, eftersom hierarken till skillnad från företrädaren för falangstären tolererar att gruppmedlemmar med hög status åtnjuter särskilda privilegier.

Isolatet som form för social samhörighet – folkpartiets och vänsterpartiets riksdagsgrupper.

På medborgarnivå kännetecknas isolatets gruppindivider av att vara ombytliga, och av att avskärma sig från omgivningen. Om hierarker hyser tillit till auktoriteter och falangstärer till dem som uppträder som jämlikar, så är isolatets uppfattning att man inte kan lita på någon. Den resignerade hållning som tillmäts dessa gruppindivider härrör ur föreställningen om att vara styrd av krafter som ligger utom egen kontroll. På medborgarnivå är det framförallt staten och dess institutioner som tillmäts denna överordnade och ointagliga ställning.[58]

Bilden av isolatet på medborgarnivå uppvisar likheter med den som framkommer i vänsterpartiets grupp. Den avspeglas i gruppens kritiska hållning: både självkritiken och kritiken av omgivningen – i synnerhet uttryckt som vänsterpartiets uppfattning om sig själv som stående i opposition mot såväl socialdemokratisk regering (som man befann sig i samarbete med) som etablissemang i stort (som man själv utgjorde en del av). På ”isolationistiskt” vis rådde även uppfattningen att vänstergruppen när allt kom omkring förhöll sig till regeringen som myggan till elefanten, där regeringen utgör en i grunden opåverkbar kraft som man dock kan retas med och därigenom göra sig bemärkt. Flera ledamöter beskrev också hur gruppen genom sin självpåtaget oppositionella roll kom att passivisera sig själv och därmed motverkade sitt handlingsutrymme.

Klassificeringen av folkpartiet som en grupp med tendens åt isolatets kategori framstår som mindre intuitivt lättillgänglig. Gruppens reflekterande rationalism anknyter tydligt till den i grunden opitimistiska upplysningstanken och gruppens tilltro till den egna förmågan framstår som avlägsen isolatets resignation. Vid en närmare granskning av gruppens kultur framstår dock denna placering av gruppen som mer berättigad än man i förstone skulle kunna tro.

Folkpartiets fall tydliggör nöden av att se till denna samhörihgetstyps kärna, liksom vikten av att klargöra att dess grundläggande kännetecken kan ta sig olika

[57] Signe (s, se ovan 7.4). Jfr även Erlands ogillande ord om att ledningen tar på sig de ”finaste uppdragen” (se ovan 7.4).
[58] Molenaers & Thompson 1999: 192.

uttryck i olika sociala miljöer. Den föreställning om att vara ställd under en överordnad kraft som på medborgarnivå leder till passivitet och resignation, kan i ett annat socialt sammanhang komma att få andra följder. Givet kulturteorins ambition att vara tillämplig på alla områden, är det mindre lämpligt att fylla själva defnitionen av de olika samhörighetstyperna med alltför miljöspecifika egenskaper. I stället bör intresset koncentreras till det grundläggande förhållningssätt som präglar en viss samhörighetsform. Om man på förhand fastslår att isolatets gruppmedlem alltid är resignerad, så har man redan genom definitionen avhänt sig möjligheten att använda en av fyra grundläggande samhörighetsformer för att tolka kulturskillnader i en miljö som per definition kännetecknas av (politisk) aktivitet, den elitpolitiska.[59]

Vad som avses med att se till kärnan i isolatets samhörighetstyp är att man i stället för att ta fasta på 'resignation', som väsentligt framhåller *skälet* till att ett isolat i ett visst sammanhang (till exempel på medborgarnivå) uppträder resignerat. Detta grundläggande skäl är isolatets föreställning om att människan har att förhålla sig till en överordnad och i grunden opåverkbar makt. Vilken form denna makt har i ett visst socialt sammanhang blir sedan en empirisk fråga. Hos vissa folk kan det röra sig om en mytisk gestalt, naturens urkrafter eller – som i fallet med den resignerade medborgaren – staten och dess institutioner.

Faktum är att det i folkpartigruppens kultur finns en sådan makt, vilken inte bara är omöjlig att ifrågasätta utan som också betraktas som överordnad gruppens enskilda ideologiska ställningstaganden, nämligen *den rationalistiskt grundade kunskapen och dess metod*. Samtidigt som människan (här förkroppsligad av den folkpartistiske parlamentarikern) framhålls som denna enastående kunskapsforms uttolkare, och därmed förutsättningen för dess synbara uttryck, så intar hon en underordnad ställning gentemot denna kraft genom övertygelsen om att hon aldrig kan vara så nyanserad och kunnig att hennes slutsatser fullt ut förmår motsvara denna kunskapsforms storhet.

Angående gruppens goda självförtroende skall nämnas att detta omfattar gruppens uppfattning om sig själv som bättre skickad än de flesta att uttolka denna högre förnuftsform. I förhållande till den rationalistiska metoden som sådan framstår folkpartisten dock som mer ödmjuk; Reflekterande förnuft blir därmed folkpartistens motsvarighet till mytologiska figurer eller obeveklig statsapparat, det blir – för att tala med Weber – en *järnbur*.

Att det finns beröringspunkter mellan den religiöses tilltro till en gudagestalt och rationalistens tilltro till förnuftet, är någonting som påtalats av många, däribland

[59] När Douglas själv tillämpar gallergruppschemat för att empiriskt undersöka politiska organisationer (den brittiska respektive svenska fackföreningsrörelsen) utesluter hon på förhand isolatet med hänvisning till att denna är irrelevant eftersom dess passiva prägel gör den olämplig i politiska sammanhang. Vidare motsäger hon på denna punkt delvis sig själv genom påpekandet att en viss grupps placering i förhållande till de olika värdena inte framförallt är intressant som absolut, utan i förhållande till andra gruppers placering, och likaså genom påståendet att en grupp inte säkert intar samma placering på olika nivåer. Till exempel kan företag verka i enlighet med nätverkets logik på en given marknad, samtidigt som deras interna organisation är hierarkisk. Douglas 1992: 177 (här används parallellt beteckningen "fatalistic"). Jag vidhåller därför att frågan om isolatets mer specifika karaktärsdrag är empirisk och inte bör anses avgjord på förhand. Den har också tidigare behandlats som sådan, och Bale (1999: 87) har visat att även grupperingar inom elitpolitiken kan tendera åt isolatets typ (hos honom betecknad "fatalists").

Karl Popper, själv en av 1900-talsrationalismens främsta företrädare. Denne framhåller att även den rationalistiska övertygelsen är en form av myt – med det tillägget att den till skillnad från andra myter förutsätter kritisk självreflektion.[60]

Folkpartigruppen, vars rationalism är mer kritiskt färgad än moderaternas, ser i denna mening individen som underordnad den tillvarons komplexitet som den kritiske rationalisten har att formulera. Och till skillnad från isolat med mer traditionella mytiska föreställningar kan folkpartisten inte ens finna ro i förvissningen om att *det blir som det blir*, utan måste för att fullgöra sitt uppdrag oupphörligen ifrågasätta de slutsatser som utgår från tillämpningen av det förnuft man ser som överordnat, liksom sin egen roll som uttolkare – en hållning som inte självklart låter sig kombineras med politisk beslutskraft.

Även om detta i folkpartiets fall inte leder till resignation och total passivitet, så gör det att man relativt övriga partier (förutom vänstergruppen) möter större hinder när det blir fråga om att slutgiltigt bestämma sig. Tar man fasta på det kritiska draget i folkpartiets hållning, så framträder också likheten med vänsterpartiet. Även om folkpartigruppen härvidlag framstår som mer stillsam än vänstern, så präglas båda av ett ifrågasättande förhållningssätt (om än tydligast på kollektiv nivå i vänstergruppens fall, genom att man ständigt ifrågasätter möjligheten till politiskt korrekta slutsatser hos övriga gruppmedlemmar och hos gruppen som helhet).

I folkpartiets fall är det strävan efter att uppträda intellektuellt hederligt och tillräckligt nyanserat som lägger hinder i vägen för gruppens politiska handlingsförmåga, och som gör att den – allt annat lika – blir mer passiv än den skulle vara utan dessa ambitioner. Mekanismen kan antas bestå i att man har svårare än andra grupper att slutgiltigt bestämma sig, men även genom att man låter sig styras av vad som motsvarar den kritiska rationalismens krav, snarare än av det som är politiskt möjligt eller som politiskt gynnar partiet.

Här kan bland annat påminnas om Madeleines ord om att processen fram till beslut hos folkpartiet är betydligt mer komplicerad och utdragen än i moderaternas fall, och detta på grund av gruppens respekt för förnuftet och den metod förnuftstänkandet anses föranleda. Moderatgruppen förmår på ett helt annat sätt bestämma sig, för vad som är rätt och för vad man vill, medan folkpartigruppen först vill läsa ännu en utredning eller forskningsrapport för att försäkra sig om att man fått med alla nyanser.[61] Och när man väl lyckas bestämma sig, så är det tilltron till den kritiska rationalismen som är avgörande, inte vad som vid en ytlig betraktelse framstår som gruppens politiska intresse. Folkpartisterna blir vad socialdemokraten Ingrid kallar politikens egna pojkscouter, politiker som alltid vill och måste säga vad de uppfattar som det rätta även för den händelse det skadar dem själva politiskt.[62]

Om man jämför moderaterna, folkpartiet och vänsterpartiet, ges en föreställning om vad det är som gör att hierarken har större förutsättningar till aktivitet (om den så skulle önska) än isolatsmedlemmen. Samtliga tre grupper tenderar åt sofia genom

60 Popper 1963: 126–127.
61 Madeleine (fp, se ovan 5.1).
62 Ingrid (s, se ovan 5.2).

tilltron till en sanning som inte kan sättas i fråga: i folkpartiets fall den kritiska rationalismen, i vänsterpartiets fall tilltron till värdet av en specifik erfarenhet och i moderatarnas fall övertygelsen om den egna ideologin som en politisk avspegling av objektiv kunskap.

Vad som följer av kulturteorins betraktelsesätt, givet tanken om dimensionerna grupp respektive galler, är att det inte är den omständigheten att moderaterna företräder en rationalism av icke kritiskt slag som gör att gruppen är mer tvärsäker än folkpartiet, utan det är den omständigheten att man inte bara hyser tilltro till ett absolut, icke situationsberoende värde (det vill säga uppvisar ett högt gallervärde) utan att denna sida uppträder tillsammans med en kollektivistisk läggning (ett högt gruppvärde). Det är med andra ord *kombinationen* av ett högt grupp- respektive gallervärde som gör att man som grupp (och till skillnad från folkpartiet och vänsterpartiet) inte blir underordnad den kunskap man håller för sann, utan i stället kan använda denna kunskap för det ändamål man önskar: i stället för att ägna sig åt självkritik och ifrågasättande kan man slå sig till ro i övertygelsen om att man själv har rätt.

Slutsatsen att graden av självkritik är en funktion av värdet längs både galler och grupp stöds också av att vänstergruppen, liksom moderaterna, framhåller en typ av sofia som inte ifrågasätts inom gruppen, nämligen den erfarenhet som följer av att tillhöra en förtryckt grupp. Men av gruppens låga gruppvärde följer att man (liksom folkpartiet men till skillnad från moderaterna) ifrågasätter den egna förmågan att handla på ett sätt som fullt ut gör denna sanning rättvisa. Den både kollektiva och individuella självkritik gruppen rymmer, blir därmed en fråga om huruvida gruppen klarar av att framträda som den representant för den förtryckta människan som man önskar se sig som.

Vad det höga gruppvärdet tillför i moderatgruppen, är sålunda den kraft som ligger i att förenas kring vad man uppfattar som det sanna inte bara som individer, utan även som samlat kollektiv. Det låga gruppvärdet i vänstern och folkpartiet gör tvärtom att man förblir åtskilda som individer och därmed isolerade tillåts stå kvar vid sin respektive punkt och fundera över om man verkligen funnit rätt, eller om det kanske kan finnas något (eller någon) mer som borde ifrågasättas.

Det finns också strukturella omständigheter som talar för det rimliga i att både vänstergruppen och folkpartigruppen tenderar åt isolatet. I Labours parlamentsgrupp visade det sig att tillhörigheten till isolatets samhörighetstyp var ett övergående snarare än ett bestående tillstånd, och ett tillstånd som tenderade att uppstå i de delar av Labour som uppfattade sig som maktlösa.[63] Detta förhållande avspeglas i det svenska fallet i den parlamentariska situation både folkpartiet och vänsterpartiet befann sig i vid undersökningstillfället. Vänsterpartiet hade visserligen nyligen ingått samarbete med regeringen, men betonade gång på gång sin känsla av underordning – inte helt utan empiriskt stöd genom den parlamentariska historia som under större delen av 1900-talet uteslutit gruppen från regerings-

63 Bale 1999: 87 (isolatet här betecknat ”the fatalists”).

makten, trots att den tillhört det block som burit majoritet större delen av denna period.

Folkpartiet kunde i sin tur blicka tillbaka på en obruten kedja valförluster sedan år 1988. Vid undersökningstillfället uppmättes antalet sympatisörer i vissa opinionsundersökningar till mindre än fyra procent, och sedan en tid spekulerades det kring om partiet överhuvudtaget skulle återkomma till riksdagen kommande val år 2001. Om folkpartiets framgångar i väljarkåren valet år 2002, liksom vänstergruppens samarbete med regeringen skulle bestå, skulle kulturteorin sålunda göra en förutsägelse om att dessa båda grupper successivt kommer att avlägsna sig från isolatets samhörighetstyp – vilket återstår för kommande undersökningar att visa.

Nätverket som form för social samhörighet – miljöpartiets riksdagsgrupp.
Nätverkets representanter kännetecknas av att hysa tillit till omgivningen – så länge de inte givits skäl till annat. De hyser dock misstro mot allt vad reglering eller kontroll heter. Nätverksmedlemmen litar på experter om dessa kan visa att de åstadkommit någonting, men hyser ingen respekt för höga examina eller auktoriteter i sig.[64]

Miljöpartigruppen med dess starka individer uppvisar genom sin individualism ett entydigt lågt värde längs dimensionen grupp. Den relativa frånvaron av gemensamma föreställningar och normer kring dimensionen kunskap gör att gruppen dessutom intar det lägsta värdet av alla partigrupper längs dimensionen galler. Gruppen tenderar därmed åt nätverkets samhörighetstyp, en position man är ensam om i Sveriges riksdag. Den allmänna beskrivningen av denna samhörighetsform som just ett nätverk snarare än en sammanhållen grupp rimmar väl med de skiljaktigheter och den frånvaro av fasta normer som kunde iakttas hos miljöpartiet. Även nätverkstypens ovilja att underordna sig kontroll och reglering kan ses som en avspegling av detta särdrag. Miljöpartisterna påtalar också sin vilja att inte bara förändra politiken utan även det parlamentariska sättet att arbeta, och påpekar att man i viss mån lyckats med detta. En ledamot nämnde till exempel att man genom sitt inträde i riksdagen visade att det gick att komma in ”från gatan” och ändå vara en kompetent parlamentariker – gruppen lyckades med andra ord ta sig förbi parlamentets kontrollstationer, och bemästra de informella regler som fanns för hur en riksdagsledamot ansågs böra uppträda och vara.[65]

Här skall nämnas att även vänsterpartiet ser som sin roll att ifrågasätta etablissemanget som sådant, och då inte minst parlamentet. Till skillnad från miljöpartiet uppfattas dock vänsterpartiet av övriga partigrupper som en inte bara parlamentariskt välanpassad, utan därtill kunnig grupp – man motsvarar med andra ord den saklighetsnorm som, med undantag för miljöpartiet, kunnat iakttas i samtliga partigrupper, om än i olika skepnad.[66] Även vänstergruppens egna normer präglades av en saklighetsinriktning, och genom direktobservationen kunde iakttas hur gruppen,

64 Molenaers & Thompson 1999: 191.
65 Natascha (mp, se ovan 10.1).
66 I de fall omgivningen uttrycker misstänksamhet mot vänstergruppen gäller det inte gruppens kultur utan vad som uppfattas som dess ideologiskt kommunistiska tendenser.

i en situation då den hade tillfälle att ge sin oppositionsställning praktiskt uttryck (genom att förespråka beredning av en motion om att med offentliga medel höja skrattfrekvensen i Sverige), ändå valde att hålla tillbaka denna sida med motiveringen at man inte ville uppfattas som parlamentariskt oseriös (se ovan 9.2).

Miljöpartiet framstår däremot som en grupp som medger ett i sammanhanget unikt sätt att betrakta politisk förmåga genom att känslan tilldelas ett större utrymme, och då inte bara som vacker princip (som i folkpartiets fall) utan även som direkt inslag i det parlamentariska arbetet. Detta avspeglas också i att gruppen inte ser ett egenvärde i principer, vilket överensstämmer med kulturteorins bild av nätverket som en grupp där auktoriteter inte respekteras om dessa inte *de facto* kunnat åstadkomma resultat.

Miljöpartigruppens placering som parlamentets enda nätverk skänker ytterligare förståelse av det förhållandet att gruppen uppfattas som så udda av övriga partigrupper. Gruppens unika tendens åt nätverket gör den inte bara ensam, utan innebär att den lutar åt en form för social samhörighet som utgör själva motsatsen till den samhörighetsform som präglar den formella och praktiska parlamentariska arbetsstrukturen i dess helhet. Som ovan nämnts innebär fastheten i riksdagens formella rollstruktur (dess höga gallervärde) och indelning i distinkta grupper (dess höga gruppvärde) att samtliga partigrupper formellt och praktiskt ges en hierarkiskt färgad grundton. Miljöpartiet tenderar inte bara åt en samhörighetsform som utgör hierarkins motsats, utan en samhörighetsform som dessutom kännetecknas av att *aktivt* ifrågasätta den kontroll som hierarkin (liksom falangstären genom sin kollektivism) föranleder (medan isolatet förhåller sig mer passivt). Även om riksdagens hierarkiska grundform möter varierande motstånd i samtliga partigrupper (utom de likaledes hierarkiska moderaternas[67]), så uppvisar miljöpartiet den informella samhörighetsform som, om teorin är korrekt, gör det svårast för hierarkin att vinna inträde. Det framstår därför som följdriktigt att miljöpartiet av övriga grupper uppfattas som avvikande eller mycket avvikande och som ”ett gäng personligheter”[68] snarare än en kulturellt sammanhållen partigrupp.

Nätverkets samhörighetsform överensstämmer också med den omständigheten att miljöpartisterna mer angeläget än någon annan grupp framhåller som sin uppgift att påverka politiken så mycket det bara är möjligt, och det omgående – detta med hänvisning till att man inte tar möjligheten till parlamentarisk påverkan som för evigt given. Vad gruppen uppfattar som sitt akuta ärende, gör att man inte kan kosta på sig de eventuella restriktioner för handling som följer med kollektivism (högt gruppvärde) och fasta föreställningar om vari politisk kunskap består (högt gallervärde). I den meningen kan gruppen i högre grad låta sig styras av sina politiska mål enbart, utan att dessa störs av föreställningar om vad som är kulturellt korrekt. Den paradox som följer är att den grupp som av den parlamentariska omgivningen uppfattas som riksdagens mest irrationella partigrupp, härvidlag framstår som den med störst förutsättningar att uppträda (mål)rationellt.

---

67 En omständighet som ytterligare understryker det konsekventa draget hos moderaterna.
68 Citatet hämtat från Göte (s).

Den ovanstående genomgången kan som nämnts inte göra anspråk på att utgöra en regelrätt prövning, men vad den visar är att den klassificering jag gjort av partigrupperna åtminstone inte motsägs av den bild som tonar fram ur den empiriska framställningen i dess helhet. Det framstår därmed som en rimlig slutsats att moderaterna tenderar åt hierarkin, socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna åt falangstären, folkpartiet och vänsterpartiet åt isolatet samt att miljöpartiet är den grupp som ligger närmast nätverkets samhörighetstyp.

Utöver överensstämmelsen mellan teoretisk förutsägelse och empiriskt utfall, finns ytterligare en omständighet som talar för det rimliga i partigruppernas placering. Empiriska undersökningar av nationella politiska kulturer har visat att svensk politisk kultur som helhet uppvisar en blandning av typerna hierarki respektive falangstär.[69] I ljuset av detta framstår det som betecknande att de tre partier som dominerat svensk politik under den andra halvan av 1900-talet (i meningen varit störst och utgjort regeringsunderlag under längst period) har parlamentariska grupper som är just hierarker (moderater) och falangstärer (socialdemokrater och centerpartister).

[69] Mamadouh 1999: 144 (falangstär där betecknad ”egalitairian”).

13. Avhandlingens slutsatser

13.1 Partikultur och parlamentarisk kultur.

Innan jag redovisar avhandlingens huvudsakliga slutsatser kring partigrupperna som olika kulturtyper, är det lämpligt att vända på perspektivet och med några ord sammanfatta de *likheter* partigrupperna sinsemellan uppvisar.

Som mest påfallande framstår den tydliga *sakinriktning* som präglar samtliga partigrupper utom miljöpartiet. Gruppernas sätt att betrakta saklighet skiljer sig sedan åt: vissa betonar helt teoretisk kunskap och analytisk förmåga, vad som här sammanfattats under beteckningen rationalism (moderat- och folkpartigruppen) medan andra (också) framhåller vikten av praktisk erfarenhet (riksdagsgrupperna för centern, socialdemokraterna, kristdemokraterna och vänsterpartiet). Vissa grupper lägger tonvikt vid övervägande (socialdemokraterna och centern), medan andra åter hyser tilltro till att en viss typ av kunskap eller en viss metod osvikligt leder fram till korrekta slutsatser (moderaterna, vänsterpartiet och folkpartiet). Vänsterpartiet och folkpartiet är grupper som i högre grad berör den principiella vikten av känsla, men utan att frångå kravet på sakkunskap, något som inte minst tydliggörs om man betraktar dessa gruppers normer. Trots dessa olikheter, förenas partigrupperna kring föreställningen om att en politiker inte bara bör känna eller tycka, utan ha saklig grund för sina påståenden. Denna likhet förstärks av att samtliga partigrupper – även sådana med skilda sätt att betrakta kunskap, som moderater och centerpartister – förenas i föreställningen om miljöpartiets grupp som starkt idealististisk, rentav känslostyrd, och därmed en sällsam varelse i dessa parlamentariska sammanhang.[1] För att återknyta till Sannerstedts beskrivning av en riksdagskultur med stark sakinriktning så ges denna stöd – även om sakinriktningen rymmer mer av nyanser än vad Sannerstedts framställning låter förstå.[2]

Sakinriktningen framkommer även i flertalet kollektiva självbilder såtillvida att grupperna förklarar sin bristande förmåga att föra fram det politiska budskapet med hänvisning till att man är alltför sakligt teknisk (moderaterna), sakligt nyanserad (folkpartiet), sakligt grå och trist (centern, socialdemokraterna och vänsterpartiet) samt alltför saklig i meningen obenägen att gå till (person)angrepp i det politiska samtalet (kristdemokraterna). Även dessa resultat kan ses i ljuset av Sannerstedts undersökning. Där hävdas att det att idka retorisk och ideologisk

---

1 Dessa likheter överensstämmer också med tidigare forskning om svensk politisk kultur i vidare mening, Zetterberg 1984, Daun 1989: 158–175, Mamadouh 1999: 144–49.

2 Se ovan 1.4.

debatt i förhandlingsarbetet är illa sett, och en företeelse som anses höra kammardebatten till.[3] Givet att utskottsarbetet utgör en avsevärd del av det parlamentariska arbetet begränsas därmed ledamöternas möjlighet att öva dessa färdigheter.

Ett ytterligare drag som delas av partierna är den förväntan om *anspråkslöshet* som många ledamöter beskriver. Detta blir särskilt tydligt i de grupper där kollektivismen framstår som uttalad, men sidan framkommer även hos grupper där individen har en stark ställning i förhållande till gruppen som kollektiv (vänsterpartiet och miljöpartiet). Även i dessa uttrycks denna sida delvis som förekomsten av jantelag, och inom samtliga grupper påtalas jantelagen som verksam. Detta gäller dock med ett undandtag: folkpartiets grupp. Däremot gör gruppens goda självförtroende att gruppen som helhet i stället påminns av sin parlamentariska omgivning om att man-inte-skall-tro-att-man-är-någon. Jantelagen är sålunda inte bara verksam i förhållande till enskilda ledamöter inom en grupp utan även mot kollektiv vilka, likt folkpartiet, uppfattas som alltför självmedvetna.

Att det finns övergripande kulturdrag, gemensamma för riksdagen som helhet, får som nämnts även stöd i partigruppernas samstämmiga uppfattning om miljöpartiets riksdagsgrupp som avvikande genom vad som uppfattas som ett relativt stort utrymme för känslor i arbetssättet och en brist på sammanhållning.

Även beträffande kristdemokraterna finns hos flertalet partier (även inom moderaterna, som annars huvudsakligen uppskattar kristdemokraterna) en föreställning om detta som en udda eller svårdefinierad grupp. Trots att kristdemokraterna starkt framhåller saklighetskravet inom gruppen, och även beskrivs som pålästa och ambitiösa av många i omgivningen, så fortlever föreställningen om gruppen som inte är fullt ut rationell utan religiöst präglad.

Den undran som kommer till uttryck i förhållande till kristdemokraterna stödjer Sannerstedts slutsats om att riksdagsnormen är att man för att uppfattas som pålitlig skall uppträda rakt, och vara ”hård i sak”.[4] I min studie är det tydligt att flera partiföreträdare motiverar det att man inte törs lita på kristdemokraterna, med att man misstänker dolda motiv bakom vad som beskrivs som kristdemokraternas ofta vänliga och smidiga sätt.

Kristdemokratgruppens egen självbild (liksom miljöpartiets) präglas samtidigt av föreställningen om sig själv som anpassad till riksdagens arbetsformer, och på denna punkt uppstår sålunda en situation där gruppens självbild tydligt avviker från omgivningens bild. Kristdemokraterna och miljöpartiet blir något av riksdagens uppkomlingar, som trots enträgen vilja inte förmår finna en nivå för sin anpassning som gör att de av omgivningen uppfattas som den grupp bland andra de själva betraktar sig som.

---

3 Sannerstedt 1992: 213, 218.
4 Sannerstedt 1992: 212 (kristdemokraterna omfattas inte av Sannerstedts studie).

13.2 Fyra former för social samhörighet i Sveriges riksdag

Trots att det framkommit likheter som tyder på en gemensam riksdagskultur, så har denna undersökning kunnat påvisa betydande skillnader mellan de olika partigrupperna. Sakinriktning framhålls förvisso som normen i samtliga partigrupper (utom miljöpartiet), men deras sätt att betrakta kunskap skiftar, liksom graden av kollektivism respektive individualism. För att åter knyta an till Sannerstedt så framhåller denne till exempel att partierrna delar ett högt specialiserat, byråkratiskt språk. Min undersökning visar dock att en grupp som centern erfar en större osäkerhet inför detta, medan till exempel moderaterna uppvisar en kunskapssyn som harmonierar med ett sådant teoretiskt uttryckssätt. Sannerstedt hävdar också att en gemensam norm är att man i riksdagsarbetet – oavsett ställning – förutsätts vara jämlikar. Min undersökning har visat att detta krav är särskilt uttalat inom en grupp som socialdemokraterna, medan det hos moderaterna, och folkpartiet samt vänsterpartiet finns en större tolerans för att ledamöter behandlas olika beroende av om man anses besitta stor sakkunskap respektive bär erfarenheten av att tillhöra en förtryckt samhällsgrupp. Vidare hävdar Sannerstedt att en stark riksdagsnorm är att som förhandlingspart alltid försvara en uppgörelse där man själv ingår. Även min undersökning tyder på att denna norm är utbredd, men visar samtidigt på avvikelser genom vänstergruppens uppfattning om att även ett kritiskt förhållningssätt uttrycker ansvarskänsla, också om kritiken skulle riktas mot en samarbetspart.[5]

I kapitlen elva och tolv har jag visat att de skillnader partierna uppvisar huvudsakligen kan förstås utifrån två dimensioner. För det första den dimension som rör sättet att förhålla sig till *kunskap*, en dimension som sammanfogar de tre underliggande temana politisk förmåga, ansvarskänsla samt social gemenskap. Det visar sig här att samtliga partier (utom miljöpartiet) ger uttryck för en både samstämmig och koherent kultur vilken även avspeglas i den parlamentariska omgivningens bild, och att det dominerande synsättet antingen tenderar åt en kunskapssyn som bygger på erfarenhet, situationsbedömningar, övervägande, men också väver in en förväntan om parlamentarisk handlingskraft och social gemenskap (*fronesis*), eller åt en kunskapssyn inriktad mot en strävan efter kunskap av mer renodlat slag, där ledorden utgörs av konsekvens och sökande efter objektiva svar (*sofia*). Det visar sig också att kunskapssyn i denna vida mening i betydande utsträckning verkar konstituerande för statusfördelningen i partigruppen. Partigrupperna fördelar sig så att socialdemokraterna, centern och kristdemokraterna tenderar åt fronesis, medan moderaterna, folkpartiet och vänsterpartiet tenderar åt sofia. I miljöpartiets grupp brister uppfattningarna på denna punkt i samstämmighet.

Mot kunskapssyn bryts den dimension som rör *partigruppens styrka i förhållande till gruppindividen* (den empiriska undersökningens fjärde tema). Här visar det sig att individens utrymme är mer beskuret inom moderaternas, socialdemokraternas, centerns och kristdemokraternas grupper, medan den enskildes underordning under gruppen är lägre i folkpartiets, miljöpartiets och vänsterpartiets grupper.

---

5 Sannerstedt 1992: 217, 213, 219 samt 214.

I kapitel tolv har jag visat hur kunskapssyn respektive gruppstyrka kan ses som för detta empiriska sammanhang adekvata operationaliseringar av kulturteorins två dimensioner galler och grupp. Om man korsställer dessa framkommer fyra former för social samhörighet och partigruppernas respektive värde längs dimensionerna gör att de relativt sin omgivning uppvisar en större tendens i riktning mot någon av dessa samhörighetstyper. Moderaterna tenderar åt den *hierarkiska* samhörighetstypen (högt galler- och gruppvärde), centern, socialdemokraterna och kristdemokraterna åt *falangstären* (lågt gallervärde, högt gruppvärde) samt folkpartiet och vänsterpartiet åt *isolatets* samhörighetstyp (högt gallervärde, lågt gruppvärde). Miljöpartiet slutligen, uppvisade en sådan relativ frånvaro av gemensamma föreställningar och fasta kulturella normer, att de mer än en förenad grupp framstod som ett nätverk, sammanhållet av gruppmedlemmarnas ideologiska övertygelse. Det låga värdet längs båda dimensionerna gjorde därmed miljöpartigruppen ensam om att tendera åt *nätverket* som samhörighetstyp.

Det är tydligt att det mönster som följer av partigruppernas kulturella fördelning bryter mot gängse ideologiska dimensioner, inte minst den för svensk politik så dominerande höger-vänsterskalan. Det finns dock en tidigare undersökning som resulterat i ett åtminstone delvis likartat mönster, om än på partisympatisörsnivå.

Undersökningen i fråga är Maktutredningens medborgarundersökning från slutet av 1980-talet, och det är om man tar fasta på den första dimensionen (kunskapssyn/galler) som likheten framträder mellan mina och Maktutredningens resultat.[6] Vad medborgarundersökningen visar är att sympatisörerna till de partier vars riksdagsgrupper i min undersökning tenderar åt sofia (m, v och fp), ligger nära varandra med avseende på fritidsintressen (av författarna definierat som en viss form av kultur). Även miljöpartisterna befinner sig inom denna fritidsgruppering, som har en inriktning mot kultur- respektive nöjesliv samt idrott. Folkpartisterna ligger allra närmast vänsterpartisterna, moderaterna närmast folkpartisterna och både folkpartister, vänsterpartister och moderater ligger längst från socialdemokraterna med avseende på fritidsintressen.

På motsvarande sätt visar det sig att sympatisörerna till två av de partier vars riksdagsgrupper tenderar åt fronesis, socialdemokrater och centerpartister, ligger nära varandra genom sitt intresse för hemliv och förströelse av typen bingo och veckotidningsläsning. Avståndet mellan socialdemokrater och moderater är det största i undersökningen, men även avståndet mellan socialdemokrater och folkpartister är betydande, och folkpartister är också den grupp som centerpartisterna uttrycker det största avståndet till. Kristdemokraterna avviker dock från detta mönster, genom att inte entydigt låta sig inordnas i någon av de två huvudgrupperingarna.

Även om samstämmigheten inte är fullkomlig så finns betydande likheter mellan det mönster partigruppskulturerna uppvisar, och fördelningen av fritidsintressen bland partiernas sympatisörer. Fronesispartierna med sin inriktning mot praktisk handling, övervägande och social vardagsgemenskap företräder medborgargrupper

6 Petersson, Westholm & Blomberg 1989: 247–253.

med i en mening mer inåtvända, och i viss mån praktiskt inriktade fritidsintressen: nära samvaro i hemmet och trädgårdsarbete.[7] De mer principinriktade sofiapartiernas sympatisörer representerar tvärtom fritidsvanor som är mer utåtriktade och mindre inriktade mot praktiska resultat: nöjesliv utanför hemmet, teaterbesök och litteraturläsning.

Den fråga som naturligen inställer sig är om det finns bakomliggande förklaringar till de strukturella likheter som dessa två sätt att undersöka kultur får som följd. En intuitivt lättillgänglig förklaring skulle vara ett samband med utbildningsnivå. Sofias mer abstrakta förhållningssätt och intresset för mer avancerade kulturaktiviteter skulle kunna knytas till den relativt sett högre utbildningsnivån i moderaterna, folkpartiet och vänstern medan fronesis lägre krav på intellektuell sofistikation och en intressesfär omfattande husvård och kulturkonsumtion av massförströelsetyp till den relativt lägre utbildningsnivån i centern och socialdemokraterna. Intressant nog visar medborgarundersökningen att även om befolkningssammansättningen i olika partier förklarar vissa skillnader så kvarstår väsentliga särdrag, även vid kontroll för till exempel utbildning och yrke. Åtminstone på medborgarnivå finns därmed gott stöd för kultur som en faktor som inte självklart låter sig förklaras som ett uttryck för någonting annat. Partiernas olikheter är inte bara en fråga om politik och demografi, utan pekar även på kultur som en kraft i sig.[8]

13.3 Såsom i en spegel?

I den empiriska genomgången har jag strävat efter att fortlöpande ställa in de kollektiva självbilder som framkommit i ett större sammanhang. Jag har beskrivit hur de förhåller sig till kritik och problematisering hos enskilda ledamöter, liksom till omgivningens bild av gruppen. Även om det finns undantag – varav de främsta behandlats ovan – så är överensstämmelsen mellan självbild och andras bild huvudsakligen god, även om det finns motsättningar i detaljer. Däremot kan vad som i grunden framstår som en och samma egenskap belysas från andra infallsvinklar och inte minst värderas på olika sätt beroende av vem man talar med.

I avhandlingens inledande kapitel argumenterade jag för att kultur spelar roll, även i politiska sammanhang. Jag betonade att detta inte är detsamma som kulturell determinism, att kultur inte avgör vilka val människan gör utan äger sin kraft genom att forma *sättet* på vilket människan väljer. En illustration av detta förhållande utgör vänstergruppens fall. Vänsterpartiets bild av sig själv var den av att vara kritisk, oppositionell och inte finna ett egenvärde i kompromisser utan uppskatta ideologisk konsekvens. Trots detta har gruppen i skrivande stund under litet drygt en mandatperiod ingått i ett fast samarbete med en socialdemokratisk regering och miljöpartiet. Därmed går det att sluta sig till att den oppositionella delen i gruppens självbild (och interna uppträdande) inte var avgörande för den

[7] Inriktningen mot hemliv gäller även kristdemokraternas sympatisörer.
[8] Petersson, Westholm & Blomberg 1989: 250.

handlingsväg gruppen faktiskt valde hösten 1998 och som den sedan hållit fast vid. Samtidigt visar vänsterpartiets exempel att de föreställningar en viss kultur bär med sig inte ändras över en natt, och det stödjer påståendet att en grupps kultur formar dess handlande, också i de fall den inte verkar avgörande för dess faktiska handlingsval. Hur vänsterpartiet uppfattar sig själv i dag är en öppen fråga, men så långt som tre år efter det att samarbetet hade inletts så fanns hos samarbetspartnern socialdemokraterna en irritation över vad som uppfattades som vänsterns omogenhet och bristande ansvarskänsla, och detta med hänvisning till att vänstergruppen öppet kritiserade regeringen, både i det interna arbetet och i massmedia. Vad vänstergruppen som kollektiv fortfarande sannolikt uppfattade som sunt ifrågasättande hade en helt annan social innebörd för den socialdemokratiska gruppen. Exemplet visar hur insikt om en grupps kultur bidrar till förståelse av hur gruppen handlar, snarare än att den handlar.

Vänsterpartiets fall väcker frågan om vilka omständigheter som påverkar en grupps benägenhet att handla på ett sätt som står i motsättning till den egna kulturen och självbilden. Utan anspråk på att förklara motsättningen mellan självbild och delar i uppträdandet i detta fall, skall jag peka på två omständigheter som framstår som relevanta. För det första fanns hos många enskilda ledamöter en kluvenhet inför eller uttalad kritik mot den egna gruppens oppositionella självbild, vilken ansågs skada gruppens politiska handlingsmöjligheter. Även om en grupp kan upprätthålla en kollektiv självbild som många ingående individer förhåller sig kritiskt till (som det mest flagranta exemplet härvidlag framstår flertalet enskilda moderaters syn på gruppens stränga rationalism), så torde kritiska röster inom en grupp allt annat lika befrämja handlingar som går mot sådana kollektiva föreställningar, och på sikt därmed även en mer genomgripande förändring av kulturen som helhet. Sådana självkritiska röster fanns i vänsterpartiets riksdagsgrupp.

För det andra skall nämnas att en månad innan undersökningen hos vänsterpartiet genomfördes, så hade riksdagsgruppen genom framgången i riksdagsvalet år 1998 nära fördubblats. I stället för en grupp dominerad av ledamöter med år av erfarenhet från parlamentarisk opposition, bestod gruppen en månad efter valet till hälften av ledamöter som hade sin främsta erfarenhet från beslutsfattande i lokala politiska enheter som kommun och landsting. Därigenom bestod gruppen plötsligt till betydande del av ledamöter med en helt annan närhet till de politiska beslutens praktiska utfall. De var sålunda vana med ett i väsentliga avseenden annorlunda arbetssätt – och kom därmed att bibringa gruppen en annan typ av föreställningar kring politiskt arbete.

13.4 Kollektiv självbild och kultur som argument och incitament

Om vänsterpartiet är exempel på en partigrupp där individers kritik förefaller få vissa återverkningar på gruppens handlingsval, så finns även fall som pekar i annan riktning. I studien av moderaterna uttryckte nära nog samtliga intervjuade moderater kritik mot gruppens strikta rationalism, och givet att urvalet är representativt torde det finnas ett betydande antal kritiska individer inom gruppen. Samtidigt kom

rationalismen entydigt till uttryck i moderaternas normer och även i många kritiska ledamöters eget sätt att uttrycka sig. Detta tyder på att den rationalistiska sidan präglar gruppens sätt att tänka så till den grad att den är svår att frigöra sig från – trots den utbredda uppfattningen (även bland ledande moderater) att det målrationella vore att om inte avlägsna, så åtminstone mildra gruppens rationalistiska sida. Här finns en empirisk illustration av Pettits påstående om hur föreställningen hos en grupp som kollektiv inte nödvändigtvis är densamma som summan av föreställningarna hos gruppens ingående individer.[9] Även om moderaterna utgör det tydligaste exemplet, så förefaller dessa tendenser också finnas hos bland andra folkpartiet (med avseende på gruppens rationalism) och kristdemokraterna (med avseende på gruppens välmenande attityd).

Den omständigheten att en grupp eller individer inom en grupp kan använda kollektiva föreställningar för att argumentera för en viss linje är också en tanke som känns igen från Pettits teoretiska resonemang. Den omfattande direktobservationen i vänsterpartiets grupp gav möjlighet att bevittna ett sådant fall. Vad det rörde sig om var att en vänsterledamot argumenterade för sin sak genom att uttryckligen vädja till gruppens föreställning om sig själv som parlamentets (i vid mening) oppositionella kraft. Motståndarsidan avgick dock med segern, och det genom att hänvisa till kravet på seriositet och saklighet – en sida som även den avspeglades i vänstergruppens självbild och kultur, och därmed även den hade goda förutsättningar att vinna gruppens gehör.

Också Panebiancos infallsvinkel på kultur och kollektiv självbild (”identity”) som ett av en grupps kollektiva incitament har aktualiserats i den empiriska undersökningen. Panebianco menar att detta sker på två sätt.[10] För det första gör kollektiva föreställningar av detta slag att gruppmedlemmarna finner det angeläget att arbeta för sin grupp, även om ingen ekonomisk vinning eller personlig makt ställs i utsikt. Den omständigheten att de olika grupprepresentanternas beskrivningar är så samstämmiga, tyder på att partigrupperna inte bara hålls samman av sina politiska idéer, utan också av ett särskilt sätt att förhålla sig till hur politiskt arbete bör bedrivas. Kulturens ställning som kollektivt incitament förstärks ytterligare av att det i många fall finns en påtaglig kollektiv stolthet över vad en given grupp uppfattar som dess speciella kännetecken. Moderatgruppen är stolt över sin konsekvens och rationalitet, folkpartigruppen över sin höga kunskapsnivå och (kritiska) rationalitet, centern över sin handlingskraft, socialdemokraterna över sin ideologiska offervilja, kristdemokraterna över sin parlamentariska anpassningsförmåga (och i viss mån så även miljöpartiet), och vänsterpartiet över att inte låta sig slukas av det etablissemang man tillhör, utan upprätthålla ett oppositionellt förhållningssätt. Detta innebär inte att grupperna inte kan vara självkritiska, men stoltheten är påtaglig: en partiföreträdare i riksdagen representerar inte bara vissa politiska idéer, utan även professionella och sociala egenskaper vilka anses höja det parlamentariska arbetets kvalitet.

---

[9] Se ovan 1.3.2 om den kollektiva självbildens roll.
[10] Se ovan 1.3.3 om partiets roll som enhetlig aktör och kultur som kollektivt incitament.

För det andra menar Panebianco att denna typ av gemensamma föreställningar gör det lättare för gruppledningen att hålla samman gruppen, och därmed befrämjar gruppens förmåga att handla som en enhetlig aktör. Det empiriska materialet är inte av det slaget att ett sådant påstående kan beläggas. Den betydande kulturella samstämmighet som flertalet grupper uppvisar, torde dock inverka gynnsamt på gruppledningens möjligheter till indirekt kontroll över det sätt på vilket arbetet bedrivs, till exempel i utskotten.[11] En gemensam kultur, till exempel i form av ett likartat sätt att betrakta kunskap, gör att enskilda ledamöter allt annat lika torde handla på ett för ledningen mer förutsägbart sätt än om samstämmigheten inom gruppen bara skulle ha omfattat de politiska idéerna (som den tenderar att göra i miljöpartiets grupp).

I grupper som dessutom uppvisar ett högre värde längs dimensionen grupp (de kollektivistiska) tillkommer den omständigheten att individens underordning under gruppen som kollektiv, ytterligare förstärker tendensen till likformighet.

I grupper präglade av individualism däremot, blir de enskilda gruppledamöterna i en mening mindre förutsägbara – men inte helt. Det är i detta avseende kulturteorins tvådimensionella sätt att betrakta kulturer har sin stora fördel. Oavsett hur fri en individ står i förhållande till sin grupp som sådan, så kan han vara bunden till gruppen indirekt (till exempel genom att dela gruppens syn på kunskap) förutsatt att gruppen inte har ett mycket lågt värde längs dimensionen galler. Så länge gallervärdet i en grupp har en viss styrka, kommer gruppmedlemmarna att dela ett sätt att tänka, och därmed uppvisa en bundenhet till gruppen som är oberoende av hur starka gruppmedlemmarna sedan är som individer i förhållande till gruppen som kollektiv. I denna undersökning har det framförallt visat sig vara synen på kunskap som i denna mening formar gruppmedlemmarnas sätt att föreställa sig tingen. Även om ett tänkande som tenderar åt fronesis framstår som mindre bundet än ett med tendens åt sofia, så följer även fronesis vissa grundläggande principer som ger gruppmedlemmarna ett särskilt sätt att förhålla sig till det arbete de har att utföra.

13.5 Om det demokratiska värdet av parlamentariska gruppkulturer

Avhandlingens övergripande slutsats är sålunda att svenska riksdagsgrupper – trots vissa likheter – uppvisar kulturer som i väsentliga avseenden skiljer sig åt. Den fråga som inställer sig är huruvida detta tillstånd är något att glädjas åt eller bekymras över. Jag skall avslutningsvis helt kort redogöra för några argument både för och mot det demokratiska värdet av skilda partikulturer inom ramen för ett parlament.

En grupp teoretiker som sannolikt skulle välkomna förekomsten av distinkta partikulturer är den som framhåller det angelägna i att motverka homogena eliter, och för detta ändamål framhåller vikten av motsättningar mellan olika elitföreträdare. Såväl elitteoretiker i C. Wright Mills efterföljd, som mer optimistiskt lagda pluralister är eniga på den punkten att enhetliga eliter befrämjar oligarkiska tendenser, och att den anda av samförstånd sådana medger kan utgöra ett hot inte bara

[11] Och verka sammanhållande, även oberoende av gruppledningen som aktör.

mot det förnuftsgrundade samtalet, utan även mot demokratiska värden som representativitet och insyn.[12]

Från denna synvinkel skulle skilda partikulturer antas ha en gynnsam inverkan på demokratins kvalitet genom att motverka tendenser till en enhetlig elit, försvaga det sociala kitt som främjar tillskapandet av en politisk klass och därigenom förhindra att eliten fjärmas från andra samhällsgrupper. Mekanismen skulle vara den att den specifika kultur som växer fram inom partigrupperna i någon mån verkar vaccinerande mot känslan av att tillhöra en övergripande politisk klass. När en moderat möter en socialdemokrat tjänar den kulturella olikheten dem emellan som en påminnelse om att de när allt kommer omkring inte är av samma sort, att de samtidigt som de utgör en del av samma värld, har sina verkliga lojaliteter på annat håll och att de uppbär sitt mandat inte för att bilda ett trevligt gäng, utan för att verka för skilda ideal.

På detta kan man replikera att förekomsten av kulturella föreställningar är problematisk av det skälet att de hotar politiskt arbete som en fullt ut rationell verksamhet, där det bara är sakhänsyn som verkar avgörande för sättet att fatta beslut. Undersökningen har visat att inte minst partiernas målrationalitet i vissa fall fått stryka på foten: centergruppens misstänksamhet mot teoretisk kunskap skadar dess förutsättningar att bedriva lagstiftningsarbete, moderaternas långtgående rationalism gör att man inte förmår samla borgerligheten och övertyga väljarna om det goda i sitt politiska budskap, folkpartiets strävan efter att vara nyanserad gör att man inte framstår som så klar och tydlig som man själv uppfattar sig vara – för att nämna några exempel.

Denna form av bristande rationalitet kan även få återverkningar på förutsättningarna för samarbete mellan partigrupper. Det finns i viss politisk filosofi en typ av idealistisk purism, vilken utgår från att det politiska samtalet skall vara rent, i meningen befriat från ovidkommande faktorer – allt för att förhindra påverkan av andra skillnader än de politiska idéernas. Ett sådant rent förhållande är en förutsättning för att Jürgen Habermas ”ideala samtalssituation” skall kunna uppstå. Habermas framhåller värdet av en demokratisk beslutssituation, som inte stödjer sig på den vanskliga sammanräkningen av enskilda preferenser, utan på den konsensus en samhällelig förnuftsgrundad diskussion medför.[13] Kulturella skillnader mellan parlamentets olika partier skulle i enlighet med ett sådant resonemang vara mindre önskvärda, som de kan nära misstänksamhet och fördomar, lägga ytterligare hinder till de ideologiska, och därmed motverka potentiellt samarbete och rationellt demokratiskt beslutsfattande.[14]

De kulturskillnader denna undersökning kunnat påvisa tyder på att en sådan ideal samtalssituation kan störas av något så grundläggande som olika sätt att betrakta vari kunskap och saklighet består. Skilda synsätt på denna punkt gör att den ena

---

[12] Mills (1959), Higley m.fl. 1991: 36. Beträffande frågan om att argumenten för respektive mot enhetliga eliter måste vägas mot varandra, se Aron 1950: 143 och Putnam 1976: 124–132.

[13] Habermas 1995. För en översikt av forskning och problem på området, se Karlsson 2003: 214–223 och Jodal 2003.

[14] Utöver denna undersökning, se Sannerstedt 1992: 212 för ett empiriskt exempel.

sidan uppfattar den andra som osaklig, vilken för sin del uppfattar motparten som auktoritär och icke lyhörd; känslor av irritation och förnärmelse väcks, känslor utan saklig relevans. Därmed undergrävs förutsättningarna för ett smidigt och fullt ut rationellt samarbete.

På andra sidan finns kritiker av samförståndstanken, vilka hävdar att den anda Habermas med flera förordar hotar snarare än befrämjar det rationella samtalet. Jon Elster menar att risken är betydande för att den enighet som uppnås vid det (förment) rationella samtalet, är sprunget ur grupptryck snarare än rationella överväganden. Såtillvida är ett beslut som inte är grundat i total enighet mer förtroendeingivande än ett enhälligt sådant; så länge den beslutande församlingen rymmer åsiktsskillnader kan omgivningen vara förvissad om att den också rymmer icke-konformister löper Elsters resonemang.[15]

Redan av denna korta översikt framgår att frågan om partikulturers demokratiska värde inte på något entydigt sätt låter sig besvaras, utan rymmer en rad målkonflikter. Svaret på hur avhandlingens empiriska resultat normativt skall bedömas är avhängigt av vilka värden som ges prioritet.

Det intressanta ligger heller inte i värderingen av resultaten, utan i resultaten som sådana. Vad denna avhandling visar, är att det inom riksdagens ram finns skilda partikulturer, och att dessa avspeglas i parlamentarikernas sätt att tänka, både kring sig själva och sin omgivning. Kultur får därmed en anknytning till politisk makt, och låter sig inte avfärdas som en bisak utan relevans för demokratiskt beslutsfattande – inte ens i ett politiskt sammanhang som det svenska, vilket håller sig för att vara (och i långa stycken är) sakinriktat. Insikter om kulturen, denna märkvärdiga mänskliga företeelse, är därför till gagn både för politikerna själva och för den forskning som valt dem som studieobjekt – liksom för alla andra som önskar förstå och orientera sig i det politiska partilandskapet.

[15] Elster 1992: 157. För en övergripande kritik av denna teoribildning, se 153–160.

Summary

The Subject

Within the framework of a comprehensive research agenda looking at elected parliaments this dissertation addresses a fairly unexplored subject, namely party-culture. Specifically the dissertation investigates group-culture for the political parties represented in the Swedish parliament. The research task is to go beyond an analysis of political parties as arenas for political ideas and formal organization, and instead to map out party cultural patterns. This cultural assessment focuses on collective self-images and norms within the group itself and their approach to parliamentary work. The aim is to broaden understanding in political science of the conditions under which parliamentary and political work is undertaken.

The definition of culture that is used in this study is taken from the anthropologist Clifford Geertz. The core of this approach is that culture can be studied by looking at what social meaning different occurrences have in a given group. Culture is thus not an area for research but rather a level of analysis. For example, the culture researcher does not content herself with showing that a certain group tends to aim for compromise, but also wants to understand what compromise means for the members on this group.

The concept of culture is thus about a group's interpretations, and the group's interpretations of itself as subject will be of central importance. For this reason I base this study of group-culture largely on assessments of collective self-image. The term collective self-image refers to the self-image the members of a group collectively have of the group as such. Included in the concept of collective self-image are the group's norms, i.e. the informal social rules that inform members as to the appropriate and expected behaviour in a specific situation. Identifying norms gives us essential information about how different events are perceived in a particular culture.

The advantage of using the concept of culture as an analytic tool is not foremost in showing that a certain event has taken place, but rather in showing *how* it has taken place. In other words, by looking at culture we can better understand what an event means for a specific group and therefore why the event is supported, opposed or why it causes difficulties for a particular group. Following the political philosopher Philip Pettit and the party theorists Angelo Panebianco, I argue that collective self-image and group-culture are factors that can contribute to different members in a given group perceiving events in a similar way, and thus can help us

understand a party's ability to maintain a basic condition of cohesiveness in the organization. This argument is especially relevant in a political context like the Swedish one where party discipline is very strong despite a relative lack of formal restrictions on party members.

Methods and material

The study's aim is explorative and not to test a hypothesis, thus a qualitative method was viewed to be appropriate.

The unit of analysis is political parties represented in the Swedish parliament, which is largely studied indirectly through interviews of individuals along with participant observation within the Left party. The study's population is also Swedish political parties in the parliament and the results of the study can be generalised to these parties. The nomination and recruiting structures that characterize Swedish parties suggests that the party-culture within the parliament reflects the culture in other areas of the party organisation as well (note that this generalisation must be made carefully and with special attention to the circumstances in each case).

The study consists of 53 semi-structured interviews with all the parties represented in the parliament during the 1998-2002 mandate period. In the case of the Left Party the projects pilot study is complemented with direct observation in the party-group meetings and the confidence committee (*förtroenderådet*, the party's leaders) meeting in the fall of 1998.

The selection of interviewees took into consideration maintaining an adequate spread of factors such as the parliamentarians': sex, age, seniority, geographic and social background, participation in standing committees, station in their respective party groups and/or in the external party organisation, and political alignment. The sample follows the principles for discursive interviews.

Empirical results

Review of the empirical material shows that party-culture can be classified based on four encompassing themes, namely *political ability*, *feelings of political responsibility, the importance of social fellowship*, and *the party's strength in relation to individual party members*.

The first theme is the most complicated and has to do with the group's views on what counts as political competence and skilfulness. First and foremost this theme addresses the degree to which the group associates political competence with experience or with expertise. Nearly all the parties are in accordance in seeing knowledge as an essential quality. Therein, there is significant diversity among the parties on what good knowledge is based one. In part, the different parties put different weight on the importance of life experience, intelligence and theoretical expertise in determining a high level of knowledge. Yet the parties also differ in the degree to which reflection and deliberation are seen as important.

The second theme, feelings of political responsibility, has to do with how a group – given the political capacity it possesses – should conduct themselves so as to influence political decisions in a morally legitimate way. Discussion within the party on this point is dominated by questions of if the party should use their parliamentary strength to negotiate compromises with other parties, or if such deal making undermines the aim of respectability in parliamentary work.

The third theme, social fellowship, is about the importance the various parties place on widely shared feelings of comradeship and comfort within the group and in their cooperation with other parties.

The fourth theme, the party's strength in relation to individuals party members, can be roughly described as whether the group views itself as collectivist or individualistic. This theme has to do with how much room the individual has to act on their own discretion such that they can create their own (i.e. personalised) political profile.

The dissertation reviews each party in a separate chapters where the group's collective self-image, norms and views of the other represented parties is characterised based on the four themes described above.

Interpretation of the study's empirical results

The analysis and classification of the parties based on the four themes is preformed by combining an Aristotelian idea on different knowledge types with cultural theory's *grid-group-analysis*.

I argue that the first three themes, political ability, feelings of political responsibility and the importance social fellowship, can be understood as three mutually coherent expressions for a specific way of understanding political knowledge and expertise. The parliamentary party groups' views of knowledge tend to be characterised along the lines of Aristotle's *phronesis* and *sophia*. Phronesis represents wisdom that is situation dependant, is action oriented, calls attention to the importance of life experience, highlights man's social nature, and values the importance of reflection in making concrete conclusions. Sophia represents a view of knowledge which is absolute and unconditional and thus not context dependant. The general pattern that emerges is that the Centre and Social Democratic parties in particular, along with the Christian Democrats, have a view of knowledge that tends towards phronesis, while the Liberal, Moderate and Left parties tend towards sophia (in the case of the Green party no common view emerges at all).

In the next stage of the study I show why it is justified to consider the respective groups' views on knowledge as central in understanding how status is established within the various parties, and further argue that in this regard knowledge is constitutive for the *grid* dimension in grid-group-analysis. The grid dimension speaks to how a group's conceptions effect roll allocation within a group: i.e. who has status and respect and who is given permission to act in various ways. My argument is extended even further given that a sophist view of knowledge has such specific requirements and thus a stricter division of roles in the group than with

phronesis, and with this a higher value on the grid dimension. In contrast the phronesis view of knowledge as situation dependant results in a less strict division of roles in the group and with this a lower value along the grid dimension. (Based on this analysis the Moderate, Liberal and Left parties have higher grid values while the Social Democrats, the Centre Party and the Christian Democrats have lower values. The Green party has an even lower grid value given that culturally there is no common conception in this party).

The fourth theme, group strength in relation to individual party members' strength, is not encompassed by the typology from antiquity, but I present arguments supporting the view that it does reflect grid-group-analysis' other dimension, namely group. The group dimension addresses the degree to which group members are incorporated into and dependant on their group. A collectivist group is one where the individual is highly incorporated into the group (and therefore has a high value along the group dimension), whereas an individualistic group is one where the individual has a lot of personal freedom in relation to the group and thus a lower value along the group dimension. (The more collectivist parties, the Moderate Party, Social Democrats, Christian Democrats, and the Centre Party receive higher group-scores, while the more individualistic parties, the Liberal, Left and Green parties, receive lower scores along this dimension.)

The conclusion is that instead of using four themes one can arrive at a better understanding of the empirical results by categorising the results along two dimensions, one on the group's view of what is to count as good knowledge and another that addresses the group's strength in relation to individual members' strength. The grid-group-analysis shows that by categorising along these two dimensions four group-types emerge, producing a typology consisting of four kinds of "social solidarities." The four social solidarity types are: "The Hierarchy" (grid+, group+), the "Phalanstère"[1] (grid–, group+), "The Isolate" (grid+, group–), and "The Network"[2] (grid–, group–). It should be pointed out that none of the "social solidarity" types is defended as being better than the others, as all types have certain weaknesses that the group must learn to deal with.

If one classifies the different parliamentary party groups based on the typology above and then compares the results with earlier theoretical and empirical descriptions of the social solidarity types in political contexts, one finds that past results are in agreement with the description of the political parties that emerges from this dissertations empirical survey.

Members of the hierarchal solidarity type (the Moderate Party) are characterised by considerable trust of and respect for authority figures. They are convinced that the insight and expertise of the group's leaders will guide theme in the right direction, while at the same time they are confident that leaders who choose to abuse their power will be made accountable. The group demonstrates a deep belief in science and knowledge that can be precisely formulated and conversely are

1 In Cultural Theory usually referred to as the Egalitarian /enclave/sect/.
2 In Cultural Theory usually referred to as the Individualist.

sceptical about alternative and unconventional forms of knowledge. In addition, this is a group for which a firm set of established rules, procedures and institutions is very important in that it maintains discipline, order, stability and appropriate status demarcations.

The egalitarian enclave type (the Social Democrats, Centre Party and Christian Democrats) have confidence in people that do not present themselves as being superior to others – in particular if the leader in question actually is exceptional. The group is convinced that our basic character is to show compassion and care for others and thus to share. For this reason the group places importance on feelings of social fellowship within the group. Everything that strengthens equality within in the group is well received while tendencies towards hierarchy are not welcome: this includes even the notion of leaders and followers, power concentration and even rigorous science.

Isolate type group members are suspicious and do not trust anybody. They are typified by ideas that some outside force is actually in control and that it is not possible to overcome this force. The result is that it is more difficult for isolate groups to act than it is for other groups. In the Left party this element manifests itself in the group's pervasively critical posture: both in relation to themselves, their possibilities and their surroundings. Even the Liberal party is characterized by a critical stance, but in terms of arguments and not people. For this group, the uncaring power that one is subordinate to is rationality based science and its methods. At the same time as the individual is singled out as the exclusive interpreter of knowledge, one also takes a subordinate stance in relation to pure scientific knowledge due to a conviction the one's own conclusions could never be so nuanced and knowledgeable so as to compare to science's grandeur.

The network solidarity type is distinguishable in that it constitutes a more singularly political arrangement rather than a group with a sense of commonness nd group feeling. One trusts one's surroundings – as long as there is no reason to think otherwise, and one is distrustful of all forms of regulation and control. This group type is in accord with the Green Party's strong individualism, and the notion that the party members ought not to be bound by anything other than the party's political ideas.

Looking at the cultural distribution of the Swedish political parties we can see that it breaks the usual patterns along formal political lines, dramatically so given that Swedish politics is so dominated by the traditional right-left spectrum. The Liberal Party is culturally closest to the party that is viewed to be its chief ideological opponent, the formally communist Left Party. At the same time the Social Democrats have more culturally in common with the two non-socialist parties, the Centre Party and the Christian Democrats, than they do with the parties that they share the ideological left with. In previous research there are studies that support similar findings, namely the study of lifestyle patterns at the sympathiser level that was undertaken in a Swedish commission of inquiry in the beginning on the 1990s.

Finally it should be noted that there are some similarities between all the represented party-groups: most visibly the focus on factual knowledge and a certain requirement for modesty from party members. In addition, the results of this study should be viewed with some caution as the tendencies I point out are prominent when the parties are compared with each other. In comparison with other elite groups in society outside of politics most of the parties would tend towards the hierarchal type. In this sense the Moderate Party is the most archetypal party in the Swedish parliament, while the Green Party is the most atypical. This relationship is further supported in that all the parties (with the exception of the Green Party itself) view the Green Party as the oddball of the Swedish Parliament.

Referenser

Källor

Mötesobservationer hos vänsterpartiets riksdagsgrupp:

Förtroenderådets sammanträden (FÖR) den 15 oktober, 22 oktober, 26 oktober, 10 november, 17 november, 24 november, 26 november, 1 december, 8 december, 15 december samt kombinerat Förtroenderåds- och Verkställande utskottsmöte den 18 december 1998. (Handskrivna anteckningar)

Riksdagsgruppens veckomöten (GM) den 13 oktober, 27 oktober, 10 november, 17 november, 24 november, 1 december, 8 december, och den 15 december 1998. (Handskrivna anteckningar)

Därutöver refereras till *enskilda samtal* (ES) med tre enskilda ledamöter vilka givits kodnamnen Cato, Augustus och Livia. (Handskrivna anteckningar)

Ledamotsintervjuer

Tretton anonymiserade intervjuer med ledamöter ur moderata samlingspartiets riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Adam (26/5 2000), Esaias (6/6 2000), Anna (15/6 2000), Markus (14/6 2000), Simon (7/6 2000), Jakob (31/5 2000), Maria (7/6 2000), Ruben (31/5 2000), Rut (29/1 2002), Rebecka (23/5 2000), Isak (25/5 2000), Eva (31/5 2000) och Joakim (8/6 2000).[1]

Sex anonymiserade intervjuer med ledamöter ur folkpartiet liberalernas riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Madeleine (18/1 2002), Isabelle (12/2 2002), Charles (30/1 2002), Pierre (5/12 2001), Charlotte (30/1 2002) och Yvonne (19/12 2001).

Sex anonymiserade intervjuer med ledamöter ur centerpartiets riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Agaton (18/1 2002), Agnes (11/12 2001), Helena (12/2 2002), Sofia (18/1 2002), Kristoffer (24/1 2002) och Katarina (11/12 2001).

Elva anonymiserade intervjuer med ledamöter ur socialdemokratiska arbetareparitiets riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Svea (28/11 2001), Signe (26/11 2001), Ingrid (3/12 2001), Folke (4/12 2001), Ingvar (3/12 2001), Gunilla (11/12 2001), Gunborg (Gunborg), Göte (21/11 2001), Ingeborg (22/11 2001), Gerda (28/11 2001) och Erland (5/12 2001).

Sex anonymiserade intervjuer med ledamöter ur kristdemokraternas riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Freja (21/11 2001), Siv (11/12 2001), Freja (21/11 2001), Balder (22/11 2001), Tor (22/11 2001) och Brage (5/12 2001).

[1] Samtliga intervjuer (utom Lena (mp)) är bandinspelade.

Sju anonymiserade intervjuer med ledamöter ur vänsterpartiets riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Felicia (24/11 1998), Cesar (17/12 1998), Felix (10/12 1998), Julius (25/11 1998), Antonia (25/11 1998), Cecilia (15/12 1998) och Urban (17/12 1998).

Fyra anonymiserade intervjuer med ledamöter ur miljöpartiet de grönas riksdagsgrupp vilka givits kodnamnen Natascha (19/2 2002), Boris (5/12 2001), Ivan (12/2 2002) och Lena (6/2 2002).

Litteratur och tidigare forskning

Abélès, Marc (2000) *Un ethnologue à l'assemblée*. Paris: Odile Jacob.

Almond, Gabriel A. & Verba, Sidney (1963) *The Civic Culture*. New Jersey: Princeton University Press.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1989) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Aristoteles (1967) *Den nikomachiska etiken* (översatt och kommenterad av Mårten Ringbom). Göteborg: Daidalos.

Aristoteles (2002) *The nicomachean ethics* (översatt och kommenterad av Sarah Broadie och Christopher Rowe). Oxford: Oxford University Press.

Arnstberg, Karl-Olov (1992) *Etnologisk samhällsforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Aron, Raymond (1950) "Social Structure and Ruling Class", *British Journal of Sociology*, 1.

Badie, Bertrand (1993) *Culture et politique*. Paris: Ekonomika.

Bale, Tim (1997) "Towards a 'Cultural Theory' of parliamentary party groups", s. 25–43 i *Journal of Legislative Studies* 3, 4.

Bale, Tim (1999) "Broad churches, big theory and one small example: Cultural Theory and intra-party politics", s. 77–89 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Barnard, Alan (2000) *History and theory in anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press

Barrling, Katarina (1995) "Apollon eller Dionysos – vem härskar över demos?", C-uppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.

Beiner, Ronald (1983) *Political judgment*. London: Methuen

Bennich-Björkman, Li (1997) *Organising Innovative Research. The Inner Life of University Departments*. Oxford: IAU Press/Pergamon.

Bernstein, Richard J. (1983) *Beyond Objectivism and Relativism*. Oxford: Blackwell.

Berry, Jeffrey M. (2002) "Validity and Reliability Issues In Elite Interviewing", s. 679–682 i *Political Science and Politics*, vol. XXXV, nummer 4 (december) 2002.

Boréus, Kristina (1994) *Högervåg. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969–1989*. Stockholm: Tidens förlag.

Broadie, Sarah & Rowe, Christopher (2002) inledning och kommentarer till Aristoteles *The nicomachean ethics*. Oxford: Oxford University Press.

Brown, Archie & Gray, Jack, red. (1977) *Political Culture and Political Change in Communist States*. New York: Holmes & Meier.

Brown, Rupert (2000) *Group Processes. Dynamics within and between groups*. Oxford: Blackwell Publishers.

Coleman, James S. (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Cox, Gary W. & McCubbins Mathew D. (1993) *Legislative Leviathan. Party Government in the House*. Berkeley: University of California Press.

Cuche, Denis (2001) *La notion de culture dans les sciences sociales*. Paris: Editions La Découverte.

Daloz, Jean-Pascal (2002) ”Ostentation in Comparative Perspective: culture and elite legitimation”, s. 31–64 i *Comparative Social Research vol. 21* Oslo.

Damgaard, Erik (1992) ”Parliamentary Change in the Nordic Countries”, i Erik Damgaard och Dag Anckar, red. *Parliamentary Change in the nordig Countries* (1992) Oslo: Scandinavian University Press.

Daun, Åke (1989) *Svensk mentalitet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

de Vries, Jouke (1999) ”A Trojan horse in the Dutch Ministry of Agriculture: A cultural theory explanation of intra- and inter-departmental conflicts (and why they sometimes disappear”, s. 90–102 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Demertzis, Nicolas. 1985. *Cultural Theory and Political Culture. New Directions and Proposals*. Lund: Studentlitteratur.

Demokrati och makt i Sverige Maktutredningens huvudrapport, Stockholm, SOU 1990: 44.

Dexter, L.A. (1970) *Elite and Special Interviewing*. Evanston: Northwestern University Press.

Douglas, Mary (1973) *Natural Symbols. Explorations in Cosmology*, andra upplagan. London: Routledge & Kegan Paul.

Douglas, Mary (1982) ”Cultural bias”, s. 183–254 i *In the active voice*. London: Routledge & Kegan Paul.

Douglas, Mary (1987) *How Institutions Think* London: Routledge & Kegan Paul.

Douglas, Mary (1992) *Risk and blame*. London och New York: Routledge & Kegan Paul.

Douglas, Mary (1996) *Thought Styles. Critical Essays on Good Taste*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.

Duverger, Maurice (1951/1964) *Political parties. Their organization and activity in the modern state*. London: Methuen.

Eatwell, Roger (1997) *European Political Cultures. Conflict or Convergence?* London och New York: Routledge & Kegan Paul.

Eatwell, Roger (1997a) ”Introduction. The importance of the political culture approach”, s. 1–12 i Eatwell (1997).

Egeberg, Morten & Laegreid, Per, red. (1999) *Organizing Political Institutions. Essays for Johan P. Olsen*. Oslo: Scandinavian University Press.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (1982) *Kulturanalys. Ett etnologiskt persepektiv*. Malmö: Gleerups.

Elster, Jon (1983) *Explaining Technical Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elster, Jon (1985) *Making sense of Marx*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elster, Jon (1989) *Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elster, Jon (1992) ”Marknaden och torget: tre slags politisk teori”, s. 143–168 i *Idéer om demokrati*, red. Sven-Ove Hansson & Jörgen Hermansson, Stockholm: Tidens förlag.

Esaiasson, Peter (2000) ”How Members of Parliament Define Their Task”, s. 51–82 i Esaiasson & Heidar (2000).

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2002) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Esaiasson, Peter & Heidar, Knut, red. (2000) *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.

Esaiasson, Peter & Holmberg, Sören (1996) *Representation from Above. Members of Parliament and representative democracy in Sweden*. Aldershot: Dartmouth.

Fakta om Folkvalda. Riksdagen 1994–1998. (1995) Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.

Fakta om Folkvalda. Riksdagen 1998–2002. (1999) Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.

Fardon, Richard (1999) *Mary Douglas: an intellectual biography*. London och New York: Routledge & Kegan Paul.

Fenno, Richard F Jr. (1990) *Watching Politicians. Essays on Participnat Observation*. Berkeley, Calif.: Institute of Governmental Studies: IGS Press, University of California at Berkeley.

Gadamer, Hans-Georg (1997) *Sanning och metod: i urval*. Göteborg: Daidalos.

Gahrton, Per (1983) *Riksdagen inifrån: en studie av parlamentarisk handfallenhet inför ett samhälle i kris*. Stockholm: Prisma.

Garme, Cecilia (2001) *Newcomers to Power. Socialists conquer France in 1981, non-socialists conquer Sweden in 1976*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Geertz, Clifford (1975) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.

Gellner, Ernest (1992) *Postmodernism, Reason and Religion*. London: Routledge & Kegan Paul.

Gibbins, John R., red. (1989) *Contemporary Political Culture. Politics in a Postmodern Age*. London: Sage.

Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen, red. (2003) *Demokratins mekanismer* Malmö: Liber förlag.

Goldmann, Kjell, Pedersen, Mogens N. & Österud, Öyvind, red. (1997) *Statsvetenskapligt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget.

Grendstad, Gunnar (1994) *Classifying Cultures*. Bergen: Norwegian Research Center in Organization and Management/ Institutionen för jämförande statskunskap vid Bergens universitet.

Grendstad, Gunnar (1994a) ”Classifying cultures”, s. 1–40 i Gunnar Grendstad (1994)

Grendstad, Gunnar (1994b) ”Cultural teory and the new institutionalism”, s. 1–22 i Gunnar Grendstad (1994).

Grendstad, Gunnar (1994c) ”Followership, leadership and party ideology: Norwegian political cultures 1982 and 1990”, s. 1–21 i Gunnar Grendstad (1994).

Grendstad, Gunnar & Selle, Per (1999) ”The formation and transformation of preferences: Cultural Theory and postmaterialism compared”, s. 43–58 i Thompson, Grendstad & Selle (1999a).

Grimen, Harald (1999) ”Sociocultural functionalism”, s. 103–118 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Gross, Jonathan L. & Rayner, Steve (1985) *Measuring Culture. A Paradigm for the Analysis of Social Organization* (med inledning av Mary Douglas). New York: Columbia University Press.

Gustavsson, Sverker (1971) *Debatten om forskningen och samhället. En studie i några teoretiska inlägg under 1900-talet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action, volume 1. Reason and the Rationalization of Society*. London: Heinemann

Habermas, Jürgen (1995) *Diskurs, rätt och demokrati. Politisk-filosofiska texter i urval av Erik Oddvar Eriksen och Anders Molander*. Göteborg: Daidalos.

Hagevi, Magnus (2000) ”Parliamentary party groups in the Swedish Riksdag”, s. 145–160 i Heidar & Koole (2000).

Hagevi, Magnus (1995) *Riksdagen utifrån. En gahrtonsk teori synas i sömmarna*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen

Hagevi, Magnus (1998) *Bakom riksdagens fasad*. Göteborg; Akademiförlaget Corona.

Hannertz, Ulf (1992) *Cultural complexity. Studies in the social organization of meaning*. New York: Columbia University Press.

Hannertz, Ulf (1982) ”Delkulturerna och helheten”, i Ulf Hannertz, Rita Liljeström & Orvar Löfgren (red.) *Kultur och medvetande. En tvärvetenskaplig analys*. Akademilitteratur.

Heidar, Knut (1995). ”Partigruppene på Stortinget”, *Norsk Statsvitenskaplig Tidskrift 4*, 11 årg., s. 277–297.

Heidar, Knut (2000) ”Parliamentary party groups”, s. 183–209 i Esaiasson & Heidar (2000).

Heidar, Knut med Damgaard, Erik; Esaisson, Peter; Hardason, Ólafur Th.; och Raunio, Tapio (2000) ”Five most similar systems?”, s. 17–47 i Esaiasson & Heidar (2000).

Heidar, Knut & Koole, Ruud, red. (2000) *Parliamentary Party Groups in European Democracies. Political parties behind closed doors*. London: Routledge/ECPR Studies in European Political Science.

Heidar, Knut & Koole, Ruud (2000a) ”Approaches to the study of parliamentary party groups”, s. 4–22 i Heidar & Koole (2000).

Heidar, Knut & Koole, Ruud (2000b) ”Introduction. Represantative democracy and parliamentary party groups”, s. 1–3 i Heidar & Koole (2000).

Hendriks, Frank & Zouridis, Stavros (1999) ”Cultural biases and new media for the public domain: cui bono?”, s. 121–137 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Higley, John, Hoffman-Lange, Ursula, Kadushin, Charles och Moore, Gwen (1991) "Elite integration in stable democracies: a reconsideration", *American Sociological Review*, 7:1.

Hutchinson, D.S. (1995) ”Ethics” s. i Jonathan Barnes, red. (1995) *The Cambridge companion to Aristotle*. Cambridge: Cambridge University Press.

Inglehart, Ronald (1997) *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economical and Political Change in 43 Societies*. Princeton, N.J.: Princeton Univesity Press.

Isberg, Magnus (1999) *Riksdagsledamoten i sin partigrupp*. Stockholm: Gidlunds förlag.

Jansson, Sören (1997) *Verktygslådan: kulturvetenskapliga perspektiv på yrke och arbetsliv*. Stockholm: Carlsson.

Jensen, Henrik (2002) *Partigrupperne i Folketinget*. Köpenhamn: Jurist- och Økonomi-forbundets Forlag.

Jensen, Torben (1993) *Politik i praxis*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.

Jensen, Torben (2000a). ”Party Cohesion”, s. 210–236 i Esaiasson & Heidar (2000).

Jensen, Torben (2000b) ”Risk Perceptions among Members of Parliament: Economy, Ecology and Social Order”, s. 385–408 i Esaiasson & Heidar (2000).

Jodal, Ola (2003). ”Fem frågetecken för den deliberativa teorin”, s. 267–288 i Gilljam & Hermansson (2003).

Karlsson, Christer (2003) ”Den deliberativa drömmen och politisk praktik – samtalsdemokrati eller elitdiskussion?”, s. 214–230 i Gilljam & Hermansson (2003).

Kavanagh, Dennis (1983) *Political Science and Political Behaviour*. London: George Allen & Unwin.

Keesing, Roger M. (1975) *Cultural Anthropology. A Contemporary perspective.* Chicago: Holt, Rhinehart and Winston, Inc.

Kiewiet, D. Roderick & McCubbins, Mathew D. (1991) *The Logic of delegation. Congressional Parties and the Apporpriations Process.* Chicago: University of Chicago Press.

King, Gary, Keohane, Robert O. & Verba, Sidney (1994) *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qalitative Research.* Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Kuper, Adam (2000) *Culture. The Anthropologists' Account.* Cambridge: Harvard University Press.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.

Lane, Jan-Erik & Ersson, Svante (2002) *Culture and Politics: a comparative approach.* Aldershot: Ashgate.

Lapid (Yosef) & Kratochwil, Friedrich. 1996. *The Return of Culture and Identity in IR Theory.* Boulder och London: Lynne Rienner Publishers.

Lewin, Kurt (1951) *Field theory in social science. Selected theoretical papers.* New York: Harper & Brothers Publishers.

Lewin, Leif (1992) *Ideologi och strategi. Svensk politik under 100 år.* Stockholm: Norstedts juridik.

Lidskog, Rolf, Sandstedt, Eva & Sundqvist, Göran. (1997) *Samhälle, risk och miljö. Sociologiska perspektiv på det moderna samhällets miljöproblem.* Lund: Studentlitteratur.

Loewenberg, Gerhard & Patterson, Samuel C. (1979) *Comparing Legislatures.* New York: University Press of America.

Mair, Peter (1994) "Party Organizations: From Civil Society to the State" i Richard S. Katz & Peter Mair *How Parties Organize. Change and Adaption in Party Organizations in Western Democracies* London/Thousans Oaks/ New Dehli: Sage.

Mamadouh, Virginie (1999) "National political cultures in the European Union", s. 138–153 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

March, James G. & Olsen, Johan P. (1989) *Rediscovering Institutions.* New York: Maxwell Macmillan Inc. Free Press.

Michels, Robert (1915/1983) *Organisationer och demokrati – en socilogisk studie av de oligarkiska tendenserna i vår tids demokrati.* Stockholm: Ratio.

Mills, C. Wright (1959) *The Power Elite.* New York: Oxford University Press.

Molenaers, Nadia & Thompson, Michael (1999) "The cultural conditions for democracy and their implications for transitional societies" s.186–205 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Monroe, Kristen Renwick (1995) "Psychology and Rational Actor Theory". *Political Psychology*, vol. 16, nr 1. New York.

Musschenga, Albert W. "Personlaized Identity in an Individualized Society", s. 23–30, i Hermann Häring, Maureen Junker-Kenny och Dietmar Mieth (red.) *Creating Identity* Concilium 2000/2. London: SCM Press.

Möller, Tommy (1986). *Borgerlig samverkan.* Uppsala: Diskurs.

Möller, Tommy (1996). *Brukare och klienter i välfärdsstaten. Om missnöje och påverkansmöjligheter inom barn- och äldreomsorg*. Stockholm: Publica.

Narud, Hanne Marthe & Valen, Henry (2000) ”Does Social Background Matter” s. 83–106 i Esaiasson & Heidar (2000).

Nationalencykolpedien, band 9 (1992) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Neumann, Iver B. (1999) *Uses of the Other "The East" in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Norstedts stora svenska ordbok (1986) Stockholm: Norstedts.

Olli, Eero (1999) ”Rejection of cultural biases and effects on party preference”, s. 59–74 i Thompson, Grendstad & Selle (1999).

Panebianco, Angelo (1988) *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press.

Petersson, Bo & Robertson, Alexa, red. (2003) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.

Petersson, Olof, Hermansson, Jörgen, Micheletti, Michele & Westholm, Anders (1997) *Demokrati över gränser. Demokratirådets rapport 1997*. Stockholm: SNS förlag.

Petersson, Olof, Westholm, Anders & Blomberg, Göran (1989) *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons.

Pettit, Philip (2001) ”Groups with Minds of their Own.” (opubl. manuskript, nätadress http://socpol.anu.edu.au/papers.html.)

Pierce, R. (1999) ”Mass-elite issue linkages and the Responsible Party Model of representation”, i Miller, W. m.fl. (1999) *Policy representation in Western democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Popper, Karl (1963) *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.

Putnam, Robert D. (1976) *The Comparative Study of Political Elites*. Sydney, Toronto, New Dehli, Tokyo och Singapore: Prentice-Hall.

Riksdagens faktablad nummer 12 (2002) Stockholm: Sveriges riksdag.

Riksdagens ledamöter 1998/1999 (1998) Stockholm: Sveriges riksdag.

Riksdagens ledamöter 1999/2000 (1999) Stockholm: Sveriges riksdag.

Ringbom, Mårten (1967) Inledning och kommentarer till Aristoteles *Den nikomachiska etiken*. Göteborg: Daidalos.

Ringmar, Erik (1996) *Identity, interest and action. A cultural explanation of Swedens's intervention in the Thirty Yers War*. Cambridge. Cambridge University Press.

Rosenberg, Morris (1979) *Conceiving the Self*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.

Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

Rousseau, Jean-Jacques (1762/1964) *Du contrat social Ecrits politiques*, i *Oeuvres complètes III*. Paris: Editions Gallimard.

Sabine, George H. & Thorson, Thomas L. (1973) *A History of Political Theory* (fjärde upplagan). Hinsdale, Illinois: Dryden Press.

Salkever, Stephen G. (1990) *Finding the Mean. Theory and Practice in Aristotelian Political Philosophy*. Princeton, N.J.: Princeton Univesity Press.

Sandemose, Aksel (1990) *En flykting korsar sitt spår: Espen Arnakhes kommentar till Jantelagen*. Stockholm: Forum.

Sannerstedt, Anders (1992) *Förhandlingar i riksdagen*. Lund: Lund Univesity Press.

Sartori, Giovanni (1968) ”European Political Parties: The Case of Polarized Pluralism”, s.115–149 i Robert A. Dahl & Deane E. Neubauer *Readings in Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Saussure, Ferdinand de (1916/1996) *Cours de linguistique générale*, kommenterad utgåva (Tullio de Mauro). Paris: Payot.

Schmeil, Yves (1985) ”Les cultures politiques”, i Madeleine Grawitz & Jean Leca *Traité de science politique*, volume III. Paris: PUF.

Sjöblom, Gunnar (1968) *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Student-litteratur.

Skolverket. http://www-lexikon.nada.kth.sLe/skolverket/sve-eng.shtml.

Taylor, Charles (1983) "Political Theory and Practice", i Lloyd, Christopher, red. *Social Theory and Political Practice*. Oxford: Clarendon Press.

Teorell, Jan (1998) *Demokrati eller fåtalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer*. Uppsala: Acta universitatis upsaliensis.

Thompson, Michael, Ellis, Richard & Wildavsky, Aaron. (1990) *Cultural Theory*. Boulder: Westview Press.

Thompson, Michael, Grendstad, Gunnar & Selle, Per (1999a) *Cultural Theory as Political Science*. London och New York: Routledge/ECPR Studies in European Political Science.

Thompson, Michael, Grendstad, Gunnar & Selle, Per (1999b) ”*Cultural Theory as Political Science* ”, i Thompson, Grendstad & Selle (1999a).

Uglevik Larsen, Stein & Uglevik, Ingrid Louise (1997) ”Scandinavia”, s. 210–232 i Eatwell (1997)

Wahlke, John C. & Eulau, Heinz, red. (1959). *Legislative Behaviour. A reader in theory and research*. Illinois: The free press of Glencoe. Library of Congress catalog vard nr.: 59–6814.

Wallenberg, Jan (1989) *Den moderna demokratins problem. Om partiarbete och riksdags-arbete*. Lund: Doxa.

Weber, Max (1919/1977) ”Vetenskap som yrke”, s. 9–39 i Max Weber: *Vetenskap och politik*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Weber, Max (1922/1983) *Ekonomi och samhälle. Förståendesociologins grunder I*. Lund: Argos.

Wedeen, Lisa (2000) ”Conceptualizing Culture: Possibilities for Political Science”, *American Political Science Review 96* (4/2000), 713–728.

Wessén, Elias (1997) *Våra ord. Kortfattad etymologisk ordbok*. Stockholm: Nordstedts ordbok.

Widfeldt, Anders (1997) ”Mellan två sköldar: riksdagsledamöterna som representanter”, s. 19–41 i Ingvar Mattson och Lena Wängnerud (red.) *Riksdagen på nära håll*. Stockholm: SNS förlag.

Widmalm, Sten (1997) *Democracy and Violent Separatism in India. Kashmir in a Comparative Perspective*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Wildavsky, Aaron (1994) ”Why self-interest means less outside of a social context. Cultural contributions to a theory of rational choices”, s. 131–159 i *Journal of Theoretical Politics* 6, 2.

Wrenne, Petter (1998) *I skuggan av ett kommunalråd eller Hur ett kommunalråd själv kan hamna i skuggan*. Göteborg: CEFOS Göteborgs universitet.

Wängnerud, Lena (1998) *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Zetterberg, Hans L. (1984) ”The Rational Humanitarians”, s. 75–92 i *Daedalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences*.

Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala

Skrifter utgivna genom Axel Brusewitz

1. *Axel Brusewitz*, Studier över riksdagen och utrikespolitiken. I. Hemliga utskottet i 1809 års författning. 144 sid. 1933.
2. *Axel Brusewitz*, Studier över riksdagen och utrikespolitiken. II. Nordiska utrikesnämnder i komparativ belysning. 266 sid. 1933.
3. *Gunnar Heckscher*, Konung och statsråd i 1809 års författning. Regeringsmaktens inre gestaltning under det nya statsskickets första halvsekel. 484 sid. 1933.
4. De nordiska ländernas statsråd. Studier över deras sociala sammansättning. Utarbetade inom seminariet för statskunskap i Uppsala. 234 sid. 1935.
5. *Sven Lindman*, Parlamentarismens införande i Finlands statsförfattning. 85 sid. 1935.
6. *Elis Håstad*, Regeringssättet i den schweiziska demokratien. 735 sid. 1936.
7. Studier över den svenska riksdagens sociala sammansättning. Utarbetade inom Seminariet för statskunskap i Uppsala. 233 sid. 1936.
8. *Ragnar Simonsson*, Millerands presidentur. En studie över presidentmakt och parlamentarism i Frankrike. 319 sid. 1938.
9. *Gunnar Heckscher*, Svensk konservatism före representationsreformen. I. Den historiska skolans genombrott i Sverige. 257 sid. 1939.
10. *Arne Björnberg*, Parlamentarismens utveckling i Norge efter 1905. 400 sid. 1939.
11. *Arne Wåhlstrand*, 1905 års ministärkriser. 434 sid. 1941.
12. Festskrift till professor skytteanus Axel Brusewitz. Utgiven till 60-årsdagen den 9 juni 1941 av vänner och lärjungar. 506 sid. 1941.
13. *Axel Brusewitz*, Studier över riksdagen och utrikespolitiken. III. Utrikesfrågors behandling i den svenska riksdagen. 155 sid. 1941.
14. *Sixten Björkblom*, Södermanlands läns landsting. Sammansättning, organisation och verksamhet. 467 sid., 62 sid. ill. 1942.
15. *Edward Thermaenius*, Adressdebatten i underhuset. En studie i parlamentarisk teknik och tradition. 236 sid. 1942.
16. *Lennart Linnarsson*, Riksrådens licentiering. En studie i frihetstidens parlamentarism. 360 sid. 1943.
17. *Gunnar Heckscher*, Svensk konservatism före representationsreformen. II. Doktrin och politik 1840 1865. 271 sid. 1943.
18. *Torsten Petré*, Svenska regeringen och de norska frågorna 1884-1886. 132 sid. 1944.
19. *Olle Nyman*, Krisuppgörelsen mellan socialdemokraterna och bondeförbundet 1933. 114 sid. 1944.
20. Statsvetenskapliga studier. Till Statsvetenskapliga föreningens i Uppsala tjugofemårsdag 7 november 1944. Av medlemmar. 701 sid. 1944.
21. *Torsten Petré*, Ministären Themptander. 305 sid., I sid. ill. 1945.
22. *Carl-Erik Höjer*, Le régime parlamentaire belge à 1918-1940. 373 sid. 1946.
23. *Ragnar Edenman*, Socialdemokratiska riksdagsgruppen 1903-1920. En studie i den svenska riksdagens partiväsen. 298 sid., I sid. ill. 1946.
24. *Arne Wåhlstrand*, Allmänna valmansförbundets tillkomst. 104 sid. 1946.
25. *Gunnar Gerdner*, Det svenska regeringsproblemet 1917-1920. Från majoritetskoalition till minoritetsparlamentarism. 396 sid., 10 sid. ill. 1946.
26. *Nils Andrén*, Den klassiska parlamentarismens genombrott i England. 361 sid., 9 sid. ill. 1947.

27. *Olle Nyman*, Svensk parlamentarism 1932-36. Från minoritetsparlamentarism till majoritetskoalition. 570 sid., 14 sid. ill. 1947.
28. *Arne Wåhlstrand*, Regeringsskiftena 1900 och 1902. 238 sid., 10 ill. 1947.

Skrifter utgivna genom C. A. Hessler

30. *Gert Hornwall*, Regeringskris och riksdagspolitik 1840-1841. 465 sid., 6 sid. ill. 1951.
31. *Eyvind Bratt*, Småstaterna i idéhistorien. En studie i äldre statsdoktriner. 231 sid. 1951.
32. *Ragnar Andersson*, Svenska Dagbladet och det politiska livet 1897-1918. 460 sid., 4 sid. ill. 1952.
33. *Arne Wåhlstrand*, Karlstadskonferensen 1905. Protokoll och aktstycken. 474 sid., 4 sid. ill. 1953.
34. *Sten-Sture Landström,* Svenska ämbetsmäns sociala ursprung. 179 sid. 1954.
35. *Gunnar Gerdner,* Parlamentarismens kris i Sverige vid 1920-talets början. 568 sid., ill. 1954.
36. *Carl Arvid Hessler*, Stat och religion i upplysningstidens Sverige. 242 sid. 1956.
37. *Olle Nyman*, Högern och kungamakten 1911-1914. Ur borggårdskrisens förhistoria. 408 sid. 1957.
38. *Elias Berg*, The Historical Thinking of Charles A. Beard. 83 sid. 1957.
39. *Olle Gellerman*, Staten och jordbruket 1867-1918. 391 sid. 1958.
40. *Olle Nyman*, Der Westdeutsche Föderalismus. Studien zum Bonner Grundgesetz. 266 sid. 1960.
41. *Mats Kihlberg och Donald Söderlind*, Två studier i svensk konservatism 1916-1922. 268 sid. 1961.
42. *Nils Elvander*, Harald Hjärne och konservatismen. Konservativ idédebatt i Sverige 1865-1922. 530 sid. 1961.
43. *Clarence Nilsson*, Sam Stadener som kyrkopolitiker. 392 sid. 1964.
44. *Carl Arvid Hessler*, Statskyrkodebatten. 462 sid. 1964.
45. *Olof Wennås*, Striden om latinväldet. Idéer och intressen i svensk skolpolitik under 1800-talet. 412 sid. 1966.
46. *Leif Lewin*, Planhushållningsdebatten. 564 sid. 1967.
47. *Artur Mägi*, Das Staatslebens Estlands während seiner Selbständigkeit. 1. Das Regierungssystem. 327 sid. 1967.
48. *Lars Rudebeck,* Party and People. A Study of Political Change in Tunisia. 275 sid. 1967.
49. *Bo Jonsson*, Staten och malmfälten. En studie i svensk malmfältspolitik omkring sekelskiftet. 388 sid. 1969.
50. Idéer och ideologier. Sex studier utgivna till Statsvetenskapliga föreningens i Uppsala femtioårsdag den 7 november 1969. 375 sid. 1969.
51. *Terry Carlbom*, Högskolelokaliseringen i Sverige 1950-1965. En studie i politiskt inflytande. 309 sid. 1970.
52. *Leif Lewin*, Folket och eliterna. En studie i modern demokratisk teori. 260 sid. 1970.
53. *Reidar Larsson*, Theories of Revolution. From Marx to the First Russian Revolution. 381 sid. 1970.
54. *Sverker Gustavsson,* Debatten om forskningen och samhället. En studie i några teoretiska inlägg under 1900-talet. 359 sid. 1971.
55. *Ragnar Simonsson*, Frankrikes författningar. 617 sid. 1971.
56. *Leontios Ierodiakonou*, The Cyprus Question. 311 sid. 1971.
57. *Evert Vedung*, Unionsdebatten 1905. En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge. 475 sid. 1971.
58. *Hans Sjöberg*, De Gaulles Europatankar. 148 sid. 1972.

59. *Georg Andrén*, Den unge Churchill. 100 sid. 1972.
60. *Leif Lewin, Bo Jansson, Dag Sörbom*, The Swedish Electorate 1887-1968. 293 sid. 1972.
61. *Barry Holmström*, Koreakriget i Svensk debatt. 353 sid. 1972.

Skrifter utgivna genom Leif Lewin

62. *Leif Lewin*, Statskunskapen, ideologierna och den politiska verkligheten. 28 sid. 1972.
63. *Jan Åke Dellenbrant*. Reformists and Traditionalists. A Study of Soviet Discussions about Economic reform, 1960-1965. 163 sid. 1972.
64. *Peter Wallensteen*, Structure and War. On International Relations 1920-1968. 269 sid. 1973.
65. *Georg Landberg*, Hans Järta som landshövding i Kopparbergs län 1812-1822. 295 sid. 1973.
66. *Bengt Bogärde*, Svenska folkhögskolans lärarförening och staten 1902-1970. En studie i organisationsinflytande. 187 sid. 1974.
67. *Michael Ståhl*, Ethiopia. Political Contradictions in Agricultural Development. 186 sid. 1974.
68. *Roger Henning*, Staten som företagare. En studie av Statsföretag AB:s mål, organisation och effektivitet. 183 sid. 1974.
69. *Lars Nord*, Nonalignment and Socialism. Yugoslav Foreign Policy in Theory and Practice. 306 sid. 1974.
70. *Karl-Göran Algotsson*, Från katekestvång till religionsfrihet. Debatten om religionsundervisningen i skolan under 1900-talet. 538 sid. 1975.
71. *Onesimo Silveira*, Africa South of the Sahara: Party Systems and Ideologies of Socialism. 212 sid. 1976.
72. *Carl-Johan Westholm*, Ratio och universalitet. John Stuart Mill och dagens demokratidebatt. 266 sid. 1976.
73. *Leif Lewin*, Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningsrörelsen. 245 sid. 1977.
74. Kodbok till fackföreningsundersökningen. 128 sid. 1977.
75. *Axel Hadenius*, Facklig organisationsutveckling. En studie av Landsorganisationen i Sverige. 214 sid. 1976.
76. *Leif Lewin*, Åsiktsjournalistiken och den fackliga demokratin. 94 sid. 1977.
77. *Michael Sahlin*, Neo-Authoritarianism and the Problem of Legitimacy. A General Study and a Nigerian Example. 240 sid. 1977.
78. *Lars-lnge Ström*, Idrott och politik. Idrottsrörelsens politiska roll i Tredje Riket, DDR och Förbundsrepubliken. 201 sid. 1977.
79. *Gabriele Winai Ström*. Development and Dependence in Lesotho. The Enclave of South Africa. 192 sid. 1978.
80. *Erik Åsard*, LO och löntagarfondsfrågan. En studie i facklig politik och strategi. 210 sid. 1978.
81. *Maurice Georgi*. La Politique de l'URSS au Proche-Orient 1954-1964, "attitude et analyse". 178 sid. 1978.
82. *Lars Ohlsson*, Lokal förvaltning i Sovjetunionen. Sovjeterna: Vision och verklighet. 328 sid. 1979.
83. *Leif Lewin*, Det politiska spelet. 155 sid. 1979.
84. *Olof Petersson*, Regeringsbildningen 1978. 177 sid., 8 sid. ill. 1978.
85. *Evert Vedung*, Kärnkraften och regeringen Fälldins fall. 233 sid., 8 sid. ill. 1979.
86. *Abu Baker El Obeid*, The Political Consequences of the Addis Ababa Agreement. 167 sid. 1980.

87. *Roger Henning*, Partierna och Stålverk 80. En studie av industripolitiskt beslutsfattande. 183 sid. 1980.
88. *Axel Hadenius*, Spelet om skatten. Rationalistisk analys av politiskt beslutsfattande. 301 sid. 1981.
89. *Erik Amnå*, Planhushållning i den offentliga sektorn? Budgetdialogen mellan regering och förvaltning under efterkrigstiden. 235 sid. 1981.
90. *Olof Petersson*, Väljarna och världspolitiken. 133 sid. 1982.
91. *Sven-Erik Svärd*, Icke-beslut – maktens andra ansikte. En analys av begrepp, metod och empiriska tillämpningar. 145 sid. 1982.
92. *Sven Eliaeson*, Bilden av Max Weber. En studie i samhällsvetenskapens sekularisering. 336 sid. 1982.
93. *Jörgen Wedin*, Spelet om trafikpolitiken. 344 sid. 1982.
94. *Barry Holmström*, Äganderätt och brukningsansvar. Idéer och intressen i svensk jordpolitik. 271 sid. 1983.
95. *Axel Hadenius*, Medbestämmandereformen. 208 sid. 1983.
96. *Joachim Schäfer*, Från tillväxt till trygghet. Tio års debatt om strukturpolitikens mål och medel. 292 sid. 1984.
97. *Helle Kanger*, Human Rights in the U.N. Declaration. 208 sid. 1984.
98. *Axel Hadenius*, Roger Henning, Barry Holmström, Tre studier i politiskt beslutsfattande. 188 sid. 1984.
99. *Jörgen Hermansson*, Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern. 388 sid. 1984.
100. *Barbro Lewin*, Johan Skytte och de skytteanska professorerna. 232 sid., ill. 1985.
101. *Agnete Nissborg*, Danmark mellan Norden och Väst. 151 sid. 1985.
102. *Stig Arne Nohrstedt*, Tredje världen i nyheterna. 250 sid. 1986.
103. Festskrift till professor skytteanus Carl Arvid Hessler. Utgiven till 80-årsdagen den 10 februari 1987 av hans lärjungar genom Leif Lewin. 342 sid. 1987.
104. *Anders Weidung*, Frihandelns dilemma. 186 sid. 1987.
105. *Gunvall Grip*, Vill du frihet eller tvång? Svensk försäkringspolitik 1935-1945. 268 sid. 1987.
106. *Adolphe Lawson*, Les Accords de Lancaster House en 1979: l'aboutissement de deux décennies de débats sur les conditions de l'indépendence du Zimbabwe. 209 sid. 1988.
107. *Michael Nydén*, Kris i massupplaga. En studie i hållbarhet, relevans och neutral presentation i fyra svenska dagstidningars rapportering om de internationella oljebolagens skuld till oljekrisen 1973-1974. 269 sid. 1988.
108. *Alexander Davidson*, Two Models of Welfare: the Origins and Development of the Welfare State in Sweden and New Zealand 1888-1988. 432 sid. 1989.
109. *Jörgen Hermansson*, Spelteorins nytta. Om rationalitet i vetenskap och politik. 385 sid. 1990.
110. *Karin Hadenius*, Jämlikhet och frihet: Politiska mål för den svenska grundskolan. 342 sid. 1990.
111. *Ove Nordenmark*, Aktiv utrikespolitik. Sverige – södra Afrika 1969-1987. 187 sid. 1991.
112. *Stefan Björklund*, Forskningsanknytning genom disputation. 161 sid. 1991.
113. *Terry Carlbom,* Lycka och nytta. Jeremy Benthams idévärld. 107 sid., 2 ill. 1991.
114. *Fredrika Björklund*, Samförstånd under oenighet. Svensk säkerhetspolitisk debatt under det kalla kriget. 225 sid. 1992.
115. *Lars Niklasson*, Bör man lyda lagen? En undersökning av den offentliga maktens legitimitet. 214 sid. 1992.
116. *Mats Lundström*, Politikens moraliska rum. En studie i F. A. Hayeks politiska filosofi. 248 sid. 1993.

117. *Nils Karlson*, The State of State. An Inquiry Concerning the Role of Invisible Hands in Politics and Civil Society. 234 sid. 1993.
118. *Nils Öberg*, Gränslös rättvisa eller rättvisa inom gränser? Om moraliska dilemman i välfärdsstaters invandrings- och invandrarpolitik. 190 sid. 1994.
119. *Leif Lewin*, Politiskt ledarskap. Sex forskningsprojekt om konsten att leda ett land. 217 sid. 1994.
120. *Torsten Svensson*, Socialdemokratins dominans. En studie av den svenska socialdemokratins partistrategi. 332 sid. 1994.
121. *Christina Bergquist*, Mäns makt och kvinnors intressen. 226 sid. 1994.
122. *PerOla Öberg*, Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten. 304 sid. 1994.
123. *Anders Lindbom*, Medborgarskapet i välfärdsstaten. Föräldrainflytande i skandinavisk grundskola. 248 sid. 1995.
124. *Stefan Björklund*, En författning för disputationen. 234 sid. 1996.
125. *Mikael Axberg*, Rättvisa och demokrati. Om prioriteringar i sjukvården. 240 sid. 1997.
126. *Carina Gunnarson*, Den förförande makten. Frankrikes Afrikapolitik under Mitterrand. 233 sid. 1997.
127. *Åsa Lundgren*, Europeisk identitetspolitik. EUs demokratibistånd till Polen och Turkiet. 220 sid. 1998.
128. *Per Löwdin*, Det dukade bordet. Om partierna och de ekonomiska kriserna. 496 sid. 1998.
129. *Jan Teorell*, Demokrati eller fåtalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer. 391 sid. 1998.
130. *Barry Holmström*, Domstolar och demokrati. Den tredje statsmaktens politiska roll i England, Frankrike och Tyskland. 495 sid. 1998.
131. *Shirin Ahlbäck*, Att kontrollera staten. Den statliga revisionens roll i den parlamentariska demokratin. 335 sid. 1999.
132. *Torkel Nyman*, Kommittépolitik och parlamentarism. Statsminister Boström och riks-politiken 1891–1905. En studie av den svenska parlamentarismens framväxt. 247 sid., 7 sid. ill. 1999.
133. *PerOla Öberg, Jörgen Hermansson, Per-Åke Berg.* I väntan på solnedgången. Arbetslivsfondens tillkomst och verksamhet, en studie av makt och rationalitet inom förvaltningspolitiken. 342 sid. 1999.
134. *Anders Berg,* Staten som kapitalist. Marknadsanpassningen av de affärsdrivande verken 1976-1994. 278 sid. 1999.
135. *Sverker Härd,* Den godtyckliga demokratin. En studie av olika metoder att tillgodose kravet på proportionell rättvisa. 216 sid. 1999.
136. *Stefan Olsson,* Den svenska högerns anpassning till demokratin. 328 sid. 2000.
137. *Anna-Carin Svensson,* In the Service of the European Union. The Role of the presidency in Negotiating the Amsterdam Treaty 1995-97. 233 sid. 2000.
138. *Ann-Cathrine Jungar,* Surplus Majority Government. A Comparative Study of Italy and Finland. 384 sid. 2000.
139. *Leif Lewin,* Svenskt kynne. En konferens anordnad av Humanistisk-samhällsvenskapliga vetenskapsområdet vid Uppsala universitet. 124 sid. 2000.
140. *Ingrid Widlund,* Paths to Power and Patterns of Influence. The Dravidian Parties in South Indian Politics. 404 sid. 2000.
141. *Carl Melin,* Makten över trafikpolitiken. Korporatism, lobbying och opinionsbildning inför 1998 års transportpolitiska beslut. 301 sid. 2000.
142. *Joakim Johansson,* SAF och den svenska modellen. En studie av uppbrottet från förvaltningskorporatismen 1982–91. 248 sid. 2000.

143. *Johan Matz,* Constructing a Post-Soviet International Political Reality. Russian Foreign Policy towards the Newly Independent States 1990-95. 288 sid. 2001.
144. *Torsten Svensson,* Marknadsanpassningens politik. Den Svenska Modellens förändring 1980–2000. 311 sid. 2001.
145. *Robin Travis,* Air Transport Liberalisation in the European Community 1987-1992: A Case of Integration. 181 sid. 2001.
146. *Christer Karlsson,* Democracy, Legitimacy and the European Union. 314 sid. 2001.
147. *Charles F. Parker,* Controlling Weapons of Mass Destruction: An Evaluation of International Security Regime Significance. 294 sid. 2001.
148. *Cecilia Garme,* Newcomers to Power. How to sit on someone else's throne. Socialists conquer France in 1981; non-socialists conquer Sweden in 1976. 226 sid. 2001.
149. *Tobias Krantz,* Makten över regionen. En idékritisk studie av svensk regiondebatt 1963-1996. 278 sid. 2002.
150. *Leif Lewin,* Svenskt okynne. Att underminera det auktoritära samhället. En konferens anordnad av Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet vid Uppsala universitet. 132 sid. 2002.
151. *Karin Borevi,* Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället. 343 sid. 2002.
152. *Per Strömblad,* Politik på stadens skuggsida. 226 sid. 2003.
153. *Fredrik Bynander,* The Rise and Fall of the Submarine Threat: Threat Politics and Submarine Intrusions in Sweden 1980-2002. 270 sid. 2003.
154. *Thomas Persson,* Normer eller nytta? Om de politiska drivkrafterna bakom Regeringskansliets departementsindelning. 293 sid. 2003.
155. *Helena Wockelberg,* Den svenska förvaltningsmodellen. Parlamentarisk debatt om förvaltningens roll i styrelseskicket. 379 sid. 2003.
156. *Hanna Bäck*, Explaining Coalitions. Evidence and Lessons From Studying Coalition Formation in Swedish Local Government. 203 sid. 2003.
157. *Peder Nielsen*, Kommunindelning och demokrati. Om sammanläggning och delning av kommuner i Sverige. 367 sid. 2003.
158. *Per Adman*, Arbetslöshet, arbetsplatsdemokrati och politiskt deltagande. 171 sid. 2004.
159. *Katarina Barrling Hermansson*, Partikulturer. Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag. 330 sid. 2004.

Skriftserien ingår från och med nr 94 i serien Acta Universitatis Upsaliensis.